~~52~~

Hlídka literarní.

Listy věnované literarní kritice.

Ročník IX.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

1834 - 1905

P. Bernard Plaček,

O. S. B.

Pořadatel obsahu:

1862 - 1938

Dr. Pavel Vychodil,

O. S. B.

V Brně 1892.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

O b s a h.

Strana

Články.

Fr. Bílý, Rozvoj a zásluhy vlastenecké školy básnické 1, 41
L. Čech, O povídkách Hálkových . 9 45, 95, 133, 173, 241, 286, 321, 361, 401
F—k., Některé myšlenky o knihovnách lidových 25
J. Klenek, O samovraždě v belletrii . 4 48, 93
J. Kovec, Příspěvky ku praktické poetice 246
L. Šolc, Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému . . . 281 326, 367, 406, 441
Th. Vodička, O novočeském jazyce spisovném 89, 130, 169

Posudky.

J. Arbes, Ethiopská lilie (L. Šolc) . 261 296, 335
L. Arietto, Básně (D. L.) 213
Bartoš a *Janáček*, Kytice z moravských písní 350
Beringer a Janoušek, Město a panství Telč (J. Tenora) 371
L. Benýšek, Dodatky k vyučování jazykovému (F—k.) 73
Besedy mládeže (J. Horák) 78 196, 226, 311, 347, 387, 467
Bibliotheka humorist. romanů (P. Šup) 466
T. V. Bílek, Reformace katolická (J. Hodinář) 450
Fr. Bílý, Patery knihy plodů básnických (P. Vychodil) 175
R. Bort, Slzy a úsměvy (L. Šolc) . . 100
Fr. Brdlík, Průvodce po dějinách (Fr. Rypáček) 98
V. Brandl, Kniha pro každého Moravana (Fr. Rypáček) 189
V. Budovec, O Kolumbovi, objeviteli Ameriky 470
O. Červinka, Pohádka života (P. Vychodil) 212
České spisy pro mládež (J. Horák) 309, 346
Dante-Vrchlický, Božská komedie (J. Blokša) 377
Dědictví maličkých, r. 1891. (J. Horák, J. Novodvorský) 27, 118

Strana

X. Dvořák, Stínem k úsvitu (L. Šolc) 63
J. Frejlach, Cristoforo Colombo . . 470
J. Flekáček, Hlasy vánoční (J. Horák) 270
F. Grešl, Staroklassické pohádky (F. Bílý) 150
J. Guth, Na pokraji Sahary (R.) . . 220
K. Henner, O rakouských zákonech amortisačních 389
Hlasy katolického spolku tiskového (J. Tenora, Fr. Pospíšil) 305
J M. Hovorka, Kniha novell (L. Šolc) 461
A. Hrdlička, Veselé vojenské historky (R.) 118
Hyšman a *Mojžíš*, Sbírka slohových úkolů (F—k.) 338
Chateaubriand-Jungmann, Atala (P. Vychodil) 431
G. Jaroš, Sláva (L. Šolc) 19
— Publikáni a hříšníci (L. Šolc) . . 104
R. Jesenská, S vlaštovkami (A. Vrzal) . 253
— Tři listy (A. Vrzal) 377
A. Jirásek, Vojnarka (P. Vychodil) . 111
— Sebrané spisy (A. Vrzal) 151, 179, 460
Kabinetní knihovna (R., P. Šup) 100, 454
A. Klášterský, Poli a lesy (P. Vychodil) 145 190
J. Klika, Komenského život (J. Tenora) 143
Knihovna českého lidu (F. B., J. T.) 57, 331
F. Konečný, Jak píše Masaryk o katolické vědě (P. Vychodil) . . . 209
T. Korec, Život sv. Bernarda (J. Blokša) 411
J. Kousal, Po cestách bludných a jasných (R.) 222
Fr. Laurin, Pokrevenství 389
Libuše (A. Žáček) 28 198, 268, 311, 385, 433
L. Lošťák, Básně (P. Vychodil) . . . 214
Loti-Guth, Kniha o soucitu a smrti (F. Ú.) 454
A. Krčmář, Hry hybné 350
Kubešova moravská bibl. (J. Štoček) . 265
K. Kuttan, Rodinný památník . . . 350
— Dětský svět (J. Horák) 470
H. Máchal, Nákres slovanského bájesloví (Fr. Bartoš) 21
J. S. Machar, Zimní sonety (F. Kyselý) 147
— Pêle-Mêle (D. L.) 294
Matice lidu (J. Tenora, A. Vrzal) 113, 197
F. Menčík, J. A. Komenský (J. Tenora) 253
H. Menhard Litoměřický, Divoké ovoce (D. L.) 458

SLAVISTICKÁ KNIHOVNA
katedry bohemistiky FF UP
Křížkovského 10
771 80 OLOMOUC
C 10/74

Strana

Modrá knihovna, 3. (P. Šup) . . . 426
A. E. Mužík, Hymny a vzdechy (D. L.) 422
Naše knihovna (P. Šup) 255
J. Neruda, Sebrané spisy, I. (P. Vychodil) 210
L. Niederle a *Č. Zíbrt*, Český lid (J. Jakubec) 54
P. Novák, Spojenými silami (—á—) . 195
Novák a *Vorovka*, Kniha moudrosti (P. Vychodil) 344
J. Novák, Čtyři sochy antické . . . 350
G. Ohnet, Doktor neznaboh 434
Osvěta mládeže 7, 434
Ottova Laciná knihovna národní (J. Malota, P. Šup, J. Vyhlídal, A. Frecr, J. Tenora) 75
158, 162, 198, 341, 379, 427
Pohádkové večery (J. Horák) . . . 117
První obrázková knihovna (J. Horák) 160
348
Přítel domoviny (J. Vyhlídal, J. Tenora) 225
267, 309, 345, 386
Repertoir českých divadel (P. Vychodil) 221
K. V. Rais, Výminkáři (J. Klenek) . 67
J. Rank, Kapesní slovník světový (R.) 57
A. Rezek, Dějiny Čech a Moravy nové doby (Fr. Rypáček) 13
Romanová knihovna Světozora (L. Šolc, P. Šup) 157, 466
V. Rošický, O lidské potravě . . . 434
Ruská knihovna (A. Vrzal) 112
183, 217, 343, 375
Rozpravy České akademie (J. Tenora, J. Blokša) 412, 448
St. Řehák, Kytice z hor (F—k.) . . 196
Sardou-Vávra, Vlast (P. Vychodil) . 465
F. Sasinek, Vánoční stromeček (J. Horák) 223
Sborník světové poesie (P. Šup, A. Vrzal, J. Malota, A. Koudelka, A. Frecr) . 144
176, 289, 332, 373, 413
Sborník illustr. romanů (A. Frecr) 263, 463
J. V. Sládek, Směska (P. Vychodil) . 16
Slezská kronika (P. Šup) . . 384, 466
J. Sokol, Dějepisná čítanka (J. Tenora) 384
Springer a *Jirman*, Česká bibliografie r. 1891. 389
J. J. Stankovský, Milovský reformator (J. Vyhlídal) 161
A. G. Stín, Historie literatury ruské (P. Vychodil) 139
J. Svátek, Obrazy z kulturních dějin českých (J. Tenora) 51
A. Svoboda, Zvířátka a děti (J. Horák) 161
Fr. Svoboda, Směry života (L. Šolc) . 304
J. Svoboda, První socialní revoluce . 434
— Z bojův o vykořenění lidské bídy (Fr. Ú.) 452
J. Sýkora, Katechese sv. Cyrilla (V. Ševčík) 257

Strana

Šaškova Moravská bibliotheka (L. Šolc, J. Malota) 302, 308, 339
M. A. Šimáček, Otec (L. Šolc) . 155, 181
Schmidt-Beauchez, Český sedlák (P. Vychodil) 254
A. V. Šmilovský, Pozůstalá dramata (L. Šolc) 152
— Spisy výpravné (L. Šolc) 154
V. Štech, Mladý živnostník (F—k.) . 266
B. Šplíchal, Pravopisná cvičení (F—k.) 431
A. Schulz, Soudící a souzení (P. Šup) 423
456
G. Šuran, Přehled dějin literatury řecké (J. Korec) 301
Turgeněv-Durdík, Měsíc na venkově (A. Vrzal) 417
Urbánkova Ústřední knihovna (n.) . 308
— Bibliotheka paedagogická (n.) . . 430
M. Václavek, Valašská svatba . . . 350
Verdaguer-Vrchlický, Atlantis (J. Korec) 259
Vilímkova Knihovna mládeže dospívající (J. Horák, R., A. Vrzal) . 116, 269
— Illustrovaná knihovna rodinná (A. Vrzal) 215
Vlast a svět (J. Horák) 74
V. Vlček, Povodeň (L. Šolc) . . . 66
R. Vrba, Povaha moderního kapitalu (R.) 265
J. Vrchlický, Nové sonety samotáře (Fr. Kyselý) 58
— Fresky a gobeliny (Fr. Kyselý) . 418
— Troje políbení (D. L.) 457
P. Vychodil, Aristotelova kniha O básnictví 389
Vzdělavací bibliotheka (P. Šup) . . 459
Waal-Korec, Obrazy z katakomb (J. Blokša) 267
Z. Winter, Kuchyně a stůl našich předků 389
Zábavy večerní (P. Šup, J. Vyhlídal) . 223
432
J. Zeyer, Jan M. Plojhar (J. Klenek) 23, 68
Č. Zíbrt, Dějiny kroje v zemích českých (J. Jakubec) 15
— Kulturní historie (J. Tenora) . . 142

Časopisy.

Časopis Matice moravské (F. Rypáček) 29
Časopis Musea království Českého (F. Rypáček) 118
Časopis vlast. musejního spolku olom. (F. Rypáček) 200
Literarní rozpravy v časopisech . . 120
228, 436
Londýnské Athenaeum o kontinentalním písemnictví (A. Koudelka) . . 350
389, 434, 470
Osvěta (F. Rypáček) 199

Strana

Paběrky.

Básnická agonie (D. L.) 474
Čechy a Morava 31
Darwinismus (J. N. Holý) 80
Draperovy Dějiny konfliktů . . . 162
Jesuité traviči 312
A. Jirásek 79
Kostnický sněm 229
R. J. Kronbauer 271
Kostnický sněm 229
Ladecký na oslavu Komenského . . 202
Laciné knížky — německé (F. B.) . 31
Literarní zpravodaj 312
Neruda o kritickém časopise . . . 162
Němčina a naše věda 31
Novinářský charakter 228
Obrana sbírky „Klassikové řečtí“ 228, 312
Odbyt knih 162
Pravopisné drobnůstky 271
Scholastika 201
„K. Světlá“ 80
F. Schulz a orthodoxie 272
F. O. Vaněk o kosmologických otázkách 271
473
J. Vrchlický na Moravě 79
— mezi proroky 202

Zprávy.

Anglie (A. Koudelka, P. Vychodil) . 37
87, 127, 165, 206, 233, 317, 360,
400, 439, 475
Básníci a hudba 360
Bulharské národní písně 33
Ceny literarní . 32, 121, 229, 275, 437
Časopisy 122
Česká akademie . . . 32, 202, 229, 396
Český katalog bibliografický . . . 32
Česká bibliografie 163
Dědictví cyrillo-methodějské . . . 83
— maličkých 121
— sv. Prokopa 121
— svatojanské 229
Encyklopaedie 400
Erben 88
Francie (A. Koudelka, P. Vychodil) . 38
86, 127, 166, 205, 230, 315, 356,
399, 438, 475
Hexaemeron 38
Charvatsko (J. Malota) 33
83, 164, 276, 397
Ignatius z Loyoly v literatuře . . . 440
Italie (A. Koudelka, P. Vychodil) . . 36
86, 126, 203, 232, 316, 359, 400,
475
Knihovna „Světem a přírodou“ . . 355
Knihovny světové 440

Strana

Spisy o Komenském 163
Křesťanská akademie 396
Literarní jednoty bohoslovců česko-
moravských 121
Matice moravská 436
Missie a jazykověda 128
Nakladatelské družstvo učitelské 122, 436
Národní divadlo 32, 397
„Následování Krista“ 360
Naše knihovna 121
Nedělní listy 83
Německo (P. Vychodil) 35
126, 168, 203, 230, 399, 438
Ničení starobylých památek . . . 32
Novinky 32
Occultismus 236
Otčenáš v překladech 236
Ottův Slovník naučný 276
Počet knih 360
Polsko (P. Vychodil) 35, 123, 229, 397, 437
Z Prahy 80, 121, 272
Pravopis 208
Překlady z češtiny 32
Rusko (A. Vrzal, P. Vychodil) . . . 33
84, 124, 203, 277, 312, 355, 398
Slavie 32
Slovensko 397
Slovinsko (Fr. Štingl) 122, 163
Srbsko (J. Malota) 33, 84
Ze starokřesťanské literatury . . . 208
„Stíny“ spisovatelské 236
Škola pro biblické studium 128
Španělsko (A. Koudelka) . 278, 314, 358
Švedsko (A. Koudelka) . 128, 167, 205
Tazatel pro sběratele národopisného
materialu 355
Vydání sešitová 163, 203
Výstava národopisná 163
Výstava humoristických časopisů . . 440
Vyvolávání herců 236
Zednářství 440
Zeměpisné monografie 83

Feuilleton.

J. Blokša, Dante Alighieri a Vergilius
Maro 236, 279, 317
Pražský, Jak se u nás překládá . . 39

Dodatek ku str. 143. 168

Opravy. Str. 124 ř. 3. shora čti Esteje. — Str. 214. 3. řád. shora opomenuto poznamenati, že jméno autora sbírky jest pseudonym básníka už zemřelého; podle toho třeba změniti konec posudku. — Str. 240. v poznámce čti Ekloga. — Str. 412. ř. 10. shora čti: nepříhodně, vypravuje . . .

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 1.

Rozvoj a zásluhy vlastenecké školy básnické.

Stručně nastínil *Fr. Bílý.*

Dobu přípravnou v rozvoji českého básnictví ukončil a účty její uzavřel tvůrce nového básnického jazyka Josef Jungmann r. 1820. Ve své »Slovesnosti« toho roku vydané rozhlédl se ještě jednou po skromných osudech poesie naší v tomto údobí, po jejích bojích o prosodii, o pravopis, o spisovný jazyk, a vyobrazil tu stav písemnictva tehdejšího prakticky ukázkami všeho dobrého, co posud bylo vytvořeno na poli poesie i prosy. Nejeden plod zde poprvé se čte, byv právě teprve pro »Slovesnost« složen (na př. Turinského oda na vlast, Kynského nenie »Na smrt mého kanárka« a j.). Ku podivu však mužové, kteří jak silou ducha tak silou formy oprávňovali k nadějím ze všech nejvyšším, po roce 1820. odložili lyru a chopili se práce vědecké; jen ve chvílích oddechu od činnosti této dotkli se opět jejích strun. Tento úkaz vidíme na Fr. Palackém, P. J. Šafaříkovi, i na samém Jungmannovi. K nim se přidružil Milota Zd. Polák. Snad je pudilo srdce jinam, snad je přimělo k tomu poznání, že poesii české zasvitlo skvělejší dvojhvězdí: Jan Kollár a Fr. L. Čelakovský. V pravdě počíná nová fase v dějinách básnictva našeho těmito muži. Oni jí vtiskli ráz a pečeť svého ducha; jim po bok vyšinul se toliko ještě Karel Jaromír Erben. Vůdčí hvězdou byli jim a jejich četným přátelům i stoupencům národ a vlast; těm věnovali nejšlechetnější city a snahy, jich rozkvět a dobro měli na zřeteli při všem tvoření svém. Od základní ideje té vzala i celá perioda své jméno.

Kollár i Čelakovský přišli a — zvítězili; zvláště úspěch Kollárův byl hlučný a rozvířil prudce tichou hladinu českého života, ani ne tak tím, co v první sbírce (»Básně« r. 1821.) bylo, jako tím, co se musilo vynechati. Ale ovšem s takovým ohněm, s tak sálavou vroucností a úchvatným veršem nebyl posud nikdo opěval vlasti, »matky Slavie« ani milenky své jako Kollár, a s podivem nemenším vnímali současníci u Čelakovského milý rozmar, řízný vtip, rozmanitost motivův a lahodu mluvy. Kollár připomínal žárem a mohutností citu Petrarku a Lumíra, Čelakovský byl zas lepostí formy, novotou motivův a milým humorem originalní. Kollárova »Slávy dcera« (r. 1824. v Pešti poprvé vydaná) rozpoutala tisícům Čechův ústa a bleskem šlehala do srdcí. Co si troufali posud jen mysliti nebo nejvýš v úkrytu šeptati,

to znělo z harfy Kollárovy jasným, plným a smělým zvukem; censurou nepovolené znělky rozletly se v opisech. Mohutná retorika Kollárovy básně a zejména jejího předzpěvu, plná effektních kontrastův a hyperbol, vypisujíc tragický osud Slovanstva, nevděk lidstva i smělé naděje do budoucna, vlévala odvahu nesmělým, budila dřímavé, vzrušovala všecku bytost uvědomělých. Takového přímo epochalního účinu neměly ani »Smíšené básně« Čelakovského (1822) ani jeho »Ohlas písní ruských« (1829). Ony byly určeny ke klidnému požívání, loudily úsměv i slzu v tvář, očisťovaly city.

Ušlechtilost slovanské děvy, velikost ruského mužíka, obří činy ruských bohatýrů, něha srdce mateřského i otcského, čest, zbožnost, hrdinnost, radosti a žaly milenců, sirotků — látky stokrát už opěvané vedle zcela nových oděny zde v roucho neskonale líbezné, obestřeny neodolatelným půvabem.

Čelakovský zobrazoval povahy; jeho hrdinové ani hrdinky nevymizejí čtenáři z paměti. Uměl se dívati do duše a také zobraziti, co se v ní dálo. Jeho básně, jmenovitě »Ohlas písní ruských,« svědčí však též, že se dovedl ponořiti do tajemných tůní poesie prostonárodní a svého ducha v ní okřísiti. Duch jeho měl v sobě cosi příbuzného s duchem národním; rozuměli si, a Čelakovský dovedl jej tlumočiti. K tomu jej uzpůsobilo dlouholeté zabývání s poesií lidovou. Ze spisovatelů západu kromě Goetha a Schillera nejvíce Herder naň účinkoval a od něho vzal chuť sbírati národní písně domácí a překládati takové písně z jiných jazykův.

Ovšem také Hromádkovy »Prvotiny« už r. 1814. upozornily na písně národní a kázaly je sbírati a studovati; V. Hanka pak skutečně vydal r. 1817. »Srbskou Múzu« do Čech převedenou. Národní píseň byla tenkráte módním předmětem. Jakoby se jí byla měla nahraditi zvýšenou péčí a láskou staletá nevšímavost, všude o ní bádáno a psáno, zbytky její horlivě zachycovány a ve sbírky slučovány. Ten proud časový došel také u nás ohlasu, což jest při bohatství a kráse našich písní národních úkaz přirozený. Pochopitelno tudíž, že objevení Rukopisu Zelenohorského a Královédvorského, obsahujícího zpěvy kladené do století X. a XIII. nebo XIV., vzbudilo i mimo Čechy pozornost neobyčejnou, a že tyto záhy přeloženy do jiných jazykův. Ovšem romantický způsob nálezu neméně než překvapující stáří a výše vzdělanosti tam se jevící vzbudily Rukopisům, napřed Zelenohorskému a potom i Královédvorskému brzo popěrače jich pravosti, ale ti dlouho nedocházeli víry — a tak Rukopisy mohly úlohu svou vyplniti. Jimi vznícen plamének záliby pro národní poesii v silnější plápol: počato její výtvory sbírati, a to skoro současně v Čechách, na Slovensku i na Moravě (mimo Čelakovského vydal »Duchovní písně národní« J. Vl. Kamarýt, »Zpěvánky slovenské« Kollár, »Moravské písně« Sušil a posléz »Prostonárodní písně české« K. J. Erben), počato však také napodobiti, z nich čerpati ve prospěch obsahu i formy, a konečně také všímati si přírody. Tato slavila svůj vjezd do poesie české nejprv Milotou Zdiradem Polákem jako oslavyhodná vládkyně,

potom Čelakovským jako milovaná přítelka a neodlučitelná družka bytosti slovanské — důkaz, že poesie česká už vyrůstala z tajemných hlubin lidského nitra, že nebyla už slávodatnou zábavou, nýbrž vnitřní potřebou.

Člověk od prvního dechu svého jest synem přírody, jejím vzduchem žije, po její půdě kráčí, její taje zkoumá, jejími krásami se kochá, ale veršovci čeští přes čtvrt století přestávali na příležitých popisech jejích. V tom stal se vlivem prostonárodní poesie a zajisté také vlivem rozkvétajícího na západě bádání přírodovědeckého v letech dvacátých žádoucí obrat.

S Kollárem a Čelakovským současně vystoupila nová družina básnická, která měla své literarní středisko v Zieglerově »Dobroslavu« a v Krameriusově »Čechoslovu,« založených r. 1820. Z ní přetrvali svou smrt Chmelenský, Klicpera, Jan J. Marek a Vacek-Kamenický, kdežto Šnajdr, Macháček a Kamarýt náleží k polozapomenutým, Holman, Kocián, Král, Patrčka, Rokos, Štěpnička, Tomsa a Trnka k veršovcům úplně zaniklým. Básně Jana Jindř. Marka, r. 1823. poprvé vydané, hlásily hned skutečného básníka. České dějiny poskytly mu hojně látek zvláště k romancím, jimž on zas propůjčil lehkou formu. Rozvleklost a povídavost Hněvkovského a V. Nejedlého nahradil dramatickou živostí a stručností, děj pak zpracoval vždy pod nějakým vyšším hlediskem. Proto jeho »Svatý Václav,« »Slepého krále smrt,« »Horymírův skok,« »Svatý Ivan« rádi byli deklamováni. Chmelenského živel byla panensky milostná a vlastenecká lyrika s neobyčejnou obratností rythmickou, která přímo zvala k uvedení v hudbu. Četné písně jeho podnes s oblibou se zpívají, na př. »Nad Berounkou pod Tetínem,« »Doorávám, dokonávám,« »Kde můj je kraj, kde má je vlast,« »Žebrák« atd. Báseň »Otčina« pak pokládána přímo za vzor rythmické hudebnosti a rozmanitosti. Vacek-Kamenický po Čelakovském nejšťastněji se probíral ve strunách prostonárodních, a rozhojnil takto rovněž počet znárodnělých písní (»V Čechách, tam já jsem zrozena.« »Přicházím přímo z Moravy« atd.), ač Kollár jej zvábil také na méně vděčné pole didaktického sonetu (»Lilie a růže«). Klicpera přenesl těžiště své básnické činnosti v moudrém sebepoznání na pole dramatu a novellistiky. Zvučného jména požíval Karel Sudimír Šnajdr, řídký úkaz básníka dvojjazyčného, jenž dal později výhost muse německé a obrátil se k české, jíž už také zůstal věren. Veliké oblibě dlouho těšila se jeho ballada »Jan za chrta dán,« též do angličiny Bowringem přeložená, jež stejně charakterisuje celé těžké tvoření Šnajdrovo jako romantický vkus tehdejšího čtenářstva. Drsný jazyk halí také poesii Macháčkovu, ale znáti, že prýštila ze silného ducha klassicky vzdělaného. Ostatně Macháček více překládal — a to z novověkých i starověkých jazykův, a dramatu českému vykonal několik platných služeb. Z Kamarýtových veršů, skromných a prostých jako všecka bytost jeho, po celý život vroucně s Čelakovským spřátelená, zachovalo se něco i v dnešních školách. Lyrika jeho lnula hlavně k přírodě, Bohu a vlasti. Jak Čelakovský, i on sbíral národní písně,

však zejména duchovní, a vydal jich také značnou sbírku. Hojně jiných ještě přispěvatelů, namnoze velmi pilných, měly v části básnické tehdejší časopisy, však ti se nikdy nenapili z kastalských pramenů. Satirický talent Čelakovského měl v nich vděčné terče; způsobil si tím sice mnohé trpkosti, ale bylo potřebí, aby ob čas dusný vzduch nějakou bouří byl osvěžen a rozvoj literarních poměrů českých opět se dařil zdravěji a radostněji, neváznа v bahně šosácké domýšlivosti, malichernosti a sobectví. Čelakovský doplňoval takto vhodně vážnou střízlivost a kritickou povýšenost Palackého. Tento rovněž nepřál tuze obecnému veršování mezi vlastenci v zálibu vešlému, nýbrž žádal všude prací vydatných. Proto do svého časopisu Palacký nepřijímal leč příspěvky cennější, vytříbenější, na př. od Čelakovského, Hanky, Chmelenského, Jungmanna, Kamarýta, Kollára, Langera, J. Marka, Macháčka, V. Vinařického, Vocela, Rába, V. A. Svobody. A podobně si počínal Čelakovský, když se stal r. 1834. redaktorem »České včely.« To těžce nesli mladší spisovatelé, zejména začátečníci, již takto neměli kam se uchylovati se svými prvotinami a pokusy. Zkusili vlíti život časopisu »Jindy a nyní« — ale marně. Zavděčil se jim tudíž Pospíšil, založiv roku 1834. »Květy« a zvoliv redaktorem J. K. Tyla. Tylův plamenný duch, bohaté nadání i osobní vlastnosti skupily kol »Květů« celé šiky nových spisovatelů; básnictví české odneslo odtud mnohý zisk. Zde se učili veršovati mimo četné jiné — mezi nimiž bylo též několik dam — Pichl, Rieger, Rubeš, Štulc, Fr. B. Trojan, Jablonský, Vocel, Vrťátko a j., sem psali Picek, Sabina, baron Villani, jichž příspěvky též Čelakovský do »Včely« přijímal. Starší spisovatelé ukládali své práce v obou soupeřících časopisech, až po dvou letech násilnou změnou v redakci »Včely,« t. odstraněním Fr. L. Čelakovského, protivy se uhladily. Hojně nových látek té doby podrobeno poesii, říše její u nás se pořád šířila, ale celkový ráz v celém období zůstal týž: idea vlastenecká vévodila, přírodě a lásce službou další se oddávala. (O. p.)

O samovraždě v belletrii.

Aesthetická rozprava. Napsal *J. Klenek.*

Počet samovrahů podle statistických dat co den vzrůstající, budí vážné myšlenky a obavy. »Jeví se dnes náklonnost k samovraždě u všech vzdělaných národů měrou tak silnou, že dlužno v ní viděti zlou chorobu naší doby: samovražda jest v pravém slova smyslu socialní otázkou.« (Masaryk, »Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung,« str. 140.). Řešiti otázku tuto theoreticky a prakticky ve prospěch společnosti lidské, uznává se všeobecně za potřebno; jesti zdravý rozum proti samovraždě.

A proto podivně vyjímají se vědecké pokusy, dokázati samovraždu v každém případě za nutný, z té oné příčiny nevyhnutelný a tudíž nepříčetný kon lidské vůle (tak zvláště ve vědě lékařské: Brierre,

Boismont, Falret, Morel, Lisle, Schulte a j. Srv. Öttingen, »Moralstatistik,« str. 740. Podobně i ve statistice, zejména Morselli a částečně i Masaryk); má se takovým způsobem smýti krvavá vina, jež skoro vždycky lpí na ruce samovrahově podle názorů veřejné, třeba jen společenské mravnosti. Sebevražda se tu vědecky omlouvá, ovšem nikoli nedoporučuje. Vždyť by takové doporoučení znamenalo tolik, jako z novověké osvěty se vraceti dva tisíce let nazpět do stoických nesmyslů pohanstva. Co tedy řekneme na to, když v belletrii vedle jiných neřestí a zločinů samovražda čím dále častěji se přímo nebo nepřímo doporoučí, — buď že básník pro ni vynucuje na čtenáři odpuštění, nebo že ji za dovolenou hájí, anebo ji dokonce ozařuje gloriolou ctnosti. Není to úmyslné matení mravních pojmů, když čin v životě odsuzovaný a vědou nanejvýš jen omlouvaný se v belletrii zrovna chválí a oslavuje? Jaký to circulus, nechybný pouze — vitiosus — nýbrž pernitiosus, záhubný!

Vliv literatury na život a jednání lidské jest zajisté věc nepopíratelně dokázaná. Nejen živé slovo, nýbrž i mrtvá litera hýbe naším duchem ve směru dobrém nebo zlém: verba movent, ušlechťují, znemravňují. Pochopitelno tedy, že sebevražda vylíčená v nepravém světle mravním, sebevražednou náladu nynějšího věku může jen podporovati a šířiti. »Uvážíme-li, že obrazivost divadlem a četnými o samovraždě zprávami v novinách se ustavičně vzrušuje a hroznými činy takořka živí, pochopíme snadno, kterak působením lidské nápodobivosti mnoho samovražd se takto buď přímo zaviňuje nebo pokaždé značně usnadňuje.« (Masaryk n. m. str. 122.) Tak působí suché zprávy novinářské, což teprve když samovražda ještě k tomu jako čin dovolený bývá motivem v básni, novelle, povídce, romaně a v divadle! Stavěti hráz proti takovému počínání je tudíž dobře odůvodněno ze stanoviska socialního, pokud svatou jest povinností, odstraňovati všechno, co napomáhá lidstvo ničit fysicky a mravně. Jest za druhé blíže ještě odůvodněno se stanoviska aesthetického, jelikož líčiti zločin v nepravém světle, oblékati sebevraždu šatem zřejmé lži, odporuje zásadám aesthetickým a zmenšuje nebo úplně kazí zálibu na básnickém celku. — I bude úkolem přítomné rozpravy vymezit podmínky, pokud motiv sebevraždy je v belletrii aestheticky dovolen, ukázat příčiny, proč samovražda nepřiměřeně líčená nemůže se líbiti, a dovodit, jak jmenovitě oslava samovraždy bije ve tvář pravému umění básnickému.

Jádrem důkazu jest věta, že samovražda v belletrii podstatně nesmí se jeviti jinak, leč jak správně se jeví ve skutečném životě, jehož obraz má belletrie podávati. Má-li obraz být umělecky věrný, nesmí samovraždě, pokud jí báseň za motiv užívá, chyběti podstatný rys nedovolenosti a zločinnosti. Neboť jako čin nedovolený, ba jako zločin pojímá sebevraždu zdravý rozum lidský, nejen když podpírá se věrou, nýbrž i sám o sobě.

Samovrahem ve pravém slova významu slove ten, kdo vědomě a úmyslně ničí svůj život, ať najednou nebo pozvolna, ať vlastní

rukou nebo vydávaje se za tím cílem v okolnosti, jež smrt jistotně způsobují. Úmysl tedy vědomě a skutečně provedený činí samovraždu samovraždou. Není-li při člověku takového úmyslu, řekneme správně, že se zabil, třeba když vloží na sebe ruku ve stavu nepříčetném. Z téhož důvodu není samovrahem, kdo chtěje dosáhnout účelu mravně cennějšího nad lidský život, jisté smrti se obětuje; třeba kněz nebo lékař plně povinnosti svého povolání v čas nákažlivé nemoci, nebo kormidelník, jenž na hořící lodi se vydává na pospas plamenům, aby zachránil cestující. To je dobrovolná, ne učiněná, nýbrž trpěná smrt bez úmyslu život svůj zničiti, kdežto samovražda je smrt s vědomým úmyslem samočinně způsobená. Jen o té zde mluvíme.

Samovražda takto vymezená jest čin zapovězený už přirozeným zákonem mravním. Písmem jeho, nesmazatelně vepsaným do srdcí lidských, může se brániti a ubrániti svědomí i méně citlivé proti sebevražednému pokušení. Na př. Hamlet, když se táže sám sebe: »Být či nebýt,« zůstati na živě nebo vlastním činem přivolat sobě spánek smrti, — vidí závadu v nejistotě, »jaké asi sny v tom spánku vzejdou, když odmrštěno pouto smrtelné.« A tento

> . . . strach z něčeho po smrti,
> Kraj neznámý, z jehož břehu žádný
> Poutník se nevrací, nám vůli mate,
> Že raději nesem zloby, které známe,
> Než bychom k neznámým se utekli.
> Tak svědomí z nás všech sket nadělá.

Tak s bázní tuší lidský rozum ve světle přirozeném. Jestiť nesmrtelnost duše, podřízené osobnímu Bohu, jenž věčně odměňuje, ale též věčně trestá, přirozená pravda, jejíhož výstražného hlasu jen s násilím možno neslyšeti. Slabá domněnka, že by to jen mohlo býti pravdou, ve stu případech devadesát a devětkrát zadrží ruku proti vlastnímu životu napřaženou. Lze tedy v životě z přirozeného řádu mravního čerpati mocné důvody proti samovraždě. Podobně i v theorii se odtud brává důkaz, že samovražda je skutkem mravně nedovoleným.

Člověk zajisté, jsa svojím původem i trváním na Bohu závislý, není v naprostém smyslu svým vlastním pánem, nemá na svůj život práva vlastnického, nesmí ho tedy libovolně ničiti. Neboť jest právě život pro něho základem všelikého práva, nemůže tudíž býti tohoto práva zároveň předmětem. (Srv. Thomae Aqu. 2. 2. p. q. 64. a. 5. c.; Suarez, De iustitia et iure c. IV. n. 10.; Lugo, Disput. de iust. et iure I. disp. 10. n. 9. 10.) Jen poněvadž a pokud žiju, mám právo jednat a nejednat, ale nemám práva libovolně rozhodovat, abych žil nebo nežil; jsem pánem svých svobodných činů — ovšem pánem Bohu zodpovědným — ale nejsem pánem sama sebe jakožto živé osoby lidské, jež těchto činů je podmínkou a původem. Neboť obsahem slova »pán« podobně jako slova »otec« jest pojem vztažitý. Jako tedy nikdo nemůže býti svým vlastním otcem, tak stejně nikdo svým vlastním pánem co do libovolného rozhodování o svém žití a nežití, nevyjímaje ani samého Boha, jenž přece na všechno má právo

nejdokonalejší. Odtud plyne vzhledem k Bohu naprostá nemožnost život svůj božský zničiti, pro člověka pak nemožnost vztažitá, totiž nedovolenost. Život lidský patří Bohu, jenž »umrtvuje i obživuje« a »má moc nad smrtí i nad životem.« »Žádný zajisté z nás není sobě živ a žádný sobě neumírá; nebo buď že jsme živi, Pánu jsme živi: buď že umíráme, Pánu umíráme. Protož, buď že jsme živi, buď že umíráme, Páně jsme.« (Řím. 14, 7. 8.) Toto Boží právo může si člověk osobiti, ale jen neprávem.

Rozumovým důkazem tímto, že samovražda je mravně nedovolena, naznačeno jest ovšem jen v zárodku, nikoli v celém rozsahu a dosahu, že zároveň je též zločinem skutek, jehož se dopouští samovrah. On vypovídá o své ujmě Bohu povinnou službu a jakoby přesvědčen, že »nestojí vše ani za to, by to zatraceno, klato člověk bohům ve tvář chrst'« — hází nazpět Stvořiteli jeho dar. Tímto ničením Božího majetku trhá svévolně přirozené svazky povinnostní, jež i nejbídnějšího tvora lidského poutají ke společnosti, — a spaluje opovážlivě před sebou most, po němž bylo mu kráčeti k věčnému cíli svému. Máť život pro člověka — křesťana poněkud větší cenu, než jakou mu přisuzuje známý obhájce samovraždy David Hume pravě, že lidský život není o nic důležitější než život ustřice. Proto je sebevražda zločinem, jenž zasluhuje trestu věčného. Kainovo znamení tohoto trestu by naše »humanní« doba ráda smazala s čela samovrahova; odtud to úsilí ve prospěch samovraždy v životě, ve vědě i v umění. To však na věci nic nemění: mouřenín, samovrah, dá se obíliti, okrášliti — omýti však nikdy.

To jsou zásady, dle kterých se v životě posuzuje skutečná samovražda. Nejsou to měnivé názory, nýbrž nezměnné důsledy mravního zákona, jenž se proto nazývá věčným. Pravdivost jeho vzhledem k samovraždě potvrzuje se u všech lidí jednak přirozeným pudem po zachování sebe, jenž boji se a vyhýbá smrti obyčejné, netož smrti násilně způsobené vlastní rukou; jednak svědomím, kteréž — vyjma snad několik málo případů — musívá býti teprve přemluveno, aby v samovraždě neviděl věc nedovolenou; konečně pak odporem, jaký při veškeré soustrasti dává na jevo proti samovrahům společnost lidská, zvláště v zákonech církevních od časů pohanských až po dnešní dobu. Zásady takto potvrzené jsou platny nejenom pro život skutečný, nýbrž také pro život, jak zobrazen jest v umění, v belletrii. Belletrie má být obrazem života. Jest ona, praví Šmilovský, »zrcadlo života a přírody v půvabný rámec filosofie zasazený.« Život, a to celý život, v němž žádný podstatný rys ani nechybí ani podstatně není změněn, má být umělecky znázorněn v básni, novelle, povídce, romaně i dramatě.

Na objasněnou budiž několik všeobecných vět aesthetických. Báseň, kterýmžto jménem zahrnuto belletristické dílo jakéhokoli druhu, předvádí idealisovanou skutečnost, totiž věci, osoby a příběhy jednotlivě sice vzaté ze skutečného života nebo mu alespoň neodporující, ale v celku tak upravené, aby ve vnímateli — čtenáři, posluchači,

diváku — mohla vzniknouti aesthetická záliba. To jest jediné povinný, ale též jedině správný účel, k němuž básník má směřovati a jejž s větším nebo menším úspěchem uskutečňuje. K tomu cíli, aby učinil možnou tuto zálibu, umělec pojímaje skutečnost do duševní dílny svojí, odezírá ode všeho, co by libý dojem celkový porušilo, vybírá části význačné, názorné, podrobné, jelikož takové jsou ke vzbuzení záliby nejzpůsobnější — a všechno posléze »spojuje v celek, ve kterém vhodné části spolu jsou zbliženy a sraženy v užší souvislost.« (Vychodil, Poetika str. 121.) V tom záleží umělecká idealisace, zásadní to našeho směru pojem, jemuž z nevědomosti nebo z úmysla se tak často nechtívá rozuměti. Umělci tohoto vyznání je skutečnost nikoli cílem, nýbrž prostředkem k cíli — k aesthetické zálibě. On chce totiž, aby ty dojmy, jež živá skutečnost ne vždy cele, jasně, určitě a správně působí ve vnímateli, byly z nápodobené skutečnosti básnické úplnější, jasnější, určitější a správnější. Zde pravdivost nikterak se nevylučuje, nýbrž nezbytně požaduje. Život a jeho obraz musí svým způsobem věrně souhlasiti. Život jest pravda — obraz jeho bude se pravdě podobati; skutečnosti se říká živá — věrný obraz má zdání života, je životný; skutečnost opravdu bytuje — obrazem jsouc básnicky zpodobena, jest možna.

Nesmí tedy na tomto obraze život ani v odstínech vedlejších, netož ve hlavních rysech jeviti se jinak než ve skutečnosti. Životní zjevy nahodilé i podstatné budou tu jasněji nebo temněji zabarveny a podřízeny týmže zákonům, jakými se upřádá a řídí život skutečný. Jako tedy zákony psychologické, dle kterých dějstvo duševní pravidelně nebo nepravidelně vzniká a jeví se; a filosofické zákony příčinnosti, jimiž všechno v životě je přesně odůvodněno, — nejsou pro umění jinačí: tak podobně i zákony mravní, při nejmenším požadavky mravnosti přirozené, jakým bez rozdílu všichni lidé podléhají, stejně platí též pro lidi umělecky zobrazené. Je to analogie, kteréž jen slepec může neviděti a neuznati jenom nerozumný. S příhanou mluví se o špatné analysi nebo kresbě psychologické, slabá odůvodněnost příčinná (motivace) jest všeuznaně velikou chybou básně, — jen poklesky proti zákonu mravnímu mají zůstat impatiens noli tangere? Vždyť přece i tyto ne-li ve vyšší, tož zajisté ve stejné míře jako poklesky proti psychologii v zásadě příčinnosti, zmenšují nebo docela ničí životní pravdivost, jež v básni základní jest podmínkou záliby aesthetické.

Zdálo se mi nutno, vzhledem k thematu předběžně aspoň tolik povědeti z mravouky a aesthetiky, abychom měli další cestu bezpečně založenou a urovnanou. Bývá mnohdy potřeba odklidit rum, pod nímž ležívá zasypán náš aesthetický vkus... Nyní blíže k thematu! Je zde možna dvojí methoda, obojí přijde se ke správným názorům o samovraždě v belletrii: buď se vyšetří s tribunalu aesthetického, za jakých podmínek motiv samovraždy je správným buditelem libého dojmu básnického, — nebo s tribunalu mravnosti se dokáže, kterak sebevražda v básni, svléká-li těsnou prý šněrovačku

moralky, ubírá dílu ceny aesthetické v té míře, kolik v této své nemravné podobě odporuje mravnímu zákonu. První cesta nás dovede k názorům o věci kladným, druhá k záporným: jak se samovražda obraziti nemá. Pohleďme napřed s hlediska aesthetického. Odtud platí zásada: Sebevražda, má-li jako básnický motiv býti vhodným činitelem aesthetického dojmu, musí v básni tak se jeviti, jak se správně jeví ve skutečném životě.

(P. d.)

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.*

»A co Mariška? A co pan Bareš? Štěstí pro ně pro všechny, že — — že to vše byl jenom můj sen.« Toto zakončení kratičké povídky Hálkovy »Mariška« zvané, vypovídající, že příslušné dílo jest prostě výplodem pouhé obrazotvornosti básníkovy, ozařuje nám vůbec celou básnickou činnost Hálkovu, hlavně co jeho povídek se týče. Všechny jsou zajisté pouhým jeho snem, totiž výsledkem plodné tvořivé obrazotvornosti, která sebe nepatrnější podklad pozorované zkušenosti a skutečnosti dle určitého cíle volně a svobodně skládá, zpracovává, upravuje a v tomto smyslu idealisuje; nejsou tedy pouze upravenou věrnou reprodukcí zcela určité skutečnosti. I dotvrzují taktéž pravdivý Hartmannův výrok, že »umělci stačí minimum skutečnosti k nejkrásnějším výtvorům, poněvadž se dívá okem umělce, poněvadž zasahuje v plný život lidský a kde se ho chopí, zajímavým jej dovede učiniti.« (»Philosophie des Schönen,« str. 564.) Není zajisté pochyby, že Hálek motivy své čerpal ze skutečného života, a jako se nám vypravuje, že v poslední době rád mnoho obcoval s Podskaláky v Praze, kteréhožto styku výplodem jest povídka »Poldík rumař,« podobně z důkladnější známosti jeho života, jeho studia a pozorování mohli bychom zajisté nalézti vždy pramen skutečnosti, který přiměl ho k básnickému zpracování hrubé dané látky a předmětný dal podnět ku mnohým jeho charakteristickým osobnostem, jako jest »Dlugoš« nebo »Husar« nebo »Student Kvoch«; a tak i k ostatním jiným nalezli bychom asi živoucí vzor, jenž dal byť i sebe slabší jiskru k idealisující jeho činnosti. Ale přes to, že Hálek již přes 17 let jest mrtev, že stále se opakuje žal nad neocenitelnou a nenahraditelnou jeho ztrátou, nemáme dosud takového podání a vypsání jeho života, které by nevypisovalo pouze vnějších událostí jeho života, jež zajisté také budou stručny a nehlučny, ale které by se týkalo uměleckého jeho života vniterného, jež by objasňovalo uměleckou jeho činnost. Dnes sice dosti často se popírá významnost podobných studií zejména proti upřílišeným Taineovcům, a jak Dr. Wetz správně pověděl, základem literarně-historického bádání má býti teprve v druhé řadě životopisné zkoumání, v první řadě však kriticko-analytický rozbor mistrovských děl velikých básníků, tak že ze spisů jejich máme básníky poznati,

ne však spisy ze života básníků, nicméně podobné údaje ve smyslu svrchu řečeném vždy podávají vděčný příspěvek ku vědeckému zkoumání tvořivé činnosti básnické, stejně tajůplné a záhadné jako jest tvůrčí činnost přírody vůbec.

Hálek byl v popředí básníkem lyrickým, to tuším jednomyslně se uznává a připouští. Subjektivní nálada a cítění, a nutně z toho vyplývající touha po utišení a ukojení vlastního nitra jsou i pramenem většiny povídek v prvním období jeho činnosti napsaných. Všechny tyto povídky tímto jak uslyšíme společným rázem se vyznamenávající jsou toho dokladem. Nicméně i jedna z povídek, která ani co do času svého vzniku, tím méně ještě co do aesthetické hodnoty nezaujímá prvního místa v povídkové činnosti Hálkově, a která mimo tento podnět osobní a subjektivní vznikla i za účelem předmětným, tvrzení naše zdůvodní. Míníme tu Hálkova »Komedianta,« o němž již dobře prof. Bílý pověděl, že napsati jej bylo Hálkovi vnitřní potřebou, že »on jej napsati musil, jako kdys Goethe musil napsati Werthera.« (»Osvěta« 1885, str. 185.) A zajisté ne pouze k vůli tomu, že venkov náš tak divně pohlížel na kočující společnosti, ne pouze tento předmětný důvod, ač ovšem jest závažným spolučinitelem, jest příčinou vzniku »Komedianta,« jiný vniterný stav mysli Hálkovy zároveň spolupůsobil, že vzniklo toto dílo aestheticky sice méně, ale jinak dosti závažné.

J. V. Frič v »Pamětech« svých (IV., str. 486.) vypravuje, že asi r. 1858. rodiče Hálkovi pobouřeni byli zprávou od nepřátelské jakési strany jim donesenou, že Hálek čas svůj v Praze promrhává a že by lépe bylo, kdyby si ho raději k výčepu vzali domů. Tu na vyzvání Hálkovo Neruda a Barák vypravili se k rodičům jeho, aby aspoň matku o nepravdivosti těchto zpráv přesvědčili, a sám Frič pokusil se listem bouři nad hlavou Hálkovou propukávající zažehnati.[1])

V týchže dobách odehrává se milostný roman Hálkův, a jak nám Světlá vypravuje (»Z literarního soukromí.« »Ženské listy« 1880), Hálek si naříkal, že snad zámožné dívky svojí nikdy nepovede k oltáři, neodřekne-li se péra. Že pak i na tomto místě leckdo se staral o Hálka, vysvítá i z povídky »Domácí učitel,« o níž již bez odpírání často

[1]) J. V. Frič vypravuje takto: „Zatím byla jakási nám smrtelně vražívá duše pobouřila rodiče Hálkovy, aby prý svého do tenat bezbožníkův a nemravníkův upadšího, studií si nehledícího synáčka raději domů k výčepu povolali, než aby měl v společnosti prostopášných kumpánů na duši i na těle zkázu vzíti! Náš Vítězslav nemálo polekán, požádal nás, aby někdo z nás probůh doprovodil jej na některý svátek domů a svědčil mu, že požívá v Praze nejlepší pověsti, aniž tu mládí své daremně promrhává. Jelikož já se pod svým interdiktem ani z brány již hnouti nesměl (ač propašovával jsem se s druhy májovými vždy ještě podskalským přívozem, při čemž odvážili jsme se jednou i k zachovalé, dosud nad skálou trčící zříceniné) sprovodili Hálka k rodičům, někam do vísky blíže stoku Labe s Vltavou, Neruda s Barákem, kdež hleděli alespoň matku přesvědčiti, že má syna nad jiné zdárného, což dotvrdil jsem zvláštním listem za krátkou dobu za nimi vyslaným a tak sestaveným, že nahlas přečten musel rodiče překonati, jak jejich nařknutý syn jest nejméně oním „rytířem z pohádky," jemuž dostane se v brzku jakési zakleté, jím osvobozené princezny za podíl. Takž podařilo se nám bouři nad hlavou našeho soupěvce jižjiž propukající přátelským úsilím zažehnati."

bylo tvrzeno, že jest roztomilým obrázkem z vlastního milostného romanu básníkova. Tam básník vypravuje o Vojtěchovi. »Příbuzná Lidunčina vzala si na práci, aby vypátrala celou konduitu Vojtěchovu a seznala ji tak dalece, jak dalece jí rozum stačil: co věděla, věrně vyřídila paní Horské.« A příbuzná tato »vypravovala, že jsi hejřilem, že piješ a hráš v karty.« Načež Vojtěch se zamysliv po chvíli pravil: »Bylo to jednou pravda, Lidunko. Když jsem neměl večer kam chodit, chodil jsem tam, odkud mne nikdo nevyháněl.«

Hálkova vlastní umělecká a spisovatelská činnost narážela tudíž na dvojí odpor: s jedné strany budila proti němu jakýsi cizími živly živený odpor otcův, s druhé strany hrozila mu ztráta milované dívky. Nuže nemáme-li ohlas duševního zápasu Hálkova nutně nastalého za takovýchto poměrův i v duševním boji, jejž bylo prodělati Jaromíru Sušilovi, když poslechnuv hlasu svého vnitřního věnoval se umění dramatickému? Když Jaromírovo rozhodnutí zvěděli u Soukupů, paní Soukupová vykazuje ho přímo z domu: »Jest mně líto, pane Sušile, jestli vám ubližuju. Abych vám ale nemusila dále ubližovat, prosím a žádám vás, aby tato vaše dnešní návštěva u nás byla též poslední.« A sama Marie Jaromírovi za vysvětlení žádajícímu odpovídá: »Děkuji ti, matko, že's mi ulehčila. Uspořila jsi mi, čeho jsem se bála.« — A co učinil otec Jaromírův zvědév o úmyslu synově? Rovněž přetrhává veškeré s ním svazky. A Jaromír byl nyní »jako postavený na neznámý, cizí svět. Ve svou minulost by byl neuvěřil, kdyby ho přítomnosti úplný opak tak živě nyní neupomínal. Nyní ale věděl jasně, že jest odlomen ode všech lidí, kolik jich koliv znal, že stojí sám, že musí teprve počínat, že si musí tvořit teprve svůj svět sám.«[1]) Dobře si nyní vysvětlíme dlouhou a ostrou polemiku, kterou Hálek brojí proti zvůli otců beroucích si právo rozhodovati o budoucnosti synově proti jeho vůli, a nebude nám divno, že Hálek v prvních povídkách svých tak často si obírá za předmět líčiti neblahé a osudné následky toho, když rodičové nespravedlivě zasahují v osudy svých dětí samovolně proti jich vůli, proti jich přesvědčení, proti jejich srdci. Ta vášnivá, bezohledná, počínání skutečně nespravedlivé ničím neospravedlňující, ničím nevysvětlující a neodpouštějící výčitka proti svévoli otců, toto mohutné pozdvihnutí hlasu proti svévoli otcův obsažené v »Komediantu«[2]) má

[1]) Není bez významu i ta okolnost, že jako list Fričův zažehnal bouři nad hlavou básníkovou propukávající, Sušilova otce to, co o synovi četl v novinách Jiříkem mu přinesených, na dobro usmiřuje se synem, tak že se slzou v oku se táže: „Odpustí mi Jaromír?“

[2]) Zde takto Hálek hřímá proti nespravedlnosti otců: „Těžko to pochopit jinému, kdo nezkusil, co jest přestati rodičům býti synem, a sice proto, že syn chce jen zachrániti svou individualnost. Znám nesčíslný počet synů, kteří se stali obětí vůle rodičův, a rodiče znám, již byli hrubí, nesvědomití dosť, žádati takovýchto obětí od synů svých. Ba slyšel jsem na své vlastní uši, kterak se ještě rodičové tito vychloubali poslušností synů svých, kdežto zatím syn nedosáhnuv, čeho si žádal a pro co byl jako stvořen, a věnovav se jinému, k čemu neměl ani chuti ani vůle, stal se později nešťastníkem, živořícím ode dne ke dni, neprospěšným sobě ani lidstvu, hrozným karatelem samovůle rodičů, co vtělená výčitka pro jich svědomí v dobách žití posledních, stal se rostlinou na cizí půdu pod nepříznivé nebe přesazenou, a vadly jí lístky, usýchal její kmen a nevydávala květu. A nepřicházel ani ptáček

patrné a zjevné stopy bezprostředního výkřiku raněné mysli, která trpěla podobnými okolnostmi, byť i vlastní události a poměry životní třeba i v mnohém se lišily, jako že se liší, od děje a zápasu v povídce naší vypravovaného, a která vidouc podobné a horší ještě případy v životě dle vlastního svědectví tím živější má pro ně porozumění a soustrast nemohouc pak zdržeti se, aby proti nim nepozdvihla svého hlasu. Ale otcové a rodiče nebrání jen pouze synům, kdy chtějí zachrániti jen svou individualnost, oni i jinak určovati hledí osudy dítek svých a přivádějí tak neštěstí na hlavy jejich. Zejména v lásce brání jim a vůli svojí hledí určovati touhy jejich srdcí. Ale i toto zasahování jest neblahých následkův a s plným vědomím exemplarní tendence Hálek píše některé své povídky, přidávaje, jako na př. v »Kovářovic Kačence« výstrahu: Tak se děje, když dětem rodiče brání. A v povídce »Náš dědeček« strýc Jan? »Zdálo se, jakoby si byl předsevzal neodkladným plněním vůle otcovy dokázati dědečkovi, jaké neštěstí uvalila tato jeho vůle nejen na něho, ale na celý statek.« (P. d.)

nebeský, aby si zazpíval na její ratolesti; nepřicházel pocestný, aby si pohovil v jejím stínu, nepotěšil se nikdo na jejím pohledu, a snad i ten tvrdý zahradník, který ji sem přesadil k potěšení svému, místo útěchy nad ní zplakal. — Běda rodičům, jestliže někdy dítky jejich budou nuceny, rušit nářkem poklid jejich v hrobě! Vím, že nebude nikdy klnout syn otci svému, třebas byl otec zašlápnul štěstí jeho jako housenku. Bývajíť v podobných případech synové šlechetnější otců svých. Ale jestli ta tichá resignace v tváři synově, jestli ta ochotnost, kterou klade hlavu svou na špalek, jestliže ten utajený výkřik v úkrytu srdce, jestliže ta lhostejnost k živobytí, kterou otec ukájel hltavou lakotnost samovůle své; jestliže to vše nezatřese pak otcem do nejhlubší duše: takový otec není synů hoden. — Vím také, že nemá každý syn tolik samostatnosti, pevnosti a vůle do sebe, aby proti panující konvenienci si zarazil sám budoucnost svou dle náklonností a schopností svých. Kde ale schopnosti jsou veliké, které zdar a pomoc slibují lidstvu, který otec se chce zde ještě ohraditi svědomím, že vymknul hvězdu ze dráhy, která padla a zhasla jako ta bludička na bahnitém močále? — Daleko vyšší jest povolání člověka, jaké má schopnostmi svými k vlasti a možná-li i k člověčenstvu. Co jest pak zde samovůle otců? Přísluší jí první právo ve všemmíru? — I nechci tím snad vůli otců v snížení aneb v nic uvésti. Ale v případech rozhodných, kde jedná vůle otců pravlastnímu a základnímu vývinu synů zcela napříč: taková vůle není otcovská, a syn by věru otce nectil, kdyby ho poslechl i tenkrát. — Nebyl bych pozdvihl zde hlasu svého proti samovůli otců, kdybych neviděl na své oči ty nesčíslné oběti slepé podrobenosti, z kterých nekvete zdar ani vlastem, ani lidstvu, zkrátka — nikomu. Kolik nešťastných by bylo na světě míň, kdyby se byli záhy vymknuli z vůle otců svých? Ať se jen každý kolem sebe rozhlédne a jsem jist, že jich sám napočte několik. — A kdo smí zazlít korábu, určenému k zápasu s větry a vlnami na moři, že nemůže plouti po cestách říčných, ovšem schůdných lehké loďce, jížto není potřebí kotvice?“ — „Jsme zvyklí hned od mládí všecky svoje prospěchy měřiti s radostí otcovou a matčinou. „Co tomu řekne otec? Kterak se zaraduje matka?“ říkáváme sami sobě, a vynasnažíme se silou zdvojnásobněnou, aby radost otcova byla co možná největší. I není to tak snadné, když pak člověk, když syn toto měřítko více nemá, když nemůže říci: „Co tomu řekne otec? Kterak se zaraduje?“ Nýbrž vždy a při všem musí říct (sic): „Co tomu řeknu já? Kterak se zaraduju já?“ — Jedna ale, a to velemocná útěcha zbývá pak synu, jenž ví, že musí nad poměry zvítězit. Jest si jist, že i otec pozná bývalý omyl svůj, že se opět k synu nakloní, až ho pozná. On že si ho zamiluje, a že radost jeho bude neobsáhle větší, nežli aby si musil vyčítat, že se syn jeho stal nešťastným k vůli malicherné, vratké, chvilkové spokojenosti otcově.“

Posudky.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal *Dr. Antonín Rezek*, ř. v. professor při c. k. české universitě. V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. Sešit 1.—5.

Řekněme předem, že Rezkovy »Dějiny« jsou dílo výborné, mezi historickými pracemi našimi svou nestranností dílo vzácné. Dosavádní činnost autorova ubezpečovala nás, že v Rezkovi vyrůstá dějezpytec pilný, obratný, svědomitý, důkladný a přece poutavý a vroucí. Rezek tu nezapřel, že jest odchován Palackým a že jest žákem Tomkovým. Rezkův Ferdinand I., dějiny saského vpádu do Čech, dějiny náboženského hnutí, děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až na konec války třicetileté, druhý díl »Poselkyně« atd. svědčí o historikovi důstojném našich nejlepších dějepisců.

»Dějin Čech a Moravy nové doby« vyšlo dosud 5 sešitů knihy prvé, která zaujme dobu od míru westfalského až po smrt císaře Ferdinanda III. (1648—1657). Úvodem podává autor pohled do minulé doby a dovozuje za souhlasu jiných spisovatelů, že novějším dějinám českým nelze rozuměti bez znalosti tehdejšího dějinného hnutí v Evropě ostatní. Vylíčiv markantními rysy dobu minulou, ukazuje nám úkol svůj jako dějepisec. Úvaha jeho jest hodna zajisté péra Palackého a dokazuje, že autor počíná dílo své s nejopravdovějším vědeckým zápalem. Dějepisec v ní vysvětluje, že až po bitvu bělohorskou byl stát český státem stavovským, protestantským a jazykově českým. Po bitvě staly se poměry radikalní, ale dle vývoje událostí za století 16. dávno připravované a vysvětlitelné. Westfalským mírem byla emigraci naší odňata všechna naděje a možnost návratu do vlasti a obnovy starých řádů, mírem tím vítězství bělohorské teprve bylo dovršeno; zvítězilať moc královská nad oligarchickou mocí stavovskou, katolictví nad protestantstvím a jazykový utrakvismus nad státní češtinou. Proto také mírem westfalským počíná se nová doba dějin českých a moravských, doba, v níž za staré panství stavovské došel vlády absolutismus, za protestantství katholicismus a za češtinu dvojjazyčnost. Jest tedy úkolem dějepiscovým, aby vylíčil, jak zmohutnělá moc korunní ponenáhlu připravovala cestu k úplnému absolutismu, jak vyplenila poslední zbytky kacířské a stanula na základě přesně katolickém, a jak idea jazykového utrakvismu počátkem nevědomě a neurčitě, potom rozhodně a účelně měnila se v nadvládu jediného jazyka německého až do posledních let 18. století. Pak přišla reakce. Dějepisec tu nesmí zanedbávati také líčení proměn společenských, národně hospodářských i kulturních, poněvadž jen takto můžeme správně vysvětliti vývoj hlavních a zásadních směrů politických, náboženských a národních. Práce jest tu obtížna, nevesela, ano trudna. Vylíčiti vývoj veřejného života v Čechách a na Moravě od míru westfalského jest tolik, jako podati klíč, abychom porozuměli nynějšímu životu a snahám přítomným. Objektivně a pravdivě chce autor psáti, úvod a počátek znamenité práce jeho svědčí, že stálým vodítkem jest mu objektivnost i pravda, subjektivně často velmi

nemilé. Programmový úvod Rezkův jest úvahou výbornou, autor se nám uvádí ve vší zbroji pravého badatele.

V pěti sešitech, jež máme před sebou, vyličuje Rezek nejprve všeobecné poměry evropské, jak nastaly a se jevily po míru westfalském, potom přechází, aby vypsal stav našich zemí po válce třicetileté, stav bídný, ano hrozný, potom nás seznamuje s prvními starostmi vládními po zjednaném míru, rozepisuje se o odměnách za zásluhy v minulé válce, líčí sněmy české a moravské roku 1649. a 1650., popisuje osazování nového obyvatelstva a opravy ve správě královských měst, líčí přípravy ke katolické reformaci, reformační návrhy jesuitské, Harrachovy a sněmu českého z r. 1650., činnost reformační komisse a missionářů, zvláště v kraji hradeckém a potom v krajích ostatních, podává výsledky reformační a statistiku. Autor tu píše, že reformace katolická jakožto v první řadě činnost vládní měla ráz úplně politický, což až posud bylo přehlíženo, a že již za Ferdinanda II. a III. počíná se patrněji vyvíjeti směr, který za 18. století vrcholil v josefinismu, v úplném podřízení církevním pod moc státní. Josef II. navázal svou činnost církevně politickou na staré tradice Ferdinandovské, a co nového konal, bral téměř doslovně ze spisů Febroniových.

Ve spise Rezkově velmi zevrubně a správně jsou líčeny přípravy reformační, které se konaly dvojím směrem, jednak aby církev katolická byla povznesena, jednak aby kacířství bylo pokořeno. Obojím směrem bylo práce mnoho, a nevykonala se také najednou a bez chyb. Aby kacířství bylo odstraněno, projevovalo se dvoje mínění. Učený Jan Caramuel z Lobkovic (z české matky), generální vikář arcibiskupský, navrhoval příkré a rozhodné vystupování proti nekatolíkům, s ním se srovnávali i královští náměstkové, ale řád jesuitský a kardinal hr. Harrach neschvalovali jednání příkrého, chtějíce mírně, ale soustavně odvraceti svedené kacíře od bludu. Zřízena byla komisse reformační, která počala novou, soustavnější a důraznější reformaci katolickou. Generálním komisařem reformačním byl Mik. svob. pán Schönfeld, a jemu přidán byl za duchovního komisaře po návrhu Harrachově probošt staroboleslavský Rudolf Roder z Felsburka. Z missionářů vynikali jesuité Bridl, Kravařský a slavný Balbín na Hradecku. R. 1654. dílo reformační komisse bylo dokonáno celkem důkladně dle čísel úředních, ale ve skutečnosti bylo ještě tuze mnoho třeba, aby obraty staly se trvalými. Vláda městská i duchovní všemožně se přičiňovaly o taková zařízení, aby země, majíc spořádanou správu církevní, odolala jakémukoliv odpadlictví. Aby výsledky reformační byly trvale zabezpečeny, starala se církev, stát i stavové. Měli dobrý podklad statistický, jak v kterém kraji bylo nekatolíkův; nejkacířstějším byl kraj Hradecký. Statistika o počtu far ukazuje, jak bídný byl stav církve katolické u nás po válce třicetileté. Starostí kard. arcibiskupa Harracha bylo, aby se stala náprava všeobecná, a by zřízena byla nová biskupství na zabezpečení pořádné správy církevní, a tím náboženské sjednocení národní se utvrzovalo jakožto podklad k obrození národnímu.

Vypravování Rezkovo jest doloženo tištěnými i archivními prameny neklamnými, nejsouc jen snůškou suchopárných dat, ale jest dílem moderně založeným, půvabně a srozumitelně psaným; jen místy bylo by si přáti přesnějšího slohu. Autor líčí události objektivně, netranně, ale pravdivě, jak v úvodě si vytkl. »Dějiny« Rezkovy poučují, přesvědčují, poutají i baví. Dílem Rezkovým se nám objevuje docela jiný pohled na dobu pobělohorskou, dosavad líčenou více pérem belletristickým. Jasná kritika dějezpytná mnoho dosud světlého zakalí, ale přece na vrch přivede pouhou pravdu o nejosudnější době národa našeho. Líče tuto pašijovou dobu českou, autor, ač jest přesně objektivní, přece neostává docela v pozadí, sám cítě se synem svého kmene, jemuž objevuje pravdy nové. Tím dílo stává se rozmanitějším a záživnějším. Rezkovými »Dějinami« učinila historie česká pevný krok do předu, ukázala se pravda o době pobělohorské, a pravda ta není na úkor církví katolické.

Přejeme autorovi, dosud mladému, aby mu Bůh dal zdraví a síly, aby v dobrém a významném svém díle pokračoval svěže, svědomitě, nestranně a přesně i důkladně, jak učinil výborným počátkem jeho a skončil je s rozvahou a znalostí, která horlivými studiemi přípravními oprávňuje k nadějím i výsledkům nejlepším. »Dějiny« Rezkovy jsou kus dobré, poctivé práce vědecké, která dělá čest naší universitě. *Frant. J. Rypáček.*

Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské. Sepsal *Dr. Čeněk Zíbrt.* Svazek 2. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 135—273.

Měli jsme příležitost zmíniti v tomto časopise s pochvalou o 1. svazku zajímavého díla Dra. Zíbrta. Za krátkou poměrně dobu překvapil nás spisovatel 2. svazkem. Vylíčeno v něm rytířské odění v zemích českých ve století XIII. a XIV., a kroj v zemích českých ve druhé polovici XIII. věku až do příchodu královice Karla a jeho choti Blanky do Čech. Proti době předešlé trochu jiný ráz, jiná methoda, již podmiňoval pozměněný material. Kdežto v 1. svazku musel se spis. pohybovati často na nejisté půdě praehistorie, linguistické palaeontologie, kombinovat z narážek neurčitých a řídce roztroušených, často i nechávat nerozhodnuto, v této knize má jen jistý podklad dochovaných svědectví písemných. Prameny se množí a tu i tam možná už odkázati i na skutečné památky. Vliv západoevropského mravu rytířského je v našich vlastech čím dále tím patrnější. Podporují jej zejména králové a pánové čeští. Úloha konservativní připadá jako vždy i v tomto ohledu lidu. Tento postup kultury tehdejší vysvětlí nám sám sebou, že setkáváme se v tomto oddíle poměrně daleko řídčeji s prameny a spisy učenců slovanských, nežli ve knize předešlé. Proto musíme zajisté methodu p. Zíbrtovu uznati za správnou. Vychází z památek a prací cizích, jichž o tomto předmětě je zejména v literatuře německé a francouzské veliké bohatství, srovnává s nimi český kroj, jak se dá dosvědčiti památkami specielně českými (starými illustracemi, svědectvími písemnými atd.). Každé tvrzení,

každá skoro věta doložena pramenem a svědectvím. Cizí původ tohoto rytířského kroje dokazují už slova, jež jsou skoro vesměs přijata do češtiny ze slov cizích. Viděti, jak cizí mrav to byl — rytířství. Čechové objevují se skoro výhradně jako přejímači kroje, zřídka též předávači. — Někdy byl by zajisté názor náš velice získal, kdyby byl spisovatel vzal pro srovnání předmět nějaký skutečný. Různá musea chovají jich dost. Nejsouť obrázky z těchto děl vždy dosť názorné a věrné. Liší se zajisté zrovna tak nějaká část nakresleného tu oděvu od oděvu skutečného, jako se liší nakreslená tam postava člověka nebo koně od člověka, koně skutečného. Ve dvou případech zmiňuje se na př. o skutečném helmu, chovaném v českém museu (str. 165. a 179.). Ale blíže nebyl vylíčen. Zejména při zbroji rytířské bylo by důležito udati na př. i váhu. Co není u nás, našlo by se asi jinde. Vždyť kroj u nás je beztoho jen odleskem kroje cizího. Snad pro dobu další najde se více příležitosti toto líčení kroje, založené výhradně na památkách knižných, podati reelněji podle památek skutečných. Nadějeme se toho tím více, že viděti u spisovatele pronikavou snahu vylíčiti prostým popisem skutečný stav věcí. Ve knize této na př. spis. neodbočuje tak často ku generalisujícím myšlenkám jako v prvním díle, kde předmět sám k tomu nutil, nestará se příliš o prohloubení filosofické, nestará se o to, aby více vynikla jeho vědecká obrazotvornost. Ale jedné věci, zdá se nám, by spisovatel přece neměl opomíjeti. Ukázati vývoj kroje v jednotlivých dobách. I kroj má svůj nenáhlý přechod. Ani zjevem rytířství vývoj ten nebyl náhle přerušen. Spis. musel sice často odvolávat se na sešit první a příští třetí, ale přece představa o vývoji kroje ponechána většinou čtenáři samému.

Celkem však dlužno celému spisu přiznati touž neobyčejnou píli, sečtelost, široký rozhled ve svém předmětě, vzácnou znalost filologickou, jak jsme to mohli konstatovati o 1. svazku. Čtenář doví se tu mnoho zajímavých podrobností. Při čtení starých památek bude spis tento zajisté vítanou pomůckou, knihou příručnou. — Vzácná památka, socha sv. Jiří na hradě pražském (str. 149.), byla by si zasloužila propracovanějšího a věrnějšího vyobrazení. *J. Jakubec.*

Směska. Nové starosvětské písničky. Napsal *Jos. V. Sládek.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 98. Cena 40 kr.

Není role těžkých klasů,
snivý koutek lesa,
není louka s travou k pasu,
— je to horská směsa.

Hrstka vikve, ptačky, hrachu,
zrno ječné, žitné,
jak to zrovna v žití prachu
z pod říčice slítne.

Melivo pro panské mlýny
ač to není pravé,
přec tam padlo do zadiny
mnohé zrno zdravé.

„Zasej to," dí k hospodáři
v kraji selka hezká,
„na lukách i když se daří,
dobrá bude směska" atd.

Tím básník do sbírky své uvádí a název její vysvětluje. Zdali ji tím také chce omlouvati, nevím, ale kdyby skutečně chtěl, sotva by jí tím prospěl. Chce-li ono přirovnání ke směsce býti jen omluva

nepatrných námětův a samo v sobě jest jen básnická captatio benevolentiae, pak milerádi přijmeme je i tu směsku: pak-li nás připravuje na skutečnou zadinu, v niž »mnohé zrno zdravé padlo,« tedy bychom raději měli jen toto zrno bez příměskův. Úvod i celá sbírka má za sebe mluviti sama, totiž býti básnicky cenná. V pravdě úvodní básnička nepůsobí příznivě. Dovolím si především vytknouti v ní a v ostatních některé věci s toho stanoviska, že toužívá se u nás na nedostatek básní, jež by se staly popularními, z nichž by vznikala perutá slova, nenaučená ze snůšek průpovědí, schválně na to sestavených, nýbrž samoděk při četbě vrývala se do paměti a do srdce svojí případnou a úchvatnou silou. J. V. Sládek nad jiné šťastně udeřil v ty souzvučné struny srdce českého. O »Skřivánčích písních« šla jedna chvála, a byť i nebyla se vztahovala na všechny, přece s nadšením vítala básníka při tomto směru, jenž jediný může učiniti básnictví národním; při pozdějších sbírkách už se výtky množily. »Směska« jich pohříchu neumlčí.

Úvodní báseň tedy trpí předně nepřirozenou směsí obrazů, která jest nápadná i tomu, kdo o věcech jimi naznačovaných nemá ponětí; kdo je má, toho teprve zaráží nesouvislost a neurovnanost jejich (role — les — louka — klasy — horská (?) směsa — žití prach a říčice — melivo a »zasej to« atd.). Sloh ovšem jest podle toho: »není role — — je to horská směska«; louka k pasu (snad k »pasení«?); aby horská směska se zasela, »dí k hospodáři v kraji selka hezká« — proč tedy v kraji? a proč právě by musela býti ta selka hezká, nechápeš, dokud jsi neviděl následujícího rýmu: »směska.« Str. 7. »Píseň zpěvákova«: Přišly jste mi písně nevolaně, jako hnízdo s krovu spadlé; co s vámi na bidýlku? (hnízdo na bidýlku!); přirovnání s ptáky se vede dále po tři sloky — najednou slyšíme: »koncem snad vás do kornoutků sbalí kupec.« Str. 9. »Tvrdá hlavička« není v ničem ukázána; báseň mluví o všemožném jiném, jenom na začátku a na konci opakuje, že to děvče má jen svoji hlavičku. Zvláštní zálibu má básník v čertu a pekle: čert několikrát tu obchází a někoho bere, a nevíme, nač tak silných slov. Str. 11. »jak to obilíčko bude růsti,« neřekne žádná česká dívčina. Str. 52. »Švarná selka« pěkně popisována ve své statečnosti naproti muži slabochu, jenž ale uveden jest velmi neobratně: »od ruky jí práce lítá — muž se diví, hrdina,« jest první zmínka o něm. Str. 56. Dvě »Žabky« »chytil nešťastný ten déšť — chytneš-li z nás jen tu jednu — inu, vem to nešť!« Str. 63. »Hvězdička«:

Od večera do svítání
zavru očka svy,
nikdo, než ta má matička
už mne nevidí.

Str. 64. »Laňka« se zlatou, drobnou podkovou je zajisté poivný tvor; konec:

Vše bude zářit,
kam jen skočí,
budou ji svítit
nožky, oči.

Co to, prosím vás? Str. 67. Jablíčko = srdíčko spadlo ti zrovna do dlaní (?);

nebylo k vám do domu
dosti červené,
a tak jsi je pohodil
s hory zelené.

Odkud pak ta se tu najednou vzala? — Podobných neurovnaných míst mohlo by se uvésti ještě dosti. Není pouhé slovíčkářství, takové věci vytýkati; v básni slovíčko dělá všechno, bez pravého výrazu sebe lepší myšlenka jest zahozená perla.

Toužívá se, jak podotčeno, na to, že vzdělanci naši málo českých básní znají a uvádějí z paměti. Je to pravda, ale celá vina není u nich, nýbrž také v básních, a to v myšlenkové i v slohové části jejich. Chlubíme se, na jakém stupni dokonalosti octnula se básnická mluva naše; posledních dnů s jakýmsi důrazem hlásají se zásluhy Vrchlického v té příčině. Avšak bohužel nejsme ještě tak daleko: dokud přední básníci naši pro rým a metrum překrucují přirozený slovosled — bez toho v češtině tak volný — dokud pro rým a metrum hromadí bezvýznamná, prázdná slova, hluché, nepřiměřené obrazy, dokud nešetří přirozeného přízvuku slovního a metrického, dotud o zdokonalení básnické mluvy nelze mluviti. Předbřezňoví básníci naši nepracovali sice s takovými umělými útvary slovními ani s těmi světobornými ideami, ale psali přirozeněji po česku a po básnicku; proto slova jejich utkvívala. —

Myšlenková zásoba této sbírečky je dosti skrovná; jsou to prosté a lehké popěvky, většinou s milostným nádechem, žertovné, škádlivé verše, atd. Nad úroveň české písně prostonárodní jenom někdy se povznáší; pod ní pak stojí nejednou pro přílišnou titěrnost. »V přírodě« jest rozmarná samomluva pijákova:

Ba nechybí a nezhřeší,
kdo s přírodou se potěší;
a to je také dobré moc:
nikdo tam není přes půlnoc.

Jenom ti světa škůdníci,
— šenkýři, ještě sklenici! —
Až my si na to zvykneme,
taky tam chodit budeme.

»Dobré předsevzetí«: vzala bych si na muže karabáč, však kdyby byl k něčemu, skrotil by mne. »Janek«: »kdo to neví, že je hloupý, marno mu to říkat«; Janek ani milovati neumí. Furiantský »Účet«:

Nikomu nic nejsem dlužen,
ani mužům ani u žen (!) . . .

Matce vlídnost, otci z lánu (?) . . .

Pil jsem zdatně, rval se statně,
světem šel dosť neobratně,
prasklo-li mé žití na to,
zaplatil jsem; — stálo za to!

Některé básničky jsou něžně tklivé (»Sen,« »Chudobka,« »Chudý s chudou,« »Ženo má,« »Ráda!«); způsob prostonárodní pěkných poskytl obratů. Kousavé jsou verše o židech u nás, o chabosti národní a pod. Rozjímavých jest málo; z pěknějších jest »Smíření«:

Slunko mlhou proskakuje
v lesích nad horami,
zapomeň, že trpké slovo
padlo mezi námi.

Jednou jdeme ve slunečnu,
jindy mrak se šíří; —
blyskne — jenom když to přímo
k srdci neudeří!

Co se mračen po nebesích
žitím napřehání —
všechny jako slunko plaší
jedno pousmání!

Chtěl jsem jen upozorniti zvláště na slohové nedostatky, jež tísní veršovnictví naše takořka vesměs; o myšlenkových bylo by ještě zevrubněji jednati. Proto nemíním dále oceňovati této sbírky a dle ceny jí někam zařaďovati; proti předešlým sbírkám Sládkovým zdá se, že pokrokem není. *P. Vychodil.*

Gustav Jaroš: **Sláva.** Literarní burleska z r. 1824. Práce cenou poctěná při konkursu „Poetických besed.“ V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 128. Cena 90 kr.

Báseň jmenovaná skládá se z desíti kapitol: 1. »Don Quichote.« Do hlučné pražské kavárny po večerním představení divadelním vejde básník Čelakovský se svým přítelem, filosofem Haklem. K nim přidružil se po chvíli Říha knihař, jenž domnívaje se býti odstrčenu z pýchy od milenky své, krupařovic Tekličky, odhodlal se nechati řemesla a státi se pro ni něčím vyšším, básnířem. Svěřiv se svým novým známým svou nehodou, byl od nich přijat za druha a uveden do kruhu vlastenců. — 2. »Utopie.« Večírek u Jungmannů; pomocí přátel svých dostal se tam i Říha, poznal tehdejší společnost vlastenců a literatů po lesklé stránce vnější, a hned i jemu vykázán určitý obor spisovatelský. — 3. »Fata Morgana.« K onomu večírku dostaví se též slavná krasavice a zpěvačka Kometova. Někdo se jí žertem o Říhovi zmínil; ona učinivši z něho hříčku rozmaru svého, okouzlí ho líčenou náklonností, tak že knihař povrhnuv Tekličkou, jen ji zbožňuje. — 4. »Al fresco.« Večer v domě krupařově. Teklička doví se od tety, jak ji »frajmaur« Říha odbyl; protože však upřímně ho miluje, upadne z toho u veliké hoře. — 5. »Rub slávy.« Říha jde s překladem k Čelakovskému, kde z rozmluvy i z názoru vlastního pozná smutný osud tehdejších spisovatelů českých a stinné stránky společnosti vlastenců. — 6. »Kalužiny.« Poznav z blízka život redaktorův a poměr mezi pány spisovateli, nad to pak dostav strach z policie a dověděv se, že slavná Kometka ho měla za blázna (7. Otroci), všech nadějí zbaven zmalomyslní. 8. »Jiné al fresco.«

Teta se sousedem holubářem umlouvají se, jak by zarmoucenou Tekličku nejdříve provdali. — 9. »Nebožtíci.« Říha s Haklem jsou v hospodě »na rychtě.« Za příčinou přítomnosti císařovy v Praze bedlivost policie zostřena. U stolu studentů smutno. Když tu začne zvrhlý syn Krameriův veřejně hanobiti národ český a snahy vlastenců, Hakl rozehřátý nerozvážnou řečí odpoví a tajným zřízencem jat jest. — 10. »Závěrek.« Zpráva o objevené vzpouře studentův a zednářův donesla se i Tekličce. Mníc i Říhu mezi zatčenými, jde za tmy vyhledat ho v jeho bytě. Nalezši ho doma mimo nadání a nabyvši jistoty, že není zločincem, jak slýchala, smíří se s ním, a on šťasten opět chopí se řemesla.

Práce p. Jarošova již látkou samou jest zajímava. Na ní vidíme zřetelně, jak zanikáním přítomnosti a ustupováním v minulost z holé skutečnosti stává se báseň. I jeví se v tom zvláštní kouzlo, osoby, o nichž jsme posud jen v dějinách literatury slýchávali, viděti najednou hrdinami skladby básnické. Co nás bylo vzdáleno a ponejvíce jen v neurčitých, obecných obrysech se ukazovalo, rázem posune se nám blízko před oči, vidíme osoby ty z blízka, jak žijí, jednají, a hovor jejich, jímž do duše jim nazíráme, předvádí nám nikoliv už ony kovové obrazy rydlem historie vytvářené, nýbrž skutečného, živoucího člověka. Při tom vždy podobného něco zakoušíme, jako když velikého muže, k němuž jsme posud jen z daleka, nesměle a s posvátnou úctou vzhlíželi, zastihneme v prosté nenucenosti domácího útulku, ať tak díme, jakéhosi »světa pána v županu.« Jest přirozeno, že při takových pracích dovednost básníkova nejlépe se osvědčí, jako malířova při dělání podobizen; neboť umělcovu zraku zjevno býti musí, co před očima mnohých skryto jest. V té příčině p. skladatel dokázal, že jest umělcem nadaným a vycvičeným. Hned způsob, jakým na děj a dobu jeho pohlížel, svědčí nejen o velmi důkladných vědomostech literarně historických, nýbrž také o přirozeném vtipu, jenž dovede si obrati stanovisko výhodné. V dějinách vůbec jest sice skutek našeho znovuzrození národního událostí pozoru hodnou, v dějinách našich zvláště pak událostí velikou a téměř zázračnou, nikoli pro velikolepost účinků rázem vyvedených, nýbrž pro nepatrnost sil a malichernost prostředkův a cest, jimiž naši křísitelé dílo tak veliké podniknouti se opovážili. A právě tuto malichernost a všecku maličkost tehdejších poměrů, jež z duší silných a velikých činí fanatiky a blouznivce z pola šílené, ze slabochův pak a malinkých dušiček směšné figurky a blázny, básník chtěl nám postaviti před oči. Tak nemohla ovšem povstati historická báseň slohu velikého, nýbrž pravá burleska. Jakož všecka duševní vloha básníkova dle našeho zdání se nese více k romanu, novelle a k modernímu dramatu, jsouc realisticky založena a hojné žíly žíhavé, tak zejména v této práci vše na burlesku dobře připadá. Básník pohlíží na svou látku okem realisty; věrnost obrazu byla přední jeho snahou. Proto ponechal Čelakovskému plnou dávku jeho satiry a jízlivosti mnohdy až hrubé, jež vyznívá na př. z veršů (str. 95.):

„Jak stokrát hřeje víc dlaň děvky špinavá,
než úsměv vznešený v té vejšce větrné.
Ta děvka, od krav snad, vám bodře zmáčkne dlaň,
vás na tvář pohladí, snad hrubě, s mozoly,
leč hlavu na prsa vám tiše položí
a z očí, hloupých snad, čteš: „mám tě ráda, mám!“

kterážto myšlenka, jako vodící motiv, ozve se i na samém závěrku básně. Proto učiněn hrdinou básně »také vlastenec« knihař Říha; proto vystupující vlastenci, spisovatelé, literati, až na Čelakovského a Jungmanna, charakterisováni napořád nepříznivě, jakož i poznámky velmi přísného soudce prozrazují; proto za představitele širšího obecenstva pražského obráni krupař Bílek, morous, teta Roza, Vaněk holubář, jichž konversace historicky věrně, jako z průjezdu neb od kašny, se nese tímto tonem:

»Jo —« (tak svědčí stále Říha); »Povídat! Jen drobet troštu mít, že páni dovedou mne nějak retovat!« —; »Není mně nic, kór nic, tetičko! Mne kór nic netrápí!« —, »To zrovna vzali mně, jak z huby, nemlich to!« — a j. v.

O tomto předmětě mohla by se sice zavésti debatta, jak dalece a do jakých mezí realistická věrnost srovnává se s nezadatelnými v umění nároky a též bez aesthetických důvodů platnými právy vkusu a citu pro krásno: než uznáváme rádi, že básník míry slušné, jelikož v burlesce, nepřekročil. S tím srovnává se i celkovitý ráz mluvy, jenž také na místech takových, kde básník nepodává přímo ukázky hovoru obecného lidu, nýbrž sám za sebe mluví, nejednou sestupuje až k samé patě Parnassu, na př. str. 101.:

Hluk „rychtu“ z gruntů zdvih'. Jak lermo bitevní
zní hlahol z formanky, kde stlačen za stoly
lid dřepí handlovní.

Hoví básník úplně svému rozmaru, ať napodobuje nízkou mluvu pouliční, ať při vznešenější náladě vyšňoří se blyskotkami cizích slov, ať dovolí si přirovnání jízlivé, ať užívá divných a nezvyklých obrazův i nápadů. Toť právo burlesky. I verš, jímž báseň je napsána, šestistopý jamb, jenžto starým Řekům již býval střelou štiplavou, má sloh týž. Více načrtnut jsa než propracován, běží ten rythmus jako v nedbalkách, stejně blízký prose, jako vzdálen »řečí bohův,« a štěstím nazvati možno, že básník vůbec rýmu se zřekl, sice by snadno z básně byla se stala rýmovačka. Snad právě tento rozmarný, burleskní sloh, jenž práci zbavuje oné vážné důstojnosti, jež velikou událost dějinnou přirozeně provází, nesrovnával se s úmyslem a očekáváním toho, kdo vypsal cenu na nejlepší báseň epickou, váženou z dějin českých nebo vůbec slovanských. *L. Šolc.*

Nákres slovanského bájesloví. Napsal *Dr. Hanuš Máchal.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Cena 2 zl. 20 kr.

Jaké bylo původní náboženství pohanských Slovanů, které bohy, na kterých místech a jakými obřady se ctili, o tom se nám ze starých dob nezachovalo zpráv určitých a zevrubných. Jen o Slovanech baltských zaznamenali staří kronikáři němečtí: Adam

Bremský, Helmold a Saxo Grammaticus zprávy dosti obšírné. Dle těchto zpráv Slované baltští měli úplně vyvinutý kult náboženský s chrámy bohův a knězskou hierarchií. Středem jejich bohoslužby byl Svantovít, ctěný přede všemi ostatními bohy jakožto bůh bohův a dárce všeho dobra.

Svantovítova svatyně arkovská stala se veškerému tamnímu Slovanstvu střediskem nejen náboženským, nýbrž i politickým; ona věštbami svými sjednocovala sílu a řídila osudy jeho, jako kdysi v Řecku věštírna delfská.[1])

Bylo-li něco podobného i u ostatních národů slovanských, o tom ze starých dob nemáme zpráv určitých. Jmenovitě pokud se týče našich pohanských předků, nedočítáme se nikde, že by byli křesťanští věrozvěstové narazili na zvláštní odpor nějakého kněztva pohanského, že by jim bývalo bořiti chrámy, káceti sochy starých pohanských bohův a p. Přece však staropohanské báje a původní slovanské názory náboženské zachovaly se po všechnu dobu a na mnoze až na naše časy v tradici lidové jednak přesné a nezkalené, jednak sloučené s názory křesťanskými. Mimo to bájetvorná obrazivost lidu i nauky křesťanské dle svého způsobu všelijak přebájila a přetvořila.

Jest tedy úlohou nynějšího badatele o bájesloví slovanském jednak posbírati pečlivě zprávy roztroušené ve starých kronikách a porozmanitých jiných spisech dob starších, jmenovitě křesťanských mravokárců, jednak vybrati bájeslovné jádro ze slupky národních pohádek, písní, obřadních her, přísloví a ostatní tradice lidové, a nasbíranou takto látku urovnati a spracovati v jakou takou soustavu bájesloví slovanského.

U nás v té příčině posud málo pracováno. Nejvíce tu vykonal Hanuš, hlavně svým »Bájeslovným kalendářem« a Erben několika vzácnými rozpravami. Nesnadného úkolu spracovati hojný material posud roztroušený v soustavné bájesloví slovanské podjal se mladý badatel Dr. Hanuš Máchal, a vyznáváme s radostí, že úkolu svému dostál znamenitě. P. spisovatel zná důkladně příslušnou literaturu jak badatelů slovanských tak i cizích a používá jí svědomitě a s rozvahou. Mimo to však čerpal všude z pramenů původních s náležitým porozuměním, podávaje skutečné zprávy tak, jak je v pramenech našel, nepouštěje nikde uzdy své vlastní »bajetvorné« obrazivosti.

Vyloživ báječné názory pohanských Slovanův o stvoření světa, pojednává zevrubně o bozích a bohyních (Perun, Svantovít, Triglav, Dažbog, Chors, Svaružic, Radigast, Veles, Lada, Vesna, Morana), vyličuje dále báječné názory o slunci, měsíci a hvězdách, o zjevech oblačných, o osudu a báječných bytostech jej zosobňujících, o bůžcích domácích (partie zvláště zajímavá!), o vílách, rusalkách, bůžcích skalních, lesních, polních, vodních a ohenných. Pojednav pak o čertech, vědmách, můře, vlkodlaku a upíru, končí zajímavou statí »o zosobňování svátků, částí roku a dne.«

[1]) V. Royt, „O Slovanech na ostrově Raně“ v „Časopise Matice mor.“ 1875.

Sloh Máchalův jest plynný, jasný a jadrný, na němž viděti, že se spisovatel nadarmo nezabýval studiem všeslovanského podání lidového. Všecky své vývody spisovatel doličuje hojnými doklady čerpanými jak z původních pramenů tak i ze spisů jiných badatelů.

Doklady z jinoslovanského podání p. spisovatel většinou překládá. My bychom je raději viděli v původním jazyce uvedeny. Slušelo by to knize samé, která podává nákres slovanského bájesloví, dodávalo by jí to větší rozmanitosti a dokladům samým větší věrohodnosti a sloužilo by také poněkud naší literarní vzájemnosti. Slova českým čtenářům méně známá mohla by se vyložiti pod čarou, jak učinil L. Štúr ve svém známém spise.

Pěkné a důkladné dílo Máchalovo zasluhuje upřímného uznání a hojného rozšíření. Můžeme je s dobrým svědomím každému co nejlépe doporučiti. *F. Bartoš.*

Jan Maria Plojhar. Napsal *Julius Zeyer*. „Salonní bibliotheky“ č. 71. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 313. Cena 1 zl. 80 kr.

Zvláštní samorostlý ráz díla, o němž tuto hodlám pojednati, vyžaduje, poněkud šíře rozepsati se o něm. Částečně jest i zaslouženo delšího rozboru, jednak pro upřímnou opravdivost, s jakou spis. své názory podává jak by to bylo jeho vlastní osobní přesvědčení, jednak pro vřelý zájem, s jakým sleduje a vypisuje osudy svého hrdiny. Říká se té upřímnosti a tomu spisovatelovu zájmu, že »píše krví vlastního srdce.« Bylo to tuším i výslovně podotknuto jako vrchol dithyrambické chvály, jež přičiněním několika denníků se o »Plojharovi« roznášela do světa. Nyní se rozčeřená hladina utišila. I bude snáze možno spatřiti v jejím zrcadle, jak významné a trvalé jsou kruhy, kteréž dílo na ní způsobilo. Neboť čím těžší, důkladnější je kámen do vody vhozený, tím větší a trvalejší jsou kruhy na vodě: v literatuře a v životě. Jakou váhu má »Jan Maria Plojhar«?

Neuškodí podati napřed stručně dějový obsah. Pracuje kritika nejenom pro ty, kteří knihu již četli, nýbrž i pro jiné, jimž by bez tohoto hmotného držadla mohl vzniknouti názor o věci mlhavý, neurčitý. Též ozřejmí lépe celkový ráz souzeného díla.

Jan Maria Plojhar byl jediným synem bohatého advokata pražského. Povahou matce svojí se podobaje narodil se básníkem. Stará vlhká zahrada v rodinném zámku Havranicích, pohádky a české pověsti vyprávěné od chůvy, byly první předměty, jež působily na jeho obraznost a jimiž budily se »nevědomky první touhy po říši idealu, první záchvěvy lásky k rodné zemi v měkké a snivé jeho duši. Pravidelné učení ho netěšilo. Za to četbou, »které až přes příliš v zámecké staré knihovně hověl,« idealy hochovy se vytvářely určitěji: »byl to jednak po velkých skutcích žíznící heroismus a pak touha po cestách do dalekých moří a neodkrytých (!) posud světů. Proto když se měl rozhodnouti pro životní povolání, doufal dojíti své touhy, stane-li se vojákem a námořníkem. V akademii Puljenské značně se změnil; konečně »nemyslil než na svá studia,

všechno co v něm bylo dříve bouřilo, se vzpíralo, jej nad okoí vznášelo, leželo jako pod hlubokou vodou.« Teprve když jako důstojník se octl na moři, s plnou silou začala se v něm probouzet dřímající poesie. Psal básně, jimi žil a snil. Byl v letech, kdy se hlásívá první láska. »Duše jeho byla plna ohně a byla čistá. Žena stála u něho ještě vysoko na piedestale, byla mu neznámou bohyní, kterou ze vzdálí ctil a která jej naplňovala jakýmsi posvátným, velebným strachem.« To byl první oddíl jeho života — doba idealně snivé nevinnosti.

Procitl z ní ve mravní kaluži. Nedbaje výstražného hlasu seznámil se na moři s paní Dragopulos. Byla to svůdně krásná žena, jež zapomínajíc na svého manžela, plnými doušky pila z poháru zapovězené rozkoše. Ta roznítila všechny zlé pudy v jeho duši a s výše, na které stál, jej snižila k sobě do kalu. On pak »trpěl mocnými záchvaty smyslné až chorobné náruživosti, které končily často slzami, prolévanými nad vlastní skleslostí. — — Proklínal sebe co sketu, a ji co nevěstku.« Konečně obdržev rozkaz odplouti, vol nevol vyšel z mrzkých pout »oloupen o nejkrásnější illuse, život stal se mu břemenem. Myslil často a vážně na samovraždu. Avšak neurčitá, skrytá jakási moralní síla jej držela. Byl chybil a zdálo se mu tedy, že nese spravedlivý trest.« Ponenáhlu všechno, co dřímalo ušlechtilého na dně jeho duše, přicházelo nyní zralejí na povrch a stalo se mu lékem. Novým žárem vzplanula mu v srdci láska k rodné zemi. Vystoupiv tedy ze služby vojenské vrátil se do Prahy. Ale to nebyla Praha jeho snův a tužeb. »Všechny ty různé »besedy,« do kterých byl sem tam uveden, nemohl považovati za representaci té společnosti, po které toužil. Odpuzovaly ho svým trivialně měšťansky obmezeným tonem, tím parfumem vulgarnosti pochybných hospod, který vanul z rozhovorů jejích členů, z tvářnosti jejích místností.« Nicméně nemoha jinam chodil do nich. Jednou se pohádal s důstojníkem Němcem, jenž hrubě urazil českou národnost. Slovo dalo slovo, až byli šavlemi v sobě. Jan Maria byl těžce raněn a octl se na kraji hrobu. Zotaviv se poněkud v Havranicích opět počal se stýkat s kruhy literarními. Ale nepochopili ho. »Motivy jeho jednání byly příliš čisté, nezištné a idealní, než aby jim byla společnost uvěřila. A pak dělal verše! . . . Šosáci krčili rameny, a literati mínili, že těch je dost a »ten lieutenant od mariny že literaturu také sotva spasí.« To vše neříkalo se do očí, ale vycítil to snadno.« Nicméně vydal jednu ze svých delších básní. Byl ji psal »krví svého srdce.« Když však po nepříznivé úzkoprsé kritice byl celý náklad zabaven, byl jako zničen a smrtelně onemocněl. Polozdráv opustil Čechy. »Italie mne nevyléčí, zemru, cítím to, ale chci daleko odtud zemříti.« Kolik trpkých zkušeností a bolestných zklamání přinesla mu tato druhá perioda jeho života!

Třetí, kteréž po tomto předběžném životopise Plojharově (str. 29.—97.) celá kniha jest věnována, zaujímá vypsání jeho lásky. »Ideal ženskosti stál pro něho posud vysoko na podstavci. Svatá

památka jeho matky zachránila jej.« Našel svůj ideal zosobněný v dívce jménem Caterině. Byla to šlechtična, jež hospodařila s chůvou svojí Suntavellou na zděděném po rodičích statku San Cataldě. Poznav ji náhodou v Římě najal si byt v jejím domě. Zde se rozpředla mezi oběma čistá ideální láska. »To nebyla láska tam daleko za mořem. To byla bouře mých smyslů. Nenašel, nemiloval jsem před tím d u š i.« A miloval ji s veškerým zápalem srdce, s horečnou silou člověka na kraji hrobu. Vzpomínka na ni zachránila jej po tuhém duševním zápase, když Dragopulos jednou v Římě zase jej chtěla vtáhnouti do svých tenat. Ještě jednou namanul se mu tento ženský demon do cesty, právě když doprovázel Caterinu k jejímu příteli, knězi donu Clementovi a chtěl jí při tom poprvé vyznati lásku. Paní Dragopulos potkavši jich, pochopila situaci a urazila jeho i ji. Zničen, pokořen, bez naděje vracel se koňmo a samoten do San Catalda. V noci jeda zbloudil, spadl s koně a zůstal na zemi ležet v krvi. Tak jej nalezli. Tenkrát ponejprv ukázala Caterina, že ho miluje. Nyní »byl život jejich neskonale šťastným.« Leč Plojhar chřadnul co den více. Denně vzpíral se a bojoval proti smrti, až podlehl. »Buď s Bohem,« řekl ještě jednou. »Ne, Jene Marie, my se nerozejdeme, my se neloučíme. Jdu s tebou, spolu předstoupíme před Boha slitování a lásky.« Vypila nachystaný jed a zemřela několik okamžiků před Plojharem. (O. p.) *J. Klenek.*

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. V. Chce-li do některého města »zavítati« majetník »světoznámého« cirkusu, zvěřince, nemešká ve všech novinách veřejným, nápadně otištěným oznámením vzbuditi pozornost »slavného obecenstva.« A za dobré slovo — či také za nějaký obrázek? — položí se i do redakční části listu denní zpráva, jíž slavná redakce »upozorňuje« čtenáře na denní »událost« — příchod zvěřince do našeho města i na veřejné oznámení v insertní části listu. Ano i o návštěvě cirku, i rozličných produkcích přinášejí se podrobné a »svědomité« zprávy... A majetníku podniku toho daří se dobře! Noviny mu za nějakou desítku, a řekněme stovku naženou do kapes i — tisíce.

Dobře! Úkolem novin jest buditi v obecenstvu pozornost pro věci veřejné! Však které jsou ty věci veřejné? Prohlédněte si v »Besedě čtenářské« kupu novin a sledujte, co všecko novináři za veřejné považují, pro které časové zjevy veřejného zájmu se dovolávají. Rvačky a pračky pouliční, souboje »znamenitých« osob, stále se s větší menší obměnou opětující výjevy ze soudní síně, sáhodlouhé a často plané dopisy více méně osobní vyplňují tolik drahých sloupců v novinách. Pro t a k o v é věci se budí veřejný zájem?

Jsou i osoby veřejné a veřejné pozornosti zasluhující. Čtěme v novinách, které? Kdybychom si je za jeden měsíc z jedněch novin vypisovali, podivili bychom se té pestré směsici. Když pak z nich vyškrtáme všechny osoby cizí, n e č e s k é, zbude nám

českých osob, pro něž se novinami veřejný zájem budí, málo, maloučko! Všímneme-li si blíže i této hrstky, abychom seznali, které české osoby jsou toho — dle našich novin — hodny, aby se o nich »naší« veřejnosti zpráva podávala, napočítáme vedle osob politicky činných, — slavných i neslavných — nejvíce snad divadelních herců, po většině tak řečených »umělcův,« a jen tu a tam opravdového umělce, učence, a ještě méně — některého dobrého spisovatele. A na tento nedostatek našeho veřejného tisku upozorniti dnes veřejnost pokládáme za svou povinnost.

V té věci je třeba rozhodné nápravy. Tážeme se: Má-li naší veřejnosti, našim vůdčím sborům, na tom záležeti, aby lid náš rád a pilně dobré spisy české četl? Má-li nám na tom záležeti, aby každá osada měla dobře zřízenou a řízenou knihovnu lidovou? Když ano, pak je též povinností veřejného tisku, aby dobrým českým spisovatelům, dobrým českým knihám a horlivému zakládání a řízení lidových knihoven věnoval ne-li přední a stálou pozornost, tedy alespoň tou měrou, kterou věnuje lecjakému světoběžnému zvěřinci . . . Či má náš lid všelijaké opice, kočkodany a jak se ta cháska zvířecí jmenuje, považovati za důležitější než nejušlechtilejší výkvět českého ducha národního, dobrou českou knihu? Budiž nám odpuštěna trpká příkrost, se kterou slova tato píšeme . . . . Víme předobře, že smutnou pravdu píšeme.

Že požadavek náš, aby časopisy naše všeho druhu, zvláště však politické a zábavné, jak zvláště, tak mezi denními zprávami, stále přinášely stručné zprávy o věcech české literatury se týkajících, je spravedliv a odůvodněn, nikdo asi nepopře. Komu na věci nejvíce záleží, měl by se o to postarati, aby si opatřil zprávy o knihách i spisovatelích. Kdyby na příklad jen z časopisů, které buď výhradně neb aspoň bedlivěji literaturu stopují, otiskovaly se pravidelně i krátké zprávičky, bylo by věci poněkud posloužено. Každá redakce měla by míti po ruce seznam nejlepších spisů lidových, a vzíti si za úkol pořád na ně s nějakou obměnou upozorňovati. Tak na příklad dle doslechu v krátce vyjde »Kniha pro každého Moravana« od slovutného archiváře našeho Vincence Brandla — v novém vydání. Tato výtečná kniha měla by do každé naší osady ne v jednom, ale v desíti výtiscích zavítati. Jak věc zaříditi? Předem již oznamovati čtenářstvu, jak tisk její pokračuje. Po druhé: Již vyšla — a o ní podrobnou zprávu. Po třetí: Úryvek z ní otisknouti, aby lid byl navnazován. Po čtvrté: Časopis vědecký X. píše o knize té: . . . Po páté: Knihy té bylo již tolik a tolik výtisků rozesláno. Po šesté: Upozorniti na ni knihovny školní, lidové, učitelské, kněžské, spolkové . . . Po sedmé: Spisovatel »Knihy pro každého Moravana,« p. archivář Brandl, je předsedou podporovacího spolku pro chudé studující, atd. Podobně je možno na dobrou věc a na přední muže naše stokrát do roka upozorniti, a je to také naší povinností. Co se týká samých knihoven lidových, čtení knih, časopisů, vůbec duševního

života našeho lidu, měly by naše listy míti v každé osadě stálé zpravodaje, kteří by každý měsíc stručně oznámili, třeba jen tolik, kolik se vejde na lístek korespondenční, a tyto zprávičky daly by se ve smyslu výše vypsaném dobře zužitkovati. Na základě takých pravidelných a hojných zpráviček dal by se sestaviti za málo roků pěkný obrázek o duševním životě lidu našeho v tom kterém desítiletí. Jak je z toho patrno, domáháme se tu kusu práce národní, a to soustavné, dobře zorganisované. Dobře totiž víme, že pořadatel některého listu všecko sám nezmůže, a že je po výtce odkázán na horlivou podporu svého čtenářstva. Toto musí býti ochotnější k věcem národním. Aby si tuto ochotu svého čtenářstva získal, je právě umění pořadatelské. Dáti k němu návod, je věru nemožno. Tolik je však zkušeností potvrzeno, že pouhou sebe krásnější ideou na dlouho by si tuto ochotu neudržel. Optáte-li se pořadatelův osvědčených, kterak si dovedou tolik spolupracovníků získati a udržeti, odpovědí jistě, že největší opora jejich jest v osobních přátelských stycích. Takovýmto praktickým způsobem lze si dlouhou řadu ochotných pracovníků, společnou krásnou myšlenkou i city přátelskými sloučených v jeden šik — pro svůj list opatřiti. Pořadatel A nakloní své věci přítele B a B, tito zase dále C a C, k nim přidruží se D a D atd. A není-liž krásnou a blahodárnou myšlenka: Buditi v českém lidu pozornost a lásku k dobrým českým knihám, k dobrým českým spisovatelům, tedy lásku k duševnímu životu, k opravdové vzdělanosti? Následovně není-li žádoucno, aby tato myšlenka byla páskou, pojící v jeden po vší české vlasti rozvětvený šik pracovníků pro dobrou českou věc? Nuže neskládejme ruce v klín! Neboť komu nezáleží na ušlechtilých plodech ducha národního, tomu nezáleží pranic na věcech národních vůbec, ten jest uschlou větví na stromě národním! A což kdyby většina větví na stromě tom uschla? *F—k.*

Dědictví maličkých. Čís. 35. „Sirotek z chudoby.“ Vychovatelský obraz ze života. Napsal *Ant. Sirůček,* farář v Bělé. — „Osudy zbloudilého.“ Kresba cest Prozřetelnosti Boží. Napsal *K. Zákoucký,* učitel. Pětatřicátý podíl pro údy „D. m.“ na rok 1891. Nákladem „Dědictví maličkých“ v Hradci Králové. Str. 224. Cena 80 kr.

Sirotek Karlíček, o němž p. spis. vypravuje, měl hodnou, nábožnou matku a starého dědečka, jenž mu byl otcem, vychovatelem i učitelem, než Karlík do školy vstoupil. Matka starala se o výživu; nádeničila nejvíce u souseda polesného. Dědeček vykládal Karlíkovi o Pánu Bohu, o škole, vodíval ho do kostela a později ho do cvičení p. učiteli odevzdal. Karlík učil se pilně a po škole, když byl větším, posluhoval u polesných. Svým chováním získal si lásky p. učitele i p. polesného, jenž ho začasté brával do lesa nebo do včelína. Přičiněním p. polesného dostal se Karlík na studie a stal se později knězem.

Obrázek jest vychovatelský a poučný; mezi jiným vypravuje se, jak tehdejší pan učitel objasňoval methodicky bez umělých pomůcek

Karlíkovi a jeho spolužákům otáčení se země, povstávání dne a noci, zatmění slunce i měsíce a jiné. O škole a učitelích mluví se velmi šetrně. — Pan polesný poučoval zase Karlíka, jak se stromy šlechtí, jak zacházeti se včelami, a příležitostně ukázal též, jak se má křísiti zdánlivě utopený a zmrzlý. Konečně vložen jest nejeden veselý příběh, — obrázek jest i zábavný.

Druhá práce »Osudy zbloudilého« nemůže se sice vyrovnati povídce prvé, ale je dosti dobrá. Vypravuje se v ní o Pepíčkovi Meduňovi. Hospodyně Meduňová měla v noci špatný sen. Šla na pouť do Přelouče, a muž s dítětem zůstal doma. Když v noci chytilo se sousedovo stavení, vynesl otec čtyřletého Pepíčka do polí za stodolu a vrátil se do stavení, aby aspoň něco ze svého majetku zachránil. Opuštěný Pepíček dal se do pláče a pak vzchopiv se, šel hledat matky. Myslivec našel ho v lese a poněvadž nemohl na něm vyzkoumati, odkud je, vzal ho s sebou do myslivny. Když vyrostl, stal se u svého dobrodince mládencem. Náhodou zachránil knížeti v lese život, načež ho vzal kníže na svůj hrad, dal jej studovati a později poslal ho do vojenské školy. Ve válce italské vyznamenal se udatností a stal se jenerálem. V té hodnosti shledal se se svými rodiči, u nichž řízením Božím na zpáteční cestě z Italie nocoval.

Divné je nám, že se setník Pepík táže nižšího důstojníka, je-li naše vojsko (snad setnina) udatno, a ještě divnější, že s tisíci muži (setnina přece není ani v čas války 200 mužů) vrhne se do boje proti dvěma tisícům nepřátel, a nejdivnější je nám, že se stane za své udatenství jenerálem. To je trochu rychlý postup!

V »Předmluvě« redakce napsala, že obě povídky dotýkají se důležitých stránek vychovatelských, a proto doufá, že na příslušných místech náležitě a příznivě budou oceněny. Zajisté toho obě povídky svým dobrým účelem zasluhují, a učitelé směle mohou je vřaditi do školní knihovny. Hodí se dobře pro druhý stupeň školních dětí. *J. Horák.*

Libuše, matice zábavy a vědění. R. I. č. 7. (1872) a r. II. č. 1. a 2. (1873). „Lampařova schovanka.“ Americký roman od *Marie Kummingsové.* Z anglického přeložila *Paulina Králova.* Str. 536.

Z chatrného domku v americkém Bostonu vystrčeno přísným nakládáním opatrovnice Nan Grantové zdivočilé děvče Gertruda, jíž ujme se městský lampař a za vlastní přijav, vychovává. Brzo sám onemocní, a čin jeho šlechetný odměněn pečlivým ošetřováním schovanky, v níž probuzené dobré vlastnosti se jeví, pěstěny dobrou sousedkou Sullivanovou, jejíž syn Vilem s Gertou něžným se pojí svazkem upřímného přátelství ve dnech dobrých i zlých. Za povoláním svým odchází Vilem do ciziny. Zatím dostává se dívce podpory duševní a hmotné i v rodině Grahamově, kdež si ji zamiluje oslepla dcera Emilie a zaopatřivši jí vzdělání potřebného na čas i k povolání učitelskému, béře ji později za společnici svou na venkovský statek, na němž obě dívky nejedny dobrodružné, veselé i smutné zažily dny v kruhu přátel okolních. Toho času Gertruda Sullivanové i stařičkému

otci jejímu v nemoci smrtelné vděčnou se prokázala; rovněž i opatrovnici své, na protivenství nevzpomínajíc, trpké poslední života chvíle osladila. Ovdovělý Graham oženil se znovu s paní, která rovně jako příbuzné její život milovaly veselý a cesty nastoupily do vzdálených krajin. Též Emilie, hodný lékař Jeremy s chotí a Gerta vydají se na cesty aspoň kratší ve vlasti své. Cizinec jakýs všude jim v patách; na zapřenou stará se o pohodlí jejich a konečně na lodi hořící dívky z jisté smrti vytrhne. Obšírným dopisem Gertrudě zaslaným objeví se cizinec jako skutečný její otec a příbuzné své Emilie milý druh dob minulých, jenž obviněn od Grahama ze zpronevěry, v povstalém na to výstupu omdlelou Emilii nešťastným omylem zraku zbavil a po překrušných života útrapách, ztrativ manželku, nyní se vrátil, s dítkem se shledal, s otčímem Grahamem, jenž podezření ze zpronevěry časem lichým seznal, se smířil a ze jmění v cizině řadně nabytého statek rodinný zakoupiv, Emilii tichý útulek připravil. I Gerta s Vilemem z ciziny se vrátivším, jehož věrnost po některém nedorozumění osvědčena, trvale se usadí poblíže Bostonu.

Obšírný, zajímavý tento roman byl zajisté roku 1873. údům »Libuše« pravou pochoutkou duševní; pln dějů, pln věrných líčení, povah a zásad ušlechtilých okolo hlavní věty se otáčejících: žeť důvěra v Boha neklame, a že na dobrém vychování tak velice mnoho záleží. Když na jedné straně psáno »*B*ůh« a »*J*emu,« bylo by lépe slušelo překladu zůstati důsledným a nepsati třebas ještě na téže stránce: »*b*uh« a »*o*n.« Značnějších chyb pravopisných a mluvnických nalezeno na třicet. Nezbývá než přáti si, aby dílo toto co nejhojněji čteno bylo.

A. Žáček.

Časopisy.

„Časopis Matice moravské“ a „Časopis Musea království Českého“ za rok 1891. Rozdíl mezi oběma časopisy jest, že „Č. M. m.“ má téměř výhradně ráz historický a „Čas. Musejní“ jest obsažnější a má více článkův o literatuře. Oba výborné časopisy mají za rok čtyři sešity.

V časopise „M. m.“ (ročn. XV.) pojednává Vinc. Brandl o manském soudě biskupství olomouckého. Zakladatelem manství biskupských byl proslulý Bruno Šaumburský, jenž biskupoval v l. 1245.—1281. Soud manský byl zřízen zároveň se založením manství olomouckých. Brandl líčí na základě starých knih soudních toliko formalní právo manské čili soudní řízení, kterým se spravoval manský soud biskupský. Aug. Sedláček popisuje starodávné rozdělení Moravy na kraje, podává hlavní doklady o zřízení krajském, rozmlouvá o krajích, hradech, popravách, úřadech a soudech, píše, jak vypadala Morava za vyzdvižení nových desk r. 1348. za vlády Karlovy, a zevrubněji pak líčí kraj olomoucký, přerovský, opavský, břeclavský, brněnský, znojemský, bítovský, připomínaje také kraje jemnického a Přibyslavska. V. Houdek jedná o stáří osad moravských na základě zpráv listinných a podává seznam osad, které byly již před rokem 1200. Vinc. Prasek

dokazuje, jak Prudnisko bylo příslušenstvím někdy moravským tak, že nejsevernější hranice země moravské počínala se u biskupské vsi vratislavské Ludvíkova a šla po řece Prudníku po město Prudník, odtud pak mezi Lubřím a Potěkrbím pokračovala po nejsevernější výběžek enklavy osoblažské u Něm. Pavlovic. Frant. Bartoš pojednává o domácím lékařství lidu moravského a vypisuje léčení hlavně takových nemocí, které mají důležitost zvláště s hlediska kulturní historie. Jaroslav Goll vypravuje o druhé křížové výpravě Přemysla II. a o záměru jeho, aby biskupství olomoucké bylo povýšeno za arcibiskupství. V zimě roku 1267. a 1268. poskytl král Přemysl II. pomoci řádu německému. Tehdy byla Litva konečným cílem výpravy královy, a král žádal papeže Klementa IV., aby povýšil biskupství olomoucké na arcibiskupství, jemuž by byla podřízena nová biskupství v Galindii, v Jatvěžsku a na Litvě. Odporuje tedy Goll Palackému i Dudíkovi. Frant. Pastrnek posuzuje novější práce o slovanských apoštolích sv. Cyrillovi a Methodovi, zvláště práce ruské a z nich nejvíce znamenitou knihu Iv. Malyševského. Ign. Hošek pokouší se, aby vysvětlil význam jmen Čechové, Morava, Slované. Můžeme slovo Čech pokládati za zkráceninu slova čeledín, člena čeledi čili rodu; teprve později jméno to nabylo smyslu nynějšího. Čechové tedy jsou členy téhož rodu čili rodáky. Když se rod rozšířil ve kmen a kmenové v národ, jméno Čechové stalo se jménem všeho národu našeho. Slovo Morava má kořen mor a připomíná maloruského slova morih (pažiť), znamená tedy jméno Morava zemi travnatou nebo řeku tekoucí trávníkem. Jméno Slované utvořeno jest ze jména podstatného slovъ (pahorek) a znamená obyvatele pahorkův, hor Karpatských.

Fr. A. Slavík líčí poddanské poměry na bývalém panství třebíčském, podávaje tím důkladný příspěvek do dějin poddanských poměrů, které v jednotlivých zemích, ano v téže krajině i na témž panství byly různé, ba ani v jedné obci poddanské poměry nebyly stejné. M. Václavek popisuje dobu vánoční na moravském Valašsku, nejprve den sv. Lucie, potom Štědrý den, Boží hod a den sv. Štěpána. Článek činí poutavým pěkné ukázky kolední. H. Jireček píše o Obnoveném zřízení zemském markhrabství Moravského z roku 1628. Zřízení toto původně německé přeložil písař ivančický Jan Komínek z Engehauzu, který ku svému překladu napsal předmluvu připsanou panu Ondřejovi z Ostašova a na Tavíkovicích. Památnou tuto předmluvu Jireček poprvé uveřejňuje. Ve všech čtyřech sešitech podává Fr. Kameníček rozhled po zemském archivě moravském v Brně a popisuje nejprve památky sněmovní, zápisy sněmovní od r. 1518., jejichž prvý foliant vyličuje sněmy do r. 1546. a jest netištěn. Badatel došel až po rok 1595. „Čas. Mat. mor.“ má stálou rubriku Umělecké a vědecké zprávy a referaty literarní, které nejvíce rozmnožuje Fr. A. Slavík a Fr. Kameníček, mimo ně J. Janoušek, J. Korec, Aug. Sedláček, Tomáš Šílený a Fr. J. Rypáček. — Redakci „Č. M. m.“ mají včhlasní naši akademikové V. Brandl a F. Bartoš, kterým účinně pomáhají prof. Fr. A. Slavík a Dr. Fr. Kameníček. (O. p.) *Fr. J. Rypáček.*

Paběrky.

Laciné knížky — německé. Na nádražích vídeňských i na jiných nádražích v alpských krajinách nabízejí kolportéři knížky neslýchaně, báječně laciné. Koupil jsem si dvě takové knížky po 11 arších, obě, pravím obě dvě za 10 krejcarův. Obsahu byly pestrého. Byly v nich pěkné povídky, životopisy vynikajících vrstevníků, obrázky cestopisné a přírodopisné, čtení humoristické, rozmanité články poučné, užitečné recepty pro domácí i polní hospodářství atd. Kromě toho ozdobeny byly obě knížky hojnými a krásnými illustracemi. Jedna z těch knížek měla ráz katolický, druhá německo-nacionalní. — Jak jest možná, tázal jsem se sám sebe, poskytnouti za 10 krejcarů 22 pěkně illustrovaných archů četby poučné i zábavné? Připojené k jednomu z těch sešitků seznamy výročních trhův a jmen svatých poučily mne o jejich původu. Je to poučně zábavná četba vyňatá z neprodaných, nebo snad schválně nad počet tištěných kalendářův. Ovšem už původní úprava těchto kalendářů je taková, že se z nich tato část snadno vyníti může. Předně tištěny jsou tyto kalendáře v pohodlném formatě osmerkovém, a ne v nezručném čtvercovém formatě našich kalendářů. Za druhé stránkována je tato část o sobě, tak že se snadno od nepotřebného kalendaria oddělí a v samostatnou knížku přetvoří. Takovým způsobem nestávají se neprodané výtisky starých kalendářů neužitečnou makulaturou, nýbrž vhodným přírůstkem venkovských knihoven a poučně zábavnou četbou cestujících po železnici, a to za peníz tak levný, že už levnějšího ani pomysliti nelze. Nebylo by něco takového možno také u nás? *F. B.*

Čechy a Morava. V pražských listech napořád se opakují posměšky o „moravské“ literatuře — o „moravské kritice“ ani nemluvíc. Zda-li díla na př. nejnověji na Moravě vydaná zasluhují býti odbývána takovým pohrdavým tonem, o to snad netřeba se příti. Hmotné a jiné poměry, v Čechách a zvláště v Praze nyní tak příznivé, jak na Moravě nelze snad ani za kolik desítiletí očekávati, měly by při tom také býti brány v úvahu; vždyť i za těch okolností vyšla na Moravě díla, která v české literatuře jsou nejlepší, ba jediná svého druhu. Jisto ale jest, a moravští knihkupci trpce si na to stěžují, že spisům na Moravě vydaným jenom s největší námahou lze do Čech, zvláště na pražský trh proniknouti. A přece Morava, jak zase knihkupci dotvrzují, podporuje vydatnou měrou spisy v Čechách vydané. Literarní ten antagonismus Čech proti Moravě se sice slovy s rozhořčením odmítá, ale ukazuje skutky, kterými se zdar písemnictva poškozuje. Poukazuje se sice na obrat, na domnělou předpojatost moravské kritiky, ale ještě nikdo jí nedokázal, že by proti kterým spisům byla brojila proto, že vyšly v Čechách; cenné věci zajisté v ní došly vždycky zaslouženého uznání a doporučení. A na vychvalování všeho možného přece kritika není — to si obstará reklama. Budiž to zde konstatováno, jak se věci skutečně mají, aby se brzy měly lépe!

Němčina a naše věda. Buditelé naši hned od počátku byli toho pamětlivi, aby dostalo se národu českých vědeckých spisů; vzpomínka na J. S. Presla, nedávno slavená, uvádí nám to zase důtklivě na mysl a odzbrojuje omluvy nynějších učenců, kteří po zřízení české university, české akademie atd. zcela zbytečně vydávají díla svá německy, ač podobných českých dosud není. Jsou jistě případy, které káží nějaké dílo sepsati cizím jazykem (na př.

o otázkách sporných ve světové literatuře), a zvláště zpravodajství o věcech českých do cizích časopisů mělo by se co nejpilněji pěstovati: ale těch důvodů při spisech oněch není, tak že počínání takové nelze než odsouditi. — Jiný nešvar jest, že do škol vnucují se školní knihy „zpracované“ podle německých (zvláště knihkupec Freitag po Tempském je v tom velmi činný), a díla původní se vymítají; tak v dějepise a zvláště ve filologii. To přece není pokrok proti perným začátkům, kdy čeští učenci s takou námahou snažili se pro vzniklé české školy sestavovati původní díla, a sestavili je skutečně tak, že nebylo se nám věru zač styděti. Nyní naříká se stále na neúspěchy české vědecké literatury, a kdo ji mají podporovati, berou za vděk zbožím cizím.

Zprávy.

Česká akademie věd a umění měla dne 31. října kmenového jmění 260.229 zl. 6 kr., jmění ke zvláštním účelům 77.698 zl. 14 kr.; každá ze čtyř tříd měla r. 1891. výdajných peněz 9422 zl. 82 kr., z nichž uděleno hojně stipendií a podpor. Nad rozdělením cen (na př. Vrchlickému za Hippodamii 1000 zl.) se některé listy pozastavují. Ve slavnostní schůzi 2. pros. předn. prof. Dr. L. Čelakovský o vědeckém významu J. S. Presla a prof. Dr. B. Raýman o chemii v biologii.

„**Slavia**,“ literarní a řečnický spolek v Praze, dle poslední zprávy měl od dubna do září příjmů 1069 zl. 88 kr., vydání 383 zl. 90 kr. Knihovna měla 3194 knih, časopisů 290, členů činných 1301.

Ničení starobylých památek stavitelských v Praze pokračuje statně. R. 1891. tři kostely padly v plen, nejnověji velepamátný kostel sv. Lazara, z doby, kdy sloh romanský přecházel v gothický; portal jeho náležel k nejznamenitějším památkám uměleckým v Čechách. Na místě toho kostela vystaví stát soudní budovu — ani Praha ani umělecké spolky její proti tomu nehlesly.

Novinky. „České státní právo“ od J. Kalouska vyjde po druhé ve 20 sešitech, každý za tři neděle (nakl. Bursík a Kohout v Praze). — „Hudební album“ klavírových skladeb (red. Zd. Fibich) s beletristickou přílohou (red. Jar. Kvapil) ob měsíc bude vydávati Fr. A. Urbánek v Praze. — L. Kuba, vydavatel „Slovanstva ve svých zpěvech,“ bude od ledna uveřejňovati měsíčně cestopis svůj „Světem slovanským.“ — Didonova díla „Ježíš Kristus“ vyšel v českém překladě 1. sešit, obsahující předmluvy, úvod a začátek vlastního spisu. Úprava je vkusná, cena přiměřená. — U Kobra vydán veleskvostný výbor lidových písní „Naše písně“ (ill. P. Körber).

Cenu 2 dukátů vypisují do konce února 1892 „Veselé listy“ v Hustopeči u Brna na nejlepší humoresku z oboru jakéhokoli a rozměru jakéhokoli.

Překlady z češtiny. Erbenova „Svatební košile,“ do angličiny přeložená od pí. G. P. Koptové z Podmok u Sušice, rodilé Američanky, otištěna v „Humboldt Enterprise.“ — V Chicagu vydán angl. překlad „Babičky,“ pořízený sl. Anežkou Gregorovou z Kewaunee. — Ve Vídni vydal Zdenko Fux-Jelenský překlad Sv. Čecha „Petrklíčů“ („Himmelschlüssel“).

Pečlivě sestavený **Český katalog bibliografický** za r. 1890. od Bohuslava Foita a Jos. Springera vydán v Praze nákladem Spolku českoslov. knihkupeckých účetních. Spolek, založený r. 1877., má 82 činných a 27 přispívajících členů.

„**Osmý rok Národního divadla,**“ sepsal Fr. Ad. Šubert. Původní práce české dávány r. 1891. 173krát, jinoslovanské 25krát, cizí 292krát; původních novinek bylo 8. R. 1892. má býti pro činohru zřízena dramatická škola. — Ton spisku jest ovšem obranný: jednak hájí správy divadelní proti výčitce, že domácí práce odstrkuje, jednak omlouvá směr některých her (Sudermann,

Ibsen, Nevěžin, Sardou). V této poslední příčině pronesena věta zajisté přímo klassická: „nejsme-li fanatikové nějakého názoru, musíme sobě vyznati, že v umění jest oprávněn každý směr, který vede ku tvorbě prací dobrých“; ano, to je to! Tedy nejlépe nemíti žádného názoru, abys nebyl snad nazván fanatikem jeho. Pantomima „Ztracený syn“ nazývá se tu slušnou, jíž nikterak není; ostatně sotva podaří se pantomimu vůbec se stanoviska uměleckého obhájiti.

Charvatsko. Jihoslovanská akademie věd a umění. Odbor filosoficko-právnický měl dne 22. října 1891 schůzi, v níž přednášeno „O druhém období prvé periody soudního zřízení republiky dubrovnické.“ Akademik Dr. K. Vojnović probíral druhé období prvé periody od vypuzení benatských knížat r. 1358.—1459., kdy civilní a trestní soudnictví bylo přetvořeno a v Dubrovníku zřízeny dva samostatné soudy: konsulové pro civilní soudy r. 1422. a pro hrdelní soudy r. 1459. Celá rozprava přehledně rozdělena na tři části: Zevnější politiku Dubrovníka, Vnější pokrok a Soudní zřízení. Rozprava jest velmi zajímava a důležita pro dějiny jihoslovanského soudnictví. Nákladem téže akademie vydal její člen Tade Smičiklas „Dvjestogodišnjica oslobodjenja Slavonie,“ pozoruhodné dílo. Dělí se na dva díly; prvý obsahuje obšírnou studii s názvem „Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobodjenja,“ v druhém pak díle uveřejněny rozličné listiny „o Slavonii XVIII. v.“ 1640—1702. Slavný charvatský dějepisec T. Smičiklas, který svými dějinami Charvatska — dávno rozebranými — získal si neocenitelných zásluh, tímto dílem podává opět znamenitý příspěvek k dějinám jihoslovanským, jmenovitě k dějinám tureckých válek. — Nákladem biskupské knihtiskárny Stroszmayerovy v Ďakově vyšla „Seoska pripoviest“ od známého spisovatele J. Lovretiće. Látka čerpána ze života sedláků slavonských a krásně podána. Ondřej Jagatić, kanovník kapitoly vrhbosenské v Sarajevě, uveřejnil poutavě psané cestopisné črty ze svaté země. *J. Malota.*

Srbsko. M. Grbić, katecheta při učitelském ústavě v Karlovcích, vydal 2. svazek svého dějepisného díla „Karlovačko vladičanstvo“ (biskupství). Jest to další část církevních dějin karlovského pravoslavného biskupství od r. 1744. až 1784. za biskupů Pavla Nenadoviće, Danila Jakšiće, Jos. Stojanoviće a Petra Petroviće. — Srbská král. akademie vydala 1-4. sv. „Spomenika“: Pričanje Petra Jokića o událostech a osobách z prvního srbského povstání za Karaďordě od M. J. Miličeviće dle ústního vypravování Petra Jokiće, který byl v družině Karaďordě. Účastnil se sám mnohých bojů srbského povstání a znal všecky okolnosti. Vypravování je zajímavé a podáno vybraným a krásným slohem. Vypravování toto bylo již r. 1852. napsáno, ale censura tehdy ho nedovolila vydati. *J. Malota.*

Bulharské národní písně, v nově nasbírané od Bosňana Verkoviče, vydány ve sbírce „Písně makedonského Bulhara“ (1. díl); sběratel dostal od národního sboru odměnu 300 l. A. Stuans přeložil bohatý výbor písní bulharských do maďarštiny.

Rusko. O žádném spisovateli ruském tolik se nepíše jako o *Tolstém.* Nedávno vyšla jeho „Sočinenija“ (13 sv.) s názvem: „Proizvedenija poslědnich godov,“ kde kromě „Kreutzerovy sonaty“ otištěny některé poučné články jeho. Z hlasův, jež slyšeti o článcích těch, viděti, že Rusům se již přejedlo „učitelování“ Tolstého, tak že si upřímně přejí, aby nechal učitelování a psal ještě podobná díla, jaká byl završil jakožto sebe

nedůstojná „poblouzení.“ Ti, kteří se Tolstého dosud zastávají, utíkají se k různým sofismatům, hájíce názorů jeho. Tak známý kritik *Strachov* ve „Voprosach filosofii i psychologii“ píše článek: „Tolki o L. N. Tolstom“ i zastávaje se Tolstého, že není rationalistou, nýbrž pravověřícím, praví: „Chce-li kdo vyvrátiti názory Tolstého, ať ho nechytá v mylných názorech o přirozenosti Boha, světa i lidí, o těch či oněch slovech Písma, ať dokáže, může-li, že Tolstoj hlásá špatné mravní zásady, že neporozuměl a převrátil křesťanskou mravouku.“ Podle p. Strachova by vzdělaný člověk mohl býti křesťanem a míti při tom mylné názory o přirozenosti Boha, světa i lidí!... Toť přece čirý indifferentismus. — „Věstnik Evropy“ přinesl dvě stati o učení Lva Tolstého, „Zakon žizni“ od *Mečnikova* a „Učenije jistiny“ od *Slonimského*. Významem a obsahem vyniká stať první. Mečnikov odhaluje odpory v theorii Tolstého, který snaží se založiti učení své na základě quasi-vědeckém, ač vědou pohrdá. Čistě zoologický zákon života Tolstého do popředí staví práci tělesnou, obmezuje rozdělení práce, poněvadž prý ono ničí štěstí lidské, — člověka činí pouze živým strojem, příhodným k určitým činům. — *Slonimskij* vytýká Tolstému, že hlásaje pořád zásady lásky, obmezuje lásku k lidem na pouhé plnění určitých prací; kdo tak pohlíží na lásku k lidem bezúčastně a s klidným svědomím, vykonav práci svou, bude se dívati na neštěstí a nehody, které by z pravé lásky snadno odstraniti mohl, avšak neodstraní, poněvadž to není jeho starostí. Autor končí článek svůj časovou poznámkou, jak Tolstoj, jenž dovede hýbati srdcem jako novellista, — jak dobročinně mohl by působiti svým hlásáním lásky v dobu přítomnou, kdy neštěstí hladu rozprostřela se nad velikou částí sedláků našich! On by povzbudil obecenstvo mohutným slovem svým a přiměl by lidi, aby přinášeli skutečné podpory pro nouzi trpící lid...“ Podle nejnovějších zpráv skutečně věnuje Tolstoj péči svou na umírnění bídy, an v „Ruských vědomostech“ vybízí k bezpečným opatřením, sám pak s rodinou podporuje zubožené krajany. — Na památku 50letého úmrtí *M. Lermontova* byly vydány spisy jeho v různých vydáních, dražších i lacinějších, četné životopisy jeho (nejlepší od *P. Viskovatého*) a „pokus histor.-liter. ocenění“ od *N. Kotljarevského*, jenž pramenem melancholie básníkovy jmenuje jeho vyvinutý cit obecnosti. — Veřejné přednášky *V. A. Golceva* „O umění,“ otištěné v Artistu i Ruské mysli, bojují proti t. zv. čistému umění, umění pro umění. S uměním má býti spojena idea, myšlenka; bezmyšlenkovitá díla nejsou umělecká. Umění není prázdnou zábavou ani dětskou hračkou, umělec má vyjadřovati lepší myšlenky a světlé naděje současnosti; oceňujíce díla umělecká máme hleděti se stanoviska vlastního ideálu na to, zda ona přinesou užitek či škodu společnosti lidské. Od umělců čekáme, aby rozřešili nám pochybnosti, otázky, aby nám dali útěchu, ukázali cestu. „Chceme, aby nás spisovatel poučoval, máme naději, že z divadla odejdeme lepší, než jsme do něho přišli.“ Ovšem umění nelze nikterak připisovati úlohu služebnou, ono má veliký vliv na obecenstvo, jest-li oduševněno myšlenkou, krásou, pravdou. — *D. N. Anučin* v Ruské mysli pojednává o významu Karamzinových „Pisem russkago putešestvennika“ za příčinou stoleté památky vyjití jejich (1791). — *M. Protopopov* tamtéž rozbírá díla nedávno zesnulého publicisty Šelgunova, připomíná jeho zásluhy o ruskou

otázku železných drah, ve článku pak „Psichologičeskij vopros“ rozbíraje Kreutzerovu sonatu dí, že Tolstoj pozbyl smyslu pro skutečnost, pohrdá vším, co vidí před sebou, vidí však jen koutek života.

Polsko. *Breza,* Literatura polska. Cz. I. Warsz. Dílo v obsahu i slohu má mnohé nedostatky. — *Finkel,* Bibliografia historii polskiej, cz. I. Lwów. — *Moravski M.,* Podstavy etyki i prawa, z. I. Kraków. — *Struwe,* Sztuka i piękno, studya estetyczne. Warsz. — *Przysiecki,* Psychologia na 6. Zjeździe lekarzy i przyrodników polskich. (Odbitka z Przegl. polskiego.) Krak. Obsahuje zprávy o přednáškách a referatech z psych. při sjezdě podaných. — *Smoleński,* Przewrót umysłovy w Polsce wieku 18. Studya historyczne. V 10 rozpravách sneseno hodně látky k dějinám osvěty polské v 18. stol., kritiky však se namnoze nedostává; spis. někdy až směšně brojí proti katolictví. — Drugie pokolenie, powiésć M. Gawalewicza obírá se dvojím směrem v práci a snaze o založení blahobytu: továrník Fatt skromnou prací, syn jeho Karel smělými pokusy se ho chce domáhati. Druhý syn Krištof jest více po otci a stane se duší továrny po šťastném sňatku s dcerou pokladníkovou; Karel klesá hloub a hloub a vylučuje se z rodiny. V některých částech povídky pozorovati vliv Daudetův, místy příliš mnoho povoleno naturalismu a „varšavskosti“ také v nedosti pečlivém slohu. — Ciche tragedye, przez Jós. Rogosza líčí nerovné manželství jako neštěstí pro ženu; mužské postavy jsou přemrštěně škaredy, odůvodnění slabé. — Z miasta i ze wsi, obrazki z życia przez Alb. Wilczyńskiego jsou prosté, ale velmi milé kresby ze života polského. — Rózia, powiésć. Zofia Kowerska. Korski vysiluje se v bezúspěšné práci; sestra Rózia chce mu přispěti, sama však takořka podléhá, až jest zachráněna lékařem, jenž si ji též oblíbí. Proti těmto postavám stojí jiné z velkoměstského prostopášného života. Prvotina ta příznivě přijata polskou kritikou. — Szare godziny, drobne obrazky z życia. Cz. Pieniażek. Jsou to obrázky pochmurné i veselé; ony jsou zdařilejší, vynikajíce pravděpodobností a pečlivou kresbou postav (na př. ubohý suplent pan Antoni). — Jędza, powieść. El. Orzeszkowa. Obraz chudé šičky, vydělávající na matku, utrápenou nad nezdárnými syny. Jasnější jest vložka, kterou se uvádějí stejně sice chudé postavy, ale nalézající útěchu ve víře. Spisovatelka ostatně ani v této povídce nezapřela svého filosemitismu.

Německo. „Etwas später,“ Fortsetzung von Bellamy's Rückblick aus dem Jahre 2000, von Philipp Laicus (Mainz), rozepisuje se o stinných stránkách rajských poměrů v socialistickém státě Bell. — *Wetz,* Shakespeare vom Standpunkte der vergl. Literaturgeschichte. 1. Bd. Die Menschen in Sh. Dramen (Worms) vykládá a vysvětluje postavy dle zákonů psychologických; vzorem jest methoda Taineova. — *Duhr* S. J., Pombal, sein Charakter und seine Politik, nach den Berichten der kaiserl. Gesandten im geh. Staatsarchiv in Wien. Ergänzungshefte (53.) der Stimmen aus M.-Laach. Str. 182. — *Gruber* S. J., Der Positivismus vom Tode A. Comte's (1857—1891) Freibg im Br. Str. 194. — Pověstné dílo „Janusovo“: „Der Papst und das Concil“ vydal nyní „starokatolík“ Friedrich: Das Papstthum von J. v. Döllinger, snad asi ne náhodou po smrti „Antijanusa“ kard. Hergenröthera. Autorství Döllingerovo, dávno známé, takto i veřejně prohlášeno; dle jedné poznámky začal dílo původně sestavovati J. Huber podle Döllingerových článků novinářských.

— Předseda německého zoologického spolku, Leuckart, přednášel při schůzi v Lipsku (2.—4. dubna 1891) o pokrocích zoologie, při čemž odsoudil přemrštěné vyvyšování evolutionismu jakožto zjištěné theorie, poukazuje na to, že dědičnost a přizpůsobování, byť i platny byly, ničeho nevysvětlují, nýbrž samy teprve hlubšího vysvětlení potřebují.

— Hannoveřan Ig. Hoppe, zemřelý nedávno v Basileji, odkázal půl milionu franků na zkoumání podstaty duše, které se má díti v jeho domě.

— Sprachatlas des deutschen Reiches v. G. Wenker, dosud 69 map o 23 slovech, ukazuje, jaký tvar kde které slovo má; na třech mapách vždy jedno slovo ze 40.000 míst něm., 302 fr., 62 litev., 79 srbských, 1257 polských a 60 českých je doloženo (na př. bald, Bett, Brot atd.).

— Stanovy „Leogesellschaft“ pro pěstování vědy ve směru katolickém v Rakousku, přednáškou i tiskem, potvrzeny 9. června 1891. — V Berlíně sestoupil se „Verein der Bücherfreunde“ pro šíření latinských původních spisů německých, básnických i vědeckých; za 15 marek ročního příspěvku dostane se členům asi 150 tiskových archů samostatných spisů.

Italie. *L. Parpagliolo* řeší, t. j. chce řešiti socialní otázku dědičnosti ve smyslu Zolově et cons. „Vittime“ nazval roman svůj, t. j. oběti lidskosti, totiž krtičnatí a sebevrahové. Ed. Saluzzo si béře život pro Ghitu Alvarezovu, již opět vraždí Paolo il Nero. Ad. Desimoni — stavší se nevěstkou — jest původem sebevraždy otcovy, manželského neštěstí Orlandův a smrti Mariny, a tak to jde dále, až ze všech jednajících osob nezůstane žádný na živě. Celkem roman úplně bezcenný až na několik stránek a na povahokresbu Jiřího Orlanda.

Bruno Sperani vydala u C. Aliprandiho v Milaně sbírečku povídek (illustrov.) s názvem „Eterno inganno.“ Ve sbírce zahrnuto 7 povídek, v nichž spisovatelka pojednává o otázkách socialních a lidstva vůbec se týkajících. Nejlepší jsou „První podobizna,“ jež vyniká účinným a originalním zakončením, a „Angelina“ — pravá perlička bystrého pozorování a citu. Táž spisovatelka vydala v Milaně roman „Tre donne.“ Spisovatelka vytkla si za úkol v romanu tom vylíčiti některé stránky života venkovanů lombardských, ovšem že ze stanoviska svého. Spracování však není všude stejné, rozhodně nejmistrněji psána poslední kapitola. — Známá spis. pro děti *M. Colombi* vydala povídečku vychovatelskou, „Bene“ (skratka jmena Beniamino) nazvanou. Spisovatelka obrala si za předmět vážný problem fysiologický, strach totiž. Bene jest hodný, rozumný, vážný hoch, výtečných vlastností mravních, než trpí chorobnou malomyslností (strachem), před sebe menším nebezpečím. Všecko domlouvání a rozumování nic nepomáhá. V ty konce to dospěje, že se Bene rozhodne nápodobiti příklad onoho vojína, který cítě, že jest zachvácen strachem před nepřítelem a nemoha se opanovati, sám se zastřelí, aby nesběhl. Bene vrhne se do Addy. Jak je zachráněn a z nákažlivého strachu vyléčen a jak konečně přistoupí za člena „Červeného kříže“ proti choleře, ať si čtenář přečte v knize samé. Ale rozhodně za chybu prohlašujeme, že spisovatelka do spisu pro mládež pojala sebevražedný pokus Bena. Sebevražedná manie jest rakovinou moderní společnosti; kdož by tedy sebevraždu uváděl do knihy pro mládež, když bez tak co den čteme, že ten aneb onen student proto, že neobstál při zkoušce, život si vzal? Snadně bylo lze nahraditi pokus sebevraždy pokusem o útěk atd. Jinak povídka velmi pěkně se čte.

Jiná spisovatelka, taktéž pro děti píšící, *Cordelia*, vydala u bratří Trevesů (Milan) „Piccoli eroi.“ Po známé knize Edm. de Amicis „Srdce,“ vydáno takové množství povídek pro děti, že by skutečně nebyly směly nic jiného dělati nežli čísti, kdyby byly měly všecko pročísti Než všeho moc škodí, a tak se má věc i s povídkami poučnými. Jestliže pohádky rozrušují příliš obrazivost a zatemňují soudnost, tož zase přílišným rozumováním vysýchají prameny životní. Cordelia šťastně vyhnula se jednomu i druhému úskalí, neboť kniha „Malí hrdinové“ jest s velikou svědomitostí a důkladnou znalostí čtenářstva, pro něž jest určena, skompilována. Cordelie děti jsou živé a skutečné bytosti, každé má svou zvláštní povahu a fysiognomii. Jediné neschvalujeme vložených do textu povídeček droboučkých, vypadá to příliš pedanticky a kantorsky. *A. Koudelka.*

— (Danteana.) Latinský, dosud nevydaný výklad „Božské komedie“ od františkana Giov. da Serravalle vydán nákladem papeže Leona XIII. — *Lauricella*, La cronologia della Divina Commedia. Girgenti. Str. 43. — *Sacchi Antonietta*, Della Divina Commedia. Catania. Str. 62. — La scuola educativa di Dante Al., Maestro di color che sanno. Torino. Str. 261. Výbor mravoučných výroků z Dante čerpaných, jež rozděleny na jednotlivé dny celého roku a vydány za tím účelem, aby znárodněly.

Španělsko. Fr. Garcia Blanco, augustinian, vydal v Madridě 1. díl svých dějin literatury španělské v 19. století (str. 444). — Kard. Gonzalez vydal kritické dílo La Bibla y la Ciencia, v němž jedná zvláště o námitkách praehistorikův a anthropologů. — Palanovy periodické Acontecimientos literarios, v nichžto zpravuje o hlavních událostech lit., jednají v 6. svazku o J. Verdaguerovi, jehož Atlantidu Palan dříve přeložil.

Z anglického písemnictví. V nynějším písemnictví anglickém jak v Anglii samé, tak i za Okeanem, jeví se snaha nahraditi či dohnati, čeho si potud tam málo všímáno. Míníme totiž pěstování kratších povídek. Romanů, novel, mnohdy až pětisvazkových měli Angličané dosť a dosti, ale sbíreček povídek kratších, trochu cenných, velmi málo. Obecenstvo nemělo pro ten druh písemnictví ani smyslu. Snad vinni byli tím spisovatelé sami. Co však vystoupil *Rudyard Kipling*, a jeho obrázky ze života v Indii takové oblibě se těší, vystupují mnozí a mnozí a zkoušejí umění své na poli kratších povídek. Z amerických spisovatelů rozhodně první místo přísluší *Quiller-Couchovi*, jenž se arciť nedopracoval doposud svého osobního slohu (napodobuje ve mnohé příčině Stevensona a Hardyho), ale svědomitě se toho domáhá. Po příkladě Stevensonově libuje si v látkách a předmětech sensačních, neobyčejných, avšak ku podivu právě povídky z toho ovzduší jsou poměrně slabší oněch povídek, jichž podkladem skutečnost. Dokladem toho jsou ve sbírce jeho „Noughts and Crosses“ tyto povídky: „Fortunio,“ „The Statement of Gab. Foot.“ Kdo však chce poznati vlastního ducha Quiverova, ten ať si přečte v téže sbírce: „The Mayor of Gantick a Those-an' — That's Wife.“ V řadě druhé jmenujeme z amerických spisovatelů *Richarda Hardinga Davisa*, jehož sbírka krátkých povídek, nadepsaná „Gallegher,“ vyniká živým slohem a smyslem pro charakteristiku. Čerpá pak látku ku svým povídkám popředně ze života městského. Nejlepší z deseti povídek, dle níž celá sbírka nazvána, jest první. Hrdina, posílek red., je výtečný a nový typus detektiva amateura, s kteroužto osobností v anglických romanech velmi často se setkáváme.

— Nový týdeník, The Tortoise, s programmem co nejširším, od literatury až po sport, založen za tím účelem, aby zajišťoval nezávislý osobní názor; každý přispívatel povinen jest se podepsati, jinak může psáti zcela volně dle svého pře-

svědčení. — Guide Book to Books zove se seznam asi 6000 knih, abecedně sestavených, s poznámkami odborníků, vydaný od H. Frowde. — Australský spisovatel Arth. Lynch vydal spis Modern Authors, v němž rozvinuje pravidla, jak studovati kriticky lit. francouzskou, anglickou a německou. — Nedávno prodáván autograf listu (28. ledna 1839), jímž nabízí R. Bentley Ch. Dickensovi (* 1812) měsíčně 40 lib. st., jen aby směl jeho jméno uváděti na obálce mezi spolupracovníky svých „Miscellaney," jiných honorářů v to nepočítaje

Francie. Poněvadž romany Ohnetovy nejen ve Francii neobyčejné se těší oblibě, nýbrž i u nás (cf. „Odkázaná duše"), musíme se zmíniti o jeho poslední práci „Dette de haine." Práce jeho literarní mají se k podobným plodům jiných francouzských spisovatelů, jako nápodobené drahokamy k pravým. Ale kdežto v jiných jeho pracích přece jste našli něco, čím jste si dovedli vysvětliti lásku a nadšení obecenstva pro Ohneta, nemá poslední práce žádné vlastnosti, která by onu zálibu dovedla ospravedlniti. Tu máte obsah. R. de Ploërné, vrátiv se z Tonkinu, zaslechne vypravovat o milostném dobrodružství markýze Giraniho, než neví, jedná-li se o Lidii S. Mauriceovou, jeho nevěstu, či o Terézu, jeho sestřenku. Nicméně zabije napřed v souboji Giraniho a potom teprve jme se pátrati. A jak hledá, tož se mu zdá, že vše ukazuje na Terézu jako vinnici. Teréza, která je nevinná, majíc voliti mezi zradou Lidie nebo ponecháním Ploërna v nejistotě, přizná se k vině, které se nikdy nedopustila: a nota bene — miluje Rajmunda Ploërna! Ploërné si tedy vezme Lidii, Teréza odebere se do kláštera. Ale Lidie, která je Kreolka z ostrova sv. Martina, nemiluje Rajmunda, jako nemilovala Giraniho, nemůže však odpustiti onomu, že tohoto zabil, i přemýšlí o pomstě. Lichocením vžene Rajmunda do herny, co zatím za zády jeho se miliskuje se známým rváčem M. Roquièrem. Rajmundovi, když pozná, že jest zneuctěn, nezbývá, tak by člověk soudil, než zabíti se nebo nechati se zabít od Roquièrea. Ale ani to ani ono se nestane. Z finanční bídy ho vytrhne deus ex machina — S. Bernheimer. V souboji zabije Roquièrea. Lidia uteče do Neapole, kde po tři leta vede bohaprázdný život a potom umře na tyfus. A tu Teréza, nešťastná atd., dochází odměny, — stává se ženou Ploërnovou. Nedůsledností, nemožností, smyšlenek — zvláště vytýkati nebudeme. *A. Koudelka.*

— Dominikan *Leroy* v díle L'évolution restreinte aux espèces organiques hájí transformismu v zoologii až po člověka; o tomto ostatně praví, že také není nemožno, aby podle těla se byl vyvinul z nižšího druhu a potom dostal ducha přímo od Boha. — Úředník *Ch. Thëuriet* vydal právnická pravidla — ve verších, většinou latinských, jinak francouzských: Proverbes judiciaires. — *Tivier*, Histoire des littératures étrangères (vl., angl., špan., něm., ruská) chce jednati podle pravidla Villemainova o těch veličinách, jež působily na Evropu a Francii; podle francouzské nonchalance však hemží se kniha chybami, ba jeden kritik táže se spisovatele, co by řekl, kdyby se někdo opovážil psáti o spisovatelích na př. řeckých, z nichž ani čárky nečetl.

Scholastické středověké vyučování vysvětluje se tak, že učení se nazpamět převládalo. Diktovalo se, předříkávalo, odříkávalo, učilo se nazpamět podle rýmovaných knížek. Ale proč? . . . Poněvadž nebylo tisku, a žák nucen byl vědění si dobývati většinou bez knih. (Dr. R. Hochegger, Über die Entstehung u. Bedeutung d. Blockbücher.)

O významu **hexaemeron** na počátku bible vznikly v posledních dvou letech rozpravy v časopisech belgických a francouzských. Belgičan E. de Gryse postavil theorii částečně novou, dle níž úsloví: „a bylo (= stalo se) večer a ráno" ukazuje, že Mojžíš chtěl jen vysvětliti, kterak povstal týden židovský, stvoření samo nedálo se v tom pořadí, jak jest anthropomorfisticky vypravováno. Naproti tomu jiní poukazují na to, že posvátný text výkladu takového nijak nenaznačuje, ba že na jiných místech spíše odporovati se mu zdá. Rozhodnuta tím otázka ovšem zase není.

FEUILLETON.

Jak se u nás překládá.

Na příkladě (*August Strindberg*, „Život na Hemsö“; autorisovaný překlad *Al. N. Lucka*. Roman. příloha „Světozora“) ukazuje *Pražský*.

Ledabylost a povrchnost překladu, jak se jeví již v 1. archu, nutí nás, abychom tuto p. překladatele vyzvali k větší píli a svědomitosti u překládání. Známo nám arciť s dostatek, jak obtížno překládati Strindbergovy práce vůbec, víme také, že sotva která druhá práce jeho tolik obtíží poskytuje jako tato, ale po našem soudu lépe jest vůbec díla cizojazyčného nepřekládati, nežli špatně je přeložiti.

Pan překladatel z neznalosti místy ani neví si rady s terminologií rybářskou a krajinářskou, překládá některá slova buď nesprávně nebo tak nejasně, že čtenář neví, co vlastně chtěl říci. Tak hned na začátku švedské sl. „ett höganäskrus“ odpovídá úplně našemu „čepáku, ušáku, plucaru“ atd. Rádi bychom věděli, co si asi čtenář představuje „vytvořenými kruhy,“ za nimiž štěbetala polarní kachna. „Kobbarne“ lze přeložiti česky: výspa, útes, ostrožna. Na str. 5. čteme: „Člun zarejdoval v jakýsi průliv v moři se nalézající, tak že museli vytáhnouti plachtu a chopiti se vesel,“ to však není pravda, nýbrž právě naopak museli „svinouti“ plachty (måste ta ner). Proč, vyjadřuje také original, ale překlad ne. V originalu totiž stojí „och fick lä,“ t. j. (člun) přišel v závětří (bezvětří). Podobně vynechán na str. 4. pěkný tropus: „än lyste gvarliggande snödrifvor som lärft på bleke,“ t. j. a posud ležící závěje leskly se jako plátno na bělidle. Pan překl. vrazil tam „led“ místo přirovnání. Na téže stránce (5.) obrat „krajánek“ má u nás zcela jiný význam, nežli original tam žádá. Proč ne zcela doslovně? „Sumpkistan“ není rybářská síť, nýbrž „lejta.“ Směšné však jest nazývati selku „paní,“ vždyť original ji nenazývá „frun,“ nýbrž „gumman“ (naše: baba, tetka). Co je „mléčnice,“ sotva kdo uhádne; original má „sklep na mléko.“ Ale to by byly maličkosti, překladatel, jenž — mimochodem řečeno — hodně volně překládá, což by právě chybou nebylo, některým místům zcela jiný smysl a význam podkládá, nežli mají v textu. Tak na str. 4. praví, „že se (s hospodářstvím) nemohl nikdo obírati“; i mohl, vždyť bylo ve dvorci lidí dosť, ale nechtělo se jim, jak praví autor: „som ingen annan ville ta befattning . . .“ Proč nepřeložil p. překladatel místa: „som gjorde larm, värre än hin håle,“ dělaly (vlaštovky atd.) lomoz zrovna pekelný, což by spíše bylo originalu odpovídalo, nežli rozvláčný a nepěkný překlad: „jako kdyby se byly sprostily všechny příšery pekla.“ Vůbec na stránce té (5.) více míst nejasně pověděných. Nač překládati: „který (pes) byl na pevnině rovněž tak prospěšný, jako ve vodě domov svůj nalézal,“ když original stručně dí: „jenž se pohyboval zrovna tak ve vodě jako na souši“ (som kunde gå lika bra i sjön som på land). Na str. 7. dole místo: „Míval totiž v obyčeji“ atd. neodpovídá originalu. Tam stojí: „för det var alldeles tydligt, att han beslutat sig för att stå väl . . .,“ t. j. „neboť bylo zjevno, že si umínil za dobré býti s . . .“ Na str. 7. místo: „co zatím služky chopily se svých kufrů“ místo „jeho (hans) kufru“ máme za lapsus calami. Na str. 8. místo: „můj ubožák Flod (musel) do hrobu, Gustav byl nucen peníze dokládat“ není správné; již smysl byl by p. překladateli pověděl, když ne slovník, že „Gusten (måste) på excesisen“ jest po česku „a Gustav musil na cvičení“ (vojenské). Ke slovu „stugan“ bylo třeba doložiti výklad, co vlastně to jest, totiž stavení, dům, potom také jizba, světnice, poněvadž bývá to obyčejně domek o jednom pokoji. Nejhůře však dopadl překlad tohoto místa: „. . . och då ska jag ha ett ryggstöd,“ t. j. a tu musím míti nějakou oporu, totiž v selce, aby ho syn její poslouchal. Vůbec celý odstavec nepěkně přeložen. Jak p. Lucek přeložil místo to, viz str. 8. dole. Na str. 10. shora čteme: „Skvostná zvířátka! pravil onen, když je byl k prsoum přitiskl . . .“ I ten, kdo originalu po ruce nemá, hned pozná, že se asi sotva tak spisovatel vyjádřil. Autor dí: „Det är präktiga djur, de här, sa C. och klämde dem öfver bröstet . . .,“ t. j. „skvostná zvířátka — tahle ta! pravil C. a tiskl je nad prsíčkama, aby poznal, jsou-li tlustá.“ Str. 2. celá je spíše p. Luckova nežli Strindbergova. Nejhůře opět dopadl překlad odstavce: „Ja, det vet en nog, att ingen vill tjena

mer, utan alla ska gå till kronan, och hitut samlas allt skrap oppe från land“ atd., t. j. „Ano, to se ví, že žádný (z námořníků) nechce pacholčiti, nýbrž všickni se ženou do služeb královských (na lodě totiž), a tu se shromažďuje všecko smetí shora z kraje . . .“ Pan Lucek má: „Arciť neupírám: nikdo z nich nemůže a nedovede sloužiti za víc, než za pacholka. Prosmějící všechna království. Proto jest ono, co sem dnes zabloudilo, rovněž toliko zbytek z tabule pevniny . . .“ Řekli bychom že buď nepřekládal z originalu nebo že velmi chatrně švedštinu zná, ale tak svalujeme vše na ledabylost, s kterou se práce podjal. Tím arciť nevyčerpali jsme všech nesprávností, ale to snad stačí. Že čeština překladu není také právě výtečná, toho dokladem jen tato dvě místa. Na str. 6. čteme: „Nechť u nás dobře vychází!“ Original: „Och må han trifs hos oss,“ t. j. „a nechať se mu u nás dobře daří, líbí!“ Že bez těch loveckých „tahů“ byl by překlad obstál a čtenář se spokojil s „výlety, výpravami (snad) originalu,“ nepochybujeme. A kdo v češtině řekne o hodinkách, že „jsou v chodu“?

Vysvětlení je toto. V Reclamově knihovně vyšel překlad Strindbergova „Hemsöborna.“ Pan Lucek překládal odtud, ale i tu nedbale četl. Doklady podáváme z 2. archu jeho překladu. V kap. II. originalu stojí: „och blef klippt i håret, of den allkunnige Rundquist.“ Německý překl. má zcela správně: „und liess sich von dem allgewandten R.,“ t. j. od všeumělce mohli bychom česky asi říci, ale p. Lucek špatně četl, a přeložil místo to: „a nechal si stříhati vlasy Rundquistem, zpola obráceným“ (!). „Jerngryta“ je, p. překladateli, náš obyčejný „rendlík“ a ne „měděnec“; „träkus“ není nikdy žalář, a také by si starý Flod za výměnek nebyl žaláře stavěl. Pěkný kousek povedl se p. Luckovi s překladem tohoto místa: „kastade då och då ett öga på spisen, der det kokades åt höns och grisar.“ Pan Lucek je přeložil takto: „při čemž i ohniště si všímala, kde se připravovalo podsvinče a kuřata“ (str. 19.), místo to však správně přeloženo zní: „i vrhla ob čas pohled na ohnisko, kde se vařilo kuřatům a prasatům“ (podsvinčatům). Německý překlad je správný. Abychom neunavovali, jenom ještě několik dokladů. Prosím, srovnejte s překladem německým „Er sprach von Ackerbau und Viehzucht, allein Gustav antwortete ihm entweder gar nicht oder mit Fischerei und Jagd, wobei ihm Norman sekundierte. R. hingegen sass als unparteiischer Beurteiler da, schürte die Zwietracht, wenn sie im Begriffe war aufzuflammen, fachte die Glut an, wenn sie zu erlöschen drohte, stichelte nach rechts, nach links und bewies der Gesellschaft, dass der eine dümmer und unwissender als der andere sei, und nur er allein Grütze im Kopfe habe“ překlad p. Luckův: „C. začal řečnit a dodával . . . Rozprávěl o chovu dobytka, rolnictví, a toliko (allein) G. mu odpovídal buď zcela nic aneb odvetou rybářstvím a lovem, při čemž mu Nor svědčil. Za to R. seděl zde jako nestranný pozorovatel, kutě (schüren, original má: „kastade på en tvedrägtens pinne här och der,“ což se dalo velmi pěkně česky říci: „přikládaje polínko, když . . .“) roztržku, (prosím, všímněte si i pochybené interpunkce!), a když měla vypuknouti, rozfukoval žár; měla-li vyhasnouti, podpichoval v pravo v levo a dokazoval společnosti, že jeden blbějším a nevědomějším druhého a on sám má toliko krupici v hlavě“; original tu má frasi: „att han ensam hade hand om förståndet,“ což by snad bylo lze přeložiti touto frasí českou: „že on sám jediný má Filipa,“ nebo „že on sám má rozum v nájmu,“ „že sám snědl“ atd. Ptám se, překládal p. Lucek z originalu? směl nadepsati, že překlad jeho jest „autorisovaný“? Pochybujeme, že by k takovému překladu Strindberg svou autorisaci dal. Na téže stránce (20.) jest dole ještě hroznější nesmysl, nežli právě uvedený, který právě opak toho tvrdí, co original. Ale vedlo by nás do nekonečna, kdybychom měli uváděti všech nesprávností. Z ukázek těch patrno, že překladu tak chatrného v romanové příloze „Světozorové“ nebylo.

Ku konci ještě něco pro zasmání. Original na str. 33. má: „Och sedan skulle det bli andra ordningar af,“ t. j. „A budoucně musí jiný pořádek zavládnouti.“ Pan Lucek však má: „A pak prý se to nazývá zaváděním jiného pořádku.“ Víte, jak na ten nesmysl připadl? Prosím, srovnejte německý překlad: „Und nachher heisse es eine andere Ordnung einführen,“ a vysvětlení máte. Prosíme všech čtenářů tohoto listu, aby nám pověděli, jestli kdy v životě svém slyšeli o „moderním“ listí. Ne-li, tož ať si přečtou stránku 24. překladu p. Luckova asi uprostřed. A víte, co to má býti? Německé: „das modernde Laub.“

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 2.

Rozvoj a zásluhy vlastenecké školy básnické.

Stručně nastínil *Fr. Bílý.* (O.)

Zatím však na západě i na východě poesie proděla revoluci. Do absolutismu, nastalého po válkách francouzských, udeřil jako blesk titanský duch Byronův a uchvátil všecky mysli v Evropě, toužící ven z toho dusného ovzduší. Jednotlivec se svým vzdorem a plným vědomím své rovnosti a náležící mu svobody, nitro lidské s celou prohlubní jeho vášní a bojů hlásily se v duhové tříšti zvučných veršův o své právo a o výraz; a vlivu tohoto tvůrčího směru poddávali se básníci všech národů. Puškin, Lermontov, Slowacki, Krasiński, Mickiewicz »ohněm ducha Byronova křtěni jsou.« U nás sílu z jeho ducha první ssál nešťastný Karel Hynek Mácha a byl by se jistě z rozervanosti a světobolu zjevného v jeho »Máji« vybavil a povznesl do čistých výšin ruských a polských vrstevníků svých. Toho však nedbala většina tehdejšího obecenstva; duševní proudění české nepřestupovalo ještě nízkých břehů svých. Současníci Máchovi nedali účinkovati kouzlu nálady a formy jeho básně; oni hleděli jen na hrůzný a nepřirozený obsah její a ve jménu nezdařilé látky kamenovali i to, co slibovalo básnictvu českému nejkrásnější květy ducha jeho. Jediný hlas z Moravy se Máchy zastal, a když z nenadání vzat byl rozčilené společnosti české, tu Fr. L. Rieger vroucí elegií dal ve »Květech« veřejný projev žalu nad velikou tou ztrátou.

Jako zářný meteor zaleskl a zhasl Mácha, a podobně na krátko zasvitla Langerova hvězda. Langer byl humorista a satirik, ale ne té ostrosti jak Čelakovský; vedle toho však se stejným zdarem pěstoval idyllu. První jal se také vzdělávati lidovědu u nás. Počal s bajkami a příbuznými jim »kopřivami« a v nich si bral na mušku obecné vady a křehkosti lidské; domácích poměrův arciť nepřehlédl, s ledakterým kaleným šípem do nich zamířil. V bajkách stojí dosti blízek Puchmayerovi, který také tento druh naučné poesie proměňoval ve veršované povídky s náladou vážnou nebo komickou a ostnem satirickým; vypravuje prostým, lidovým slohem zjednal si přízeň nejširších vrstev. Jako však Čelakovský dovedl spojovati bojovnou a nespokojenou mysl s nejklidnějším idyllismem, i Langer současně s »Kopřivami« (od nichž dostal přezdívku »Kopřivarius«) skládal a vydal »Selanky«; získal si jimi jména českého Gessnera. Ku podivu záliba k nim u nás

stále trvala od času Napoleonských válek, kdy mysl raději se odvracela od neutěšeného ryku válečného; nyní zas podporována byla absolutistickou vládou, která nedovolovala starati se o stav věcí veřejných a zvláště ne politických, a záliba ta pronikla celou vlast od Šumavy až pod Tatry. Na Slovensku střídal Jan Hollý velké zpěvy hrdinské a ody s idyllami. Báseň »České lesy« s narážkami na východní vítr způsobila, že byl Langer z Prahy vyhostěn. Brzy po tomto odchodu z Prahy však její původce dal také vůbec výhost práci literarní; odumřel písemnictvu na dobro.

Ale humoru českému svítila šťastná hvězda. Ve »Květech« zatím obracelo na sebe pozornost nové jméno, Fr. Jaromíra Rubeše. Nepatrná knížečka švabachem tištěná, »Deklamací« sešit první, r. 1837. vydaná rázem proslavila toto jméno a učinila je miláčkem čtenářstva. On nerozčiloval, nebičoval, nekáral, ale vady a pošetilosti lidské s nevinnou tváří tak účinně vyobrazoval, že každý se musel smáti, a smál se třeba sám sobě. Rubeš neužíval bičíku satiry, nýbrž jen rolniček šaškových, není satirik, ale jen humorista a hodil se výborně do doby, kdy Čelakovský byl nucen vzíti z tisku »Padesátku« břitkých epigramův a kdy se líbily pořád ještě selanky. Když pak Rubeš jal se vydávati »Palečka, humoristického poutníka,« ve spolku s Hajnišem a Filípkem, docílil přímo senzačního úspěchu; málo bylo asi v Čechách čtenářův, aby nebyli dychtivě čekali na nový svazeček.

Vážně vkročil v chrám slovesné umělby J. E. Vocel se svými »Přemyslovci,« kruhem výpravných básní, opěvujících slavné skutky vladařů tohoto rodu; ale bylo hned patrno, že Vocel přichází z cizích luhů básnických. Vzlet myšlenek často těžce hledá výrazu, a ani čistě epická místa neplynou vždy dost hladce. Pokrok značný ve formě jeví už »Meč a kalich,« ale tomuto cyklu se zase nedostává oné svěžesti a nenucenosti fantasie, kterou se vyznačují »Přemyslovci.« Vrcholu básnického tvoření Vocel dospěl v »Labyrintu slávy« (1846), romantickém eposu, zobrazujícím věčný zápas dobra i zla v nitru jednotlivcově i celých národů. Po té již Vocel se oddal všecek práci vědecké, maje v tom předchůdce v Kollárovi a v Čelakovském.

Tento po delším mlčení překvapil i nejbližší přátely kruhem milostných, vlasteneckých a filosofických básniček, »Růží stolistou,« která básníka objevila po zcela nové, netušené stránce, jakožto hloubavého a hlubokého myslitele, a jež vydána hned po »Ohlase písní českých« téhož r. 1840. Mistrné vystižení a odhalení základního tonu národních písní českých, schopných stejně nejvroucnější něžnosti jako škádlivého výsměchu, zasypal autora rovněž tak nelíčeným obdivem a radostným uznáním, jako zdar jeho pokusu, spojiti básnictvo manželským svazkem s filosofií. Stoje takto na vrcholu slávy Čelakovský zároveň se rozloučil s poesií, skládaje nadále už jen epigramy, zajmě květinové.

Opětně však »Květy« odchovaly nového pěvce, panenské lahody a neviny, jenž veškeren milostný žár svého srdce přenesl na vlast, jakmile z veselého studiosa Karla Eugena Tupého se stal v sobě

uzavřený dumavý klášterník Boleslav Jablonský. Ten složil sice též řadu básní výpravných (vůbec známy jsou »Tři doby země české«), avšak hlavní síla jeho tkvěla v lyrice. Jeho »Písně milosti« byly přirovnány k sladkému medu, o cyklu »Salomonu čili moudrosti otcovské« sám napsal, že v něm uložil filosofii svého života. Hustá vydání jeho »Básní« přinášela jim vždy nové doplňky; jmenovitě když r. 1847. se octl proboštem kláštera Zvěřineckého v Krakově, posílal tklivé pozdravy a vzpomínky do vlasti, z nichž patrno, jak všecka duše jeho dlela stále v Čechách. Hlavní epická skladba Jablonského »Tři zlaté vlasy« mají za podklad známou pohádku.

Z téhož zřídla vynořil se Čelakovského »Toman a lesní panna« a tamtéž čerpal zádumčivý Kalina i K. J. Erben. Balladisující proud nabyl u nás nové síly, a nehledáme toho příčinu ani tak ve vlivu německé poesie jako v hojných vzorech ballad, jež vyneseny na světlo sbíráním národních písní českých, moravských a slovenských. Tu ozřejmělo, že tento duch básnický má u nás staré kořeny, byť i nebyl měl svého samostatného názvu. Jako Čelakovský tak rovněž Erben vykouzlil v tajeplném pološeru lidových pověstí a pohádek květy nepřekonatelných krás rythmických a zvukových, nejčárnějších podob a nejlahodnější vůně, jež později svil ve skromnou, ale nevadnoucí »Kytici« (1853). Jím doplnilo se básnické dvojvládí Kollára a Čelakovského v triumvirat, kterým slovesné umění české pošinuto bylo na vrchol svého rozvoje v tomto údobí, tak že došlo pozornosti také za hranicemi malé vlasti své.

Ale básnictvo české v témž období rozvíjelo se také do šíře. Vedle původních pěstitelů množili se mu také překladatelé. Tak V. Štulc převedl Mickiewicze, Kačer »Okouzlenou růži,« J. Vlček Eberhardovu »Haničku s kuřátky,« Purkyně Schillerovy básně lyrické a úlomky »Osvoboděného Jerusalema« Tassova, Doucha Thomsonovy »Počasy« atd. Největší činnost však rozvíjel tady K. Vinařický, jenž Pyrkerovy »Perly posvátné,« eposy Hollého, spisy Hasištejnského, části Homera, Vergiliovu »Aeneidu« a j. v české roucho slovné oděl. Jak na literaturu působili tito překladové, jeví se nejplatněji na Vinařickém samém, jenž zdokonalil svou formu k mistrovství zvláště v hexametru. V původních pracích Vinařický obrátil zřetel k mládeži a vysypal jí hojně zpěvných perliček z bohatého ducha svého, kdežto ve »Varitu a lyře« mínil odpůrcům češtiny dokázati její libozvučnost tím, že tu neužil jiných slov, než ve kterých po samohlásce následuje vždy jen jedna souhláska.

Nevyčerpatelným tvůrcem písní vlasteneckých a milostných byl Václav Jaromír Picek; přemnohé z nich zpívají se podnes, našedše šťastné skladatele (»Bývali Čechové,« »Tážete se, proč jsem Slovan« a j.). Z ponurých hlubin dumavé duše tryskala poesie Václava Nebeského, posvěcená vlasti, matce, přírodě, bolu. Noblesa výrazu pojí se tu s jakousi samorostlostí a duchaplnými pointami. Větší lyricko-epická skladba »Protichůdci« nepronikla, ač byla přeložena do polštiny, hlavně pro mystický děj, vížící se k pověsti o Ahasveru. S větším

ohněm nežli zdarem obnovili válečnou lyriku doby přípravné baron Villani, Mat. Havelka a Vinc. Furch; některé z jejich písní ovšem vešly ve známost širší. V Nebeském opětně zazněly zvuky Máchovým podobné a té době jaksi cizí. Po Máchově »Máji« písně Nebeského a »Básně« K. Sabiny r. 1843. vyšlé byly první vlaštovice, věštící českému básnictvu jiné ideje a jiné dráhy. Nejvroucnějších tonů rovněž jako satiry a trpké ironie byl schopen Jan Pravoslav Koubek. Prvou vlastností se honosí »Hroby básníků slovanských,« druhou »Básníkova cesta do pekel,« »Sněm paní« a pod. skladby. V humoristické idylle »Rokoko« želí starý polesný Doupnák v plynných verších po způsobu pana Tadeáše zlatých časů minulých, jež tu vypisuje. Rády čítány též humoristické verše Hajnišovy, Burgerštejnovy a Trnobranského.

Pozoruhodným zjevem byly množící se verše českých žen. Poetický duch sálal však jen z písní Marie Čacké a Boženy Němcové. Tato poslední zvláště důrazným veršem vytkla úkol české ženy v národě.

Církvi a vlasti stejným dílem náleželo srdce i péro V. Štulce, Fr. Sušila, M. Klácela a J. Soukopa. Štulc v »Pomněnkách na cestách života« oslavil česko-moravská památná místa; v »Padesáti bajkách« vstoupil v šlépěje J. Chmely, Langera a Rubeše. Sušilovi dařila se legenda a myšlenková lyrika. V překladech (»Hymnů církv.,« římských básníkův a j.) je mistrem. Ale neobyčejná znalost synonymiky české sváděla jej k slohovým podivnůstkám. Od augustiniana a professora theologie M. Klácela čítán nejraději zvířecký epos »Ferina Lišák.« — S rozdílnými city přijaty »České listy« (r. 1846.) německého posud básníka původu israelského Siegfrieda Kappera. Vlasteneckého žáru a hodnoty vnitřní mu nebylo možno upříti; ale Havlíček nevěřil v jeho opravdivost. Jiní však uznale vítali Kappera na Parnase českém (Nebeský a Vocel).

Z lyry veršovcův ostatních: Tomíčka, J. V. Vlčka, Vojáčka, Šacha, Staňka, Tichého, Květa a j. nevyšel zvuk hodný pozoru — po Čelakovském, Kollárovi, Jablonském, Máchovi byl to náhlý úpadek. Převrat všech poměrů politických a společenských r. 1848. nastalý účinkoval na naši poesii jen tím způsobem, že skoro úplně umlkla. Scházel nám český Petöfi. Jediný Havlíček porozuměl dobře — a jeho politicko-satirické popěvky šly proto ode rtů ke rtům až do poslední chýše. Furch použil revoluce uherské k ostrým písním a balladám, ale dobré vůli nestačil básnický fond. Vlček pak dokonce vzpomněl si v tak pohnuté chvíli na »Válku s Tatary« a Fr. Třebovský (Klácel) na »Bidpaje.« Potom zavládlo krátké ticho, jež přerušil první Břetislav Mikovec, založiv po zániku všech skoro časopisů beiletristických organ, jenž měl jako Lumír báje rozhýbati vše vlasti, a tudíž nesl i jeho jméno. Jak čarovná fata morgana zjevila se na té poušti Erbenova »Kytice,« poslední luzné zazáření této doby před jejím skonem. »Kytice« důstojně uzavírá vlasteneckou školu básnickou, jejíž přehlídku ještě vykonal J. B. Pichl v trojdílném »Krasořečníku,« a s ní se ukládají ve hrob tvůrci její Kollár a Čelakovský, vedle nich pak

Turinský, Jindřich Marek, Tyl a Havlíček, Rubeš a Koubek. Zásluhy její však budou po všecky časy jasně zářiti.

Tato škola povinnost slovanské vzájemnosti plamennými slovy všem Slovanům do duše zahřměla; ideou lásky vlastenecké tisíce Čechů probudila k národnímu vědomí a jiné tisíce posílila, rozohňovala. Ona sebrala národní písně a v duchu jich vytvořila nesmrtelné ohlasy jejich, světovládnému subjektivismu Byronovu otevřela hranice české, balladu a romanci domácí vypěstila na výši dokonalosti, vytvořila básnictvu čtenářstvo, naučila národ opět zpívati; položila též základ českému dramatu a poupě české povídky společenské i historické rozvila v bohatý květ. Žila s národem a cítila s ním, byla mu oporou i utěšitelkou, a přispěla podstatně k upevnění jeho jsoucnosti. Po cestách krásy vedla jej k výši a k vítězství. Nestačí-li to býti podnětem, abychom nepohlíželi nevděčně zpět k zástupcům jejím?

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Konec povídky »Domácí učitel« zřejmě nasvědčuje, jaké jiné ještě cítění vřelo v mysli básníkově: »Aby se ukojila i ta malá část čtenářek, která se jistě zeptá, měl-li Vojtěch pak přece také nějaké pevné postavení — na to odpovídá spisovatel v rozpacích, nemaje dosud o tom určitých zpráv. A dle jeho mínění to neškodí.« Tento tak říkajíc majetkový a peněžní vliv v poměrech milostných u něho samého v jistém smyslu závažný jej dále mocně zaměstnává a jako brojí proti zaslepené vůli rodičů, kdy stává se překážkou, aby se za sebe dostali ti, kdož se milují, podobně se nesrovnává s tím, aby spojení dvou milujících se duší na překážku byly chudoba a bohatství. Tak zejména v Jiříku takto mluví sarkasticky: »Neboť za našich časů holka s penězi — to jde jako po telegrafu. A za našich časů, kde se láska licituje, za našich časů, pravím, dívati se na něco jiného nežli na peníze — nu dovolte mi, to je přece sprosté! A pročež bych já vám všem, kdo nemáte peněz, byl tou bratrskou radou, abyste se ani nezamilovali. Neboť láska bez peněz — to přece chápete, že láska bez peněz je jako víra bez skutků! Z lásky ani advokat nic neudělá, a jak by mohl někdo žádat, aby dal Novák dceru někomu z lásky!« A dále: »Nebohý Jiřík! Žebrák za to může prosit, co mu schází — ale on? Ne, v tom ohledu nezná svět milosrdenství. Kusy chleba se sice leckdes rozdávají — ale pokrm srdci — — leč, co pak ví svět, co jest srdce!« Ba ještě i v povídce »Pod pustým kopcem,« kdy již zcela jiné podněty určovaly tvoření jeho, vrací se k poměru tomuto, an praví: »Nyní snad čtenář si pomyslí: ‚Šlaka, spisovatel jen když se ožení. Tu oženil Staňka s Katuškou, rád bych věděl, kterak se o ně také postará. Oženit, to snadná věc; ale kdyby měl spisovatel každý párek živit, jejž chudě oddá, však on by se svatbami

tak nepospíchal.‘ Už jsem se o ně postaral; uživím je poctivě, slovo dávám v zástavu. Neboť vy, moji milí, myslíte-li, že člověk nejprve musí míti statek aneb úřad, aby mohl býti se ženou živ, vy mně vybočujete trochu z rovné cesty, jezdíte mi trochu po postranních cestách předsudků, málo myslíte, co jest hlavní, co jest vedlejší. Tu jste viděli Lováka: měl, čeho potřeboval, aby si uvedl ženu ku krbu domácímu. A co z toho bylo? Za několik let rozešel se jeden od druhého, každému zbyla jen bolest a snad i proklínání. Pak jste viděli Dolinu; měl všeho, čeho si může člověk přáti, měl více, měl tolik, že mohl rozhazovati a měl k synovi tu vaši zásadu: ‚Ty jsi Dolina, ty ani nemusíš nic umět a nic vědět, Dolinou přece zůstaneš.‘ A hle, v okamžiku, když se těšil na syna, poznal, že ani syna nemá a že jsou na světě ještě zásady docela jiné. Co by z nás spisovatelů bylo, kdyby statek a úřad nám byly věcmi hlavními! Toho všeho ve světě dosť. Ale hlavní věcí jest nám shoda. Té jest málo, tu hledáme. Shoda ve všem, v letech, v srdci, v duši, v povahách. Kde to najdeme, tu kdyby takoví dva nám řekli: ‚Pojďme, vezměme se na tyto dvě dlaně,‘ také se uživí, my jim věříme. Neboť k této shodě náleží, aby měli dohromady také alespoň jednu hlavu; a to jest ten největší statek.«

Takové tedy myšlenky zaměstnávaly ještě více i mladou hlavu Hálkovu, když snad pouze jen ve vlastní mysli si představoval, že nedostane milované a nakloněné mu dívky, neodřekne-li se péra, a kdy Světlá z obavy, aby k vůli vlastnímu štěstí nezřekl se služeb pro vlast a člověčenstvo, napsala povídku »Láska k básníkovi,« v níž ukázati chtěla, jak v případě takém má si počínati dívka, svého velkého milence hodná. V dobách těch zajisté živě si představoval a cítil, jakým by neštěstím bylo pro něho, kdyby skutečně zbaven byl své milenky, a podobné v životě případy tím živěji připadaly mu na mysl a zaměstnávaly jeho obraznost, tak že i v povídkách, jež v době té skládal, hlavně na zřeteli má následky, jaké v zápětí mívá a míti může nešťastná láska. A tak všechny jeho povídky v první době napsané mimo tři humoristické (»Pan Suchý,« jinak též »Kterak se pan Suchý rozhněval na svět« zvaná, »Mladá vdova a starý mládenec,« »Pohádka o jednom klobouku«) a mimo idyllku z vlastního života »Domácí učitel,« jsou prosté historie nešťastné lásky. »Bajrama.« »Jiřík,« »Přívozník,« »Kovářovic Kačenka,« »Náš dědeček,« »Muzikantská Liduška« jsou vesměs smutné následky onoho neštěstí, kdy dva lidé tak zcela pro sebe určení onou shodou hlavy, mysli i srdce za sebe se nedostanou, ať již spojení tomu na překážku byly chudoba, vůle rodičův, ať jiné okolnosti. Všechny tyto povídky, spadající většinou v období od r. 1857. do r. 1861., úplně se srovnávají se subjektivní náladou básníkovou, kterýmžto vniterným pojítkem v jednu rázovitou třídu povídek Hálkových mohou býti vřaděny; vniterná nálada vzbuzená v básníkovi skutečnými vlastními událostmi životními nalezla k podobnému vzbuzení analogické případy a propracovala je v ideální představě způsobem rozmanitým.

Jakkoli povídky tyto jakožto epické vypravování děje promítati musejí vniternou náladu v předmětný svět, nicméně prvotná nálada je zplodivší obmezuje se úplně na čistě osobní dojmy básníkovy. »Komediantem« však, který, jak jsme ukázali, rovněž jest odleskem událostí a utrpení osobitě zažitých, přistupuje ku tvoření Hálkovu předmětnější účel a tudíž tvoření za určitou tendencí. Jsme tu v plném boji proti šosáckému nazírání na stav umělecký, jehož významu a pravého povolání svět tento nezná. Hálek obral si umění, na jehož představitele pohlíželo se s pohrdáním největším, jemuž věnovati se trhalo pásky rodinné i společenské. Jaromíru Sušilovi, který se státi chce hercem, zabraňují i přátelé jeho krok tento a »sám představený škol si ho dal zavolat, a pro všechno na světě ho zapřisáhal, aby rozvážil, co dělá, aby neudělal, co rozvážil a by nerozvážil, co se nemá dělat. Divadlo že prý je beztoho pranýřem hříchu, školou nemravnosti, útočištěm zpustlosti. Tam že se ubíhají jen ti, kteří z lehkomyslnosti aneb z neschopnosti to nemohou ve světě nikam jinam dovést, těm aby to ponechal. Ale člověk pln schopností, pln nejkrásnějších výhledů do budoucnosti, jak on — kterak si o tom může nechat jen zdát, aby před ukončením studií sběhl se studií, a takto si navždy zamezil cestu k řádnému člověku. Aby se jen pamatoval, kterak on vždy horlil proti divadlu, proti navštěvování divadla, neboť se musí poctivý člověk zapýřit až po uši, když tam uslyší ty šprýmy na řád a mrav, uvidí provádět lehkomyslné tance a zkrátka zpoustu největší. A teď si zpomene člověk nejschopnější ze všech žáků, jaké kdy měl a snad míti bude, teď si zpomene Sušil a chce jíti k divadlu.«

Když pak Jaromír se stane hercem, opouští ho milenka a vlastní otec odpudí ho od sebe. Tak dívala se společnost na herce, a na dokázanou, jak malicherné a nízké jest nazírání takové, a zároveň aby ukázal, jaké jest pravé povolání umění hereckého, jež ovšem na tak nízký stupeň snižují i sluhové Thaliini sami, a to takoví, jací se nalézají v kočující společnosti táborské, napsal Hálek svůj roman »Komediant,« ono dílo, které tak zvláštním se jeví v činnosti jeho, tak že i omlouvá se mladostí básníkovou, a které označuje nám jiný druh Hálkových povídek, ovšem malým jen počtem, a to dvěma, zastoupený. Sám pak »Komediant,« jest pravda, stojí dosti osaměle i v celé naší literatuře a svým celým založením, svou komposicí, ba i charakteristikou tak málo vyhovuje tomu, co dokonalou formou romanu si představujeme. A přece zase má stopy toho, co rádi zoveme pravou uměleckou pečetí, co, jak se říká, jest psáno vlastní krví, co rve a uchvacuje více než která jiná šablonovitá dokonalost. Budiž však již roman tento podivnůstkou jakoukoli, jedné theorii romanové vyhovuje způsobem na první pohled překvapujícím. Jest to theorie prvních německých romantiků, jak jest obsažena ve Fragmentech časopisu jejich »Athenaea,« kteréž jsouce sice společným plodem všech členů romantické frakce: B. Schlegela, A. W. Schlegela, Novalisa, Schleiermachera i Vilémovy choti Karoliny a přítelkyně

Bedřichovy Doroty Veithovy ovládány jsou přece jen většinou duchem, smýšlením a rázem hlavního kritika romantické školy B. Schlegela. Nuže dle těchto Fragmentů mají romany býti sokratickými dialogy naší doby, v jejichž liberalní formu se utíká moudrost životní před moudrostí školskou. Jsou kompendiem, encyklopaedií veškerého duševního života genialního individua, přednášejí nauky, které ovšem se dají jen celkově sděliti, ne však jednotlivě dokázati a vyčerpati. Osoby romanu nemají se pouze kolem jediného hrdiny otáčeti: jako hlavní hrdina nesmí býti jen sobě účelem, nýbrž zároveň účelem i prostředkem, tak že celé uspořádání všech osob jest republikanské, při čemž ovšem jest dovoleno, aby někteří členové činně, jiní trpně se chovali. Celá pak tato romanová theorie odvozena jest z Goethova romanu »Wilhelm Meister's Lehrjahre« (srovnej H. Prodnigg. »Goethe's Wilhelm Meister und die aesthetische Doctrin der älteren Romantik«), o němž dí Fragmenty, že »kdo by Goethova ‚Mistra' řádně charakterisoval, by tím vlastně byl řekl, co jest nyní na čase v poesii,« a jejž Schlegel zove: »naprosto novou a jedinou knihou, které rozuměti se můžeme naučiti jen z ní samé.« (P. d.)

O samovraždě v belletrii.

Aesthetická rozprava. Napsal *J. Klenek*. (Č. d.)

Že samovražda smí vůbec býti básnickým motivem ať vedlejším ať hlavním, o tom sporu není. Poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas. Není umělecká idealisace na to, aby postavy a poměry líčila lepší, dokonalejší, aby tudíž důsledně z útku vylučovala mravní zlo a zjevy jeho. Žádoucí pravdivost básně hlásí se i tady o své právo. Samovražda bývá v životě živlem více méně významným, právem tedy bude též živlem básnickým. Samovražda v životě vyskytuje se bohužel čím dále častěji: i tato věc přirozeně nebude bez účinu na básnictví a najde v něm přiměřeného výrazu a ohlasu častějším užíváním sebevražedného motivu. V tomto smyslu totiž poesie pokračuje: životní poměry se mění a podle nich též umělecká látka. Proto je vysvětlitelno, že samovražda dnes v belletrii častěji vystupuje než ve středověku. Jen aby samovražda v témže díle nepřicházela příliš zhusta, žádá se právem z důvodu aesthetické pravdivosti: i ve skutečném životě je samovražda pouze výminečným případem v tom kruhu osob a událostí, jež v básni jsou podány. Když tedy na př. v romanech Zolových lze pořídíti ze samovražd zrovna malou statistiku, není to naturalismus, nýbrž pejorismus, nepravdivé zhoršování skutečnosti, tedy umělecká vada. A kdyby i roman takový v této příčině opravdu se shodoval se skutečností, výslední dojem jeho nebude aesthetický proto, že samovražda, mravní šeredno, tlačí se do popředí. Tím jest na úkor účelu básně, jež má povznášeti. »Látku zajisté potřebí posuzovati celkovitě a dle dojmu

výsledního; převládá-li v něm ráz nízký, i když část jeho v básni jest menší, látka jest básnicky pochybena.« (Vychodil.)

Určitější měřítko motivu samovraždy v belletrii má po ruce aesthetik, když pozoruje, v jaké podobě sebevražda jest líčena, jeví-li se v básni věrně tak, jako se v životě správně posuzuje dle mravního zákona. Jeho zásady vůči sebevraždě známe. Že v básni na svých místech nesmějí chyběti, rovněž odůvodněno bylo požadavkem aesthetické pravdivosti. Jestiť mravní zákon podstatnou částí lidského života, nejinak než ovzduší fysické, ve kterém dýcháme a žijeme. Bez něho byl by člověk obyvatelem snad jenom měsíce, nikoli živým tvorem pozemským. Podobně bez ovzduší mravního byl by chimerou. Člověk zajisté každým zodpovědným konem jedná podle nebo proti řádu mravnímu, přestupuje mravní zákon anebo jej zachovává. Jednání jeho se dle různého stanoviska různě posuzuje od lidí obyčejných; umělec však, aby docílil ve vnímateli ὀρθῶς χαίρειν, správné záliby aesthetické, obrazí život lidský s mravním ovzduším, a to ovzduším správně posuzovaným.[1]) Příklad věc objasní. (»Osvěta« 1891 č. 12. K. Klostermann »Ze světa lesních samot.«) Mladý lesnický příručí bráně svého života postřelil pytláka. Přišed domů

byl zasmušen, v srdci divně sklíčen. Hned po činu, když mu krev ještě vášnivě kypěla, neozývaly se ještě city ty — ale nyní řečí přísnou mluvily. Krev, krev lidská, jím prolitá!... Viděl ji v rudočerných skvrnách, viděl ji na šedých kamenech náspu, na sobě — všude, všude. Bránil se, vymlouval se, že ho jen poranil, že sebe hájil, že úmyslu neměl — nic naplat: hlas v nitru neumlkl. Neměl stání a přec bál se jíti domů. Měsíc vyšel, stromy vrhaly černé stíny; bylo mu, že po něm sahají sterými rameny.

Tak soudí příručí o svém činu a správně. S tímto, v uvedeném případě správným úsudkem, nakreslil jej spis. Nesprávný po případě úsudek, kdyby třeba mladík lehkovážně krvavý čin byl za nic nepokládal, by spis. zajisté nepřijal za svůj; podal by sice i ten nesprávný úsudek příručího, on by nemravné ovzduší zobrazil věrně, ale též správně, t. j. naznačil by nějakým způsobem, že jednající osoba soudí o svém skutku nesprávně. Obrazně mluví se tu o pravdivém osvětlení básnickém. Strom jinak jeví se za dne ve svitu slunečním, jinak »při měsíčku,« jinak za tmavé noci, jinak podle okamžité nálady pozorovatelovy. V tom neb onom osvětlení věrně zobrazí strom umělec, tím však netvrdí, že by strom takto jsa osvětlen se správně jevil; nýbrž pokud možno naznačí, zdali osvětlení správné čili nic. Na obraze malovaném toho nelze naznačiti, snadno však v obraze básnickém, v belletrii.

I samovražda musí se jeviti ve správném osvětlení. Básník

[1]) Důležité obmezení toto, že básník má správně všechno pojímat a podávat, dobře vyslovuje na základě Aristotelovy „Ethiky“ Baumgart v „Handbuch der Poetik 1887“ slovy: „... für jeden einzelnen Fall wird von der künstlerischen Darstellung gefordert, dass sie nur erfolgen dürfe, sofern ihr Gegenstand in der Seele des Künstlers die richtige, der Natur des Gegenstandes entsprechende Bewegung erzeugte ... so dass der Hörer eines Liedes von derselben Empfindung ergriffen werde, von welcher der Sänger desselben erfüllt war, und zwar dass es gesunde, gute, edle, grosse, berechtigte Empfindungen seien.“ Str. 148. n.

může ji znázorniti trojím způsobem. Nejúčinněji nechává *svědomí* samovrahovo zrcadliti se ve mravním zákoně. Tak třeba »Anna Karenina,« když v sebevražedném úmyslu vrhá se na železniční koleje: »V týž okamžik se zhrozila svého skutku. Kde jsem? Co dělám? Proč?« Chtěla vstát, odskočit, ale cosi ohromného, nemilosrdného ji udeřilo do hlavy a vleklo ji za záda. »Bože, odpusť mně všechno!« promluvila, cítíc nemožnost zápasu. — Je to jakoby výkřik svědomí, jímž ono zvučně mluví ve prospěch mravního zákona, jako záblesk svědčící o jsoucnosti a pravdivosti světla, jako bezděčný pohled, když kráčíme podle zrcadla. — V romaně »Zlato v ohni« Albina zachráněna byvši farářem Čackým od samovraždy, sama vyznává o svém skutku: »V té hrozné hodině, kde jsem se nad svou povinností zapomínala, kde jsem byla ke všemu slepa i hlucha — Bůh (!) sám to tak řídil, že jste při mně stál vy. Zadržel jste mé tělo, zahřměl jste mi do duše —.« A jak výrazně v »Utonulé« pozdní lítost nad zoufalým činem jest naznačena slovy, že »její bílé ruce břehu se chytaly.«

Jsou však případy, že svědomí vášněmi jsouc utlumeno nebo nepravdivým o samovraždě názorem přemluveno mlčí, ač takových případů, jak už jednou jsem pověděl, naskytne se v životě málo. Tu vhodně postaví se básník na správné stanovisko vzhledem k samovraždě *úsudkem jednajících osob*. Takový jest na př. u Shakespeara soud Lorenzův, když Romeovi samovražedné myšlenky vymlouvá slovy:

Zadrž, nesmyslný! Jsi-li to muž?
— — — — — — — —
Svou tvář, svou lásku, rozum hanobíš,
Jichž jako lichvář maje v štědrosti,
Nechceš jich bráti k pravým účelům, —
Tvá jemná tvář jen larva z vosku jest,
Nemá-li spolu mužné povahy;
Křivá tvé lásky jesti přísaha,
Vraždíš-li lásku, již jsi kojit chtěl.

Jinak Šmilovského »Parnassie.« Její samovraždu spis. neosvětluje mravním světlem nijak, leda slovy otce jejího nad mrtvolou. »Bůh jí dej radost věčnou, hovořil horal; je jí tam dobře; dotrpěla.« První věta je zde zbožné, ze zvyku pronesené přání, druhá předpokládá, že samovolnou smrtí vyhnouti se životním útrapám je činem odpustitelným, trestu nezaslouženým, což patrně není pravda.

Konečně *básník sám* může svým způsobem označit, jak smýšlí o mravní hodnotě samovraždy. V soukromém životě suď si jak suď, v díle básnickém je zásadami aesthetickými vázán správně soudit. Činiti rozdíl mezi svědomím moralním a aesthetickým, bylo by nesmyslem nemenším, než rozlišovati rozum básnický od rozumu ostatních smrtelníků. Dvakrát dvě jsou čtyry podle toho i onoho rozumu, mravní zlo zůstane zlem před soudem svědomí toho i onoho. Toto svědomí své vzhledem k samovraždě má básník, když toho neučinil jinak, vyjádřiti sám. Nežádáme po něm, aby moralisoval, netřeba, on si najde vhodný způsob básnický. Na př. když básník slyše »Výstřel« (Vrchlický, »Jak táhla mračna«) samovrahův rozjímá:

Ta rána z bambitky, jež v ňadra ticha
se zaryla, je ovšem odpovědí
na neshody a tíseň, boj a nudu,
stud, lítost, zločin, výčitky a bídu —
však darmo padla, rozluštěním není.

Dante vidí samovrahy v pekle, jehož »místa ztmělá« se otvírají, »když spurná duše vyprostí se z těla — jež vlastní vůlí v zaslepení zničí.« (Srv. Dante, »Peklo« 13, 94—108.) Naproti tomu nepravdivé světlo vrhá na sebevraždu popis mrtvoly samovrahovy: »Tmavý vous odrážel se příšerně od mrtvě bledé tváře; jen oči zavřené mírnily děsnost pohledu na strnulý ten obličej, jakoby hlásaly: Vše je dotrpěno, necítím již nic, než klid, klid zasloužený.« (M. A. Šimáček, »Bratří.«)

Jest viděti z těchto vývodů a příkladů, jak aesthetika hledí na samovraždu. Pokládá ji za oprávněný motiv v belletrii jen, pokud, z důvodu žádoucí pravdivosti básnické, správně dle mravního zákona jest osvětlena, posuzována básníkem samým neb osobami v ději súčastněnými nebo konečně svědomím zobrazeného samovraha. (P. d.)

Posudky.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil *Josef Svátek.* Díl druhý. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Sešit 8.—14. po 40 kr.

S živou účastí sledovali jsme druhý díl Svátkových obrazů z kulturních dějin českých. Jest tu opět jako v díle prvním řada nesouvislých článků z rozličných dob a z rozličných oborů. Líčí tu p. spisovatel události jednotlivé, které se odehrály během kratšího času, kdežto zase jiní článkové předmětem svým celý věk ano i několik století obsahují. Téměř vše podáno zajímavě, čtenář se neunaví, nýbrž upoutá a vžije v předmět projednávaný; jen tu a tam bylo by si přáti lepšího uspořádání než na př. v nejobsáhlejším článku »K dějinám katův a poprav v Čechách.«

První článek »Souboje v Čechách« líčí nám vznik a původ Božích soudů čili očist, které prvními stopami svými sahají teprve do IV. století křesťanského. Z Božích soudů má počátek i souboj soudní, který ukládán v rozepřích šlechticům. Tyto však instituce jsou původu německého, od sousedů svých Němců Čechové je teprve přijali. Soubojům osobním v nynějším slova toho významu říkalo se sedání, kdežto turnaje sluly kláním nebo kolbami. Turnaje uvedeny do Čech za krále Václava I. Poslední souboj osobní, jemuž sluší připisovati povahu souboje soudního, zakládajícího se na názoru o »Božím soudu,« je souboj, který král Jiří z Poděbrad Matiášovi nabídnul. Od oněch dob uvádí se souboj již jen ve smyslu nynějším, kterým se mělo pomstiti pohanění neb urážka někomu učiněná.

Užívalo se ho výhradně u osob ze stavů vyšších, zejména příslušníků stavu vojenského. Tak to zůstalo podnes. Při článku tomto mohl si snad p. spisovatel povšimnouti zajímavého ustanovení ve Vřesovcových »právech a zřízeních zemských království českého« z roku 1594. art. K. XLVII., jenž zní: »Kdyby se přihodilo, aby dobrý zachovalý člověk (z kteréhokoli stavu) dotekl řečí některé osoby, že jest se nezachoval jako na dobrého sluší v těch příčinách, ještoby se tklo fedrování zločincův a loupežníkův a takových zlých lidí: a ten nařčený z takového nářku nechtěl se podle práva vyvoditi, než toliko bitvou žeby se chtěl tomu (kdož ho nařknul) z toho práv učiniti a bitvou očistiti. Žeby pak jemu kdo té bitvě povolil, by pak vyhrál nebo prohrál, ten nařčený tím své cti neočistí: a purkgkrabě pražský nejvyšší nemá takové bitvě dvoru propustiti a té bitvy dopustiti ani žádný jiný v tomto království (ležby on prvé z takového nářku se očistil). Pakliby ten a takový nemoha dvoru krále jeho milosti dojíti, jako jiní dobří a zachovalí docházejí, i mstil se toho jinde bitvou na tom, kdožby jej v takové věci nařekl, že ten a takový každý má za nešlechetného a zlého člověka od každého držán býti, poněvadž jest se na své poctivosti tu a v tom místě nevyvedl, kdež dobrému náleží.« — Na str. 11. nesrozumitelno jest líčení o souboji mezi Věňkovici a Rudoltovici. Rudoltovici musili se sokům dáti v milost, kterak mohl tedy pan Věněk při svou prohráti? — Článek druhý »Alchymie v Čechách« uvádí nás do věku Rudolfova a líčí nám ošemetnou vědu alchymistickou, které tehdy kde kdo holdoval. Jest to stať nejzajímavější, které přednost dáváme přede všemi jinými obrázky v tomto dílu. Živě vypisují se tu podvodníci, kteří do Čech jako do svého Eldorada přicházeli, by slibujíce vše ve zlato proměniti na lehkověrných sami zlata vymámili. Z přeceněného »zlatého věku« Rudolfa II. sňat nimbus onen, který vždy ještě jej obestíral, a dle pravdy vylíčena pověrečnost i lehkovážnost u jedněch, klam a mam u druhých. — Ve článku »Lázně a lazebníci v Čechách za starých dob« vypráví se o četných lázních, které dříve všady v Čechách byly. Svěže vypisuje p. spisovatel lázeňský život; lázně za posledních století středověku byly střediskem veškerého společenského života tehdejšího, věci vážné zde rokovány, noviny vypravovány, ale při tom také přemnohé lázně byly shromaždiskem lidí spustlých, tak že se staly sídlem neřestí a jevištěm zhýralého života. Z přečetných pramenů p. spisovatel čerpal, ale přece, kdežto událost jednu s patrnou zálibou vypráví (o biskupu Jaromírovi, str. 83.), nezmiňuje se o stejné, ale daleko důležitější události, která přece tak známa jest: o kněžici Břetislavovi, jenž pro koupání Zderadem potupen, začež později na Zderadovi krvavou pomstu vzal. Příběh, který Hájek uvádí o lazebníkovi a králi Jiřím (str. 111.), a který p. spisovatelovi zdá se býti více než anekdotou, pokládáme přece jen za pouhou anekdotu; pochybujeme, že by Jiří pro nic za nic tak lazebníka zbil, až by z toho smrt měl, vždyť, jak i p. spisovatel na jiném místě (str. 153.) uvádí, polský dějepisec Dlugosz, jeden z úhlavních odpůrců krále

Jiřího, vyznal o něm, »že ku prolévání krve lidské nebýval kvapným.« — Nejjrozsáhlejší článek jest »K dějinám katův a poprav.« Jest to pilná snůška a příspěvek k spravedlnosti lidské, ale právě tento článek již předmětem svým čtoucího odpuzuje. Děsné výjevy tu vypisované zase jen hrozně působiti mohou. Při tom líčí i p. spisovatel, kterak sebevrahové od katů po smrti trestáni byli. Dobře ukazuje zde také p. spis., jak romantická pověst, jakoby Dalibor u vězení tak krásně hrál na housle, že se lidé pod žalářem jeho zastavovali, aby mistrné hře jeho naslouchali, všeho základu postrádá. Důležitou jest poznámka (str. 203.) o meči, kterým stínáni byli čeští pánové dne 21. června 1621. Všecky meče, kolikkoliv se jich kde ukazuje, možno za nepravé pokládati, tedy i meč »památný« v českém museu, pro který tolik hluku se nadělalo při výstavě pražské. Chybou jest snad tisku, že r. 1627. došlo k popravám sedláků, kteří se byli v povstání selském r. 1628. ve východních Čechách súčastnili (str. 207.). Správný jest rok povstání sedláků 1628., Ulický však již r. 1627. popraven. Vavřinec Nižburský také nebyl sťat 7. dubna 1630, nýbrž 7. dubna 1631 (Beckovský, III. str. 50.). Rovněž i o popravě důstojníkův a vojáků po nešťastné bitvě u Lužína vykládá Beckovský (IIII. str. 204.), jenž i počet popravených jinak udává, že se stala dne 14. února 1633, kdežto p. spisovatel udává 4. únor. Zmíniti se mohl p. spisovatel o povstání selském z r. 1775. a o trestech, jimiž povstalí trestáni byli. — Následující článek jedná »o smrti hraběte Schönburga v Praze r. 1604.« Mezi kulturní obrázky článek tento nepatří, leda že by se pokládal za obrázek prostopášných mravů za Rudolfa II. Jest tu jen vylíčena vražda záletníkova a soud z toho vzešlý. — »Český alchymista« obsahem svým náleží ke stati o alchymii v Čechách. Líčí se tu život Bavora Rodovského z Hustiřan, jemž alchymii obětoval i štěstí rodinné i jmění své. I jemu ukázala se alchymie bludičkou. — Důležitější jest článek: »Zednáři (freimauři) v Čechách v XVIII. století.« Po úvodě bombastickém vypisují se dějiny a osudy zednářství v Čechách v XVIII. století. Litovati tu však jest, že p. spisovatel nechtěl se rozhovořiti o významu působení lóží pražských. Za to byli bychom mu povděčni nejvíce; tu není správno a nestačí, že ponechává v té věci úsudek si učiniti čtenářům. Tu měl nepokrytě vysloviti p. spisovatel přesvědčení své, zač zednáře pokládá. Nebyla to zajisté pouze humanita, která vedla všechny zednáře k tajnému sdružení, ale byly i účely rozvratné, které namířeny byly proti všemu řádu. Mnohé snad vedla ke spolku zednářskému ctižádost a snaha po protekci (viz slova prof. Helferta k Dobrovskému: »vždyť jest přece dobře býti zednářem, to nyní rozhoduje,« str. 300.), ale přemnohé tu sloučil odpor proti každé auttoritě. Nelze však také přehlédnouti, že zednářství není v žádném spojení s národností českou. Mimochodem podotýkáme jen, že snad za zmínku stálo, jak se stupňové zednářství jmenovali (Brandl, »Život Dobrovského,« str. 13.). — Obrazy Svátkovy končí článkem »Udělení řádu zlatého rouna císaři Rudolfovi II.« Také této statě

nelze však plným právem nazývati kulturním obrazem českým. Jest to událost politická rodu Habsburského, která na kulturu v Čechách beze vlivu byla. Psána jest zajímavě.

Ale nebude snad od místa ještě na něco upozorniti. P. spisovatel měl také potřebu, by ukázal svou lásku k duchovenstvu. Nechť si čtenář sám učiní úsudek o tom. Bez dalších poznámek uvádíme na ukázku: arcibiskupovi říká »velebný pán« (str. 49.). »Stranou tmářskou« (264) rozumí se ovšem duchovenstvo. Kat Hus musil se vzdáti naděje, že »ze syna udělá pátera« (214). Petr Chelčický je »osvícený« (149), kdežto P. Šebestian Brunner jest horlivec (303). Koniáš jest ještě p. spisovatelovi »pověstným ničitelem knih českých« (266), ač už dávno dokázáno, že ničení to nebylo tak hrozné. »Encyklopedisté vysvobozovali ducha lidského z pout středověku« (259), a ten středověk jest ovšem jen »temným« (175). Horlivce kazatelské, kteří »v kázaních svých vedli nad spoustou člověčenstva věčný nářek, jakoby již nevyhnutelné zkáze duchovní i tělesné spělo vstříc,« nazývá p. spisovatel »farisejskými« (117). Proč? Na duchovenstvo také uvaluje uvedení mučení do Čech. Ale tu p. spisovatel z jediného příkladu, který uvádí k roku 1410., tedy na počátek XV. století, příliš mnoho usuzuje. Vždyť hned na to praví, že soudům světským musí se přiřknouti ta smutná zásluha, že prostředku toho t. j. mučení již v druhé polovici XIV. století všeobecně a co nejhorlivěji užívaly. Podle toho přece mohli bychom pravý opak souditi: dříve již užívali soudové světští mučení, a od nich teprve duchovenstvo (141). O inquisici také zmínil se p. spisovatel. Praví: »obětí inquisice španělské bylo, jak známo, do statisíců« (162). Že jest to lež, mohlo býti také p. spisovatelovi známo.

Výrazy chybné: »sporost příslušných zpráv u našich kronikářů« (8); »Karel VI. mandatem svým cikány vyzákonil« (211). Chyby tisku: na str. 288. má býti hrabě Thurn a ne Thun; na str. 306. má býti rok 1795. a ne 1793.

Jan Tenora.

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Redaktoři *Dr. Lubor Niederle,* docent anthropologie na české universitě (části anthropologické a archaeologické), a *Dr. Čeněk Zíbrt* (části kulturně historické a ethnografické). V Praze. Nakl. F. Šimáček.

Málokdy byl některý nový časopis tak svorně a příznivě veškerou kritikou uvítán, jako tento lidovědný sborník. Důkaz to o jeho svrchované potřebě u nás a zároveň o dobré cestě, na kterou uvedli jej oba mladí redaktoři. Myšlenka tato sama není tak mladá, za jakou se ráda vyhlašuje. Byla již přesně pojata více než před dvěma lety. Není tedy teprve výsledkem výstavy, jak jsme častěji slýchali. Tato delší doba přípravná vysvětluje nám onu jistou zralost, v jaké se nám ukazuje posavádní podnik. Objevil se již druhý sešit. Některé práce jsou již dokončeny, jiné pokročily tak daleko, že nám prozrazují směr celého článku. Proto možná si o díle učiniti určitější úsudek. Z nich mnohé se berou směrem, jakým se namnoze až posud u nás

pracovalo v lidovědě, jiné však ukazují, že si počínáme všímati u našeho lidu významných stránek, na které se až posud zhusta zapomínalo. Mezi těmito patří přední místo originelnímu článku Vlasty Pittnerové »Ze žďárských hor,« v němž vystižen jest lid z okolí Žďáru po svém obydlí, stravě, po rodinných poměrech. Již tento stručný článek — škoda, že nebylo pozorování podrobnější! — ukazuje, jakou vnímavost a nadání má spisovatelka k pozorování poměrů skutečných. Zajímavo je srovnati vylíčení stravy z tohoto kraje s článkem — trochu zase široce vypravovaným — F. V. Vykoukala. »Ze selské kuchyně« z Českobrodska. Jaký tu rozdíl! Na Žďársku většinou ještě ten stav, jak nám jej líčí staří pamětníci, kdežto na Českobrodsku již skoro vesměs úplně nový způsob výživy, s jakým se setkáváme s malými jen změnami snad všude v krajinách přístupnějších civilisaci. — Umění lidovému věnován jest článek osvědčené R. Tyršové »České lidové vyšívání na zemské jubilejní výstavě.« Zdařilé fotografické snímky otvírají článku tomuto, psanému s odbornou znalostí, cestu i do širších kruhů. Zajímavo je tu, kterak se vypěstovaly jisté rozdíly podle krajů. — Podobný předmět — totiž kroj lidu slovenského — obral si prof. J. Koula. Vzácný to příspěvek zkušeného znatele, jenž za tou příčinou koná dlouhá studia mezi lidem moravským a slovenským. Namnoze jest to pěkný pendant k Zíbrtovým »Dějinám kroje.« Dotýká se často srovnáním i stránky historické. Umělec malíř jeví se tu nejen krásnými kresbami, nýbrž i celým pojímáním a mluvou. — F. Bartoš zaslal novou ukázku ze svých bohatých studií o lidu moravském ve stati »Pověry a zvyky lidu moravského při hospodářství.« — Příspěvky ke zvykům prostonárodním podává M. Královcová z okolí Domažlic. Články uvedené mají význam i tím, že dají initiativu ke sbírání látky podobné i v jiných krajinách. Schopných sil k tomu asi nebude se nedostávati. Namnoze ke sbírání chybí jen upozornění a vzor. Těch pak tu podáno veliká hojnost. — Méně instruktivní je článek J. Košťála »Vodník v podání lidu českého.« Zásluha spisovatelova je hlavně v tom, že to podává, jak se zdá, z vlastní sbírky z Bydžovska. Vypravování jich není lidové. — Pověsti naší dostane se asi moderního zpracování stati V. Tilleho »Lidové povídky o panovníku, povolaném od železného stolu.« Práce té podán jest jen začátek, záměr spisovatelův ještě dosť jasně neproniká v něm. Zdá se nám však, že chce spisovatel vystihnouti historický postup jisté pověsti, přibývání nebo ubývání některých prvkův atd. — Stránky theoretické a návodné našeho přísloví všímá si J. V. Novák (»Slovo o úkolech našeho příslovnictví«). — Českým písním dostalo se zvláště skvělého zastoupení. Podána tu jednak malá nová sbírka »Českých tanců,« sebraná od Jos. Vycpálka, jednak je tu vzácný, posud neukončený článek O. Hostinského »O naší světské písni lidové.« Obírá se jednou velmi důležitou otázkou naší písně. Týká se stránky hudební, u nás dosud málo propracované. Mnoho tu samostatných pozorování, instruktivních myšlenek, mnoha tu užito, co už jiní vyslovili, ve mnohém dosavádní mínění pozměněno. To platí zejména o mínění

Bartošově, jenž postavil se proti výkladu Erbenovu o vzniku písně. Hostinský dává ve mnohém Erbenovi za pravdu. Dokazuje, jaký vliv má na skladbu písně přirozená deklamace mluveného slova, zpěv kostelní, hudba taneční, vojenské písně a pochody, umělá hudba světská a přejímání cizích nápěvů. Některé starší sbírky (hlavně Rittersberkova z r. 1825.) posloužily mu dobře při sledování stránky historické. — Část historická, týkající se výhradně lidu, zastoupena jest několika drobnými články, jako »Z pozůstatků berounské knihy svědomí« od Jos. Vávry, dále »Relací v příčině obnovení a vsazení mezníků mezi rolími nad Polepy« od Dra. V. J. Nováčka a důležité upozornění a dodatek k nim od Dra. Ant. Rezka. Příležitý ráz má článek J. K. Hrašeho »Sbor českých bratří v Náchodě,« ježto se má tato vzácná památka právě sbořiti. Dr. Z. Winter podává ve článku »Svědectví mrtvého« doklady tohoto přišerného právního obyčeje i u lidu českého. — Části archaeologicko-anthropologické připadlo přirozeně menší pole. Pozoruhodný je článek Dra. J. Matiegky »Hroby se skrčenými kostrami.« Mimo to najdeme tu pravidelné »Zprávy o nálezech archaeologických« od různých původců. — Bibliografie je bohatě zastoupena odborným znatelem poměrů lužických Ad. Černým, jenž přispěl »Rozhledem po lužické folkloristice.« Následují referaty o novějších spisech a časopisech, spadajících v obor »Českého lidu,« nejvíce anthropologických. — Zvláštní odstavec věnován »literatuře folkloristické« u všech evropských národů, vítané to snůšce pro vědecké odborníky. — Na konec připojeny jsou zprávy časové a praktický quaestionář.

Vyčetli jsme podrobněji obsah sborníku, aby vynikl široký rozsah látky zde zpracované. Jak viděti, všecky odbory lidovědy jsou tu na počátek zastoupeny velmi pěkně. Jenom dialektologie bude asi mnohý čtenář postrádati. Snad bylo jí opominuto jen z nedostatku příslušných prací. Snaživá redakce neopomene zajisté příště sborník svůj i pracemi z tohoto oboru doplniti. Části anthropologické a archaeologické by zajisté velmi prospívalo, kdyby se záhy mohla odděliti v časopis samostatný. Z počátku mohl by vycházeti třeba jen půlletně. — Z toho, co již prvním takořka vkročením časopis tento podává, můžeme mnoho od tohoto podniku očekávati. Vedle skutečné práce váží tu nemálo i stránka moralní. Všude vidíme, jak zvýšil se interess beztoho již dříve dosti živý, ve věcech týkajících se lidu. Učiněn počátek organisované práce v tomto oboru. Ale redakce klade si cíl ještě daleko světlejší. Chce podle vstupných slov svým sborníkem »přispívati ku vypracování budoucí veliké lidovědy národa českého« a chce vystihnouti nejen jeho individuelní ráz, jeho celé bytí, nýbrž i jeho poměr k národům příbuzným slovanským a ostatním západoevropským. Úloha to zajisté veliká. Doufejme, že bude i další práce tak zdařilá, jak slibný jest její počátek. Ale bude potřebovati času k uzrání jako plod, nemá-li býti pouhým padavčetem. Konečně dlužno jen schvalovati zařízení, že redakce otiskuje větší samostatné příspěvky jako jednotlivá čísla »Knihovny Českého lidu.« *Dr. J. Jakubec.*

Skřítek v lidovém podání staročeském. Sepsal *Dr. Čeněk Zíbrt.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Cena 35 kr.

Ve své knize »Staročeské výroční obyčeje« (vyd. r. 1889.) p. spis. v oddíle pojednávajícím o přástkách připojil některé zprávy o starodávných bytostech bájeslovných, mezi nimi stať o skřítkovi. Od té doby přibylo mu další četbou starých památek a studiem odborné literatury hojně nové látky. Spracoval tedy tuto stať znovu a značně ji rozšířiv, vydal ji ve spisku samostatném o 44 stránkách.

V I. části své rozpravy spisovatel pojednává o úctě domových bůžků vůbec, v níž s jinými badateli vidí památku úcty vzdávané duším zemřelých předků, kteří neopouštějí po smrti své domácnosti, nýbrž vycházejíce čas po čase, obyčejně v noci v podobách maličkých lidí ze svých tajemných útulků, hospodaří dále na prospěch pohostinné rodiny, jež jim schovává jídla. Jména těchto domácích bůžků jsou rozmanita. Naši předkové je nazývali skřítky, diblíky, šotky, hospodáříčky, a pod těmito i některými jinými jmény (špiritus, špírek, pikulík) známi jsou posud našemu lidu.

V části II. spisovatel stopuje staročeské zprávy o skřítkovi z doby nejstarší až do stol. XV. Z těch nejzajímavější je, co Karel IV. sám ve svém životopise o skřítkovi vypravuje, jehož i s komonstvem dovádivý skřítek v domě purkrabinském v Praze poškádlil a postrašil.

V části III. dočítáme se zevrubných zpráv o skřítku v podání lidu českého ve stol. XVI.—XVIII. Z hojných dokladů tu uvedených nad jiné důležita a zajímava jest obšírná zpráva o skřítkovi, již spisovatel našel, kde by jí kdo nejméně hledal: v poznámkách, jež přičinil Abraham z Günterodu ke svému překladu Xenofontovy Kyropaedie.

Stať IV. spisovatel věnuje skřítkovi (koltunu) ve vlasích po názoru lidu českopolského. Tento skřítek neboli koltun jest chorobná splstěnina vlasů vyskytující se posud nejen v Polsce, odkudž se nazývá »plica polonica,« ale i na Moravě, jmenovitě na Valaších. Že za dřívějších dob tento koltun dobře znám byl i v Němcích a ostatní západní Evropě, o tom spisovatel podává hojně dokladů.

Závěrkem celé rozpravy je »Stará zpráva Mat. Poličanského z r. 1613. o hadu hospodáříčkovi a o hadu s korunkou.«

Rozprava tato vyšla za 1. číslo nové »Knihovny Českého lidu,« v níž uveřejňovány budou práce z oboru českého lidoznalství, jež by svým rozměrem pro časopis »Český lid« příliš obšírny byly. Pracována jest s obvyklou p. spisovateli důkladností a svědomitostí na základě pracného studia jak původních pramenů, tak i odborné literatury. *F. B.*

Kapesní slovník světový. Sestavil *Josef Rank.* V Třebíči a v Praze. Nakl. Jindř. Lorenz. Str. 632. Cena eleg. váz. výt. 3 zl. 50 kr.

U nás je takový naučný slovníček zajímavou novinkou, zvláště když jest opatřen četnými, celkem zdařilými obrázky (podobiznami, anatomickými nákresy a pod.). Obsahem bude to asi výtah z většího

díla Rankova, vydaného u Kytky, jemuž v tomto časopise vytčeny některé nesprávnosti. Výběr hesel ve slovníku kapesním jest velmi bohatý. Údaje jsou ovšem zcela stručné: při hojnějším užívání vhodných zkratek (srv. známého »Kürschnera«) mohlo býti ještě více látky, po případě menší objem. V církevních a spekulativních vědách ostatně nebude nikdo po takovéto knize sahati; v církevních zvláště známo, že Rank někdy píše podivně, jakoby nemohl prostě věci konstatovati. Životopisných zpráv o českých mužích mělo býti rozhodně více, mnohá důležitá jména zcela vynechána. Mezi číselnými údaji namanulo se nám několik nesprávných; všech arciť nebylo lze srovnati. Úprava jest velmi hezká; tisk je sice drobný, ale velmi značný. Pro okamžitou poradu tedy se slovník ten dobře hodí a přáli bychom, aby německé pomůcky toho druhu od nás vytlačil.

Cena vkusného výtisku jest mírná. *R.*

Nové sonety samotáře. Básně *J. Vrchlického.* (1885—1890.) „Salonní bibl.“ č. 73. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 170. Cena 1 zl. 20 kr.

Co jakkoli člověka zajímati může, tlumočí Vrchlický; ve sbírce nadepsané osvědčuje opět a opět všestrannou všímavost skutečného poety. »Sonety« seřaděny v devět oddílů s názvy charakterisujícími.

V I. oddílu, »Reflexy a reliefy,« vynikají zejména: »Columbus,« »Proroctví Cazottovo,« »Hrob v moři.« Některé reliefy antické svedly básníka k výkladům rovněž »antickým,« na př. samomluva »Hebe«; Hebe jest nešťastna, nemohouc užívati vděků mládí a krásy: smyslnost tedy pravým požitkem. »Kolos na Rhodu« má tuším býti symbolem osvěty staropohanské; dřív lidstvo mělo jen krásu, neznajíc pravdy; když záře pohanstva byla shasla, nastala tma, a ve tmě prý pravda škrtí krásu (?).

Oddíl II., »Divina Comedia,« vyplněn motivy z »Božské komedie«; vyznačujeme jako znamenité ohlasy Danteovské: »Introitus,« »Vzpomínka,« »Na ztracené kresby Mich. Angela k Božské komedii,« »Černí a Bílí«; poslední sonet i na naše poměry vyzrává. V sonetu »Nessun maggior dolore« Vrchlický po svém způsobu vykládá lásku:

Co chcem, kam tíhnem, po čem vřem a pláme,
jen láskou z dna se vznese nepaměti,
ta Bůh je sám (!) — to ostatní vše klame.

V sonetu »Se mai continga« dovídáme se, že ani poesie neukojuje:

my jedy pijem z kastalských jen zřídel.

»Úsměv všehomíra«; Dante viděl na prahu ráje úsměv Boží; Vrchlický chtěl by zažiti za laur každé slávy úsměv všehomíra (?).

V oddílu III., »Alma mater,« jest perlou skutečnou »Skřivan a píseň.« Opěvuje »Hesperus,« táže se básník:

Ó jsou-li přece tam na hvězdách duše . . .
Čis, hvězdo snivá, pouze odprysk pouhý
pralátky, již sfouk' věčný kovář buše (!?),
by plála v tmách co křemen na dně strouhy?

Oddíl IV. nadepsán »Vánoční růže.« Překrásná jest »Legenda«; chudé dítě Kristus aspoň snem o vánočních darech obdaří, ve snu

pak smrt je odnese. »O štědrý večer« vylity city otcovské. V sonetu »Proč?« básník neodpovídá, v čem jest kouzlo vánoční; v básni pak »Kouzlo vánoční« praví, že prý

I tomu, kdo se po celý rok trudí,
cos plá jak paprsk duše ve hluboku:
To Mladost oknem vzpomínky se dívá;

leč vzpomínka na mladost zajisté není skutečným kouzlem vánočním. V sonetu »Růže a Naděje« mluví básník o Spasiteli, kterého ještě uvítati máme; jaký to asi Spasitel?

V oddílu V., »Z obrazáren,« zamlouvají se zvláště: »Scena pastýřská« a »Stromořadí.« V »Mater dolorosa« vidí Vrchlický jen bol lidský; ovšem nelze každému pochopiti, že Mater dolorosa, prodchnuta ven a ven osvětou nebeskou, se Synem svým zároveň za člověčenstvo trpěla, — bol její byl bol vyšší. Nesluší se ani za příčinou »Narození sv. Jana Křtitele« říci: »kluk strašně křičí.« »Andělský žebřík Jakubův« podněcuje básníka k přirovnání a úvaze: Náš život jest žebřík Jakubův a na něm andělé jsou myšlenky, ptáci nebeští:

dnes ženy, zítra světlí archandělé,
pak mrtvých stíny oplakány vřele,
pak přeludy, v nichž srdce dokrvácí;

ovšem tam, kde není víry. »Láska a mladost« jest smyslné; »Tajemství lásky« odhaleno: kdo nemiluje, žije u »vědomí stálé samovraždy.« K sonetu »Zachránění« podotýkáme, že nejlepším člunem životním jest víra i práce; víra bez práce (beze skutků) tak málo platí jako práce (skutky) bez víry. »Sudičky« jsou moderní koketky; básník nemá práva, říci kategoricky bez výjimky:

Nechť každý ohlédne se v život zpátky
a najde jistě obraz jejich trojí,
pln svůdné něhy, kaprice a smíchu.
A vzdychne jistě, jak pro úsměv sladký,
rtů vzdor, kyn ruky zadal mladost svoji,
svůj ideal i mužnou svoji pýchu.

Oddíl VI., »Hořké znělky.« Znamenití jsou »Mrtví a živí«; přeněžno »Své dceři.« V sonetu »Janua patet« nemluví se křesťansky, nýbrž po starofilosoficku. »Noc« jest sentimentalní, »Jízda v noci« světobolná, »Sylvestrový večer mrzutého« tlumočí myšlenky vyžilého světáka; v sonetu »Leč odvaha se časem náhle ztrácí« přirovnává se básník nepřímo Satanu padajícímu, který necítí nohy, jej šlapající, za to tím více stud svých marných nadějí.

Oddíl VII., »Umění a umělci.« K sonetu »Umění« podotýkáme, že umění není všecko, není-li chleba vezdejšího ani duševního, víry totiž a vědomí o věčnosti. Mimo tři sonety o Shakespearu znamenity jsou: »Mezi čtením Petrarky,« »Bedřichu Smetanovi,« »Antika a modernost,« »Idealismus a realismus,« »Dru. Jaromíru Košutovi,« »Na smrt básníka.« »Leknín,« vtělená nymfa — poesie, jest cyklus šesti sonetů; šestý zvláště jest krásný. I »Moralistům« věnován zde důrazný sonet. Řecký profil čistý prý vždy bude krásný, růže vždy

budou vonět, svůdnými budou oči žen; připouštíme, ale sahati někam — pod živůtek atd., přece by nebylo ani anticky krásné; na podobné licence mistrů nemistrů zbude všem lidem střízlivým kámen v ruce.

Oddíl VIII., »Reflexy a reliefy« (cyklus druhý). Vyznačují se obzvláště: »Na vsi v neděli odpoledne,« »Varhany,« »Bílý kaktus.« »Klenotnice faraonů« jest upřílišená chvála básníků; za to vtipnou satirou na básníky jsou »Metamorfosy Pegasa.«

Oddíl IX., »Tříšť paprskův.« Pěkně charakterisují »Dva stíny« ideal a život všední, don Quixota a Sancha Panzu. Srdečna jest vzpomínka na zemřelou matku »In memoriam.« Charakteristiku klidné (mírumilovné) duše poskytá »Klid v duši.« Smrt, »Mors,« jest básníku tajemnou bytostí, v jejíž oku plá nekonečnost nebe (lépe a krátce: věčnost). Intimní listy do památníku jsou: »Své ženě,« »J. G.,« »List vavřínu,« »Resignace.« »Na rozcestí života« jest láska dobrým převozníkem.

V epilogu (jako již v prologu) sbírky mluví básník o svém sonetu; my pak na konec všímněme si některých sonetů celé sbírky, v nichž Vrchlický mluví o sobě a o publiku. V pěkném sonetu »Úspěch« (odd. VI.) nemluví básník upřímně, tvrdí-li:

Vem palmu jiný s lauru letorosty,
nechť jinému zní jásavý křik davu (!),
mně stačí nad změť (!) bouřlivého splavu (!),
jímž všednost hřmí (!), klást kráse v srdce mosty.

Nevěříme ani resignacím »Cesta slávy« (odd. VI.) a »Osud« (tamtéž). Důkazy líčené skromnosti a resignace jsou snadny; vizme: V sonetu »Dvojí peklo« stává se Vrchlický nenadále nejpřísnějším mravokárcem:

Teď kráse ve tvář poliček dát chystá
se každý hlupec (!), ctnost všem bájí slove,
lhou soudců zákony, lhou věštců snové
pod maskou vlasti i pod maskou Krista.

Nevěděti, kdo sonet psal, mohli bychom říci, že nějaký zakuklený »jezovita.« V »Pokušení« (odd. V.), zcharakterisovav malbu Jasmínovu, v níž malíř, představiv pokoušenou dívku, »co stane se,... moudře zatajil,« praví:

oč básník lepší, krásu strh' v kal bláta (!)
za mrzký groš a luze (!) světy zbájil.

V oddílu VI., »Hořké znělky,« zvláště převelice Vrchlický se rozhořčil na publikum. Tu nám »Žeň písní« hlásá:

Na štěstí svět že všecko stejně zdrchá (!)
a břečka (!) jemu chutná líp než manna
a na perly zří jako na oblázky.

V »Data fata secutus« o pěvci (patrně o sobě) pěje:

V han lijavec (!), v urážek drsných příval (!),
jež pršely naň stále (!), odevšad (!) ...
v ten celý život, jenž se stále stmíval,
kde každý kámen jemu na skráň pad' (!),
ten každý ranil, bodl každý had (!),
on klidně díval se a klidně zpíval.

Než prý:

Co vřava, jež tu hlučí bouřlivě?
to všecko trety, jimž se nepodivil.
Dech poesie blahostný a vlahý
v tom cítil nejvíc, písní poctivě
že svoji ženu a své dítě živil.

V sonetech »Vere novo« a »Krůpěj« trpce stěžuje si do záští a zloby (patrně kritiků); v prvém praví:

a pérem ještě krutěj než kdys meči
se bodá, jehlou, a palcátem praští;

ve druhém:

Ó slzy, perly (sc. písně) hodny stkáti duhu
kol hlavy boha (?)! žel, váš proud se rojí
na kov, jímž sálá lidská zlost a pýcha!

»Na zadní stránku vlastní podobizny« napsal básník vyčítavě (zdaž i skromně?):

A přece dál všem podávám chléb duší
a stavím, ač mou práci mnohý kácí...
a pouze to mne zaráží a smuší:
že nedočkám se...
... vědomí, po dlouhém žití celém
že krev a cit můj budou pevným tmelem (?)
v té stavbě, jíž se tvoje příští zvedne,
ó zdrané, štvané moje plémě bědné.

Konečně »Muezin« (odd. VIII.) velebící s věže Allaha, vzbuzuje ve Vrchlickém případné přirovnání:

Ó básníku! V něm svého pozdrav bratra!
Ty rovněž bdělý na myšlenky věži
svou píseň házíš do všech úhlů světa.
Bez účasti se dole hemží chátra (!),
však maják ty jsi věčna na pobřeží,
kterému v srdci růže božství zkvetá!

Co má takým a podobným výlevům básnickým, jež »chátrou, luzou, hlupci, kalem, blátem« jenjen se hemží, říci střízlivý vzdělaný Čech? Co labužník literarní? Co ctitel Vrchlického, třebas k jeho táboru nenáležel? Koho myslí Vrchlický »chátrou, luzou, hlupci, kalem, blátem«? Dobrý lid venkovský to není; ten by vůbec Vrchlickému nerozuměl; třídy dělnické také to nejsou, jelikož, pracujíce a bídu svou utápějíce v krčmách, k výsostem poesie povznésti se nemohou. Tušíme, že »hlupáky, chátrou, luzou« jsou čeští vzdělanci všech stavů, kteří buď poesií se nezabývají aneb Vrchlického neokuřují kadidlem chvály; tu pak jsou výroky »hlupáci, chátra« a pod. sprostou urážkou českého vzdělanstva. Kdybychom podle vývodů Vrchlického důsledně souditi směli, byla by všecka kritika a recense zbytečnou; ale tak veřejnost všecka nikdy souditi nemůže. Dovolujeme si Vrchlickému za všecky ty »hlupce, chátru, luzu, kal, bláto« dáti na uváženou vlastní jeho slova v básni »Ropucha« (»Květy« 1891, sešit listopadový):

Jsou srdce lidská jak z oasy pramen,
z nich proudí lidskost, soucit, něha, láska,
z nich svět se živí; ale co je platno,
když před pramenem všech ropucha sedí

a hltá čerstvou, svěží vodu živou,
jí sama bubříc? Tvoje „já“ to vlastní
na prahu tvého srdce sedí, hrozná
to sobectví je ropucha . . . *Fr. Kyselý.*

Květy intimních nálad. Básně *Ant. Sovy.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 94. Cena 40 kr.

Sova, básník realista, ve sbírce nadepsané vyličuje výjevy přírodní a životní ve třech oddílech. Dojmy přírodní vypsány v oddílu »Z niv a pasek.« Básník béře často z přírody pěkná srovnání. V básni »Luh« přirovnán básník sekáči:

Sekáč kosí v středu trávy . . .
Stejnou práci máme, druhu,
jak mi dí ten obraz prostý;
tak já písní drobné skvosty
kosím v duše slunném luhu . . .

Novicky (dle subjektivního názoru asi nešťastné) přirovnává k břízám v básničce »Na pasece«:

Jen břízy štíhlé, kam svit slunce kles,
jak novicky, za nimiž zavřen svět,
se nepřestanou chvět.

V hezounké básničce »Olše« sluka v třtinách přirovnává se zlatému snění v duši:

V třtinách sluka, černý bod,
čeřila jen vlny vod,
a v mé duši také tak
bloudil zlatých snění pták.

V »Písni o pluhu« pluh, vykonav práci, podél holé stěny spí — jako ten,

jenž vrh' prvou jiskru v lid
věkem pokleslý a mroucí, —
— ale nezřel spasný den.

»Les« či spíše jeho žluté duby a opadalé břízy přirovnává vyžilému světáku. Básník »Procházkou« pozoruje padající plod řeřábův a pěje:

Nechť padá snů mých též příval,
byť jen jak uvadlý list!
Jaké jsem jaro kdys míval,
ze spadlých snů dnes chci číst.

Pěkné v oddílu tomto básničky jsou též: »Novoroční sen,« »U řek,« »Pustý mlýn.« Druhdy básník pouze líčí, postrádaje určité myšlenky konečné, jako v básničkách »Západ v samotách,« »Letní večer.«

Realističtěji vede si básník v oddílu druhém »Městské silhouetty,« zejména v básni »Vějíř« a »V herně.« Noc a žena přirovnány u »Večerní jízdě«; obě jsou »záhadny.« Longfellowsky psána rozkošná idyllka »Na staré římse.« Útrpnost s dělníkem budí, ale otázky sociální neřeší básník v »Melancholických slokách.« Zajímavě nakreslena »Popelka,« dívka, milenka andělova. Některé básničky, ač pěkně sepsány, neobsahují ničeho významného, jako »Jarní hallucinace,« »Setkání,« »Reminiscence,« »Starci.«

Poslední oddíl, »Ballady duše,« poskytá vedle zdařilých prací i méně významné. Cenné jsou »Mušle,« z mušle to zní — svět je němý; »Herbář,« květy herbáře obrazem zmařených květů lidských; »Budoucnost,« květ svobodného klidu roste za hroby; »Stará viola,« staré dřevo violy vrací všecka kouzla lesní, jež kdys vdychovalo; »Starý strom,« jenž by byl spíše se hodil do prvního oddílu, zeleným pupenem v koruně vyznačuje poslední úsměv na mrtvé tváři; »Cit stromů« jest pěknou charakteristikou života stromového i konce stromů. V »Bídě« praví se, že Kristus a Ugolino (podivné srovnání!), kteří tolik trpěli, uvyknou básníka na ďábla a bídu. Domácím poměrům věnovány vážná »Myslbekova oddanost« i vznešená, poněkud řečnická hymna »Praze,« vrcholící v myšlence:

Ne zženštilé, ne prodajné a chabé
cukrové panstvo, bez idejí, shnilé,
a bez síly a k dalším bojům slabé
nám nesmíš vychovat...

Je to a ještě to není — pravíme prostonárodně o celé sbírce; opravdové nadání básníkovo, jeho cit i myšlenky bohaté a pěkné oprávňují k výroku a přání, aby hleděl plody své dokonaleji prohloubiti věcně i technicky; neboť přečasto píše věci nedůležité a často píše dikcí povrchní. V Ant. Sovovi pozdravujeme jednoho z vážnějších mladých poetů. *Fr. Kyselý.*

Stínem k úsvitu. Básně *Xavera Dvořáka.* V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 112. Cena 50 kr.

Jak ze knihy samé vyrozuměti možno, předkládá tu mladý kněz obecenstvu první, pokud nám povědomo, sbírku svých básní, jež p. B. M. Kuldovi věnována jest. Posuzujíce knihu, nemáme ovšem přihlížeti k osobě spisovatelově; neboť dílo za mistra stojí. Přece však v našem případě vidělo se nám poznámku tu předeslati, jednak proto, že úkaz ten jest na ten čas u nás dosti vzácný, více pak ještě, že zajímavo jest, jak básník vůči nynějšímu duchu času se zachová. Tu pak především vyznati dlužno, že z celé té sbírky dýše jakási anima candida. X. Dvořák jest rozhodný talent, jenž ze hlubokého vniterného pudu lyry se chápe. On mluví pouhou pravdu, on nepěje než o tom, co v srdci věrně a upřímně cítil; tím pak nejen osvědčuje, že povolán jest pěti, nýbrž hned od počátku čtenáře zajme a k sobě upoutá. Člověk dobré vůle uzná, že přese všecky obtíže, přes mnohé odříkání, jež stav kněžský, maje svědomitě býti zastáván, s sebou přináší, básník vynašel si takové stanovisko, že se mu vždy ještě dosti bohatý rozhled otvírá do světa, aby, zůstávaje v mezích sobě vytčených, hojnost krás poetických z něho čerpati mohl, vždy salvis legibus, salvo officio.

Celá sbírka rozestupuje se ve dva hlavní oddíly, z nichž první skládá se většinou z básní obsahu světského, druhý skoro napořád z básní, jichžto předmět vzat byl z náboženství a ze života duchovního. Mezi oba oddíly vloženo intermezzo, sestavené ze samých dětských motivů. Všecky básně jsou lyrické. Látku k nim podává příroda

vnější v různých zjevech svých (jako: »V zátiší,« »Requiescat!« »Motiv,« »V sněhu,« »V mlhách,« »Zas jeseň promluvila . . .,« »Je noc . . .,« »To není mír . . .,« »Jaro,« »In tenebris,« »Západ v horách,« »Při bouři noční,« »Červánkům«); výjevy ze života lidského, zejména dětského (jako: »Z kraje bídy,« »Žebravému děcku,« »Vždy vidím vás jen!« »Tak mám vás rád . . .« »Děti«); konečně srdce básníkovo samo a city jeho, jak vznikají v něm různými vztahy člověka k sobě samému, k lidstvu a k Bohu. Tak — básník obrací se ku svým písním a k poesii vůbec: »Tak divno,« »Poesii.« Smutek a resignaci vyjadřují básně: »Ty jdeš, má jeseni!« »Tobě, trpkosti,« »In doloribus«; lásku ku příbuzným a příteli: »Matce,« »Babičko!« »Svému příteli!«; lásku k dětem: »Dětské sonety,« »Žebravému děcku,« »Do album,« »V aleji akátové,« »Maličké přítelkyni,« »Na podobizně« a j. Láska k dívce jen jednou jasně se ozývá (»Smím věřit?«), jinak slyšeti ohlas její na různých místech sbírky jako zašlý sen; nabylať láska k ženě resignací básníkovou vyššího posvěcení, povznešena byvši a vytříbena v posvátný plápol milostný, v mystickou lásku ke Královně nebes. Sem patří básně: »Dolorosa,« »Útočiště tonoucích,« »Tobě, Maria!« »Smí k Tobě?« »Maria!« »V Tvé svatyni,« »Immaculata,« »V tomto slzavém údolí,« »Dokonáno jest!« jásavý to hymnus na odvěké ustanovení Matky Boží. City nábožné projeveny v básních: »Žalm,« »Žalm eremity,« »U Božího hrobu,« »Modlitba,« »Doufej, synu!« »Bdí láska Boží neobsáhlá!« »Na velký pátek,« »Resurgendis,« »Když šlo processí,« »Buď trůnem Boha!« »Víře,« »Naději,« »Lásce,« »Rorate coeli!« »O sancta crux!« Na látkách biblických zakládají se básně: »Na Golgotě,« »Dolorosa,« »Hvězda,« »Dokonáno jest!« »Immaculata.«

Básník nadán jest zlatým srdcem, jemným, čistým a vroucím citem; k tomu přistupuje živá obrazivost, úplné ovládání formy s náležitou šetrností k jazyku, tak že se ani pytevní kritiky proč báti nemá. Mluva jeho jest svěží, květnatá, dle potřeby tklivá, jemná i mohutná, v ničem neustupujíc nejlepším básníkům našim. X. Dvořák nejvíce k p. Vrchlickému chodil do školy a mnohému krásnému od něho se naučil; neboť jestli pravda nepopřená, že tento básník celé pokolení naše naučil nové, před tím v té mohutnosti, lesklosti a pyšné obrazův i výrazů nádheře u nás neslýchané mluvě básnické, p. Dvořák všecky tyto přednosti si osvojil, ale při tom moudře na jednu věc pamatoval, že třeba neukvapovati se a při vší genialnosti poněkud býti pedantem. Jako ve formě básník náš jeví jemný smysl pro okrouhlost verše, správnost jazyka i libozvuk, tak i co obsahu se týče. Představy a obrazy, jimiž pracuje, při vší pestrosti nevybočují z míry, jeho myšlenky a ideje nikde nikoho neurážejí, všude vyhovujíce požadavkům krásna. Některým kněžím-básníkům našim vytýká se ne zcela bez práva, že ve svých plodech jevili se tendenčními na úkor pravého krásna a ceny poetické. Tomuto nebezpečnému úskalí X. Dvořák vyhnul se docela. On pohlíží na svět tak, jako kterýkoli básník světský, a kde výraz dává citům nábožným nebo předměty náboženské opěvuje, činí to tak, že by básník světský týmiž city

a předměty nadšený jinak si počínati nemohl. Ba máme-li věrnou pravdu říci, skoro litujeme, že básník tak nadaný nesáhl hlouběji do nepřebraného pokladu náboženství křesťanského a jeho dějin. Možná, že tímto přáním vzbudíme ústěpky lidí jinak a poněkud výstředně smýšlejících. Ale my na náboženství a na city nábožné pohlížíme jako na věc, která zde posud jest a ve své váze zůstává; považíme-li pak, jaké jest pole jeho v umění výtvarném a v hudbě, nemůžeme než s politováním viděti úplnou téměř zanedbanost oboru toho v nejnovějším básnictví našem. Tím nemá býti řečeno, že by se opět rýmovati měly dlouhé životy svatých, básně mravokárné a theologické allegorie bez ohledu na dnešní požadavky vkusu a umění, ale tolik máme za jisté, že mysli pravým náboženstvím odkojené, v pravdě nábožné rozevřel by se s jejího stanoviska právě tak originalní a zajímavý rozhled po světě, jako srdci milujícímu, duchu vojensky výbojnému nebo filosoficky hloubavému. Tak hned mluva básnická náboženstvím prodchnutá bude míti své zvláštní struny jako u Miltona, Danta, Klopstocka. Slabou jich ozvěnu našli jsme na př. v první sloze básně »V aleji akátové« (str. 56.):

Med není sladší než ta vůně žhavá,
jež s větví akacií padá dolů,
jak anděl stál by na každičkém stvolu
a střásal zlatý pel, když křídlem mává.

Podobně i mnohé výjevy ze života náboženského i církevního plny jsou velebnosti a působivosti grandiosní, ohromující. Tu třeba jen, aby umělec měl oko otevřené. Takovou jest skupina básní »Když šlo processí« (str. 89. nn.). Víme dobře, že přemnohá processí, jak je vídáváme, nejsou způsobilá vzbuditi v nás náladu povznešenou. Ale to jest vinou lidí, ne věci samé. Proč by nemohlo velikolepé processí křesťanské býti vhodným předmětem básníkovi? Jako nikomu nebude do smíchu, vzpomene-li si, jak v »Iliadě« stařeny trojské jdou na vyšehrad do chrámu Athenina s rouchem vybraným vzývat bohyni rozhněvanou, vzpomene-li nádherného průvodu, jenž ubíral se na Akropoli athenskou za panathenají, nebo jak na př. dle starého obrazu Novgorodčané roku 1169. vypravili se slavným processím na hradby městské, aby odvrátili s Boží pomocí útok Tatarů, nebo jak roku 1421. Kutnohorští vyšli ve slavném processi Pražanům vstříc, aby si od nich milosti vyprosili (Palacký, »Děj.,« III., 2., str. 78.): tak i dnes ještě velikolepý průvod náboženský může býti znamenitou látkou umělci, a to, jak básně uvedené dosvědčují, básníkovi neméně než malíři, což tak znamenitě dokázal Václav Sochor svým proslulým obrazem »Boží Tělo v Čechách« na loňské jubilejní výstavě zemské. — Jiným dokladem toho, jak vděčné látky básník z oboru náboženského vážiti může, jsou jmenované svrchu básně posvěcené kultu Marianskému. Chceme-li spravedlivými býti, musíme uznati, že kněz-básník přirozeného pokladu milostných citů nemohl užiti lépe, než tím, že je v tyto jasné výšiny božstva povznesl a takto k podstatě nevadnoucí, nehynoucí připoutal. Goethe

svému »Faustovi« nevěděl zakončení lepšího. Tím sice náš básník nevynašel ničeho z brusu nového; neboť již rozvržení pojmu milosti (Minne) a vyplývající odtud služby (Dienst) starých trubadurův a minnesangrů na tré: k Bohu, k pánovi, k paním (Gottes-minne, Herren-minne, Frauen-minne, Gottes-dienst, Herren-dienst, Frauen-dienst) ukazuje na místě prvém apotheosu milosti, jak ji především Dante a Petrarca pěli. Ale obnovil tím směr poesie milostné, jenž knězi básníkovi nad jiné přísluší. Pravé perly takové poesie jsou: »Útočiště tonoucích« (str. 98.), »Smí k Tobě« (100), »Immaculata« (103). A tak o celé této sbírce říci možno, že v ní zcela slabých básní vůbec není. Znamenitými pak nerozpakujeme se uznati tyto: »Strom vyvrácený« (10), »Smím věřit?« (21), »Tobě, trpkosti« (26), »Žebravému děcku« (54), »V aleji akátové« (56), »Do album« (57, 59), »Děti« (72), »Modlitba« (77), »Víře« (95), »Naději« (96), »Lásce« (97), »Útočiště tonoucích« (98), »Smí k Tobě?« (100), »Immaculata« (103). *L. Šolc.*

Povodeň. Truchlohra v pěti jedn. Dle romanu svého „Samohradů“ napsal *Václav Vlček.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 124. Cena 50 kr.

Na výši rodu a postavení svého, v hojnosti všelikého bohatství, ve květu mladosti a krásy své šlechetná hraběnka Dana zachvácena jest vírem samovražedného zoufalství, jež ji sice nepřivede k náhlému, násilnému konci, jakkoli ho vyhledává, nýbrž k osudným převratům a dlouhým, krušným bojům v životě; neboť na konec svrchovaná velitelka povinnost káže: Žíti, třeba na mučidlech! Toť dle slov spisovatele samého problem, jenž v »Povodni« má býti tragicky řešen. Ač přítomné drama není obyčejným upravením romanu pro divadlo, jak i p. spisovatel sám v úvodě praví, nýbrž za samorostlou tragoedii chce považováno býti, přece zdá se nám, že z původní stavby romanové přešlo ve drama několik podstatných rysů, jež by snad v prostém obraze ze života nebyly závadnými, ale s pojmem tragoedie se nesrovnávají. Jako v »Samohradech,« tak i v »Povodni« hraběnka Dana jest středem děje, jak p. spisovatel sám v úvodě podotkl; ale jako tam idea skladby vrchol svůj měla a nejryzeji vtělena byla v charakteru Methodie, tak i zde především Methodie soustrast čtenáře nebo diváka k sobě upoutává, tak že ona vlastně jest tragickou hrdinkou; a to tím spíše, poněvadž katastrofa zasáhne ji, nikoli hraběnku Danu. Ovšem ze smrti Methodie vznikne Daně povinnost, zříci se svého úmyslu samovražedného a postarati se o otce Methodiina, jemuž svou osobou nahraditi má dceru, její vinou ztracenou. Než je tím rozřešen problem, jejž si p. spisovatel položil? Nekázala-li už dříve povinnost, vyplývající z hlasu svědomí a ze zákona Božího, hraběnce Daně, aby života svého neutrácela? A jest-li pravdě podobno, když oné povinnosti nedbala, podléhajíc chorobné vášni, že by se nyní povinností od samovraždy odvrátiti dala? Jen smrt nevěrného manžela mohla by vysvětliti obrat v mysli její; tím však není problem rozřešen. — Ačkoli tedy přítomné dílo nevyhovuje ve všem pravidlům přesné skladby tragické, nepřestává

proto býti z části cenným a pěkně zaokrouhleným dramatem, jež některými rysy zkušeného mistra prozrazuje. Podle zpráv pražských na jevišti Národního divadla propadlo; že by se tam však tleskalo vždy lepším kusům, nelze říci. *L. Šolc.*

Výminkáři. Povídky a kresby z podhoří. Napsal *K. V. Rais*. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 156. Cena 60 kr.

Milé teplo rozehřívá srdce při čtení těchto kreseb. Nevím, bylo-li to poněkud výronem okamžité nálady nebo dojmem objektivně oprávněným: když jsem knihu zavíral, vkrádala se mi do očí slza. Snad ji spíše vyloudily osobní vzpomínky čtením vybavené než vypravování samo o sobě, — ale buď jak buď, více méně uzná každý, že spis. umí se dotýkat jemných strun čtenářových a ladí je do souznění se srdcem vlastním. Co sám cítil, dovedeš rovnomocně vycítit také ty, šine tě vzhůru k sobě na své stanovisko, abys odtud zřetelněji slyšel a viděl, co vidí a slyší on sám. V tom jsou zahrnuty přednosti Raisova péra, kterému již za to třeba vzdáti chválu, že se chopil motivu skutečně českého, »otázky« výminkářské; jestiť i to u nás otázka palčivá a časová, která sice nedere se světoborně v popředí, ale za to hlodá jistě a zhoubně na základech rodinné mravnosti.

Jak věrně a názorně charakterisuje své postavy! Tak opravdu vypadají výminkáři, ti staří, upracovaní rodičové, kteří odevzdavše dětem majetek, i srdce by s nimi ještě rozdělili, a přece mnohdy dočkávají se jenom nevděku. Tento je stínem všech pěti kreseb. Tím světleji vyniká láska, jakou staří roditelé objímají hodné i nezdárné děti. Ostatně nebude nezajímavo připomněti, že Rais proti tomuto líci výminkářských poměrů počíná už také odhalovati rub jejich (srv. zdařilou povídku »V tiché chalupě« ve »Květech« 1891). Tak třeba v prvním obrázku šedivá, ustaraná matka cizí rukou píše a píše pořád svým synům ve světě, a oni zapomínají na ni. Jejich láska hoří jen tolik a tak dlouho, co se na ni přikládá penězi. Těch matka nemá, jen právě co sama si utrhne od úst. Proto ani na pohřeb nepřišli. Je to črta tak prostá, ale tolik něžné poesie dýchá z toho mateřského srdce! — »Do Prahy na pouť« k synově rodině ráda by matka výměnice. Ale druhý syn, hospodář i mladá hospodyně nejsou pro to. »Nadřu se na ni dosť, všechno, co vydřem, jenom abych na vejměnek strčil — to ono se to potom jezdí do Prahy,« láteří, když matka chce po něm několik krejcarů za práci, aby mohla upéci »nějakou tu buchtu.« Co všechno tu pověděno v malém rámečku: živou vidíš v něm milou postavu snad své vlastní matky. — »Po letech doma« ve výminku u svých rodičů je syn úředník z Prahy. Přijel na zotavenou, ale bratr ze závisti proti němu ani ho viděti nechce. Zamyká před ním zahrádku, zapovídá dětem mluviti s ním, nepřichází ani, když umírající ho písemně k sobě prosí. Konečně byv zaopatřen, skonává.

Mohlo býti (!) k půlnoci, když na stěnu mezi výminkem a hospodářovou světnicí někdo z výminku zaťukal. Slyšel to Váša, slyšela to Frantina (jeho manželka), ale nepromluvili. Po malé chvilce ozval se ťukot opět.

„Slyšíš?“ ptal se Váša.

„Slyším — ťuká tam.“

„A zas — to snad Petr.“

„Bude mu zle.“ Zas byli tiše.

„Ťuká pořád — mám tam jít?“

„Že by ti (!) hanba nebylo, měl jsi ho tu kolik neděl a nepodíval jsi se tam. Teď v noci tam snad poběhneš! Kdo ví, proč ťuká, snad ze spaní,“ bručela Frantina zívajíc. — Ťukot ztichl. Pak ozval se slaběji — pak nebyl to již ťukot, ale jakoby někdo nehty škrabal do stěny. Váša usedl na lavici.

„Půjdeš přec?“

Neodpověděl — poslouchal. Bylo ticho. Po hodné chvíli bylo slyšeti, že někdo bosýma nohama chodí po síni. Váša vyšel. V temnu poznal bílou postavu otcovu.

„Petr právě skonal — ťukal na tebe, ale tys nepřišel. Máš na něm hřích smrtelný!“ Plakal křečovitě, až mu ze starého hrdla houkalo.

Je to výjev, že při něm člověka až mrazí. Přepjatý není. Pravdivě a při tom málo slovy je zde vylíčena síla vášně. Jasně září proti ní láska starých rodičů: nemstí se — omlouvá — trpí, jen slzami si ulevuje. Takových dramat mnoho se odehrává pod střechou vesnických výměnků. — Nejdelší jest povídka »Konec života« (str. 31.—93.). V ní poznati nejrázovitěji českou půdu a české ovzduší, z něhož Rais brává děj a povahy. Zacházíme v duchu do dětských let a vzpomínáme si, že jsme viděli podobné postavy, jako byl dědeček Stříhavka. Jeho výminek z venku i vnitř, jeho způsoby a obyčeje, všechno je nám známo. Jen výrazy jsou místy provincialismy, ale pod čárou vysvětleny. Z jeho postavy vane duch víry. »Říkává« v »Nebeklíči,« učí se modlit dítě své vnučky, neopomíná před důležitým krokem vzývat Ducha sv. Slovem, je tu ve svém způsobu a provedení co do charakteristiky kousek »Babičky.« Děj opět ne zdaleka, ale zajímavě vypravovaný.

»Výminkáři« jsou dalším mnohoslibným hranečníkem na spisovatelské dráze Raisově. Prozrazují vzácné nadání pro jemnou drobnokresbu. Pro básnickou i mravní hodnotu jejich bude je každý čísti se zálibou a s prospěchem. *J. Klenek.*

Jan Maria Plojhar. Napsal *Julius Zeyer.* (O.)

Představme si umělce koncertistu, jenž hraje na klavír svou skladbu poprvé. Všichni pozorně naslouchají, sledují napjatě jeho hru od počátku až do konce, duch jejich zvuky unášen vznáší se nad zemí, zvláštní jakási nálada se jich zmocňuje, tak zvláštní, že když poslední ton vyzněl, nastává ticho: všechno mlčí, ani jedna ruka nezdvihá se k potlesku . . . Takový asi je dojem vyznívající z poslední stránky romanu jako dozvuk celé skladby: divně vzrušivý. Ovšem záleží zde na příčině proč a na směru jakým vzrušuje. Co nás mocně vzrušuje, nemusí se nám už proto aestheticky líbit, podobně jako to ne vždycky, co nás zajímá. »Greift nur hinein in's volle Menschenleben und wo ihr's packt, da ist's interessant,« ano, každá stránka života lidského, dobře-li pozorována, budí zájem, ale ne pokaždé zálibu. Proto bývá potřeba, blíže a určitěji označiti, jakým způsobem dílo zajímá nebo vzrušuje. Pokusím se charakterisovati dojem z »Plojhara« tím, že jednotlivě vyšetřím činitele a prvky, jimiž byl způsoben.

Hlavní zřetel zabírají povahy, na předním místě povaha Plojharova. Je to osobnost s objektivního stanoviska venkoncem chorobná. Jsa v prvních letech svého mládí téměř výhradně pod vlivem matčiným, vyvíjel se nepravidelně. Cit, jemuž nepřiměřeně mnoho potravy se dávalo, vybujel na ujmu ostatních mohutností duševních tou měrou, že si je úplně podmanil; rozumem a vůlí jeho vládlo srdce. Z tohoto neurčitými sny a vidinami naplněného koutku svého nitra pohlížel na svět, odtud bral vznět a měřítko pro své jednání. Teprve v drsném nesympathickém okolí námořnické akademie »bělmo illusí začalo mu padat s očí. Náhle, bolestně přišel k vědomí, že bylo vše jiné na tom světě než si to byl až dosud myslil,« věděl nyní, koliký jest rozdíl mezi bohatýrem, idealem to jeho snův, a vojákem, jímž ho měla učinit střízlivá skutečnost. »Říkal si to vše po léta — ale rázně se vzchopit, dáti se na jinou cestu, hledati jinou dráhu povolání, to Jan Maria nedovedl;« přebývalať v něm »ženská, trpná, měkká duše.« Jeho vůle byla slába a zůstala. Neměl sice na sobě chyb, jako sestra jeho sobecká a ješitná Rosa nebo Leopold, její muž, jenž na všechno hleděl jenom se stanoviska praktického; ale neměl též síly, aby se vyšinul z kalu neřestné smyslnosti, ačkoli mu to srdce kázalo. Neboť »víra v čistotu a dobro byla hluboce v duši jeho zakotvena a stud stál co anděl strážce po jeho boku.« — Plamenný horečný cit pro vlast vytrhnuv rozumu úzdu, vehnal Plojhara do krvavé rvačky, jež mu přinesla zárodek jeho předčasné smrti a na niž jen se studem a klením vzpomínal. Když potom báseň jeho byla nepříznivě přijata, »jeho duše příliš měkká, příliš citlivá, příliš dojmům podléhající svírala se křečovitým bolem,« tak že na smrt onemocněl. I chtěl se na duchu i na těle vyléčit v Italii. Cítil toho palčivou potřebu, státi se konečně »mužem,« ale i v cizině zůstal třtinou. Slabé zavanutí citu kácelo šmahem i nejrozhodnější předsevzetí.

Plojhar sám dobře uznává, co mu chybí, jaký jest. Mnohokrát žaluje sám na sebe. »Co byla moje chyba? Proč nemohl jsem býti šťastným?« pátral chladně v minulosti »Ó je to prosté; neměl jsem nikdy dosti odvahy žíti, nedovedl jsem se vpraviti v svět, který byl kolem mne. — — Ohlížel jsem se bez ustání na pravo a na levo, a odbočil jsem ponenáhlu, mimoděk daleko. Já neviděl nikdy to, co bylo blízko; — nedozírno bylo to, co mě lákalo, vábilo. Do toho nedozírna jsem padal, padal, jak se nocí bloudící poutník do propasti řítí. Zírat do nedozírna, zapomínat, na co všichni pamatují, bloudit za cílem, který stále prchá, to nazývá se býti visionářem a někdy poetou. — Duše moje nežila nikdy zde.« (Str. 268.) »Zajisté nějaká láska na dně všeho toho počínání?« táže se ho jednou lékař. »Ano, mnoho lásky a mnoho nenávisti,« odvětil Jan Maria, naznačuje nevědomky kořen své chorobné povahy: příliš vyvinutý cit na útraty rozumu a vůle. Bloudit za cílem, který stále prchá a jest nedostížitelný — tomu se opravdu říká utopie, byť — jak se podobá — sám Zeyer jí hájil slovy přítele Plojharova:

»Věř, že jedině to má ceny, že jedině to jest pravdou, nad čím se prostřednost a egoism útrpně usmívá, nad čím krčí ramena a praví: »Blouznivé sny nezralého mládí.« Říká se »utopie«! Avšak že lidstvo schopno tvořit utopie, toť jeho ctí. Že ty utopie zůstávají utopiemi, jest jeho hřích a hanba.« (Str. 67.) Ale ať si ve světle jakém chce vyličuje spis. svého hrdinu: zdravá, normalní povaha to není. Tuto chorobnou povahu, jak sama v sobě jest, dlužno považovat za předního záporného činitele aesthetické záliby, jakou roman měl působit.

Nelze upříti, že z o s o b n o s t i Plojharovy, byť i docela chorobné, vane k nám jakési sympathické teplo. Působí zjevem svým přítažlivě od první chvíle, kdy se s ním seznamujeme, až doposledu. Myslím, za jedno proto, že spis. vhodně, totiž bez únavy čtenářovy analysuje vývoj povahy »Pl.« a duševní stavy jeho, — potom též, že ho vede vstříc našim nejvyšším zájmům: náboženským a národním. Ale jen v e d e vstříc, nepřivádí však úplně, — analysuje správně, nezdařilo se mu však oblíti kreslenou povahu také světlem skutečnosti. Z těchto dvou příčin pokládám povahu »Pl.« za pochybenou.

Poměrně ke dřívějším výtvorům svojim sestoupil zde Zeyer z oblačné výše romantiky dosti hluboko k zemi skutečnosti; ale úplně na zemi »Pl.« přece nestojí. To je více vzdušná vidina, chimera v lepším slova smyslu. Ne že by nemohlo stávati povahy s takovými zvláštnostmi: mohlo, ale osobnosti, kterou zobrazil Zeyer, chybí živoucnost.

Viděti to zvláště v názorech a ideách, jejichž jest »Pl.« nositelem. Není snadno vyznati se v té směsi myšlenek a citů, jež tu bez pevného rozumového stanoviska v osobě »Pl.« jsou uloženy. Mnohdy ještě bez ladu a skladu. »Je to fantasta,« říkali o »Pl.« někteří z jeho lepších přátel, když jim v rozmluvách odhaloval svého ducha. I soudný čtenář přidává se k této přátelské kritice. Vezměme jeho názory o české vlasti. Jak charakterisuje různé besedy naše (str. 71.), českou společnost v městě (87), české obecenstvo vůči umění (92), českou politiku (160), jsou názory dávno sice známé a jinde už určitěji pronesené, přece však aspoň konkretní. Ale sny, v nichž Praha nebo česká vlast celá se mu jeví ve smutných podobách, jsou výplody horečného blouznění; neméně jeho nářky a slzy nad svým národem. Autor sice hájí se ústy »Pl.«: »Svým časem bude naturalism tak terčem úsměšků jako dnes romantism« a přiznává se tím za stoupence posledního směru. Mně připadá na mysl slovo Goetheovo: »Romantisch ist das Kranke.« Platí též obráceně.

Jako praví »Pl.« o vlasti, že »miloval ji více co chimeru, co ideal než co skutečnost,« tak z chorobně citové povahy jeho důsledně vyplývá smýšlení náboženské. Náboženství posvěcuje všechny mohutnosti člověka — u »Pl.« se jeví pouze citem. Jemu z obrazů, jež v Italii studoval, plyne »nevýslovně sladká útěcha. Něco jako víra.« Bohoslužebné výkony jej dojímají při vzpomínce na Caterinu. »Před toutéž monstrancí byla se na kolena vrhala, když zaznělo znamení zvonu jako právě teď. Mimoděk poklekl též na koleno, schýlil hluboce

hlavu, udeřil se do prsou, a jakýsi pocit hluboké kajicnosti a pokory před tím symbolem slova, tělem učiněného(!), se ho zmocnily. Oči jeho byly vlhké...« Cítí-li kajicnost, když sám sebe přirovnával k čisté cudné vidině milované Cateriny, je to přirozeno, — ale on v této lásce vidí též očistu a odpuštění svého dřívějšího života. »Teď věřil Jan Maria, že i před Bohem bylo mu prominuto,« poněvadž byl »očistěn svou kajicností a jejím — Caterinným — smilováním.« Krátce před smrtí zpovídaje se donu Clementovi praví: »Nepatřím mezi věřící. Však nemluví ze mne zatvrzelost ani pošetilá pýcha. Lituji, že jsem víry nehledal s větší horlivostí. Nedovedu Boha tak si představovati, jak tomu učíte, ač v něj neurčitě věřím, a proto jsem jej také nikdy živě milovati nedovedl. Zůstal mi abstrakcí. Krista miluji, protože mu rozumím.« — Tak zní náboženské credo »Pl.« Jest od něho upřímně cítěné, pro nás však posledním a rozhodným dokladem o chorobné, nezdravě subjektivní povaze Zeyerova hrdiny.

Shrňme nyní dohromady, co jsme dosud na něm vypozorovali, v odpověď na otázku: Jak na nás působí osobnost »Pl.«? Samozřejmě v nás nebudí obdivu, ani nejsme mravně povzneseni, ani konečně nemůžeme celkem souhlasit se zásadami, názory a idealy »Pl.« Jen částečně a slabo poutá nás k němu sympathie jediným positivním rysem jeho povahy; míním tu jeho hlubokou upřímnost, vší falše prostou opravdivost, s jakou »Pl.« hledá pravdu, touží po idealech, píše krví svého srdce, je nadšen pro vlasť, miluje Caterinu. Vidí-li však čtenář, že pravdy nenalezá, že idealy jeho jsou vzdušné fantasie a utopie, že miluje vlasť jen »co chimeru,« a láska ke Caterině že pro jeho pantheistický náhled o životě posmrtném (str. 261.) tratí mnoho ze své idealnosti a blaživosti: což tu divno, že naše sympathie k »Pl.« nepovznáší se nad pouhý cit útrpnosti.

Celkové hodnotě díla nemálo je také na ujmu Caterinina samovražda. Spis. sice pozorně sleduje všechny momenty, jimiž v Caterině vznikla a rostla myšlenka na samovraždu. Jí to není činem zoufalosti, nýbrž extremním projevem lásky: »Umříti s ním! Spolu předstoupiti před Boha slitování a lásky« — ozývá se vždy silněji v duši dívčině. Chce samu sebe přesvědčiti, že nejedná zle, nicméně však, když vlastní vinou umírala, »poslední záchvěv rozumu a chápavosti byl jí hrůzou nesmírnou, měla vědomí, náhlé vědomí, že páchala křivdu, nevěděla už jasně jakou, avšak s leknutím nesmírným, ohromujícím tělo a duši, propadla se ve tmu nebytí...« Nedosti jasně sice, ale správně osvětlen tu její čin. Ale ze stanoviska umělecké techniky není zde na místě. Tážu se: Za jakým účelem nechává ji spis. takto zemříti? Trvám, proto, aby konec nebyl banalním. Láska z obojí strany jest idealně vroucna. »Pl.,« ačkoli rád by žil, musí umříti a umírá. Co s Caterinou? Buď přirozeně umře zármutkem anebo ze zoufalství vloží ruku na sebe nebo konečně — třetí možnost — zbaví se života, aby lásku svou osvědčila a dle svých názorů zajistila její trvání po smrti. Tento konec zdál se

autoru býti nejvhodnějším. Mínil zároveň, že takto zmohutní dojem díla, když pokojně, zvláště k posledku klidně plynoucí harmonii vzájemné lásky, ukončí drsnou, bezohlednou dissonancí. Odtud hlavně ten vzrušivý dojem romanu — jako když do akkordického adagia vpadne bez přechodu nesouzvučné fortissimo jakožto finale. Ale dojem tento je nelibě vzrušivý z té příčiny, že spis. vzhledem k úmyslu svému nedůsledně, s objektivního však hlediska správně označuje samovraždu Caterininu za »křivdu,« za čin nedovolený.

Tím jsem naznačil a charakterisoval hlavní činitele výsledního dojmu, pokud se zakládají na myšlenkovém obsahu díla. Úsudek zní tu negativně. Příznivě zmírněn zevní formou romanu Zeyerova.

Způsobu, jakým Zeyer vypravuje, chybí sice dramatičnosti: rád vykládá sám, často nedává přijíti ke slovu jednajícím osobám, ale v čem nikdo mu neupře mistrovství, jsou jeho popisy. Jemu předměty, jež pozoruje, zdají se »plny intimního kouzla, plny duše.« Na něho vše se dívá »tím nepochopitelným zrakem věcí, jenž lidskému a animalnímu tak málo příbuzen, přece jsa plný duše se mu účinkem velice podobá.« Proto je všechno, co Zeyer líčí a popisuje, tak živé, produševněné a — nehledíme-li k obsahu — dojímavé. Na mluvu Zeyerovu se však nevztahuje tato chvála. Sloh je mnohdy německý a příliš rozvleklý; myšlenky hustě za sebou do péra se deroucí, na úkor rozmanitosti jsou pořád a pořád těsnány do vět vedlejších a tratí takto nemálo na své síle. Řeč se hemží chybami mluvnickými. Téměř roztrpčen myslí si čtenář: chtěli by někteří básníci všechno povznést, vysoko nahoře hledají idealy a zatím lehkomyslně klopýtají přes důležitý, jistě ne »banalní« požadavek správné mateřštiny. Ovšem! Vždyť by bedlivost vůči takovým maličkostem ubírala záře jejich genialnosti! . . .

Tolik na oceněnou přítomného romanu. Neosmělil bych se tvrditi se spisovatelem, že »Jan Maria Plojhar« jest »pravým synem svého národa« (str. 235.), ale mohu říci, že i přes roucho romanticky přistřižené je v něm znázorněn pravý syn naší doby. Plyne s nynějším proudem myšlenkovým ve stejném směru a stejném rázu. Je to proud chorobně subjektivní. Staré, věkem potvrzené a osvědčené pravdy a instituce se nelíbí, že prý duch jimi přílišně spjat, ve svém letu zdržován, ve svých tužbách omezen. Proto se horečně hledá jiná, nová pravda, nové evangelium. Kde? Každý sám v sobě: »semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.« (II. Tim. 3, 7.) Tak i »Jan Maria Plojhar« co do náboženského vyznání. On má svou víru o Bohu, o Kristu, o prominutí hříchu, o životě posmrtném. S tohoto zřetele nejvíce přáli bychom Zeyerovi, aby »Pl.« nebyl napsán »krví srdce« jeho, nebyl totiž obrazem jeho osobního smýšlení náboženského, leč jen negativním: jakého nemá a nechce míti.

I v ostatních rysech své povahy, nehledě k náboženství, má »Pl.« v sobě tak nepatrné procento povzbuzující vzornosti, idealnosti, skutečné hodnoty, že těch několik málo zlatých zrnek myšlenkových nestojí za náklad a námahu, písečným řečištěm se probírati. *J. Klenek.*

Knihovna lidu a mládeže.

Dodatky k vyučování jazykovému na školách měšťanských. Nejdůležitější tvary písemnické spolu se stručnými nástiny životopisnými nejpřednějších spisovatelů. Se zřením k podrobné osnově, zpracované okresní konferencí učitelstva měšťanských škol pražských a k nejnovější literatuře české pro školy měšťanské upravil a sepsal *Ladislav Benýšek,* učitel při měšťanské škole staroměstské v Praze. V Praze 1890. Nakl. Fr. A. Urbánek, český knihkupec. 58 stran malé osmerky.

Toť dlouhý název malé knížečky, o níž podáváme stručnou zprávu, ponechávajíce podrobný rozbor její listům odborným. Podotýkáme předem, že dle oznámení p. nakladatelem rozeslaného psána je kniha ta pro žáky škol naznačených. Co v ní jest, může mládež téměř vše s užitkem čísti. Spisek je vlastně snůškou — sice neúplnou — rozličného čtení, ovšem ceny nestejné. Od str. 5. až po 31. podává vždy napřed příklad tvaru písemnického (bajky, pohádky, pověsti, legendy, povídky, životopisy, cestopisy), po němž následuje vždy krátký rozbor a konečně výměr. Na dalších stránkách na příkladech vysvětluje přízvuk, stopu, rythmus, verš, strofu, rým, metaforu, prostomluvu a báseň a končí přehledem tvarů písemnických. Knihu zakončují krátké životopisy: Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, Viktorina K. ze Všehrd, J. A. Komenského, Josefa Jungmanna, Pavla Josefa Šafaříka, Fr. L. Čelakovského, Fr. Palackého. — Nehledíc k některým menším nesprávnostem knížka se do knihovny žákovské hodí. Tím však, čím býti chce, není. Předem měla se pořád a ve všem opírati o čítanky, na základě jejich článků měla vésti žáky k rozeznávání a poznávání různých tvarů slovesnosti české, a k těm mohla připojovati doklady, jež dává sama za vzor, ač pro všechny téměř druhy mohla míti vzory krásnější, jadrnější, cennější. Také by v ní nebylo mezer, tak že s těmi dodatky ani při VII. čítance, nedím při VIII., nevystačíme. Přehled na str. 51. položený není správný, postrádaje přesného dělidla. Je-li přesné rozdělení pro mládež dotčeného věku nesnadné, pomiňme ho a spokojme se s výčtem jednotlivých tvarů, třeba neúplným. — Životopisy na konci položené mají žáci až na poslední v lahodnější formě a podrobnější v VIII. čítance; nač je tedy »dodávati«? — Že by každá »legenda« byla ve všem všudy obsahu smyšleného, nelze říci (str. 20.). I pověst (str. 16.) má často zrnko pravdy v sobě. Na str. 26. mluví se o trojnásobném šlechtictví V. Fr. Červeného. Víme sice, co tím spisovatel chce říci; však nač mládeži podávati pojmy nesprávné? Též výměr životopisu (str. 31.) jest nesprávný. Slova »z pravidla . . . vynikající« jsou zbytečna. — O »velmi četných« výjimkách u českého přízvuku nelze mluviti (str. 35.). Výměr »stopy« (str. 37.): »Spojení dvou nebo více slabik dle ustálených pravidel slove stopa« (?). — Co si mysliti při sloze:

Ó jdi jen dál, když zpěv či hudba z dáli
zní na pochod a láká — zpěvy šálí. *(Krch.)*

Tedy: Jdi tam, kde tě zpěvy šálí, klamou?! (Str. 41.)

Mluvnická nesprávnost: »a v dálce čeká na mě domek malý« (str. 40.). Rýmy: mráz — zas, dlaně — skráně kladou se (str. 42.) za vzorné, ale již na str. 43. nazývají se podobné rýmy »méně čistými«: máji — dají. — Kdo by podepsal větu na str. 46.: »Kde není metafor, není vzletu, není ani básně«? Nejsou-li krásné, třeba prosté, písně básněmi, i když nemají metafor? — Proč (str. 15.) »smýšlenost«? — V povídce »O Jozáčku« (str. 21.—26.) mluví se o »hochu« více snad než dvacetiletém. — Ačkoli knížka p. Benýškova není tím, čím ji p. skladatel míti chtěl, přece ji do knihoven žákovských (pro stupeň nejvyšší) rádi doporučujeme. *x.*

Povídky o českých umělcích. Vypravuje *K. V. Rais.* Sbírky spisů pro mládež „Vlast a svět" č. 5. S 8 illustracemi. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Cena 36 kr.

Jsme jisti, že »Povídky o českých umělcích« mnohem více lásky k naší vlasti vzbudí v dětech, než všechny dějepisné články z našich čítanek. A není divu, vždyť jsou psány mistrným a dovedným pérem, které již mnoho vlasteneckých povídek mládeži naší napsalo. Povídky výše poznačené zasluhují toho, abychom se o nich více rozepsali.

Sbírka obsahuje následujících 7 povídek: »Vyhnanec« (Václav Hollar, rytec), »Moc umění« (Frant. Benda, houslista), »Boj gigantův« (Václav Vavřinec Rainer, malíř), »Il divino Boemo« (Josef Mysliveček, hudební skladatel a pěvec), »Z české školy« (Jan Ladislav Dusík, pianista), »Nám pěje lid« (J. Slavík, houslista), »Primice u sv. Havla« (Vojtěch Nejedlý, básník). Jak viděti, téměř všechny druhy umění jsou zde zastoupeny.

Václav Hollar v časech bělohorských odešel z vlasti do Anglie a v cizině docházel slávy a obdivu. Rytiny jeho dodnes jsou slaveny jako díla vzácná. Když ruka starcova již zemdlela a jmění jeho požár zničil, upadl v chudobu a v největší bídě se vzpomínkou na svoji milou vlast zemřel r. 1671. Bolestný je příběh, v němž se líčí, jak věřitelé v poslední jeho hodince vedrali se do světnice, v níž umíral, a jali se mu skromný jeho majetek, zvláště jeho rytiny, sbírati. Smutný výstup ten je pěkně illustrací zobrazen.

František Benda byl synem chudého tkalce ze Starých Benátek, jenž uměl hráti na všechny nástroje. Když bylo Františkovi 7 let, zavezl ho otec do Prahy. V kostele sv. Mikuláše zpíval jako sopranista, a když nabyl silného hlasu altového, stal se altistou u Křižovníků. Později věnoval se houslím a dosáhl v umění tom virtuosity veliké. Odešel do ciziny a stal se královským koncertním mistrem pruského krále Bedřicha. Když se po čase vrátil na několik dní do svého rodiště, mluvil již po česku tuze těžce. Nenadarmo řekl o něm hrobník: »Takoví páni brzy zapomínají, odkud vyšli.« Pan spis. k tomu s povzdechem dodává: »Nyní připadají mně myšlenky o tom, co výborných hlav, co umu a schopností ztrácelo se nám v cizině, ba ztrácí se dosud... Všecku svou dovednost a moudrost, jíž se pyšní, dají cizím, a my píšeme o nich ve svých knihách: ‚Byl

také synem vlasti naší, byl ke cti svému národu.' Svému národu?« táže se s trpkostí p. spisovatel.

Za to Václav Vavřín Rainer — malíř, Josef Mysliveček — pěvec, Jan Ladislav Dusík — pianista a Josef Slavík — houslista, se národu při vší své slávě neodcizili a zůstali i v cizině věrnými syny svého národa.

Zvláště dojemné, ba i výstražné je vypravování ze života Josefa Myslivečka. Za svého mládí mlynařil u svých rodičů v Praze, později věnoval se hudbě a odcestoval za tím účelem do kolébky velikých hudebních mistrů, do Italie. Záhy vynikl tou měrou, že byl po celé Italii oslavován a chválen. Šlechtici k poctě jeho strojívali hostiny veliké a všeobecně se mu říkalo »Il divino Boemo — Božský Čech.« Když r. 1767. v Benátkách dávána v divadle nová jeho opera, dostalo se mu od přítomných šlechticů benátských zvláště mnoho vyznamenání. Po představení našel skladatel mezi věnci, kyticemi a básněmi, které mu štědré ruce na jeviště sypaly, česky psaný lístek tohoto obsahu: »Slavený krajane! Přijmi chudé slovo od neznámého rodáka. Přišel jako ty z daleka, byl slaven a chválen. Nevynikal v komposici, prováděl jen, co jiní napsali. Ale je teď bídný, opuštěn, zapomenut. Pouť jeho brzy bude dokonána. Na jménu ti nezáleží. Zemře v cizině, vzdálen od domova. Vezmi si výstrahu, nevěř všemu! Přízeň lidská je dýmem! A vrátíš-li se šťasten či nešťasten do Čech, pozdravuj naše hory i roviny, pozdravuj Prahu!« Po pěti letech poznal Mysliveček, že přízeň lidská opravdu je dýmem. Nestálí Italové počali se od něho odvraceti, chládli v obdivu víc a více, a když r. 1772. uvedena byla v Milaně poslední jeho veliká zpěvohra »Armida« na jevišti, byl výsledek pro umělce ponižující. Hned po zpěvohře ujížděl z města. Hlava ho pálila a ve tmě počaly se mu kroužiti pestré barvy. Dojel do Říma a ulehl. Měl horečku. V poslední ještě chvíli vypravoval v nesouvislých větách žáku svému Barrymu o Praze, o Vltavě a o krásném kraji českém. Se vzpomínkou na matku zemřel božský Čech — Il divino Boemo!

Poslední obrázek, »Primice u sv. Havla,« vyňat je z doby našeho probuzení. Vypravuje se v něm o dojemné slavnosti, o první mši svaté novosvěcence Vojtěcha Nejedlého.

Ke každé povídce připojen je krásně provedený obrázek. V žádné knize pro mládež neviděli jsme tak umělecky provedených illustrací jako v této. Knížku tu odporučujeme vřele všem knihovnám školním i veřejným. Zmíněné povídky hodí se velmi dobře pro třetí stupeň školou povinných dětí. *J. Hordk.*

Různé panstvo. Studie a povídky od *Bohd. Kaminského.* Ottova „Laciná knihovna národní“ č. 99. V Praze 1891. Str. 252. Cena 50 kr., skvostné vydání 1 zl. 20 kr.

Bohdan Kaminský píše vážně a chmurně. Lidské neštěstí jakéhokoliv druhu, ať zaviněné ať nezaviněné, ať mravní ať hmotné, má v něm svého vřelého, objektivního tlumočníka. Nejmilejším okrskem jeho studií je svět umělecký a poloumělecký, jinak střední intelligentní

třída, — i kruhy vznešené, ač řídčeji a jen mimochodem. Zvláštností jeho prací jest nepříznivá kresba světa ženského. B. Kaminský nezná leč ženy-kokety. Matky citem svým úctyhodné a ženy milující, pečlivé jsou řídky, tuze řídky a obyčejně vystupují klesajíce pod tíží neštěstí, nebo jsou pouze živlem zcela vedlejším. Ostatně hlavními osobami kreseb jeho jsou po výtce muži, — nešťastní, slábi, ztraceni, s výše ideálů strženi, zvrhli — a to vše vinou milenek a žen-koket.

V takovém druhu psány též povídky a kresby shrnuté pod názvem »Různé panstvo.« Všední, ale pestré, živě, ostře ve své individualitě kreslené figurky i celé tlupy míhají se tu jako v kaleidoskopu. Umělci, sešlí boháči, panští sluhové, — toť ony třídy, z nichž vzaty postavy k zajímavým obrázkům.

Mladý herec pln ideálů, proti vůli rodičů sběhší se studií, trpí hlad u venkovské čtyřčlenné divadelní společnosti, upadna do osidel pánovité, vypočítavé kokety, kollegyně; po rozpuštění společnosti, hladem vysílen (»čekal na engagement«), zachvácen zánětem plic beze slávy ovšem, bez uznání a opuštěn skoná v pražské nemocnici. — Stejně skončí athleta akrobat a bývalý herec Bulíř. Pro milou nevěrnou a nehodnou dal se k divadlu a když se mu provdala, zhnusiv si ji, zklamán a roztrpčen bloudil od divadla k cirku, stával modelem a teď živí se pokoutními produkcemi před obecenstvem zastrčené hospůdky. Nedbá už ničeho, klesá víc a více. Najednou uslyší, že manžel bývalé milenky jeho zemřel. Vášeň k nevěrné v něm oživne. V zimě, bez peněz a teplého oděvu vydá se k ní. Leč na cestě ji mine spěchající k němu do Prahy a zmořen, vysílen pádí tedy zpět, klesne na cestě únavou, a ohromné tělo jeho nemocí zachvácené odnesou do nemocnice a odtud na hřbitov. (»Dva, kteří se nenašli.«)

Obě postavy nešťastných umělců, — tato živější a provedenější než ona — při své lehkomyslnosti, slabosti a dobráckosti jsou sympathickými, odporným však už, třebas hodnějším politování, protože mravně pokleslejším jest »pan Šrámek,« syn intelligentní rodiny, sochař, jehož zkazily a na dráhu zločinu svedly nedostatek vychování mateřského, otcova nevšímavost, přísnost nemístná a nespravedlivá, zkaženost sester a necitelná chladnost i lhostejnost milenky. Opustí své zaměstnání, pije, upadá v apathii a chce učiniti konec svému truchlému, neužitečnému, ode všech opovrženému životu. Leč lidé ho zachrání. Žije tedy dále, bídněji než dříve — pro krádež konečně odsouzen do vězení. — Všednost starší, nehezké ženy, již si vzal k vůli šlechtické koruncе a penězům, strhne též virtuosa Trsku s ideální umělecké dráhy, odsoudí ho k řemeslnickému ředitelství kůru v zastrčeném venkovském městečku. Z pout se vztrhujícímu duchu jeho dodá poslední ránu seznání, že ideální láska jeho mládí stala se zatím (»Za deset let«) všední, obtloustlou matronou, ač jinak pečlivou a hodnou ženou i matkou.

Všednost, nedostatek vzletu a pochopení pro snahy a ideály mužovy u ženy s jedné strany, bezcitnost, honba za vnějším leskem

a tělesnými požitky, neoduševnělá hmotnost a nízkost tužeb u milenky s druhé strany — toť jsou osudné příčiny, proč lehkomyslní, citem a idealem žijící umělci Bohdana Kaminského upadají v otupělost duševní, ve lhostejnost k umění i k životu, v bídu a cynismus, — že talenty, duchové, kteří mohli pečlivou prací a studiem domoci se slávy a uznání, zanikají, zakrsají stokrát ubožeji, než jejich netalentované všední okolí.

Ze třídy panstva čerpány obrázky »Pan de Beriot« a »Vyrovnala se kněžně.« Do podrobností provedený, svěže individualní, živými rysy nakreslený vystupuje před námi pan de Beriot, syn ředitele statků knížecích, původu sic francouzského, ale zdomácnělý, — jenž všechno ve společnosti princů knížecích promarniv, žije žebrotou, ovšem vznešenou, snaže se i teď hladov a ošumělý udržeti svůj zevnějšek a své chování na výši šlechtické noblessy. Když však prameny pohodlného života vyschnou mu smrtí příbuzného důstojníka, nemaje už ani na nocleh v pokoutní své hospůdce mezi pouliční luzou, noclehuje v lomech za Strahovskou branou, zachladí se a umírá v nemocnici.

Druhý obrázek z panského života končí sebevraždou. Sebevražda u Bohd. Kaminského je živel romanový dosti častý, zaviněný duševní nebo častěji ještě hmotnou rozháraností jeho hrdin. Tak velkostatkář Stejskal, svou paní na mizinu přiveden, jiné cesty spásy nevidí, než podřezati si v lázni krk. Ví dobře, že lehkomyslná, nádhery milovná paní Albina, kterou vášnivě miluje, nelne k němu, nýbrž k jeho bohatství, a s tímto že minulo všecko štěstí jeho. Proč budoval si je na necitném, mělkém srdci bývalé trafikantky? vyznívá jako bolestný úsměch z nálady do povídky vložené.

Života panského dotýkají se i poslední dvě povídky »Z pamětí kočího« a »Lokaj« leč víc jen mimochodem, zabývajíce se vlastně blahobytem služebnictva u různého panstva. Obrázky protivné nálady položeny vedle sebe za větší účinností. Život kočího u měšťanské továrnické bohaté rodiny, žijící ještě prostým, otevřeným životem toho lidu, z něhož vyšla, podán tu v záři jemného humoru prostodušnosti a dobrosrdečnosti — zjev to mezi pracemi Kaminského velmi řídký. Za to tím chmurnější je živobytí pod bezcitnou tíží své livreje úpícího lokaje knížecího. Železná pouta etikety vysokých kruhů, nejenom panstvo samo svírají, přirozenost a měkkost citů v něm utlumují, leč mnohem tíže ještě doléhají na podřízené služebnictvo, činíce je »opicemi« a »otroky.« — Kníže netrpí sluhů ženatých, avšak Josef Vaníček přes to tajně se oženil s dívkou hodnou, ale ubohou, jednou z těch bídných zmořených bytostí průmyslného kraje severočeského, které za několik krejcarův od rána do noci shrbeny nízko nad brusem prsty do krve si ubrušují a skelný prach polykají pro »darebáka« faktora a dříče pána, jabloneckého Němce, který z krvavé práce jejich v Jablonci celé ulice domů si staví. — V zámku chystá se velká hostina, všechno služebnictvo je na nohou: Josef musí pro vznešené hosty na dráhu, potom prostírati

na stoly, posluhovati se ztrnule uctivě hladkou tváří ve vyšňořené pestré livreji své, a zatím duše jeho zmírá úzkostí a nejistotou, — v chudém domku blízké vesnice pracuje žena jeho k porodu, a on tuší, že buď slabá churavá žena, nebo dítko podlehne; rád by ještě tu neb ono živé zastihl; — strach manžela, nedočkavá touha otce pudí ho tam do toho domku, leč nelze, musí stráviti v zámku až pozdě do noci. Před půlnocí teprv nepozorovaně se vytratí. Švakrová, která dříve šťastnou novinu mu vzkázala, jde mu plesajícímu teď uplakána vstříc se slovy »tak vidíte... holčička vám umřela...« Slaboučké dítě s tvářinkou divně, nepoměrně starou a svraštělou nedočkalo, aby usmálo se na otce svého, »člověka v livreji, ale přece člověka.«

Poslední dvě čísla čistým duchem, silně zámluvnou, neodbytnou tendencí svou vynikají nad ostatní. Způsob povahokresby Kaminského jde výlučně od zevnějška k nitru: drobné, bystře nepozorované a jemně zachycené rysy, posuňky, pohyby, osobité známky vedou jako četné praménky k zřídlu svému, pod zevnějškem utajenému, k duši. Přímé líčení vnitřních bojů, hnutí obyčejně není, ze známek fysických musíte se dohádati, že něco uvnitř se zmítá, vzbíjí a vzdoruje, vzlétá k ideálu a klesá nazpět. Způsob tento zevnější povahokresby, nepostrádaje dojmu skutečnosti, přirozenosti a názornosti, stává se přece suchým, jakoby registrujícím pro čtenáře lehkého, povrchního, jemuž jádro uniká. — U přítomné sbírky ještě všednost motivův a skrblost dějová, sloh a postup myšlenek nehledaný, až k neživosti a rozvleklosti někdy klesající, uzamykají knihu pro většinu čtenářstva z prostého lidu.

Postavy vedlejší spisovatel skoro stejně důkladně, ostře a živě charakterisuje, jako postavy hlavní. U něho jako v životě každá figurka, jež před očima čtenářovýma proběhne, má svou vlastní, určitou individualitu. Tento způsob skupinový dodává zvláštního opravdového života obrázkům jeho, vadí však soustředěné účinnosti hlavního pásma, rozváděje pozornost čtenářovu téměř stejnoměrně po všech figurkách. Proto též spisovatel zdařileji si vede v drobnomalbě než v pracích rozsáhlých.

I při látce vzaté ze společnosti zpuchřelé a zkažené spisovatel nepřestává býti delikatním, neurážeje nikoho. Cit humanní, jiskra čisté lidskosti, jež vtiskují pečeť každému obrázku, umělecký jemnocit jsou hlavními přednostmi knihy, která plně vyváží všechny formalní a oekonomické poklesky. *P. Š.*

Besedy mládeže. Svazek 274. *Kliment Čermák:* „Památky našich předků.“ V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 90. Cena 30 kr.

Spisek tento napsalo povolané péro. K. Čermák, c. k. konservator, jest vůbec znám jako pilný sběratel starožitností a pilný pracovník v odboru tom. Sbírka poučných povídek ve spisku tomto slučuje s odbornou znalostí prosté, dětem přístupné podání učitelovo. Jest jich deset, dle časové posloupnosti seřaděných. V první, nadepsané

»Po dvou tisících letech objevené skladiště,« vypravuje se o hromadném nálezu starožitností předvěkých (na přiloženém obrázku znázorněných) v kraji čáslavském. Ale obrázek nepřiléhá cele k povídce. Číslice zobrazených předmětů se ani k povídce neodnášejí, ani dole vysvětlivek nemají. V povídce »Co objevili vojáci v Bosně« dočtou se dítky o nálezu pohanského obětního vozíku. Třetí »Matička Iria,« jakož i všechny následující, týká se již domácích nálezů starožitnických, a sice popelnic, střepin, kostěných bruslí, sáněk, naušnic, bronzových udic, kostěných šídel, hrotů k šípům, přeslenů, kladiv, peněz (»Na Levém Hradci«). I staré knihy české (»Hájkova kronyka,« knížka Jana Brtvína z Ploskovic, herbář Mathiolův, Paprockého Diadochus) jsou tu mládeži v následujících obrázcích pochopitelně ve známost uvedeny. Též staré pomníky (sedmá povídka »Památka šlechetných neumírá«), zříceniny, pozdější nálezy při stavbách a j. jsou předmětem ostatních povídek.

Spisovatel měl asi trojí účel na paměti, když knížku skládal: poprvé seznámiti mládež se starožitnostmi vůbec, vlasteneckými zvláště, na základě toho poznání za druhé buditi a šlechtiti úctu a lásku k předkům, k národu a vlasti, a po třetí učiti lid vůbec šetrnému zacházení se starožitnostmi, upozorniti jej, jakou mají cenu pro vědu, a vybídnouti, aby nalezené památky ve vlasteneckých museích ukládal. Sice je kniha předem psána pro východní kraje království Českého, ale jelikož bude po všech krajích českých čtena, mohlo a mělo býti též upozorněno v ní na sbírky musea vlasteneckého v Olomouci i musejního spolku brněnského. — Co se týká formy podání, je spisek prostonárodní, zajímavě psaný řečí správnou. Lze jej tedy pro dospělejší dítky i pro lidové knihovny doporučiti. *J. F—k.*

Paběrky.

„Jaroslav Vrchlický na Moravě. Čtenářům, kteří stopují různé naše literarní zjevy, bude asi známo, že J. Vrchlický na Moravě měl sice vždy hlouček lidí, kteří dovedli s činností jeho býti — nespokojeni, avšak činně sám že v listech moravských dosud nikdy nevystoupil. Té cti dostalo se teprve časopisu „Niva,“ v jejímž právě vyšlém 2. čísle uveřejněny dvě nové básně (Odpověď, Talmudský motiv) z jeho péra. Jsou to tedy vůbec první věci Vrchlického, jež na Moravě vytištěny... Jako mimochodem připomínáme, že na stranu oněch starých „moravských přátel“ Vrchlického v poslední ještě chvíli postavil se — sazečský šotek, a jak jsme soukromě zvěděli, nápis jedné z básní „Talmudský motiv“ změnil v „Talmudský hřbitov.“ Nu, to snad není ani největší ani poslední hřích proti Vrchlickému u nás spáchaný.“ (Tak „Mor. Orlice“ č. 6.) Teď, „Moravičko milá,“ nezbývá ti nic jiného, než přísná vlastenecká povinnost, postaviti p. Vrchlickému ještě za živa aspoň pomník za to, že se k tobě snížil; ten by mohl snad všecky tvoje „hříchy“ proti němu, i ty budoucí, odčiniti, Vrchlického „hříchy“ ovšem ostanou a budou aspoň takto přiměřeně oslaveny!

„Pan Jirásek napsal komedii ze 14. stol. („Kolébka“), která dávána s pěkným úspěchem. Referentu „Politiky“ p. V. Guthovi se však nelíbila a posoudil ji nepříznivě. Řada literatů stojících kolem „Lumíra“ podala p. Dru. Mildemu, jenž má nad časopisem „Politik“ vrchní dozor, žádost, aby zamezil „řádění“ p. Gutha. Divíme se, že mohou vzdělaní literati takovým způsobem chtít omezovati volnost přesvědčení

a kritiky. Dnes vezmete takhle slovo kritikovi v „Politik," zítra obrátíte se na „Nár. listy," a brzy nebude snad v Čechách nikdo smět říci, že se mu některý básník, jenž píše do „Lumíra," nelíbí." („Klatovské listy" č. 1.)

O kritické studii L. Čecha „**Karolina Světlá**" napsala El. Krásnohorská v „Ženských listech" (č. 1. str. 8.) m. j. toto: „Kritik praví, že o poměru Světlé k obecenstvu nemůže nám nic pověděti, nemaje prý dokladů, kterými by si zjistil, čím ona obecenstvu jest nebo byla. Jak upřímně litujeme pana kritika! Namáhal se sepsáním celé knihy a nevěděl sám vlastně proč." No, na šesti stranách polemisovati proti vývodům spisovatelovým, to přece dobře prozrazuje vědomí, proč knihu napsal; při tom ale napsati tak, mírně řečeno, pohodlný rozsudek, že nevěděl proč ji napsal, dovede věru jen redaktorka „Ženských listů."

Při své installační řeči prohlásil se nynější rektor české university **prof. Dr. A. Frič**, za přívržence darwinismu. Jinak o věci té soudí proděkan medicinské fakulty prof. Dr. Reinsberg ve článku „Člověk v přírodě" („Zlatá Praha" 1891, str. 195.); praví totiž, prozkoumav důvody: „Musíme tedy vrátiti se ku theorii biblické." Obíraje se otázkou, zda z jednoho páru lidstvo svůj původ vzalo, praví na konci: „... a různé jiné momenty musí nás vésti k tomu, že správna je theorie monogenetická." O stáří pak lidstva praví: „Jen tolik jest jisto, že člověk je starší než 6000 let, jak církev učí." Z toho patrno, že se p. prof. srovnává s učením církevním až na poslední bod; podotýkáme však, že církev o stáří lidstva nic docela určitého neučí. *J. N. Holý.*

Zprávy.

Listy z Prahy. XII. Zdá se, že u nás se hledí na starožitnosti jenom jako na zajímavý material pro vědeckou práci, ale význam jich pro život národní že se ku podivu podceňuje. Jinak si nelze vysvětliti stálé ničení uměleckých památek v Praze. Jiní národové pokládají každou starožitnost za nezaplatitelný odkaz dědů, v něm nalézají pojítko minulosti své s přítomností, v něm hovoří předkové se svými potomky a sílí jich národního ducha, jich zvláštní ráz. A my? O nás Češích se říká, že lpíme až příliš na své minulosti — ale kéž by však to jen byla věrná pravda! Ovšem slavná minulost dodává síly, vědomí o slávě, síle a moci předků vzpružuje a povznáší — ale kdyby kniha sama měla býti jediným pramenem, odkud bychom čerpali poznání bývalých časů, pak by ten pramen brzy se osvědčil nedostatečným. Naproti tomu vítá-li mne při každém kroku upomínka dávných mužův a činův, a jmenovitě upomínka kulturní a umělecké vyspělosti a výše otců, vyrůstám-li s nimi od mala, tu kus té minulé síly srostlo s naší bytostí a nikdo už jí nikdy nevyhladí. Toť právě jedna z hlavních příčin úpadku Moravy, že nedostatkem zachovaných starožitností kleslo historické vědomí a lid nemaje opory proti vnikající cizí moci, poddával se jí. Morava bývala vždycky pastorkem českých vladařů, všechen umělecký ruch soustřeďován byl v Čechách, a pánové čeští, mající statky též na Moravě, hleděli si hlavně českých panství. Ani Přerov nemá historických památek mnoho. Starobylý ráz pak zachovaly si z měst českých význačněji snad jen Lipník a Hranice, a právě tato dvě města snad náležejí naší národnosti už jen na krátko, propadajíce před našima očima a s naším vědomím klidně osudu baltických Slovanů... Za to Čechy slynuly uměleckými památkami a poklady a jeden čas dokonce byla Praha Athenami střední Evropy. Ani vandalismus válek husitských, a zvláště války třicetileté, ani pruské vpády v minulém století a nepřízeň Josefa II.

nedovedly boháče udělati chuďasem: oloupily jej o majetek ohromné ceny, ale on zůstal přec ještě zámožným. To jej svádí — jak se zdá — k nebezpečné bezstarostnosti. Nepřátelé znají význam starožitných památek pro duchovní život národa; proto jsou jim trnem v oku. Proto na př. navrhovali ve svých časopisech, aby byla zbořena divukrásná Prašná brána v Praze. dílo rodáka prostějovského, Matyáše Rejska, a že podobný návrh se stal o obou branách Karlova mostu, s rozhořčením uváděly svého času noviny. Za to když se jednalo v obecním zastupitelstvu pražském o opravu pobořeného mostu Karlova, docela do opravdy někteří páni obecní starší navrhovali, aby světem obdivované dílo Karlovo, jeden z hlavních půvabů Prahy, bylo zbořeno, poněvadž most není dosť široký na dnešní potřebu. A nikdo těm pánům nepřipomenul, že to jsou řeči nesrdečné, bezcitné, ba přímo nevlastenecké. O jiných znamenitých památkách zde už zmíněno. Tak na př. nedávno professor K. B. Mádl upozornil na vzácná freska v t. zv. královském dvoře za Týnem, jež vydány jsou všem nepohodám počasí a za skromný peníz by mohly býti obnoveny. Ale marně! Ani Umělecká beseda ani konservatoři, ani obec ani soukromník se toho neujal. Něco obnovili sami pp. arch. Fanta a prof. Koula, ostatní hyne. — Přemysl Otakar II. dal vystavěti kol r. 1260. kostel sv. kříže na památku, že český král zvítězil nad Prusy. Přes 600 let stál tu kostel ten, zdi byly přímo nerozbořitelny — ale marny byly všecky hlasy, aby kostel byl obnoven aneb aspoň zakoupen, nikdo nechtěl 75.000 zl. dáti na získání velikého stavebního místa kol chrámu i chrámu samého. Až když komplex byl prodán podnikateli staveb na 3—4 domy, a kostel, stavba 600 let stará, rozbořen, koupila jej obec pražská skoro o 20.000 zl. dráže, aby tam vystavěla školu. — Smíchovská obec usnesla se nedávno zbořiti starobylý kostelík sv. Filipa a Jakuba, pocházející z roku 1749., s apsidou romanskou ze století 13., ač mohl kol něho býti zřízen pěkný sad, jichž Smíchov bez toho nazbyt nemá a ač na místě, jež kostelík zajímal, tak as půl činžáku se vystaví, který bude tedy pěknější ozdobou města, než památka třebas neveliká, ale vypravující děje 6—7 století. Sotva odpraven tento kostelík, dochází na kostel sv. Lazara, o jehož neobyčejné památnosti umělecké jste v minulém čísle přinesli zmínku. Stát vystaví tam porotní síň!! Krátce potom přinesly noviny zprávu, že kaple sv. Ludmily při týnském kostele, pozůstatek původního kostela snad ze století 10. pocházející, bude po mnohých a mnohých komisích a úradách přece zničen. Dlouho nechtěl na to přistoupiti sbor obecních starších, nyní nepochybně se to přijme, ježto návrh pochází od stav. rady Hlávky. Kdyby peníze vynaložené na všechny ty komise byly bývaly hned se věnovaly na znovuzřízení kaply, dnes by Praha neměla příčiny, odstraňovati stavitelskou památku, připomínající první smělejší kroky křesťanství v Praze. Pod kaplí zachovány jsou chodby, jimiž kráčívala sv. Ludmila vykonávat svou pobožnost. Osud kostelíčka sv. Martina v Platejzi, v němž poprvé podáváno pod obojí, rovněž už je zpečetěn. Ku podivu však s rekonstrukcemi se nikdy tak nepospíchá, jako s bouráním. Staroslavný klášter sv. Anežky, smutný svědek skrovné obětivosti, ba netečnosti a nelásky k umění, čeká v děsném stavu stále svého mecenáše. Bude-li se tak chutě bourati dále, jako posud, stanou se bezpodstatnými nářky na dobu Josefa II.; naše doba se jí brzy vyrovná. Za posledních 120 let zničeno a zrušeno jediné

v Praze na sto starých kostelův a kaplí. (V., „Posvátná místa“ od Fr. Ekerta, díl II., kde podán jich seznam.)

Z literarního ruchu oznamuji především, že posavádní literarní hlídka „Nár. listů“ byla novým rokem zrušena. Tak tedy přední žurnal český bude míti nadále výborně opatřenou soudní síň, výborně opatřené zprávy místní atd. — ale pro české písemnictvo zas se uzavře ta skrovná prostora, kde aspoň jednou do týdna obracována pozornost čtenářstva též k tomu, co duch český trvalého současně tvoří a co ve světě pozoruhodného se zjevuje. Přispěli jste prý také trochu Vy k tomuto zrušení hlídky, praví pražský klep. Tím, že pochválena tam nedávno *Leandra Čechova* studie o Karolině Světlé, některé kruhy byly prý nemile dotčeny; i poukazováno prý na to, že Čechova práce vyšla dříve už v klerikalním časopise, že tedy jest to tendenční práce klerikalní. Ale to byl snad už jen poslední hřeb do rakve.

Česká Akademie jala se vydávati „Sborník světové poesie,“ oživivši tím zaniklou „Poesii světovou,“ a vyšel tam posud „Zuřivý Roland“ Ariostův v překladě Vrchlického a Mickiewiczův „Konrad Wallenrod“ v překladě Sládkově. Vítáme tento podnik s upřímnou radostí. Jest důstojný Akademie a může jenom přinésti užitek a dobro jménu a čtenářstvu českému. V dalších svazcích dle doslechu vydány budou překlady z Byrona (od Dra. Krska), Lermontova (od Fr. Táborského), Puškina (od El. Krásnohorské), a tak i dále se bude střídati poesie cizokrajná se slovanskou. Cena není drahá. Redakci vede Jar. Vrchlický.

Mnoho se vtipkuje o českých rukopisech v Samarkandu a Buchaře, na něž upozornil při zahájení České Akademie vídeňský „Fremdenblatt.“ Upozornění toto vykládáno za ironické. Ale i v tom případě mohla Akademie bez ublížení své důstojnosti učiniti dotaz v redakci, odkud se ta zpráva tam vzala. Tu by se hned bylo vědělo, zdali organ zahraničného ministerstva chtěl zlehčovati ústav, jehož protektorem je sám bratr císařův, arcikníže Karel Ludvík, čili nic Míníme, že bylo dokonce povinností Akademie obhájiti svou čest. Ostatně už před několika lety upozornily ruské listy, že české rukopisy v Asii se nacházejí. A není zajisté nemožno, že ne-li rukopisy, aspoň jiné památky skutečně odvezeny od Tatarů po jich vpádu do Moravy r. 1241., neboť tehdáž zpustošen Olomouc, Přerov a mimo jiné také klášter rajhradský. V Buchaře je stará a slavná universita, mající velikou knihovnu. Proč by mezi latinskými knihami tamějšími nemohly býti též památky z naší vlasti? Habent sua fata libelli! Švedové netížili si na př. i legendu o sv. Kateřině odvézti do Stockholmu. Připadá nám tu, jak jinak na př. Maďaři si vedou v podobných okolnostech. Jejich Vambéry přestrojil se za derviše a cestoval po Turkestanu, jen aby vyšetřil nějaké stopy o příbuzných Maďarům kmenech. A uherská Akademie i vláda svého času vyslala do Cařihradu učence, aby v knihovně sultanově hledali rukopisů, odvezených Turky ve století 16. Co posléze se týče otázky, mohou-li z první polovice 13. století pocházeti vůbec nějaké české památky literarní, myslíme, že ji nelze tak zhola jen vtipem odbyti. Báseň tak dokonalá jako „Alexandreis“ bude as míti nějaké předchůdce méně dokonalé; ostatně při slově rukopis netřeba hned mysliti na

básně, podobné skladbám Rukopisu Královdvorského a RZ. Mezířádkové výklady, překlady žaltáře, knihy latinské i německé byly by stejně vítány k jasnějšímu osvětlení doby té. Že pak český dvůr za Václava I. byl přízniv básnictvu a literatuře, jest vůbec známo. Aby tam, kde jedna strana přála tolik německé slovesnosti, nebylo nižádné opposice domácí, jest při naší povaze přímo neuvěřitelno, a ta opposice jistě přála zas českým skladbám. Ale zdá se, že do celé věci záhy bude přivedeno světlo. Neboť Dr. Servác Heller vyžádal si na Akademii podporu na cestu do Samarkandu a Buchary. Nelze pochybovati, že věnuje též pilnou pozornost tamějším knihovnám a sbírkám. Nutno tedy už míti trochu strpení a dočkati výsledku. Ale ani snaha bezvýsledná vlastně nezasluhuje výsměchu, jen když je poctivá.

Z omladiny básnické mile tu překvapil přátele poesie před vánocemi A. Klášterský, konc. praktikant c. k. zemské školní rady české, svou sbírkou „Poli a lesy.“ Vane z ní opravdu dech osvěžující, sílivý. Básník je prost moderního pessimismu a skepticismu, přemítá klidně, bez hlubokých rozporů, lyrika jeho jest měkká a lahodná. Kouzlo lesa, pole a květin ztlumočeno tak rozkošně, že sbírka vábí k opětnému a opětnému čtení. I vlastenecké struny zazněly tu zvuky zcela novými. Socialní poměry pak rovněž došly jímavého ohlasu. Zvláště závěr básní bývá originalně přiostřen. Ostatně bez toho bude sbírka v „Hlídce lit.“ jistě obšírněji probrána.

Posléz budiž zde zmíněno nového podniku literarního, který po způsobu francouzském přezván bude „Modrou knihovnou.“ Tato má přinášeti vynikající práce starších i novějších spisovatelů za nejlevnější cenu (8—10 kr. celý spis) a rozšiřovati takto českou knihu do nejširších vrstev. Redaktorem prý bude Dr. Václav Řezníček, známý novellista.

Cyrillo-methodějské dědictví v Brně dle zprávy z 31. pros. 1890 mělo příjmů v úpisech 86.900 zl., v hotových 5601 zl. 64½ kr., vydání pak 4141 zl. 50 kr.

Zeměpisné monografie pro mládež vydávati chce uč. J. Dolenský (v Praze č. d. 1506.—II.); počátek učiněn bude Čechami, pak mají následovati ostatní země mocnářství našeho a posléze cizí státy. Vydavatel vybízí ku spolupracovnictví zvláště ty, kteří by psali z vlastního názoru.

Nedělní list literarně belletristický při „Mor. Orlici,“ jakož i nedělní literarní hlídka při „Nár. listech“ zrušeny.

Charvatsko. Paedagogická literarní jednota vydala 24. svazek pro své členy; je to „Zorna obuka u pučkoj školi“ od *M. Kobaliho*. Jest velmi praktickým vodítkem učitelům národních škol, zvláště mladším. — *Matija Pavić* napsal delší rozpravu „Arijanstvo u Panoniji sriemskoj.“ Jest zajímavým příspěvkem k dějinám staré církve pannonské. Jest pokusem objasniti obraz církve ve zmíněném kraji za panství římského, t. j. doby prvých šesti století. — V Sarajevě přeložil redaktor „Bošnjaka“ *Hilmi Muhibbić* (časopis „Bošnjak“ hájí bosenské Mohamedany) tragoedii ve 3 jedn. „Sirota dijete“ od *Namik Kemala* z tureckého. — Dubrovnické knihkupectví Dragutina Pretnera vydalo velmi zajímavou knihu „Razni članci“ od *Vuka Vrčeviće*. Spisovatel, který zemřel již roku 1882., byl horlivým sběratelem národní poesie, a to zajisté povolaným, jak dokazují sbírky, vydané zmíněným knihkupectvím. Jsou to: „Narodne satirično zanimlive podrugačice“ (posměšky), „Narodne basne“ (bajky), „Narodne pripovijetky, ponajviše

kratke a šaljive," „Narodne pripoviesti i presude" (pověry), „Srpske narodne igre," „Hercegovačke narodne pjesme" a poslední „Razni članci." Kniha tato nevelikého objemu (119 stran) obsahuje 29 článků, z nichž mnohé jsou velmi zajímavy. Tak „Kmetovski sud," „Kotorski zakonik," „Lijek kosovskih rana," „O četovanju" a „Hajdukovanju," „Pčele." — Před několika lety napsal kníže Mikuláš černohorský dramatické dílo „Balkanska carica" Obsahuje mnoho překrásných lyrických míst, což bylo pohnutkou nadanému hudebníku a skladateli D. de Sarno-San Giorgio. že složil k němu hudbu. Krásným slovům nadaného knížete básníka odpovídá krásná hudba genialního skladatele. Text vytištěn cyrillicí, tak totiž drama napsal kníže. — V Záhřebě založen hudební časopis „Gusle." Redaktory jsou známí spisovatelé charvatští Vjekoslav Klaić a V. Novak. Hudební přílohy řídí nadaný skladatel Ivan šl. Zaic. Práce týkající se národní „tamburiny" řídí Milutin šl. Farkaš. (Předpl. 3 zl.) — Jihoslovanská akademie měla 10. pros. slavnostní schůze. Akademie působí zdárně již 24 let. Jen loni bylo předčítáno 24 rozprav. Dosud vydala 107 svazků „Radu," svého vědeckého sborníku. Dále vydala loni 12. svazek slovníku, dva svazky Smičiklasových „Starin," „Písně Dinka Ranjine." Základní jmění obnáší 413.008 zl. Mecenáš akademie biskup Štrossmajer daroval opět loni 1000 zl. na vydávání slovníka. — Matice charvatská hodlá letos vydati, jako již po několik let činila, povídku nejnadanějšího charvatského spisovatele Ks. Šandora Gjalského. Letos prý vydá povídku „Iz varmegjinskih dana." — „Vienac" ve svém 50. čísle přináší překlad črty Gabriely Preissové „Silhoueta z Krajinska" a slibuje, že letošího roku přinese od téže spisovatelky více překladů, zvláště však překlad povídky „Počátek romanu." *J. Malota.*

Srbsko. Matice srbská vydala 107. svazek „Letopisu Matice srbské," uveřejňujíc *Marka Dragoviče* „Priloge za historiju Crne Gore." Spisovatel seznamuje čtenáře se soudnictvím černohorským. Poznáváme z něho, že národní soud hrál ve všech dobách černohorských vladyků nejvážnější úlohu v zemi. Soud nebyl obmezen soudní mocí rozličných úředníků; byl úplně svobodný, neodvislý, veřejný, národní, a „dobri ljudi, izabrani izmedju naroda, sudili su narodu, a gospodar zemlje samo je potvrdjivao, što je narodni sud presudio." — Na druhém místě uveřejněna tragoedie *M. Popovičova* „Car Jovan." Ostatní články jsou méně pozoruhodny. — *A. Gavrilović* vydal svazek lyrických písní „Majske noći" (Májové noci) a *Vl. M. Jovanović* sbírku básní „Lepe tudjinke" (Krásné cizinky). V básních těchto napodobuje, ba správně řečeno překládá cizí básníky, některé věrněji, jiné volněji. Jovanović jest sice básníkem velmi plodným a nadaným, avšak přílišná tato plodnost jest velikou závadou literarní hodnotě jeho prací, jakož důkazem toho jsou sbírky vydané r. 1890. „Crtice iz samačkog života" (Ze samotářského života) a „Iz detinstva." *J. Malota.*

Rusko. Hlad na Rusi zle řádící přiměl také spisovatele i nakladatele ruské, aby přispívali svými hřivnami k odstranění stále se šířícího zla toho. Tak nedávno vydala redakce „Ruské myšli" „Sborník ve prospěch hladem stižených," jehož úhrnný výtěžek určen ku podpoře ubožáků těch. Sborník kromě básní (V. Veličky, Merežkovského, Minského), povídek (Salowa, Korolenky, Mačteta) obsahuje články poučně hospodářského obsahu (od Isajewa,

Golceva) i kritické stati (Protopopova). — Jiný podobný illustrovaný sborník nazývá se „Pomošč golodajuščim.“ — Známý kritik *N. K. Michajlovskij,* stoupenec publicistického směru Dobroljubova i Pisareva v kritice, vydal tyto dni sbírku svých článečků, uveřejňovaných r. 1890. a 1891. v „Ruských vědomostech“ i „Ruské mysli,“ s názvem „Literatura i život“; je to řada vzpomínek na muže, s nimiž se autor stýkal jakožto spolupracovník „Otečestvennych Zapisek,“ na G. Z. Elisejeva, N. Šelgunova, V. S. Kuročkina, pak úvah o současných belletristech (Čechovu, Potapenkovi, Tolstém). Charakter několika článků jest polemický: Michajlov bojuje proti kritikům týdeníku P. A. Gajdebuova, „Nedělja“ (Disterlo, Jedinica) i proti kritice „Severného věstniku“ (A. Volynskij), zástupcům „dětí,“ hlásajícím rehabilitaci skutečnosti, že třeba s ní se smířiti, ať jest jaká jest, že básníci mají reprodukovati světlé zjevy života, že třeba vzdáti se idealův otcův a spokojiti se přítomností, jako to činí nové literarní pokolení osmdesátých let. Mluvě o jednom z nejnadanějších belletristů novějších, Potapenkovi, jenž tyto dni vydal 3. a 4. sv. svých „Novell a povídek,“ Michajlovskij chválí je zvláště proto, že nenáleží k těm novějším spisovatelům, kteří tak lhostejně a chladnokrevně líčí skutečnost, hlásajíce smír se smutnou skutečností. V životě Potapenku zajímá zvláště úměrnost neb neúměrnost mezi cílem, který si kdo předloží, a silami jeho. „Kdyby lidé,“ praví Potapenko v jedné novelle svojí, „mohli sestrojiti přísně mathematický poměr mezi svými cíli a svými silami, nebylo by tolik slz na zemi.“ — Téhož směru jako Michajlovskij v kritice hájí *M. A. Protopopov,* jenž v „Ruské mysli“ pojednal o nedávno zesnulém Gončarovu, Leskovu, jejž zove „bolným“ (chorobným) talentem, a o „kritických pokusech“ V. Majkova († 1847). Charakteristickými vlastnostmi talentu Gončarova Protopopov jmenuje klidnost, lhostejnost, apathii, objektivnost ve všem, co líčí, uměleckost; Gončarov přeje si, aby lidé byli méně romantičtí a více praktičtí, činnější, a bude lépe na světě. Ale typy jeho positivní, strýc Adujev, Stolz, Tušin vyznačují se nedostatkem idealnosti v životě i činnosti; taková pak praktičnost bez idealního základu, nemůže býti nikdy předností člověka. Gončarov od počátku činnosti své až do konce zůstal čistým umělcem psychologem, žádná doba neodrazila se v dílech jeho. Význam nadaného, ale předčasně zesnulého kritika Ap. Majkova Protopopov snižuje Majkova proti Arseněvovi a Skabičevskému; nazývaje jeho kritickou methodu objektivní, dle níž ve skutečnosti není nic bídného, co by nemohlo býti předmětem umělecké tvorby, srovnává ji s kritikou kvietisty Bělinského, kdy hlásal tento rozumnost všeho, co jest, theorii umění pro umění. Proto literarně kritická činnost jeho dle Protopopova nebyla krokem ku předu, nýbrž krokem nazpět proti utilitaristicky kritické činnosti Bělinského v letech čtyřicátých. — Dne 20. září 1891 minulo 100 let od narození znamenitého belletristy ruského *S. T. Aksakova,* autora „Rodinné kroniky“; za tou příčinou přinesly časopisy různé články o životě a působení jeho. Pěkný kriticko-životopisný spisek o něm vydal *V. Ostrogorskij,* stať v „Ruské mysli“ napsal *Miljukov.* — Letoším rokem počal varšavský prof. *A. S. Budilovič* vydávati literarně-historický a politický časopis „Slavjanskoje obozrěnije“ místo bývalých „Slavjanských izvěstij,“ které koncem r. 1891. přestaly vycházeti. Časopis onen slibuje si všímati také věcí jinoslovanských.

Francie. *Dubut de Laforest* zvláštně pojímá úkol umění v literatuře Lze ho nazvati „specialistou“ v nemocech nervosních, jimiž se konec našeho století vyznamenává, i domnívá se, že musí v romanové formě vše pověděti, co o nich ví a co by od nich dobré bylo. Dělá zkrátka z romanu — kliniku. Tentokrát zvláště si vzal na mušku škodlivost užívání morfia. Od několika let nnozí lidé nechtějí ani pracovati ani trpěti ani ploditi ani žíti: jen sníti a spáti a otupovati se. Morfium je „Circe“ současné spustlosti. Jest to tudíž věčný předmět studia nejen pro učence psychologa, nýbrž i pro romancièra, poněvadž roman jest uměleckou formou par excellence našeho století, a jeho pružnost a elastičnost dovoluje mu pokusiti se o vše. Ale Laforest ve svém posledním romanu „Morphine“ příliš mnoho pozornosti a píle věnoval stránce vědecké a příliš málo umělecké. V romanu jeho zahrnuto mnoho materialu cenného, ale schází mu spracování umělecké.

Hallucinace opět jest podkladem „A l'écart“ pánů *R. Minhara* a *A. Vallettea,* psychologické studie, jaké schopna by byla chorobná fantasie Poëova a Dostojevského. Obsah jest asi tento. Mauchat domnívá se býti původcem vraždy, jejímž bezděčným svědkem byl aneb o níž četl v novinách. Malone opět domnívá se, že je pronásledován duchy jistých obrazů, jež byl zničil, poněvadž ho ku zlému ponoukaly. Oba se odeberou do Tunisu, kdež uzavrou přátelství. Mauchatovi podaří se od své nervové choroby jakýsi lék nalézti ve studiu botaniky. Illuse arciť zbaviti se nemůže, než pozorováním boje o život mezi rostlinami (!) nabude přesvědčení, že tak jednal poslušen jsa přírody. Malone však si vezme život. — O čem všem se dnes nepíše!?

Měli bychom se zmíniti o sbírce povídek *And. Theurieta* „Le nari de Jacqueline,“ než poněvadž překlad první, po níž sbírka nazvána, přinesl loňský (1890) ročník „Světozora,“ uvádíme ji tu jenom prostě s poznámkou, že nejlepší jest „La tontine.“ „Les ogresses“ *P. Aréna* jest sbírka 42 povídek, jež uveřejněny byly napřed v časopisech. Ceny jsou nestejné. Nejlepší prvá „Les ogresses.“

H. Malot svým romanem „Anie“ dostoupil číslice značné, je to padesátý svazek jeho. Ale produktivnosti neodpovídá vniterná cena, ta kesá. Děj není nový, spracován jest však poutavě. Rovněž jenom na vrozenou nám zvědavost vypočten jest roman *H. Grévillea* „L'héritière.“ Tím dosti řečeno o jednom i o druhém. *A. Koudelka.*

Italie. *F. di Giorgi,* krajan de Robertův, jest jako tento slepým přímo obdivovatelem Bourgetovým; jak Roberto, tak také Giorgi patří k psychologické škole. Tím však nemíníme říci, že by di Giorgi byl bystrým „notomistou,“ že by si liboval v rozbírání a „secírování“ srdce lidského až do poslední cévy. Důkazem toho sbírka jeho povídek, počtem 6, nazvaná „Anomale.“ Je to vlastně šest případů moralních chorob. Hlavní chybou všech jest, že osoby v nich jenom myslí, diskutují, rozumují, následkem toho čtenář nemá jasného a přímého názoru o skutečnosti; druhou chybou jest nejasný sloh spisovatelův.

Contessa Lara vydala pro děti elegantně psanou povídku „Una famiglia di topi“ (t. j. rodina myší). Povídka jest prosta vší pedanterie, psaná přiměřeně rozumu dětskému, a nicméně přece ne dětinská. Je to vlastně dětský roman.

„Il paese di cuccagna“ *M. Seraové* lze nazvati nejostřejším útokem proti hře v loterii, jež vede a svádí ku všem špatnostem člověka, a bývá

příčinou mnohých chorob a i smrti mezi lidmi. Epidemií tou zachváceny jsou všechny stavy; ve stínu loterie provozuje se celá řada řemesel a obchodů podvodních a podezřelých. Po způsobu Zolově seskupila M. Seraová kolem prostinké události celou řadu episod, v nichž se dotýká všech možných stavů společenských. Loterie dona Crescenza je střediskem, v němž se soustřeďují hlavní osoby romanu. Žádný z hráčů neujde trestu. Ninetto Casta se zavraždí, advokata Marzana raní mrtvice, prof. Colaneri, bývalý kněz katolický, stane se protestantským pastorem; Dr. Trifari vystěhuje se do Ameriky, C. Fragalà udělá úpadek, markýz C. Cavalcanti stává se katanem své vlastní dcery, D. Mayer skočí se 4. poschodí, atd. Dojem je hrozný a odstrašující. Ale nejenom moralní cenu má roman Seraové, nýbrž i uměleckou. Život neapolský jest v něm vylíčen věrně a charakteristicky. Sytostí barev a živostí líčně vynikají zvláště: tah loterní, křest Anežky Fragalové, lichvářská banka a j. Roman je poněkud dlouhý a místy příliš povídavý, spojitost mezi jednotlivými episodami nevždy vniterná a s dostatek odůvodněná, ale čeho spisovatelka dosíci chtěla, toho dosáhla, prokázala totiž službu užitečnou vlasti své.

„Troppo amata!“ (Příliš milována!) Krásný nadpis, a v jistém vzhledu dobrý roman. Autor? *Enrico Castelnuovo.* Co se nápisu týká, nepřiléhá úplně k obsahu. Je to historie vášně, náruživosti, ale náruživosti mírné a skromné. Láska Cecilie a Umberta (Huberta) činí toliko episodu, a to právě ne nejšťastnější. Děj vlastně činí jednotlivé fase ze života Cecilie, jež v každém, kdo se s ní lépe seznámí, budí lásku, jež však neblahé má v zápětí následky. Roman vyniká některými zdařile narysovanými povahami. Co jsme tu jindy o vlastnostech spisovatelových poznamenali, platí i o této práci.

„Nella vita“ předvádí nám tři přítelkyně, jež si o životě a lásce každá jiný ideal utvořily; žádná však ho nedosáhne. Marie chtěla života užívati v radosti a bezstarostnosti, nějaký časek skutečně ho okouší, ovšem za cenu poctivosti, cudnosti a přátelství, ale potom podlehne pověčnému zákonu životnímu, dojde také na ni řada. Fulvia, práhnoucí po lásce, umírá, aniž nalezla srdce, které by jí porozumělo. Sandra, skromnější, hodná a poctivá, vytkne si za úkol životní plnění povinností svých a konání ctností křesťanských, a manžel, pro něhož se zřekne Pavlovy lásky, nedovede jí oceniti a zradí ji. Myšlenka, jak viděti, pěkná, ale zpracování není tak zdařilé. Děj místy se vleče krokem hlemýždím, z toho zase prudkostí parního stroje. Slovem, schází umělecký rythmus knize. Spisovatelka — *Mercedes.* *A. Koudelka.*

Anglie. Z anglických spisovatelů jmenujeme předem *T. Hardyho.* Narodil se roku 1840., a jako většina lidí, v jichžto žilách koluje „inkoust,“ začal svou literarní činnost básnictvím a kritickými essayemi. První práci jeho uveřejnil „Chamber's Journal.“ Název její byl: „Jak jsem si sám dům ustavěl.“ Bylo mu dvaadvacet let. Potom po dvě léta psal jenom verše, pak věnoval se theologii a konečně stavitelství. Roku však 1870. na radu John Morleyho a G. Meredithe věnoval se novellistice. A hned toho roku napsal a také uveřejnil „Desperate Remedies,“ ale práce ta zůstala nepovšímnuta. Rozhněván tím nechal Hardy opět spisovatelství a vrátil se ku svým plánům a nárysům. Ale ne na dlouho. Podařiloť se mu najíti nakladatele pro napsaný roman „Under the Greenwood Tree,“ a od vydání romanu toho začíná vlastně jeho literarní karriera. Potom rychle za sebou následovaly: „A Pair of Blue Eyes,“

„Far from the Madding Crowd," „The Return of the Native" a jiné. Všeobecně uznáno jest, že Tomáš Hardy jest mistrem v líčení venkovanů ze západních krajin anglických. Poslední publikací jeho jest sbírka povídek, nadepsaná „The Group of Noble Dames" (Osgood, Mc. Hvaine & Co.). Abychom krátce charakterisovali sbírku tu, díme, že je to anglický Decameron. Že se nehodí pro mládež, ba ani pro každého dospělého, netřeba snad ani podotýkati, ale nějaké ceny upříti jim nelze; vynikají povídky ty zvláště humorem a výtečnou kresbou povah. — Jako T. Hardy, tak také *Miss Wilkins* chodí si na venkov pro látku ku svým povídkám. Poslední publikaci její „A New England Nun and other Stories" lze nazvati „krátkými a prostými annaly chudých." Zdravým humorem vyniká ze sbírky té povídka „The Gala Dress" a pathetickým realismem „A Village Tear." Rutinu a zběhlost vypravovatelskou prozrazuje také spisovatelka, jež se tají za pseudonymem *Lanoe Falconer*. Pozornost širšího obecenstva vzbudila zvláště první povídka, z kollekce její nedávno vydané „The Hôtel d'Angleterre and other Stories." Rovněž cenná jest první povídka *Mr. W. E. Norrisa* „Jack's Father," po níž přezvala sbírku povídeček, jež nejsou bez umělecké ceny. Ovšem nedostupují povídky ty stupně, na kterém stojí povídky *Rob. Louis Stevensona* „The Merry Men." První povídka, nadpis knihy, jedná o mořském, šíleném lupiči a vyniká líční přírody a pověrčivostí obyvatelův ostrovů na severu Anglie, pozůstatků to bývalých Keltů. Pěkná je též povídka „Will o' the Mill." Jak jsem tu již jednou poznamenal, působí Stevenson hlavně na čtenáře svou řečí, kterou tak ovládá a tříbí, že ani jedno slovo není v povídkách jeho zbytečné. První práce jeho, která naň upoutala pozornost, byla „Virginibus Puerisque," uveřejněná v „Cornhill Magazině." V poslední době mluví se v Anglii nejvíc o *Rudyardu Kiplingovi*. Jedni vynášejí jej až do nebes, druzí opět zatracují. Tolik však je jisto, že R. Kipling vyniká zvláštní fantasií, a že jeho povídky budí sensaci, poněvadž po většině dějištěm jejich jest východní Indie. Humor však jeho zvrhá se někdy v satiru kousavou a úšklebnou. Poslední sbírka jeho nese návev „Life's Handicap: Being Stories of mine own People" (Macmillan & Co.). R. Kipling je též výtečným básníkem. Jeho „Departmental Ditties" jsou doposud zamilovanou četbou Angličanův indických. Jeho „Barrackroom Ballad" vynikají dokonalou dikcí a metrickou formou. Že kratší povídky začínají všeobecně se líbiti, toho důkazem také publikace „Eleven possible cases" (Cassel & Co. 3 zl.). Jest to sbírka jedenácti povídek jedenácti autorův, a tož: Frank R. Stocktona, Frankl. Fylesa, Joaq. Millera, M. Thompsona, Ing. Lockwooda, Ed. Fawcetta, Brainarda Gardnera Smitha, Kirke Munroa, Nym Crinklea, A. K. Greenové a Quivera. A pojítkem mezi nimi jest, že všechny jednají o nějakém možném případě. Nejkuriosnější rozhodně jest povídka Smithova „Tragedie vyšší explosivnosti," kdež i spiritismu veliká úloha jest vykázána. Případy nejmožnější ještě jsou zastoupeny v Stocktonově povídce, Quiverově a Fylesově.

A. Koudelka.

Něco pro zasmání. „Spamer's Conversationslexicon" (str. 1572. seš. 99.) ve článku „Hus" píše: „Seine (Husovy) tschechischen Predigten, Briefe etc. gaben später seine Erben gesammelt heraus (3 Bde. Prag 1865—1868)"; těmi „Erben" není míněn nikdo jiný, než Karel Jar. Erben.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 3.

O novočeském jazyce spisovném.

Úvaha prof. *Theodora Vodičky.*[1])

Spisovný jazyk je umělá zahrada, nářečí jsou nepěstované bujné lesy; ona je dílem pečlivých zahradníků, tyto nevázané přírody. Zahrada je pestřejší, rozmanitější i užitečnější než jednotlivý les nebo palouk, a přece zahradník sebe umělejší nedovede si z chemických prvkův sestaviť ni jediné květinečky sám, vše, co vnitř svého plotu chová, má z té bujné přírody venku, on si z ní toliko podle vkusu vybírá, klestí, štěpuje, zušlechťuje a někdy i zmrzačuje a zpotvořuje. Les venku podléhá slotám počasí, střídání ročních dob a účinkům různých podnebí; toho všeho umí zahradník do jisté míry uchrániť rostliny do své zahrady z nejrůznějších i nejvzdálenějších stran přenesené chemickým připravením země, zaléváním i vytápěnými sklenníky. Tak udržuje sobě v zahradě svojí rostliny domácí sice, ale tečením let venku z rozmanitých příčin vyhynulé, i přenesené v ni z hájův vzdálenějších. Má sice zahradník vše v zahradě na úhledných řádkách i políčkách, všemu je místo i číslo v katalogu pečlivě vedeném; ale přece někdy se silnice vítr mu navěje přes plot smetí, ze kterého vzejde býlí. Podobně je se spisovným jazykem.

Jako nezkušení ještě zahradníci mají v zahradě jen to anebo jen nemnoho jiného než co roste i vně zahrady, tak prvých pěstitelů spisovný jazyk neliší se anebo zpočátku jen nepatrně od řeči mluvené v tom místě, odkud oni prví spisovatelé jsou. Má tedy, jako zahrada sadařův — začátečníkův, i prvotný jazyk spisovný ráz místný. Místné nářečí je základem spisovného jazyka, a tohoto základu nikdy

[1]) Po přání p. spisovatele otiskujeme úvahu jeho beze vší změny. Poněvadž se v některých věcech liší od pravidel, jimiž se časopis náš řídí, podotýkáme, že jsme si vodítkem ustanovili českou mluvnici prof. *Dra. J. Gebauera*, a to jedině proto, aby na základě jejím došlo se k žádoucí jednotě v pravopise a ostatních sporných otázkách mluvnických. Nelze však nepoznamenati, že ani tam, kde mluvnice ona přijata se souhlasem, se jí důsledně neřídí. Zmatek v nynějším pravopise českém jest ohromný, ba již i pravidla prostého skloňování českého šmahem se porušují; na důkaz potřeba se jen podívati do kterýchkoli novin. Vinna je tím nejenom neshoda mezi spisovateli, nýbrž také mezi tiskárnami (sazeči a korrektory). Bylo by dojista záhodno, aby aspoň časopisy se dohodly o stejných zásadách pravopisu a dobropísemnosti vůbec, které by se už ve školách prováděly a takto rozšířily.
Pozn. red.

úplně se nespustí jazyk spisovný, byť sebe více se rozvil a rozšířil. Osamotněv neliší se od dialektu, ze kterého pošel, po stránce hláskoslovné skoro nic, v tvarosloví poněkud, více v syntaksi, a nejvíce leksikalně.

Prvé mimovolné odchylky nastávají, když písaři, starající se psáť nářečím v písmo uvedeným, pocházejí z nářečí jiného. Ti do spis. jazyka bezděky vnášejí ledaco ze svého nářečí anebo, jestli jich nářečí zachovalejší, přispívají k udržení forem, slov i rčení, které zatím v dialektě, na kterém spis. jazyk vznikl, vymřely. Kromě toho i všeobecná úcta k tomu, co jest, čili konservatizm působí k tomu, že spis. jaz. proti mluvenému je vždy zastaralý. Úplné odloučiť se od mluveného spisovný jazyk nemůže, nemá-li se stáť mrtvým jazykem učenců, jako na př. latina, nýbrž jest mu pokulhávať za oním a pomalu se mu zase přizpůsobovať.

Rozhojňuje se pak a od nářečí odlišuje i nad ně povyšuje jaz. spis. netoliko tím, co z jiných nářečí přijímá, než i spisovatelé sami pro nové pojmy a myšlenky často vytvořujou nová slova, fraze, vazby, ba i tvary podle analogie stávajících mnohdy šťastně, někdy i nešťastně. Nezřídka i znaní cizích jazykův působí ve tvoření nového, obyčejně rušivě. Naše houslista na př. má kmen český, příponu cizí. Německé bieder, Zerfahrenheit, spärlich, locken podobným zněním svedly naše učené k užívání slov bodrý, rozháranosť, sporý, lákať ve významě jim docela nepřislušícím. Přídavná od přechodníkův minulých byvší, umřevší, milovavší atd. jsou dílem písařův, lid o nich neví. Zajímavo, jak němečtí písaři pro latinské laudandus atd., stojí-li přívlastkově, vytvořili si (du bist) zu loben koncovkou participia praes. d (lobend) nový tvar der zu lobende, a tak se jim hodí, že se bez něho už neobejdou. S přibývající vzdělaností zase to, co utvoří spisovatelé, z části vniká ponenáhlu do řeči mluvené, a tak vliv řeči spisovné a mluvené na sebe je obapolný. Tím pak, že prodlením času spisovný jazyk se mění, dostává se i jemu dějin. S jakým obmezením tedy spis. jazyk je výtvor umělý, ze slov výše položených patrno.

Účel jeho je čistě praktický, jako jednostejných měr a váh nebo peněz, totiž býti snadným prostředkem dohodnutí mezi mnohými a mnohými. Cena spisovného jaz. tedy stoupá, čím většímu počtu lidí je srozumitelen a čím méně se liší od mluveného. Oboum požadavkům často nelze hověť zároveň; v takých případech druhý podřizuje se prvému tím více, čím vyvinutější je školství a čím vyšší je vzdělanosť. Beze škol a bez vzdělanosti spisovných jazykův v obyčejném smysle není, než jsou toliko psaná nářečí i podřečí. Hrstka lužických Srbův píše na nářečích dvou. I spisovné jazyky, kde už byly, rozpadají se v psaná nářečí, neučí-li se jim ve školách, jak toho máme smutný příklad na Slovácích. Proto vzdělaní národové, znajíce vysokou cenu jednotného spisovného jazyka, majícího v zápětí i bohatou literaturu — více dělníkův více díla a rozdělením práce lepší dílo udělá —, nešetří nákladu na školy, kde se jemu učí, a

ni Dolnoněmci (plattdeutsch), ni Provensalci (langue d'oc), ni Yankeemu nepřipadá na mysl odtrhovať se od spisovné němčiny, francíny, angličiny a psáť svým nářečím, ačkoli je od ní hodně odchylno. A čím více vzdělanosť bude prospívať a vzájemné stýkání lidí se zmáhať, jak k tomu železnice, parolodi, telegrafy i telefony daly mocný popud, tím spíše národní drobky sourodé budou se srážeť v celky anebo — s povrchu zemského mizeť. Za naší paměti Chorvaté a Srbi dohodli se o jeden spisovný jazyk, ale Slovinci nemohou se odhodlať ke připojení, aby vybředli ze své literarní bídy. Školy se jim odpírají, že prý nemají literatury, a literatury nemají, že nemají škol — circulus. Poněvadž pak politická moc má školství i zřízení veřejného života z veliké části ve svých rukách, je patrno, že může k vytvoření jednoho spisovného jazyka z dialektův přispěť anebo mu i zabrániť, jestli má zlou vůli, spravujíc se zásadou divide et impera. Tomuto druhému případu eufemisticky se říká pěstování kmenových individualit. Není to pouhou náhodou, že z dvanácti millionův Malorusů jen ta hrstka, která přebývá v Haliči, pěstuje si svou zvláštní literaturku na domácím nářečí, a snadno pochopiť, že my západní Slované Češi, Polabané a Poláci, jako jsme nemohli vytvořiť západoslovanského státu, ač se o něj někteří osvícenější králové čeští i polští pokoušeli, nedovedli též vytvořiť jednoho spisovného jazyka, jakkoli čeština dlouhý čas v Polsku byla oblíbena a užívána, čímž se vysvětluje pozdní vzniknutí literatury polské.[1]) Jako všem nám trojím nešly k duhu politické »individuality,« tak nejdou valně ani literarní.

Z vylíčení vzniku a vzrůstu spisovného jazyka patrno, jak marny byly pokusy sestrojiť všeslovanský spisovný jazyk tím způsobem, že by se z každého spisovného nářečí vzalo něco po způsobu volapüku a to se slátalo. Všeslovanský spisovný jazyk jakožto vyšší jednota může vzniknouť jen na základě jednoho spisovného nářečí zrovna tak, jako toto vzniklo z jednoho mluveného nářečí nebo podřečí. A když tento názor uznán pravým, hádali jsme se, které spisovné nářečí by se mělo položiť za základ, ano posuzujíce věc více citem než rozumem každý svoje pokládal za nejzpůsobilejší k tomu. Navrhována i srbština jako prý nejkrásnější, ale krása o rozšíření jazyka nerozhoduje, sice by angličina nebyla jazykem po vší zeměkouli rozšířeným; navrhována církevní slovenština, ta zase nehodí se, protože je vymřelá a jazyk spisovný, jak jsme viděli, neobejde se bez opory nářečí živého, podle kterého ponenáhlu se mění. Ani sympatie a antipatie politické tu nerozhodujou: my západní Slované zajisté ne z lásky k Němcům učíme se německy,

[1]) Tak soudí i důkladný znalec staropolské literatury A. Brückner v „Archiv f. slav. Philol.“ XIV. str. 2. Ovšem i latina nedávala vzniku polské literatuře, ale ta překážela národním literaturám všem stejně. Čech jako Polák znající latinsky četli latinsky; ale Polák, který latinsky neuměl, četl česky. Významu českého spis. jazyka v Polsku všiml si už Palacký, „Děj.“ XI., 3, str. 170.: „Jazyk český stával se jižjiž netoliko jazykem dvorským u Jagjelovcův, ale i jazykem osvěty u římského Slovanstva vůbec“ atd.

nadtož Francouzi, zavedší si němčinu do svých škol právě po nešťastné vojně s Německem. Tak mezi slovanskými nářečími spisovnými to se stane všeslovanským, které číslem píšících na něm a bohatostí i jadrností literatury na něm psané převáží všechna ostatní, netoliko jednotlivě, ale všechna dohromady. Historický pak process vývoje toho všeslovanského jazyka spisovného bude týž, jaký jsme ukázali na spisovné češtině. A jako Moravanu není potupno psáť spisovnou češtinou, protože je ona z veliké části i jeho dílem (vzpomeňme jen Ctibora Tovačovského, Blahoslava, Karla z Žerotína, Komenského a Palackého [1]), tak nebude i Čechu stydno psáť jazykem všeslovanským, vnese-li i on svou hřivnu v něj. Kdy to už bude? Na to nemůže odpovědět leč prorok. My zde toliko theoreticky uvažujem, jakým způsobem a za jakých okolností vzniknouti může. Nastanou-li ty příznivé okolnosti a dovedem-li jich užiť, kdož to může napřed věděť? S mohutněním kultury povznáší se literatura, s povznesením literatury mohutní zase kultura. Čím určitější, tenčejší a bohatější literarní jazyk, tím bystřejší, pronikavější a rozmanitější na něm myšlení. Není to pouhým počtem příslušníkův, že jen veliké literatury mají veliké spisovatele a že jen velikým národům rodí se velikáni.

Ale nejsou-li slovanská nářečí už příliš rozrůzněna, že nebude možno shrnouť je pod jeden spisovný jazyk? Na čem tu záleží? Na tvarosloví a syntaksi, protože tvarův ohybacích a vět ku svému mluvení a psaní potřebuje každý, byť nevládl zásobou slov větší několika set. Kromě toho každý jednotlivec podle svého postavení a zaměstnání vládne jiným kruhem slov. Slovo z řeči snadno se vytrácí a jiné snadno se ujímá: leksikalná stránka je v jazyce nejvíce pohyblivá a proměnlivá. Jak se s těch stránek mají k sobě slovanská nářečí? Čeština, polština i ruština mají tvarosloví i syntaksi skoro stejné, tvary liší se téměř jen hláskoslovně, a kdo zná několik těch hláskoslovných zákonův, snadno dovede ruské slovo sobě předělať na české nebo polské, anebo naopak. Jižní nářečí, zvláště bulharské, liší se zase v tvarosloví od ruštiny, ale za to shodujou se více leksikalně. Leksikalné rozrůznění češtiny a polštiny od ruštiny — slova všedního života jsou skoro táž — zaviněno tím, že hned po pokřestění východní větší část Slovanstva zůstala pod vlivem kultury byzantské, západní pak menší připadla Římu. Odtud výrazy pro pojmy (hlavně abstraktné) kultury křesťanské tvořeny na východě podle řeckých, na západě podle latinských, z části i německých. Východní i jižní slovanština má na př. hojnosť slov složených s blago- a dosto- podle řec. εὐ- a ἀξιο- a vůbec složeninám se nevzpírá, západní však, jako latina, složenin nemiluje. Pravoslavní ζωγράφος přeložili na živopisec, který piše kraskami, my Češi a Poláci přejali jsme od Němcův beze změny malíř, který maluje barvami (farbami). Poláci k malování vypůjčili si i

[1]) Ani po stránce hláskoslovné spisovná čeština není čirá pražština; nepíšem voko, vorel, pejcha, bejt, vozejk, oučel, outerek.

z latiny kolor a pęzel (penicillus). V době pak nové výrazy pro nové pojmy Rusové tvoří ponejvíce podle francíny, my podle němčiny, na př. rus. otnošenije podle franc. relation, naše vztah podle něm. Beziehung, Poláci mají stosunek, slovo německé, k němuž by se však Němec nehlásil. Toto rozrůzňování za doby nové je zbytečné, ba hříšné a pochodí odtud, že druh o druha nedbáme, jako by mezi námi byly čínské zdi; nestarajíce se, co už u druhého uděláno, každý pracujem znova a proto jsme všichni pořád u začátku. (P. d.)

O samovraždě v belletrii.

Aesthetická rozprava. Napsal *J. Klenek.* (Č. d.)

Tato zásada bude nám pozorovací hlídkou, se kteréž určitě možno stopovati bludné cesty, po nichž v belletrii chodívá někdy motiv samovraždy. Jako jiné činy nemravné, na př. souboj, smilstvo v jemných nebo hrubších odstínech, podobně i sebevražda nesmí být líčena ve světle nepravém, s nemravným ovzduším, čili prostě řečeno, nemá být od spisovatele jako takového posuzována ethicky nesprávně. Zřejmě a otevřeně se to ovšem stává málokdy. Tvrditi přímo a výslovně, že samovrah jedná šlechetně nebo ctnostně a chváliti jeho zločin, nesnadno se dnes kdo osmělí. Nevládneť zajisté každý takovým fondem cynické nestydatosti, aby — třeba jen mlčky ale přece — dával na jevo souhlas s myšlenkami samovrahovými, jenž rozjímá:

Das vzal to žití! dobře má.
kdo, osud-li ho mučí,
skon zrychlí svůj a vrhne se
vln dravých do náručí.

Toť ovšem lež bez škrabošky. Obyčejně však brává na sebe světlý šat anděla pravdy v tom způsobu, že se líčí jako skutek mravně dovolený neb i kromě toho hrdinný. Kterak se postavíme vůči takovému líčení? Jak užijeme zásady svrchu všeobecně vyslovené? Je samovražda skutečně někdy dovolena, jest opravdu výrazem hrdinství?

Odpověď na první otázku je na snadě, pokud samovraždou rozumíme smrt s vědomým úmyslem samočinně způsobenou. Ta je vždycky zločinem, i když pohnutky nebo cíle její jsou zdánlivě sebe lepší a ušlechtilejší. Dokud není pravdiva rozkřičená věta: účel posvěcuje prostředky, dotud ani dobrý účel neudělá ze zločinu věc dovolenou. Nemůže tudíž sebevražda právem býti zadostčinným pokáním za spáchané proviny. Tím neříkám, že by nemohla býti pro zločince s objektivního hlediska trestem za přestoupení mravního řádu. Jidáš zradiv Mistra, oběsil se; to jistě není pokáním za jeho zrádu, ale ve středověkých hrách pašijových se jeho smrt vhodně

uvádí jako trest, kterým Spravedlnost užívajíc jeho vlastní ruky jej potrestala. Rovněž nesmí být sebevražda tak zvaným vykoupením z útrap a svízelů života duševního nebo hmotného, jak učili Stoikové: »Nemůžeš-li snésti útrap životních, to Bůh dává znamení k odchodu, otvírá dvéře a praví ti: odejdi.« (Epict. diss. III. 13.) Ani tomu konečně není dovolena, kdo se takovou cestou chce snáze vyhnouti hříchu. Nedobře tedy jedná panna — Emilia Galotti — když chtějíc uchovati si nevinnost, raději sama jest příčinou své smrti. Odvolává-li se při tom na sv. panny z křesťanského pravěku (»Nichts Schlimmeres zu vermeiden, sprangen Tausende in die Fluten und sind Heilige.«) je těmto, nehledě k možnosti božské inspirace, omluvou jednak vznešenější nadšení pro zachování neposkvrněnosti jednak nezaviněná nevědomost. (Lessius, De iust. l. 2. c. 4. dub. 10.) Pěkná obdoba takové nevědomosti je znázorněna v naší národní balladě o »Turecké nevěstě.« Dívka, než by se vzdala své víry a zasnoubila se s Turkem pohanem, přesvědčeně pokládá ve své prostotě za dovolenu samovolnou smrt ve vlnách dunajských:

„Než bych já říkala — Turkyni mamičko,
vezmi mia, uchyť mia — dunajská vodičko!“

O druhé otázce, zdali totiž samovražda jest projevem síly nebo známkou slabosti, jsou úsudky od pradávna diametralně rozdílny. Nejvíce proto, že se tu slovům podkládají nesprávné pojmy. Síla, slabost jsou pojmy příliš všeobecné, dlužno je pokaždé určitě vymezit. Duševní síla — jen o té se mluví — může být síla pouze psychická, totiž vrozená energie vůle něco vykonati, nehledě k ethické stránce činu; je to síla, abych tak řekl, elementární, jež sama o sobě ničím se nedá zdržovati leč překážkami fysickými. Hodnota její se zvyšuje, když se jeví jakožto síla ethická t. j. energie, provésti čin mravně dovolený, snésti za mravním účelem nepříjemné zlo. Tato jest omezena kromě překážek přirozených též mravním zákonem.

Mysleme si nyní člověka, jenž jsa úplně příčetný, s otevřenýma očima klesá vlastní vinou do náručí smrti: ne vždycky, ale mnohdy projevuje on sílu pouze psychickou, jelikož jinak nemohl by hleděti smrti ve tvář, přemoci vrozenou lásku k životu a odhodlati se k bolestem smrtelného zápasu. Jen v tomto smyslu je samovražda projevem síly a zmužilosti. Ale zmužilým v ethickém významu samovrah není, jak už Aristoteles dovozuje uče: »Zavražditi se míjejíc hlad nebo lásku nebo něco trudného nesluší mužnému, nýbrž spíše zbabělci« (Ethik. Nik. III. 11.). Důvod není daleko. I když nebere se žádného zřetele, zda projev síly jest dovolený čili nic, samo sebou svítá, která síla je poměrně větší a cennější: zdali síla pouze psychická, jež odhazuje život, aby se vyhnula jeho strastem, anebo síla ethická, jež strasti života snáší: tam bolest krátká, po případě okamžitá, zde utrpení na dobu neurčitou —, tam potřeba jednou jen se vzchopit, zde vytrvat. »Vždycky držel jsem se zásady,« pravil Napoleon na sv. Heleně, »že více pravé zmužilosti ukazuje ten, kdo neštěstí se brání a snáší ho, než kdo mu uhybá. Samovražda je

činem hráče, který vše prohrál, a není důkazem hrdinné mysli, nýbrž opakem« (v. více podobných výroků: Legoyt, Le suicide p. 72.). Tak i básník v duchu prosil šedé vlasy matek a slzy žen a ruce dětí,

„by odpustily slabým samovrahům,
již nevzpomněli na ně v hrozné chvíli.“

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Ani zdaleka mne nenapadá tvrditi, že by byl Hálek znal theorii Schlegelovu, neboť ani tvrzení tohoto ani opaku nemohu doložiti. Neznám mu však zajisté nebyl zvláštní roman Goethův, a s ním náš »Komediant« nejen hlavním hrdinou, ale i jinými okolnostmi se shoduje, liše se od něho tak, jako se různiti musí plod dvacetileté práce od výsledku jen zkušenosti máloleté, jako se různiti musí práce dospělého zralého genialního muže od práce sebe genialnějšího pětadvacetiletého básníka, jako se vůbec liší třebať stejně obmezená, přece jen širší společnost od užších poměrů našich, do nichž Hálek svého hrdinu postavil. Wilhelm Meister představuje Goetha od idealisty a nadšence frankfurtské periody až k světovému jeho názoru po cestě italské, Jaromír Sušilův představuje Hálka v době nejidealnějšího nadšení. Všechny své tehdejší zkušenosti v oboru umění, života socialního, částečně i v oboru politickém a vědeckém vyslovuje tu Hálek. Nejrůznější stavy jsou v romanu našem jako v díle Goethově zastoupeny: šlechta i lid venkovský, bohatý peněžník se svou chotí i měšťanské rodiny Čížkova i Soukupova, maloměšťáci, herci, kritikové, rázovitý Jiří i sešlý Lambera, tento vzdálený odlesk Goethova harfeníka. A jako v romanu svém Goethe mistrně na různá místa klade svůj památný rozbor »Hamleta,« podobně i Hálek tu i tam mluví o umění dramatickém a hereckém, a kus, kterým Jaromír slaví své vítězství, jest rovněž Shakespearův Hamlet. Jest zde vše, čeho třeba k založení velkého romanu na širokých základech, ale dovršení jeho vadí mladistvá vůle, která v jednom spise vysloviti chce vše, co způsobuje nespokojenost její s poměry současnými. »Komedianta« můžeme v pravdě zváti dílem revolucionářským, majíce ovšem na zřeteli literarní revoluci, a jako se často opakuje v dějinách literarních, že vlastních podnětů, názorův a myšlenek, které způsobily vznik některé nové školy, nepoznáváme z těch spisův a prací, které vysoko stojíce svojí hodnotou básnickou založily si pevné, stálé a věčné místo v souboru děl znamenitých, nýbrž právě z oněch, které po čase zanikají téměř v nepovšimnutí, podobně i »Komediant« jest dílem své doby, zřejmě nám ukazujícím, v jakých to poměrech vyvíjela se nová škola básnická, májovým kruhem řečená, která k moderní naší literatuře první kladla základy. I jest »Komediant« dílo psychologicky i sociologicky velmi závažné a zasluhuje s této stránky

bližšího povšimnutí, a vybereme již nyní z něho, co s tohoto dvojího zřetele právě vzpomenutého obsahuje závažného.

Jaromír jest vzorem nespokojených těch bouřilů, kteří se vším, co jest, jsou nespokojeni, a vše by zdokonalili: soudcovství, lékařství, učitelství moudrosti.[1]) Pilně studujíce a se vzdělávajíce[2]) především pravdu napsali na štít a prapor svůj: »Věčný boj předsudkům a konvenienci: a pravda se zaskví na trůně duhovém, tak krásná a prohledná, že přijdou národové od východu i od západu, že se pokloní pravdě, a znajíce ji a sebe vespolek, pochopí najednou pohádku velikou světa.«

Jak veliká byla nespokojenost nového pokolení se současnými poměry a s mnohými staršími národními pracovníky, jak mysli byly roztrpčeny a rozkvašeny, o tom všem i »Komediant« nám dává důkladné svědectví. Vše to, co v dobách víření a kvašení mladší po činech dychtící strana spravedlivě i nespravedlivě vyčítá straně starší, vše to Hálek ústy Jiříkovými metá ve tvář odpůrcům: vlažnost, sobeckost, ješitnost, ctižádost, lenost, neupřímnost a nepoctivost, lakotnou slávychtivost, polovičatost, ba tito otroci lidské přízně, tito samozvaní velikáni i »národ by vám zaprodali na dranc, za stisknutí ruky, za úsměv.«[3])

---

[1]) On (= Jaromír) kdyby zasedl na soudní stolici — kterak by z jeho úst zazněla pravda, že by se musil zvrátit klam, podvod, úskok, faleš veškerá! On kdyby léčil nemocné: jak by on pracoval dnem i nocí, aby rodině zachoval otce, matce dítě, potěšil zkormoucené; on by pracoval a pracoval, až by zhynul sám. A jak rád by zhynul! A což kdyby seděl na stolici učitelské! Kterak by světu ukázal znovu Kolumbovo vejce, že jest moudrost pravda, a pravda že jest tak jednoduchá, že ji pochopí stejně dítě jako mudrc. (VI. 43.)

[2]) Není bez zajímavosti ani líčení toho, jak se Jaromír vzdělával. Dějiny všeobecné, cizí literatury a přírodověda jsou nejmilejším jeho studiem. Homer, Sofokles i Ovidius ze staré literatury vzbuzují jeho úžas, dá se unášeti „lehkou stancí Tassovou“ a „v duchu strnul i klekal před kolossalností Shakespearovou.“ Dal se vůbec „smělým duchem provázet od básníků do tajůplných chodeb lidského ducha.“ Jak tu zajisté Hálek sděluje vlastní postup a směr svého studia, to dosvědčí, srovnáme-li, co v „Domácím učiteli“ o Vojtěchovi pronáší: „Bojovníky ducha oslavovat, stalo se mu již v dětství nejmilejší náruživostí, jim dával přednost ve všech svých učeních; aby se s nimi seznamoval, odřekl se všech výhod nějakého postavení; aby od svého záměru nebyl odveden, volil chudobu, a poněvadž byl tomu záměru věren, zakoušel příkoří ve všech domech, v nichž vyučoval.“ Jen jedna věc byla Jaromírovi odporna, a to byla věda mathematická. „Ke mně cifra nemluví,“ říkával. „A v-k.tku nemohl pochopit, kterak professoru může tolik záležet na problemech, že v nich může duši vypustit, kdežto se jemu zdály hračkou — ničím jiným. A k tomu ta věčná monotonie, ta mrtvost cifer — to se podobalo Jaromírovi, že se probírá v kostnici mezi hnáty a lebkami dávno zemřelých.“

[3]) Když hraběnka Klenoveská napomíná Jiříka, aby znal úctu a přestal nenávidět, že i to, co máme, děkovati jest těm, kteří „nespali, ale bděli a pracovali, snášeli břímě dne i horka, jako apoštolové se ubírali po vlasti a hlásali evangelium nově vzkříšeného národa,“ tu rozhorleně Jiřík odpovídá: „Hlemejždím krokem se plazí, a to jmenují pokrokem! Vlažnost jest heslo jejich, soběckost, ješitnost a ctižádost jejich pohnutkou. Promluvili půl slova a myslí, že měli velkou řeč! V jejich vlastních ústech jest jejich velikost, a tu vnucují každému, aby v ni uvěřil, až jim konečně přikývne posluchač, aby se zbavil jejich drzosti. O sobě mluví jen, protože myslí jen na sebe. Národ chtí užívat za svůj prostředek, za

A jako vůbec schátralá jest ta společnost starší celá, o nic lépe nevypadá to v literarní společnosti starší I tu vládne samozvané, malicherné velikášství, neustálé sočení, diktatorství a nepřízeň ke každému mladšímu nově se objevujícímu talentu.[1])

Byl by pravý div, aby v díle dotýkajícím se uměleckých a literarních otázek nebyla řeč o kritících a recensentech, ovšem hlavně divadelních Pravých recensentův — a pravé recensenty zná Jaromír jen dva — totiž takých, kteří znají básníka a musí věděti, pokud herec dostačil u zobrazení básníka, zda ho pochopil, zda pochopené podal tak, aby i divák a posluchač pochopil básníka, jak to básník chtěl a jak toho zasluhuje, pravých recensentů, kteří jsou svatým, neporušeným, nestranným, pravdivým soudcem ve chrámě umění, přísným — ale spravedlivým, — takových recensentů si Jaromír váží. Ale většinou jsou bohužel recensenti tací, jak je v »Komediantu« Hálek představuje v Michálkovi, toulavém a kočujícím recensentu, který musil opustiti Prahu, poněvadž mu tam dokázali, že nerozumí tolik, co se domýšlí, a v oněch třech recensentech, kteří v divadle samém před vystoupením Jaromírovým mezi sebou se domlouvají, jak slavně pochovají toho odvážlivého smělce, který smí v Praze vystoupiti jako Hamlet. To jsou ti recensenti, jichž »obyčejným znamením bývá, že mají červené nosy,« a kteří jsou umění více na škodu, než na prospěch.[2])

---

trnož, aby sebe samy povýšili. Vavřínem chtí zdobit čela svá, a neudělali nic, co je hodno vavřínového lístku. Drze si staví věnce sami na čela, že se zardít musí pravý boží bojovník. S hněvem spravedlivým bych jim trhal věnce s hlavy a volal k nim: Nechte hraček a chopte se práce! Elemente, a lid jásá, že má o zlaté tele víc! A oni o těch svých věncích ještě píšou verše! Elemente! Nepoznali ještě vlastní cenu, aneb ji nemají, neboť zprznili talent svůj, aby jím lichotili vyšším — těm, kteří po nich šlapali a je kopali — ej, sto hromů! Vždyť věděli ti vyšší, že jsou jejich opěvatelé psi.“ A „jakmile se jim zdá, že jim někdo roste mimo nadání přes hlavu, u něhož stáli, když se stavěl na nohy: ihned začnou, oni že mu pomohli na nohy, bez nich že by nestál ten jejich přítel, oni že mu z přátelství cesty razí, a oni tedy že z přátelství mají právo, bít jej tak dlouho, až jej z přátelství zavraždí! Až hnusno nestydatě koketují svým přátelstvím, přátelstvím zaobalujou svoje dýky, víno podávají, aby přítel vypil jed. A pak ještě tučným písmem tisknou, že to z přátelství! Hrome na nebi! Přítele sníží na psa, a pak do světa roztroubí: oni že jsou přátelé, protože vidí na příteli svém chybu.“

[1]) „Bylo to ještě za těch blahých časů, kde se život v literatuře jevil hlavně sočením, spíláním, všemožnými intrikami a na slávě uškubováním, nadsazováním sama sebe na účty druhého, a tím, že si chtěl každý zahrát co možná nejlaciněji na diktatora v literatuře. Podkuřovali sami sobě, nedbali na to, že se jim ostatní lidé smějí do očí i stranou, a uspokojili se tím, že jim několik úsudkůprázdných lidí spílalo velikánů. V to ovšem každý z nich věřil, a za to se ujal také vždy slabšího, když mu šel někdo na kůži, neboť by bylo škoda o jednoho herolta literarní slávy. To bylo ovšem tenkrát.“ A nyní dodává Hálek s přídechem jemné ironie: „Dnes už je to ale jinak — neboť dnes již panuje láska a svornost mezi všemi a nedrží vrch více náhled ten, že je svět stvořen jenom pro jednoho. Za našich časů nejsou literati více rozděleni jako tvorové v menažerii na realní a ideální, nýbrž svorně a vespolek pracují na národu roli dědičné. Národ jim není více trnožem, aby bylo vidět jejich nalakované boty. Za našich časů se líbají literati na potkání, každý vzdává druhému patřičnou úctu a nemyslí si nikdo, že je víc než druhý. A to vše nebylo ještě tenkrát.“

[2]) Avšak tito recensenti s červenými nosy strkají tu červenost svých nosů

Nuže co jest příčinou, že se veškerá ta společnost octla na tak nízkém stupni sešlosti, jaké jest třeba pružiny, aby se vyvázlo z onoho bahna mrzkosti a nízkosti? Nedostatek onoho všelidského, moderně humanního smýšlení, ta okolnost, že člověk zapomíná býti člověkem, že člověk neví, co jest býti člověkem. Jsme u druhé zásady, kterou vedle pravdy nová škola vydává za svoje heslo. »Býti člověkem« jest oním čarovným heslem nové školy, a idea této pravé lidskosti vane také celým naším spisem. Jaromír vítězí nade všecky překážky, poněvadž jest člověkem, jedni z osob našeho romanu jsou pravými lidmi, jiní pravý jich opak, a celým spisem jako červená nit se táhne stálé napomínání ku snaze a bažení po pravé lidskosti, této ideje sice tak obsahuplné, ale bohužel i v naší povídce konkretním obsahem sice málo vyplněné, ale hlavně rovnost, šlechetnost, ctnost, vzdělanost a pokroku milovnost vyžadující. (P. d.)

Posudky.

Průvodce po dějinách věku starého, středního a nového. Pro školu a dům napsal *Dr. Fr. Brdlík.* V Praze 1892. Nákladem vlastním.

Spisovatel praví, že byl nutkán naléhavou potřebou, aby napsal svého »Průvodce,« s čímž úplně souhlasíme. Přehledná a soustavná kniha kompendialní o dějinách všeobecných byla potřebna, any Křížkovy »Dějiny všeobecné a rakouské v přehledu synchronistickém« jsou zastaralé a někde i nesprávné, a neodborníkům bylo spokojiti se s Ploetzovým »Auszugem,« který o našich dějinách téměř neví, a poví-li něco o Slovanech, jest to spíše hanou nežli dějepisným faktem. Kniha Brdlíkova velmi bedlivě všímá si dějin slovanských národů, dějin národu našeho i dějin Rakouského mocnářství a hodí se dobře žákům vyšších tříd i čekatelům učitelským, kteří konají zkoušky maturitní, jakož i všem, kdož chtějí přehledně se poučiti o některé době dějinné. Jest ovšem přirozeno, že zevrubnější a obsáhlejší dílo, jako jest »Průvodce,« není bez vady. Nesprávností jest tu dosť. Dotkněme se jen několika míst.

Ostrakismos není soud národní, nýbrž jen občanské opatření, Alanové nebyli kmenem germanským, ale skythickým, Srbové a Charvati přišli do svých nynějších vlastí výbojem, jak dokázal Rački, řád něm. rytířů měl bílý

---

trochu dál, nežli jim přísluší. Vtipkují, kde se sluší mluvit vážně — a soudci nepřísluší nikdy vtipkovat. Jim jde více o to, aby se mluvilo o nich, kterak i na velkém herci vidí chyby, kterak i ve slunci vidí skvrny. Jim jde o to, aby herce snížili u obecenstva, vydávajíce jej v posměch. Nejsou herci přítelem, ale spíše zrádcem. Podplatní bývají, a za sklenici vína dovedou velebit do nebe, z kamarádství udělají nuzáka velikánem. Klamou herce i obecenstvo, a nestávají se tlumočníky krásy mezi umělcem a laikem, ale vzbuzují v obecenstvu nechuť a lehkovážnost k divadlu. Nejsou pěstiteli umění, ale hrubými šlapači krásy. A jejich jásot největší jest, když si mohou říct: „To jsem mu dal!“

plášť s černým (ne červeným) křížem, syn Jindřicha II. Jasomirgotta byl Leopold V. (ne IV.), jeho vrstevník vévoda štyrský Otakar byl toho jména VI. (ne IV.), papežové byli v Avignoně od r. 1309. (ne 1305), hrabství Gorické bylo knížecím hrabstvím, na str. 191. jest jmenován Rudolf Nassovský (za Adolfa), bitva ruských knížat u řeky Kalky byla roku 1223., jak dokázal Bestužev Rjumin (ne r. 1224.), Jošt Moravský nebyl bratrem Václavovým, ale bratrancem, na str. 277. Jan III. byl syn Emanuela Velikého (ne Jan II.), za Eduarda VI. Cranmer sestrojil 42 článků dogmatických (ne 39, to bylo za Alžběty), vých. indická společnost anglická byla zřízena r. 1600. (ne 1602, tehdy byla zřízena podobná společnost hollandská), Struensee byl rodem z Halle (ne z Italie), Marat nebyl zabit v Caenu, nýbrž v Paříži, carem ruským za válek Napoleonských byl Pavel I. (ne II.), Moskva nebyla r. 1612. zapálena návodem hr. Rostopšina, Žižka nebyl v čele vzbouřenců 30. července 1419, ovšem byl přítomen, Bedřich jako císař římský byl toho jména III. (ne IV., jako král byl IV.), P. Corn. Scipio Aemilianus nebyl adoptován Africanem Starším, ale synem jeho, básník Catullus byl z Verony (ne ze Sirmie), historik Paterculus nejmenoval se M. Vellerius, nýbrž Velleius, milostník cís. Claudia slul Narcissus (ne Nariscus) atd. Nerádi postrádáme u jmen panovníků charakteristických jejich názvů. Z knihy Brdlíkovy nikdo se nedoví, že náš Václav I. jest Svatým, Valdemar I. Velikým, slezský Jindřich II. Pobožným atd. Psaní jmen vlastních jest velmi často nesprávno a nedůsledno, na př. Waltzenmüller (správně Waldseemüller), Stenov ve Slezsku (Stínava), Witstok ale Innsbruck, Dehli (Delhi), Nassavsko ale Breisgovsko, Leszczyński ale Višňověcký, Krňov (Krnov), gen. Lacy, Lascy, ale nikdy Laszy, Zemlín (Zemun), Pozňan (Poznaň), Clerfait (Clairfait), Spua (Spuž), Antivar (Bar), Dulcigno (Olguň). Cizí jména francouzská, anglická, německá, polská, maďarská i řecká a římská jsou psána velmi libovolně, na př. Rákóczy jest psán Rakoc, Rákoc, Rákócy. Řeč spisovatelova není bez vad ani nedostatků, germanismy vyskytují se často i chyby grammatické a pravopisné, z čehož mnoho ovšem můžeme přičítati tiskárně; na př. mír pro hugenotty příznivý (hugenottům), žistný (zištný), Nizozemí (Nízozemí), pohnůtka (pohnutka), na to (potom), na duchu slabý (duchem), zřekla se práv pro sebe a potomky (za sebe), na stávající poměry (tehdejší), roboty měly odpadnouti (přestati), kongress sestává ze senatu a sněmu (skládá se), kýžený (žádoucí), u Aleksinace, ale u Šabce, poprve (po prvé), direktora Roger-Ducosa (Rogera Ducosa), Napoleon dosadil Eugena Beauharnais za místokrále (Beauharnaisa), pozůstává ze 34 států (skládá se), poněvač (poněvadž), přišel o život, dostaviti se, usnésti se na něčem, pečetmi, jest sto odolati, vzdor protestu prosadil pomoc, hledí se udržeti, teprvé, náklonost, výkommý, oběťmi, částím, po jeho a syna jeho Lothara smrti, mír nepřišel k místu, v naději, že se stane, Rakousští, ale Rakouský atd. Za instrumental užívá spisovatel gen. s předložkou od téměř ustavičně, zvolen od šlechty, poražen od nepřátel. Skloňování cizích jmen také není vesměs důsledno, ani adjektiva, utvořená ze jmen vlastních, nejsou vždy správně udělána. Spisovatel píše bitva u Nördlingen, u Hohenlinden, u Dettingen, mír v Nimwegenu, mír Nimwegenský, u Campo Santo, mír ve Füssen, falckrabí zweibrückenský, hraničí s Massa-Cararou, mír ve Versailles, u Carev Lazu, mír v Campo Formio atd.

Kniha jest dosti objemná (436 stran) mimo ukazatele jmen vlastních a jsou v ní třicet tři rodokmeny. Cena jest mírná (1 zl. 30 kr.; studenti ji mohou koupiti jen za 1 zl.). Doufáme, že potřebná, s velikou pílí sepsaná kniha přes vady své vyhoví účelu svému a že druhé vydání její bude zbaveno vytčených chyb a nedůsledností, o kterých se p. spisovatel zmiňuje v předmluvě a kterých nebylo lze snad se vystříci. Přejeme si, aby »Průvodce« Brdlíkův brzy vytiskl u nás germanským duchem psaný a stranný Ploetzův spis »Auszug aus der alten, mittleren und neueren Geschichte« a stal se vhodnou a dobrou příruční knihou všem, koho dějiny poutají. *Fr. J. Rypáček.*

Dr. Jiří Guth: **Causerie z cest.** Řada 1. Španělsko. Část 1. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. „Kabinetní knihovny" sv. 54. Str. 170. Cena 50 kr.

Podle nápisu (»Řada 1., část 1.«) máme se těšiti celé řadě takových »causerií.« Proto hned z počátku na ně upozorňujeme, jakož už jedenkrát bylo tu (»Hl. lit.« 1890, str. 289.) na cestopisnou manýru p. Guthovu poukázáno.

Svazeček tento líčí hlavně Malagu, Alhambru s okolím a Granadu. Po cestopisech Wünschových má i české čtenářstvo chuť už poněkud zmlsanou, aby se mu ve způsobech a nezpůsobech p. Guthových zalíbilo. Cestopis je zpola dílo vědecké, zpola básnické — roucho jeho snaží se býti co nejvíce básnické. Vědecká část obohacuje naše vědomosti, básnická je koření a prohlubuje, všímajíc si více vniterního života individualního a jeho význačných projevů. Jsou ale cestopisy, které lze napsati třeba doma za pecí, když člověk má nějaký ten Conversationslexicon nebo Baedekra a umí k tomu udělati několik nejapných vtipů. Tyto, jak známo, dělají se nejpohodlněji o předmětech náboženských; vtipy takovými vzdělaný člověk také nejlépe ukáže svou ducha—»plnost.« Takových perel vzácného vtipu jest po knížce hojně rozházeno. Nejpěknější z nich jsou na př. o klíčích »našeho svatého Petra, vždy věrného portýra království nebeského«; aneb kde píše o záhubě Abencerragů, že žádnému z nich vrahové »ani pomodlit se nedali, bezbožníci,« a j. O skvělé staleté vzdělanosti katolické ve Španělích píše tak po turecku, jakoby měl sto chutí, poslati tam opět hordy asijské, aby zavedly lepší kulturu. Celý ton cestopisu je tak nedůstojně lehkomyslný, že bychom ve spisovateli hledali cestovatele docela jiného druhu a stavu, než kterému on v pravdě náleží.

»Causerie« dle slovníku K. Fastera (str. 87.) znamená »hovor, žvast«; Guthovské causerie nejednou chtějí býti vykládány ve významu druhém. *R.*

Rudolf Bort: **Slzy a úsměvy.** Básně (1884—1889). V Olomouci 1891. Nakl. Kramář a Procházka. Str. 70. Cena 30 kr.

Leží před námi knížečka malá, skromně, byť i vkusně vypravená, nečinící velikých nároků. Básník snesl tu plody několikaleté práce a předkládá je obecenstvu. Proč? Vlastní nitro přimělo jej k tomu.

Drsnota života skutečného hlásá: Člověče, tobě řeč dána jest; proto mlč! Ale to neplatí v umění Ač velicí duchové někdy zakládávají si na tom, že hotovi jsou pěti třeba jen sobě samým, přece většina básníků skládá v tom úmyslu a přesvědčení, že píseň stvořená má býti zpívána a zpívaná slyšena. Tedy z potřeby jakési básník žádá sobě obecenstva, jež by ho slyšelo, a obecenstvo, majíc vůli dobrou, v ústrety volá básníkům slovy Uhlandovými: Pěj, komu pěti dáno, v našem háji pěveckém! Kdo skýtá požitků nebývalých, neslýchaných, posluchači budou mu jásati a tleskati hlučnou pochvalu; ale proto nebude neuznán onen muž dobrý a poctivý, jenž vkusně a svědomitě vypracoval to, co v nitru svém věrně myslil a cítil; slabému konečně rádo bude odpuštěno, chce-li nadále rozumně si počínati. Básníkovi »Slz a úsměvů« vykazujeme místo v řadě prostřední. Nepodal ve sbírce své výtvorův oslňujících, nadobyčejných, porážejících. Nechtěl také rázem ztéci samého vrcholu Parnasu, nýbrž spokojen jest stinným útulkem na úbočí jeho. Autorovi jsou drahými nejlepší a nejkrásnější city, jichž kdy zažil, a proto i básně, jimiž je vyjádřil a do budoucna zachoval. Sám (str. 68.) přirovnává básně své kvítku prostému ve starém herbáři, jehož význam v tom spočívá, že ve chvíli příhodnou vzpomínek zlatých jarem zadýchá a ve hlubinách prsou dávnou ozvěnu budí. Co od světa očekával, básník vyřknul těmito verši (str. 63.):

Teď nový paprsek, v němž splněny sny všecky,
v mou duši rozechvělou se zlatem slunce sves!
To štěstí největší, jež skrývá úsměv dětský,
tys vyprosila nám od štědrých od nebes!
Teď život rodinný mně novým kouzlem dýše
a jsem teď bohatý, že nelze více být —
čeho si ještě přát? — já dosáhl již výše
svých nadějí a snů, jichž zlatý splněn svit.

Autor hledí na svět se stanoviska s moudrou umírněností vybraného, o nic vyššího, než co se spokojeností blahou a s Božím mírem se snáší; všecka povaha i mysl jeho jeví šťastnou temperaturu »slz i úsměvů,« záře a chmur, stínu i světla, jež výronem jest klidné oddanosti ve prozřetedlnost a svrchovanou moudrost i spravedlivost Boží. (Báseň úvodní, str. 5.)

Sbírka sama rozvržena ve tři oddělení, z nichž I. »Pod sněhem« obírá se ponejvíce předměty a výjevy z pod širého nebe a z přírody, II. »Záře a stíny« motivy z nejbližšího okruhu světa a lidí, III. »Úsměvy« věnován jest vlastnímu nitru, nejintimnější stránce srdce básníkova. Nejlépe, jak se nám zdá, vydařily se básně, vyslovující tklivou, elegickou náladu, jemný a hluboký cit, jako: »Sám a sám« (21), »Zapomněla« (36), »Slepé dívce« (41) »Nevěsta« (48) a »Zvony« (61), krásný to chvalozpěv blaha lásky v barvách letního večera, kdy za znícího odevšad klekání dvou srdcí zvony vzájemnou milostí se rozezvučí. Z venkovských a prostých motivů vyniká rozmarná studie »Starý Křikava.« Méně šťastným jest básník, ponoří-li se ve hluboké reflexe, aby rozřešil veliké problemy; to patrno zvláště na básni »Hrob« (15). Celkem možno říci, že básník počíná si všude obratně,

ne bez ducha vybíraje si předměty z okolí dosti blízkého a snadno přístupného a uměje i látky ne právě neobyčejné ozářiti paprskem poesie.

Co se vnější stránky básní týče, prosíme p. skladatele, aby nám neměl za zlé, že někdy užíváme vykřičené pytevní kritiky. Ale pravíme tu na svou obranu, jde-li o posouzení vnější formy básnické, zejména pokud rozměru, rythmu a výrazu slovného se týče, že spravedlivějším nám býti se zdá ten, kdo chvále neb haně formu činí tak na základě určitě uvedených fakt, třebas by povstal z toho celý rejstřík, celý statistický seznam — ovšem velmi nudný — předností nebo poklesků: ale kdo mluví zkrátka o mistrnosti nebo chatrnosti formy, přestávaje na pouhé frasi bez dokladů. Celkem říci možno, že autor skládá verše své obratně a že pro správný rythmus a rým jeví smysl dosti jemný. Přece však dovolíme si upozorniti na věci některé, jež budou-li slyšeny s tou vůlí, s tím úmyslem dobrým, se kterým se na ně poukazuje, povedou k vážné úvaze a nebudou vykládány za zlomyslné tupení a pomlouvání.

Co se skladnosti verše dotýče, jest jedním z nejdůležitějších pravidel, aby verš, jsa o sobě celkem, také jakýsi celek myšlenkový více méně ukončený, jakýsi článek řečnický (asi to, co člen periody) v sobě uzavíral. Výjimkou býti má přesahování takového článku myšlenkového z verše do verše. Požadavek ten jest přirozený a věcí samou odůvodněn; na tom zakládá se rozmanitost a nestejnost veršů ve volné mluvě epické (viz na př. ruské byliny, písně starobulharské), kde pěvec rozsahu myšlenky verš přizpůsobuje, klada verše o 5 slabikách za verši mnohdy až 23-slabičnými. To jest forma ovšem velmi volná, ale jakési divoké harmonie, jakéhosi starodávného rythmu jí odepříti nelze. Po našem rozumu, čím pravidelnější a určitější jest rozměr veršový, tím přísněji též oněch článků myšlenkových šetřiti sluší; pakli toho nečiním, sám rozbořím pravidelnost stavby veršové, k níž určitost rozměru dopomoci má. Na této jednoduché pravdě zakládá se hudebnost a zaokrouhlenost veršův, abychom věc obecně známou uvedli, na př. Schillerových, jež v deklamaci jsou na slovo vzaty. Proti tomuto pravidlu za příkladem jiných, i proslavených básníků, náš autor často hřeší, což jeví se nejnepříjemněji tím, že často počátek následujícího verše nutí nás upustiti od myšlenky, kterou jsme z konce předcházejícího verše byli vyčetli, aneb aspoň velmi ji pozměniti. To čtenáře ruší, u posluchače dokonce, nemajícího kdy vrátiti se k tomu, co jednou vysloveno, nejasnost a nesrozumitelnost za následek má. Zde některé příklady toho:

str. 13. Jej (dvorec) nízká zídka jen od dlouhých polí dělí,
jež tiše dumají, pod bílým pláštěm celý
den sníce o jara i léta paprscích;

str. 17. Car kraje přede mnou! Hle, rybník k nebi dívá
se ledem průsvitným, . . .

str. 18. dál lávka černá se jak temný pruh a činící
věž za ní kostela zdá v tichém zamyšlení
se modlit k nebesům, co v zlatém osvětlení,
mníš, druhé nebe hvězd že s měsícem se tají
ve oknech kostelních. Ta vlídně usmívají

se v tiché údolí, . . .
Ó noci velebná! Zda v tobě více zříti
má oko člověka než krásu, která svítí
ti v cesty, kudy jdeš, tě provázejíc v záři?

Takové verše čtou i poslouchají se velmi nepěkně a působí asi tak, jako pár tanečníků, jenž nemůže se shodnouti v taktu. Tajná příčina všeho vězí v jambickém rythmu, jenž lapá slova jednoslabičná na počátku veršů; rým pak (toť ruce, jimiž se objímají a tudíž i táhají verše — tanečníci, nemohoucí se shodnouti) jen ještě oleje do ohně přilévá.

str. 20. V té chvíli tesklivé já rozluštění mněl
jsem nalézť oněch stop, jež, co sníh s mračen říše
se spouštěl, viděl jsem;

str. 21. Tak opuštěn a sám! . . . Že pro všechno zde ztracen,
mřel žalem, teskní dál, a ne-li hromu klín
jej zbaví útrap všech, sám jednou bolem schvácen
s té výše závratné se střítí do hlubin! . . .

str. 24. v Jál' horečně zříme jen, bájí
kdy zavítá jara k nám říš . . .

str. 31. Co těší ji? . . . A přec, když v známém hlase
poznává z dáli, on že jde, — zrak zvedá
hasnoucí v před, ty drahé taky hledá,
a když jej spatří, usměje se zase.

str. 34. zapomíná, co vytrpěti
jí bylo, svým jen drahým blíž
tam cítí se, z té chladné země
hlas útěchy mní slyšet jemně, . . .

str. 39. Chalupu má a pole při ní malé,
pak zahrádku, v ní stromů, keřů řad
pár ovocných a kousek cesty dále
kus louky, . . .

str. 43. Mně teskno dnes, snad dávných vzpomínek
proud útěchu mně v chorou duši vlije, . . .

str. 48. Teď vyšli z kostela. A zástup venku tlačí
se lidí zvědavých, . . .

str. 51. Ó nechvějte se! — vím, že zníti
zas slyšíte tu ránu, chrám
v níž zachvěl se, . . .

str. 54. V něm zřela vše, co v síňce dálo
se nového, co přines čas; . . .

str. 57. volaje s nebes andělíčka,
by ku kolébce hebce snes'
se bělounká jak holubička . . .

str. 61. Já bál se mluvit, v náruč dumám kles'
jsem sladkým jen k tvé zlaté schýlen hlavě.

str. 65. A ret tvůj zářivý se nezachvěje steskem
ni bolem, stoupat výš v nadějích růžových
jen budeš, zlatých snů a lásky motýl hravý
tvou hlavu oblétat v paprscích duhových
dál bude jen a zášť, vln příboj lstivý, dravý
nešlehne v onu výš, kam osud tě byl zdvih.

Tato volnost skladby už při pouhém čtení ruší, přednášeti pak verše takové jest povážlivo.

Eufonii, blahozvuk jazyka pokládáme za věc velmi cennou, pro niž raději snášíme od našinců výčitku hnidopišství a pytevní kritiky než od cizích posměšné: strč prst skrz krk! Proč píše se: stkal m. setkal (5), z všeho m. ze všeho (10, 11),

v chvíli m. za chvíli (14), vhroužen m. pohroužen (14), v mračno m. ve mračno, do mračna (14), v svého rozumu m. ve svého rozumu (15), z které, v předtuše, v svět, v svém (15), teprv v čarojas (17), v sněhu (19), rozchvělou (20), s zapřením (20), v skráni m. na skráni (23), v svůj klín, až posléz vzdech (24), až v dnešní den (29) m. až po dnešní den, a vůz již v známých alejích m. ve známých (30), k hřbitovu m. ke hřbitovu (32), v zlata žijí zdroji m. ve zdroji zlata (35), v zpomínce té m. v úpomínce, nebo ve vzpomínce (43), počla m. počala (47), rozvučí m. rozezvučí (49), tak k žhavým rtům m. ke žhavým (49), v rozloučenou m. na rozloučenou (50), s zářnou lící (51), v hvězd, v snách (57), z všeho (58) — proč píší se tak nelibozvučná, ba i divná slova, když hned vedle zcela zbytečně čtem»: beze lásky m. bez lásky (11), ve tiché m. v tiché (14), k retu m. ke rtu (45), ve herbáři m. v herbáři (68)? Proč píše autor pořád znov' m. znova, zprv m. zprvu (12, 15, 23, 51, 58, 62, 67, 68)? Proč opakuje se tak často za sebou předložka *v*? Na př.:

str. 12. Toť jako *v* žití. *V* práci, boji
jdem všichni *v* potu, *v* cestách svých,
co s rokem rok se *v* řetěz pojí,
jejž vlečem sebou *v* krve zdroji — —

str. 14. A *v* chvíli ticho zas. Jak *v* kraji zapomnění
by dvorec octnul se, *ve* tiché *v*hroužen snění
a zpola zavát již *v* mrazivých závějích;

str. 17. Však celá nádhera tvé krásy, *v* zářném jase
*v*zplá teprv *v* čarojas, *v* němž kouzlo usmívá se . . .

str. 18. věž za ní kostela zdá *v* tichém zamyšlení
se modlit k nebesům, co *v* zlatém osvětlení,
mníš, druhé nebe hvězd že s měsícem se tají
ve oknech kostelních.

str. 18. že *v* chrámu velkém jsem, *v* něm oltář *v* nebes pýše
plá *v* světlech mihavých, . . .

Všechny tyto licence poetické psáti dlužno na vrub verše, a to namnoze verše jambického. Tam potřeba krátiti slova, jako: zmlk m. umlkl, umlknul (12), v sled m. naposled (46), tam koná výborné služby předložka *v*, jednak že nemá vokalu, jednak že nahražuje snadno delší, obvyklé vazby předložkové, přechodník a p. Tak ovšem vznikají dosti snadno verše jambické, ale odstůně to naše milá česká řeč. Ví to mnoho lidí, ještě více jich zdaleka cosi větří, ale dokázati toho nelze, než naší methodou. Jinak dbá autor svědomitě správné mluvy spisovné; podotknouti jest jen toto: říká se stezka nikoli stézka (13, 17, 35, 67); lépe: vlečem s sebou než: vlečem sebou (12); nové jest slovo: čar (rod muž.) m. kouzlo (17); pár chatek místo několik chatek dle německého (19); staviti, stavil hrázi (44) se neříká, nýbrž stavěti hrázi, odtud: stavěl. *L. Šolc.*

Gustav Jaroš: **Publikáni a hříšníci.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 208. Cena 1 zl. 20 kr.

»Publikáni a hříšníci« ukazují nám G. Jaroše v pravé podstatě a podobě. Vypravovatel rozhodného nadání, bohatý duchem, srdce upřímného, směrem a barvou realista, bystrý pozorovatel. O čem »Sláva« nás nechala poněkud v pochybnostech — neboť tam bylo nám činiti s veršem —, teď zřejmo před námi leží: Jarošovi svědčí prosa, jí vládne dokonale, jí užívá obratně i elegantně, toť jeho forma. Název »Publikáni a hříšníci« má sbírka těchto povídek proto, že, aspoň v prvním oddíle »studie« nadepsaném, předvádějí se nám většinou lidé nuzní a bídní, nižší třídy obyvatelstva pražského. Méně připadá název ten na oddíl druhý »Skorem karrikatury«; a ani ten nezdá se nám úplně vhodným. O svém záměru spisovatel sám v předmluvě praví toto: »Neličil jsem svoje »Hříšníky« jako pouhý

»černý dav,« hladovou, mrzkou luzu bez košile a cti, s nemytýma rukama, s prsty zlodějskými, s lihovým puchem od úst, nebo rozvažující v zoufání s oprátkou v ruce, v přítmí blázinců, v hampejzech, v umrlčích komorách — chtěl jsem vymalovat je s kusem světla, se světlejším koutem lidské duše a tak ukázal jsem je a jejich čest, soucit, energii, poctivé předsevzetí, naděje, sebeobětování, náruživou přítulnost k domácnosti a rodině, stud, lásku a tak dále.«

Pravé umění najde si všude látku; pravý umělec vidí i tam, kde obyčejnému smrtelníku čiré prázdno býti se zdá, neb aspoň vyjádřiti umí, co jiní sice také znamenají a cítí, ale náležitými slovy to říci se jim nedostává. G. Jaroš rozhlédl se široce po životě a nahlédl hluboko v srdce lidská, jimž dobře rozumí. Zde u výtahu předměty jeho studií: 1. »Závaží.« Starý krejčí žije u svého syna, malého úředníka. Náhodou zaslechne hovor jeho s manželkou se slovy: »To je závaží!« Odtud zví, že syn jeho sám s rodinou sotva živ jest, a že on mu je na obtíž, že on je tím závažím. Nemoha už pracovati, trápí se a upírá si v hrdém vzdoru všeho, i nejpotřebnějšího; upadne v nemoc a zlo tak ještě zhorší. Slyše v noci vzdechy upracovaného syna, aby to s ním jen dlouho netrvalo, zoufá si, a protože za hřích má obyčejnou samovraždu, přistoupí k oknu, horečkou rozpálen jsa, aby smrt urychlil. — 2. »Učitelka.« Čtrnáctiletá dcera palíra posluhuje slečně učitelce a nejvroucnějším přáním jejím jest, státi se také učitelkou. Tu otec její spadnuv zabije se, a ona musí do služby. Po několika neradostných letech, vysmívaná od služek, odhodlá se užívati života a jíti k muzice. Již sestupuje se schodů. Tu na nejnižším stupni spatří opuštěné, neduživé dítě, ano se trápí s úkolem ve slabikáři. Srdce se v ní obrátí, vezme dítě k sobě do kuchyně, aby mu pomohla se učiti. — 3. »Strach před domovem.« Starý, poctivý mistr soustružnický z bídy pracuje v továrně. Jeho žena, jež ráda sází do lotterie, okradla služku, jsoucí na bytě u nich, a byla odvedena do vězení. To otřese starým poctivcem tak, že zhnusí se mu domov, a on klesne mezi nejhorší chátru. — 4. »Hoře pana Severina Laštovky.« Nešťastný samotář na stará leta zamiluje si dívku, již si byl od dětinství takořka vychoval. Ale sklame se podruhé. Předešelť ho mladík zhýralec. — 5. »Stud.« Žena písaře služby zbaveného jde se psaním svého muže, v domnění, že on představeného svého prosí o práci. Jsouc dle domnění svého u cíle, přesvědčí se, že ji muž poslal docela jinam s listem žebravým. I vrátí se, neodevzdavši listu, ochotna snésti všecku trýzeň od muže. — 6. »Poznání.« Stará vdova po úředníku jest nucena prodati knihovnu nebožtíkovu. Jedinou knihu si nechala z piety. Ale z poznámky v ní učiněné pozná, že nebožtík byl jí nevěren. — 7. »Nový život.« Šumař se svou churavou ženou vrací se z Bulhar do Čech domů v největší bídě. Nemohouce únavou dále, přenocují v novém domku za prkennou ohradou, z něhož vlhko vytápí se koksem. Tu usnou v otravném ovzduší, plni nadějí, jak počnou nový život. — 8. »Zlé blesky.« Lehkomyslný litograf opustí ze vzdoru práci a přinutí

ženu zastaviti svatební šaty, odhodlán utržené peníze prohýřiti. — 9. »Procházka po stropě.« Student, jediná naděje staré matky, roznemohl se a minul se úplně cílem. V horečce blouzní o tom, jak se vrátí domů a stane se oráčem. — 10. »Velký mogul.« Desítiletému hochovi zbláznil se otec opilstvím. Druhý den ve škole učitel říká o diamantech a jich veliké ceně, výklad znázorňuje imitacemi proslulých diamantů, mezi nimiž stkví se zvláště »velký mogul.« Z lítosti k opuštěné matce hoch odhodlá se ukrásti domnělé diamanty a býti loupežníkem po způsobu krvavých romanů. — 11. »Švehlovy vánoce.« Krejčí Švehla sázením do lotterie přišel na mizinu. V největší bídě pořád myslil, že musí vyhráti, zejména, když bylo před štědrým večerem. Ale naděje ho sklamala. — 12. »Spustil se.« Úředník, jenž pozbyl služby způsobem nezaviněným, klesal stále u větší bídu; nemoha nalézti práce lepší, přemohl stud svůj a šel podávat cihel. — Druhý oddíl »skorem karrikatury« obsahuje obrázky jasnějších barev: 1. »Dítě.« Starý učitel, jenž po čtyřicet let těší se na dobu, kdy bude ve výslužbě, sotva že se toho dočkal, cítí se nešťastným; neboť vidí, že jest osobou světu neprospěšnou, zbytečnou, zdá se mu, že hned tím dnem pozbyl u lidí bývalé vážnosti a konečně zastesklo mu se po škole. I čekává každý den před budovou školní, až děti půjdou ze školy. — 2. »Proč dovede žena plakat.« Slečna Máli probírá se v pokladech svého stolku. Náhodou padne jí do rukou dřevěný vlk s nápisy různých stupňů lásky, jímž děvčata častěji si točívala. Zatočí si po letech zase jednou a nešťastnou náhodou padne jí třikráte za sebou, že její Pepa ji nemiluje »pranic.« Z toho byl ovšem při nejbližším setkání milenců veliký pláč a hněv. — 3. »Osud.« Pan Ryba, starý mládenec, dostal na Mikuláše od kohosi vřískavou pannu. Nevěda, co s ní, chce ji dáti děvčátku, dcerušce vdovy bydlící v tomže domě, jež má dceru na vdavky. Sotva že hlavu za dvéře strčil, dostane se bezděky ve styk s maminkou a se starší dcerou a potom je brzo ženichem a polapeným manželem. — 4. »Soužení babiččino.« Babička z Prahy jest návštěvou u své dcery na venkově; studenti chystají divadlo, a roztomilá vnučka její má též hráti. Babičky zmocní se strach, aby nevinné děvče nechtělo na konec dáti se k divadlu. Ale všecka starost mine, když se přesvědčí, že divadlo jest věcí vedlejší, hlavní věcí však láska k sousedovic »professorovi.« — 5. »Tajemství.« Technik pan Kostka, jenž sebe pokládá za výborného znalce lidí a hlavně srdcí dívčích, stopuje slečnu Ryču, žábě jemu zcela lhostejné, ana si dá potají věštiti od jakéhosi hvězdozpytce v novinách ohlášeného. Seznav, že jest zamilována, chce při nejbližším večírku společenském u Tichých vypátrati milovníka jejího; i činí to tak vtipně a důkladně, až konečně pozná, že on sám jest tím šťastným milencem.

Jak z výtahů těch patrno, G. Jaroš obírá si látku svého vypravování ze života skutečného, a to z nejbližšího okolí svého. To z něho sice nečiní ještě realistu, ale patří to k realismu a jest jeho

známkou neposlední. Slova »realistické umění« nemají smyslu, klade-li se přílišná váha, převaha na pojem prvý; rovněž protimyslno bylo by říci »idealistické umění.« Neboť umění vtělujíc vidiny prostředím hmotným, jako všecka bytost lidská, má stránku dvojí: duševní a hmotnou. Ovšem pak snadno jest pomysliti si, že všecka přirozenost umělcova kloní se více k té stránce nebo k oné, a tak, ačkoli pravé, dokonalé umění může býti jenom jedno, spočívajíc v náležitém, dobře úměrném smísení realismu s idealismem, v harmonickém pronikání navzájem ducha a hmoty v jednotu okrouhlé, lepé, krásné formy: přece dobře možno mluviti o různých směrech v umění, o směru realním proti idealnímu v nejrozmanitějších stupních a odstínech. V té příčině vkus a móda jeví svůj účinek na umění, odtud různé chuti a manýry. A právě to charakterisuje umělce a jeho díla. V tom smyslu nazýváme G. Jaroše realistou. Realismus jest synem naší doby, jejíž hlavním příznakem jest pozorování, indukce, analysa. Kdežto náš lid, pokud se odkájel báchorkami, pověstmi a písněmi, nezkoumal půdy orné, neuměl jmenovati (vyjma vědomce) bylin a menších zvířat jinak než: taková tráva, kytka, takový chrobák, taková žížala: teď lučebník zkoumá půdy, přírodozpytec pozoruje drobnohledem a nazývá předměty jménem rodovým, druhovým, k němuž ještě připojuje nálezce. Nahoře zkoumáme rozmary větrův a vrtochy počasí, dole sestupujeme do hlubin duší lidských, naslouchajíce tajným hnutím srdce lidského, jak se v něm city, chtíče, žádosti a vášně rodí. Kdežto dříve malíř umělec nebo dilettant putoval po krajinách se svou mapou pod paždím, aby dle okamžitého vnuknutí tu ten předmět, tam onu krajinku nebo zajímavý výjev nakreslil, jak se právě tehdy zrcadlil v duši jeho: jest více než náhoda pouhá, že nyní fotografie i mžiková působením amateurův den ode dne více se šíří a popularisuje, tak že každému možno jest kdykoliv a kdekoli zjednati si kteréhokoli předmětu snímek věrný, pravdivý. Jenom ten stroj nám ještě schází, co by skryté jevy a hnutí duševní v nepřetržitém vývoji od kolébky do hrobu zaznamenával s věrností fonografu! Omrzely nás romantické povídačky, o nichž každé dítě ví, že v tom způsobu jsou nemožnými; nejsme už dětmi, aby se v nás illuse tak snadno probouzela; ten plachý pták rychle od nás odlétá, my žízníme po pravdě, my chceme pravdu! Pokud v umění o pravdu a pravdivost se jedná, jest jakási realnost jemu přirozena, ba nutna. Proto velicí duchové všichni do nějaké míry jsou realisty, poněvadž oni právě pravdu jasněji zří než kdo jiný. Tak jest realistickým Homer ve své prostotě a případnosti výrazů, Shakespeare se svou znalostí běhů světských i lidských a vtipem obhroublým, »velký pohan« Goethe se svým jasným okem a klidem olympickým, a nade všecky vyniká v realnosti Kristus, an obratem peníze raženého odmítá úskoky farizeův a prostým podobenstvím pravdu objevuje zástupům, pravdu břitkou, až mnohým řeč jeho později byla k pohrdání. Toť realismus, realnost při zjevech velikých, vznešených. — Jak vypadá a v čem spočívá realismus Jarošův?

Předně, jak již ukázáno, ve volbě látky. Náš spisovatel nikde nevypravuje o vysoké šlechtě, o vysokém úřednictvu, o vojenských důstojnících, o milionářích, o nádherných zámcích, komnatách a p., neboť toho všeho s češtinou v srdci a na rtech, v českém kabátě u nás není, leda snad velice po řídku. On vypravuje o našich středních vrstvách městských, se zvláštní zálibou však studuje nižší a nejširší kruhy společnosti naší, které tvoří mohutnou, kompaktní massu, a žijíce svým samorostlým životem, makavé skutečnosti nejbližšími jsou, nejvzdálenějšími pak všech illusí a smyšlenek se strany vypravovatele. — Ale toho není dosti. Záležíť na tom, za jakým účelem, s jakou tendencí umělec pracuje, chce-li nás pobaviti či poučiti či povznésti či nevoli či posměch náš vzbuditi a p. Ničeho z toho ze všeho spisovatel náš zřejmě nezamýšlí. Čtoucímu tyto studie připadá, jakoby mu spisovatel pravil: Hle tak ten svět vypadá. Jen se naň podívejte, a potom ať si z toho vybere každý po svém rozumu! — Nějaké ideje určitě proslovené marně hledáme v těchto črtách, a přece každá z nich čtenáři mnoho látky ku přemýšlení podává zrovna jako život sám, jen že málo kdo má oči tak otevřené jako spisovatel, a málo kdo předměty v takové světlo postaviti umí a takové hledisko najíti si umí jak on. Toť právě jeho uměním, a z té příčiny bychom Jarošův realismus přirovnati mohli obratnému kresliči výjevů pouličních a obrazů ze života nebo fotografovi, jenž naleznuv předmět vhodný vyvolí si stanovisko a mžikem zachytí scenu v okamžení nejvýmluvnějším. Jaroš málo kdy ukončuje pásmo vypravovaného děje, nýbrž jako Vergil Danta v pekle, vodí čtenáře od výjevu k výjevu, od obrazu k obrazu, a když došel k obratu rozhodnému, a čtenář by rád věděl, jak to dopadlo, odvádí ho pryč pohříženého v myšlenkách. Tím všechna subjektivnost vypravování zdá se mizeti, anoť nabývá tvářnosti děje před námi se rozvinuvšího, přítomného, jehož konec rovněž šerem budoucnosti zastřen jest. — Přistupujeme ku stránce třetí, pro realismus nejdůležitější, k technice, jaká se ve zpracování těchto látek ze školy života vážených ukazuje. V té příčině má realismus mnohé styky a podobnosti se staroklassickou a lidovou epikou, jakož zase v jiných kusech pravým opakem jejím jest. Chvalně známa jest plastika Homerova, názornost jeho lícně, jež k místu se přivádí mnohými příčinami, mnohdy na pohled nepatrnými. Základem jest ovšem pěkně zřízená, bezuzdnosti vzdálená obrazotvornost, bystrý a jemný talent pozorovací a zdravý rozum. Odtud vzrůstá ona povšechná přesnost a případnost výrazu, hojnost význačných přívlastků, názorných přirovnání, určitost barev a rysů při kreslení zjevů přírodních i postav hrdinských, určitost charakteristiky a ona živost u vypisování pohybů tělesných, rozličných prací a úkonů lidských do nejmenších podrobností, jež všude zkušenost a očitý názor znalce prozrazuje. — Podobně i náš spisovatel všecko své úsilí namířil na pravdivost, názornost a psychologickou věrnost. Pravdivosti, to jest svrchovaného stupně pravdě podobnosti, vypravování jeho nabývá tím, že po způsobu našich umělců výtvarných pracuje,

ať tak díme, dle modelu. Proto hned místo děje volí zcela určité, posluchači známé, neb aspoň tak o něm mluví, že čtenáři snadno určitá představa na mysli tane. Při tom všecka líčeň činí ten dojem, jakoby vždy předcházelo bezprostředné studium a shlédnutí místa ad hoc, nikoli volného výtvoru fantasie. Podobně jest s osobami; spisovatel nehledá v životě krásu, ač i ta časem sama se mu vetře do rukou (na př. Fanda v babiččinu souženi), nýbrž podává lidi tak, jakými jsou, či lépe řečeno, jak jeho oku se vidí a zdají. I vidí je asi tak, jako poutník v »Labyrintě« Komenského, když podnesa zraku pod brejlemi, jež mámení a zvyk na nos mu posadily, podívá se na svět přirozeným, nezkaleným zrakem.[1]) Byly časy, kdy spisovatelé zla a ohyzdnosti v tom světě neviděli, neb aspoň z vyšších zájmů před nimi očí přimhuřovali; též oni šli kolem kalu, špíny, též jim známa byla ostuda lidská, ale nechtěli jí viděti a nemluvili o ní. Ale dnes vede se jim jako Komenského poutníku: místo lidí, obrazů Božích, vidí karrikatury. Neboť právě nemilosrdným odkrýváním a ostrým vytýkáním lidských vad, nedostatků, převrácenosti, slabostí, zkrátka nesouměrností a nesouhlasností při člověku a ve světě celém vzniká karrikatura; a to více méně činí realismus a jeho výstřelek nejkrajnější: naturalismus. Vzpomeňme si tu na výrazná slova pěvce »Slávy Dcery« (I. 11.):

Tři mne věci, když je spatřím, k smíchu
s hněvem spojenému nukají:
Prvá, neznám, jak jí říkají,
zvíře jest, jenž hlavu nosí v břichu;
pak jsou kovy, které křídel pýchu
k letu vzavše, s nebe padají,
a květ, v němž se oči kochají,
an pak smrdí přiložený k čichu atd.

Pro bídu lidskou má realismus dokořán otevřené oči, a čich jemnější větřícího chrta. Kdežto dříve v našich pohádkách, třebas jednaly v nejchudší chatrči venkovské, bylo vše čisťounké, hlaďounké, dobré, idyllicky šťastné při všem neštěstí; babičky byly dobré, milé, dědečkové vážní, moudří s čistou bílou bradou a stříbrem šedin, matky kvetoucí a něžné, mužové celkem pevní, pracovití hospodáři, neb aspoň imposantní furianti, milující tonoucí v blaženosti, nebo zajímavi svým neštěstím, děti baculaté, zdravé a hravé, zkrátka vše se svým ruměncem a v kabátě čistém: realismus ukazuje nám chudinu v její bídě, v roztrhaném šatě, špinavou na těle, on cítí puch ulic a příbytkův, ba vidí vzduch přeplněný bacilly a zárodky nemocí; o bohatých mluviti má u nás málo příležitosti. K důkladnému vypsání všech těchto věcí vede spisovatele bystrý talent pozorovací, nesoucí se i ku zjevům vnějším i ku vniterným hnutím duševním. Má výbornou paměť, reprodukuje snadno a šťastně volí přiměřený výraz slovný. On si všímá všeho: výkonu řemeslnické práce, jako tváře lidské, krás přírodních, jako života v zastavárně, srdce dětského, jako

[1]) Nejeví-li se tu již Komenský býti velikým realistou? Neprovází-li realismus nutně satiru? Horatius, Juvenal, Persius, Aristofanes, Cervantes a j.?

zoufalosti starce a surových vášní opilce. Jemu neunikne ani ten mák na housce ani případný výraz pražského nářečí. Nic mu není nepatrným, nýbrž právě maličkost, nepatrný rys zdá se mu mnohdy významným, výmluvným. Odtud přirozená náklonnost dopodrobna líčiti, všemi možnými prostředky charakterisovati.

K tomu užívá spisovatel případných přívlastků, přirovnání a obrazů, snaže se všecko, hlavně však pocity, stavy a hnutí duševní pokud možno znázorniti, čímž mnohdy až v konce symbolismu zabíhá (tak, tuším, jmenují snahu, makavými, hmotnými obrazy v řeči vystihnouti nálady a pocity, pro něž jinak slova není), na př. zdvihl unavené, jako v pavučinách chycené oči (str. 135.). Zvolna obrátil hlavu, otáčeje krk, jako přeražený šroub (137). Mražení překlouzlo mu po zádech, jakoby je struhadlem přejel (141). Úsměv jako operovaného vojáka prosypal se mu vynuceně z očí, tváří a rtů (142). . . . aby neslyšel ostrý kašel své ženy, který mu připadal jako vevrtávající se hrot nebozezu (144). Přemýšlel úsilně a bylo mu, jakoby mu někdo násilím lebku na všechny strany rozpínal (117). Chlapci sešněrovalo se srdce a do očí jakoby ho pěstí uhodil (115). Slova jako kovové, tuhnoucí kapky stydla a lpěla mu ve strýzněném mozku (107). Venku nebylo světélka, jen šikmo se strany vevrtával se do tmy opuštěný svazek paprsků odkudsi z třetího patra (21). Takovými konkretnými, makavými obrazy nabývá vypravování ovšem živosti a názornosti, ale jest při tom třeba opatrnosti, aby síla výrazu nebudila nelibost. Neboť tu právě hrozí nebezpečí objektivnosti spisovatelově a všemu realismu či realnosti jeho; mohloť by se snadno státi, že by čtenář klidněji naladěný v takovýchto přepjatých podobenstvích subjektivní pessimismus spisovatelův, jeho vlastní rozhořčenost a trpkou náladu spatřoval na místě pravdivé objektivnosti realismu. Tak jest nám skoro, čtoucím často za sebou jdoucí přirovnání nešťastného člověka ke sbitému zvířeti, psovi: Utřel si široce tvář mastným rukávem, rozmazávaje slzy v pitomém, vyzáblém obličeji, a boje se, aby nebyl znova bit — odlezl jako zvíře, mlčky a pokorně do kouta (129). Kluk kňučel jako umrskaný pes (129). Švehlovi bylo těžko u srdce, ale nechtěl se za Bůh ví co obrátit, aby neviděl truchlivé, pitomé oči svého chorobného chlapce, jež ho skličovaly svým melancholickým smutkem, starého, utlučeného psa (131). Lekl se tohoto člověka jako právě zbitý pes (141). Ale ted stál tupě, zaražen jako vyhnaný pes (143). Lekaje se každého hnutí svých rodičů, odplížil se tiše po špičkách do nejtmavějšího koutka, skulil se jako štěně k mokvající zdi... (138). Výborně osvědčuje se toto užívání obrazů tam, kde běží o znázornění chorobných stavů duševních, když vědomí a rozum se zatemňují; neboť tehdy myšlenky a pojmy nestačí, kdežto obraz nebo řada obrazů snadno dotčenou náladu vzbudí. Tak znamenitě charakterisován stav duševní za vzmáhající se horečky na str. 19. a duchaplná studie „Procházka po stropě“ všecka z takového symbolu vyrostla. — Se stránky jazykové G. Jaroš jeví se býti stylistou neobyčejně obratným. Vypravování jeho plyne lahodně, slova, obrazy a myšlenky jenjen se mu hrnou. Správnosti řeči dbá pilně, a bude-li chtíti dokonalým býti, zbaví se časem i některých méně pěkných výrazů, hlavně působením němčiny vzniklých, jako: Silný, do hloubky jedoucí chrapot (in die Tiefe fahrend, 7) — odkradl se ode dveří (sich wegstehlen, 11) — přisadil — odsadil sklenici (setzte an — setzte ab, 18), — smrtelné ticho m. hrobové (19), — víc pořád m. už (mehr): matka víc nemluvila; nemyslila na to víc (28) — věšíc od věšeti m. věsíc (29) — kláštera Uršulinek m. Voršilek (109) — cukající světlo (113) — cukly sebou koutky jeho úst (131) — rty sebou cukly (164). Po česku říká se: trhati sebou, jak spisovatel sám správně položil na str. 139. a trhlo v něm. Místo špulka (131) snad lépe říci cífka — m. přišpendlený připjatý — m. nešťastník stejnému konci vysazený (ausgesetzt, 134) vydaný — m. skoro s jistým nadšením (135) s jakýmsi.

Celkem můžeme říci, že Jarošovi »Publikáni a hříšníci« zasluhují bedlivé pozornosti; jestiť to kniha pozoru hodná, tím hodnější pozoru, an mladý spisovatel sám o ní praví na konci své předmluvy: »Pouhá visitka, kterou posýláme obecenstvu, před nímž máme v úmyslu — a to v krátké době — učiniti vážnější kroky.« *L. Šolc.*

Vojnarka. Drama o čtyřech jednáních. Od *Aloisa Jiráska.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 76. Cena 50 kr.

Vdova Vojnarka potřebuje pro svůj statek čeledína. Švakr její a poručník, přísný a poctivý Vojnar, přivede jí vysloužilce Antonína Havlova, který právě pro Vojnarku za svobodna, nedostav jí, byl se dal na vojnu. Stará láska v selce dosud nezrezavěla, Antonín umí se pěkně míti k mazlíčkovi selčinu — i stane se místo pacholka pánem v domě; chystá se svatba, selka již i matku ženichovu přivedla na statek. Ženich ale prozradí se trochu záhy, že dítěte, pro které by selka vše učinila, tak nemiluje, a že jest hýřil, kterému jde o statek. Vojnarka přes to přese všechno stále ještě váhá jej odmítnouti, až konečně vrátí se on z jakési rvačky a hrozí dítě zastřeliti; když se lidé sbíhají, aby jej spoutali, zastřelí sebe. Selka s nepochopitelnou hořkostí činí výčitky poručníku, když jí zrazuje obstarávati pohřeb. »Tole [= tohle] si ještě vyřídím sama. (Trpce.) Pak vás budu zas poslouchat.«

Hlavní děj není sám o sobě valně poutavý, ale vyplněn jest několika zdařile provedenými výjevy z vesnického života. K nim náležejí na př. výstupy mezi Vojnarkou a poručníkem, který poručnického práva svého chce přesně užívati, ale má proti sobě jednak slepou lásku matčinu, jednak potměšilý »osud,« že se dá napáliti dohazovačem a uvede z neznalosti dřívějšího poměru do domu čeledína, který se poručnictví jeho brzy postaví na odpor. Vojnarka neměla prý s nebožtíkem šťastného živobytí, byvši ke sňatku jaksi donucena; touží tedy znova po štěstí manželském, chce nahraditi Antonínovi, čím prý se na něm provinila, všude ho hájí, a to s velice podivnou zaslepeností k výstřednostem jeho. Básník chtěl ji učiniti sympathickou v té neúmorné lásce, ale nepodařilo se; sympathie je spíše při škaredohlídském poručníkovi, kterýž ve své hospodárné střízlivosti nemá smyslu pro milostné pletky, namlouvaje jí usedlého hospodáře. »Aha starý! Vida! No, a co ty jseš? Taky udova a taky už ne zrouna ďoučátko...« — Ještě zdařilejší jsou výjevy z hospodského karbanu. Antonín hraje a prohrává na budoucí statek, zanáší židovi »schoře,« hráči hledí si vší mocí takového společníka udržeti, selka přichází proň — trochu skoro již — do hospody, vidí, že prohrává a propíjí její statek, ale přece jest ochotna vše odpustiti; nejvíc ještě ji mrzí, že opustil nemocné dítě její, které měl hlídati. Ale ani toto přesvědčení, že láska jeho k jejímu dítěti byla strojená, jí úplně od něho neodvrací; za slovíčko by všechno zapomněla — podivným způsobem.

Postavy vedlejší jsou podány velmi zdařile jakožto postavy typické; tak matka Antonínova, potulná žebračka a klepna, domácí čeleď, a zvláště poťouchlý zpěvák a dohazovač Hruška. Tento, když jej na konec Vojnar odbývá za jeho pletichy, ulevuje si tragicko-komickým: »To mám zaušecko« (= za všecko). Karbaník Drtina za samovrahem trochu cynicky volá: »Dobře se bouch'. Už je po něm.« Lumpácký živel v poslední části dramata značně vystupuje v popředí; hrdina Antonín, praktikovaný to asi voják, je podle toho.

Mezi přednosti dramatu kladena také rázovitá prý mluva, totiž podřečí východočeské; některé tvary jeho jsou nesrozumitelné, některé přímo šeredné. Že by vůbec nějak zvyšovalo básnickou cenu práce, nemohl jsem se přesvědčiti. Obraz není právě tak rázovitý, že by toho podřečí vyžadoval, neboť individualní povahokresba je tu dosti povrchní, a výjevy jsou zcela zobecnělé. A na jevišti pražském ta dialektická výslovnost myslím není valná. *P. Vychodil.*

Ruská knihovna. IX. Spisy Fedora Mich. Dostojevského. Sv. 1. „Zápisky z mrtvého domu.“ Přel. *H. Jaroš.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 344. Cena 1 zl. 50 kr.

Intelligence ruská v letech čtyřicátých přecházela s půdy německé metafysiky na půdu socialismu a politické oekonomie. V kroužcích petrohradských vedly se živé debatty o spisech francouzských i německých sociologův, o politickém stavu Ruska, o nevolnickém právu, jež buď co buď odstraněno býti mělo, třebas i prostředkem revoluce. Fed. M. Dostojevskij, tehdy již proslulý spisovatel, náležel ku kroužku Petraševského, a mimo to byl členem užšího kroužku spisovatele Durova; na besedách mluvilo se proti censuře, hlásán atheismus, horleno proti nevolnictví, že škodí Rusku politicky i oekonomicky, a také s lidumilného stanoviska jest odsouzení hodno. Dostojevskij předčítal tu list Bělinského, kde kritik rozhorleně odsoudil Gogolovu »Perepisku s druzjami«; tu v noci s 22. na 23. dubna 1849 byl zatknut s přátely svými a za to, že předčítal onen list, jenž uznán »za neobyčejné drzé prohlášení proti pravoslaví a vrchní státní moci,« odsouzen k trestu smrti; leč trest ten změněn mu později za čtyři léta nucené práce v káznici při Omské pevnosti v Sibiři. Dojmy ze života svého ve společnosti s »vrahy z nešťastné náhody i z řemesla, lupiči i vůdci lupičů, prostými dareby i tuláky« zaznamenal veliký spisovatel v knize, »velikolepé epopoei nucené práce v trestnici,« nazvané »Zápisky z mrtvého domu.« Dojmy ty líčí šlechtic Alexander Petrovič, v jehož osobě čtenář snadno pozná autora samého, jenž všecko, co napsal, zkusil, prožil.

První dojem, jaký na Dostojevského učiní trestnice sibiřská, byl velice neutěšený, pochmurný, strašný; všude zasmušilost, zamlklost.

„Celkem mohu říci,“ vypravuje spisovatel, „že všechen ten lid — vyjma několik nečetných, nevyčerpatelně veselých lidí . . ., byl lid zasmušilý, závistný, ješitný, vychloubavý, urážlivý a ve vysoké míře dbalý formalností. Vůbec ješitnost, zevnějšek byly hlavní věcí. Většina byla mravně zkažena a strašně podlá. Klevetám a pomluvám nebylo konce: to bylo peklo, svrchované peklo . . . O studu a lítosti ani potuchy . . . Všechen ten lid pracoval ve stínu hrozící hole, byl tedy vlastně nezaměstnaný a proto se mravně kazil; nepřišel-li kdo už mravně zkaženým, tedy se zkazil v káznici . . . Pomluvy, úskoky, babské klevety, závist, sváry a hněvy bývaly vždy na prvním místě v onom zcela neobyčejném životě . . .“ (12.—14.)

Takové byly první dojmy, ale ani další nebyly utěšenější. Spisovatel vysvětluje, že pobyt v trestnici zločince nejen nenapraví,

nýbrž ještě více rozvine v něm zločinné vlastnosti, o nichž se mu dříve ani nezdálo.

„V prodlení několika let nezpozoroval jsem mezi oněmi lidmi ani sebe menšího příznaku lítosti, ani sebe menší stopy, že by je tísnily vzpomínky o jejich zločinech, a že největší část z nich má v duchu jednání své za úplně správné ... Ano zdá se, že s dosavádních hotových už hledisek není možno postihnouti smysl zločinu, a že filosofie jeho jest trochu obtížnější, než se za to má. Trestnice a soustava nucených prací zločince ovšem nenapraví; jimi se zločinec pouze trestá a obecenstvu se poskytuje ochrana od dalších útoků zločincových na jeho bezpečnost. V zločinci samém budí trestnice a nejnamáhavější nucená práce pouze nenávist, touhu po zapovězených rozkoších a strašnou lehkomyslnost. Ale jsem přesvědčen, že proslulá soustava samovazby dostihuje jen klamného, pochybeného, vnějšího cíle. Vyssává životní šťávy z člověka, zbavuje duši jeho sebevědomé činnosti, oslabuje ji, děsí ji a potom vydává mravně vyschlou, napolo rozumu zbavenou mumii za vzor polepšení a lítosti. Zločinec, jenž povstal proti společnosti lidské, ovšem jí nenávidí a o sobě skoro vždycky se domnívá, že má pravdu, kdežto vinníkem je lidská společnost. Za to už vytrpěl od ní trest a tím se pokládá skoro za ospravedlněného, vyrovnaného.“

Ztráta svobody, nucená práce, na kterou zločinec hledí s nenávistí, společné obcování s vrahy, udržované důtkami i holí, trýzní a rozhořčují trestance a druhdy v něm utlumují všeliký mravní cit, mění v netvory. Příklady toho jsou na př. hnusný a podlý udavač i padouch A...v, odporný Tatar Gazin, jehož zálibou bylo »zařezávati malé děti pouze pro potěšení, pomálu, zdlouha, s rozkoší,« odvážný Petrov, Luka Kuzmyč, jenž »pro své vlastní potěšení« skolil jistého majora, šlechtic otcovrah, bezcitně vesele vypravující o svém zločinu a podobní vrahové, již vraždí bez lítosti, ani při tom nemrknou. Ovšem těžká je taková společnost pro vzdělaného muže, a tak pouze »vášnivá touha po vzkříšení, znovuzrození, novém životě sílila« Dostojevského, »aby čekal a doufal.«

Ale »všude jsou lidé zlí, a mezi zlými i dobří.« a tak bylo také v káznici: i v těchto nevlídných zdech nalezl autor povahy sympathické. K nim náležel prostosrdečný Sušilov, dobrosrdečný, nezkušený jinoch, jenž přinucen státi se osadníkem v Sibiři cestou »směnil se,« t. j. vyměnil si s prohnaným zločincem, odsouzeným do »zvláštního oddělení,« kamž přicházeli odsouzení za nejtěžší zločiny, jméno i osud za červenou košili a rubl stříbra. Ubožák plakal, když autor opouštěl káznici: »S kým já zde zůstanu bez vás!« A koho nedojme nešťastný osud něžného Aleje, jenž řídě se úctou horalů k starším bratřím, jel s nimi na výpravu, nevěda na jakou výpravu; bratři oloupili kupce armenského, věc se vyzradila, Alej s bratry vsazen do káznice, ale i tu zachoval přes to, že okolí měl tak cynické, měkké srdce, zdvořilost, skromnost, přísnou poctivost, uctivost a něžnost; »na své setkání s ním,« končí autor vypravování o Alejovi, »vzpomínám jako na jedno z nejpříjemnějších

setkání za svého života.« K takovým nezkaženým povahám náleží Akim Akimyč, obyvatel Kavkazu Nurra, stařec-rozkolník a j.

Podivuhodno jest stanovisko Dostojevského, s jakého pohlíží na zločince; on neidealisuje zločinu, zločinci nejeví se příklady hrdinství, ale zůstávají přece jen lidmi, nešťastníky, má s nimi soustrast. Tím jeví jednu z vynikajících črt povahy prostého selského lidu, jenž trestance nekárá za jeho přestupky, nýbrž odpouští mu pro trest, který trestanec vytrpěl a pro jeho neštěstí. »Nenazývať darmo prostý lid po celé Rusi zločin neštěstím, a zločince nešťastnými.«

Dostojevskij doznává, že i zločinci zachovali si mnohé rysy lidskosti, duševní jemnosti, jež nebylo snadno pozorovati pro drsný, hrubý povrch.

„Přiházelo se v káznici, že člověk znal trestance po několik let a domníval se o něm, že je to zvíře a ne člověk, že jím opovrhoval. Náhle přijde náhodou okamžik, ve kterém duše jeho bezděčným hnutím vystoupí na povrch a člověk v ní spatří takové bohatství, city srdce, tak jasné srozumění svého vlastního i cizího strádání, že jakoby se mu náhle oči otevřely a v prvním okamžiku ani nechce věřiti, že to sám viděl a uslyšel.“

Byly okamžiky, kdy i zločinci tito cítili, že přicházejí jaksi ve styk s celým světem, že nejsou ještě docela povrhely, bytostmi úplně ztracenými. Autor dojemně popisuje nám okamžiky tyto, svátky narození Páně, kdy »všichni vedli si slušně, pokojně,« kdy nebylo slyšeti »ani obvyklého spílání ani obvyklých hádek. Všichni chápali, že den ten je veliký a svátek vznešený . . . Všichni byli vážni . . . Smích jakoby byl zapovězen . . . a kdo rušil tento všeobecný ton, . . . toho okřikovali s nadávkami a zlobili se na něho, jakoby pro jeho neuctivé chování se k Božímu hodu.« Mistrovsky jemně zachycena je též přímo dětinská radost trestanců z divadelního představení; trestanci pobavili se »po lidsku,« chvíli strávili »způsobem ne trestaneckým,« a jak mravně se změnili! Nebylo slyšeti hádek, sporů. Mírné nakládání představenstva s nimi blahodárně působí na povahu jejich; ruský lid je hotov pro jediné vlídné, laskavé slovíčko zapomenouti na mnohá muka.

Lidumilné stanovisko Dostojevského, s něhož pohlížel na trestnice sibiřské, v jejichžto zdech tolik »mladosti nadarmo pohřbeno,« tolik »velikých sil,« možná nejnadanějších, nejsilnějších lidí, přimělo vládu ruskou, aspoň poněkud zmírniti osud ubohých nešťastníkův; a tak jeho »Zápisky z mrtvého domu« měly podobný společenský význam pro nucenou práci v trestnicích sibiřských, jako »Lovcovy zápisky« od Turgeněva pro nevolnické právo, jež tížilo lid ruský až do r. 1861. Ale kromě tohoto obecného významu »Zápisky z mrtvého domu« mají také vysokou cenu uměleckou; není to sice jednotný obraz, složitý roman, nýbrž řada životopisů, psychologických studií a obrázků, nakreslených s podivuhodnou věrností, prostotou, svědčících o tom, že autor hluboko vnikl do ducha národního života ruského. Je to jediné dílo svého druhu v literatuře ruské a možná i světové.

V překladu nalezli jsme některé nesprávnosti: neříká se »o h r a n i č e n ý člověk,« nýbrž »obmezený«; »m u s e l (rusky: dolžen . . .) mne nezbytně pokládati,« zní česky: »pokládal mne (a s i) nezbytně,« a j. *A. Vrzal.*

Knihovna lidu a mládeže.

Obrázky ze školství českého a rakouského z 18. a 19. století. Sestavil *Václav Gabriel.* „Matice lidu“ r. XXV. čís. 6. Red. *Primus Sobotka.* V Praze 1891. Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

Knížka tato je spoustou urážek duchovenstva i učitelstva „z té staré školy.“ Hle, ukázky z ní: „Kandidati z pražské německé musterky, z Litoměřic, z Budějovic a z Hradce Králové vychováváni bývali ‚dle choutek kněžských‘“ (str. 55.). „Učitelstvo škol hlavních a realních bývávalo zhusta o lepší a výnosnější místa učitelská, pak o místa ředitelská připravováno a okrádáno od kněží“ (str. 63.). „Rok 1870. bude zlatým písmem vyznačen co rok vysvobození a spásy veškerého učitelstva škol obecných z duševní poroby, z finanční bídy, z područí a otroctví stavu mu nepřejícího — stavu kněžského“ (str. 64.). „Učitelé při školách ustanovení nebyli pány ve škole, ale pouhými nástroji v rukou vládychtivých duchovních, nesamostatní a podřízení“ (str. 81.). „Za ročních 130 zl. měl učitel cvičiti mládež a snášeti přísný dozor a střežení každého kroku se strany svých ředitelů-farářů. Volnost a svobodu míval ubohý učitel pouze při svém tichém řemesle“ (str. 82.). „Obecní školství od 18. srpna 1855 octlo se v porobě a poddanství církve uzavřeným konkordatem (str. 120.), a ten konkordat ‚školství utlačoval, svíral a vzniku mu nedopřával‘“ (str. 121.). Nové zákony školské učitelstvu „přinášely spásu, mnoho výhod, vymanění z duševní poroby a snesitelnější existenci“ (str. 124.). „Školy s převládajícím nátěrem konfessionalním nikdy a nikde cíli a účelu svému nevyhovovaly.“ (133.)

Toť jen některé ukázky, aby čtenář posouditi mohl sám, že spisovatel ne snad jen z předpojatosti ku kněžstvu mluví, nýbrž že z něho sálá zuřivé zášti proti duchovenstvu. U p. spisovatele repraesentuje učitelstvo p. Josef, p. Johanes a p. preceptor. Tu domnívali bychom se, že se soustrastí a soucitem o nich p. spisovatel promlouvati bude. Ale chyba lávky! Činí je jenom směšnými, a každý snadno vyčte jen opovržení, které pociťuje p. spisovatel k těm, kteří snad také první základ kladli k jeho vzdělání. Ovšem není nad vděčnost! Všecky vady jejich vidí, v nich spatřuje jen »figury smutné postavy« (str. 82.). Aby ocenil trochu také jejich záslužné působení, to mu ani nepřipadlo, ale jejich neumělost a nevědomost s radostným srdcem vypisuje. Všecko je špatné, a i ta hudba u něho to odnésti musí, neboť praví: »Hudba a partyska byly první a hlavní podmínkou způsobilosti učitelské na farní škole; bohužel, že jsou až podnes na úkor (tak!) a ku škodě školního vyučování a školního pokroku« (str. 47.). Každý poctivý učitel, jenž dbá o vážnost stavu svého, od knížky této s odporem také odvrátiti se musí.

Nejvíce k smíchu je p. spisovatelovi jeho dekret od vikáře na místo podučitelské, kde se mu nařizuje, »by pilnou návštěvou chrámu

Páně křesťanskou mysl vždy a všude na jevo dával, v hudbě chrámové a ve zpěvu pilně se zdokonaloval, pana učitele vždy, kdykoli toho třeba, v kostele a ve škole zastával, mládež sobě svěřenou křesťansky vychovával, vždy mravně se choval, ke svým duchovním a světským představeným uctivým a zdvořilým byl« (str. 56.) — a proč je mu tento dekret komickým? Že prý se ukládá podučiteli na bedra tolik a těžkých povinností, ale o mzdě ani řeči. Ale několik stránek před tím vyprávěl p. spisovatel, že vrchní dozorce (tedy v tomto případě vikář) měl přísně hleděti k tomu, aby učitelé svou mzdu v čas a neskráceně dostávali (str. 35.). To tedy vikářové činiti měli, ale jejich starostí nebylo, aby vykazovali učitelům plat. Ať je tedy p. spisovatel spravedlivým a nechť upřímně raději řekne, že k smíchu jest mu návštěva chrámu, zdokonalení se v hudbě, křesťanský výchov mládeže, mravné chování a uctivost.

Posuď, laskavý čtenáři, z toho sám, je-li možno »Obrázky ze školství českého a rakouského« doporučiti? O upřílišování, nesprávnostech i chybách, které se tu naskytují, raději se již ani nezmiňujeme, aby se nám puntičkářská, úzkoprsá kritika moravská nevytýkala.

Jen jedno ještě. Pan spisovatel praví na str. 134.: »Školní knihovny žákovské muselo učitelstvo prohlédnouti a svým podpisem za to ručiti, že se v knihách, ve školních knihovnách se nacházejících, nic vlastenecky, nábožensky a mravně závadného nenachází. Při prohlídce knih shledáno, že mnohé knihy vydané za dozoru katolického kněžstva, jako na př. mnohé knihy vydané nákladem »Dědictví maličkých« v Hradci Králové za redakce kanovníka Šrůtka musely býti jako závadné ze žákovských knihoven odstraněny.« To shledává p. spisovatel v pořádku. Ale co by řekl, kdyby tak někdo odvážil se upozorniti na tak mnohé knihy vydané bez dozoru katolického kněžstva, by odstraněny byly z knihoven učitelských, jako na příklad na mnohé knihy vydané »Maticí lidu« a třebas i na tyto »obrázky«?

Jan Tenora.

Dědictví strýce Koba. Roman. Napsal *J. Girardin,* přeložil *J. E. Musil Daňkovský.* Se 318 vyobrazeními od A. Marie. Vilímkovy „Knihovny mládeže dospívající“ dílo III. V Praze 1890. Str. 622. Cena 4 zl.

Stručný obsah romanu toho je následující: V Americe zemřel náhle milionář Kob. Ze zápisníku jeho seznáno, že jmění své odporučil svým příbuzným ve Francii, jsou-li totiž ještě na živě. Obchodníci King a Triquet vydali se do Evropy hledat příbuzných. Co dleli v Evropě, snažil se plukovník Blotter se svými přívrženci podvodem jmění se zmocniti. Po mnoha překážkách dostal se konečně odkaz v ruce pravého dědice Emila, synovce zemřelého Koba.

Začátek je trochu nudný, ale čím dále je děj zajímavější, jak jak to již u romanů bývá. Zbytečnými odbočkami, které jen slouží k rozvláčnosti děje, podobá se sice jarmarečním romanům, ale jinak doznati dlužno, že psán je slovy slušnými a slohem uhlazeným až na několik málo míst. Povahy kresleny jsou pěkně a důsledně.

Poctivost a nežistnost viděti z každého kroku přátel Kita a Tomy, laskavost strýce Placidia je z každého jeho činu a slova očividná, svědomitost advokata Barleye až překvapuje, a vytrvalost Kinga i Triqueta budí obdiv. Stejně dovedně zobrazeny jsou i špatné povahy plukovníka Blottera, kapitana Monroe a taškáře Jourdyho. Vedle krásných vlastností, jež Američany zdobí, jako: bystrost ducha, podnikavost, pilnost, šetrnost, vytrvalost, líčí se zde i kořaleční chtivost a lenivost černochů, faleš a zaprodajnost Číňanů, vředu to na americkém těle. Je tu i posměvačný německý invalida s kolovrátkem, a jiné více méně zdařilé postavy. Snad jenom v Americe dovede mluviti 11letá Marta následovně: »Nuž, je již rozhodnuto, že si jej (Emila) vezmu, až budu veliká« (str. 76.). — Nebo: »Emil je již pro mne ztracen.« Marta rozhodla se tak hned, jakmile zvěděla, že je milionářem, a rovněž tak rozhodnuta byla, že si žádného Američana nevezme (str. 137.). Z romanu dovídáme se, že policie americká je výborná, ale darebáci američtí že jsou ještě chytřejšími a že je jich všude jako hub po dešti a ze všech stavů. Taškářství líčí se tu až do omrzení. Řeč i jednání jejich jest už protivné. Líbí se nám Emilova láska a vlastenecká obětavost. Když zdědil dva miliony dolarů, chtěl polovici odevzdati Francii na zaplacení barbarské pokuty, kterou jí Němci uložili. Celý roman jest obrázky přeplněn; obsahuje 318 vyobrazení. Obrázky nad každou kapitolou se nalézající jsou pěkné, velké illustrace na celých a pevných listech jsou umělecky provedeny, ale malé, nepatrné náčrtky jsou na mnoze zbytečny. Ku příkladu: Paní notárová zastavuje kývadlo u hodin, strýc Placidius stojí s kočkou, miss Mac-Bokumova zívá, a podobné dovede si čtenář i bez obrázku představiti. Roman »Dědictví strýce Koba« není sice určen pro knihovny žákovské, ale i ze soukromých knihoven lze jej odporučiti jen těm, které už mají všechny naše domácí dobré romany historické.

J. Hordk.

Pohádkové večery. V Praze 1891. Vydává *Dr. Fr. Bačkovský.* Vycházejí v sešitech malé 16^0 o 32 str. Cena svazečku 5 kr.

Známo je, že děti velice rády poslouchají pohádky a neméně snad známo bude, že mladí čtenáři nejvíce se shánějí po pohádkách a pověstech; těch kdyby bylo ve školní knihovně sebe více, rozpůjčeny budou všechny. Proč tak děti vábí pohádka? Protože rozvinuje děj hned od počátku, vyhovuje obrazotvornosti a vzdušným mlhovinám dětským, vyhýbá se nezáživnému líčení a zvláště, že pohádky bývají psány slohem snadným a slovy srozumitelnými; proto děti těší a baví. Činný p. nakladatel vydal již 19 svazečků »Pohádkových večerů.« Máme po ruce svazek 4., 5., 6., 7. a 19., z nichž na každém poznačeno jest již druhé vydání. To pravdivost slov našich výše pronesených potvrzuje. Každý svazeček obsahuje jednu delší nebo dvě i tři kratší pohádky. Některé z nich jsou vyňaty ze sbírky Erbenovy nebo Kuldovy (»Zlatovláska,« »Smrt kmotříčkova«), některé zdály se nám novými nebo pozměněnými (»Hadí koruna,« »Čarovné ovoce«). Vypravování jest opravdu pohádkové. Chválíme nápad páně

nakladatelův, že vydáváním pohádek v malých sešitcích, z nichž každý je celkem ukončeným, chce přispívati k rozšíření krásných našich pohádek mezi mládeží, ale cena malinkého sešitku naproti jiným knížečkám je nad míru neskromná, ačkoli stojí sešitek pouze 5 kr. Dva krejcary a nejvýše tři bylo by dosti. »Pohádkové večery« hodí se dobře pro I. stupeň žáků. *J. Hordk.*

Veselé vojenské historky. Napsal *A. Hrdlička.* Druhé vydání. V Praze 1891. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský. Str. 192.

Řada veselých kousků, které se někomu mohly přihoditi od rekrutýrky až po dovolenou; takto prý je náš hrdina vyučený kupec a — jako pravý Čech — také muzikant. Na vojně se dostane k bandě. Příběhy tu vypravované jsou dosti prosté, někdy se člověk také srdečně zasměje. Že tu velkou úlohu hrají kuchařky, rozumí se u vojáka samo sebou. Neslušného se nám v knížce nenamanulo nic, toliko asi dvě méně vhodné narážky mohly býti vynechány. Sloh jest humoristický, čeština místy ovšem hodně vojenská. Leckterá »stará vojna« se jistě knížkou příjemně pobaví. *R.*

Dědictví maličkých. Čís. 34. I. „Dítěcí důvěra a mateřská láska.“ Příběh z Moravy r. 1837. povodní stížené vypravuje *Jan K. Javůrek.* — II. „Ve službách vlasti.“ Historická povídka z 11. století, vypravuje *Josef Renner Podolský.*

Povídky tyto neobsahují nic závadného; mohou býti školním knihovnám odporučeny. Psány jsou slohem mládeži srozumitelným, řečí celkem mluvnicky správnou. Z obou plyne naučení, jež redakce hned na počátku knihy vytkla, že »Bůh i zlé vždy v dobré mění.« První povídce musíme však vytknouti, že nese se dávno již přežilým směrem romantických povídek — neschází v ní ani nezbytný v povídkách těch — cikán. *J. Novodvorský.*

Časopisy.

V r. 55. „**Časopisu Musea království Českého**“ uvažuje J. Truhlář o staročeských dramatech velikonočních. Důkladná studie Truhlářova zabývá se vznikem a vývojem slavností velikonočních, předně slavnostmi pouze latinskými v rukopisech českých a zvláštním rázem jejich, potom slavnostmi česko-latinskými a pravzory jejich s počátku 14. století, jejich zvláštnostmi, obsahem a provozováním v kostelích. Pak líčí několik skladeb českých a rukopisy jejich, osudy velikonočních her za 16. věku, hry Šimona Lomnického, hry pašijové, scenerii jejich a podává rozbory zachovaných zlomků. Na konec rozbírá plankty Panny Marie a zamítá nesprávné domnění o staročeských pláčích, projevené ve článku Knieschkově „Die čechischen Marienklagen,“ uveřejněném v „Archivě für slavische Philologie“ r. 1886. Veškerá duchovní dramaturgie staročeská má základy napřed v obřadech církevních, potom ve středověké poesii latinské. Přídavkem uveřejňuje autor Plankt nebo zalosczenye matky bozye w welyky patek z rukopisu Klementinského. — J. V. Novák vypravuje spor Bratří s p. Vojtěchem z Pernšteina

v Prostějově r. 1557. a 1558. jakožto příspěvek k dějinám Jednoty. Pan Vojtěch proti šesti artikulům bratrským, kterými Bratři vyložili, proč nemohou přistoupiti k evangelíkům, sepsal a vydal deset příčin, proč evangelíci k Jednotě přidati se nemohou. Vůbec rád se mísil do sporů náboženských a přilnul k lutheranům, ač bratr jeho Vratislav byl katolíkem. Lutheranství Vojtěchovi nedostačovalo a založil si zvláštní církev svou vlastní. Ze sporu s Bratřími vyšel s posměchem a zemřel u věku 29 let. — Dr. Jan Kvacsala a Ad. Patera podávají nové příspěvky k životopisu J. A. Komenského. Jest tu uveřejněn list zetě paedagogova Petra Figula Jablonského a list J. Felina i zpráva Jos. Sekuria o posledních hodinách života Drabíkova. — Ant. Truhlář referuje o školním řádě M. Vavřince Benediktova z Undožer z r. 1607. Školní řád Vavřincův jest obsažen v latinské veršované práci o 370 šestiměrech rázu didaktického dle způsobu Horatiova listu k Pisonům. Práce sama podává náčrt vyučovacího řádu škol partikularních, příčiny neúspěchu vychovávacího a návrh některých oprav. — B. Čermák ve článku „Obraz básnictví českého za r. 1890.“ posuzuje básně J. Vrchlického, B. Kaminského, F. X. Svobody, Jar. Kvapila, B. Formana, Em. z Čenkova, Z. Janke Dvorského, A. Sovy, V. Pakosty, V. J. Pokorného, A. Heyduka, Sv. Čecha, K. Kučery, J. Zeyera, R. Jesenské, K. Legera, Jos. Jakubce a M. Červinky, potom referuje o prosaických pracích zábavných Al. Jiráska, J. Brauna, B. Brodského, Koldy Malínského, Al. Dostála, P. Albieri, V. Vlčka, S. B. Hellera, Fr. Heritesa, I. Herrmanna, V. Beneše Šumavského, B. Kunětické, T. Novákové, Fr. Bursové, R. J. Kronbauera, J. M. Hovorky, Ž. Podlipské, X. Čekala, V. Lužické, J. Zařičanského, G. Preissové, A. Černého, J. Štemberky a V. Kosmáka. Ani poesie dramatická není vynechána. Autor posuzuje práce Bozděchovy, Vrchlického, L. Stroupežnického, Štechovy, Jelínkovy, Lokayovy, Vávrovy, Vikové Kunětické, E. N. Dolského, X. Menharda, Preissové a Jiráskovy. — Fr. Dvorský líčí život slavného českého lékaře a spisovatele Matiáše Borbonia z Borbonheimu, který umřel ve vyhnanství v Toruni r. 1629. — J. Vávra píše o držbě knih v Berouně roku 1537.—1619. dle berounské knihy kšaftovní a dle knihy inventarní po měšťanech, kteří po smrti ostavili dědice nezletilé. — J. Polívka pokračuje ve článku „Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských,“ zvláště v literatuře jihoslovanské a ruské, kde bylo valně rozšířeno. — Ant. Podlaha podává dodatky a doplňky k biografiím starších spisovatelů, některé obšírnější, některé stručnější. Článek svědčí o nevšední píli. — Slovutný dějepisec V. V. Tomek podává velmi obsažnou a poutavou ukázku z devátého dílu svých dějin pražských, „Rozdíly v náboženství a v církevním zřízení v Čechách za stol. 15.“ — Ed. Albert podává „Památky po Bratřích v Kunvaldě,“ kde jest kolébka Jednoty bratrské. — Adolf Patera vypisuje myšlenky J. A. Komenského o novém vydání českého kancionalu; myšlenky tyto radí, aby byl obnoven a opraven kancional vydaný r. 1615. a 1618. Patera také píše řeč J. A. Komenského o pohřbu paní Esthery Sádovské ze Sloupna a poslední vůli její. — Z. Winter za příspěvek biografický i kulturní líčí působení prokuratora Jáchyma z Těchenic s počátku 17. stol. — Fr. Dvorský podává některé nové zprávy o Tadeášovi Hájkovi z Hájku, zvláště o popsání

komety, která se zjevila roku 1577., a obraně Hájkově proti Hannibalovi Raymundovi Zanimu, Theod. Graminaeovi a V. Lindanovi. Na konec podává Dvorský dobré zdání Hájkovo o kalendářích a pranostikách, vydaných po česku r. 1598. — Fr. Bareš vypravuje o pamětech Jiřího Čermáka, souseda v Českém Brodě (1749—1817), které jsou uloženy v museu mladoboleslavském. Paměti Čermákovy podávají platný příspěvek o tom, jak za půldruhého století lid český dokonale změnil své náboženské přesvědčení a stal se úplně katolickým. — Č. Zíbrt líčí lidové zábavy, obyčeje a pověry na den sv. Jana Křtitele, hlavně původ svatojanských obřadů, J. Košťál vypravuje o můře v podání prostonárodním a Fr. Řehoř líčí lidovou lečbu u haličských Malorusů, kterýž článek se styká s Bartošovým článkem v „Časop. Mat. mor.“ a vybízí k poutavému srovnávání. — J. Polívka ve článku „Česká kronika v ruské literatuře starší“ připomíná historie české dle „Kroniky světa“ Martina Bělského z rukopisného sborníku v cís. veřejné bibliothece petrohradské s konce 17. století. Jest tu vylíčena historie naše od praotce Čecha až po sv. Václava, ostatní knížata a králové čeští až po Rudolfa II. jsou jen vypočteni, jmenovitě na konci nesprávně za sebou, Zikmund, Vladislav, Kazimír, Ludík, Albrecht, Vladislav, Jiří, Ferdinand, Maximilian a Rudolf. — A. Rezek, jehož nové dějiny české jsme po zásluze pochválili, podává některé zvláště poutavé drobné příspěvky k českým dějinám 17. století. — Redaktor A. Truhlář jako v ročníku minulém pojednává o některých knihách prostonárodní četby české za století 16. — Jos. Kalousek podává dvoje rýmované skládání o věcech selských z r. 1538. a 1763., zabývaje se obšírnými dějinami stavu selského.

„Časopis Musejní“ přináší hojně dodatkův a oprav životopisných a knihopisných a zlepšenou literarní hlídku. Nový redaktor prof. Ant. Truhlář po Emlerovi, jenž po 20 let řídil prvý náš vědecký časopis, může s dobrým svědomím pohlížeti na prvý ročník „Čas. Mus.“ za svého redigování. Co zvláště se nám zamlouvá, jest pestrá řada příspěvků z kulturní historie naší, čímž právě „Časopis Musejní“ se liší od 15. ročníku „Časop. Mat. mor.,“ který přinesl většinu článků čistě historických. Oba časopisy se zdarem podporují vědecký ruch u nás, „Musejník“ v Čechách a „Časopis Matice moravské“ na Moravě, oba časopisy se dobře doplňují na prospěch vědecké práce české.

Fr. J. Rypáček.

Literarní rozpravy v časopisech.

Mdchal, Úvod ve studium ruských bylin (Lit. l. 1 n.). — *Pdtek*, Česká literatura folkloristická do r. 1890. (Č. lid 3 n.). — *Soukup*, Theologická literatura česká (Časop. kat. duch. 1 n.). — *Šalda*, Synthetismus v novém umění (Lit. l. 1 n.). — *Vrchlický*, Několik slov o současném romaně francouzském (Osv. 1 n.). — *Szarłowski*, Sektářstvo na Rusi (Przegl. powsz. 1). — *Barsov*, Vzpomínky na J. A. Gončarova (Istor. věstn. 12). — *Čičerin*, Positivní filosofie a jednota vědy (Voprosy filos. i psichol. 10). — *Golcev*, O novellách E. Orzeszkowé (Ruská mysl 9). — *Menzbir*, Historický náčrtek názorů na přírodu (Voprosy filos. i psichol. 10). — *P - va*, Macaulay (Ruská mysl 1); Evoluce literatury (Ruská mysl 8 n.). — *Stein*, Leopardi a jeho pessimismus (Voprosy filos. i psichol. 10). — *Baumgartner*, Lady Georgiana Fullerton (St. a. Maria-Laach 10); Americký básník E. A. Poe (tamt. 1). — *Kreiten*, Blasius Pascal. Charakteristika (St. a. Maria-Laach 1) — *Burnichon*, Humanisté klassičtí a moderní (Études 8). — *Cornut*, Roumanille a Félibrige (Études 8); Literarní anarchie (podle knihy Huretovy;

Études 2). — *Gourd*, Úloha vůle ve víře (Rev. philos. 11). — *Longhaye*, Pascal apologeta (Études 8). — *Perez*, Nemoc pessimismu (Rev. philos. 1). — *Surbled*, Nadpřirozené a věda (Science cath. 12). — *Deval*, Divadlo v Rusku (Minerva 10). — Duch moderní poesie polské (Minerva 11).

Zprávy.

Umělecká zpráva z Prahy. Městská rada žádala přede dvěma lety ministerstvo za dovolení, zbořiti Dienzenhoferovský kostel sv. Bartoloměje. Proti tomu se vyslovil kde kdo a zvláště také centralní komise umělecká ve Vídni. Proto ministerstvo posud nevyřídilo žádosti té. Nyní městská rada už popravila kapli sv. Ludmily v Týně a tudíž zas hledá, které uměl. památky zbořiti letos. Tu si vzpomněla na kostel sv. Bartoloměje. Usnesla se tedy znova připomenouti ministerstvu svou žádost. Kostelu tomu zbořena už překrásná věž, nemající sobě rovné v Čechách. Teď pro regulaci má dojíti na kostel sám. Rozumí se, že ta regulace vždy se uvádí za důvod, když se má zbořiti nová uměl. památka. Ale ovšem když žádáno, aby městská spořitelna nestavěla v Kotcích svůj dům, protože se pokazí regulační čára k můstku a zamezí trvale možnost přímé ulice z Václavského náměstí k Staroměstské radnici, najednou měli sto důvodů proti regulační čáře. Na nábřeží také nedbáno regulační čáry k Rudolfinu — šloť o činžáky! Bohdá však ministerstvo bude míti více smyslu pro české umění, nežli česká rada měst pražských a nepovolí zbourati kostelík, památný dobou i slohem svým. Chce tam umístiti část univ. knihovny. Jinak by se letos současně zbořily kostel sv. Lazara ze stol. 13., kaple sv. Ludmily ze stol. 11. a Dienzenhoferův kostelík sv. Karla Boromejského z r. 1732., a bourání kostela sv. Kříže Přemyslem Otakarem II. vystavěného se dokončí. O té regulační čáře ostatně se vypravují celé kroniky. Od Karlova mostu prý byla vedena tak znamenitě, že nejen vzezření starobylé ulice této úplně zkazí, ale také půl kostela sv. Salvatora v Klementinu ke zboření odsoudila. — Tyto dni přinesla „Politik“ inserat, že jest starobylý a památný klášter sv. Anežky na prodej. Prodává jej majetník Dr. Hugo Toman, o kterém se myslelo, že jest to přítel českého umění. Odporučuje, že by se hodil výborně nějakému průmyslovému podniku. K tomu zajisté netřeba výkladů. Sem hodí se nejlépe přání, pronesené při jednom banketu prof. V. V. Tomkem, aby nás Pán Bůh při zdravém rozumu zachovati ráčil. *bý.*

Dědictví maličkých za ředitelství kan. J. Šrůtka v Hradci Králové má nyní 45 tisíc řádných členů, právě v 45. rok kněžství velezasloužilého ředitele.

Dědictví sv. Prokopa v Praze má jmění 76.566 zl. v cenných papírech a hotových 526 zl. 77 kr. Počet členů jest 1832. Na rok 1892. ustanoveno vydati III. (poslední) díl „Všeob. církev. dějepisu“ od Fr. X. Kryštůfka; přidáno bude dílko „Klášter blah. Anežky“ od V. V. Tomka a J. Mockra.

„Naše knihovna“ počala vycházeti nákl. knihkup. Bursíka a Kohouta v Praze. Slibuje „vybrané práce nejpřednějších spisovatelů,“ zdá se, pouze belletristické; zahájena jest humoristickými črtami Bohd. Kaminského.

Svatobor vypisuje do 30. dubna Náprstkovu cenu 300 zl. na české drama historické neb moderní; zásilky jest adressovati V. Vlčkovi, red. Osvěty.

Literarní jednoty českomoravských bohoslovců podávají v časopise „Museum“ (r. 26., tiskem 7.) rozmanité práce svých členův a zprávy o své

činnosti. Z těchto vyjímáme některé údaje, ovšem neúplné, poněvadž zprávy samy nejsou stejně sestaveny. Ve schůzích předneseno hojně prací, zvláště vědeckých (z theologie, sociologie, lit. dějepisu a j.). Dále skládají se příspěvky na knihovny venkovské, na společnou knihovnu, na rozličné podniky vlastenecké. Nejhůře se vede jednotě litoměřické, jak zpravodaj žaluje. Obšírnější jsou zprávy z Brna (127 členů) a z Č. Budějovic (111 členů). Z Brna jest i podrobný seznam, kolik spisův odbírají jednotlivci, což u Č. Budějovic naznačeno jenom povšechně; při tom zajímavém seznamu bude pro naše čtenáře ještě zajímavější to, že „Hlídka literarní“ se v něm — nevyskytuje, ačkoli z Brna udány též časopisy o 4 odběratelích... Z Olomouce je zpráva velmi stručná; ze soukromé zprávy odtamtud víme, že „Hlídka lit.“ dosti četně se tam odbírá. — V Českých Budějovicích rokováno o návrhu pražských bohoslovců, má-li se „Museum“ přeložiti z Brna do Prahy; rozhodnuto, aby zůstalo při starém. („Museum“ str. 46.—50.) — Obsah „Musea“ i jinak jest rozmanitý a zajímavý. Ve článku „Farář Lambert, katol. básník provençalský“ stojí také zbytečná věta: „Ať již soudí o původní činnosti Vrchlického kdo chce jak chce, některými svými překlady z cizích literatur získal si zásluh neocenitelných.“ Těch zásluh mu nikdo neupírá, ač ovšem ještě nejsou dostatečně zrevidovány — a u Vrchlického je to potřeba, neboť on překládá někdy hodně ledabylo! Pochlebovačné výroky toho druhu, jak jest uvedená věta, množí se jaksi nápadně, až symptomaticky od jisté doby, která se určuje podle zařízení IV. odboru české akademie a postavení Vrchlického v něm. „Ať soudí kdo chce jak chce“ o původní činnosti Vrchlického, tak mluviti se na tom místě nese jaksi nepěkně; s věcí to bez toho nesouvisí.

Nakladatelské družstvo učitelské sestavuje se v Praze popudem týdenníku „Beseda učitelská.“ Chce vydávati laciné spisy vychovatelské, zvláště pak „pozdvihnouti pokleslé u nás písemnictví pro mládež.“ Výbor bude rozhodovati, které spisy mají býti vydány, každý v 1500 výt. — ročně ne více než za 5 zl. výrobní ceny za jeden podíl, za kterýž příspěvek jej členové dostanou. Družstvo jest obmezeno na 1000 podílů pětizlatových; ostatních 500 výtisků přijde za zvýšenou cenu do prodeje.

Časopisy. „Náš domov“ sestavuje si z volných příspěvků vydávací a vydržovací fond, aby mohl časem býti zasílán do chudých obcí zdarma a aby se zdokonaloval; dle posledního výkazu čítá prvý fond 1050 zl., druhý 483 zl. 72 kr. — Cyrillo-Methodějské nakladatelství v Praze chystá nový časopis pro mládež: „Rajská zahrádka“ (red. uč. V. Špaček). „Mezi četnými časopisy, jež u nás pro mládež se vydávají, není jediného, jenž by přísně hleděl stránky vychovatelské ve směru náboženském,“ praví se v oznámení; známo však, že u nás působí v tom směru zdárně „Anděl strážný.“ — Z Prahy ohlašuje se nový illustrovaný, politickosatirický měsíčník „Katolické jiskry.“

Slovinsko. Družba sv. Mohora vydala za minulý rok mezi obvyklými šesti knihami obsahu náboženského, vůbec poučného a zábavného 15. sešit díla „Občna zgodovina za slovensko ljudstvo.“ Sepsal J. Staré, prof. v Záhřebě. Tímto svazkem jest ukončeno celé dílo „Všeobecných dějin.“ Celé dílo obsahuje 5 tlustých svazků. Prvý svazek vypravuje na 326 str. dějiny východních národů, Řekův a Makedoňanů; ve druhém svazku jsou popsáni Římané (324 str.), třetí svazek (710 str.) obsahuje střední věk, čtvrtý svazek (580 str.) nový věk a pátý svazek (574 str.) dějiny našeho věku. Zvláštních kapitol o kulturních dějinách dílo to nemá, ježto by bylo příliš obšírným se stalo; slovinský lid, pro nějž dílo to sepsáno, jich ani pohřešovati nebude. Jako každé dílo, má i toto mnohé nedostatky, ku kterým se sám

p. spis. v doslovu přiznává, ale dlužno uznati, že psáti všeobecné dějiny pro prostý lid není věcí snadnou. — 5. a 6. kniha jest „Koledar“ (kalendář) a „Slovenske Večernice.“ Tuto knihu prostý lid nejraději čte, po té ze všech knih Mohorových nejdříve sáhne; jako kalendář tak i tato kniha jest zábavnou a poučnou zároveň. — Družba sv. Mohora dosáhla lonského roku 51.827 členů; rozeslala tedy mezi slovinský lid 310.962 dobrých knih neboli 3,368.755 tisk. archů poutavé i poučné četby.

— V poslední době zemřeli tři pilní a nadaní spisovatelé slovinští: Kněz *Anton Červ,* spiritual gorického semináře († 14. prosince m. r.), jenž byl znám jako dobrý humorista. Jako jazykozpytec zanášel se nejvíce češtinou, ruštinou a francinou. Psal do „Rimskeho katolika,“ „Črtice o ruski cerkvi“ a „Ljudska šola v Rusiji.“ *Vojteh Valenta* († 19. pros. m. r.) byl znám svými kritikami domácích i cizích hudebních skladeb, a *R. Poznik* († 19. pros. m. r.) vynikal sbíráním národních obyčejů, pověr, písní atd. *Fr. Štingl.*

Polsko. *S. Witkiewicz*, Sztuka i krytyka u nas. Wyd. 2. Warsz. 1891. Spis jedná hlavně o malířství, ale vyslovuje se častěji o povaze a úkolech umění vůbec; je to velice horlivá obrana t. ř. pravdivosti v umění, ovšem ve smyslu naturalistů. — *Dr. J. B. Antoniewicz* píše v Przegl. polském o hrdinovi poslední povídky H. Sienkiewicze (Bez dogmatu), srovnávaje jej se známými chorobnými hrdinami, jako jsou Hamlet, Werther a j.: W życiu i towarzystwie duch jego się rozprószył, sztuką i dyletantyzmem się rozdrobił, a współdziałaniem filozofii się rozłożył — obraz opravdu moderní. Konečně, poukázav na nápadné shody s Bourgetovým „Žákem,“ dodává spis.: „mimo wrzekomej nieproduktywności słowiańskiej... nie mogą się nasze niezbędne duchowe wymagania i nadzieje i dzieła wielkiego pisarza rozbijać tak, jak tym razem o niedostateczność umysłową bohatera, którego historyą są dzieje deprawacyi, dokonanej przez wysoką kulturą na organizmie do niej niedorosłym.“ — *Br. Gubrynowicz*, Kazimierz Brodziński 1830—1835. Przyczynek do biografii i charakterystyki. Lwów 1892. Spisek vyličuje působení idyllického básníka, pozdějšího messianisty, na povstání r. 1830., jeho sesazení s professury varšavské, potomní trudný život a práce. Ve mnohém doplňuje uznanou jinak ruskou práci K. Arabažina „Kaz. Brodz. i jego lit. dějatelnosť.“ Kiev 1891.

— Teodor Jeske-Choiński vydal vloni ve Varšavě povídku „Po złote runo. Powieść współczesna.“ Jako dřívější povídka „Z miłości,“ tak ještě více tato chce náležeti ke směru Bourgetovskému, psychologickému. Hrdina Stanislav Radziejowski, trochu pohrdavý skeptik, trochu materialista, jistotně však člověk, chtivý pohodlného života, vrátí se z pobytu za hranicemi a najde statek svůj od správců zadlužen. Nechce se mu chopiti práce, proto sebere trosky svého jmění kolem 3000 rublův a jede „po złote runo“ do světa — do Monte Carlo. Ani rouletta ani trente quarante nechce však vynésti milionů; zatím nabízejí se dvě jiné partie, bohatá dcera továrníkova, a šlechtična Stef. Mirská, jen zámožná. Odhodlá se vzíti tuto, a podaří se mu: ona nerozumuje nad thematy positivismu, negativismu, utilitarismu atd., ale je hodná žena a matka, která snaží se přizpůsobiti nové vlasti, krajině manželově. Tu shledá on, že i proň je práce dosti: tak se vrátí sám sobě. Obrat tento není ovšem podle šablony nynějšího romanu, ale je zcela pravdivě podán. I jinak jest povídka ovocem pilného studia; m. j. prý Choiński byl v samém Monaco. — *Abgar-Sołtan*, Klub nietoperzy. Powieść. 2 fr. Lwów 1892. Mladý statkář v Podolí, odkud si Abgar-Sołtan rád postavy vybírá, Kierbicz, šlechetného, ale nestálého srdce, dá se od hýřivého souseda hr. Karla navnaditi za předsedu zábavného „Klubu nietoperzy,“ aby poskytoval peněz. Nabízí se mu výhodný mravně sňatek, ale Karel jej pomluvou zmaří, aby mu nevyschnul zdroj zábavy. Jadwiga odmítá Kierbicze, jde za jiného, řádného hospodáře; aby však čtenáři nebylo Kierbicze příliš líto, ožení jej spis. s jinou. Skladba jest nesouměrná, málo důsledná; za to však ovzduší podolských zámků pěkně vylíčeno. — *M. Gawalewicz*, Ćma (Můra). Warszawa 1892. Zkažený mladý nadějný život, zkažený ve vychování, v nepříznivých okolnostech životních: můra letí do plamene a v něm hyne, nenaučivši se mířiti letem svým

k věcem vyšším. Hlavní postava není dosti sympathická; skladba postrádá dramatičnosti — vůbec thema to nepropracováno přiměřeně poměrům polským. — Mój testament. — Mea. — W sercu garbuska, przez Estejer. Kraków 1891. Elsa v prvé, Mea v druhé povídce jsou ženštiny podivínské, emancipované, určené na sužování mužských i sebe. Třetí povídka má zase postavu ženskou opačného druhu: hrbatý, tedy zlomyslný Walery její dobrotou a milostností vyléčen.

— Józ. Chociszewski dodatkem ke svému „Podręczniku geografii ojczystej“ mluví též o Češích a Ruthenech. Jsa přítelem naším, snad nás nadceňuje, an staví nás za příklad, že jsme v horších poměrech než Poláci dokázali tolik, že hrajeme prim v osvětě a blahobytu mezi Slovany, a převyšujeme v něčem i sousedy Němce. Kéž by bylo pravda!

Rusko. Hlad, který stihl Rusko, vyvolal účinnou starost vlády, aby, pokud možno, zmenšila rozměry neštěstí; dobročinní soukromníci hledí ku pomoci přispěti nouzi národní různými prostředky a způsoby, i literati mravně i hmotně snaží se zmírniti neblahý osud ubožáků. Nedávno vydala redakce „Ruských vědomostí“ překrásně vypravený „Vědecko-literarní sborník,“ jehož veškeren výtěžek věnován ve prospěch hladem stíženého lidu. V knize této najdeš zastoupena jména skoro všech lepších zástupců nynějšího krásného písemnictví (Tolstého, Uspenského, Zlatovratského, Mamina-Sibirjaka, Korolenky, Merežkovského a j.), jakož i listy a úryvky ze spisů hlavnějších spisovatelů dřívějších (Gribojedova, Puškina, Gogola). Z vážnějších prací o současné době jmenujeme Boborykinovu stať: „Cena života,“ v níž jedná se o samovraždě a příčinách, jež vedou lidi k tomu, že „tak nízko cení největší blaho pozemské, život.“ Publicista V. A. Golcev pojednává o „Dobročinnosti a předvídavosti,“ Tolstoj konečně „O prostředcích pomoci obyvatelstvu, trpícímu neúrodou,“ poukazuje na nevyhnutelnost zříditi „svobodných jídelen,“ dávati obyvatelstvu jídlo zadarmo. Tím ovšem, jak autor sám poznamenává, jest se obávati, že zaháłka obyvatelstva bude snadno pro ně záhubou, a proto praví, aby selkám byly rozdány různé materialy k přízi, sedlákům lýka k pletení lýkových střevíců. Tolstoj sám prakticky uskutečnil „svobodné jídelny.“ Byl však čas, kdy Tolstoj tvrdil, že všeliké oběti jsou zbytečny a škodlivy, jak psal „starému petrohradskému literatu“ v srpnu r. 1891. Úryvky z listu onoho dostaly se na veřejnost, Tolstoj dostal se do humoristických listů ruských, a karrikaturní obrazy jeho byly opatřeny podpisem: „miluji, ale peněz nedám.“ Začav tedy zavrhováním obětí, končí praktickým jich uskutečněním. Příkladů takových nedůsledností v činnosti Tolstého jest už mnoho. Byl čas, kdy Tolstoj klassické vzdělání nazýval hloupostí („Vychování a vzdělání“), byl však čas, kdy v listě k Fetovi (1870) tvrdil pravý opak: „bez znalosti řečtiny — není vzdělání“; byla doba, kdy Tolstoj hlásal, že ideální ženou jest ta, která „rodí, kojí a vychová co největší počet dětí,“ poněvadž tím koná to, co jest jí „přirozeno,“ teď pak (v „Kreutzerově sonatě“) ideální ženou jmenuje tu, která neporodí vůbec žádného dítka, odvolávaje se také na přirozenost její. Příčiny tohoto sobě odporujícího jednání spočívají v tom, že „kategorie rozumového a mravního jednání u hr. Tolstého mespadají v jedno, neřídí se touž jedinou zásadou. Pravidla rozumového jednání Tolstoj sestrojuje na základě přírodopisném, pravidla pak mravního jednání — lásku k bližnímu, neprotivení se zlu a j. stojí o sobě a spočívají úplně na jiných základech“ (Michajlovskij).

— „Čím možno vzpomenouti si na uplynulý rok v literarním vzhledě?“ táže se kritik „Ruské mysli.“ „Vyznamenává se snad něčím před kterýmkoli z osmdesátých let, má snad svoji fysiognomii, zanechal snad nám nějaké cenné dědictví? Ne, nevyznamenává se, nemá, nezanechal!“ Přední časopisy: „Věstník Evropy,“ „Ruský věstník,“ „Severní věstník,“ „Nabljudatel,“ „Nedělja“ i „Novoje vremja“ (Nová doba). . . . „slovem všechny, od nejmenšího do největšího, zachovaly své dřívější posice a své dřívější fysiognomie, tak že v tomto smyslu uplynulý rok nepředstavuje ani progressu ani regressu . . .“ Ale nevyznamenal-li se některý z jednotlivých literarních činitelů? Jen málokteří. Vyznamenal se p. Skabičevskij, on vypravoval (ve svých vzpomínkách, jež přinesly „Novosti“), jak redigoval jedny noviny, v jejichž redakčním sboru on jediný uměl čísti a psáti. Vyznamenal se p. Jasinskij tím, že přivedl v předčasný hrob zase několik lidí svými paskvily, které ostatně nesou název romanů, novell i povídek. Vyznamenala se paní Krestovská, napsavši přeohromný roman, jehož každá stránka má tu podivnou vlastnost, že přivede čtenáře téměř do stavu epileptického. Vyznamenal se konečně p. Potapenko svojí téměř nadpřirozenou plodností, že i v lidech, nejblahosklonnějších k talentu p. Potapenky, mimovolně vznikl pocit trapné bázně, že se skompromituje. Bázeň ta ukázala se bezvýslednou, marnou, Potapenko „ani jednou nevzal ostře-falešné noty,“ ale „k oné reputaci, jakou si zjednal p. Potapenko, vydav minulého roku (1890) dva svazky svých spisů, jeho nová díla nepřidala téměř ničeho.“ Novellám Potapenkovým se vytýká přílišná objektivnost, chladnokrevnost a flegmatičnost, s kterou autor kreslí nejhnusnější vzorce lidského pokolení. „Ať i podlí lidé žijí na tom Božím světě,“ toť asi psychologické stanovisko, s něhož Potapenko pohlíží na svoje negativní hrdiny; ale talent jeho jest živý, bystrozraký, hloubavý, vniká v podstatu předmětu, nespokojuje se pouze zevnější stránkou jeho, má jiskru nenapodobitelného maloruského humoru.

— Jeden z posledních stoupenců slavjanofila Iv. S. Aksakova, *S. F. Šarapov*, vydal tyto dni svá „Sočinenija“; dosud vyšly dva svazky, z nichž první obsahuje „církevní otázky,“ „veřejné řeči“ (na př. při pohřbu Aksakova, Katkova, Giljarova-Platonova a j.) a „cestopisy.“ Zajímavý je zvláště náčrtek „U papy.“ Autor, horlivý obhájce církve pravoslavné, jako slavjanofili vůbec, neopominul v knize, zvláště v prvním oddílu, žádné příležitosti, aby ukázal na domnělé přednosti ruského pravoslaví před katolictvím; ale ve zmíněné stati zmiňuje se o řeči, kterou papež Pius IX. pronesl 1877 k německým katolikům, uznává, že řeč papežova pohnula všemi aristokraty, že bylo viděti, „že lidé ti věří, že víra jejich jest živá a pravá. Žádné affektace, žádné strojenosti nebylo pozorovati. A tu jsem pocítil,“ pokračuje autor, „jak veliká je mravní síla katolictví . . . Celá tato dojemná manifestace, toto živé slovo otce k dětem . . . bylo výčitkou mně, pravoslavnému a v osobě mé . . . celé naší intelligentní společnosti . . . Před kým odkrývají se tak srdce naše? Čí slovo rozechvěje tak duši naši? Žije-li naše „panující“ církev tím jasným a živým životem, jak tato „pronásledovaná“ církev?“ — Druhý díl obsahuje předně cestopisy z Bulharska a Srbska; zajímavé jsou zvláště stati, v nichž autor dotýká se styku Rakouska s Balkánem, a líčí osvětný, trhový a diplomatický vliv jeho ve státech

těchto. V oddíle dalším líčí se obchůzka po 7 hladových guberniích; sem tam jsou hlubší úvahy o příčinách i následcích neúrody, celkem však jsou to feuilletonické článečky „Nového vremene," trpící povrchností a úryvkovitostí. *A. Vrzal.*

Německo. Vídeňská „Leo-Gesellschaft" konala 28. ledna 1892 ustavující schůzi. Dne 3. února zvolen Alex. sv. p. Helfert za předsedu, biskup C. Belopotoczky za místopředsedu, prof. Dr. Fr. Schindler za tajemníka. Ustanoveno vydávati literarní časopis, ve kterém budou zprávy o literaturách všech národů rakouských.

— Jahresberichte für neuere deutsche Litteraturgeschichte budou vydávány ve Stuttgartě redakcí berlínských professorů; mezi přispívateli uvedena jména nejznámějších lit. dějepisců německých. Ve zprávách těch bude referováno o všech nových pracích v oboru lit. dějepisu německého.

— *Max Büdinger*, Don Carlos' Haft und Tod. Wien 1891. Výsledky: Princ byl duševně chorobný až do zuřivé šílenosti, mermomocí chtěl býti náčelníkem Nizozemí, bezpochyby chtěl otce Filipa II. se světa zprovoditi, kacířských názorů neměl. Nezemřel z ukrutného nakládání otcova, nýbrž přirozenou chorobou.

Italie. *Memini* svým posledním svazkem povídek „Vita mondana" sotva přivila do věnce své slávy spisovatelské o lísteček více. Ze šesti povídek nejlepší ještě jsou „Gita estiva" a „Zenit," zvláště tato. Ostatní všecky nemají ceny té, co tato jediná, nevynikají ani obsahem ani formou.

„L'illusione," roman *F. de Roberta*, jest druhým pokusem téhož spisovatele na poli romanu. Děj jeho nesnadno podati, poněvadž je to roman „analyse." Stačiž, že se jedná o dívce, Teréze Uzedové, jež se po mnohém milkování vdá za V. Duffrediho. Ale Duffredi neodpovídá typu manžela a milence, jaký si ona ve své fantasii utvořila. Jsouc jádra dobrého nějaký čas odolá pokušením světským, ale potom podlehne vášni. Ale každá nová láska přináší jí zklamání. Až konečně jest ode všech opuštěna. Roman, nemluvě o moralní ceně jeho, trpí chybou všech romanů z tak zvané školy psychologické. Je to vlastně psychologická dissertace. Nevyhnutelný následek toho, že osoby, netroufáme si ani říci jednající, nemají vzezření a podoby živých a skutečných osob, a romany ty tudíž ztrácejí mnoho ze své působnosti. Podivujeme se jim někdy, ale velmi zřídka námi hnou. A ať se mluví co mluví, dojem, kterým kniha na čtenáře působí, byl, jest a bude vždy fundamentalním kriteriem v umění. Nepravíme, že by „Illusione" nezůstavoval po sobě žádného dojmu, ale dojem ten by byl rozhodně větší, kdyby ne tolik analysování. Děj postupuje zvolna a vážně, bez stupňování.

Jak by někdo snad z nadpisu soudil, není poslední roman *A. Giulia Barriliho*, „Rosa di Jericho," biblickým romanem, nýbrž historií lásky, která končí tragedií. Myslíme, že snad až zbytečno výslovně podotýkati, že nevěrnost manželská hlavní úlohu v lásce té hrá. Nepatří však „Růže jerišská" k nejlepším pracím Barriliovým po stránce umělecké, třebas se pěkně četla.

Mariula, poněkud i u nás známá, vydala v Anconě sbírku povídek, kterým dala název „Fuoci fatui" (Bludičky). Název ten arciť úplně nepřipadá, ale toť vedlejší věc. Hlavní věcí zůstane jádro, a to prozrazuje spisovatelku výbornou. Kdyby nebyla autorka více napsala nežli poslední povídku „Monsignore," již jí by se byla osvědčila silou výtečnou. Mariula ubírá se svou vlastní cestou, má své chyby i své přednosti. K chybám počítáme, že zabíhá mnohdy do titěrností a podrobností, že užívá druhdy formy těžkopádné, epithety přesycené; k těmto její bystrý pozorovatelský talent, zvláště patrný

v psychologickém studiu žen. Celkem lze říci, že svazek její povídek stojí za jiných deset v Italii vydávaných.

Ku konci zmiňujeme se ještě o výboru ze současných básníků vlašských *E. Leviové* „Dai nostri poeti viventi.“ (Florencie. Loescher a Seeber. 1891. L. 4.) Výbor ten pořízen po osobním vkusu pořadatelčině. Pojati však u výbor ten skoro všickni básníci od G. Carducciho a M. Rapisardiho až po A. Vivantiovou. Seřaděni jsou pořádkem abecedním. Ku konci připojeny básně v nářečích italských psané. *A. Koudelka.*

— K 300-leté památce úmrtí Torquata Tassa († 25. dubna 1595 v klášteře S. Onofrio) sestoupilo se v Římě družstvo s kard. vik. Parrocchim v čele; mimo postavení pomníku usneseno, chystati díla o životě a dílech básníkových. — „La Divina Commedia di Dante con Commenti secondo la Scolastica“ s illustracemi a obrázkovými přílohami počal vydávati dominikan Gioach. Berthier ve Fryburgu. Věnování přijal Leo XIII.

Anglie. Z t. zv. literatury „budoirové,“ jak ji nazývá Mrs. Caudourova, uvedeme jen lepší práce. K těm patří *Mr. Fr. Marshalla* (W. Blackwood & S.) „It Happened Yesterday.“ Povídka založena na kontrastu, který panuje v poměru pí. Joh. Jelly, prosté, praktické francouzské měšťanky, obchodem zbohatlé, a snivé, mladé německé hraběnky, Frýdy z Rothenfelsu, která po trpkém boji se svou hrdostí svolí zaměniti opuštěnost a bídu za nádherný život, který vede ona stará žena, jež by ráda za družku dívku povahy z míry jiné, nežli jest její, aby se „doplnila,“ jak se sama vyjadřuje.

Sensační prací jest dvousvazková povídka *Earl of Desarta* „Helen's Vow“ (Sonnenschein & Co.); jest to povídka mstychtivá, smutná, ba přímo hrozná. Tragické zakončení jest nutným následkem hříchu hned na počátku spáchaného. Zakončení takového nutně vyžadovala moralka i umělecké stanovisko. Za zásluhu pokládáme spisovateli, že líče nešlechetnost a neřest činí tak, aby ji čtenáři zošklivil, ač bez moralisování.

Miss L. Dougall vydala u Longmana povídku „Beggars All,“ jejíž hlavní idea jest nová, neotřepaná, a líceň hrdiny (zvláště) a hrdinky mistrna. Chtěj nechtěj musíte sympathisovati s hrdinkou, Starovou, jež si dopisuje, sejde a velmi rychle se vdá za muže, který novinami ženy hledal. Jest to padouch člověk, který ne aby se styděl za kousky své, ještě je ospravedlňuje a na ně hrdým jest. Konec — rozejdou se. (Pro čtenáře katol. dokládáme, že v Anglii [prot.] hraje kus.) Dali si chvatně políbení — ti dva s obličeji strnulými a ledovými rty. Netroufali si podívati se jeden druhému do očí, sic by se nebyli rozešli. Teprve když lodice od lodi odrazila, pohlédli — přes hladinu vodní do nekonečna se prostírající — jeden druhému do tváře, a ona se naň usmála úsměvem nadějeplné lásky. Úsměv její připamatoval mu úsměv její umírající matky, i cítil, že v něm klíčí nový život, jenž ho nutil úsměv její úsměvem zodpověděti. *A. Koudelka.*

Francie. *Ferd. Fabre* vydal u Charpentiera roman „Germy.“ Scenerie táž jako v předešlých jeho romanech, — drsný a malebný kraj Cevenneský, osoby skoro tytéž, toliko hrdinka, Germ. Chapuzotová, není mladá dívka, nýbrž babizna, z čarodějnictví podezřelá. Tím máte napověděno, o čem vlastně jedná nadřečený roman. U „Germy“ jádro činí pověry lidu Cevenneského, a v tom takřka doplňuje jeho roman „Toussaint Galabru.“ Postava hrdinky narýsována ostře a mohutně; kapitola, v které vypravuje a zároveň

oplakává své mladistvé hříchy milostné, je věru výtečná ze stanoviska psychologického. Co se řeči romanu týká, nese na sobě barvitost a sytost řeči Písma sv., neboť Fabre je horlivým čtenářem bible a sv. Otců. Zvláště některé obrazy jsou velkolepé a plastické.

Za to roman „Antoinette ma cousine“ *M. Ucharda* (P. Olendorf) nevyniká ani novostí myšlenky ani hloubkou analyse ani barvitostí; je to historie milostného dobrodružství, jehož konečné rozuzlení hned po prvních stránkách předvídáte, vypravovaná v „epistolarním“ slohu. Tak čtení pro dámy, které nejsou schopné hlubší myšlenky.

— Známý *Zola* uveřejnil některé podrobnosti o prodeji svého romanu „Člověk bestie“ a jiných svých děl. „Člověka bestie“ prodáno hned prvního dne po vyjití 45.000 exemplářů, takové číslice vysoké dosáhla — podivno! — jenom ještě „Nana.“ Do vydání „Člověka bestie“ vydal Charpentier, jeho nakladatel, 1,031.000 svazků, podepsaných Zolou. Tak na př. „Fortune des Rougon“ vydáno 22.000 exemplářů, „Curée“ 33.000, „Ventre de Paris“ 33.000, „Eugène Rougona“ 21.000, „Zabijáka“ vydáno 117.000, „Země“ 88.000 exemplářův atd. *A. Koudelka.*

Švedsko. *Oscar Bensow*, který už vydal dosti obsáhlou Wagnerovu biografii, sbírku básní, drama „Nero,“ vydal v poslední době dramatickou báseň „Anthropos.“ Co však mínil básník básní tou, dí kritik Frans von Schéell, sotva kdo dovede povědíti. Báseň celá skládá se ze tří oddílů, jichž nápisy jsou: „Egypt,“ „Řecko“ a „Řím.“ Celkem zdá se báseň jednati o vývoji prvního lidstva.

Oscar Levertinovy „Lifvets fiender“ (Života nepřátelé) jest psychologickou studií, jak idealně nadaný spisovatel, náležející k tak zv. moderní škole, zahyne v zoufalství, v pronásled. manii a šílenství za reakce, která dle autorova názoru v posledních letech zavládla ve všech oborech osvěty ve Švedsku. Líčení poměrů je snad správné, ale hrdina nebudí žádného pravého zájmu, to hlavně proto, že se čtenáři obsah, jádro těch svobodomyslných názorů jenom abstraktními výrazy naznačuje. Vykládá se sice o sporech mezi stranami, ale nelíčí se nám. A potom hrdina jest už, — nelíčí se tedy skutečně jeho vývoj duševní, — na mysli chorý, když na jeviště vystupuje. A rozhodně schvalovati nelze toho světového názoru, o který se kniha opírá, — moderního epikureismu. Přes to přese vše nelze knize upříti jistých předností, jež záleží v slohu a líčení některých, zvláště ženských postav a povah. — *Anny Wahlenbergové* nová sbírka črt „Stora barn och små“ (Velké a malé děti) vyniká bystrým zrakem a smyslem pro skutečnost a svěžím líčením, tu a tam jemným humorem provanutým. Každá z těch črt má jistý význam. *A. Koudelka.*

Missie a jazykověda jsou předmětem dvou nejnovějších studií, německé od J. Dahlmanna ve Frýburgu, anglické od Torrenda v Londýně, obou jesuitův; ona historicky jedná o Asii a Americe, tato více grammaticky o afrických nářečích. Oběma spisy se znova osvědčují slova M. Müllera: Bez křesťanství nebyla by mohla jazykověda povstati. Neboť průkopníky naší vědy jsou právě ti apoštolé, kterým řečeno: Jdouce učte všechny národy.

Škola pro biblické studium, založená v Jerusalemě dominikany, vydává časopis „Revue biblique“ (v Paříži, Lethielleux); spolupracovníky jsou nejlepší biblisté z celého světa.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 4.

O novočeském jazyce spisovném.

Úvaha prof. *Theodora Vodičky*. (Č. d.)

Slovanská nářečí, co do rozrůznění, často se přirovnávají k jazykům románským. Neprávem, leda poměr bulharštiny k ostatní slovanštině mohl by se přirovnať k poměru řečí románských mezi sebou. Různosti druhých nářečí slovanských vyvinuly se ze samého jazyka slovanského, zatím co u bulharštiny (na př. člen, flekse), jako u románských jazyků, vznikly hlavně smíšením, tam slovanštiny, tu latiny s jazyky cizími. Kdyby čeština měla několikrát tolik germanizmův, třeba ne více německých slov, než jich má, byla by též jazykem smíšeným. Germanizmem je i střední *l* místo slovanského měkkého a tvrdého, i dvojhláska *au*, nyní *ou*, místo *ú*.

Český jazyk spisovný, vzniklý na nářečí středních Čech — jmenujme je zkrátka pražským — nepřetržitě se vyvíjel, stav se ponenáhlu duchovným plodem i společným majetkem všeho českého národa v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku, až v hrozné době pobělohorské historickému vývoji jeho, jako mnohého jiného, učiněn náhlý konec. Když pak po dvousetletém přetržení prví naši buditelé jali se zase psáť česky, nastávala jim otázka, jakým jazykem. Chopiť se mluvené řeči a znova budovať jazyk spisovný bylo nebezpečno pro nevyhnutelné rozdrobení a rozplznutí toho, co národ ode dávna zvykl pokládať za jednotné, i nevábivo pro zubožený stav české mluvy v Praze i jiných městách. Sáhli tedy k jazyku 200 let starému, aby nastavili kontinuitu přetrženou, a učinili to tím ochotněji, že se jim zdál jazyk doby té, doby Veleslavínské, klassickým. Že ten jazyk po stránce leksikalné nestačí změněným poměrům, zvláště duchovnímu pokroku za tu dobu námi promeškanou učiněnému, poznáno bystřejšími hlavami brzo i vedlo ke sporu staromilcův s novomilci; ale po stránce tvaroslovné drželi se zastaralého jazyka všichni, ovšem pokud který ho znal, a nenastaly o to spory, leda že někteří novotami svými sahali na samý hláskoslovný základ spisovné češtiny, chtíce na př. rušit přehlásku tam, kde v Čechách ještě žije (práca, prácu [1]), nebo samohláskou opírať samohlasné *l* a *r* (selza,

[1]) Přehlasování je v češtině ovšem mrzutá věc, ale nemůžem se ho zbaviť, dokud Praha je střediskem politického, kulturního i literarního života všeho národa českého, leda by v Čechách samo se zrušilo, jako z části se už stalo. Pro přehlasování

mertvý). Jednotlivá slova s cizí fonetikou, přivátá odjinud, spisovná čeština snese, ale ne celá kategorie slov domácích, prohřešujících se proti hláskosloví nářečí pražského. Tak carevič, carevna (m. cařovic, cařovna) obstojí v češtině, protože i znamenají osoby nám cizí. Neměli by však někteří publicisté klásť carevna ve významě císařovna, cařová, cařice, nýbrž nechať ruskému slovu i ruský význam (dcera carova). Tyto antifonetické snahy nenašly přívržencův i přešly brzo; že pak o pravopis vzplanuly tak líté půtky, svědčí jen, jak chatrné byly tehdá u mnohých pojmy o tom, co na jazyce podstatné a co vedlejší.

Ačkoli novočesky píšem už zase sto let, přece zastaralého rázu na tvarosloví nové češtiny neubylo, ba čím důkladněji naši grammatikové, vzavší spisovnou řeč pod uzdu, poznávali dřevní češtinu, tím více archaizovali, majíce tó starogrammatikův domnění, že čím starší forma nebo její funkce, tím lepší, a nejstarší známé že jsou původní. Ale mladogrammatikové, arci ne čeští, dokázali, že novotvary, tvořené tou »chybnou« analogií, jak ji starogrammatikové říkali, mají touž cenu co staré, a že i ty staré bývaly kdysi novotvarami, a že o původních nelze mluviť, protože češtiny neznáme za tisíc let nazad. Vůbec mladogrammatikové teprve vniknuvše do duchovné dílny ukázali principy, podle kterých jazyk se tvoří a přetvořuje, zkrátka žije.[1]) U nás prvou mluvnici mladogrammatickou napsal teprve Gebauer r. 1890. i ujímá se v ní proti archaismům novotvarův, ač někde poněkud ostýchavě, což lze vysvětliť určením knihy pro školy.

Aby mně nebylo nerozuměno, co vyrozumívám archaizmem do nynějšího spisovného jazyka už se nehodícím, a který novotvar měl by býť do spisovného jazyka přijat, pravím, že takovým archaizmem je ta forma, která už u všeho nebo bez mála všeho národa českého vyhynula a není ani v ruštině (je-li shoda i s polštinou, tím lépe); novotvar pak ten hoden přijetí do písma, který nepříče se fonetice nářečí pražského je užíván od většiny národa českého a zaveden ve spisovnou ruštinu (i polštinu). Podle toho

na př. nerozeznáváme jednotného čísla od množného ve větách jako: slepice sedí, růže voní, jeho kázaní se líbí. Mluva pražská od těch dvojsmyslův pomohla si analogickými novotvary sedějí, vonějí, líbějí, ale spisovný jazyk vzhledem na moravskou a všecku ostatní východní slovanštinu právem je zamítá. Na samých substantivech *ja*-kmene pomohla si od dvojsmyslu v nomin. tím, že v sing. *e* odmítá (hráz, věž) a tak pomálu jedno po druhém převádí pod vzor *daň*. Ve východních nářečích, v nichž přehlasováním dvojsmysl nevzniká, kmenové *a* se drží (hráza, věža). V této věci spisovná čeština jde ponenáhlu za pražskou mluvou. Básníci ten pochod urychlujou pišíce: šíj, číš, tíž atd. Podobně nelze pro přehlasování rozeznať čísla ve větách: krmím vrabce, najímám sekáče. Tu zase pražská mluva, aby se vyhnula dvojsmyslu, položila formu nominativu plur. ve funkci akkusativu: krmím vrabci, najímám sekáči. U neživotných, kde dvojsmysl nevzniká, zůstala stará forma akkusativu: jím livance, peku koláče. Zde jazyk spisovný z dobrých příčin zůstává při starém. Jiným jazykům od podobných dvojsmyslův pomáhá pravopis (что — что, das — dasz, Seite — Saite), ale náš, příliš fonetický, nechává nás tu na holičkách.

[1]) Srv. H. Paul, „Die Principien der Sprachgeschichte.“ Halle 1880.

1. budiž upuštěno od supina úplně (vyjma žijící zbytky [1]).

2. Infinitiv místo v *ti* končiž se pouze v *t*. Infinitivy bez *i* porůznu čtou se už ve spisech minulých století a nyní hojně, ne-li výhradně, už skoro u všech belletristů. Na pravidlo nynější spisovné češtiny, že i zde i u všech substantiv *i*-kmene (kosť, daň) koncová souhláska se měkčí (pokud může), založené na shodě s ruštinou i polštinou i na skutečném vyslovování většiny Čechův i Slovákův, nemá vlivu řešení vědecké otázky jazykozpytcův, je-li ve slovanštině (ne toliko v češtině) tvrdosť původnější než měkkosť. Pravidlať řeči spisovné, jakožto umělého výtvoru za účelem praktickým, neshodujou se vždy se zákony od jazykozpytcův vyslíděnými v jazyce mluveném. Na př. pravidlo, psáť na počátku slov *ú*, uprostřed a na konci *ou* (úmysl, pouhou), jazykozpytec vyhlásí za slátaninu dvou dob nebo dvou krajin. Spisovná němčina rozeznává statt, Stadt a Stätte (ve mluvě též Statt na př. Werkstatt) a nic nedbá toho, že jazykozpytec vše troje má za slovo jedno. Ostatně substantiva s tvrdým *t* (kost) přesně oddělit od subst. s měkkým *ť* (jak Geb. Ml. § 138, 140 chce) ani nelze, protože i v pražském nářečí totéž subst. někde se vyslovuje s koncovkou tvrdou, jinde měkkou, na př. paměť, chuť; potom zaváděť dělení to do písma bylo by tak nepraktické (třeba uvážiť, že česky píšou ne jediní Pražané), jako kdyby chtěl někdo do obyčejného písma zaváděť etymol. rozdíl mezi *ně* a *ňe*, na př. němý, něco — na ňem, učiňen

3. V 1. osobě sing. a 3. plur. praes. místo přehlášených *í* a *ý* piš se nepřehlášené *u* a *ou* všude tam, kde nářečí pražské zrušilo přehlásku, tedy myju, taju, tešu, kupuju atd., ale chci. Nynější prozaikové i básníci už píšou tak den ode dne více. I grammatikové (Geb. Ml. § 184, 2) přiznávají, že »nepřehlasované *u* vyskytuje se dosti často také v novém jazyku spisovném.« Uvnitř slova m. pracije, bojije... píšem už dávno *u* podle mluvy: pracuje, bojuje...

4. Forma *už* nebudiž ze spisovného jazyka vytiskována. Užívána je všude i je starší, než *j* mohlo *u* přehlasovať v *í* (již). Formy *juž*, jak někteří píšou, netrpí hláskosloví spisovné češtiny tak, jako: jutro, jucha.

5. Koncovka lokalu *ách*, jak ve vší slovanštině, tak nabývá i v češtině rozhodného vrchu nad druhými koncovkami *ech* i *ích*; neměl by se jí tedy přístup zapovídať ve spisovnou češtinu tam, kde i v pražském nářečí zobecněla. Už tak psávali naši buditelé (na př. Čelak. Sebr. sp. III 251 břehách, II. 357 frakách, IV 387 lístkách, a jak Gebauer Ml § 113, 3 svědčí: do nedávna psalo se také kolách, křídlách, jezerách, prknách, střevách); ale novější grammatikové, nemohouce po starogrammaticku pochopiť, jak koncovka *a*-kmenův (ryba) mohla by slušeť *o*-kmenům (bok, slovo), zavedli zase koncovky staré.

6. Genitivy třech, čtyrech žijou po všem národě českém i v ruštině a polštině, a naši buditelé užívali jich i v písmě (na př.

[1]) O tom i jiných věcech sem patřících psal jsem v „Besedě učit," 1885 str. 116

Čel. Sebr. sp. II 406 třech hradů, III 5, 6 třech mládenců, III 152 třech hodin, III 351 třech koní, III 386 třech let, IV 202 třech dám, III 395 čtyrech koutů, IV 183 dvacíti čtyřech let); ale grammatikové naši vyhrabali z prachu zapomenutí starý genitiv tří a učili, že lokaly třech, čtyrech nemohou býť zároveň genitivy. Jakoby gen. hada nebyl akkusativem, akkusativ buky nominativem!

7. Dativ dvěma, oběma nežije ani v naší mluvě, ani v ruské a polské, všude jsou novotvary dvoum, oboum; netřeba tedy brániť jim přístupu do spisovné češtiny. Jsou to zrovna takové novotvary jako očím, uším; k formě gen. dual. přidáno *m* dativu množného. Už se jich i užívalo v písmě (na př. Čel. Sebr. sp. IV 72 oboum nám, oboum vyhnancům, Čel. překl. Krále Leara II 4 vám oboum), ale byly odtud od grammatikův vytisknuty. Nahrazovať archaizmy dvou, obou novotvarami dvouch, obouch, zrovna tolik, jako dvoum, oboum, rozšířenými netřeba, protože pišících i čtoucích tak tuze nematou.

8. V instrum. plur. mužských i středních *o*-kmenův i *jo*-kmenův (chlap, dub, oráč, meč, město, pole) pořád ještě se vláčíme s vymřelou koncovkou *y*, *i*, ačkoliv *ami*, *emi* už dávno všude se říká, a Slováci, Poláci, Rusové i píšou. Čelak. Sebr. sp. III 11 ananasami, III 86 očkami, III 97 pod víčkami, IV 103 zvonkami cilinkajíce. Grammatikové dřívější připouštějí *ami*, *emi* aspoň »když toho jasnosť řeči žádá, na př. skřipěli naň zubami« (Zikm.).

9. Náměstka jenž už úplně vymřela, jako v ruštině i polštině; slýcháme ji toliko v otčenáši. Ani spisovatelé doby Veleslavínské už nevěděli, co si s ní počíť, kladouce na př. jenž za nom. všech rodův i obou čísel; ale naši grammatikové svým bádáním ve staročeštině pomohli jí zase na nohy, a v nynějších spisech mezi hejnem jenž sotva vylovíš jedno který. Či namítne snad ještě někdo, že který je tázací? — Nesmírně se užívá v písmě též jej; živý jazyk klade jej (něj) toliko po předložkách. Neumějíce s mrtvým jej zacházeť spisovatelé chybně píšou: tázal se jej, je mi jej líto.

10. Převrácené je přání některých brusičův, abychom místo je psali původnější jest, před souhláskami dokonce jesti![1]) Ale je se říká všude skoro výhradně, a je tak staré jako sama literatura; místo není (t. j. ne-je), pokud víme, nejest ani nebývalo. — Též *tě* místo *t'* chtí oni míti psáno podle eufonie, ale *tě* ještě není úplná strnulina, lid dosud dobře podle původu (ťje) říká: jaktěživ nic dobrého neudělal, ale jakživa jsem neviděla, jakživi jsme neviděli, odjakživa.

11. Spojka vět podmínkových jestli byla už hojně v písmě (na př. Čel. Sebr. sp. II 76 jestli se mi zavážeš, Pal. Děj. XI, 1 str. 54 jestli ne dříve) i jest poněkud posud, ale někteří brusiči a grammatikové nechtěli jí jináče připustiť, než se spojkou že: jestliže. Že

[1]) Co vše by brusiči — eufonisté podle svých subjektivných ponětí o eufonii a kakofonii nesvokalizovali! Obzvláště vrhli se na předložky. Též učí psáť jedenkráte, pětkráte, šestkráte..., ač lid tak neříká, jakoby ještě věděl, že krát je nom. sing. a starý gen. plur. subst. Jen *ou* je jim formanské, nehodící se do českých salonův.

se jazyk obohacuje a roste strnulinami, ovšem nevěděli. Ale užívat jestli za částici tázací (na př. nevím, jestli přijde), jako někdy se děje v hovoru, ve spisovné řeči se nedovoluje.

12. Zmiňme se zde i ze syntakse o tom, že předložka mimo po všem českém národu i v ruštině a polštině pojí se s genitivem, jako kromě, ale v písmě pořád ještě se držíme akkusativu — zbytečně. Čel. Sebr. sp. IV 61 mimo kmene svého. (O. p.)

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

»Jaromír,« vypravuje Hálek, »se chová stejně k nebohému, jako k pánovi. Co všude hledá — jest člověk: člověk zápasící a snažící se, a ten člověk není jenom v jistých privilegovaných vrstvách k nalezení (!); ten jest všude, zrovna tak v haleně, jako v purpuru, v nuzné chýši jako v skvostném paláci.« »Jaromír v člověku ctí a hledá jen člověka: úsudek jednostranný ublíží ale člověku, a proto nepronese Jaromír úsudek nikdy dřív, než až je úplně o něm přesvědčen.« Proto Jaromír neschvaluje výroku Horatiova: odi profanum vulgus. Toť dovede prý každý naškrobený panák, luzu nenávidět, protože jí nerozumí. Jaromír tedy luzy nikdy nenenávidí. Ano Hálek klade Jiřímu v ústa tato slova: »Tu protiváhu vyžilá a vyhejčkaná společnost lidská musí mít, aby luza pletla biče na její hříchy.« »Kdyby nemělo být lidu,« vypravuje Hálek na jiném místě, »člověk řádný by se buď udusil v tom bahně hlouposti, aneb by musil nad sebou zoufat, tak jako zoufá nad luzou tou, která v hedvábí jen choulostivým oudům hoví, v prázdnotě duševní si libuje a sama pokroku lidstva nedůstojna a neschopna, vzdělanců si přezdívati dá. Není to jen vzduch, který nás občerství, když z města si do vsi vyjdeme; ale jest to lid, zdravý, svěží, schopný, přirozený, k životu uzpůsobilý. Lid městský jest z více tak ničemný, jako městský vzduch a člověk se leckdy zoufalosti vytrhne z klepet, když uteče z města. Z lidu musí vyjít, kdo chce lid spasit.« »Lid není ještě zašněrován do šněrovačky polovičné vzdělanosti a hloupé etiquetty a konvenience, kde člověk pro samou povrchnost ani nepřijde k jednání, protože v pravdě lidskou půdu ztratil, kde člověk tím ustavičným a stálým přetvářením se konečně vskutku sám sobě zmizí, tak že mu musí voňavky, pomády a líčidla nahradit, co v jeho vnitřku volá tak hlasitě o hrozné, strašné duševní zpoustě a prázdnotě.« Proto také volá Jiřík: »Nám třeba lidí, neboť jen člověk činu schopen jest!« »Národ zahyne, v němž nesvornost je silnější, než láska k člověku.« »Nezapomeňte, že člověk v každém z vás, jenž povolán, aby byl boží bojovník až na věky věkův.« — Ba i z těch »našich ženských musí se především státi lidé, mají-li z nich býti matky.«

Nelidskost jest nejohavnější nectností, lidskost největší člověka velikost a velebnost. To v »Komediantu« ukázati má veliká bídnice paní Grosserová, jíž nehnulo lidské utrpení, jíž nehnul člověk, kterým povrhla, která by byla okradla člověka a člověku roztříštila pravé jeho zrcadlo, která z lidí nadělala psů, že bysme mohli zapomenout, že lidmi jsme, která národu svému trhala květy a zaházela je jako plevy, která zhasínala světla božích bojovníkův, aby na věky zakryty zůstaly peleše neřestí —, a veliký člověk Jiří, člověk na krev uražený, jenž žádá zadostučinění, ten Jiří, v němž člověk má ještě síly tolik, aby ukázal, co člověk jest a paní Grosserové odpustil všecko.

Lidskost, pravá lidskost, jest tudíž vůdčí ideou povídky naší. A jako veškeré snaženství člověka má se tímto směrem bráti, podobně i umění má býti knězem pravé lidskosti. Velký duch, jenž jest vždy dobrodiním pro nás a největším pokladem světa, jsa v každé příčině reformatorským, najde jen tenkráte svou dráhu, když »z lidí pomůže dělat pravé lidi, aby jim duch a srdce byly na svém místě,« a jen proto jest vždy třeba nových velkých duchů, poněvadž jednostrannost vždy udělá »z nových zásad povrchně pochopených zas kolem sebe zkamenělou šupinu, kterou pak vždy nový duch musí znova prolomit, aby se svět nezadusil.« Umění a člověk! Ty v umělcově bytosti »často se hádají, kdo z nich je více. Umění praví, že je proto, aby šlechtilo člověka, a člověk? Člověk mu zase říká, že není na světě nic vyššího, nežli člověk sám.« Býti umělcem a hlavně dramatickým umělcem jest věru úkol člověka hoden. »Člověka předvádět člověku tahy lidskými, tak aby člověk uviděl sama sebe živého konati a trpěti, aby člověk nahlédnuv v sama sebe poznal též sama sebe,« taký význam má ztlumočení básníka pro vývoj lidstva. Takovýto úkol Hálek připisuje umění hereckému a taký jest dojem, jejž pravý umělec činí na obecenstvo. Proč v »Hamletu« scena s matkou tak dojala obecenstvo? »A v obecenstvu nebylo slyšet ani dechu, mrtvé ticho — jenom na prknech bojoval duch a svíjel se pod dusným hlukem mařících poměrů, duch bojoval a padal, padaje vítězil, a člověk se cítil člověkem, boží bojovník vše lidsky naladil a člověk mu přisvědčil, že jest knězem umění, tlumočníkem člověka a prostředníkem přírody. Duch člověčí se zde jevil ve své velikosti, an sebe sama pochopil a na světlo vyváděl, co bylo temné, co bylo skryté, an zlatá zrnka rozséval, jež byly uschovány v šachtách. A teď padaly do kyprých srdcí, povznášely ducha a učinily pokroku schopnějšího člověka.« Proto také když přičiněním Jaromírovým táborská divadelní společnost takto se zreformovala a obrodila, poznalo táborské obecenstvo »veledůležitou úlohu a potřebu divadla v národě, co školy mravnosti, účeliště lidskosti, co pobudky k činům a ctnostem. Bez divadel viděli, kterak chudý je každý národ, nemaje jich, když mu co člověku není poskytnuta příležitost, makavě a patrně nahlížeti do sama sebe a takto poznávati zase jen sama sebe.« Takto tedy dovedl Hálek se svou nejvyšší životní i uměleckou zásadou spojiti otázku tehdy časovou, otázku divadelní, dotýkající se nejen hereckých společností vůbec,

ale i důležitosti a potřeby divadla v Praze samé. Divadlo jako škola lidskosti jest důležitou potřebou národního rozvoje, zní učení Hálkovo v souhlase s tím, co pokládá za vrchol snažení i každého umělce, ba i každého jednotlivce.

Z toho pak vyplývá i způsob, jakým Jaromír na své herecké povolání se připravoval i vůbec veškeré pokyny a rady, které ostatním hercům udílí. Jest pak pochopitelno, že zase člověk musí býti předmětem jeho studií, a že ze zřídla člověka bráti musí ustavičně ponaučení a zkušenost. A jelikož městská společnost »sešněrována jest do šněrovačky polovičné vzdělanosti a hloupé etiquetty a konvenience, kde člověk pro samou formu a pro samý tretek musí zapomenout, že jest člověkem,« jest pramenem člověka vesnický lid, »onen lid, který se podá, jak jest, netající se v ničem a mluvící a jednající tak, jak cítí a jak to ví,« u něhož »vystoupí vášeň vskutku co vášeň.« Hálek v povídce své také líčí jednu takovouto studijní výpravu Jaromírovu a jeho spoluherců mezi lid do venkovské hospody k muzice. Je-li zrovna onen způsob studia nejjistější, o tom zajisté budou úsudky co nejrůznější, ale Hálek chtěl míti protiváhu proti oné nabubřelosti a nepřirozenosti, s jakou si před příchodem Jaromírovým vedli herci táborští a kterou Hálek líčí v noční schůzi táborského Romea s Julií, dcerou ředitelovou.

Hlavním hrdinou svým Jaromírem, četnými promluvami o umění a zejména umění hereckém,[1]) »Komediant« stává se také povídkou uměleckou, a tvoří takto druhou třídu povídek Hálkových, která vedle »Komedianta« jen ještě povídkou »Pod dutým stromem« jest zastoupena. Ale tato poslední od »Komedianta« se značně liší. Kdežto tento se dotýká přímo problemův a otázek uměleckých, onano v řadu povídek uměleckých dostává se jen tím, že líčíc sice také život umělcův mimo jiné obírá se snahou po názorném vystižení a popsání dojmu, jaký způsobuje výkon umělecký, zde hlavně umění hudební. I tento způsob tvořivé činnosti Hálkovy a zvláštní jeho obliba pro hudbu jsou charakteristické známky osobnosti Hálkovy: shledávámeť

[1]) Z ostatních poznámek o umění neb otázkách s uměním souvisících uvedeme ještě dvě: první se týká talentu, druhá poměru herce k obecenstvu. „Pravý talent," dí Hálek, „nás musí vždycky tak zajímat, že se k němu nikdy nemůžeme chovat lhostejně. Kdo svým působením vyvolal u ostatních lidí jen lhostejnost a vlažnost, ten nikdy není a nebyl talentem. Talent musí vyvolat buď lásku aneb závist, lhostejnost ale nikdy. Láska o něm mluví zase s láskou, není slepá pro jeho vnady, ale taky se nekouká skrze prsty na jeho vady; závist pak ujímá na skutečné ceně jemu, a je-li ještě raffinovanější — mlčí. Odpor ale budí zase odpor, a tak se musí stát talent předmětem všeobecné pozornosti! Láska i závist jemu prospívá, a věru časem závist víc než láska. Jeť láska k talentu více mírná, střízlivá ve svém působení; závist ale snadno přejde do křečovitosti v upírání ceny a tím se více jen budí pozornost a vřelost. Ovšem když pak stůně závist na křeče v žaludku: že pak se snadno sama odhalí." Netřeba podotýkati, že i tu současné posuzování Hálek má na zřeteli. — Co se herců a obecenstva týče, poučil táborské herce Jaromír: „že třebas obecenstvo nebylo vždycky tak rozumné, jak by si toho mohl herec přát: protože jest zde herec, aby pomohl básníkovi vzdělávat jich vkus, zušlechťoval jich mysl — povznášel je z kalu každodennosti, vracel je do sebe samých, co do zdroje lidskosti a stávati se člověkem."

se s podobným líčením i v malé povídce »Muzikant,« ano i v »Husaru.«

Třetí řada povídek Hálkových vykazuje jinou význačnou vlastnost. Již sice i povídky první řady i jeho »Komediant« s oblibou vybírají sobě osoby, které ostrou rázovitostí a nápadností, tytýž i abnormalností vynikají. Ale v těchto povídkách osoby podobné nejsou hrdinami hlavními, vedlejší jejich podřízenost jest patrna, a proto více než na úplné vyčerpání psychologické jejich zvláštnosti zřetel se bere na výpravu děje. Ale v povídkách, které nyní máme na zřeteli, tyto zvláště typické osobnosti nabývají hlavní důležitosti, stávají se hlavním předmětem básníkovy péče a podrobné psychologické jich předvedení hlavním jest básníkovým zřetelem. Proto by také nejpřípadněji buď charakterisujícími neb i psychologickými slouti mohly, ale jen ovšem v tom smyslu, jak jsme jej právě obmezili. K těmto povídkám z oněch v první řadě vytčených »Jiřík« již jaksi přechod tvoří a podobně i »Náš dědeček,« kde zvláštní a význačná povaha dědečkova rovnoměrnou důležitost s ostatním dějem zachovává. Spadají pak sem povídky »První láska,« »U panských dveří,« »Zapomenutý,« »Mariška,« »Poldík rumař« a na smrtelném loži pracovaný a nedokončený »Husar.« S řadou typických zde předvedených osobností budeme pak se obírati při všeobecném rozhovoru o charakterisování Hálkově.

Již při »Komediantovi« jsme vyřkli, že vedle vniterné potřeby zároveň i předmětnější tendence tanula Hálkovi při spisování jeho na mysli. A tak i v posledních třech povídkách, které nám ještě zbývají, spatřujeme, že v nich básník se zjevnou tendencí poukazuje na některé nesrovnalosti socialní a jich často hrozný účinek na individuelní štěstí jednotlivců, proto tři tyto povídky: »Na statku a v chaloupce,« »Na vejminku« a »Pod pustým kopcem,« socialními otázkami se obírající, problemovými nazvati můžeme.

Přibereme-li tudíž i ony tři svrchu vzpomenuté povídky humoristické a máme-li i poněkud na zřeteli časový postup, rozeznávati můžeme v povídkách Hálkových těchto pět kategorií: prosté epické povídky láskové, umělecké, humoristické, charakterisující a problemové.

Než k všeobecnému jich rozboru přistoupíme, dotkněme se ještě těch otázek, kterými se Hálek v posledních třech povídkách obírá. Jest to jednak stav našich v ý m i n k á ř ů, za druhé otázka m a n ž e l s k á.

Otázka první jest předmětem povídky »Na vejminku.« Hálek sám praví o otázce výminkářské, že »mezi všemi otázkami společenskými není snad jediné, která by tak podstatně mohla vznésti obžalobu na člověka, jako otázka vejminkářská. Nemusíme zacházeti daleko z Evropy, chceme-li vyhledati otroky a otrokáře. D o m a je máme, každý ve své obci, a co při tom nejhnusnější: otrokářem bývá syn, otrokem otec; a co ještě hnusnější, poměry ty zákon trpí, schvaluje, ano jako smlouvy občanské vkládá je do knih veřejných. Největší nemravnost lidská před našima očima se děje, příroda poplvaná, pošlapaná zvrhá se v nepřirozenost, v nestvůru. Zákon připouští, aby synové stávali se zlosyny, a synové svědomitě, ano střemhlav

na to zlosynství se vrhají; zvyk a mrav to posvěcuje, příroda otupělá ztratila tu i mluvu svou.« Výminkáře považuje hospodář za nepřítele, ba přímo za zloděje svého majetku, a proto se výminkáři musí dělati vše na příkoř. Takové neutěšené poměry jsou v každé druhé třetí vesnici. Jak tudíž postavil se Hálek ve své povídce k otázce této? Chce snad jako jiné povídky líčiti ideální stav, jak by výminkářům se dařilo, kdyby otázka ta byla upravena dle takých či onakých názorů právních a národohospodářských? Ne: Hálkova práce není ve službách systemu nebo theorie nějaké, Hálek prostě ukazuje názorně a typicky, jak se s hospodářem výminkářem nakládá a zachází, jakož i ony konce, k nimž podobné zacházení vésti může. »To je snad pro spisovatele věcí nejtrudnější,« praví Hálek, »musí-li opisovati ze skutečnosti věci neutěšené.« A věrným obrazem neutěšených poměrů chce vzbuditi pozornost na otrokářství toto, snad i otřásti svědomím těch, kdož sami tak jednají. Povídka Hálkova nechce býti vzorem budoucího socialního upravení této otázky, nýbrž vyčerpavši do dna z těchto poměrů, co se jí hodilo, pouští dále úplně se zřetele tento mimotní účel a uzavírá se opět v umělecký svůj kruh, z něhož vyšla. Jest tendenční se stanoviska lidskosti, není tendenční se stanoviska některé filosofické nebo socialní theorie. Její tendence nezabíjí čistě uměleckého určení svého. Hospodář, jenž zároveň nezapomene býti člověkem, nikdy nebude zacházeti s otcem výminkářem jako na statku Lojkovic, v jehož »statku může se shlížeti statků na tisíc.«

Z téhož výzvu k lidskosti vzniklo i v téže povídce poukázání na neoprávněnost a nespravedlnost toho, pohrdá-li a opovrhuje-li se dítětem nemanželským. Tak hrobník Bartoš odpovídá na hloupé ušklíbnutí čeledínovo, že nikdo přece nebude státi o nemanželskou Stázičku: »Co takovou? Ty halamo! Stvořil ji někdo jiný než tebe? Budeš ty se činit soudcem, že přišla na svět tak a ne jinak? Ty to víš, kdy je kdo takový a kdy není takový.« Stázičku pak, toto nemanželské dítě, Hálek líčí ve světle nejpříznivějším, oděv ji veškerým půvabem hodné a něžné dívky. Dodávaje pak, že i »láska Stázina nebyla ani o poznání méně vroucí, méně pravdivou, méně svatou proto, že byla dítě nemanželské,« odvolává se jako na vysvětlenou na lásku Boží, ač ovšem daný příklad této lásky svědčící, kterak Hálek Renanovým způsobem pohlíží na původ Ježíše Krista, ani logicky nehodí se v ostatní kontext, v jedno míse dva nespojitelné názory.[1])

Bojuje-li Hálek již v této povídce proti nynějšímu stavu výminkářskému jako proti nepravdivosti a hlavně nepřirozenosti, jeví se v otázce manželské ještě jasněji jakožto horlitel proti veškeré

[1]) Hálek totiž praví: „Nemáť boží dech tak úzké názory jako my lidé. Jen srdce pravé; a ten boží dech se neptá, jakého je původu. Bůh syn byl dítě nemanželské a boží láska nestyděla se za to, boží láska přijala ho za syna svého — jenom my lidé stydíme se malicherně za původ, a přece nás všech původ není z jiného pramene, než z té věčné lásky, z níž každé zrnko klíčí; kdo to zrnko hodil, na čí rozkaz vzklíčilo — co nám je do toho?“

nepravdě a nepřirozenosti. Hálkovi jedná se o to ukázati, že pravé a šťastné manželství může vzniknouti jen tam, kde vzniklo z lásky, poněvadž jen tuto pravda a přirozenost se jeví. Každý jiný sňatek jest nepřirozený a nepravdivý. Řeknou-li si dvě milující srdce: »Nyní jsme muž a žena,« má svazek tento platnost a nepotřebuje prý žádného dalšího stvrzení ani rodičského, ani církevního a zajisté ani občanského. »Jiřík a Lenka přinesli s sebou pouhou pravdu; co si řekli, bylo pravda, vzali boha k tomu za svědka a zasvětili to svým srdcem. Popírejž si kdo chceš platnost toho svazku — svazek ten byl, a byl to svazek bohulibý, byl to svazek nejkrásnější, nejčistší, nejnádhernější, protože jednoduchý, prostý, pravdivý.«[1]) Uvážíme-li pak, že konečně Hálkův Jíra »i v tom povolil, že byla na statku ještě svatba, aby prý se nemyslilo, že jde příliš daleko,« a že Staněk s Katuškou svatbu v kostele slaví, vysvítá z toho zřejmě, že se Hálek nestaví proti určité formě uzavírání sňatku, aby místo ní jinou formu doporučoval, jemu se jedná o to, ukázati nicotnost pouhého formalismu vůbec, vydává-li se za podstatnou věc manželství, které bez pravé lásky obapolné jsouc nepravdivé a nepřirozené nemůže býti šťastným, ať již kterákoli forma zevně by je potvrdila a posvětila. Proto uvádí jako příklady sňatky nešťastné, ač u nich obvyklá forma byla zachována, a sňatky šťastné, jakmile nutná shoda srdce jako nevyhnutelná povídka byla jeho základem. A jen jakožto horlení proti podstaty prázdnému holému formalismu má Hálkův dle Zákrejsa: »divý způsob občanského sňatku« jistou positivní oprávněnost, neboť jinak přehlíží se zajisté i tuto naprostý socialní význam této instituce. Ani obhajcové sňatku církevního, ani obhajcové sňatku občanského nebudou popírati důležitého významu Hálkem požadované shody, aniž dá se tvrditi, že Hálkem kreslená forma vždy uchrání i v budoucnu před všemi nesrovnalostmi, jež v manželství později se mohou objevovati, a které větším právem zaměstnávaly a zaměstnávají i spisovatele.[2])

Tímto kladením důrazu na potřebu shody a lásky stýkají se, jak jsme to již z počátku ukázali, tyto povídky poslední s povídkami z prvního období. Vynikajíce nad ně širším rozhledem i umělečtější

[1]) I hovor Staňkův s Dolinou o té věci jest významný. Když přišlo z jara k měsíci máji, oznámil Staněk rodičům, že v ten a v ten den, v tu a v tu hodinu bude slaviti sňatek s Katuškou.

„Jak pak ho budeš slavit?“ ptal se Dolina.

„S Katuškou si dáme ruku a slovo,“ řekl Staněk.

„To budou asi vyzvánět všemi zvony?“ ptal se Dolina.

„Nevím, je-li zvonů třeba, když si podáme ruce,“ řekl Staněk.

„Kolik kněží vás bude oddávat?“

„Ten nejposlednější k tomu dostačí, jak kdyby tam byl biskup,“ řekl Staněk. „Hlavní věcí jsem já a Katuška, a my tam budem.“

„A to myslíš, že tvůj otec na takovou svatbu půjde?“ s posměchem ptal se otec.

„Váš syn na té svatbě bude,“ řekl Staněk.

[2]) Jest ostatně vzhledem k sociologickému studiu o obřadnostech a formalnostech zajímavo, že ani sňatek Jírův s Lenkou v lese konaný bez nich nebyl. I tu měla Lenka na hlavě věnec a Jíra kytku za klobouk i za ňadry, i tu poklekli u křížte, vzali se za ruce a modlili se, políbili se a došedše k blízkému pramenu pokropili se a pak si řekli: „Nyní jsme muž a žena.“

osnovou různí se i v tom, že obyčejně v oněch prvních povídkách vzepření se proti cizí vůli nestane se skutkem, a obět nucených poměrů v bídě a smutku trapně vleče svůj život do hrobu. Ale v povídkách těchto odpůrcové současných nucených a nepřirozených poměrů nadáni jsou činorodou vůlí, která samostatně se opře nepřirozenostem od kohokoli hlásaným, a oni jednajíce dle svého přesvědčení šťastných se dočkají poměrův, a dožijí se toho, že obhajcové nepřirozenosti buď bídně žijí, buď bídně zahynou, buď ku svému blahu s novými řády se smíří. V povídkách našich Jíra a Staněk jsou nositelé a obhajcové pravdy a přirozenosti, strůjcové nového řádu. A odkud čerpali myšlenky své? Jíra novému řádu »se naučil tam v lese a na vašich lukách ode všeho, co jsem na nich viděl, od těch stébel na nich i od těch tvorů pod těmi stébly, jež mají také své zákony, pevnější zákony než ty vaše statky a než vy na těch statcích.« Staněk pak knihy četl a z těch mnohému se naučil. Příroda a vzdělanost jsou tudíž učitelé onoho nového řádu! A co jest vlastně hlavní zásadou tohoto nového řádu? Vizte, proč lidé putovali k Staňkovům? »Aby si tam našli lidskou důstojnost, nemají-li jí, aby si ji tam povznesli, mají-li ji!« Šedý nádvorník Josef slyše takové slovo říkává, že je mu, jakoby byl zaslechl slovo boží. A co je slovo boží? »To,« dodává Hálek, »v kterém se člověk uvidí a pozná.« A tak ona zásada lidskosti, která byla hybnou ideou již v »Komediantu,« obetkává veškeré básnické poslání Hálkovo. (P. d.)

Posudky.

Historie literatury ruské 19. století. Dle A. M. Skabičevského, A. N. Pypina, V. Bělinského, P. Polevého, A. Galachova, Evg. Garšina, V. Vodovozova, Alex. Reinholdta a j. upravil *A. G. Stín*. Ve Velkém Meziříčí 1892. Nakl. J. F. Šašek. Vychází v 3-archových sešitech po 30 kr. Díl I. Str. 1—168.

Vážný význam ruské slovesnosti, jehož nemohou neuznati ani zásadní nepřátelé Slovanstva, činil by nám vítanou každou i sebe menší pomůcku k přehlednému poznání hlavních směrů spisovatelských na Rusi. Neboť i u nás dal se konečně pocítiti záchvěv z mohutného hnutí v ruské belletrii, jak četné překlady z novější doby ukazují. Ale samo toto úsilí překládací osvědčilo, že se namnoze nedostává pravého porozumění a podle něho pravého výběru; překládáno nejednou nazdařbůh, co šťastný osud z přísně ohražené Rusi sem zanesl. Proto ani vliv písemnictva toho na naše nebyl tak příznivý, jak se doufalo: chybělo zajisté patřičné ocenění a vytčení podstatných předností jeho. Měli jsme pouze některé, ač pozoruhodné, přece jen specialní studie časopisecké; proto nám byly vítány ba i překlady západních úsudkův o ruském umění, jako na př. studie p. de Vogüé. Ani k původním ruským literarně-kritickým studiím nesáhnuto, ačkoliv je tam odbor ten velmi bohatě zastoupen; možná, že to nebylo ne-

štěstím, neboť postavení ruských kritikův uprostřed jistých škol a směrů nečiní jich dosti nestrannými svědky pro cizinu. Posléze čekali jsme dychtivě na 3. svazek Pypinovy Istorije literatur slavjanskich, jenž měl jednati o ruské, a na překlad jeho z péra A. Kotíka; avšak svazek ten nevyšel a vůbec prý sotva vyjde. P. spis. našeho díla, o kterém tuto chci stručně zpraviti, aby nedostatku tomu pomohl, použil prvého soustavného ruského spisu od kritika A. M. Skabičevského (Istoria novějšej russkoj literatury 1848—1890), v Petrohradě 1891 vydaného (srv. Č. Č. Musea 1891 str. 533. a »Hlídka lit.« 1891 str. 253.), a sestavil na základě jeho svoje dějiny ruské literatury celého 19. stol., jejichž prvý díl (»Všeobecný přehled literarního hnutí 19. stol. a historie kritiky«) právě ukončen.

Oddíl ten odpovídá celkem 1. dílu ve spise Skabičevského (»obščij obzor literaturnago dviženija v razsmatrivajemuju epochu i istorija kritiky«), po němž u Sk. následují specialní statě o belletrii, dramatě a »poezii,« totiž veršované. Rozdělení u Skabičevského nelze nazvati šťastným, jednak proto, že jest málo historické, zakládajíc se na uměleckých odborech a směrech a pak teprve na postupu časovém, jednak že odtrhuje příliš, co přirozeně náleží k sobě, totiž život, umění a kritiku. Takto prvý oddíl o kritice jest nucen mnoho předujímati ze zjevův uměleckých, anať nemůže býti kritika o ničem. Jiné nedostatky spisu toho jsou místy neúplnost ve výčtech a jednostrannost v některých úsudcích; jestiť právě také Skabičevskij kritikem jistého směru, ač ne vždy důsledným, jest liberalním progressistou, naturalistou v ruském lepším slova významu, stojí uprostřed mezi přívrženci nauky o umění soběúčelném a tendenčním, kloně se ke správnému názoru, že umění se má prýštiti ze života a s ním zůstávati spojeno.

Tyto mezery právě zmíněné jsou v našem spise vyplněny. Pan spis., jenž se dříve představil četnými zdařilými překlady z ruských belletristů, prostudoval též jiné čelné kritiky ruské a podle nich s pomocí německých dějin Reinholdtových přehled Skabičevského jednak rozšířil, jednak doplnil a opravil. Začíná totiž přehled svůj hned tam, kde se začíná novodobý život ruský, od Petra I., a předvádí pak celý ten pestrý rej veřejných a uměleckých směrů, ze kterých hlavní jsou: pseudoklassicismus (Lomonosov), přechodní dobu k sentimentalismu a »kvasnému« (přepjatému) vlastenectví (Karamzin), romantika (Žukovskij), byronismus (Puškin), úpadek pro úřední nátlak, nový rozkvět literatury, z romantiky německé vzešlý, působením Schellingovým (Odojevskij) a Heglovým, nyvé »prekrasnodušije,« moskevské slavjanofilství (Kirějevští, Aksakovi) vedle západnictví (Bělinskij), počvenníci (horlitelé o ruskou svéráznost, jako Danilevskij, Grigorjev), nihilisté (nespokojenci s ustálenými řády domácími). Nihilismus jest asi poslední směr, jenž tak úzce souvisí s politikou; neboť již od sporu slavjanofilů se západníky vyvinuje se také samostatné bádání filosoficko-kritické, které stojí na širším stanovisku, než jest pouhá opportunita veřejného života nebo, jak spis. říká, publicistika.

Ba hned po Bělinském, který konečně hájil umění realního a typického, snaží se V. Majkov proniknouti k podstatě umění a krásy; později Grigorjev, Strachov, O. Miller, Černyševskij, Skabičevskij různými cestami o témž úkole pracují. Spis. je zde věrným historikem, podávaje objektivně názory uváděných spisovatelů; v úsudcích svých přidržuje se hlavně Skabičevského. Tento však nezdá se mi dosti býti spravedliv na př. k theoriím Majkova a Černyševského, kteří dle mého soudu byli dosti blízko u rozřešení problemu o kráse a umění. Vždyť z nejistoty v tomto thematě povstaly hlavně různé ty spory škol a kritikův. O Bělinském se sice praví, že větami, jako: »umění jest výrazem pravdy a pouze skutečnost sama jest nejvyšší pravdou,« ustanovil pravý názor na umění vůbec jakožto »věrnou reprodukci pravdy«; ale ukázalo se hned, že jsou to věty jako z kontextu vytržené a málo pravící, že potřebí je hlouběji odůvodniti a vysvětliti. A toho příležitostná kritika Bělinského nedovedla; pojem krásy zajisté se z aesthetiky jakékoli dělej co dělej vyloučiti nedá, a s ním právě si nevěděli rady. Mnohem přesvědčivěji tedy mi znějí myšlenky Majkova o sympathičnosti krásy, Černyševského o životnosti krásy, ač ani ten ani onen jich neprovedl do konce. Skabičevskij snad se domnívá od ostatních aesthetiků býti více vzdálen, než opravdu jest, an vyšetřuje zase jiný moment umění, totiž vznik uměleckého díla, a odtud přechází k umění; avšak tu přece již třeba věděti napřed také, které dílo jest umělecké. Eklekticismus jeho bez docelené soustavy aesthetické zavádí jej k nedůslednostem.

Že vedle těch badatelů vyskytli se také spisovatelé, kteří umění vůbec zavrhli, není nic zvláštního, když na př. sám Bělinskij se dosti pohrdlivě vyslovuje o básnictví veršovaném. Myslím, že on svým vlivem také mnoho přispěl k přeceňování nižšího, takořka mužikovského živlu v belletrii ruské, který našim českým napodobitelům nedá se pozvednouti do poloh trochu idealnějších. Pozoruhodno je stopovati, jak se při těch různých směrech vedlo Puškinovi, jak byl posuzován, a srovnávati s tím, jak u nás na př. se nakládá s dřívějšími básníky. Kolik vůbec je v ruské literatuře svéráznosti, přece snad ani jeden důležitější směr není bez obdoby v jiných velkých literaturách. Zmíním-li se ještě o poutavém vylíčení národopisného bádání (str. 76. n.) a slavjanofilských názorů (str. 93. n.), vytknul jsem aspoň povrchně velké bohatství myšlenek a údajů ve spise uložených. Je to zdařilý kulturně-historický obraz stoletého života ruského, tím cennější a zajímavější, že proveden po většině původními, domácími barvami: nejen totiž podáno tu mnoho doslovných výňatků ze spisovatelův, o nichž je řeč, nýbrž i úsudky o nich podány více se stanoviska ruského; tak poznáváme najednou posuzované i posuzovatele. Úsudky zahraničné zajisté snadno se dávají sváděti ke křivému názoru. Proto rádi tu zapomínáme, že nemáme před sebou díla původního, poněvadž tato beztoho zcela vedlejší okolnost nahražena jest přednostmi bezprostředního dojmu, jakého ze spisu nabýváme. Pro něj také sneseme i ty četné ostřejší výrazy, kterými kritikové ruští rádi charakterisují.

Úprava spisu je slušná, cena mírná; škoda, že ostalo tolik tiskových chyb. Když dílo bylo ohlášeno, přivítáno velmi ochotně, ale vyslovena obava, že, vycházejíc na Moravě, nenalezne potřebného odbytu. Na Moravě snadno porozumíme proč; ale snad přece může nastati také někdy výjimka z pravidla. *P. Vychodil.*

Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavádní literaturu cizí i českou stručně popisuje *Dr. Čeněk Zíbrt.* V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 122. Cena 1 zl. 20 kr.

Co název knihy této praví, to v ní také obsaženo. Pan spisovatel líčí, kterak vznikla kulturní historie z »filosofie dějin« v druhé polovici 18. věku. Hned však tehdy rozvětvila se činnost filosofického bádání o dějinách ve směr idealně-filosofický a socialně-přírodovědecký. A tu již také nastal obrat v bádání historickém. Nebylo již jediným cílem líčiti holá fakta historická, nýbrž pronikáno do hloubky; poznati se hleděl činitel jednotlivých zjevů historických a jejich působení, z fakt pak uvažovalo se o zákonech a postupu vývoje. Zase pak práce dějepisné rozvětvovaly se ve dva proudy: v dějiny lidstva čili dějiny světové a v dějiny kulturní. První psal dějiny kulturní Adelung r. 1782., a od té doby utěšeně rozvíjelo se bádání v kulturní historii u všech národů. Vnikl do ní i názor materialistický, kterému však hned důrazně odpíráno. Ale čím více rostla záliba v historii kulturní, tím více byla i velebena na ujmu historie politické, ač mnozí, kteří se obírali historií kulturní, neměli o ní ani pravého pojmu. Ovšem na druhé straně také popírali, že by historie kulturní patřila mezi vědy. V moderní době jest však ve světě vědeckém kulturní historie všude uznávána a dbá se jí při vyučování dějepisu. Předním, důležitým a nezbytným požadavkem při studiu kulturně-historickém jest methoda přirovnávací.

Dále předesílá p. spis. literaturu theoretických spisův o kultuře a jejím pojmu a právem dovozuje, že kulturní historik těžiti musí z výsledků praehistorie, anthropologie, linguistické palaeontologie, anthropogeografie, sociologické mesologie, ethnografie a lidovědy. Pak podává se přehled literatury kulturně-historické u národův evropských. Zvláštní pečlivá stať věnována literatuře české, kde zajisté s pilností nevšední všecko sneseno, co u nás v oboru kulturní historie pracováno.

Z tohoto obsahu zřejmo, že spis tento jest poučný i zajímavý. Látka jest převeliká, kterou p. spisovatel dle nejlepší možnosti urovnal. Že by vše vyčerpal, toho ani sám netvrdí, aniž to možno. U nejdůležitějších spisovatelů poukazuje se stručně sice, ale jadrně na cenu jejich spisův a na jejich stanovisko. Vše psáno objektivně. Připomínáme však, že některá katolická díla, která mají pro kulturní historii velikou cenu, měla býti uvedena. Ale bývá to již u nás, že díla katolická jsou málo známa a málo ceněna, ač kolikráte, čeho mnohý spisovatel po dlouhém studiu se dopracuje, dávno již tam obsaženo.

Myslíme, že stanovisko p. spisovatelovo o kulturní historii je zcela správno. Vystihl-li definicí svou úplně to, co si kulturní historií

představuje, o tom ovšem možno se příti — ale z celého spisu zřejmo, že nejlepší představu p. spisovatel o věci má, kterou ovšem těžko, aby všem vyhovovala, ve slova uvésti lze. Vždyť kolik spisovatelů o kulturní historii, tolik definicí. Zcela také oprávněno, co p. spis. u každého kulturního historika požaduje; má totiž svědomitě se připraviti, aby jeho studium mělo cenu, a k tomu podává knihou svou nezbytnou rukověť.

Lze-li vše pochváliti v knize této, nelze nikterak chváliti hrozně přemrštěnou cenu. Není to ovšem vinou spisovatelovou, ale nakladatelovou. Ale budou-li nakladatelové tak knihy zdražovati, kdo je má kupovati? Pak jsou jen slabým odbytem, na který naříkají, sami vinni. *Jan Tenora.*

Komenského život a práce. Vypravuje *Josef Klika.* Vydal Odbor literarní a paedagogický při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách k památce třístaletých narozenin J. A. Komenského. S 16 vyobrazeními. V Praze 1892. Cena 80 kr., váz. 1 zl.

Mezi nejlepší spisy vydané k památce třístaletých narozenin Komenského řaditi lze tento Klikův spis. Stručně sice, ale přece zevrubně obírá se p. spisovatel osudy Komenského, líčí bez vášně a předpojatosti veškerý život a neumornou činnost jeho. Za zvláštní, řídkou přednost považujeme, že p. spisovatel tentokrát dovedl téměř docela vyhnouti se narážkám a útokům na církev katolickou, které sice neoprávněny a úplně zbytečny, ale přece jsou nyní oblíbeny. Píše s nadšením pro Komenského o jeho všech snahách, avšak objektivně. Že z úcty ku Komenskému hledí i jeho chyby omlouvati, nehaníme; vždyť netřeba obraz Komenského zbytečně skvrnami pokrývati. Zcela správně líčí jej p. spis. jako člověka nejlepších snah, ale přece jen jako člověka, který omylům podroben. Dobře ví sám, že nerozumno by bylo Komenského jako »vzor člověka« vypisovati.

Nesouhlasíme však s p. spisovatelem, kde že se Komenský narodil. Dle nejnovějšího bádání (viz »Časopis Matice moravské« 1892) neobstojí, že by Uherský Brod byl rodištěm Komenského. Nesouhlasíme také s náhledy p. spisovatelovými o svobodných zednářích (str. 92.). Třeba si vybrali z Komenského pravidla pro velkou loži v Anglii, přece z toho snad nenásleduje, že by zednářstvo mělo býti ceněno, zvláště když působnost jeho není jen osvícena a lidumilna, což jest jen zástěrkou vlastních cílů zednářstva. Příliš upřílišeno jest, že vlastnosti Komenského povznášejí jej »na pravého světce, jemuž v duchu a pravdě koří se dnes všechen svět« (str. 98.).

Celkem však úplně vhodnou knížkou k letoší oslavě Komenského jest spis páně Klikův. Právem oslavovati se bude Komenský jako reformator školství, nechť však při oslavě té nezapomene se na hlavní zásadu Komenského u všeho vyučování školního, na ráz náboženský. Náboženství mělo býti základem všeho učení, mělo pronikati všecku výchovu školní. Proto praví Komenský: »Uč jen pro život budoucí (posmrtní) potřebnému.« Školy, tyto »dílny lidí,«

dle něho mají mládeži předváděti: »všecko, co v bytu jest; a to se má znáti — odtud osvícení čili umění; všecko, co povinné jest; a to se má činiti — odtud ctnost: všecko, co milost Boží dává; a toho se má požívati — odtud pobožnost« (str. 28.). Právem proto nazývá p. spisovatel soustavu vzdělávací Komenského velkolepou, poněvadž »hoví poměrům společnosti, ve které dítě vzrůstá, totiž požadavkům společnosti národní, zakládajíc všecko učení na mateřštině — požadavkům společnosti občanské i státní, zavádějíc u vyučování hospodářství a politiku, tedy vyučování nyní občanským zvané — a požadavkům společnosti církevní, uvádějíc nejenom náboženství, ale i mravovědu za předměty učebné; všecky, dosud o nadvládu spolu zápasící požadavky těchto mocností — národa, církve a státu — jsou u Komenského smířeny a sjednoceny u výchově právě křesťanské« (str. 27.). Kéž by to bylo jen ovocem oslavy Komenského, aby všichni, kteří o výchově dětí pracují, ze všech sil se vynasnažovali dle Komenského, by mládež vždy křesťansky vychovávána byla! — Úprava knihy jest sličná, obrazy krásně provedené nemálo jsou knize na ozdobu. *Jan Tenora.*

Sborník světové poesie. Vydává Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Tř. IV. Ročn. I. Č. 2. *Adam Mickiewicz:* „Konrad Wallenrod.“ Přeložil *Jos. V. Sládek.* Str. 91. Cena 60 kr.

»Konrad Wallenrod« přeložen už jednou do češtiny, totiž hned r. 1837. Václavem Štulcem. Že starší naše překlady básnické všechny potřebují nového opraveného vydání, nezpůsobila tak změna a vývoj řeči, jako spíše pokrok a zdokonalení formy básnické. Překladatelé do let šedesátých zápasíce více méně se stavbou verše, aby smysl originalu zachovali a ještě častěji pro rým dopouštěli se odchylek od metra veršového, stírali druhdy poetické obrazy originalu, pomáhali si archaismy a provincialismy. Nám překlady ty proto čtou se už velmi těžce, zarážejí a odpuzují svou těžkopádností a primitivností. Není divu tedy, že pro čtenářstvo nynější, zvyklé na lehkou, hladkou, ohebnou, opravdu básnickou formu poesie naší po Hálkovi, překlady ony jsou po většině mrtvými knihami. Úplně místnou je tudíž snaha České Akademie vydati takové překlady, aspoň důležitější, poznovu, pořízeny rukou dovednou, formou básnickou dokonale vládnoucí. To však také jedině jest, myslím, a bude »raison d'être« každého nového vydání podobného.

Nový Sládkův překlad »Konrada Wallenroda« nedostatky starého odstranil a požadavkům dobrého překladu celkem vyhověl. Plynnou a hladkou formou, zvučností verše, věrností básnickou na první pohled nad něj vyniká a věrností smyslu, nepředčí-li jej, jistě se mu vyrovná.

Jedenáctislabičný s rýmem ženským verš originalu poukazuje na katalektický trimetr jambický, tak zvaný verš tragický. Polština už v povaze svého přízvuku na předposlední slabice slova majíc přirozený základ jambu, velkou má přednost ohebnosti a volnosti v metru jambickém před češtinou, jež jambičnost mluvy buď před-

rážkou jednoslabičnou před verš trochejský, buď místo trocheje s předrážkou daktylem na prvním místě nahrazuje. Takto důsledně stavbu verše provedl Sládek proti Štulcovi, jenž daktyl i na druhé, ba i na poslední místo klásti se nerozpakoval, kde k tomu polštinou nebo rýmem sváděn byl.

Ze snahy po správném, zvučném verši a po věrném přebásnění originalu možno si vysvětliti, že málo který verš Sládkova překladu shoduje se doslova s překladem Štulcovým i tam, kde Štulc jinak úplně dobře byl překládal. Schváliti též dlužno, že Sládek »pověst vajdeloty« ve zpěvu IV. odchylně od Štulce ne časoměrným, nýbrž přízvučným šestiměrem přeložil. Přiblížil se tak originalu, jenž přízvučně napodobuje, pokud se v polštině dalo, šestiměr klassický, dodal verši více přirozenosti a takořka popularnosti a prosté vypravování pěvce lidového přioděl rouchem češtině přiměřenějším.

Co se odchylek Sládkova překladu od originalu týče, jsou skrovné a nepatrné: tak (na jednom místě) v rýmu, jehož postup i počet jindy věrně zachovává (Štulcův překlad odchyloval se tu velmi často), jinde v interpunkci, jinde opět pozměnil, doplnil, v bledším nebo říznějším světle podal některý obraz básnický bez ujmy originalu, vyjma místo ve zpěvu V., jež v originalu velmi plasticky praví:

walą się, depcą jak podłe owady
w ciasnem naczyniu ginące pospołu —

kdež překladatel, chybně porozuměv slovu »owad« = hmyz, a »naczynie« = nádoba, položil:

válí se, šlapou, rovni bravu stádu,
v brnění těsném v kupách spolu hynou —.

Jeden pohled do Štulcova překladu byl by ho na správnější obrat uvedl; rovněž i na počátku zpěvu I. zachránil od přehlédnutí, kde Sládek čta »kiedy« místo »kędy,« podal místo ono velmi nesrozumitelně.

Vůbec místy překlad prozrazuje spěch a malou pečlivost. Neodpustitelno však zdá se mi, když takový mistr formy, jakým Sládek jest, na rým užívá tvarů, jako: »vloži« (2. os. jedn. rozk. zp.!), »zbyde,« »taky,« »vdůle.« Několika tiskovým chybám v publikaci České Akademie mohlo se rovněž vyhnouti.

V originale Mickiewicz sám připojil několik dějepisných a místopisných poznámek s předmluvou; tyto v překladě vynechány a místo nich předeslal Edvard Jelínek krátký úvod literarní, což možno jen chváliti, anoť při básni tak výtečně subjektivní, jako jest »Konrad Wallenrod,« historické osvětlení dojem nikterak nesesílí, nýbrž spíše seslabí.

P. Š.

A. Klášterský: **Poli a lesy.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 152. Cena 50 kr.

Vám, kteří lesy v lásce máte,
vám, kteří lesy chápete, . . .
svých veršů malou knihu nesu
a chtěl bych sen vám vzbudit rád,
že šel jsem s vámi stínem lesů . . .

S takým průvodcem, jako jsou verše Klášterského, jest nesnadno nechápati. V těchto lesech i polích je vám tak útulno a milo.

Krajem jdu naším v slunečním jasu,
v duši to cítím: Jsem doma!
Něco mi prsa radostí plní,
s každým že klasem, jenž se tu vlní,
ze stejné půdy že rostu. (146.) —

Pokusme se zachytnouti aspoň některé ty paprsky básnického jasu, jimiž nám básník ozářil »kraj náš,« kraj to nám všem dobře povědomý.

I. »Pozdrav lesům,« které byly a jsou tichým útulkem duši přírody, vzdorujíce okolní bouři; také mne zahalte

zelenou svou clonou,
abych zapadl ve vás, ve svět jiný,
jako v moři padá do hlubiny
dlouho větrem bičovaný vrak!

Obraz tento nezdá mi se přiměřen k celku; připomíná ticho a klid smrti, kdežto jde pouze o klid ochrany a odpočinku (srv. str. 15.). — »Silnice« lesem vedoucí, podél ní »světle zelené« borovice, takto nepříliš básnicky popsané, pak tábor cikánův a — četník. »Ach, jak mi líto je té bludné lidské zvěře.« — »Cestou z jara«:

Jen dvakrát v žití jaro procítíš . . .
To prvně jako dítě v jarní den . . .
A po druhé, když cítíš, jaro sám
že neseš ve své duše hluboku,
a pod korunou lesních stromů jdeš,
a někdo drahý jde ti po boku . . .
A pravda-li, že nejkrásněji žil,
kdo cítil nejvíc, ať to ples neb tíž,
jsi vskutku šťasten v každé chvíli té,
neb dvojím srdcem všecko procítíš.

»Tak volno« mi v lese, »že dýchám a že jsem zas mlád« (?). — »Ozvěna« spí v starém lese — na zavolání se probudí a ozve: tak zakleto jen ženy je srdce v mlčení, jen když se sladké: »Láska! na tvojich zachví rtech — láska! ti letí náhle vstříc.« — »Píseň.« Ovzduší lesní obměkčuje útrobu:

Vy, kterým květ opadl záhy
a jen trn zbyl k touze denní,
nechoďte přes lesů prahy
pro své lásky zapomnění.
V lese možno
nový sen a píseň přísti,
k životu most nový klenout,
ve vzpomínek knize čísti —
ale nikdy zapomenout! (15.)

»Písmena« v kůře vyřezaná — osudy člověka; ona nezarůstají, s nimi strom i klesá. — Obraz Madonny v hlubokém lese, ač osamělý svědčí, že »lidská srdce přec jen blízko — milují a trpí.« — Na mechu leží básník, kolem poletuje motýl, voní mnohý květ: nač stírati rukou jejich pel? Přišla krásná myšlenka,

já mohl ji zavřít v píseň svou,
však řekl jsem: Co ti slova jsou,
jsi hudbou září, snem a hrou! (?)

»Paseka.« Příroda drobným rostlinstvem jakoby zakrývala stopy řádění sekery. Jen jeden je zbylý velikán, a ten volá k sobě smrt; tu zasáhne jej blesk. Básnička lépe by byla rozdělena ve dvě části. — »Les na večer« zahalen a zadumán chystá píseň ranní; však my ji ráno uslyšíme . . . »Lesy šumí,« stromy spolu hovoří; pod krokem

chodcovým vzdychne hlas země: však i ty, bujný, šumící liste, spadneš ke mně. — »Kukačka« jak lhala a jak kukala pravdu. Pěkný to motiv z lidového zvyku. Lépe by bylo rozděliti báseň ve tři části. — »Lesní motiv«: starý strom žije z hnijícího kolem listí — srdce žije ze vzpomínek na mrtvou lásku. — »Vřes« rozkvetlý na chudé půdě — ze (!) podkrovních bídných jizeb vzešli dobrodincové lidstva. — »Podzimní jitro« pošmourné, mrtvé;

Jenom ty duby listem svým chřestí,
netratí jara ozdobu:
tak si, má duše, vzpomínky štěstí
vezmeme s sebou do hrobu.

A břečtan strání, skalného zdiva,
svěží a krásný teprva,
praví mi, že i památka živá
mohyly naše přetrvá.

»Píseň.« Ptáci se vracejí, mnohý naposledy tam v dáli zavolal;

A myslím, myslím časem,
jak bude mi as jednou,
až s nové vesny jasem

se noví ptáci zvednou . . .
a budou zpívat, zpívat —
a já — nebudu s nimi?!

Podobá se, že by této pěkné básni lépe svědčilo zakončení rýmem mužským. — »V zimě« stařena sbírá klestí, hovoříc k sestárlému jak ona stromu:

tvoji klesť sbírám, a srdce moje
též jen klesť suchá —
ale než padnem na tu zem,
viď brachu, v zimě někoho přeci
ještě tou klestí zahřejem!

»Ticho« v lese, a přece ne mrtvo; ani v duši není úplného klidu. Ale ten jí nastane, a lesy nad jinými se dále budou chvěti. V básni té vadí, tuším, toto pořadí: nyní neklid mladé duše — potom budu necitelné roven skále; mluví se po obakrát o něčem jiném, a takto protiva není tak působivá. — »Studánky« lesa — duše chladné, »pro přátelství tiché stvořeny.« — První dva verše té básně jsou nejasné. — »Píseň o potoku,« trochu známá reminiscence; čilý běh potoka — život básníka. Hluchavky od Vrchlického vypůjčené, jako »zlato ve svém nitru,« u Klášterského nerádi vidíme. — »Doma« kukačka v hodinách probudila básníka ze spánku v sen o lesech. (O. p.)

P. Vychodil.

J. S. Machar: **Zimní sonety.** (Psány v zimě 1891.) V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 54.

Díla Macharova vzbudila v naší literatuře pozornost všeobecnou, k níž přispělo naprosté a přísné zavrhování jedněch i pobádání a zvláštní směr druhých: Machar vystoupil jako poeta ven a ven původní. I ze »Sonetů zimních« vyčteš snadno tuto původnost, která však neodnáší se k formě a vzletu, nýbrž k obsahu a směru; Machar vyslovuje svůj pessimismus směle a suše, toť jeho původnost. V »Sonetu prologu,« mluvě o »Zimních sonetech,« kojí se básník nadějí:

Ti, jimž čas orval ratolesti,
snad přec (ze „zimních sonetů“) tu vůni vycítí
i svěžest, kterou mívaly,
když ještě v duši zkvítaly.

V »Sonetu o mém očistci« nerozumíme »ironické velebnosti chrámů«? »Sonet glossující slova Hálkova,« v němž básník při-

rovnán hodinám rokokových časů, dává českým poetům moudré naučení, aby trh literarní nezaplavovali verši, nýbrž psali méně, důkladněji a vážněji. »Sonet o nesmrtelnosti« obsahuje mnoho pravdy, leč přece nepřipouštíme pessimismu vrcholícího v závěrku:

A celá velkost, celá sláva jest:
mít vůbec jaro a v tom jaře kvést.

Pravda ovšem, že svět pozdní již líně sahá po starších klassicích literarních, ale čte je přece, kdežto mnohých, kteří »měli vůbec jaro a v tom jaře kvetli,« později nikdo čísti nebude; byla-li by sentence této znělky pravdiva, bylo by umění bezúčelno. Otroctví dobrovolné vůči mecenášům šlehá »Sonet o dobrodiní.« »Sonet fatalistický« tvrdí, že klid náš mnohdy bývá koupen klidem a slzami jiného; má zajisté pravdu. — V »Sonetu metafysickém« praví básník:

A je hroznou jakous záhadou,
jak tato věčnost velká, šedá (!), divá (!)
se vejde v nás . . . v tak bídné zrno písku.

Toť arciť záhadou, ale zároveň velkou předností člověka, obdařeného duší nesmrtelnou. »Sonet o dobrých radách« opakuje starou pravdu: Dobrým radám se nevěří. »Sonet melancholický« jest vzpomínkou na »žen známých postavy,« jichž vlas »jako tenkrát voní dnes.« »Sonet didaktický« kousavě mluví o nevinnosti. Znamenitou satirou na frasi jest »Sonet hymnický.« »Sonet ve slohu moderního kazatele« kárá mravokárství moderní, kteréž velí, říditi se pouze rozumem, milovati samotářství — »bez vzorných přátelů, bez milujících žen.« Velmi trpkou resignací jest »Sonet o naději.« »Sonet o pokroku« přespříliš sálá pessimismem; pokrok jeví se »v krvi, slzách, stonech, zoufalosti.«

Negratulujeme Macharovi k vysvědčení, které sobě dává o názvu »Sonet o hádance života«: Vše snažení v životě jest marné; žijeme, obětujeme se, bádáme a přece prý — nevíme nic; lépe prý: k záhadám býti netečným, jísti, píti »a pak v sen klesnout pověčný.« I »Sonet časový« opětuje starou již pravdu, že čas vše drtí a mění.

Optimistům věnován »Sonet o pessimismu«:

A luzný velký svět
z nás (pessimistů) každý přece nosí v nitru svém
a každý z nás by krví platil hned,
by moh' jej dáti lidstvu údělem.

Co na těch slovech pravdy? Nosí-li na př. Machar »luzný velký svět« ve svém nitru, proč ho lidstvu nevypěje, aniž by »krví platil hned«? Krve jeho nechceme. Neznámé ctitelce dí »Sonet odpověď«: Jenom »obmezený rozoumek mní, že zde (v životě) možno jenom růže vzíti.« — Zajímavý, nikoliv cenou, nýbrž obsahem, jest »Sonet o starých lidech.« Básník praví:

V té tváři starých lidí vždycky leží
klid, ticho, tklivý s minulostí smír . . .
Je výsledek to života? Hm, stěží.
Je jas to duše? Oh, jak v staré věži
jim v lebce sedí též snad netopýr.

Z toho »důsledně« vyvádí závěrek:

Co z těch tváří svítí, . . . toť rys
příštího štěstí . . . Ovšem ne už žití.

Není-li života posmrtného (o tom přec »netopýr v lebce« pochybuje), jak lze mluviti o příštím štěstí?

»Sonet apostrof« hlásá, že smrt nám dá — věčný sen. »Sonet plagiat« vypravuje o blbém Emanu, který od Prušáků byl zastřelen. Podobných historií prý se vypravuje více; krásy na nich není, ale vzbuzují soucit; tož prý:

Jen dál — a bude všecko poesií,
co vlastně jest jen holým neštěstím.

I nebude! »Sonet o moderní poesii«; není doba, v níž by psáti se mohlo o velkých recích, látky roztříštěny na atomů »řad«; tedy drobnosti básník zachycuj, »sviť lidstvu, sobě okamžiků pár« a umři. Toť opravdu dosti snadné básnictví!

Některé zimní sonety jsou pouhé lícně bez hlubší myšlenky; z těchto vyniká markantní »Sonet o západu slunce« a drobnomalba »Portrét ženiny matky.« Nezamlouvá se, že Machar, mluvě druhdy téměř kynicky, mnoho žaluje na bol (na př.: »Sonet v den mých narozenin,« »Sonet apostrofu,« »Sonet tragický,« »Sonet dialogický«) aneb na »hrozné žití« (»Sonet pro mou ženu«); tklivá, poněvadž pravděpodobná, jest resignace »Sonet psaný pod svinutou vlajkou.« I pravdu dí básník v »Sonetu epilogu«: jaro dej čtenáři epilog krasší než verše zimavé.

Konečně zmiňujeme se ještě o poměru Macharově ku kritice. Literarní posudek chce upozorniti na cenu díla písemnického, proto nemůže býti reklamou kamarádskou! Bohužel, u nás píší právě básníci nejvíce o kritice ve svých básních, osvědčujíce dětinsky uraženou samolibost. Praví i Macharův »Sonet o české kritice«:

‚To všecko tady bylo již' —
je refrain našich kritiků,
jejž zapějou (!) už ze zvyku
ti na všecko, piš si, co piš.

Krom toho ovšem uslyšíš
nějakou vtipnou praktiku —
ó vtipy našich kritiků
jsou duchaplny nanejvýš.

A člověk bez vší pochyby
už nad verši by dělal kříž
a zhnusil si je psát i číst,

tím kdyby nebyl svatě jist,
těch opů pana Akiby (!)
že u nás bylo též dost již! —

Sonet velice pěkný a duchaplný. Zvláště ti »opi pana Akiby« se vydařili! — Díme zde rozhodně vůči všem lidem přemrštěným, kteří z kritiky dělají dojnou krávu, že frasemi a vtipy klackovitými střízlivá recense umlčeti se nedá. P. Machara odkazujeme na jeho zimní »Sonet o fatu mých knih«; tam své tvorbě básnické připisuje cenu, které by mu kritik zdravého rozumu a upřímný Čech nerád přičítal.

Machar píše, jak již řečeno, původně a zřetelně; ale jeho dikce (jak směšná to pro nynější básníky výtka!) jest hrubá a mdlá. Velkou část »zimních sonetů« mohl opatřiti titulem »Sentence pessimistické, psané v zimě,« a napsati je prosou; alespoň by měly oprávněný význam. Ne všecko jest poesií! *F. Kyselý.*

Staroklassické pohádky. Dle básníků řeckých a římských vypravuje *Fr. Grešl.* V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. (Současně vydáno v „Ústřední knihovně“ a v „Kytici,“ sbírce zábavného a poučného čtení pro mládež.)

Od nějaké doby pozorovati jest obrat v dlouholeté netečnosti, která projevována k naší mládeži. Nejlepší péra neostýchávají se jí věnovati část skvělého nadání svého: Sv. Čech, J. Vrchlický, J. V. Sládek, Eliška Krásnohorská stejně se dělí o práci i o zásluhu. Tento pokrok zasluhuje pochvaly. Avšak postoupila-li poetická činnost pro mládež od nezáživných rýmovaček Douchových až po Sládkovy »Skřivánčí písně,« v oboru prosy a zejména poučné prosy ještě jsme pořád v začátcích. Ani překladů se nelze dodělati. Tak na př. cenou poctěné práce francouzské nepřevedeny posud na náš jazyk. Ovšem zas je tak lépe, než kdyby se pořídil řemeslný překlad na rychlo jen pro honorář, při kterém by největší půvab díla, jeho slohový pel byl setřen. Co mají jiné literatury, anglická, francouzská, ruská, německá, švedská atd. roztomilých cestopisů, dějepisů, povídek, povzbuzujících životopisů, mythologií, antikvit! Život novodobý neméně nežli starověký, zvláště řecko-římský, proměnil se v nevyčerpatelné zřídlo vděčných látek.

Snad bude brzy také u nás lépe. Aspoň ob čas vypučí libé kvítko už i na ladech prosaického písemnictva pro mládež. Zpomínáme jen tak mimo Třebízského »Starověkých povídek« a »Pohádek,« Sokolové »Z polí a lesů,« Bartošových »Našich dětí« a Mojžíšova »Českého dítěte,« Jiráskova obrazu »Z Čech až na konec světa,« některých povídek Raisových — a s upřímnou radostí k nim přiřaďujeme »Staroklassické pohádky« prof. Grešla. Odborník v klassické mythologii, ovládající dopodrobna látku, cítil patrně nedostatek spisů, seznamujících už vnímavou mládež s bájemi starověkými. Dnes chodí na př. sta lidí drážďanskou gallerií, čtou v katalogu nápisy obrazův, ale nerozumějí látce, neznají nic z bájesloví starých národů. Nikde tak málo se nedbá o znalost jeho jak u nás. V kolika pak spisech se o něm po česku dočtete? Ale prof. Grešl dovedl více než vyňati ze starořecké mythologie několik zajímavých výjevův; on vybral nejspletenější a tyto vypravuje slohem tak milým a neodolatelně půvabným, že i dospělý čtenář bude ke knize připoután. Srdečnost, prostota, ryzí českost a ten pravý pohádkový ton našich babiček — vše nalezlo u Grešla milovērný ohlas. Nemáme co do slohové stránky, u nás vůbec genialně zanedbávané, žádného přání, leč to, aby prof. Grešl se pustil i do dalších bájí a celý jich cyklus podobným způsobem vzdělal. Ony dvě episody z Odysseje bez toho volají po ostatních sestrách. Při »Hlavě Medusině« snad by nebylo bývalo na škodu odskočiti dále a vypsati o Meduse předchozí životopis, při Theseovi ostatní dobrodružství a pod. Ale tato přání mohou býti ještě dobře splněna v dalších pohádkách. Některé obraty mladého čtenáře asi překvapí: na př. »a tak milá Psyche ze svých půvabů žádného prospěchu neměla« (29), nebo »Do 16 let nevěděl Theseus, kdo jest jeho otcem.« Tu snadno dítko může uvažovati, čím to, že matka Theseova nežije s jeho otcem. Také nářky sester ubohé Psychy na své manžely,

jak jsou škaredí a pod. snad by se hodilo ztlumiti (str. 37.—38.). Uznáváme, že je nesnadno smyslnost starých bájí úplně setříti a zamluviti. Panu spisovateli výborně se to zdařilo. Vytknuté námi věci nepadají vůči celku na váhu.

Tiskové chyby uvádíme tyto: klaníce se (str. 6.) m. klanějíce se, od té chv*í*lky (9), veta byl*a* m. bylo (18), us-nula (32), cypříše (81), druh*ů* zachrániti (84) m. druhy, pochybuj*í* (134) m. pochybuji, tam*n*ější (141) m. tamější, po šťji (144) m. po šíji.

Vzhledem k vynikajícím ctnostem svým Grešlova kniha zasluhuje hojného rozšíření. *Fr. Bílý.*

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** „Sousedé.“ — „Pandurek.“ Dvě historie z minulého století. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Díl X. Seš. 94.—103. po 15 kr. Str. 332.

Obě historie: Sousedé i Pandurek spojeny byly v jeden díl z několika příčin: předně doba, v níž se udály, je téměř současná, polovice minulého století, doba vpádů pruských do Čech; za druhé dějištěm obou je město Police; pak hrdinové obou jsou mladíci, připravující se dle vůle těch, kteří měli o ně největší starosti, ke stavu duchovnímu, jehož však ani Jiřík Březina ani »Pandurek« nedosáhli, necítiliť k němu žádného povolání. Toto tedy jest oběma společno, v ostatním, i v ceně své, od sebe značně se liší.

Delší a rozhodně cennější je povídka první »Sousedé,« vypravují českou historii o Romeu a Julii, o nesváru dvou rodin sousedních, jejichž dítky se milují. Konšel Březina a zvláště nábožná žena jeho velice si zakládají na svém synu Jiříkovi (Romeo), jenž dle vůle jejich, sám necítě v sobě povolání, studuje na kněze a jest už »panem majstrem.« Matka, starší sestra bratrstva bolestné Matky Boží, vzbuzuje závist Peškové, hostinské, matky sličné Lenorky (Julie); Pešková byla by totiž velice ráda starší sestrou, ale kazil jí to dříve muž její, v době, kdy děj historie této se odehrává, emigrant, jenž nechtěl se vzdáti evangelictví a raději se vystěhoval z Čech, nyní pak jí to kazí Březinová, která najednou začala Peškové vytýkati, že dcera její svádí Jiříka. Jiřík zakoukav se příliš hluboko do očí Lenorčiných nechtěl jíti na další studia. Otec snadno se smířil s rozhodnutím synovým, matka však to těžce nesla, až P. Bonaventura Piter jí domluvil a ukázal jí výstražný příklad nešťastného kněze na šíleném P. Aemilianovi. Pešková však nechce se poddati jsouc ženou příliš sobeckou a nechce připustiti sňatku dcery své s Jiříkem, poněvadž se jí do účtů výborně hodilo jmění přihlouplého Martina Jelipivy, ucházejícího se rovněž o ruku dcery její. Matka trýzní dceru svoji pro její umíněnost, a proto dcera prchne ke strýci svému »skalskému,« hajnému, k němuž v době válečné přišel také otec její, »hodný a pořádný muž«; ač ho Lenorka nepoznala, an odešel od matky, když ona byla ještě maličká, přece otce hned poznala: »utvořila si sama jeho obraz,« a otec, ač jí šestnáct let neslyšel, jakmile uslyšel hlas její, »věděl,« že je to hlas dcery jeho. Otec učiní

dceru svoji šťastnu, přinutí ženu svoji (Prusové, s nimiž Pešek přišel, byli obsadili Polici), že jí dala svolení ke sňatku s Jiříkem.

Povídka je zvláště zajímava zprávami o tehdejším stavu řeči české, jež tehdy byla u veliké nevážnosti; nejvíce zastávali se jazyka českého horliví kněží, z nichž vynikal P. Bonaventura Piter, »furibundus Čechus,« jak mu říkal převor, představený jeho. Velice významna jest jeho rozmluva s Peškem, zástupcem českých emigrantů v Prusku: prorocká slova zkušeného mnicha o budoucím stavu vystěhovalých Čechů v Prusku zcela přirozeně znějí v ústech jeho. Historie sama vypravována jest prostě, jednající osoby nakresleny pravdivě, jen Pešková jest už příliš zlou Xantippou, a evangelický manžel její příliš hodným mužem.

»Pandurek« byla přezdívka Pavla, schovance krejčíka Honzíčka Drozanského; Pavel byl synem felčara, kterého i se ženou zastřelili Prusi. Sirotka ujal se pozdější general Laudon, odevzdal jej na vychování krejčíkovi, jemuž byl právě zemřel maličký hošík. Honzíček vychovával jej pečlivě, dal jej na studia a chtěl z něho míti kněze: ale Pavlovi studia mnoho se nelíbila, on by byl raději vojákem, pandurem; a tak se stalo, že general Laudon, když byl nalezl v Polici hocha, kterého byl kdysi krejčíkovi odevzdal, vida náklonnost jeho k službě vojenské, přijal jej k vojsku, k pandurům. Pavel záhy tu byl šťasten, zvláště když záhy dosáhl ruky Rozárky Hložkové, dcery sousedky krejčíkovy.

Celek je dosti romanticky zbarven, »pandurek« sám vystaven v růžovém světle, všude se mu dobře daří, všude jej mají rádi, všímají si ho i paní generalová i plukovníková atd. V této povídce více místa bylo věnováno líčení života vojenského, líčen zdařile ples, který zařídil general Laudon v praelatuře klášterní, život žen, doprovázejících vyšší důstojníky v době válečné a j. Mohutná postava generala Laudona nakreslena zběžně, jen »mimochodem,« ale celkem velice zdařile.

Vypravování v obou historiích zní idyllicky; pouze z daleka slyšeti hučení blížící se bouře, která tolik zpustošila zemi českou.

A. Vrzal.

A. V. Šmilovského **Pozůstalá dramata.** Sv. 1. „Natalie.“ „Scena ze salonu.“ V Praze 1891. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský. Str. 112. Cena 60 kr.

Z kratičkého úvodu vydavatelova vynímáme toto: O A. V. Šmilovském P. Sobotka napsal v »Osvětě« (1883., 798.), že »za mladších let psával též dramata, jež zůstala všecka v rukopise,« a potom uvedl názvy dramat těch. Rukopis dvou z nich, totiž truchloher »Natalie« a »Scena ze salonu« spisovatel Václav Řezníček koupil v Praze spolu s rukopisnou autobiografií známého kněze Jana Arnolda a jeho bratra Emanuela od stařeny, která byla by rukopisů těch užila jako papírů bezcenných, a daroval je vydavateli. — Toť cesta, jakou dvě dramata Šmilovského ze tmy zapomenutí na bílý den se dostala. Proč zůstala dramata Šmilovského všecka v rukopise? Jsouce plodem »mladších let« (bylo by zajímavo, znáti ta léta

přesněji), snad neobstála před soudem spisovatele samého? Pak bylo by nám jen úctu vzdáti a podiviti se přísné autokritice Šmilovského, jenž asi kolem r. 1857. dovedl potlačiti díla, jež nejen v nehojné produkci tehdejší, nýbrž i dnes vedle nejednoho chatrnějšího plodu místa svého dobře by uhájila. Snad přispělo k odsouzení jejich i to, že v těch letech takovým plodům ducha tíže našla se cesta do světa, než za našich dnů. Jest ovšem na první pohled znáti, že jsou to práce z mladších let; ale začátečníka prozrazuje jen »Scena ze salonu,« kdežto v »Natalii« básník zcela jistě si chodí a po svém hospodaří. Mladší léta básníkova připomíná v obou těchto pracích nejnápadněji mluva, jež daleka jsouc rázovitosti a jadrnosti české vyznamenávající pozdější díla Šmilovského, nevyspělostí svou a hojnými germanismy svědčí o tom, že vnitř i vně, duchem i tvarem dle vzorů německých pracováno.

Natalie, truchlohra o 3 jednáních, má tento děj: Baron de la Croix, lehkomyslný světák, má milostnou pletku s vynikající herečkou, jež za to vydatně z jeho jmění čerpá. Touže dobou, co baronce de la Croix syn Hugo se narodil, herečka má s baronem dcerušku; nestará se však o ni a dá ji pryč od sebe, načež za nějaký čas zemře. Dcerka její Natalie zle jest opatrována u cizích lidí, a tak stalo se, že jednou za kruté nepohody zimní našel ji na ulici polozmrzlou Milota, syn chudé dělnice, jenž, maje soustrast s ubohou, přivedl ji domů k matce. Dobrá žena, vidouc lásku obou dětí k sobě, ponechá si Natalii a vychovává ji se synem prací rukou svých. Milota vyrostl v nadaného mladíka — básníka, kdežto Natalie jeho hlavně přičiněním stane se proslavenou herečkou. V té době vzplane k Natalii láskou Hugo, syn baronky de la Croix, neznaje ovšem původu jejího. Milota, jenž Natalii od malička vroucně miloval, tím vášnivější milostí lnul ku krásné a slavné herečce; ona mu s počátku rovnou láskou splácela a přísahala věrnost. Ale časem otevřely se jí oči a ona vychladla. Nešťastný Milota od smrtelného lože matky své odejde v noci k Natalii, aby nabyl jistoty o ní. Ale Natalie ho bezcitně zamítne; matka Milotova zatím zemřela o samotě, a on ze zoufalství se zastřelí. Lebku jeho praeparovanou i spisy, zejména tragoedii „Nemesis“ chová u sebe přítel Milotův, žurnalista Důraz.

Matka jeho, majíc na paměti neblahý poměr manžela svého s onou herečkou, nechce svoliti, aby si Hugo Natalii vzal za manželku; nevědouc, jak je rozvésti, svěří úkol ten ničemnému stryci Samuelovi, jenž nakloní záměru svému žurnalistu Důraza, pod záminkou, že pomstěna býti má smrt Milotova na Natalii. K tomu zdála se mu vhodnou truchlohra „Nemesis,“ v níž hrdinka má monolog v komnatě svého milence, samovraždou skonavšího, jehož lebku tam na stole najde. Samuel pomocí intendanta uvede truchlohru tu na jeviště a Natalie ochotně vezme na sebe úlohu hrdinky, doufajíc, že neobyčejným výkonem uměleckým matku Hugonovu obměkčí; marně sráží ji s úmyslu toho starý přítel její režisér Suk. Intendant, jehož nový kus zajímá, přeje si ve zvláštní zkoušce v paláci svém viděti Natalii hrající tu úlohu. Samuel postará se o to, aby ve scéně s lebkou Natalie dostala do ruky lebku Milotovu. Natalie rozčilena jsouc básní, k níž ji tajemné příbuzenstvo duší táhne, užasne nad lebkou, jakoby ji poznávala; tu vystoupí Důraz a vypravuje příběh Nataliin s Milotou. Účinkem toho vypravování Natalie ukáže medaillon s podobiznou otce svého, v němž baronka de la Croix pozná svého manžela. Natalie zešílí a Hugo vrhne se dolů s okna paláce. Tak Milotův duch ze hrobu provedl svou „Nemesis.“

Děj ten, jestli vynálezem začátečníka, svědčí o nevšedních, mnoho slibujících schopnostech. Arciť to i ono prozrazuje začátečníka-napodobitele; Hugo a Natalie, milenci-sourozenci, kteří se poznají z nenadání, připomínají staré romany a »osudové« tragoedie vyhlášené. Ale není přece příběh takový velmi snadno možný a situace

sama sebou hluboce tragická? Tragičnost ze situace plynoucí, pravý opak tohoto nejnižšího druhu komiky, má hluboké, tajůplné kořeny. Jest to naivní, ale silná tragika: člověk následkem viny a hříchu, byť mnohdy až ve třetím, čtvrtém pokolení, padne do nastražených tenat osudu. Divadlo na divadle připomíná trochu Hamleta a jeho napodobeniny, monolog s lebkou Ahasvera na strži Karmelu . . . ale to jsou podobnosti dosti daleké. Byť pak i případnější original se našel, co jsou reminiscence u dramatika? Jemu se i dosti smělá půjčka promine, jen vytvořil-li nové, typické charaktery, vymyslil-li působivé výjevy. V té příčině pak, myslíme, »Natalie« i přes vadnou mluvu, přes dialog místy rozvláčnější než nám dnes po chuti, má své silné stránky. I s reminiscencí Ofelie šílená Natalie může na jevišti úchvatně působiti. Charaktery jsou z dobré polovice naše: žurnalista Důraz, režisér Suk, spisovatel Bárta jsou z naší krve, Natalie, Hugo, Samuel, baronka, intendant nejsou nám cizí. Kresba charakterů jest určitá, dialog vtipný, všecka správa dramatická obratná, svědčící o ruce zkušené. Děj má též své hluboké, chmurné pozadí v tom, že vidíme hřích otce a matky opakovati se na synovi a dceři, ovšem s náležitým postupem k očistě a povznešením k idealu. Nebudeme se pouštěti v podrobný rozbor; přestáváme na úsudku, že jakožto práce »z mladších let« Natalie jest drama pozoruhodné a pro ocenění genia Šmilovského význačné.

»Scena ze salonu,« truchlohra o 1 jednání, proti tomu zdá se nám býti pouhým pokusem: Starý general v pevnosti obležené zastihne ženu v milostném poměru se svým mladým pobočníkem. Ačkoli ví, že pobočník hříchu neprovedl, šetře cti jeho i své vlastní, přece chce ho dáti zastřeliti Ale když uslyší od své ženy vášnivé a milující, že slibujíc mu jakožto mladá, nezkušená dívka věrnost a lásku, nevěděla, co slibuje, co činí, zastřelí sebe sám. Jedna scena jest příliš těsna pro truchlohru; nemůže tedy kus ten právem osobovati si jména toho. O tom však přece podává svědectví nezdařilý jinak pokus ten, že mladý autor měl přirozené nadání, výtvory obrazotvornosti své v živoucí postavy vtěliti a z nich dramaticky působivý děj učlánkovati. *L. Šolc.*

A. V. Šmilovského **Spisy výpravné.** Úhrnné vydání. Sv. 7. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 265. Cena 1 zl. 20 kr.

Úhrnné vydání Šmilovského spisů výpravných dospělo svazku sedmého, jenž obsahuje tyto povídky: »Pod doškovými střechami,« »Spálený Šimák,« »Baron Krušina,« »Perla v hrubé kazajce,« »Lesní panenka.« Na počátku II. kapitoly svého »Barona Krušiny« (str. 142.) zaříká se Šmilovský volaje: »Jako že rád píši pro náš drahý český lid!« Platí-li výpověď ta o všech spisech Šmilovského, připadá snad zvláště dobře na svazek přítomný. Obsahuje napořád povídky ze života lidu venkovského, sepsané ryzím a jadrným jazykem toho lidu — pro koho spíše, než zase pro ten drahý, český lid. Že český lid Šmilovskému v pravdě drahým byl, ukázal nejlépe tím,

jak si ho všímal, jak mu porozuměl a jaké ponětí si o něm učinil. Jaké to děje, jaké postavy a povahy pod těmi doškovými střechami, jaká to srdce v těch hrubých kazajkách! V postavách jako statném Duhovi, kajícím Šimákovi, učiteli Tejnurovi, obětavém Václavovi, dřevaři Tetřevovi, v těžce zkoušených ženách Dorotce a Anežce lid náš s hrdostí sebe shlížeti může, kdežto vady a neřesti jiných, na př. Krušiny, Klokočínského nebo »lesní panenky« budou mu naučením a výstrahou. Všechny povídky uvedené zakládají se na ideách ryze mravných, vyplývajících z pevného přesvědčení náboženského, jež jest i jádrem žulových těch povah sedláka Duhy, spáleného Šimáka, dřevaře Tetřeva, Anežky. Pravda, realistou Šmilovský není; neboť nad takovými starostami jako Duha a Vejvoda, nad Šimákem, Anežkou, Václavem z Poruby leckdo snad nedůvěřivě potřese hlavou. I ta řeč jest místy idiotismy a pořekadly přepepřena, místy moudrostí prosycena více, než by pravdě podobným se zdáti mohlo. Ale kdo dokáže nám, že nebylo nikdy takových lidí, takových způsobů, jak nám je spisovatel vyličuje? Šmilovský hleděl na svět svýma očima, a jsa vypravovatelem obratným dokázal to, že čtenář spokojí se a rád mu uvěří. K nejcennějším stránkám spisů Šmilovského náleží jeho mluva, jíž náleží chvála nejen správné, ryzí a jadrné, nýbrž i elegantní češtiny. Srovnáním starších a pozdějších děl tohoto spisovatele poznáme snadno, že nebyl hned mistrem řeči, ba že mu s počátku mnoho nedostatků vyhlazovati, mnoho nesnází překonávati bylo. Zvláštní píle a úcta k jazyku dovedla ho tam, že jak od mistra nějakého, od něho čemu učiti se máme. — Vydání spisů Šmilovského pořízeno pečlivě a správně v úpravě úhledné. *L. Šolc.*

M. A. Šimáček: **Otec.** Illustroval Josef Ulrich. „Sborník illustr. romanů.“ Serie IV. Sešit 24.—32. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 288. Cena 1 zl. 80 kr.

Jmenovaný roman skládá se ze dvou dílů: I. »Hřích,« II. »K očistě.« Děj jest asi ten: Ema byla dcerou finančního dozorce, později respicienta Kalousa s tovární dělnicí, již si on, dříve než zemřela, k úpěnlivým prosbám jejím za manželku vzal. Kalous byl dobrák člověk, ale lehkomyslný. O vychování své dcery sám se nestaral, tak že vyrostla v cukrovaru mezi cizími lidmi; později dostav se jinam, dal ji na vychování podstaršímu někam do pivovaru; jen časem přijížděl se na ni podívat, jinak světa užíval vesele dále. Po několika letech pro dluhy vzal si starou pannu, jež měla několik tisíc, ale za krátko jej utrápila. Ema, jež vyrostla divoce jako žačka ve společnosti chlapců v, jako dívka mezi služkami spíše než se slečinkami městskými, jimiž pohrdala, Ema, dívka bystrého ducha, zdravého těla, jež se neštítilo práce, horlivá čtenářka, ale beze všeho jemnějšího ženského vzdělání, byla své macese odpornou, a po smrti otcově, nemohouc týrání jejího snésti, utekla od ní s nějakou divadelní společností. Když poznala, že jí tam štěstí nekvete, vydala se na zdař Bůh do světa, hledat si nějaké služby. Probírajíc se cestou vzpomínkami ze svého dětství,

přišla k cukrovaru, a ihned vznikla v ní myšlenka, aby tam hledala práci jako dělnice. Byla přijata a dostala se do laboratoře k assistentovi Alexandru Vorlovi. Ten, asi 23letý, byl synem hospodářského ředitele tamějšího velkostatku. Ačkoli své mládí dosti nevázaně strávil, zachoval si přece jakési idealní názory, a vida nedůstojné postavení cukrovarních dělnic, blouznil o opravách a reformách v tom směru. Theorii svou začal prováděti s Emčou. Ale než se toho nadál, zahořel k ní láskou. Z počátku jinak ani nemyslil, než že si ji vezme a půjde na Rus. Tak ani nevěda chlácholil a přemlouval svědomí své nejšlechetnějšími úmysly, až dívka dětinskou důvěrou a vřelou láskou jemu oddaná, svedena sliby jeho, podlehla. V tom však už také u Alexandra dostaví se jakési vystřízlivění a svět začíná se mu jeviti v jiných barvách tím spíše, an přízní hraběcí stal se rychle adjunktem a otevřela se mu skvělá karriera. Odstrčí Emu a samodruhou provdá za surového zedníka Vlasáka. Sklamaná dívka, jejíž hrdá mysl zbavena podpory pevné, od jakživa byla náchylna ku vzdorovitému sebezahazování a ničení sebe, spustila se nyní náhle a hýřila, vylévajíc divoký hněv svůj na sobě samé. Za takových okolností narodil se jí syn. — Díl II.: Minula řada let. Alexander stal se pojezdným, správcem a po smrti otcově dříve nebo později měl se státi ústředním ředitelem velkostatku. Na Emču zapomněl dávno; žil pouze rodině své, dvěma milovaným dceruškám, a všecko úsilí, všecko snažení jeho neslo se k cíli vytčenému: dobýti sobě největší moci a dcerám největšího štěstí. Ale ponenáhlu začalo se hýbati neštěstí, jež ho mělo přivésti na pravou cestu. Hned za mladu uhnal si nemoc, již léčil arsenem. Za několik let lehkomyslný obchodník, manžel jeho sestry Flóry, zastavil platy a zastřelil sě, připraviv ženu svou o všecko jmění. Následkem toho otce jeho, starého ředitele Vorla, ranila mrtvice. Po dvanáctiletém manželství umře Alexandrovi žena. Sotva že se octl u cíle svých tužeb, stav se ředitelem, smrt mu vyrvala náhle obě dcery ve květu mladosti. Zbaven jsa nejdražšího, vzpomněl si teď teprve na hřích svého mládí. Vzdá se úřadu, odstěhuje se do Prahy a jme se pátrati po Emě a synu jejím a svém, aby aspoň teď napravil, čím na něm a matce jeho byl hřešil. Najde syna svého — neboť Ema zemřela již dříve v nejhroznější bídě — ale syna úplně zkaženého a schátralého: byl právě v trestnici zavřen pro krádež. Přes to přijme ho za vlastního; ale naděje napraviti syna a užiti od něho vděku, sklamala ho strašně; spustlý syn, nemoha se dočkati otcovy smrti, chce ho sprovoditi se světa a potají přidá mu do vína arsenu; aby nemusil zemříti vražednou rukou svého dítěte, zoufalý otec sám vypije dávku arsenu, jíž mu syn byl namíchal. Ale ani syn toho neužil; zemřelť po půl roce tuberkulemi, jež zdědil po otci.

Co p. Šimáček tímto romanem zamýšlel, patrno jest z nadpisův obou dílů: »Hřích« — »K očistě.« Zda-li Alexander Vorel ze svého hříchu úplně se očistil, o tom lze ještě pochybovati. Jisto však jest a nepodléhá nijaké pochybnosti, že spisovatel, chtěje nebo nechtěje, ukázal, kterak již za živa na člověkovi mstí se takový skutek, jakého

se dopustil Alexander Vorel na Emě, či lépe s Emou, kterak již na tom světě pykáme často za své hříchy. Jsme dnes v těch koncích, že ve světě klidně namítá se otázka: A jest to vskutku hříchem, když muž svede dívku a potom ji opustí? Nesluší-li to spíše omluviti a mlčením pominouti, jakožto nutnou a neuvarovatelnou výslednici nahodilých okolností? Není zde místo podobné otázky široce rozebírati; ku chvále spisovatelově budiž jen podotknuto, že on sám nazval věc pravým jménem: hříchem, jak nadepsal prvý díl svého romanu. Celý roman jest pádným dokladem pro spravedlivost rozsudku, odsuzujícího skutek jmenovaný jakožto hřích a zlo. Mnoho už bylo napsáno romanů, povídek a jiných básní, v nichž se líčí nešťastný konec dívky zrazené; obyčejně vina »z nerozvážnosti« vzniklá »usmiřuje« se náhlou smrtí násilnou, a povídky jest konec. To jest moralka dosti pohodlná a příjemná, zvláště, vyvázne-li rytíř sám ze všeho spokojen a zdráv. Naproti tomu p. Šimáček spornou tu věc popadl docela za jiný konec. Nevíme, jakým postupem myšlenek došel k poznání, že skutek, o němž mluvíme, jest hříchem, tedy zlem; on romanem svým ukazuje, jak se takový hřích druhdy už na tomto světě na člověku mstívá, tedy makavé následky hříchu. Na lehkomyslném mladíku, jenž se snadno vyzul ze závazků náboženství a svědomí, mělo ukázáno býti, jak Bůh, dle slov Aischylových, člověka časem přivádí na cestu rozumnou, položiv platný zákon: Utrpením zmoudříš! a kterak prst Boží způsobuje, že i proti své vůli mnohý už obrozuměl. (O. p.)

L. Švlc.

Iza Sawická: **Zapadlý svět** a jiné povídky. Z polštiny přeložila *Božena Kvapilová.* „Romanové knihovny Světozora“ svazek 21. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 158. Cena 50 kr.

»Obecenstvo naše dojista sympathicky uvítá výběr povídek této bohatě nadané spisovatelky, která mezi mladším literarním světem polským opravňuje k nadějím nejskvělejším.« Těmi slovy končí překladatelka krátkou zprávu životopisnou o spisovatelce Ize Sawické knize té připojenou. Takového uvítání kniha ta plnou měrou zasluhuje; neboť podává, co skutečně stojí za překlad. Neníť sice novotou ohromující, čeho se tu dočteme. Povídky z venkovského života, jako: »Zapadlý svět,« »Varhaník,« »První lekce«; ze života vojenského (»Na stráži«), chudiny městské (»Z dlažby«) i vyšších kruhů (»Starý žert,« »Nevěrná,« »Po koncertě«) nejsou našim nepodobny, tak že leckde na mysli nám tanou výjevy z povídek Němcové, Světlé, Šmilovského, ba i novějších našich realistů. Vysvětliti to lze okolím, z něhož látka povídek vážena jest; okolí to našemu českému až na některé zvláštnosti velmi podobno jest. Jakýsi realismus v povídkách Sawické jeví se tím, že předměty vypravování svého bere z nejbližší skutečnosti, již bystře pozoruje a význačnými rysy věrně vylíčiti umí; zvláště míří k realismu náklonnost zabývati se příhodami a duševním životem chudiny, vůbec lidí nešťastných a bídných. Odtud jest, že péro spisovatelčino kreslí obrazy, jež přírodu i lidi, ať nízké ať vznešené, po vnější i vniterní stránce

ukazují beze všech příkras, jakými právě jsou. Se strany druhé však Sawická rozhodnou idealistkou jeví se býti tím, že nepředvádí nám holé hmoty bez myšlenky a bez duše, nýbrž pokaždé předmět vypravování zachytí s té strany, odkud paprskem pravdy a dobra ozářen jest. Hrubost a špína sama, špatnost a sprostota nízká bez všeho zákmitu oněch jisker božských nehodí se jí vypravovati, nejsouce krásnými. Tato mnohdy dosti ukrytá vlastnost povídek Izy Sawické svědčí o jemném citu uměleckém a činí vypravování její čtenáři zvláště milým. Překlad sám hoden jest vší chvály. Čte se plynně a hladce.

Řeč jest správná, téměř bezvadná a mlčky prozrazuje blahodárný účinek polského originalu. Jediný případ toho na doklad. Na str. 45. čteme: „naštípe dříví v lese, uváže několik sporých klad na saně a sám to táhne do chalupy.“ Ptáme se: Který a kolikátý z nynějších spisovatelův a básníků našich zná slovo spory ve významu jemu vlastním, t. j. silný, jadrný, hojný a kdo užívá ho tak? Žádný; neboť skoro napořád čte se spory = řídký podle německého spärlich. Ovšem spořiti = u. sparen = šetřiti, ale k tomu významu došlo se s různých, ba s opačných stran. Kdežto naše spořiti znamená: hojným, mnohým činiti, tedy: hromaditi, snášeti, německé sparen znamená: šetřiti něčeho, málo nebo ničeho neubírati. České spořiti jest positivní, německé sparen negativní. Lid v Čechách i na Moravě zná dobře sporé vejce, t. j. s velikým žloutkem, sporé žito = jež mnoho sype. Ale našim spisovatelům se to úplně vytratilo. Oni píší: spory vlas = spärliches Haar m. řídký, spory trávník m. řídký, ein spärlicher Rasen, roste tam spoře m. po řídku, es wächst dort spärlich atd. Po dlouhé době zase jednou naše překladatelka, ovšem vedena polským spory, položila to slovo tak, jak jeho vlastní význam žádá. „Hnidopišství!“ slyšíme volati. Ano; spolu však malý obrázek, jak pomalu čerpajíce časem i mnohého dobrati bychom se mohli z domácí studnice slovanské. *L. Šolc.*

Knihovna lidu a mládeže.

Mžikové fotografie a figurky. V životě zachytil *F. Schulz.* V Praze 1891. Ottovy „Laciné knihovny národní“ č. 101. Str. 276. Cena 60 kr.

Titulem sbírky a »Návěštím,« kterým sbírku svou uvedl, spis. slibuje drobné životní události snad všední, snad i zajímavé, ale v ostrém světle životním podané — a očekávání též celkem neskalmal. Ze sedmi obrázků jen dva poslední vymykají se rázu a duchu sbírky, nemajíce souvislosti se satirickým, tendenčním, opravným směrem obrázkův ostatních.

»Společnost naše rozežrána jest bezidealnosti, všedním klopotem a tužbami hmotařskými s jedné strany, s druhé ušlapána nepříznivými poměry, bídou a nerozumem. Tak zvaná intelligentní bohatá třída nestará se o duševní zájmy národa, žije své honbě po požitcích, po bohatství, na oko se snižujíc ke snahám několika horlivců, zůstává v nitru chladná, nepřátelská a jednání své bezcharakterní, šosácké a nevlastenecké omlouvá frasí o dobrém smýšlení. Nitro uspává se takovými smyšlenkami a zevnějšek stále utváří se protivněji, až i ta slabá nitka šosácké upejpavosti povolí a našinci ocitují se v táboře nepřátelském. Důvěrníci, zastanci lidu, jeho správci a vůdcové jsou chladnými, bezživotnými, úkolu svého neplnícími údy, které zdravé tělo ochromují, ba cizopasníky na tomto těle, poslední šťávu mravního

i hmotného blahobytu z něho vyssávajíce. A sám ten lid uničen bídou a bezprávím upadá v bezcitnost, duševní pokleslost, slabotu a neschopnost vzepříti se, anebo v nezřízené, bezúčelné, marné a prázdné poryvy a záchvaty, jimiž se jen hlouběji zahrabává.«

Taková nálada, snad přepjatá a příliš černá, ne snad ke mnohým jednotlivcům, ale k povšechnosti zajisté nespravedlivá ovládá povídky: »Nevěsta dle mody,« »Vlastenec z roku tohoto,« »Lampa« a »Vystěhovalec.« Dramatickou účinností, silou situací vyniká první. Stavitelová Svitáková v marnivé dychtivosti po bohatém ženichu pro krásnou sic ale bezduchou dceru svou Lenorku, ničí muže svého, přičinlivého poctivce, dělá dluhy, ježto prostředky vlastní na nutný přepych nestačí, a na konec i podvádí a krade, jen aby cíle svého, jejž vidí už takměř pod rukama, dosáhla. A též ho dosáhne. Přistárlý, ale bohatý továrník sveden lesklým pozlátkem zevnějšku odvádí si dcerku její k oltáři, a ubohý otec zatím, dověděv se o padělaných směnkách ženiných, bere podvod na sebe a na cestě k bance, v níž by měl k podvodu se přiznati, se otráví, aby nekazil štěstí milenému dítěti. Chmurný, demoralisující život, jenž bytosti lepší pohlcuje, podlým pak dává vynořiti se nad hladinu, aby svou nákazou otravovaly dále své okolí, toť rozhled do budoucnosti, jaký se nám poskytuje na konci povídky.

Zdařilou povahokresbou a říznou satirou zajímá neméně truchlý obrázek druhý. Tam jsme byli ve zmatku honby za hluchými ideály, zde jsme ve mrazu odrodilství, jež vyrůstá z tupé nevážnosti k národu a sobě samému a z převrácených šosáckých náhledů. Pan Worzyschägg se svým heslem: »jen když smýšlení je české,« ale s jednáním nečeským, zasedající ve sboru obecních starších, jest typem, na němž spis. bičuje všechny naše polovičaté vlastence. Jako mnozí, tvrdošíjně se hájí, že je Čechem, — on, jenž chová se ke všem projevům národním odmítavě, jazykem, literaturou a národem opovrhuje, dítky do německé školy posílá, ze syna odrodilce vychová, — konečně dceru svou, která zachovala si špetku národního vědomí, aby tuto, jak on dí, ztřeštěnost v ní zlomil, ke sňatku s kutým Němcem donutí, přistoupí za člena Schulvereinu, a když vidí, že dceru do hrobu připravil, sám mrtvicí raněn bez lítosti, zarputilým odchází se světa a tak pracně nashromážděné jmění své zanechává v rukou našich nepřátel.

Obě povídky, nejsilnější z celé sbírky, končí neutěšeně, bez zásvitu naděje o lepší budoucnosti. — Neurčitá »Lampa« a patheticky vzletně končící »Vystěhovalec« jsou povahy rovněž ponuré, kdežto však ona zadrhuje se v konečném dojmu bezpomocné bolesti a tichého utrpení, zavírá se tato vzpružujícím pocitem zdravé síly našeho venkova. — Obrázek »Lampa« dotýká se otázky o mzdě, vystavuje prázdnotu a neoprávněnost (!) socialistického ruchu mezi dělnictvem, poukazuje na horší byt nižšího úřadnictva v přičinlivém, svědomitém a trpělivém typu jeho, soudním adjunktovi Sádovském, jenž jako aktuar se oženiv, nedostatečnou mzdou umořen a prací vysílen,

předčasně klesá do hrobu, zanechávaje po sobě hladovou, nešťastnou rodinu. Ironickým rozuzlením dojem protivami založený ještě tu sesílen. Tendencí obrázku jest asi poukázati na nedostatečnou gáži úředníků nižších, jakési výstražné »caveant consules,« aby proletariat vzdělaný nespojil se s proletariatem nevzdělaným, neboť pak by socialní demokracie byla mocí ještě osudnější než nyní. — Druhý obrázek »Vystěhovalec« zabývá se poměry rolnickými, příčinami tísně a horečky vystěhovalecké v rolnictvu. Hospodářská krise, drahý úvěr, — kterýž však v případě našem jest mimořádný, Borovský totiž vypůjčuje na 20% — nedostatek rozvahy, což všelijací vydřiduchové, jako JUDr. Ssavec, vykořisťují, a vzájemné svépomoci u rolnictva, jsou spisovateli hlavními příčinami neblahých poměrů. Radí pak zažehnávati je pracovitostí, přilnulostí k rodné půdě a živé hroudě, spolčením se rolnictva a jeho probudilostí.

Pěkný motiv má povídka »Paní lékárnice,« jinak slabší; poukazuje na nedostatek péče rodičův o zdraví a tělesné vychování dítek, jehož zvláště v městech postrádati nemají. — Povídky »Kůň« a »Maškara« jsou významu podřízeného, však lehké, zábavné, ne bez zajímavosti; ona líčí lásku dragona Vojty ku koníkovi Hvězdě, jehož si vychoval, a pro něho se, sám sirotkem, odvésti dal. Po válce 1866, již i s koníkem šťastně přestál, koně mu prodají, jeho propustí a po krátkém pro oba trpkém rozloučení, kůň i dragon sejdou se ve službě u téhož hospodáře. — »Maškara« jest jedinou výlučně milostnou povídkou sbírky a končí originalně tragicky.

Kniha lehce a hladce, s vyškolenou dovedností psaná pro své vážné a opravdové zasažení do života zasluhuje povšimnutí. *P. Š.*

Kvítky z besídky pro naše dítky. Napsal *E. Musil-Daňkovský.* Illustr. K. L. Thuma. „První obrázkové knihovny“ r. IV. sešit 13. Ve Velkém Meziříčí 1891. Nakl. J. F. Šašek. Str. 54. Cena 14 kr.

Pan autor výše poznačené sbírky je velmi činný, spisuje povídky, zasílá poučné články do různých časopisů, překládá z franštiny díla objemná (»Dědictví strýce Koba« od J. Girardina) a, jak ze sbírky této jsme poznali, je též dovedným básníkem. Básně jeho, jichž je ve sbírce 35, opěvují nejvíce přírodu, krásu, ctnosti a sem tam naráží i na city vlastenecké. Jsou to básně ponejvíce vážné a poučné. Mnohé z nich se nám velice líbí, některé jsou i zpěvné, na př. báseň na str. 70., 44., 50. Za to básně o řádcích s nestejným počtem slabik nemile zaznívají (»Ledový král«). Mnohé básně jsou jako hádanky, jichž obsah žáci teprve luštiti mají, a to nerádi činí. Přítomná sbírka takových básní sice neobsahuje, je psána slohem žákům přístupným, ale obsahem mohly býti básně zajímavější, nebo měly se básně vážné, poučné a popisné střídati s veselými a vlasteneckými. Proč se básně Rubešovy dětem líbí a proč básně jiné odkládají nebo s nechutí čtou? Co se hodí pro starší, vážné lidi, nehodí se pro děti. Jak krásné jsou na př. básně Jablonského, a přece děti mnohem rychleji sáhnou po méně cenných, ale více veselejších básních Rubešových. Tím však

nechceme říci, že by jenom veselé a žertovné básně měly se pro žáky psáti, ale dlužno mezi básně vážné jako koření vmísiti i báseň obsahu veselého a zjevně vlasteneckého.

Sbírce vytknouti dlužno některé poklesky jazykové, ale celkem hodí se dobře pro žáky druhého stupně. *J. Horák.*

Zvířátka a děti. Drobné povídky. Napsal *A. Svoboda.* V Praze 1891. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský.

Pro první a nejnižší stupeň školních dětí nedostává se vhodných knih, jimiž by se malí čtenáři v prázdné chvíli pobavili. První zábavná kniha má na malého čtenáře do budoucnosti veliký vliv. Dáme-li mu knihu obsahu těžšího, nezáživného, nebaví ho a tím snadno pozbude důvěry a lásky ku knize a znechutí se mu čtení docela. Malý čtenář byl sklamán! — Co se pamatujeme, nejlépe se nám líbily »Prosté obrázky« od Fr. Hrnčíře, které roku minulého vyšly v »Dětské knihovně.« Ty byly vzaty ze skutečného života dětského a psány byly slovy tak roztomilými a lahodnými a podány slohem útlému duchu dětskému přiměřeným, že jsme v duchu doznati musili, že jsme takové knihy ještě nečetli. Pan spis. výše pojmenovaných povídek, jichž je ve sbírce 19, uznávaje potřebu a nedostatek knížek pro nejnižší stupeň školních dítek, rozmnožil svojí sbírkou malou zásobu dětského čtení. Tak výtečně se mu to sice nepodařilo jako p. Hrnčířovi, ale povídky jeho uspokojují. Jsou vzaty ze života nejobyčejnějších domácích a domu blízkých zvířátek a psány jsou slohem lehkým. Líbí se nám jejich stručnost; nejdelší rozložena je na čtyřech stránkách. To je pro malé školáky dosti dlouhé napínání ducha; delších povídek pro tento stupeň zajisté netřeba. Vytknouti třeba, že na Hod Boží velikonoční nechodí se na koledu (str. 16. nn.), nýbrž na mrskačku (mrskut, šlahačku, šmigrust, pomlázku a pod.). Koleda náleží svátkům vánočním. Ke sbírce připojen jest obrázek znázorňující 10 hlav nejobyčejnějších domácích zvířátek. Obrázky mohou starší žáci lehce napodobiti, tak jsou jednoduché a snadné. — »Drobné povídky« hodí se dobře do školních knihoven pro první stupeň. *J. Horák.*

Milovský reformator. Maloměstská povídka. Sepsal *J. J. Stankovský.* V Praze 1878. Nakl. Kolář a spol. Str. 132. Cena 42 kr., sníž. 20 kr.

Milovským reformatorem jest farář Vavřinec. Je to zvláštní farář, který nemluvil na kázaní »ani o nebi, ani o pekle, ani o ctnosti, ani o hříchu, ani o andělích, ani o ďáblích, ba i ke slovu ‚bůh' opomenul přidávati patřičné epitheton ‚pán.' Mluvil o lásce k bližnímu a člověčenstvu, milujte každého bez rozdílu stavu a víry, nezapomínajíce, že každý z nás je stvořen dle obrazu božího, a že člověk jako člověk, jestli jenom skutečným člověkem« (str. 39. a 40.). Tímto úryvkem charakterisujeme tuto maloměstskou povídku — jako nevhodnou katolickým čtenářům. Ostatně činnost milovského reformatora, jak ji líčí Stankovský, ve mnohé příčině byla vzorná; a spisovatel dal si pečlivou práci dobře zobraziti povahu jeho. Že se Stankovský někdy

nevyzná v církevních věcech, málo se divíme. Copařská rada městská v Milově, kdyby někde byla na zemi, trpce by si naříkala do spisovatele, který bez ostychu odhaluje závoj, zahalující její tajné hospodaření. Vsuté figury povah v hlavní děj nezaslouží hany, co se týče vykreslení. Řeč celkem ujde, sloh úsečný. *J. Vyhlídal.*

Ottova Laciná knihovna národní. Serie V. Sešit 1.—2. „Na bludné cestě.“ Časový obrázek. Nakreslila *K. Světlá.* Str. 108. Cena 20 kr.

»Na bludnou cestu« dostal se Dolfíček Rybičkův v Cibelicích přičiněním své matky Anny, která mermocí ze synáčka jediného chtěla míti »buchaltora,« k čemuž nanejvýše potřebna znalost němčiny. Zbalamucená matka syna nedala do pražské obchodní školy české, nýbrž do německé v Neissberku. Adolfovi učení v jazyku cizím nešlo, málo čemu se přiučil, proto po odbytých studiích nenašel služby. Nad nešťastným mladíkem smilovala se pernikářovic Markétka v Cibelicích, známá od dětinství, a vyléčila pobloudilce z lásky i z předsudků proti jazyku mateřskému. Kéž vždy tak šťastně končí obrázky tohoto druhu v životě! Povídka tato velmi hodí se ohroženým krajům, ačkoli nezaujímá některé z předních míst prací spisovatelčiných. Věrnou představitelkou ženy, plné předsudků proti mateřštině, jest matka Anna; jí naproti stojí povaha slabocha — jejího muže, nerozhodujícího o vychování dítěte, vzata ze života. — Přese všechnu chudost děje povídka jest zajímavá. *J. Vyhlídal.*

Paběrky.

O **Draperových Dějinách konfliktů mezi náboženstvím a vědou,** které česky vycházejí ve Vzdělávací bibliothece, píše F. S. (Ferd. Schulz?) ve „Zlaté Praze“ (str. 180.): „Kdyby u nás bylo vše zdrávo, Draperovy „D. k. m. n. a v.“ byly by jako učebnice dějin vzdělanosti uvedeny už do středních škol. Takto i naše mládež musí teprv v pozdějších letech svých z hlavy své vlastní prací vymyťovati bludy a klamy, jež do ní po tolik dlouhých a drahých let nalévány byly.“ Člověk by nevěřil svým očím! Draperův spis je na stanovisku naturalistickém, oplývá nepravdivými námitkami a nechutnými povídačkami a srší záští proti církvi, o níž má pramělké vědomosti, jest nanejvýš nekritický; to má býti učebnou knihou! Madridská akademie vypsala cenu na odpověď ke spisu Draperovu; cena udělena dílu, jež napsal Orti y Lara. Co pak by tomu dílu ti páni z Prahy řekli? — Ostatně český překlad je nad míru a víru bídný.

Neruda o kritickém časopise. V zajímavých vzpomínkách na J. Nerudu uvádí L. Quis („Světozor,“ str. 127.) také místo z listu jeho (4. 11. 1883): „Se zaražením zvláštního kritického listu bych teď ještě nesouhlasil. Kritika jen tenkráte působí, když stojí v listu rozšířeném. Hleďme si jí sami...“

Odbytu knih vadí prý u nás někdy jejich láce (!) — tak píše „Niva“ (str. 96.) a uvádí za příklad svoje vlastní administrační zkušenosti. Je to neuvěřitelno a přece pravdivo; příčinou toho jest, že někteří knihkupci naši ujímají se a rozšiřují pouze dražší knihy, protože na nich více vydělají. Tak ovšem křiklavý a protimyslný nešvar onen stává se pochopitelným. My ze své zkušenosti mohli bychom totéž dotvrditi několikrát. T. ř. laciná vydání lze u nás prospěšně rozšířiti jen soukromou agitací, aneb když se podaří zvláště nějak knihkupce získati.

Zprávy.

Spisy o J. A. Komenském. K 300-leté památce narozenin J. A. Komenského, připadajícím 28. března 1892, podávají takořka všechny české časopisy přiměřené články nebo básně; slavnostní sbory také už složeny. Nemilý zajisté je spor, zaviněný těmi, kteří při té příležitosti použili nejméně slavné stránky ze života a povahy Komenského, totiž politické a theologické, k útokům náboženským, zapomínajíce, že oslavovati chtějí na Komenském pouze jeho zásluhy paedagogické. Náboženské pak horování o Českých bratřích slušší nejméně těm, kteří sami ani špetky náboženství nemají a jen s farisejskou rozhorleností velebí to, o čem nemají ponětí. Tak se stalo leckterému článku i spisu, a slavnost učiněna zbytečně záminkou ke štvaní stran. — Ze samostatných spisův uvádíme: Bayer a Šmaha, J. Amos Komenský, životopisný nárys (v Přerově 1892), jenž právě počal vycházeti po sešitech; E. Brynych, J. A. Komenský (brožurka pro katolický lid); J. Klika, Život a práce J. A. Komenského, o kterémžto díle viz str. 143. a 168.; K. St. Sokol, J. A. Komenský („Epištoly pro lid," jež vydává Čas. českého studentstva); protestantské práce německé Comeniusstudien, vydávané ve Znojmě, a obšírný životopis Kom., jejž vydává J. Kvacsala, prof. evang. lycea v Prešpurku.

Vydání sešitová. „Ottův Slovník naučný" začal 1. sešitem VI. dílu pojednávati velmi obšírně o Čechách; zdá se, že stať tato bude zevrubnou monografií. V předešlých dílech pozorovati — mimo příliš obšírné články ryze odbornické — jakýsi nepoměr článků literarně historických; srv. na př. články z literatury české nebo ruské. Tento nedostatek v redigování by zajisté značně uškodil záslužnému jinak dílu. — Zapovo Vypsání husitské války se vydává znova po sešitech, po věcné stránce prý opraveno a doplněno důkladným znalcem doby husitské. Stranným ovšem ostává i takto. — J. R. Vilímek počal vydávati novou Knihovnu romanů cizojazyčných a zahájil ji jako dříve Jar. Pospíšil svoji sbírku — Zolou.

„Česká bibliografie" zove se nový literarní měsíčník Kobrův v Praze, který chce hlavně pěstovati úplný knihopis český a také přinášeti „posudky vynikajících děl literarních."

Výbor **národopisné výstavy československé** rozesílá obšírný program výstavy a návod, jak sbírati pro ni mezi lidem potřebné zprávy. Odbor literarní dělí se na 4 sekce (pro českou literaturu vůbec, pro český jazyk, pro českou literaturu lidovou, pro zvyky a obyčeje), a práce každého z nich budou míti opět více oddělení.

Slovinsko. Členům „Slovenske Matice" rozeslány byly tři knihy: „Letopis Matice slovenske" za leto 1891. Uredil prof. A. Bartel. Nacházíme tu na prvém místě dlouhou rozpravu Dra. M. Murka o „enklitikách ve slovinštině," ve které se též zřetel béře k enklitikám slovanských slovinštině příbuzných jazyků. V letošním „Letopisu" jest jen pojednání o tvarosloví enklitik, druhý díl „Skladba" přijde na řadu v budoucím „Letopisu." Za tímto spisem uveřejňuje Dr. V. Oblak druhou polovici své rozpravy „Doneski (příspěvky) k historični slovenski dialektolagiji." Třetí spis v „Letopisu" má název „Premogova tvorba v obče, posebej pa nje izobrazba na slov. Štajerji"; sepsal prof. M. Cilenšek. Spis. seznamuje čtenáře s geologickými přeměnami vůbec, potom pak se štýrskými uhelnými pánvemi na různých místech. Další článek z péra prof. S. Rutarja jedná o „Předhistorických a římských nálezech na Slovinsku r. 1890." Všechny nálezy jsou popsány

krátce, ale důkladně; objasněny jsou též 14 obrazy. Ve článku „Barve in njih uporaba v ornamentiki“ pojednává I. Šubic o jakosti světla a barev, o barvách komplementarních, o barvách přírodnin atd.; mimo to podává několik všeobecných poznámek o spojení barev, o jejich aesthetickém účinku, o pigmentice vzhledem ku spektralním barvám a konečně čteme historický přehled, jak se užívalo barev v ornamentice různých slohův a dob. Jest to jediný toho druhu spis slovinský. Článkem „Franc Miklosich“ postavil Dr. M. Murko slavnému učenci důstojný a trvalý pomník; v tom článku spis. nepopisuje jen, co byl Miklosich Slovanstvu vůbec, nýbrž vyvrací též různé nesprávné náhledy o něm. Ku konci „Letopisu“ jest „Bibliografie slovinská od 1. ledna 1890 do 1. ledna 1891“ s velkou pílí sestavená, a pak různé zprávy o spolkovém životě „Slov. Matice.“ — Druhá kniha vydaná „Slov. Maticí“ jest „Zgodovina Novega Mesta.“ Sestavil prof. I. Vrhovec; tímto dílem rozmnožilo se písemnictví domácích dějin slovinských. Spisovatel čerpal látku z pěti archivů kraňských. Práce byla nemalá. Nutno pomysliti, že domácí dějepisci, jako na př. Valvasor, vplétali různé pověsti a báje mezi přesně historická fakta. Dílo není, jak by se dalo mysliti, suchopárným, protože se popisují dějiny jen jednoho kraňského města (Novo Mesto, Rudolfswert), nýbrž jest zajímavě psaným. Stálé a trvalé ceny získala kniha tím, že podává zajímavé zprávy o kostelích, klášteřích, měšťanstvu, francouzské okupaci a zvláště o školách. — Třetí kniha jest dílo belletristické „Pegam in Lambergar.“ Povídka. Sepsal Dr. Fr. G. Povídka jest promyšlená, některé rozhovory jsou skoro filosoficky duchaplné, charaktery výtečně kresleny a celá povídka jest propletena tak ušlechtilými, ale krátkými rčeními, že se čtenář při nich mimoděk zastavuje. Děj spadá do 15. století, jest to povídka historická. Spisovatel vlastně touto povídkou tlumočí národní slovinskou píseň „Pegam in Lambergar.“ Pegam = Pehajm = Čech = husita Vítovec, jenž se chtěl proti císaři spolčiti též s českým králem Ladislavem Pohrobkem. — To jsou knihy vydané „Slov. Maticí“; všechny tři jsou pěkné, jež se důstojně druží k ostatním knihám vydaným „Sl. M.“ Lonského roku měla „Slov. Matica“ 2157 členů.

— Hned po novém roce vyšel Marnův „Jezičnik,“ 29. ročník, jenž snad bude předposledním. Jako všechny „Jezičniki,“ popisuje i letošní spisovatele slovinské, a sice jest pokračováním „Jezičníkův“ od r. 1885., ve kterých J. Marn popisuje působení a život slovinských literatů 19. století. V letošním jest popsáno šest slavných mužův a spisovatelů slovinských: Ivan Navratil, Andrej Praprotnik, Matej Močnik, Josip Levičnik, Ivan Tomšič a France Cegnar. O objektivnosti a důkladnosti pana spisovatele netřeba se ani zmiňovati. — „Sebraných spisů“ Levstikových vyšly dva svazky (1. a 2.), Jurčičových svazek 10.; ale o těch spisech a ještě jiných literarních novinkách zmíníme se v některých z příštích čísel. *Fr. Štingl.*

Charvatsko. (Matice hrvatska.) V publikacích roku 1891. setkáváme se se čtyřmi novými jmény, která jinak těší se z dobré literarní pověsti. Jsou to belletristové Kozarac a Lepušić a vědečtí spisovatelé fysik Kučera a dějepisec Valla. Všech Maticí vydaných knih jest osm: Tři svazky povídek „Slike iz Bosne“ (Lepušić), „Medju (mezi) svjetlom i tminom“ (Kozarac), „Iz varmegjinskih dana“ (Z dob županských, Šandor-Gjalski), dva svazky dramat „Teuta,“ tragoedie v pěti jedn. od zakladatele charvatského divadla Dimitrije Demetra, našeho Tyla, zemřelého r. 1872., a „Obiteljska tajna“ (Rodinné tajemství), komedie od Eug. Kumičiće, a konečně dva svazky vědecké, zpopularisované „Crtice iz magnetisma i elektriciteta“ od O. Kučery a 1. sv. dějin středověku „Poviest srednega vieka“ od Dra. Valla. Všechny jsou pozoruhodny nejen pro svou láci (roční příspěvek matičný 3 zl.), ale zvláště svým obsahem. Ivan Lepušić ve svých „Slike iz Bosne“ v sedmi obrázcích ze života bosenských vyznavačů Prorokových velmi obratně popisuje domácí život, krutost i lakotu begů, mezi nimiž nacházíme tu a tam také dobré srdce („Milostiv aga“), život hajducký („Hadži Ostoja“), moc pobratimstva u Jihoslovanů („Pobratimi“) a rozličné domácí poměry bosenské. Kratší obrázky „Milostiv aga,“ „Zapreke,“ „Muratov vir“ jsou velmi pěkné. Milý požitek připravil členům matičným Ksaver Šandor-Gjalski svými „portrety, akvarely a různými črtami“ „Iz varmegjinskih dana.“ Zdařilé tyto povídky překrásným slohem líčí nám život, obyčeje, povahy, způsob myšlení oné doby, kterou velmi příhodně zove „županskými časy.“ Spisovatel vyniká v krajinomalbě. Jeho popisy čtenáře unášejí. Na závadu jsou toliko velmi skrovné narážky, které, ač je spisovatel vkládá do úst jednajícím osobám, dotknou se

mnohého čtenáře-katolíka nemile. Jinak jsou osoby vystupující v těchto charakteristických kresbách velmi sympathické. Josip Kozarac vystupuje před obecenstvo svou povídkou „Medju svjetlom i tminom," ve které kreslí poměry života ve Slavonii. Charakteristika zdařilá. Celkem viděti, že spis. pohybuje se na půdě sobě vlastní. Čech „Venel Otakar Drápal," lékař, nebude žádnému Čechu sympathickým. Chvályhodným podnikem jest pokus vydávati znamenitá díla starších spisovatelů. „M. h." vydala vloni nejlepší díla slavného charvatského dramatika D. Demetra „Teuta," tragoedie v pěti jedn., a klassickou báseň „Grobničko polje." „Teuta" vyniká mnohými krásami dramatického slohu, tak že ještě dnes jest neobyčejným zjevem v literatuře charvatské. Jí vytvořen dramatický sloh. Monology, dialogy, dramatické kontrasty ukazují na uměleckou vytříbenost spisovatelovu. Poprvé vydána roku 1844. v „Dramatických pokusech" Demetrových. Ke dramatu připojena vhodně báseň „Grobničko polje," ve které velmi zdařile soustředěn živel popisný, epický a lyrický. Opěvuje porážku Tatarů na Grobnickém poli roku 1242. Vedle „Teuty" jest „Grobničko polje" nejslavnějším dílem Demetrovým. Báseň poprvé vytištěna r. 1842. v časopise „Kolo." Jako úvod k oběma slavným dílům předeslán životopis Demetrův a ocenění jeho důležitosti při vzkříšení literarním v Charvatsku od Fr. Mažuraniće a od známého literarního kritika Dra. Markoviće, který pojednává o obou dílech se strany aesthetické. Dramatickými pracemi Vojnovićovými a Kumičićovými probuzen v charv. obecenstvu zájem o divadlo. Kumičićova komedie „Obiteljska tajna" zajisté bude tento zájem podporovati pro svůj obsah. Látka komedie jest více epická nežli dramatická, a právě hojnost živlův epických překáží jednotě. Charakteristika tu a tam povrchní. Zevnější však umělecká technika některých míst (3. výj. I. jedn., 6. výj. III. jedn.) ukazuje zřejmě na znamenitý talent. Co do umělecké ceny nad obyčejnost nevyniká.

Zajímavou novinkou, kterou „Matice hrvatska" vydala, jsou „Slike (obrázky) iz svjetske (světové) književnosti" (literatury). Právě vydaný 1. sv. obsahuje přední básníky v prvé polovici 19. století. Velmi pěkně líčí se v ní životy lorda Byrona, A. Mickiewicze, A. Puškina, J. Kollára, Giacoma Leopardiho, J. Heineho od M. Šrepela a V. Huga od J. Adamoviće. Pro naše kruhy je zvláště pozoruhodný životopis Kollárův. Spis. M. Šrepel velmi pěkně popisuje jeho mládí, život v Jeně, lásku k Míně, vznik jeho prvních písní, jeho cesty. Pojednává o významu knihy „O liter. vzájemnosti různých plemen a nářečí v národu slov.," o významu „Slávy dcery," o jeho vlivu na Gaje a znovuzrození charvatské literatury. — Další poučná kniha obsahuje popularní „Crtice iz magnetisma i elektriciteta" od prof. O. Kučery. Jako pokračování „Světových dějin" vydal Fr. Valla první díl „Dějin středního věku" („Poviest srednjega vieka") od stěhování národův až po Karlovce (r. 375.—687.). Spisovatel ukazuje se dosti nestranným. Celý díl rozdělil ve tři knihy, z nichž třetí pojednává o Slovanech. Část tato jest velmi poučná. Ukazuje, co nám jazyk praví o životu, obyčejích, kultuře, víře, co staří spisovatelé o životu, obyčejích, rolnictví, obchodu a mnohých jiných zajímavých věcech u starých Slovanů. Vzadu přidána mapa. *J. Malota*

Anglie. Nakladatel Heineman zavděčil se zajisté všem angličiny znalým laciným vydáním *Harolda Frederica* mohutné a nanejvýše zajímavé novelly „In the Valley." Povídka ta, původně uveřejňovaná v „Scribnerově Mg.," jedná o válce za neodvislost v Americe a čte se jako epická báseň, milostná pak historie, kterou propleteny jsou jednotlivé episody, jest půvabna a svěží. Sloh i zpracování jest v každém ohledu dokonalé.

Mrs. L. B. Walford uveřejňovala v loňské „Longmanově Mg." povídku „The Mischief of Monica," kterou teď nakladatel o sobě vydal. Když plukovník a pí. Lavenhamová poznají, že jejich roztomilé vnučky (siroty) po několika „sesonách" v Londýně přece ženicha neulovily, mají za to, že nejlépe bude poslati je k jejich strýci (z matčiny strany), Josefu Schofieldovi, bohatému obchodníku liverpoolskému, jenž má nádhernou villu nedaleko svého obchodu. Zábarka se hravě našla — zdravotní ohledy. Povídka začíná s „inštallací" oněch dívek, jež kousavé kritice podrobují nové své okolí. A v tom právě

vězí a jeví se „neštěstí“ Moničino, že není spokojena se svým novým okolím, arciť toho potom pyká nejvíce sama. Popis domu Schofieldova je zrovna fotograficky věrný, ale upřímně řečeno nudný. Za to zdařilá jest podobizna kupcové. Mistrné jest líčení (satiristické) domácích zábav u Carnforthových. Celkem lze říci, že hrdinka povídky je zajímava a velmi pěkně vylíčena.

Nebylo by slušno, kdybychom se tu několika slovy nezmínili o poslední práci australského spisovatele *H. B Mariot Watsona* „The Web of the Spider“ (po česku krátce: Pavučina), jenž je dnes členem redakce výtečného (pokud nám známo nejlepšího) anglického illustrovaného listu „Black and White.“ Jak již jednou v tomto listě pověděno, byl M. Watson vychován v Novém Zelandě, kdež dobře poznal zvyky a obyčeje tamějších domorodců Maorův. Avšak Watson v uvedené povídce výtečně nakreslil povahu lidu toho, jež se skládá z lásky, nenávisti a zrady. Zápletka jest prostinká, interes čtenářův však budí rychle za sebou následující případy. Johnu Palliserovi psal starý „chum“ (t. j. kumpán, soudruh), Lancelot Caryll, aby ho navštívil v Maori, kde na smrt nemocen leží. Když hned nepřišel, poslal mu druhé psaní, v němž ho prosí, aby jmění, které se mu podařilo nashromážditi (10.000 liber), odevzdal dceři jeho, které již několik let neviděl. Palliser jde hledat dcery Caryllovy, náhodou střetne se se sestrou Maořanky, ženy Caryllovy, jež spolu s ním zmizela po odeslání listův oněch, od ní doví se pravé příčiny a pravé historie jejich zmizení, spolu pak vydají se hledat svých přátel. Dobrodružství, kterých na cestách svých zažili, jakož i šťastné ukončení toulek činí vlastní předmět povídky. Jak viděti, jest to povídka à la Vernerovy nebo R. Haggardovy, ale psána náramně poutavě a při tom přece také poučně, neboť průběhem povídky sezná čtenář kraj i lid novozelandský. Miláčkem čtenářovým zajisté (mladých totiž) stane se Foster, který neztratí nikdy ducha, z každého nebezpečí pomoci si umí, a jenž nepřátely jako senoseč kolem sebe kosí.

Když jsme právě napověděli, že povídka ta popředně mládeži vítána by byla, stůjtež tu ještě tyto práce pro mládež: „The Ayres of Studleigh“ od *A. S. Swanové*. (Oliphant, Anderson & Co.) Děj povídky odehrává se v prvních dnech indického vzbouření, v němž kapitan Ayre, galantní a mladý manžel hrdinky, o život přijde. Vdova vrátí se do svého oteckého domu se svými dvěma dětmi, jejichž osudy činí druhý díl knihy. Syn, Klement, stane se vojínem jak otec a bojuje na témže bojišti co otec. Dcera pak původně zasnoubena lordu Winterbourneovi stane se chotí dědice Studleighského. Situace jsou effektní a dobře odvážené, celé pak vypravování nese se tonem prosté důstojnosti a pathosu. *A. Koudelka.*

Francie. *Ch. d'Hericault* vydal u Perrina & C. „Une Reine de Théâtre.“ Je to autobiografie, neboli lépe řečeno, jsou to „první vzpomínky“ Stelly de Basoa, herečky „Italské komedie“ v Paříži. Rekyně je dcerou cikánského krále, jehož říše leží kdesi mezi Francií a Španělskem, tam v tom kraji, kde podloudníci jsou svrchovanými pány. O šesti letech opustil otec Stellu, i utekla se k své maceše, která byla už dříve od svého muže utekla. Macecha její je herečkou, a Stella stane se o 16 letech taktéž herečkou, i znikne šťastně všech nebezpečí, která v tom divadelním světě na ni útočí. Hlavní zásluha spisovatelova v tom záleží, že nám předvedl historii francouzského divadla před samým vypuknutím francouzské revoluce. Psána jest

konečně jeho kniha lehkou a elegantní francinou, která byla řečí salonní za „staré vlády," a jež se liší od dnešního „boulevardního" jargonu jako Ciceronova latina od latiny středověku.

Jos. Peladana „Istar" jest zajímavým dokladem hnutí, které se ve Francii počíná na venek prodírati, jak je známý akademik Melchior de Vogüé v 1. čísle letoší angl. „Harperovy Mag." nazývá „hnutím novokřesťanským." Pro zajímavost článku toho přineseme jej celý buď v tomto listě nebo jiném.

Vévoda Aumalský chystá nový svazek své „Historie Condéské." Jednati bude o vévodovi z Anguienu neboli Enghienu, nejstarším synu prince z Condé, jenž porazil Španěly u Rocroi, a o jeho milostných stycích s Ninou de L'Enclos a jinými.

Jacques Isnardon podal historii tak zvaného „Monnaie" divadla brusselského, jež před dvěma lety založeno bylo a posud kvete. Hojnost materialu sebrána v knize, i vyniká práce Isnardonova jak úplností tak i poutavostí. — V. Huga zeť vydal spis, „Moltkeho vzpomínky a budoucí válka" nadepsaný. Ed. Lockroy dí, že válka ta rozhodne o bytí Francie.

„Vie de Mirabeau" od *A. Mézierèsa* (čl. fr. akademie) neobsahuje nic nového, což autor sám doznává, ale zahrnuje v jasné a spořádané líci výsledky předešlých publikací o témže předmětu, zvláště di Luigiho, Charla de Lómenie a Alf. Sterna. Spisovatel o něm dí, že se mu jedině rovnati může Bonaparte. Poznamenává: „Kdyby se ti dva byli potkali, kdo koho by byl potlačil? Jakým hrozným soubojem byli by se ti dva representanti čeledi jižní utkali, oba tak prostí vší moralnosti, tak lhostejní k dobru a ke zlu, tak blízcí sobě co do provádění nauk Macchiavelliho?!" *A. Koudelka.*

Švedsko. *J. Grönstedt* vydal povídku „Josephine Lööf, Stockholmsbelder vid siklets slut" (t. j. J. L., obrázky St. z konce století). Spisovatel žil většinou poslední dobu v cizině, a proto také v dotčené knize jeho St. obrázky zdají se spíše dopadati na Paříž nežli na Stockholm. Celá látka vzata skutečně z processu, který se nedávno v Paříži udál, a jest toliko přenešena (proč?) do Stockholmu. Ač jest živě a poutavě celý děj vypravován, přece ceny literarní zvláštní nemá.

John Johnson bez odporu patří k nejlepším humoristickým spisovatelům. Toho dokladem jsou jeho sebrané, dříve v časopisech uveřejněné povídky pod názvem „Riddar Pettersson m. sl. humoristiska berättelser." Illustrovány jsou dovedným malířem, který se podepisuje „Kasper."

Jestliže J. Johnson náleží k humoristům, kteří lechtají bránici, tož náleží *Henrik Wráner* k humoristům, u nichž v oku perlí slzy, aniž proto sentimentalními mohli nazváni býti. Dokladem toho je sbírka jeho obrázků ze života lidového „Hägringar."

Mladý finský spisovatel *Mikael Lybeck* vydal novellu „Unge Hemming." Obsahuje líčení ze života mladých umělců, jaká podává ve Švedsku „Figge," t. j. G. Nordensvan. Rozdíl jediný mezi nimi je ten, že Lybekovy „kontury" postav jsou poněkud „rozplizlé," a na místo Nordensvanova humoru, rozpustilého někdy, pozorujeme trochu finské trudnomyslnosti.

Jiná finská spisovatelka jest *H. Westermarkova,* jejíž svazeček povídek a črt „Ur Studienboken" obbsahuje čtyry pěkně vypravované a zajímavé črty a obsažnější novellu charakterní „V mládí" (I ungdomen).

M. Roosova vydala u Alb. Bonniera ve Stockholmě roman „Genom skuggor“ (Stíny). Jedná o jednom kazateli a dívce, kteří se seberou, a o zápletkách, které zcela přirozeně z toho spojení povah tak různých vznikají. Je to vlastně psychologická studie náboženského duševního processu u kazatele, jenž se z nevěřícího stává věřícím, ač právě vylíčení toho obratu je poněkud nedostatečně podáno. — Mnohem prostší a jednodušší úkol vytkl si spis. *Sigurd* ve svém obrázku „Komministern i Quislinge.“ I tu běží o sňatek mezi mladou damou ze společnosti a knězem z rodu selského, duchem náboženským proniknutým. Jen že se tu líčení končí sňatkem jejich a dále nejde. Líčení je svěží a přirozené, a třebas kniha neměla žádného zvláštního uměleckého významu, přece zasluhuje povšímnutí. Nejlepším dokladem toho je, že vydáno jí bylo na 6000 exempl., což zajisté na Švedsko je pěkná číslice.

V. H. Wickströmův roman „Sådan var vägen,“ třebas nebyl po umělecké stránce tak dokonalý, jak oba předešlé romany, tož přece má mnohem větší význam. Hrdinou romanu je mladý muž, který se ze zahálčivého studenta dopracuje na vážného, pracovitého a lidumilného člověka. Z počátku považuje se za domnělého dědice po bohatém strýci, i s „doporučnými těmito nadějemi“ zasnoubí se s bohatou, krásnou a nadanou dívkou. Ale milý strýc se mu po druhé ožení a odejme mu veškerou pomoc. Jak tchán, tak i nevěsta mají ho (hrdinu romanu) v podezření, že je s vědomím strýcovým napálil. Zasnoubení se zruší. Erik zatím pracuje jako redaktor jednoho venkovského listu. Poměry stane se kousavým a trpkým, list jeho pokládá se za radikalní. Proto zanikne, a Erik zničen a o vše připraven míní se vystěhovati do Ameriky, když se k němu jeho bývalá nevěsta po zkušenostech mnohých vrátí. Pomocí jejího majetku vydává Erik svůj list dále, ale teď v duchu smiřující lásky. Povahy některé jsou velmi ostře a správně podány, až na hrdinku. Kniha psána poutavě.

Albert Cederblad vydal sbírku povídek „Sedt och Kändt,“ ale ceny umělecké velké nemají. Spisovatel činí dojem nadaného, praktického muže dobrých zásad, ale obdařeného slabou jiskrou uměleckou. Povídky postrádají barvitosti a síly a nevynikají také originalním pojetím. — Cennější je sbírka črt a novell „Med sordin,“ vydaná od *Rust Roesta*. Některé z povídek jsou pravé perličky. Všech je deset. Hlavní známkou spisovatelovou jest nervosní skoro jemnocitlivost. Spisovatel vybírá pečlivě každé slovo, aby nesetřel barvy nálady citové. Skoro z každého řádku zaznívá soucit s velkými a malými útrapami lidí. Ovšem trochu více síly zdravé by mu neškodilo. Nejpěknější rozhodně jsou „Čtyřicet minut“ a „Spadla hvězdička.“ *A. Koudelka.*

Nynější **německý císař — kazatelem!** W. Heinemann v Londýně vydal pod názvem „The Word of the Lord upon Waters“ devět kázaní, která konal nynější císař, když plul k Severnímu mysu, na lodi r. 1890. a 1891. Sepsal je prý Dr. Richter, dvorní kaplan, ale inspirován císařem.

Dodatek ke str. 143. „Komenského život a práce.“ Nedopatřením opomenuto vytknouti spisu Klikovu, že zamlčel, kolik a jak čerpal z německého díla Zoubkova, ba že místy z něho nesprávně překládal; pak, že zůstaly ve spise hrubé chyby mluvnické.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 5.

O novočeském jazyce spisovném.

Úvaha prof. *Theodora Vodičky.* (O.)

Nyní promluvme už o některých novotvarech, které se ve spisovný jazyk tlačí neprávem.

1. Nepatří do spisovné češtiny komparativ dolejі, ne proto, že je utvořen od lokalu substantiva, ale proto, že ten novotvar je málo rozšířen, a i v těch místech, kde se ho užívá, také se zná ještě spisovné a obecně slovanské níže. Brzo by mohl přijíti někdo také s českým nahořejc (spisovně upraveno nahořeji) nebo s hanáckým honemši.

2. Nepatří do spisovného jazyka novotvary zvednout, zvednul (zvedl je od zvésti), zvedat, zvedací, užívané v Praze a odtud roztroušené snad i jinam (v Čáslavsku jich neslýchať) a ve spisy uváděné teprve za posledních desítiletí hlavně od těch pražských spisovatelů, kteří znají českého národa jen tolik, co ho je přehlédnouť s Petřínské rozhledny, a kterým za Českou Třebovou na východ počíná se už terra incognita, kde asi se prohánějí všelijací barbaři.

3. Spisovatelé často uvádějí ve spisovný jazyk novotvary tehdy, kdy je opouští živá mluva národní nebo kdy jim docházejí vědomosti mluvnické. Tak šinu, pošinu z lidové mluvy neznajíce tvoří iterativum pošinovať; mělo by býť pošibovať, ale spisovná řeč má za to sunouť, souvať, posouvať. Nebo od vyvinouť oni tvoří vyvinovať, ač lid dosud jináč neřekne než: had se svíjí, bolesti se svíjel, růže se rozvíjí. — Od umístiť jsou správné formy: uměštěn, uměštění, uměšťovať, ale někteří i místo užívaných správných forem tvoří si chybné: čistěn, čistění, očišťování. — Den má ve množ. nom. i akk. dni i podle mluvnice i podle skutečné mluvy; ale spisovatelé bojíce se chyby (že den je neživotné) píšou chybně podle vzoru dub dny. To není novotvar lidový, ale výrobek spisovatelský, jako instr. hosty, koni m. správných hostmi, koňmi. — Jmenné sklonění přídavných přisvojovacích (-ův, -in) den ode dne více se vytrácí z mluvy ustupujíc sklonění složenému (-ý, -á, -é); proto spisovatelé často pletou si v masc. i neutr. lokál s dativem (na př. Čech, »Dagm.,« 1885, str. 105., k Dagmařině sluchu), což je větší chyba, než kdyby v lokálu užili složené deklinace (otcovém, matčiném), jak my skutečně mluvíme a Rusové i píšou. — Přesídliť není nepřechodné jako

něm. übersiedeln, my říkáme přesídliť někoho, přesídliť se, jako přestěhovať někoho, přestěhovať se; ale ovšem naši vzdělanci už se ani nestěhujou, oni po německu vytahujou z bytu a do bytu vtahujou. — Blutsteuer není daň z krve. Z toho, že máme krev, daně neplatíme, ale platíme daň krví, prolévajíce ji, jako jinou platíme penězi. Je to tedy daň krevní. — Po lidu dovedou psáť dvoukolý, dvouhlavý, dvouletý, dvouramený, třírohý, tříkrálový, čtyrhraný, pětiřádkový; ale jakmile mají sami utvořiť pětisetletý, sedmisetletý, už chybujou pišíce pětistoletý nebo dokonce sedmistyletý. — Seskupiť je tak nemotorný výtvor spisovatelský, jako chodské zez Plzně nebo hanácké seslícť (kabát). Místo svár někteří píšou nesvár, majíce nesvár a nesvornosť za jedno. — Člověk z lidu každý cítí, že račte je imperativ, ale naši vzdělanci ptávají se: Jak se račte? m. ráčíte. — Chybně též kladou sem tam m. zde onde, když se ptáme ne kam, ale kde, na př. sem tam jsou skvrny. — Vztažné jakž, jakýž matou si s neurčitým jaksi, jakýsi a píšou jaksi taksi, jakýsi takýsi m. jakž takž, jakýž takýž, na př. čtrnáctiletý Ludvík dal první jakés takés znamení samostatnosti vůle své. Taksi, takýsi nejsou ani slova česká. — Dříve jsme říkali zle užívať (na př. Bartoš písař: poněvadž sau zle té jednoty užívali) jako Rusové dosud злоупотреблять; ale nyní čítáme často zneužívať. Je to snad jen změna výslovnosti, jako ledakdo — nedakdo, nebo — lebo, ministrant — milistrant? Nadužívať, jak říkají Poláci, je ovšem též dobré.

Bylo by mluviť o mnohých výtvorech spisovatelských, které nejsouce novotvary lidovými utvořeny jsou ne podle zákonův českých a slovanských, ale podle ledajakého vrtochu; než ukážu toliko na tu třídu mrzákův, kterých skutečná česká podoba, poněvadž se nezdála dosť pěkná, dosť podajná k deklinování a dosť eufonická,[1]) musila se podrobiť amputaci. Z vání stal se van (nerad cituju Čecha »Dagm.,« 1885, str. 37, 101, protože Čech ze všech současných básníkův je nejdbalejší správné mluvy a na brusičském trhu ještě nejlépe umí rozeznávať zrno od plev), ze zavanutí závan, z kynutí, pokynutí kyn, pokyn (mělo by býť kyv, pokyv), ze zhynutí zhyn (možno je leda zhyb, když už nemá býť zhouba, záhuba), z vyšinutí výšin. Sem patří i vymyšlené formy s koncovkou -ba, pak natvořené podle analogie skutečných: na rozloučenou, na pováženou neužívané nové formy (na př. na vyjádřenou pojmu; genitivu předmětného mluva nepřidává ani k užívaným, neříká se na přivítanou hostí) v náhradu za užívaná podstatná slovesná.

Po tvarosloví bylo by promluviť o leksikalné stránce novočeského spisovného jazyka, co tu šťastně natvořeno a přejato odjinud

[1]) Dobře dí Čelakovský, Sebr. sp. IV 453: Příčina tvrdosti (přidejme: a nejasnosti) jednotlivých slov jest vždy v jazyku samém, příčina tvrdosti (a nejasnosti) celých vět v píšící osobě. Za tuto potahuje se k soudu spisovatel, nikoliv ale za onu. Za onu první nechať sám jazyk odpovídá, kterýžto mám za to, vždy svou při sám si před moudrými soudci dobře zastane. Tuto tvrdost (a nejasnost) chtíti opravovati a zjemňovati, jest pošetilost; byl-li a jest-li posud celý národ spokojen s tím, proč by ten neb onen jednotlivec neměl býti?

a co nešťastně; ale nemaje úmyslu psáti ani historii nové češtiny[1]) ani brus, který by byl z části antibrusem, protože v době, kdy brousiť bylo modou, brousil ledakdo, obmezím se pouze ukázkou, jak možno i českými slovy jazyk germanizovať, a druhou, jak se může brusičský výmysl rozplodiť na příkoř všemu mluvenému i psanému jazyku českému i slovanskému.

My říkáme všichni nejen: dítě leze po zemi, ale lezeme, vylézáme (ne vždy po čtyrech) i na hory, na schody, slézáme s nich, vlézáme do vagonu a vylézáme z něho, vlasy nám lezou s hlavy, s kožicha chlupy; ale někteří naši spisovatelé mají lézť jen pro německé kriechen, na hory vystupujou a schody (!) stoupají, do vagonu vstupujou a z něho vystupujou, na stromy šplhají, vlasy, vousy a chlupy jim vypadávají, všecko jak u Němcův. Či rozsah pojmů českými slovy vyjádřených má se úplně krýť s rozsahem německých? Že takovým přiměřováním češtiny k němčině trpí česká synonymika, je na bíledni. Někteří spisovatelé už neumějí rozeznávať výrazův nejobyčejnějších; na př. že se říká kousek o tom, co je tvrdo, že jest nebo bylo by třeba kousať, jako chleba, masa, dřeva, kamene, kapka o tekutém, jako vody, vína, trocha o tom, co se trousí, sype, jako mouky, obilí, písku, rozemleté soli, peněz. Při abstraktech dlužno dbáti zvyku, na př. kousek rozumu, počkej trochu (chvilku). Trochu též kladou tam, kde my máme na to předpony: pomenší, podále, pobloudiť, pousmáť se, pozdržeť se, pohráť si, načernalý, nasleplý, přihluchlý, přitupělý, přítmí.

Podobně nešetří rozdílu mezi celý a všecek; zvláště často kladou v celku, celkem za něm. im Ganzen; ale my Slované říkáme: všech nás je deset; ve škole bylo žákův všech toliko dvacet; vší sklizně bylo (všeho všady sklizeno) 7 mandel rži, 10 mandel ječmene a 8 pšenice; všeho vybráno od členův 30 zl. 50 kr.

Hotov znamená ve slovanštině toliko připraven, ochoten, ale naši spisovatelé kladou je už skoro napořád m. něm. fertig, kde my říkáme: dodělán, ušit, dostavěn, ustrojen, oblečen, uvařen, snědl, dojedl, napsal, dopsal, utratil (mit dem Gelde f.), dohospodařil, dodělal, sprav se s ním, jak umíš (siehe zu, wie du mit ihm f. wirst), toho za hodinu neudělám, nepodělám (werde f.) a p.

Podobně smím ve slovanském významě, jaký byl ve staré češtině (míti odvahu, smělosť, osměliť se), téměř už ani neužíváme, na př. jen chtěj a směj, studem nesměl pozdvihnouť očí, za to často m. něm. dürfen, kde Slovan říká: mám dovolení, právo, moc, mně volno, možno; nedovoleno, zapověděno.

Zbytečně podle něm. soll někteří spisovatelé v otázkách kladou mám, kde užíváme pouhého infinitivu (latinsky coniunctivus deliber.), na př. podať ti ruky? přistrojiť na stůl? co na to říci? nač mi déle se nuzovať? (ellipsa jest); nevím, kam se obrátiť, koho poprosiť; poraď, co dělať; pověz nám, komu se klaněť; vnukne-li mu Bůh,

[1]) Spisovná řeč novočeská dosud nemá svého historiografa, ani monografií není na př. o Jungmannovi nebo Palackém, co vykonali s té stránky.

jak se zachrániť. — Rovněž kladem infinitiv: máš nač naříkať; nemám zač koupiť chleba; není koho se optať (es ist Niemand da, den ich befragen könnte); není kam se posadiť; není čemu se diviť.

Zle řádí mezi našimi vzdělanci něm. kommen. Netoliko se tážou: jak to přijde? (ani netuší, že přijde je futurum) m. čím to je? odkud to? ale mají i pro wegkommen protimluvné přišel pryč o úřadníku, který se dostal jinam.

Za řeči o synonymech připomínám, že účinnější byla by Čechova personifikace »Pravdy,« kdyby byl aspoň jednou (na př. str. 13. vyd. 1886 čiré pravdy vzhled) položil holý. Zakládáť se nahota bohyně na tom, že říkáme i holá pravda (nackte Wahrheit) i s holou hlavou (t. j. nepokrytou, ne lysou) vyjíti na ulici, nebo přikrýť dítěti holá zádečka. Zůstavovať holý jen pro kahl, a nahý pro nackt je germanizování češtiny. Germanizm je též str. 23. Nech nás mimo jíť m. Lépe mimo jíť, t. j. pojďme mimo, nebo str. 54.

Od nějakých desíti let rozmohlo se ve spisech slovo příčina tak, že nepřečteš téměř ani deset řádkův, abys na ně nenarazil, třeba několikrát. Kladou je netoliko tam, kam patří, ve významě něm. Ursache, Grund, Anlass, ale i kam nepatří, ve významech Hinsicht, Rücksicht, Anbetracht, Bezug, Beziehung, Angelegenheit... hinsichtlich, rücksichtlich, bezüglich... Hle několik příkladův snadno nasbíraných: Učení bratrské ve příčině dogmatické nebylo ustáleno (m. po stránce nebo v části dogmatické). Ve příčině skladnosti zůstanou znělky Kollárovy vzory nedostižnými (m. co do skladn.). Básník N. hřeší proti jazyku ve příčině několikeré (m. činem několikerým). Ve příčině ceny kovův a kamenů kostelní poklad v Loretě vyniká nad Svatovítský (m. co se týče ceny). Po ukončení těchto válek Praha v každé příčině potud zanedbaná opět se zvelebovala (m. ve všelikém vzhledě). Poslanec podává resoluci ve příčině zřízení zemědělské rady (m. s strany nebo týkající se). Také v této příčině liší se od jiných (m. tou věcí). Radí k ústupkům v té příčině (m. v té věci). Konaly se porady v té příčině (m. o to). Porady ve příčině voleb (m. o volbách). Nejináče Rusové i Poláci píšou: что касается до —, касательно, относительно, насчетъ, въ дѣлѣ музыки онъ плохой судья, co do muzyki jest on lichym sędzią, co się tyczy, względnie, względem. Kdo je vinen tím rozplozením slova příčina, nevím, ale jistě některý z brusičův-veleslavíncův, který se dočetl toho slova ve významě nepatřičném v některém spise doby veleslavínské a nepostřehl, že je to latinizm. V latině totiž význam slova causa je netoliko příčina, původ, pře, spor, ale tečením času tak zevšeobecněl, že rovnal se ruskému дѣло a českému věc, jak dosvědčuje povstalé z causa italské cosa a francouzské chose. Brusičům-veleslavíncům nejednou se přihodilo, že nahrazujíce germanizm latinizmem vyháněli čerta ďáblem.

Jako zkušený zahradník dobře ví, co a kdy sázeť ve svou zahradu, aby se ujalo, tak může i český spisovatel přibližně napřed věděť, co starého ještě nějaký čas v písmě obstojí, a co nového se ujme či neujme, jestli má nějakou povědomosť principův tvoření

jazykového vůbec, proudu vývoje jazyka českého i slovanského (co je po proudu, ujme se; co proti proudu, neujme), důkladnou znalosť češtiny psané i mluvené, obstojnou znalosť spisovné ruštiny, možno-li i polštiny, a zřetel k účelům, kterým spisovný jazyk slouží. Jen tak vyhne se tomu, aby už druhé pokolení nenacházelo na jeho plodech svadlé listí a uschlé snítky.

Dod. red. Proti některým návrhům p. spisovatelovým nám projeven odpor; ani my ovšem s nimi nesouhlasíme, ale jako návrhům na vytříbení věci dali jsme jim místa. Ostatně trváme zatím na tom, co jsme poznamenali na str. 89[1]).

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Rozdělivše takto povídky Hálkovy dle vniterného dělidla obsahového, přistupme k rozboru jejich dle dějiště. Tu pak lze rozeznati povídky hlavně dvojí.

Jedny hlavně a jedině odehrávají se v Praze: »Pan Suchý,« »První láska,« »Poldík rumař,« »U panských dveří,« »Domácí učitel,« »Mladá vdova a starý mládenec,« a i »Pohádka o jednom klobouku.« Jiné jedině na venkově, ve vesnici mají své jeviště, a jest jich nejvíce, a jsou to všechny ty, které jako »Komediant,« »Pod dutým stromem« a »Zapomenutý« nespojují Prahy i venkova zároveň. Ale i tyto tři poslední snadno dají se přiřaditi buď k povídkám pražským, buď k povídkám venkovským. Neboť »Zapomenutý« vztahuje se hlavně na Prahu, a krátký pobyt Dlugošův na venkově v některých venkovských městech důležit jest sice, ale přece vzhledem k hlavní myšlence povídky podřízený. V »Komediantu« sice Tábor i rodná vesnice Jaromírova Náhlovice mající ráz episodický dosti život venkovský v sobě zrcadlí, ale hlavně jen přece život pražský v nich se obráží. Za to zase povídka »Pod dutým stromem,« jakkoli hlavní krise v Praze se odehrává, svým celým rázem a životem mezi povídky vesnické počítati se může. Z téže příčiny povídku »Pod pustým kopcem,« ač i tu o jistém styku mezi venkovem a Prahou lodi Staňkovou jest řeč, ani vůbec mezi povídky dějiště smíšeného nelze počítati.

Venkovských povídek jest tudíž v počtu Hálkových povídek nejvíce. Jen přibližně lze naznačiti krajinu Čech, kterou si Hálek obral za domov svých hrdinů. Veškera jména vesnic: K., Brázdov, Vrbno, Netolice, Noutonice, Vielovice, Náhlovice, Záruby, Kopč, Bišice, Lešany . . . jsou více méně jména fiktivní, a poloha jejich určitěji skoro vůbec označena není, ba v povídkách »Pod dutým stromem« a »Náš dědeček« se vůbec ani jméno vesnice neuvádí. Jen o Lešanech určitěji se udává, že leží poblíž Prahy na hořejší Vltavě, a jelikož i chaloupka povídky »Na statku a v chaloupce« ležela na pravém břehu Vltavy, líčení pustých i lesnatých strání, hojných lesů, v nichž pytlačil i pohřben byl Jirův otec a v nichž rovněž pytlačil než se stal hajným Józa, mohl Hálek na mysli míti onu krajinu povltavskou,

ve které v posledních letech života svého tak rád trávíval, onu krajinu v širém okolí zbraslavském. Zcela určitě udána jest krajina v povídkách dvou, totiž v »Studentu Kvochu« a »Husaru,« a sice v tomto vesnice H. na Mělnicku, v oné vesnice B. blíže Mělníka, kamž také asi ostatní povídky svým dějištěm spadají. Neboť jako na př. ve »Studentu Kvochu« mluví o sobě, že o prázdninách chodíval do vesnice B. a bydlil v hospodě u příbuzných, podobně určuje v »Našem dědečku« domovskou jeho obec, že ležela asi hodinu cesty »od nás,« tedy od Hálkova rodiště, jež, jak známo, bylo v Dolínku u Mělníka, tedy v téže krajině. Ještě povídka »Přívozník« zřejměji určité jeviště své určuje; ze zvolání Kmochova: »Vždyť jedeme k Drážďanům,« vidíme, že nešťastní soupeři našli hrob svůj v řece Labe, tedy zase asi někde na Mělnicku. Mělnicko jest tedy hlavně sídlem rekův i rekyň Hálkových povídek, a pokud v nich některými obyčeji a zvyky se obráží život národní lidový, jest to život na Mělnicku, jakožto bezprostřední ovoce vlastních Hálkových zkušeností a známostí, nabytých za pobytu v domově za blahých dob dětských a studentských

Jednou pouze povídkou Hálek se octl na Moravě. Totiž: »pan Bareš byl jakýs takýs umělec a cestoval po Hané,« a v kterési vesnici hanácké sídlil nešťastný, žárlivost za hloupost považující a přece žárlivostí potlačenou umírající Frantík a jeho nevěsta Mariška, zdědivší oči své po matce, jež byla »dobrá, svěží a čtveračivá, jako všecky Hanačky.«

Co do času, ač v žádné povídce není zevrubně udán, básník při všech téměř současnou svoji dobu má na zřeteli. Při některých, jako na př. jsou »Komediant,« »Náš dědeček,« »Domácí učitel,« »Student Kvoch« a j. dá se dle jistých údajů v povídkách se vyskytujících dosti přibližně stanoviti, při jiných však zevrubně nedalo by se zjistiti, spadá-li doba v leta čtyřicátá, padesátá nebo šedesátá. Ale mimo v povídce »Komediant,« kde toho pamětlivi býti musíme, že básník míní dobu posledních let padesátých, nezáleží nikde na nejpodrobnější zevrubnosti časové, jelikož, pokud časová charakteristika vzhledem ke kulturnímu stavu hlavně života venkovského jest významná, poměry Hálkem vybrané a dotknuté zůstávají po drahnou dobu stejnými, velmi znenáhla se přeměňujíce. Jak udávání doby u Hálka jest povšechné, toho doložen budiž příklad z povídky »Na statku a v chaloupce.« »Bylo to,« vypravuje Hálek, »za časů, když po těch dlouhých vojnách v minulém století bylo málo lidu pracovného,« že ze statku v Kopči č. 18. utekl sedlák Václav Klíma a jejž pradědeček Horákův byv tři leta v panské službě darem obdržel. Povídka naše však v dobu tuto nespadá, nýbrž teprve třetí a čtvrtá generace těchto otců jsou nositeli děje v povídce naší: syn Václava Klímy Jan byl dědečkem našeho Jíry a Lenka jest dcerou Horáka. Přes to tedy, že tu i na dějinnou událost se naráží, i tu jen přibližně doba se stanoviti dá. Ale ani tu vlastní charakteristice a úmyslu básníkově tato neurčitost časová není na závadu. (P. d.)

Posudky.

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal a literarně-historickými daty opatřil *Fr. Bílý*. V Telči 1891. Nakl. E. Šolc. Str. XX a 447.

Nad knihou tohoto druhu se člověk pozastaví a podiví, že jsme mohli tak dlouho na ni čekati, jednak při tolika školách a jim přiměřené potřebě, jednak při tolika zbytečných publikacích. Arciť práce taková není valně lákavá, nejsouc na oko tak velice čestnou: pořídíti sbírku cizích básní s několika číselnými údaji — což na tom? V pravdě však je to práce velice nesnadná a záslužná. Měl-li »výbor« — v pravém slova významu — vyplniti úkol svůj, totiž ukázati aspoň z části, co máme v lyrice a veršované epice za celé století pěknějšího, a tím vzbuditi lásku k věci, bylo zajisté potřebí hledati a vybírati velmi bedlivě, zvláště za posledních let. Co se té lásky a nadšení týká, tu ovšem byl p. vydavatel takořka ve svém živlu, a odtud pochopitelno jest, že se neštítil práce, aby podal co nejlepší, aby sbírku svou za národní knihu upravil co nejvhodněji; jak perná někdy práce byla, přesvědčí se každý, když se podívá na př. na ty zevrubné a přece velice stručné údaje životopisné a knihopisné, jež sestavovati není ani tuze zábavno ani snadno.

»Výbor tento by rád k tomu přispěl, aby básnictví české přestalo už jednou býti u nás ve vlastní domovině exotickou květinou . . .« Za tím účelem seznamuje napřed s povšechným rázem naší básnické činnosti v Rozhledu po dějích novodobého básnictva českého. Pak podává v pěti knihách ukázky básní, jimžto předesílá kratičký životopis, někdy také charakteristiku toho kterého básníka. Knihy nadepsány jsou takto: I. Doba přípravy a prvních pokusů; II. Vlastenecká škola básnická; III. Nové směry a tvary; IV. Z tvorby epigonů; V. Písně národní. Při ukázkách udáno pokaždé, kde byly napřed uveřejněny. Sbírkou svojí však zamýšlel p. vydavatel vyhověti ještě jinému nedostatku, na který se u nás marně touží už několik let, a který neposlední je tím vinen, že básnictví české málo vniká do širších vrstev; myslím tu výběr básní, vhodných na přednášení. Na konci knihy proto přidán Seznam básní (ovšem za tou příčinou také už pro sbírku vybraných), roztříděný vzhledem ku potřebám deklamačním na 4 stupně. V roztřídění tom viděti zkušeného vychovatele a učitele české slovesnosti. Ukazatel jmen a nadpisův usnadňuje hledání v knize, i jinak velmi přehledně a úhledně upravené; údaje životopisné snad mohly zde nebo v díle samém býti vynechány. Více z obsahu netřeba uváděti, neboť kniha zaslouží, aby každý, kdo se písemnictvím českým zabývá — neb řekněme raději: zabývati má — si ji pořídil.

V předmluvě sám p. vydavatel nadhodil, že kniha vzbudí leckterá přání, zvláště co do ukázek; to arciť rozumí se samo sebou, že někomu by se líbily jiné básně, jiné, delší neb kratší úryvky atd. Máme-li k takovým nesplnitelným přáním připojiti nějaké splnitelné, týkalo by se jednak výňatkův, jednak životopisů. Co do prvého možno ovšem

jen litovati, že kniha nemůže býti hodně větší, aby pojala více delších básní. Ale i při objemu nemnoho větším mohly a snad i měly by tam býti výňatky z dramat, jež by nejen docelily obraz českého básnictví, nýbrž i k deklamaci poskytly nejpřihodnější látky. Básnictví prostomluvou psané vyloučeno z knihy úplně; proč, vyrozumí se snadno, ač toho lze opět jen litovati. Poněvadž však mnohá básnická osobitost právě těmito díly se vyznačuje, bylo by snad záhodno v životopisech zaznamenati všechna díla, která spisovatel vydal. Co do charakteristik, jež ovšem nemohly býti leda řádkové, dlužno podotknouti, že nejsou přidány u všech básníkův, u některých pak při té stručnosti nejsou úplné, ba ani ne vždy podle převážných rysů podané; lépe by snad bylo je přeložiti vesměs do »Rozhledu.« V tomto se p. vydavatel rozepisuje o zásadních směrech, jimiž se česká poesie brala: chtěje vzbuditi účastenství, jest ovšem venkoncem benevolentní, zastíraje nepěkné tahy rouškou mlčení neb aspoň eufemismu. Není-li v tom nebezpečí, že pro samou chválu nevynikne to, co skutečně je chvalnější, a že jednou básní dobrou snad doporučeny též ostatní méně dobré, pak by ten způsob byl ospravedlněn. — Přeji ostatně knize brzkého druhého vydání, jež bude p. vydavateli pak lze pořídíti dle nabytých zkušeností. Z pouhé četby nevzejde tak jasný přehled, aby úsudek byl ve všem docela případný; tímto chtěl jsem náš květobor jen doporučiti. *P. Vychodil.*

Sborník světové poesie. Vydává Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Tř. IV. Roč. I. č. 1. *Lodovico Ariosto:* „Zuřivý Roland.“ Přeložil *J. Vrchlický.* Zpěv I.—VI. V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 168. Cena 1 zl.

Kardinal Hippolyt d'Este, příznivec Ariostův, pravil prý básníku, když mu odevzdával báseň »Orlando Furioso,« věnovanou oslavě domu Este: »Donde avete, o Lodovico, tolte tante corbellerie?« »Kde jste, Ludvíku, nabral tolik hloupostí?« Odmítavý tento výrok na počátku 16. století byl snad příliš přísný, ale bojím se, že dnes více čtenářů podobně se otáže — a to právem. Zvyklým na poesii 19. století »Orlando Furioso« nevyhoví; buď spoustou jmen a osob, neorganičností děje, nesrozumitelností v narážkách svých a souvislosti s díly cizími s jedné strany, dlouhým však kommentováním s druhé strany unaví a bude nuditi, — buď výstředním romantismem svým spojeným častěji s primitivním naturalismem vyloudí úsměv u čtenáře, sotva kdy však plně pobaví, jako bavíval své vrstevníky.

Příčina vězí ne tak v přežilosti romantismu, jako v básni samé. Kdyby měla aspoň onu jemnost a delikátnost básnické dikce, kouzelnou snivost ovzduší, čarovnost skupení a psychologickou zajímavost moderního romantismu! Ale toť u srovnání jako »kyklopské hradby« proti tajeplnému dómu gothickému. Báseň rozměrův ohromných (46 zpěvů, 4893 stancí, 39.144 veršů), formy sic lehké a uhlazené, ale po zvyku doby archaisující, fantasie nezkrocené a proto také volně bloudící bez uzdy ohledů harmonie umělecké od obrazu k obrazu,

nehledící k souvislosti ani celku ani částí, a pro bohatost i těkavost svou jen v hrubých, povšechných rysech kreslící postavy hrdin — nerozeznáte všechny ty Rolandy, Rinaldy, Ruggiery a Ferragùy leč podle jména — a více než k postavám vůbec přihlížející k ději, k jeho bohatým a různotvárným zřídlům; báseň jak se stopami velkého genia, tak i známkami velké zkaženosti, hrubosti a nevkusu i doby i osoby básníkovy.

Servilní vděčnost a panegyrika trpaslíčího rodu panovnického zmrzí se vám od prvního zpěvu, ač naleznete pro ně omluvu ve stísněných poměrech mladého básníka, jenž po smrti otce živiti musil četnou osiřelou rodinu. Smyslnost a nestoudné výjevy, popisy a narážky častěji vám vženou růměnec studu do tváře, — ovšem známka to doby, smyslnost milujícího humanismu, ale též zrcadlo života básníkova, odlesk mysli frivolní a zásad rozpustilých. A hrdinové básně, lepší sice než byli současní, zidealisovaní, opravdu rytířské mysli, bojující nezištně pro víru a paní, zarážejí svou hrubostí a neomaleností, málo připomínajíce ony, jaké nám je vylíčil romantismus novověký; jsou snad naturalističtější, ale ne zámluvnější a zajímavější.

A tyto tři tahy: nemístná servilní chvalořečnost, smyslná láska a hrubá soldateska probíhají celou básní jako její nejvíce charakteristický, individualní ráz.

Myšlenka básně namítala se Ariostovi hned v mládí četbou proslaveného tehdáž díla hraběte Boiarda »Orlando Innamorato.« Osoby a jejich jména převzal tudíž odtud a osudy jejich bezprostředně k onomu dílu připojil; proto také postrádá báseň Ariostova všeliké exposice. Rovněž nebyl básník úzkostliv přejímaje i z jiných děl starších, jak klassických, tak středověkých, tu dikci, tu obrazy, tu celé vypravování, napodobuje, přetvořuje, upravuje po svém a všemu vtiskuje pečeť vlastní původnosti.

Italiani rádi srovnávají Ariosta s Dantem; po stránce formalní a jazykové dostihl Ariosto pěvce »Božské komedie,« částečně vzor svůj, ale co se obsahu týče, platil by tu výrok Giobertiho: »i due più grandi epici moderni paionsi essersi compartita fra loro la dualità del reale e dell' ideale, della natura e dello spirito,« musí však toto »reale« a »natura« míti význam ne souřadné různosti, ale záporu svých protiv, výraz hmoty nízko dole ležící, nepovznášející se nijak ani netoužící tam, kde trůní »ideale« a »spirito.«

Tolik povšechně se stanoviska čtenáře na sklonku 19. století. V jednotlivostech pokochá se místy každý, neschází v básni krásných episod, které jsou pravá díla mistrovská. Celkem však báseň může zajímati jen jako literarní a kulturní dokument svojí doby. Jinak jest dílem mrtvým.

To všechno nemá býti snad výtkou p. překladateli, že nám »Orlando Furioso« přebásnil; naopak, uznáváme, podjal se práce veliké a obtížné, která by byla dříve později nutnou a s niž on byl nejlépe. Překlad, pokud z prvních šesti zpěvů viděti, nezadá na mnoha místech originalu, místy však trpí šroubovaností, nesrozumitelností,

ne-li zrovna chybnou versí; byl už, jak dle ukázek a oznámení soudíme, dávno pořízen a nové prohlédnutí bylo by mu jen prospělo.

Poukážeme zvláště jenom na tato místa:

II, 13. E parea, più ch'alcun fosse mai stato
di coscienza scrupulosa e schiva

dí original výrazně, vytýkaje zvlášť »úzkostlivé a bojácné svědomí« poustevníka, jenž přes to pokušení podléhá; což nejasně podává překlad:

a nenašel by slabší tak se hned
pln zdráhání a obav z řeholníků

i ruší tak logickou protivu mezi první a druhou částí stance.

V třetím zpěvu hrdinská Bradamanta, prámáti rodu d'Este, nad hrobem Merlinovým dá si od čarodějky ukázati potomstvo své v podobě duchů. Rakev Merlinova stála v jeskyni rozdělené na dvě síně, a to v síni druhé, zadnější. Čarodějka postavila Bradamantu v prvé síni doprostřed, okolo ní nakreslila kruh a sama vstoupila do něho k ní. Duchové potomků přicházeli z venčí; vešli do prvé síně a přišedše ke kruhu uprostřed ní, nemohli přímým směrem dále, jakoby byli na zeď narazili; obešli tedy kruh stranou a vešli do druhé síně, třikrát z úcty obešli hrob Merlinův a postavili se pak u vchodu v síni druhé, načež čarodějka Bradamantě jednoho po druhém ukazovala, jmenovala a vyprávěla o jeho slavných činech. — Dotčená stance (III, 22) českého překladu jest proti názornému a zřetelnému popisu originalu příliš bezvýraznou, zmatenou a nepochopitelnou. — V témže zpěvu ve stanci 71. praví dle překladu čarodějnice Bradamantě: »Jak přijdeš tam, kde duní jeho (moře) jek, tré dnů tam pískem choď, skryt mezi skály.« Slova »skryt mezi skály« mají se odnášeti ku předchozímu »jek«!

Tamtéž st. 76.: »on lže, leč v odpovědi reji však chytrá neznající prodlení lhát začla (!) rovněž« — mnoho tu protikladu najednou, »leč« »však« v jedné větě! Original má doslovně: »paní, už napřed poučena, nedává se mu překonati ve lhaní.«

Ve zpěvu IV. vypravuje básník o čaroději Atlantovi, který létá na křídlaté obludě, půl koně, půl noha, uchvacuje ženy a rytíře v potyčkách i zavírá je na svém nedostupném hradě. Zajal tak i Ruggiera, milence Bradamanty, která ho jede vysvobodit. Z počátku zpěvu popisuje se zděšení a zvědavost lidí, když spatří Atlanta jeti vzduchem. Stance 4. originalu zní:

E vede (Bradamante) l'oste e tutta la famiglia,
e chi a finestre, e chi fuor nella via
tener levati al ciel gli occhi e le ciglia . . .

doslovně: »a vidí krčmáře i celou jeho rodinu — a jedny u oken a jiné venku na cestě, — jak pozvedají k nebi oči a obrví.« Překladatel sám si stížil toto místo, považuje 6 prvních veršů stance jako jedním rýmem spojené a v překladě to napodobuje; avšak famíglia, cíglia, maravíglia nerýmuje se přece se slovy: vía, sía, saría. Česká stance začíná takovým souvětím:

A krčmáře rodinu jeho vidí,
kdo k oknu moh', kdo k dveřím kroky řídí,
a vidí k nebi patřit spoustu lidí, —

Bradamanta spějíc za Atlantem přišla (v průvodu Brunellově) »na výšinu v Pyrenejích (IV, 11.) tam, odkud se odkrývá rozhled, není-li vzduch pošmurný, do Francie a do Španěl a na dva břehy (totiž moře středozemního a zálivu biskajského), právě tak, jako Appenin odkrývá zrakům moře slovanské a toskanské s vrcholku (Falterony), kudy se chodí do Kamaldoly. Odtud (totiž s výšiny pyrenejské) po strmé a neschůdné stezce se scházelo do hlubokého údolí.« Tento doslovný překlad originalu podal Vrchlický naprosto chybně touto stancí:

Od hory k hoře, od údolu k dolu,
až na strmou sráz přišli Pyrenejí,
kde, jasný vzduch-li, viděti lze spolu
říš Francie i Španěl, jak se skvějí
s Toskanským Slavské moře v Camaldolu;
lze rozeznati, (?) kde svah nejsrázněji
se kloní v důl, tam stezkou kamenitou
teď sestoupili zvolna nohou hbitou.

Na dvou místech se překladatel zajisté jen přehlédl, čta ve stanci 39, IV. »campagna« místo »compagna,« odtud odchylný překlad: »kol moh's jen nekonečnou stepi (!) zříti« — original má: »e lasciò in libertà quella compagna« (= a na svobodu pustil onu společnost) — a ve stanci 2, V. »liquida« místo »livida,« kdež proto z »modřin« staly se »slzy,« oboje náhodou smyslu stejně blízko.

St. 3, V. »Nekoná zlo, však ... hřeší« není snad logicky stejné s tím, co original praví: »Nejenom hřích velký páše, ale proti přírodě hřeší ...«

Kromě takovéto nebedlivosti, spěchu a přehlédnutí jeví překlad ještě jiné známky slohu a způsobu básnění Vrchlického: bezespoječné hromadění výrazů jeden obraz vystihujících (mnohdy docela si nepodobných), záliba v předložce »v« s akk., hledané obraty básnické, matné, nejasné představy působící (na př. II, 70.: »skála v dno propasti se ztrácela«? = skála spadala příkře do propasti), k čemuž se tu druží i několik záměn hrdinské Bradamanty s jakýmsi »ho« a »on.« Bylo též na několika místech pro stručnost češtiny vybývající verš stance vyplniti vlastní myšlenkou; jeden z těchto výplňků se však nepodařil (V, 42.). Zbytek verše doplněn totiž větou: »kraj zahaloval mrak,« jedná se tu však o sceně, v noci za jasu luny se odbývající, jak výslovně uvádí hned st. 49., o sceně, jež bez plného ozáření jest nemyslitelnou.

Celý překlad »Zuřivého Rolanda« bude v češtině, jak z této první části viděti, notně drahý; bude státi nejméně 10 zl.! *P. Š.*

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** „Povídky a obrázky.“ I. V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Díl XI. Seš. 104.—113. po 15 kr. Str. 319.

Z pěti povídek XI. dílu sebraných spisů Jiráskových největší cenu má rozkošná selanka »Maryla,« o níž však již 1887 v časopise tomto obšírně bylo pojednáno. Z ostatních »Blažej Chotěřinský,« obrázek surovosti Maďarů, již »loučili« (metali) hlavy vojínů nepřátelských do obleženého města, a povídka »Hejtmanská sláva,« spadají

dějem do doby bojů mezi Matyášem Korvínem a Jiřím z Poděbrad. V povídce poslední se vypravuje, jak český zemánek Jan Talafús z Ostrova opustil rodnou tvrz i mladou ženu, která se tím usoužila, a pro krále Ladislava Pohrobka bojoval v Uhrách pod Jiskrou z Brandýsa, dobyl mnohých vítězství, byl mocným hejtmanem v různých krajích uherských a zapomněl na domov uprostřed blahobytu, jemuž se těšil v cizině. Ale po smrti Ladislava Pohrobka odpadaly kraje rychle od Jiskry, nejdéle se bránil proti nepřátelům Jan Talafús, až také jeho vojsko bylo potřeno: zradila jej Estera, maďarka, do níž se Talafús vášnivě zamiloval, na niž ani po zradě její krátce před smrtí zapomenouti nemohl. Jako žebrák vrátil se Talafús na rodnou tvrz svou, Ostrov, kterou byl daroval sestře; ale manžel její Jenický brzy Talafúsa z Ostrova vyhnal. Když však král Matyáš blížil se s vojskem k Ostrovu, majetník jeho jej opustil, a pouze Talafús s druhem svým postavil se na odpor vojsku, aby zachránil dřevěnou tvrz, z níž pocházel. To byl poslední jeho čin hrdinský.

Děj »Rybníkáře« odehrává se 1625, krátce po bitvě bělohorské, kdy mnohé starobylé zámky dostaly se do rukou cizinců a zrádců, jakým vylíčen Libochovský, regent Milhostického zámku, »odpadlík, nepřítel svého lidu a své země.« Týž nedávno přestoupil ku katolictví a přinutil týráním své poddané i matku svoji, aby se stala katoličkou. Podkladem děje jest útěk mladého důstojníka Vostrovce, přezdívkou zvaného »rybníkář,« starého šaška Karbana i mladičké Salomeny, útlé dcery mistra Javorského, bývalého duchovního správce evangelického na Milhosticích, ze zámku; mladičká Salomena nechce se vzdáti víry otce, jenž vedl život plný »obětavosti a nebezpečenství« pro utvrzení vyznání evangelického v Čechách, mnoho snáší od surového pána svého, jenž s ní nedobře smýšlí, když zpozorovav její sličnost chtěl jí pořídit lepší šat a uleviti namáhavé práce její v prádelně. Dívka na útěku i s rybníkářem čeledí pána chycena i zabita. — Máme v obrázku tomto také postavu jesuity, P. Lippacha, jenž kreslen dle šablony našich svobodomyslných spisovatelů jako to licoměrník, padouch atd. Pan Jirásek chtěl čtenářům jistého druhu, kterým snad prostičký děj by nebyl dosti zajímavým, učiniti pikantnější, a chopil se prostředku tak ošumělého, kterého užiti by se styděl již i prostřední spisovatel historických novell.

Jeník (= Johanka), hrdina povídky »Johanka« byl hoch jako panenka, dobrý, štíhlý a hezký. Jako studující četl horlivě knihy německé a francouzské, až najednou stal se upřímným Čechem, kupoval i prodával knihy české, r. 1848. bojoval v Praze a za trest přidán byl k maďarskému pluku. Ale také tu statně hájil národnosti české, mnoho proto snášeje; on zůstal věren idealům mládí svého, zůstal věren památce předčasně zesnulé své milenky Albiny; láska jeho k nebožce byla tak veliká, že každodenně sestárlý navštěvoval hostinec, v němž nalezl děvče, podobné první lásce svojí. Významna jsou slova, jež Jirásek vložil do úst vypravovateli povídky o mládeži

dřívější a nynější: »Ó těch krásných časů!« volá vypravovatel, obraceje se k době dřívější. »Kde pak teď, které srdce pocítí onu radost, jakou my jsme měli, když vyšla nová, pěkná kniha, když četli jsme o projevech vlasteneckých, a jak vědomí české roste a se vzmáhá! A když jsme četli Kollára, jeho znělky! Ten plápol, pane, teď už pohasl, toho u nás už není! Řeknete: blouznění, zápal. Ano zápal! Bez toho nic není, bez toho se nesvede nic!... Teď už neblouzníme, teď jsme rozumnější... Jsme už ve škole praktickými, nebo jen na krátkou dobu sháníme se za idealy a brzo pak přicházíme do rozumu. A co horšího, my se pak idealům svého mládí prostě smějeme, nebo se za ně stydíme a je zapíráme. Všecko teď tíhne jen ku prospěchu, k sobectví, a z toho ta naše nesnášelivost a závist. Pak ovšem kouše jeden druhého a hledí, jak by ho snědl. To je ta praktičnost, to je ta rozumnost!« Slova ta napsal spisovatel 1883, ale ona dosud podržela úplný význam svůj. Taková je teď mládež — praktická, ale bez idealův; mladíkův, oddaných tak upřímně a pevně idealu svému, jako byl Johanka, nenajdeš, leč bys jejich chlubná slova přijímal za skutky. *A. Vrzal.*

M. A. Šimáček: **Otec.** (O.)

Dvě osoby účastny jsou hříchu: Alexander Vorel a Ema; obě stojí v popředí romanu. Na Alexandrovi proveden jest vývoj hříchu a pokání od jeho vzniku odpadnutím od Boha až k odčinění jeho opětným návratem k Bohu. Tato přirozená souvislost mezi hříchem a nevěrou z něho vyrůstající jest vniterní vazbou celého romanu, na níž spočívá jeho nepopíratelná hodnota mravní. Lidí, jako Alexander, jest mnoho, a proměna, jež v duši jeho během života se udála, vylíčena velmi přirozeně a pravděpodobně. Alexander vyrostl v poměrech, kde vnějších projevů zbožnosti svědomitě se dbalo, otec jeho byl sice jinak světákem, ale za to matka trpící a strádající velmi zbožná. Bylo tedy v nitru Alexandrově hojné símě náboženství. Otci svému nemohl odpustiti, čím na matce hřešil, a nevěřil slovům sestry své Flóry, že naučí se hříchy omlouvati, ani když bouři mladosti měl už za sebou a základy své víry otřesené na dobro. Tu zjeví se před ním Emča, v něm probudí se chtíč, i začne chápati, že »těžko svůdnému zevnějšku odolat, že patří k tomu hodný kus mravní síly«; v myšlenkách omlouvá otce svého i prosí duši matky své, aby otci odpustila. Zatím chlácholil se svými šlechetnými, idealnými záměry, hrál si s ohněm lásky a rozdmýchal jej v mocný žár, až skutek byl vykonán. Teď vystřízlivěl probudiv se a začal se styděti. Přízeň hraběte náhle v něm oživila ctižádost a naděje ve skvělou karrieru smetla všecky zásady, idealy a reformatorské myšlenky. Začal býti »praktickým« člověkem, a brzká smrt otcova utvrdila ho v tomto směru, neboť poznal, že tento muž jen praktickou obezřelostí svou tak vysoko se vyšinul. Stud mu kázal co nejdále odstraniti vše, co mu vinu jeho připomínalo; s počátku ještě chtěl Emču ponechati u sebe za služku, jako Pepku měl otec jeho. Ale sešlo s toho, zavrhl ji a

zapomněl na vše, honě se za ctí, bohatstvím a mocí. Dosáhl všeho. Ale časem objevila se v něm nemoc, již si za mladu hýřením utržil, a která spolu se smrtí matky jeho hned tenkráte probouzela v něm zbožné pocity a sliby ctnostného života. Ale choroba ta jevila se i na jeho dvou dceruškách, nejdražším pokladu jeho. Tu začal cítiti prst Boží. »... tu stával často v noci s rukama sepjatýma a okem upřeným prosebně na obraz anděla strážce visící nad postýlkou. Obracel se k Bohu v těžkých těch chvílích dovolávaje se jeho pomoci, ne s pravou věrou, ale v jakési obavě, že snad přece jest jen dobře to učiniti, skřížiti ruce a říci: »Bože, pomoz, hleď, vždyť i já se k tobě modlím...« (str. 216.). Tak začala v něm víra opět klíčiti a zapouštěla kořeny tím hlubší, čím více vzmahala se jeho nemoc a čím větších vymáhala dávek arsenu. Náhlá smrt jeho ženy naplnila ho hrůzou před smrtí vlastní. S těmi myšlenkami »do srdce jeho vcházela veliká pokora před Bohem a veliká úcta k jeho cestám a skutkům« (str. 225.). Když pak smrt urvala mu obě dcery, sotva že dosáhl cíle svých tužeb, tu vzpomněl si v opuštěnosti své náhle, že má ještě syna, a s touto myšlenkou padlo náhle jasné světlo na všechen život jeho, v němž spatřoval nyní okem živoucí už víry nepřetržité pásmo účinků prozřetelnosti a milosti Boží: »Ale že měl v srdci víru v Boha, viděl v smrti svých dcer a ve vyšlehnutí vzpomínky na syna jeho ruku, viděl v nich jeho příkaz, jeho milost, aby ještě před smrtí napraviti mohl svůj hřích, učiniti svou povinnost« (str. 237.). Této povinnosti chtěl věnovati poslední síly své. Tak prozřetelnost Boží přivedla Alexandra v ta místa, odkud hříchem se vzdálil: »Vrací se k ní (k Emě) celou prudkostí svých vzpomínek. Rozebírá, jak by vše bylo bývalo, kdyby byl uskutečnil své prvotní plány a Emču si byl vzal... Všichni mohli býti tak šťastni, mohli míti dětí více, radovat, těšit se z nich... A Alexander vžívaje se do těchto myšlenek cítil celou tíži svého provinění a zatracoval v návalech smutku a lítosti všechen svůj život« (str. 243. n.). Tím byl obrat k Bohu v duši Alexandrově dovršen a spolu přirozeně odpykána křivda, jíž se na Emě dopustil. Co následuje, jest trestem za zanedbání povinností otcovských vůči synovi ze hříchu vyrostlému.

Hříchu byla účastnou i Ema. Již to, že klesla, jest jaksi trestem za lehkomyslný život jejího otce, jenž ledabylo staral se o vychování své dcery. Hlavní pokutou však byl život Emčin po hříchu spáchaném. Ptáme-li se po jejím náboženství, chovala sice i ona v sobě city zbožné, ale pravé víry v Boha neznala; hrdost její (str. 243.), jež jevila se již za mladu v pyšném odmítání jak slečinek městských tak dcerek sousedů, ustupujíc neodolatelnému pudu vrhati se do nízkosti (str. 12.), byla příčinou její záhuby. Hrdost tato, následek nedostatečného vychování jejího, po nezdaru a sklamání, jež ji stihly, jevila se jako zarytý vzdor, jenž jí odnímal síly vzpamatovati a vzchopiti se opět a střemhlav ji řítil do nízkosti. Byl to nedostatek víry v Boha, jenž ji uvrhl v zoufalství. Důvěřujíc jen poněkud v milosrdenství Boží, mohla ne sice šťastně, vždy však ještě snesitelně

žíti, jako žila žena dělníka Valtery, u níž bydlela, a jež totéž zažila, co ona. Tak mohla i napraviti chybu svou vyplněním povinnosti jiné, pečlivějším vychováním syna svého a zachráněním jeho od záhuby nezaviněné a nezasloužené. Ale tento vzdor, tuto hrdost zoufalou zaplatila řadou let bídného života svého, plného hrozných utrpení, a bídnějším ještě koncem svým.

Kolem těchto dvou hlavních osob našeho romanu řadí se značný počet jiných v souladný celek, jenž jest věrným obrazem nemalého kusu národní bytosti naší. Od starého hraběte a úředníkův jeho až k těm služkám a dělnicím nejsprostšího druhu máme tu samé postavy živoucí, vzaté ze života skutečného, kreslené obratně, s věrností, která jen bystrému pozorovateli a znalci svého oboru vlastní jest.

Pan Šimáček jest vynikajícím zástupcem realistického směru v naší literatuře. I nejnovější jeho roman k němu se hlásí, a to již samou půdou, z níž vyrostl a kterou spisovatel zvláště si oblíbil, totiž rázovitým životem našich českých cukrovarů. Jest tu plno zajímavých líčení přerozmanitých výjevů továrního i širšího společenského života, z nichž některé nezvyklostí a novotou čtenáře překvapují, jako ples dělnic po skončené kampani (str. 126. nn.), jiné mohutností právě poesie uchvacují, jako štědrý večer v cukrovaru (str. 111. nn.), všecky svou živoucností a plastickou názorností poutají. Však základní myšlenka celého romanu, tak nám se zdá, vymyká se z těsných pout nějakého realismu, jenž by kromě formalných zvláštností a vnějších známek individuality spisovatelovy něčeho si osoboval, vznášeje se k těm výšinám poesie, ideí a umění, z nichž síla mnohé starověké tragoedie se prýští. Šimáčkův roman, složený z krátkých kapitol, jež mluví jen tolik, co čtenáři třeba, napíná pozornost od počátku do konce. Kdo myslí, má o čem přemýšleti. Spisovatel nemíní snad na svou víru obraceti někoho; ale pravdě podobno jest, že leckde ve světě viděl patrný účinek těch myšlenek, na nichž vypravování své založil, ač nepracuje-li realismus pouhým výmyslem. Co se mluvy týče, roman »Otec,« až na některé mluvnické zvláštnosti spisovatelovy, sepsán jest pěknou, ryzí, jadrnou češtinou. Illustrator p. J. Ulrich provází text četnými, někdy dosti zdařilými obrázky. *L. Šolc.*

Ruská knihovna. Sv. X. Spisy *Nikolaje Vas. Gogola.* Sv. 1. „Dobrodružství Čičikova," aneb „Mrtvé duše." Přeložil *Ignác Hošek.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 401. Cena 1 zl. 50 kr.

Fabule a zápletka humoristicko-satirické epopeje Gogolovy »Mrtvé duše« jest založena na té okolnosti, že na Rusi statkáři v době před selskou reformou (1861) byli ceněni v obecném mínění i v dáňkových seznamech dle »duší,« t. j. dle počtu sedláků, kteří bydlili na statcích jejich. Statkář mohl »duše« (sedláky) prodati, vyměniti, zastaviti, prohráti nebo propiti právě tak, jako na př. pole a domy. Čas od času konaly se revise »duší,« a daně, v poslední revisi určené, platil statkář až do příštího sčítání lidu, třebas i v době té statkář několik »duší« pozbyl, třebas i několik sedlákův umřelo

neb uteklo. Takové »duše,« takoví sedláci, kteří zatím zemřeli nebo statkářovi utekli, které však dosud existovaly pro dáňkové listiny, nazývaly se »mrtvé« a mohly se rovněž prodávati, vyměňovati i zastavovati.

V tomto zřízení, které nikoho neuráželo, Gogol uviděl výborný a působivý motiv, aby nakreslil na základě jeho velkolepý obraz socialního života ruského. Hrdinou svého romanu učinil Pavla Ivanoviče Čičikova, od přírody dobrosrdečného, ale pochybeným vychováním zkaženého člověka. Otec jeho zavezl jej do městské školy a dal mu rozumné naučení: »buď úslužným ku představeným a učitelům. Budeš-li úslužným ku představenému, třeba bys ve vědě neprospíval, a třeba by ti Bůh nedal vloh, přece budeš postupovati a všechny předstihneš... obcuj s těmi, kteří jsou bohatší, aby za příležitosti mohli tobě býti užitečnými. Nedávej dárků nikomu..., ale chovej se raději tak, aby tobě dávali dárky a především schovávej a ukládej každou kopějku; ta je nejspolehlivější na světě. Soudruh nebo přítel tě ošidí a v neštěstí první tebe zradí, ale kopějka tebe nezradí... Všecko uděláš a všecko prorazíš na světě kopějkou.« A hošík vštípil si dobře do hlavy naučení otcovo, byl úslužný k učitelům, míval dobré známky »za vzornou pilnost a dobré mravy« a vystudovav zatoužil po životě ve vší hojnosti a pohodlí, jehož snažil se dosáhnouti všemi možnými prostředky, ať poctivými ať nepoctivými. Pobyv nějaký čas ve službě finančního úřadu, uhlazeností naklonil si představeného; měl v sobě všecky vlastnosti, kterých je třeba pro tento svět: »i příjemnost v obcování i obratnost v úředních věcech.« A tak dosáhl záhy výnosného místečka a využitkoval ho znamenitě, dostal se do komise pro vystavění státní budovy, při čemž mnoho peněz shrábl do své kapsy, později dostal se k celnímu úřadu, horlivě chopil se služby a zároveň byl ve spojení s podloudníky; tu však řádění jeho bylo odhaleno, Čičikov však opět vymknul se trestnímu soudu a uschoval si částku peněz, 10.000 rublů, s nimiž začal nový podnik. Jsa mužem vynalezavým, nezoufá nad stavem svým, nýbrž hledá nový prostředek ke zbohatnutí, a ten odhalí v »mrtvých duších.« Vymyslil si nový plán: bude cestovati po Rusku a kupovati na přesídlení do chersonské gubernie »mrtvé duše,« t. j. sedláky, jichž statkáři pozbyli a přece musili za ně daň platiti; duše ty dostane často zadarmo, nebo za velmi laciný peníz, poněvadž zbaví tím statkáře břemena daně. Koupené »mrtvé duše,« zaznamenané ovšem v kupních listinách za živé, zastaví u banky, dostane za ně slušnou půjčku a pak si koupí skutečný statek se živými sedláky. »Udělav kříž« přistoupil k dílu.

Pod záminkou, že si hledá nové bydliště, podnikl cestu do oněch končin Ruska, které nejvíce trpěly úmrtností, kde bylo možno nakoupiti laciněji potřebného lidu, vyhledával lidi, s nimiž snáze mohl uzavírati takové obchody. A tak v prvním dílu mravopisného romanu Gogolova vidíme Čičikova, an na bryčce, na které s ním jezdí lokaj Petruška, nosící »s sebou všude svůj zvláštní vzduch

a svůj vlastní zápach,« a často opilý kočí Selifan, vjíždí do vrat originalního hostince gubernského města N. N. Čičikov usídliv se v hostinci jako kollegijní rada a zevrubně přeptav se sklepníka na gubernatora, předsedu soudního dvoru, prokuratora a zvláště na okolní statkáře, věnoval celý druhý den návštěvám městských hodnostářů.

„V rozmluvách s těmito hodnostáři," vypravuje Gogol, „uměl obratně polichotiti každému. Gubernatoru se zmínil jako mimochodem, že do jeho gubernie se vjíždí jako do ráje: cesty jsou všude jako samet, a že ty vlády, které ustanovují moudré hodnostáře, zasluhují veliké pochvaly; policejnímu řediteli řekl cosi lichotivého o městských strážnících; ba v rozmluvách s místogubernatorem a předsedou soudního dvoru, kteří byli pouhými státními radami, řekl omylem dvakrát „vaše excellence," což se jim velimi zalíbilo."

Následek takového příjemného dojmu, jaký Čičikov na všecky učinil, byl, že byl pozván ke gubernatorovi na domácí večerní zábavu, druhého dne k policejnímu řediteli atd. Čičikov všude ukázal se zkušeným člověkem ve vznešené společnosti.

„Ať byla rozmluva o čemkoli, on vždycky uměl se jí súčastniti: byla-li řeč o hřebčinci — uměl promluviti o hřebčinci; mluvili-li o krásných psech — činil také tu velmi rozumné poznámky; rozprávělo-li se o vyšetřování, konaném soudním dvorem — ukázal, že jemu nejsou neznámy ani soudcovské zkušenosti; rozumovali-li o hře na kulečníku — ani ve hře na kulečníku ničím si nezadával; mluvili-li o ctnosti — i o ctnosti uvažoval velmi krásně se slzami v očích; o výrobě kořalky — i v kořalce byl zkušeným; o celních naddozorcích a úřednících — i o nich soudil tak, jakoby sám byl býval i úředníkem i naddozorcem... Všichni úředníci byli spokojeni příjezdem nové osoby. Gubernator se o něm vyjádřil, že jest dobře smýšlejícím člověkem; prokurator — že jest zkušeným člověkem; četnický plukovník říkal, že jest učeným člověkem...; policejní ředitel — že jest ctihodným a roztomilým člověkem; žena policejního ředitele — že jest nejroztomilejším a nejzpůsobilejším člověkem. Ba i sám Sobakevič, který zřídka se zmiňoval o někom pochvalně...," nazval jej „nad míru příjemným člověkem."

Popisuje tyto návštěvy, plesy a hostiny vznešené společnosti gubernského města, Gogol maluje nám zároveň temnými barvami život městský v řadě komických scen, líčí různé nedostatky úřednictva, mravní zkaženost, pletichářství, úskočnost, taškářství, podplatnost, bezectnost a nesvědomitost, — mělkou samolibost žen, vášeň k parádě a pletkám milostným, záletům, upejpavost a pomlouvačnost atd. Jedna z nejzajímavějších scen vznešeného světa je návštěva, kterou učinila »prostě příjemná dáma« »dámě příjemné ve všech způsobech« (hl. IX.).

Zatím Čičikov seznámil se u hodnostářů městských s několika okolními statkáři, načež počal je objížděti, aby s nimi provedl obchod svůj. Tu poznáváme předně krajinu a venkovský život selský, zvláště pak stav statkářstva v době nevolnického práva i seznamujeme se s několika zajímavými typy z třídy této. Gogol ukazuje nám na nedostatek rozumné činnosti v životě statkářů, na prázdnou a sentimentalní blouznivost, zosobněnou v postavě Manilova »se sladkýma očima jako cukr,« na obmezenost zájmův a tupost ducha (Korobočková),

na divokou hrubost, neohrabanost a vydřidušství (Sobakevič), na ohavné skrblictví a lakomství (Pljuškin), na prohnané lhářství, hrubé taškářství a hýřivost (Nozdrev) a na podobné neřesti. Právě tyto postavy statkářů jsou tak věrné a typické, že vlastní jména jejich změnila se ve jména obecná: tak skrblíka nazývají Rusi Pljuškinem, lháře a hýřila Nozdrevem, sentimentalního blouznivce Manilovem atd.

Když Čičikov nakoupil hojné množství duší a tím si zjednal ve vyšších kruzích gubernského města velikou vážnost, Nozdrev odhalí při jakémsi plesu celý jeho podvod; brzy se pak v městě rozhlásí pověst, že Čičikov chtěl vlastně »mrtvými dušemi« odvrátiti od sebe podezření výmyslem tím a snáze unesl gubernatorovu dceru, jejíž rodiče ke sňatku jejímu s Čičikovem prý svoliti nechtějí. Najednou je celé město proti němu, tak že mu nezbývá nic jiného, než aby město opustil.

Tímto útěkem Čičikova končí I. díl romanu, vydaný r. 1842. V dílu tom vylíčil pouze negativní, temné stránky ruského života, vybral pouze typy negativní. Na jednom místě romanu Gogol sám vysvětluje, proč volil za hrdinu ničemného výdělkaře a hospodáře Čičikova.

„Velmi je pochybno," praví, že by hrdina námi volený zalíbil se čtenářům. Damám se nezalíbí, to můžeme říci určitě, neboť damy žádají, aby hrdina byl samá dokonalost... Ale ctnostného člověka spisovatel přece nevyvolil za hrdinu. A může i říci, proč ho nevyvolil. Protože je konečně čas popřáti oddechu ubohému ctnostnému člověku; protože se bere nadarmo ctnostný člověk; protože udělali ctnostného člověka koněm, a není spisovatele, který by nejezdil na něm poháněje ho i bičem i vším, cokoli popadne; protože stýrali člověka ctnostného tou měrou, že na něm není ani stínu ctnosti; protože pokrytecky přivolávají ctnostného člověka, protože si neváží ctnostného člověka. Ne, už je na konec čas zapřáhnouti také darebáka. Tedy zapřáhneme darebáka!"

Zavrhnuv tím onoho domněle ctnostného člověka, jakého kreslívaly tak zv. mravopisné romany ruské na počátku tohoto století, učinil hlavním hrdinou romanu Čičikova, člověka skutečného, člověka z ruské říše. »Vzal jsem jej za hrdinu,« vysvětluje v předmluvě k druhému vydání dílu tohoto z r. 1846., »spíše proto, abych ukázal nedostatky i neřesti ruského člověka, ne však jeho přednosti a ctnosti; také všichni lidé, kteří jsou kolem něho, jsou vzati proto, aby ukázali naše slabosti a nedostatky. Lepší lidé a charaktery budou v dalších dílech.« Chtěl on nakresliti v romanu svém celého člověka ruského, všecky v pravdě ruské, ryzí vlastnosti národní; typy prvního dílu zastupují výlučně negativní vlastnosti ruské, positivní typy tedy měly býti představeny v dalších dílech. Ale Gogol sám velmi dobře pozoroval, že zvláštností talentu jeho není kresliti typy positivní, světlé, nýbrž negativní.

„O mně mnoho mluvili," píše Gogol ve své „Perepisce," „rozbírajíce ty a ony stránky mé, ale hlavní podstaty mojí neurčili. O ní slyšel pouze jediný Puškin. On mně říkával, že ještě žádný spisovatel neměl toho nadání,

aby vystavoval tak jasně bídnost života, aby uměl kresliti s takovou silou bídnost bídného člověka, aby veškera ta drobotina, která mizí očím, kmitla se mocně před očima všech. Tohle je má hlavní vlastnost, pouze mně náležející ...“

Líče tedy mistrovsky »bídnost bídného člověka,« viděl, kterak mu těžko kresliti člověka ctnostného; »nevybral jsem za hrdiny své,« píše Gogol příteli svému, »lidí ctnostných. Hlavou jich nevymyslíš. Pokud aspoň poněkud se jim nepřipodobíš, pokud nezjednáš si... několik dobrých vlastností, mrtvé bude všecko, cokoli napíše péro tvé, a jako země od nebe daleko bude od pravdy.« Kreslil tedy Gogol nejprve hrdiny negativní, nectnosti lidí, ne snad ze záliby ve hnusnosti, bídnosti, nýbrž proto, že posmívaje se hrdinům svým, posmíval se, jak sám praví, nectnostem svým a tak se jich zbavoval. V dílu druhém chtěl předvésti typy positivní, ctnostné lidi, ale charaktery jejich dlouhé se mu nedařily: pracoval stále, škrtal, doplňoval, upravoval, ale co napsal, spaloval, poněvadž to nevyhovovalo uměleckým požadavkům jeho. Ovšem talent jeho neklesal; naopak muži, kteří slyšeli některé hlavy z II. dílu, jež pak Gogol spálil, byli nadšeni uměleckostí hlav těch a tvrdili, že hlavy ty byly daleko lepší prvního dílu romanu. Bohužel, zpracování toto se nám nezachovalo, a co čteme v II. dílu romanu »Mrtvých duší,« sotva nám dá jasný pojem o tom, co Gogol zamýšlel a skutečně také napsal. Jsou to pouze nepropracované úryvky z II. dílu, psané asi v době, kdy byla vydána první část romanu.

Ovšem i tu nalezneme hojnost pěkných scen, pěkných typů. Čičikov v dílu tomto vystupuje se svým taškářským apparatem na jiném místě, rychle kráčí svému trestu vstříc. Nakoupiv veliké množství »mrtvých duší,« chce vydělávati ještě také na jiném poli, míchá se do sporu o dědictví a padělá směnku; v tom zasáhne ho ruka spravedlnosti, když on myslí, že jest u cíle svých snah. Odhalen policií celý řetěz jeho podvodův, a on by byl ztracen, kdyby se ho nebyl ujal milionář Murazov, jenž mu dává tuto vážnou radu:

„Ach, hlavní věcí není toto jmění, pro které lidé se soudí a zabíjejí druh druha, jakoby člověk mohl si zjednati blaho v tomto životě, nepomýšleje na onen život. Věřte mi, Pavle Ivanoviči, že dotud nebudou lidé míti blaha pozemského, dokud nezanechají všeho, proč pronásledují a hubí druh druha na zemi, a dokud se nebudou starati o blaho duševné... Mluvte si cokoli. Na duši přece závisí tělo... Nemyslete na mrtvé duše, nýbrž na svou živou duši a dejte se s Pánem Bohem na jinou cestu!“

Z postav tohoto II. dílu nejzdařilejší jsou: nečinný šlechtic Tentetnikov, jeden ze »zbytečných« lidí, vzniklých na půdě nevolnické, jakých nám později Turgeněv představil celou řadu; svému břichu pouze žijící Petr Pětuch, melancholický Platon Platonov, jenž nevěda, co dělati, provází Čičikova na cestách jeho, čistě ruský typ Chlobujeva, podivné směsi mystické nábožnosti a prostopášnosti, novomodní národní hospodář plukovník Koškarev a j. Ale positivní osoby: Uleňka, Kostanžoglo a Muravov jsou postavy vymyšlené a málo živé.

A. Vrzal.

Kniha pro každého Moravana. Sepsal *V. Brandl.* Druhé rozmnožené vydání. V Brně 1892. Nákladem „Matice moravské.“

Mimo monumentalní práci Ř. Volného a kromě Kořistkova německého obšírnějšího díla vlastivědného máme krátké vypsání Fr. Vaňka (»Vlastivěda Moravy a Slezska,« 3. vyd. v Olomouci 1870 o 65 str.) a širší »Vlastivědu Moravy,« kterou psal K. Filipovský. Slovutný spisovatel »Knihy pro každého Moravana« napsal r. 1860. »Handbuch der mährischen Vaterlandskunde« v Brně a vydal v Praze r. 1865. Stručný přehled vlastivědy moravské (otisk článku »Morava« z Riegrova »Slovníka naučného«). »Kniha pro každého Moravana« byla vydána poprvé r. 1863. v Brně nákladem Dra. Fr. A. Šroma, jemuž byla spisovatelem věnována. Ukázala se nutná potřeba, aby obsažná a důležitá kniha tato téměř po třiceti letech znova byla vytištěna s opravami a doplňky přiměřenými i potřebnými. Knihu z převalné části obnovenou, velmi rozhojněnou a doplněnou vydala podruhé »Matice mor.« jako náhradou za podíl členský na r. 1890.

Brandlovo dílo má tři oddíly, oddíl statistický, dějepisný a místopisný. Prvé vydání majíc 335 stran jest u vydání druhém rozšířeno do 414 stran. V novém vydání, jak jest přirozeno, byly stopy a míle změněny na metry a kilometry.

V oddíle statistickém (až po str. 97.) jest vypsána poloha země Moravské, hranice a velikost, hory a roviny i kotliny, řeky, podnebí, plodiny, hospodářství, dobytkářství, včelařství a hedvábnictví, průmysl a živnostnictví, vlnařství, plátenictví, bavlnictví, koželužství, papírnictví, továrny tabákové, pivovary, sladovny, lihovary, octárny, cukrovary, sklářství, hliněné zboží, průmysl dřevařský, sirkárny, knihtiskárny (nedopatřením jest vynechána na př. tiskárna v Dačicích), hornictví, obchod, silnice, železnice, pošty, telegrafy a telefony. Potom jest podáno školství obecné, střední a odborné i ústavy vychovávací; ve středním školství není zmínky o Uničově. Za školstvím jsou připomenuty spolky, nemocnice a robotárny, vytčena politická správa zemská, soudnictví a správa finanční. O vojenství není podán obraz celkem přesný. Potom jest vylíčena správa zemská autonomní (výbor zemský), a velmi pěkně jsou vypsány poměry markrabství Moravského ke koruně České. Pojednání o znaku zemském jest výborné a v »Obzoru« dříve uveřejněno. Správně jest vyloženo jméno země Moravské (srv. »Čas. Mat. mor.« r. 1891.) a popsáno obyvatelstvo dle sčítání z r. 1890.; města a místa, která mají více než 2000 obyvatelů, jsou podle velikosti všechna pořadím vyjmenována. Zevrubněji nežli u vydání prvém pojednává autor o národnostech, potom o náboženství a správě církevní. Výborně jsou vylíčeny stav vzdělanosti a mravy i způsoby Moravanů jakož i národní písně. K pojednání o starožitnostech moravských jest přidán K. J. Maškou zevrubný seznam všech míst, kde starožitnosti byly nalezeny. Stručnost, ale přece úplná povšechnost jsou význačným měřítkem oddílu statistického. Jen bychom si přáli, aby popis o horách a řekách byl zevrubnější; Hřiběcí hory slovou nejsprávněji Chřiby.

Po rozhledech statistických jest vylíčen přehled dějin moravských. Důkladný vydavatel pramenův o dějinách moravských jeví se jako přesný a bystrý dějepisec, jehož případné, zralé i rozvážné úsudky o dějinách země Moravské u znalců soudných najdou pochvalu. Brandl rozděluje dějiny moravské na čtyři doby: *A)* Dobu nejstarší, *B)* dobu Mojmírovskou, *C)* dobu Přemyslovskou, *D)* dobu od r. 1306. do r. 1628. Doba nejstarší dle povahy věci jest podána stručně. Za to zevrubněji jest vylíčena nejslavnější doba země Moravské za Mojmírovců Rastislava a Svatopluka s případnou charakteristikou největších knížat moravských, a s pietou jest vypsána apoštolská činnost sv. Soluňanův. O něco stručněji jsou vypravovány dějiny moravské za Přemyslovců. Spisovatel pak přechází k době Lucemburské a Husitské, líčí dobu Poděbradskou a Jagajlovskou i panování prvých Habsburků v novém věku na Moravě. Větší pozornost věnuje stavovskému povstání a charakterisuje slavného Karla st. Žerotína. Vydáním Obnoveného zřízení zemského (dne 1. července 1628) a konečnou úvahou jest doplněn jadrný přehled dějin moravských (na str. 98. až po str. 256.).

Dovolíme si připomenouti, že do historického vypravování se vloudila některá nedopatření. Že sv. Method pokřtil bulharského Borisa, nyní se vyvrací; sv. Václav byl zavražděn r. 935. (nikoli 936); Maďaři byli poraženi r. 955. na Lešském poli Otou I. (nikoli Jindřichem Ptáčníkem); Anna, dcera Karlova, byla chotí angl. krále Richarda II. (nikoli Eduarda III.); císař Zikmund nezemřel smířen s národem českým; Hynce Ptaček z Pirkšteina byl hlavou horlivé strany podobojí; císař Bedřich za doby Jiřího Poděbradského byl svého jména III. (nikoli IV.) atd. Připomínáme těchto nedopatření, nechtějíce vytýkati, ale jen skromně pouze upozorniti na chybičky nahodilé, které záslužnému a výbornému historickému přehledu neubírají skutečné ceny.

Třetí oddíl Brandlova díla slove místopisem. Oddíl tento jest zahájen výtečným úvodem o stáří osad a významu osadních jmen, kterýž úvod po svém původním uveřejnění v »Obzoru« byl všeobecně oceněn doma i v cizině a jest nejdůmyslnější úvahou knihy Brandlovy (na str. 257. až po str. 275.). Po úvodní rozpravě jest podrobnější popis důležitějších míst moravských dle pořící (na str. 276. až po str. 410.). Spis. provází nás pořícím Svratčiným, Svitavinym, Jihlavinym, Dyjským, Haninym, Moravinym a Odřinym. Některá místa u vydání prvém připomenutá jsou vynechána a jiná důležitá nově přidána. Aby kniha příliš nevzrostla, nepřijal Brandl některých míst, kterých leckdo bude postrádati. Z bohaté své znalosti archivní při městech význačných píše Brandl vlastně krátké monografie městské, nezapomínaje k datům všeobecně topografickým připojovati historické události a přidávati zprávy o vzdělanosti a patře na osady i s hlediska kulturního.

Místopisu věnoval spisovatel bedlivou revisi, ale přece ostalo lecco neopraveno, zvláště několik městeček, na př. Stonařov, Starč atd., jest v topografii jmenováno jako vesnice. V Třebíči soukenictví se nepěstuje, ale ovšem obuvnictví tam kvete. Při jednotlivých místech jsou jmenováni znamenitější rodáci, ale jest vynecháno, že v Tovačově narodil se hud. skladatel Förchtgott

Tovačovský a v Třebíči prof. Albín Bráf. Že se slavný kazatel Jan Milíč (nikoli Milič) zvaný z Kroměříže narodil v Kroměříži, jest popíráno. Data o počtu obyvatelstva jsou téměř všude dle sčítání z r. 1890. (O Tišnově na str. 50. čteme, že má 2589 obyv., ale na str. 281. má počet 2805.) O Dominikovi Fr. Kynském není jisto, byl-li zavražděn v Brně r. 1848., umřel asi mrtvicí, protože není příčiny, proč by vražda na něm byla spáchána. Rodiště Fr. Bartoše slove Mlatcova (nikoli Mladcova). Domštat zní česky Domašov. Knihovna kláštera rajhradského má přes třikrát tolik svazků (55 tisíc), než udáno. Také mělo býti připomenuto rodiště Komenského Nivnice, protože důkazu, že se slavný paedagog narodil v Uher. Brodě, nelze dokázati. Myslíme, že by bylo vhodno, kdyby byl spisovatel u všech míst, která již o sobě mají monografické popisy, připomenul těch monografií, jakož učinil u Velké Byteše, jejíž jméno v seznamě místních jmen jest náhodou vynecháno. Také by bylo zajisté příslušnou ozdobou knihy, kdyby bylo možno přidati mapu země moravské; vždyť u nepatrné knížky Vaňkovy jest mapka Moravy a Slezska.

Kniha Brandlova jest zakončena stručnou zmínkou o enklavách moravských ve Slezsku, dodatkem o rodištích některých mladších spisovatelův a seznamem jmen osad, v topografii jmenovaných.

Jsme na konci referatu o Brandlově »Knize pro každého Moravana,« kterou upřímně a snažně každému Moravanu schvalujeme a doporučujeme jakožto nejlepší vlastivědu moravskou, jejíž vydáním »Matice moravská« opravdově svým členům se zavděčila. Vydání, tištěné v akc. mor. knihtiskárně, jest velmi úhledno; některé chyby lze snadno opraviti. Krámská cena knihy jest 2 zl. 50 kr.; členům »Matice moravské,« kterým nebyla dána jako podíl za rok 1890., prodává se za 2 zl.

Brandlova práce vlastivědná ve druhém vydání rozmnoženém jest nezbytnou pomocnou knihou každému, kdo chce zevrubněji poučiti se o statistice moravské po všech stránkách jejích. Nejdůležitější předností výborné knihy jest ukazování na důležitosti kulturní jak v části statistické, tak zvláště v oddíle historickém a topografickém. Kulturně-historické úvahy v oddíle dějepisném, znamenitá úvaha o stáří osad a významě jmen topických a četné zprávy v části místopisné jsou výbornými příspěvky do dějin vzdělanosti země Moravské i národa našeho. Proto také »Kniha pro každého Moravana« velmi dobře doporoučí se i nemoravským Čechům všem. Doufáme, že doba nejbližší spatří dílo Brandlovo u vydání třetím, ještě dokonalejším vydání druhého; neboť jen pilné jiné archivní práce nedopřály panu archiváři, aby »Kniha pro každého Moravana« byla úplně bezvadnou. »Matice moravská« může dílo Brandlovo velmi dobře počítati mezi své nejvážnější publikace. *Fr. J. Rypáček.*

A. Klášterský: **Poli a lesy.** (O.)

II. »Láska a květiny« ve všednosti života osvěžují. Básnička úvodní jest přeplněná a málo výrazná. — »Motiv národní« (»počkej jen do jara, až bude fiala kvésti«): kolik jich asi na to čeká? »Dej

tenhle rok, Bože, kvést fialám dříve!« — »Zimní píseň« nevyniká ničím zvláštním. Oko — zvonky v travině (v zimě?), růže na prsou vždy kvetoucí — teplo pod nimi. — »Z jara« země květiny ukrývá jak může, stínem nebo sněhem, ale cítíme je: i prvá láska se skrývá, ale rázem se prozradí. — »Fijalky« kupuje dama na cestě z kostela své nemocné dcerušce; ji však bolně dojmou, že vstaly a ona nepovstane. Zakončení básničky nepůsobí příznivě, ano dojem ten jaksi seslabuje. — »Lesem,« jenž »ode dávna je přítel lásky,« šli bez obavy, býti vyzrazenu; ale mně večer modrý zvonek přece štěstí jejich vyzradil. — »Ve staré váze« svěží květiny — ve všednosti života láska srdce: obé třeba obnovovati. — »Dítě« z ústavu, u cizích lidí zemřelé: dej mu ty růže, jež koupilas pro svoje vlasy, kol čílka. — »Zvonek« směle rozvitý, po bouři rád se opět v sebe uzamyká. — »Láska« v trojí době života: první nesmělá, druhá prudká, třetí trvalá. — »Růže« opadající přece šíří vůni; tak i velké myšlenky a láska ve vzduchu víří, »třeba hrob zapaď« (?). — »Markétka,« zoufalá modlitba. — »Ofelie« případně vystihuje šílenou vášeň ve chvatném nepokoji; »ten věneček mně uvít pouze nechte ... já ráda dívám se tak do těch vodních pěn.« Jen že význam básně ostane mnohému temným. — »Květiny a poesie«:

Co obrazů jste daly nám, ó květy,
již k písní sladkých nelíčené zdobě ...

Dnes poesie hraje velkou damu
a za novými obrazy se honí ...

Je pravda, dávno již to není nové,
však přec jen, přec je nejkrásněji říci:
ty čisté oči, oči pomněnkové
a jabloňový nádech bledých lící!

Známo, že básníku zůstala charakteristika »pomněnkových očí«; styděti se za ni jistotně nepotřebuje. — »Jitro,« probuzená příroda jdouc takhle »se srdcem v shodu« blaživě dojímá; kolik však těch čistých květů na večer zbude? — »Noc« pěkně líčí náladu nočního klidu. — Milostná »Idylka« stejně s mnohými jinými bolně vyznívá: ranní čilý život a brzký skon. — »Polní květy.« Mračný život káže pěstovati jen užitečné (klasy — zrno — chléb), ostatní jako býlí vypleti. Marně

Květy milované!
I mezi klasy, z kterých musím žíti,
má láska jako ohnivý mák plane
a poesie modrou chrpou svítí. (?)

Báseň až na nějaké přeplnění velmi pěkná. Škoda, že básník skrblí — zde i jinde — tolik rozdělovacími znaménky, aby snáze bylo vyrozuměti otázkám a odpovědím. — »Na košíku v pokoji« dýchají mi květiny. Při změnách počasí budeme oba vzpomínati: květiny sester svých venku, já bratří svých v nečase života. — »Píseň o slunečnicích,« jež obracejí se a touží po slunci: tak i já. — »Ballada.« Chtěl si utrhnouti kvítko, bylo mu ho však líto, že by v té jeho samotě zvadlo. Verše

Člověk co trpí, málo kdo zví to,
včera tak právě jak teď,

ani takto ne tuze hladké, vpadají jaksi rušivě do celku. — »Sežloutlý květ« klasu a charpy (básník píše všude »chrpa«) nalezla pěvkyně mezi trofejemi věnců v atd. — »Sekáčova píseň«: lépe vám, květy, padnouti na slunci nežli zhynouti mrazem. Ulehnu na posečené květy, zadívám se na kmitavé a padající květy nebeské: kdosi je tam jistě skosí. Obrat tento je snad poněkud strojený. — »Co praví květiny«: země trpí odvěkým hnětem, zasyp ji svými květy.

Rodnou svou půdu, vše, co v ní dýchá
s úsměvem, slzou i vráskou,
jako my vůní, dýchej k ní zticha
sladkou a hlubokou láskou.

Aby byl silný, sílu kdo ztrácí,
cítě, jak květů dech hojí,
aby se vrátil, pookřáv, k práci,
k životu, shonu (?) a boji!

Rozvanou větry mnohé ty květy,
bouře je poláme mnohá,
po květech, z kterých dech pijí rety (?),
lidská jde lhostejně noha!

Duše tvá, květina, nepřestaň kvésti,
kdos přec se zamyslí nad ní,
a v tom už dosť je slávy a štěstí!
nechtěj nic více a zvadni!

Poslední sloha jaksi mnoho slevuje z předchozí rozhodnosti (»zamyslí se nad ní,« kdežto předešlo: »aby byl silný...«); proto nepůsobí báseň v celku tak mohutně, jak bujaře se rozběhla. — »Epilog« se mi zdá obranou špatně adressovanou na »šosáky střízlivé, mračné a přísné.« Kdo nad písní básníkovou »pokrčí rameny v kruhu« (?), bude asi někde jinde než mezi »šosáky,« vulgo tak nazývanými. Klášterskému takových odkoukaných tretek, jako jsou ty obrany, není potřebí a věru mu ani nesvědčí. Jinak jest Epilog velmi hezký; vynechati ony dva zbytečné, s celkem docela nesouvislé řádky, byla by tato básnička z pěknějších ve sbírce. Ať soudí čtenář sám:

Květiny, vonící v sadě a luhu,
chtěl jsem vás oslavit prostou svou písní,
a teď nechť pokrčí rameny v kruhu
šosáci střízliví, mrační a přísní.

Já jsem vás miloval, já jsem vám zpíval
nic nechci, květiny, jiného za to,
než byste na hrob můj rozlily příval (?)
květů svých zářících: duhu i zlato. (?)

Dole já budu spát, venku vy kvésti,
v slunci vy záhřevném, v tmavé já tůni,
snad že až do hlubin, ach toho štěstí!
ucítím se shora (!) opojnou vůni.

Budu tak vědět, že nahoře vesna,
motýl že houpá se na štíhlém stvolu,
s písní že pták jde spat, budí se ze sna,
hřbitovem milenci že chodí spolu.

Skryjte hrob se všech stran, pukejte za dne,
za noci chytejte měsíční světlo,
že v srdci, které spí pod vámi chladné,
také to jedenkrát z hlubiny kvetlo.

III. »Causerie z venkova:« sen o městském špinavém pohledu na dvůr a probuzení ve venkovské přírodě; odpočinek v mechu — v daleké dáli bouře; kniha už leží v trávě — »zde dívat se jenom, ne číst«; sladko prchnouti v zátiší venkovské (reminiscence na Horatia). — »Z lesa k polím«: z klidu lesa vyšlému na pole, kde je plno práce, jest jaksi stydno, že nečinně snil... — »Slunný den«: všude živo a čilo, na poli, na silnici, v městě — vše obestřeno září štěstí;

tak šťastný, jak teď země stará,
každý je ve svém — tvoření.

(Metrum jest iambické; proč v posledním verši nenapsáno raději správné: »je každý,« nechápu). — »Pole« vlnící se obilím, »dávající se v dar« uchvacuje vážným dojmem:

připadáš si se svou písní malý,
sem sluší hlahol, jenž se vlnou valí,
ne lidská píseň, tkaná z tuch a stonů,
jen velkolepý, hluboký hlas zvonů.

V jasných kresbách přírody básník místy plýtvá »zlatem,« od Vrchlického vypůjčeným a proto už trochu zašlým; všecko se konečně opotřebuje. — »Pluh« v zimě pohozený těžce nesl »poskvrnění svoje,« rezavost; v práci polní se zas očistil.

Když zakalila duši tvoji
rez vášně nebo viny tíž,
jen velkou prací, v tuhém boji
ji ozáříš a očistíš!

Srovnání to skutečně velmi pěkné. Jenom nevím, zdali slova »práce« a »boj« budou s to, aby vzbudila v duši vše, co mají znamenati. Velké to zajisté slovo: prací duši očistíš! Záleží na tom, co si kdo prací a očistou představuje. — »Krajina,« přírodní kresba. Brzy po tom stojí »Krajina u Labe«; myslím, že ani v té ani v oné básni na tom nesejde, kde se krajina nalézá. — »Skřivan« — mnohé srdce: an jaro hlásá, padá zmrzlý na zemi. — Velmi cenná jest báseň »Chléb, píseň života,« věnovaná Ign. Herrmannovi; je to kus mohutně pojaté, soucitným srdcem procítěné historie chleba. Rázovité a rázné myšlenky mají celkem přiměřený oděv; jen místy — a platí to též o ostatních básních — jest výraz málo konkretní, jako u všech těch, kteří mnoho nápodobují J. Vrchlického. Málo určitý pomysl zaviní několik planých slov, jež sama sebou ti říkají, že nevytryskla ze srdce. Předmět básně je tento: Básník jde polem, na němž dozrává obilí. Tajemný šum klasův jakoby ze samého srdce země volal: »Chleba! chléb, ó chléb!« Tato slova jsou refrainem básně.

Života ty dárce svatý
jmenovaný v modlitbách,
v zrnu, v klasu, jenž tak zlatý, (!)
v soustu, po němž člověk práh',
pluh když zaryl ve svůj lán,
tisíckrát buď požehnán!

Formalně veršíkům těmto — jinak dojista velmi pěkným — chybí leccos na dokonalost. Předně, jak už podotčeno, básník málo dbá vhodné interpunkce; srv. na př. na str. 126.:

Na čele znak hanby vpálen
a na rukou okovy,
osud tvrdý, Bůh je vzdálen,
a hrob ten již nepoví.

Poslední verš asi míněn takto: a hrob — ten už nepoví; což docela jinak dopadá než tamto. Pak vsouvá přídavky, které rozřeďují nebo přerušují pádný tok myšlenkový (»svatý,« »jmenovaný v modlitbách,« »jenž tak zlatý« — žádné z těchto určení nesouvisí s věcí). U Klášterského nelze už říci, že by »zápasil s formou,« ale hodně často zápasí ještě forma s ním, totiž nepoddajné slovo mu kazí nejlepší motivy. Ale poněvadž on skutečně má co povídati, tedy mnohdy se snadno přeneseme přes výraz i méně zdařilý; a tak jest

i v této básni. Skýva chleba připomíná sice rolníku všechny trampoty, které ho stála, ale přece

je to velký, hrdý cit,
sám svůj chléb si vydobyt!

Večer vítají děti otce voláním o chléb;

Blah, kdo může jednou zříti,
plně úkol člověka,
jak se z jeho ruky žití
jako pramen roztéká
těm, jež srdce k němu víže.

Žebrák přichází o chléb; »Ó, teď celý, celý člověk buď!«

Života to trpký list,
milosti chléb musit jíst.

Napřed se žebrá s bázní, pak beze studu a drze a konečně nastane krvavá hrůzovláda hladovících. Surový pud »sebebytí« (?) vede k boji, v němž ušlechtilé city nemají místa. Ty utíkají se do skryta. Tu však básník za vše dobrodiní lidstvu prokázaná »šeptá, cítě bídy hřeb: Chleba...!« Bída snadno svádí s cest idealních ke všednosti, ba i do hanby hříchu; tímto posledním obrazem dívky z hladu se zaprodávající končí řada. Básník vrací se ke své duměnad zrajícími klasy. Skladba básně, po mém soudě velmi duchaplně zosnovaná, pokračuje tak, že pokaždé se předvádí odstavcem o delších verších výpravných skutečný výjev a následuje reflexe o něm, která zároveň převádí na jiný výjev.

»Venkovský farář« o vzkříšení zpívá ještě nadšeněji než jindy »Vstaň jest...,« maje na mysli také vzkříšení národu našeho. — »Jdou děti ze školy« přes pole, veselé i zádumčivé; učitel za nimi patří. — »Ve škole« hledají školáci na mapě svou vlast, o níž učitel dojemně vypráví. — »V pohodě jara« větrové přinášejí plodný pyl; já nad knihou dějů velebím větry, jež přinášejí zárody myšlenek. — »Motiv z Posázaví.« Dvůr praví hradu: přetrvám tě, neboť jsem spojen se zemí. — »V žáru léta,« v žáru úpalném touží země po bouři; »díky bouřím, jež tě vykoupily« ze závratné vášně nezřízené lásky. — »Píseň«: Půjdeme pospolu se pokochat v letní přírodě. Píseň ve vlastním významu to není. — »Noc na samotě« noční jak teskně působí; kresba velmi pěkná. — »Adagio.« Ptáci odlétají.

Tu smutek těch jsem cítil, kteří zbyli,
když přišel chlad a nežli kdos jim kýv',
jich touhu jít, kde čeká nás klid milý,
jich velký stesk po těch, kdo šli už dřív...

»Poli a lesy« ujíždím; »je to jak cesta životem« — jen dál a dál. — Závěrečná báseň, z níž hned z počátku na druhém místě jsem uvedl úryvek, vyslovuje náladu celé sbírky z útulného pobytu na domácí půdě, s níž člověk souvisí, do níž klade símě, aby vzrostlo v klas.

Nejsem nic více nežli ty klasy
zmítané větrem, vydané bouři,
nevím, co příští přivanou časy,
zdali se zjasní neb schmouří.

Zda mi dá růsti plevel a trní,
bude-li slunce, abych moh' zráti,
ale to cítím: bude-li zrní,
zemi jsem dlužen je dáti.

Na konec možno jen opakovati, co na počátku o básních těch pověděno chvalného. Básník jest útlocitný, snad místy až sentimentalní, ale vážné myšlenky životní jsou to, jež se citu jeho zmocnily a v písni se ozvaly; že jaro života a ples jeho především se k slovu hlásí, kdož by při té naší milé přírodě zazlíval? Vytčené nedostatky spadají většinou na vrub slovního provedení, které ne vždy dostatečně k věci přiléhá; odtud se vysvětluje, že obraz někdy není proveden dosti názorně a jednolitě. — Úprava knížky je sice slušná, ale mohla býti vkusnější; upozorňuji na př. na to, že přemnoho básní vytištěno na jedné straně až na poslední slohu, která stojí pak na straně druhé jinak docela prázdné. *P. Vychodil.*

Spojenými silami! Myšlenky o svépomoci našeho lidu v nejdůležitějších potřebách kulturních, zejména v literatuře a národním hospodářství. Všem opravdovým vlastencům na uváženou podává *Pavel Novák.* Nové vydání[1]) v ceně snížené 12 kr. V Plzni 1891. V komisi knihk. J. Faustusa. Str. 42.

Obsah brošurky jest docela věcný a jadrný, k vážným myšlenkám povzbuzující. Spisovatel zmiňuje se o dávných stescích na nedostatky našeho písemnictví a o nápravě jejich. K tomu konci navrhuje, aby v Praze zřízen byl spolek osvětový (kulturní), jehož úlohou bylo by poučovati lid v nejširších jeho vrstvách lacinými publikacemi literarními.

Nelze upříti, že myšlenka tato jest úplně správna. Uvážíme-li, že za doby naší novinářstvo se stalo »šestou velmocí« jenom tím, že vrhá do lidu spousty potištěného papíru a že nabylo opravdu rozhodujícího působení na všecky vrstvy národní, jakkoli ze stranické řevnivosti snahy své navzájem pokouší se mařiti a že zásluhy své o národ ziskuchtivou prostitucí reklamy z valné části zase ničí, to-li se uváží, nelze nepřisvědčiti, že by právě tak četné agitační spisky drobné, ale působivé, vydávány jsouce od mužů vedených toliko poctivou, ryzí snahou národu prospěti, musily míti na veškeren národ účinek nepoměrně hlubší a prospěšnější.

Pronášeje pak mínění své o tom, oč by se první knížky onoho spolku měly zasazovati, přimlouvá se dříve všeho, aby dříve všeho buzena byla v lidu živější uvědomělost národní; za druhé, aby lid náš byl upozorněn na své nejosudnější chyby v hospodaření se jměním národním, an svou netečností k obchodu a průmyslu přispívá k ochuzování sebe samého a k obohacování svých úhlavních nepřátel, mezi ním zahnízděných; za třetí má pečováno býti o politické národu vzdělání, na němžto nyní více sejde nežli na historických vědomostech o dobách dávno minulých. Dále buď poučen lid o důležitosti organisace, t. j. spojování sil v dobrých spolcích s řádným účelem, ježto národu malému tím více běží o šetrné a rozmyslné vynakládání svých sil a prostředkův.[2]) —*d*—

[1]) Rozuměj nové vydání obálky. — [2]) Na str. 34. **) stojí: „A v kolika besedách najdeme na př. pečlivě redigovaný a laciný měsíčník ‚Hlídku literarní'?" — Kvitujeme p. spisovateli pochvalu s díkem, retorickou otázku pak s politováním... K posudku samému dodáváme, že výňatek z protestantského Conversationslexika Mayerova (str. 28.) o papežství jen částečně je správný, k věci však nikterak se nehodí.

Knihovna lidu a mládeže.

Miloslav Kamenář: **Bratr a sestra.** Povídka pro mládež. „Besedy mládeže," red. V. Špaček, sv. 255. V Praze 1889. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 107.

Zdá se, že povídka tato má podklad ve skutečnosti, což díme na prospěch její. Neškodilo by jí, aby dějiště bylo tak význačně popsáno průběhem vypravování, jako na př. »Bosenská výprava« nebo »Praha.« Může-li dítko děj, třeba umělou rukou pozměněný, na určité místo umístiti, vštípí si jej tím jistěji a trvaleji. Skutečný život, zvláště krásné a pravdivé stránky jeho, má se v takových povídkách jak možná věrně obrážeti. Pěkný toho doklad je pátý oddíl nadepsané povídky. I to jest pochváliti, že děj rychle postupuje, všímaje si hlavních událostí, vedlejší pomíjeje, suchopárných líčení dětem nepředkládaje. Povídka se čte pěkně, napsána je řečí celkem správnou. Dítko osiřelé naučí se z ní nezvratné důvěře v Boha, pozná otcovskou péči šlechetných lidumilů, vděčnosti k nim. Dítko chudobné pozná pěkný příklad, jak pilností, vytrvalostí, poctivostí lze dosíci slušné samostatnosti; účinek světlého příkladu toho je tím mocnější, že přidáno též něco stínu, aby bylo zřejmo, kam vede nepoctivost. Dítě bohaté bude míti jednak příklad, jak chovati se vůči dětem chudým, osiřelým, jednak pozná, že není dobře spoléhati na bohatství rodičů. Láska bratrská, láska rodinná, láska k bližnímu proplétají celou povídku. Věnování povídky samé svědčí ve shodě s dějem, že spisek psala ruka otce zarmouceného. Rádi spisek ten doporučujeme. *F—k.*

Kytice z hor. Spořádal *St. Řehák Kamenický.* V Novém Městě n/M. 1890. Nakl. B. Böhm.

Knížka tato na 118 stránkách obsahuje celkem 23 článků v obsahu pestrého, a to deset básní, pět povídek, dvě pohádky, dva články přírodopisné, jeden životopis a tři úryvky cestopisné. Dítky, ba lid náš vůbec, veršované knihy nerádi čtou; proto dobře jest, jak se v této knížce stalo, zařaďováním básní mezi články jiné navnazovati malé čtenáře k četbě krásných básní; pravím krásných básní. Kdo by dětem nechutné rýmovačky předkládal, ten dosahuje opaku, odvraceje mladistvé čtenáře od prací básnických a tak způsobuje škodu daleko větší. V této sbírce líbily se nám básničky: »Vám, děti, patří moje písně« (K. V. Kuttan), »Stavitel Karlova« (J. Zařičanský), jen že jí měl býti předeslán výklad dějepisný, »Český kroj« (L. Grossmannová-Brodská), »Malá zahradnice« (Kuttan), »Dítě v cizině« (Karel Zákoucký), a »Matičce dcera« (Zařičanský); ostatní neobsahují nic závadného, ale také nijak nevynikají. Zvláště varujeme naše básníky pro mládež píšící před nemírným mazlením; proti vzmáhající se změkčilosti našeho pokolení třeba pěstovati rozhodnost, ráznost, krátce tužiti vůli, aby byla nezlomnou v bojích životních, v bojích za statky národa i vlasti. Povídkami přispěli: chvalně známý vypravovatel Václav Špaček (»Na den umučení Páně«), F. J. Andrlík (»Na pastvě«), Ant. Borovec (»Amidorek v kornoutě«),

J. Soukal (»Panicovo mládí«), Jan Šípek (»Démantová jehlice«). Všechny tyto povídky jsou nezávadné, ba některé dojemné, zvláště Špačkova, Šípkova. Dětem líbiti se budou i pohádky o Krakonoši, ne tak strojené »nové pohádky o rostlinách.« Články přírodopisné nejsou bez ceny, ale mezi ostatními se jaksi ztrácejí. Pravou ozdobou knihy této je životopis Jana Dobeše, výborného malíře a zasloužilého učitele českého. Krásné kresby jeho byly okrasou pražské výstavy roku minulého. Bylo by opravdu žádoucno, aby všichni naši přední mužové práce, ať umělecké, ať průmyslové, ať rolnické atd., kteří na výstavě roku loňského (i ovšem dříve) palmy vítězství dosáhli, byli naší mládeži za vzory v knihách vypsáni. Lepší jeden zdařilý, třeba prostý obrázek životopisný, než sto smyšlených — povídaček. I následující článek »Opočen« od J. V. Dlouhého je dobrý. K němu řadí se obrázek cestopisný »U Rožmberka,« jejž napsal J. K. Hraše. Jasněji a poutavěji mohl býti napsán článek o vodopádu řeky Rýnu. Náčrtek mapový měl býti přidán. Dobrý je též článek přírodozpytný (»Stroboskop Stampferův«); nemohl přinésti pan Svoboda dětem obrázek z Prahy? Proč právě »z Paříže?« Maličkost, ale mluví. »V panské oboře,« obrázek z přírody. pěkně se čte.

Přičiňujeme některé výtky: Na straně 9. některé pověry nazvány jsou „zbožnými“ (?); na str. 16. „král se vzdává všechny (tak!) naděje“; kdos mistra (akk.?) kleje; na str. 36.: „kamarádi se zbožnou úctou pohlíželi k němu“ (k hošíkovi); na str. 36.: „churoučkých“ peřin, slovo to mělo býti pod čárou vysvětleno; na str. 38. v odstavci třetím hyperbola nemístná: povznesl divadlo na stupeň nejvyšší atd.; na téže straně: . . aby vyhledal si zaměstnání jeho (m. svým) vědomostem přiměřené; rozumějí děti výkladům o „protekci“? Str. 39.: andílkové lnuly (tak!) ke svému pěstounu — pana rytíře Horskýho (tak!); na str. 40. ve 3. odst. je též výklad pro děti nemístný; na str. 41.: Poděleni byli osoby; na str. 49.: pro níž se říkalo; na str. 60. v odstavci předposledním přemrštěně velebí se vodopád rýnský; v témž odstavci: bylo mě (m. mně) viděti jej; str. 87.: z bázni (m. bázně); str. 97.: otázal se jej; str. 117.: šťáva smolniččina. — Radíme, aby učitelé jazykové chyby opravili, než knihu, jinak dobrou, do knihovny zařadí. *F—k.*

Matice lidu (red. Primus Sobotka). R. XXVI. č. 1. a 2. „Sahajdačný.“ Histor. povídka *D. L. Mordovceva.* Z ruštiny přel. *Jan Wagner.* Str. 272.

Již v »Matici lidu« na r. 1890. seznámil J. Wagner české obecenstvo s jednou z nejlepších historických novell D. Mordovceva, nyní po smrti Danilevského vedle Saliasa nejlepšího historického romanopisce ruského. Mordovcev jest v literatuře ruské znám jakožto výborný znalec ruských dějin, spolu však jako rozvláčný a nudný vypravovatel; hlavní děj, hlavní myšlenka autorova ztrácí se u něho pravidelně ve zbytečných, byť i o sobě zajímavých podrobnostech. Toto lze říci také o »Sahajdačném,« povídce z historie Záporožských kozáků na počátku 17. století, v době, nad kterou »v celé historii Rusi, Veliké i Malé s jedné strany, a Polska s druhé, nebylo osudnější.«

Hlavním hrdinou, dle něhož také vypravování pojmenováno, jest Petr Konaševič Sahajdačný, slavný ataman kozácký, jenž zachovávaje svatě mír a spolek s mocným tehdy Polskem, stal se

postrachem Tatarů na Krymu a Turkův. Autor tu a tam jeví velikou sympathii k neoceněnému dosti hrdinovi tomuto, dobyvateli Kafy a poetického Sinopa, poukazuje zvláště na »soukromý život jeho, plný poesie,« ale čtenář nikde hlouběji nenahlédne do tohoto života, sotva že zví z celého vypravování, že sandžakova zajatkyně Chvesja, která kozákům odevzdala klíče od Kafy, je dcerou Sahajdačného a sličné krčmářky Nasti Horové. A tak hrdina i se svými válečnými činy ustupuje téměř do pozadí, a čtenáře více poutají zprávy o životě kozáckém, o vzájemných vztazích schismatikův a katolíků, velezajímavá líčeň volby košového atamana (hl. III.), popravy pijáka Aleksije Popoviče (hl. XXV.), dobytí Kafy, popis hostin u knížat polských, vypravování o mládí Petra Mohyly, metropolity kijevského, jehož povahokresbě věnováno skutečně příliš mnoho místa proti Sahajdačnému, atd. Celkem tedy povídka ta je zajímavá, ne však jako okrouhlý celek, jako roman, nýbrž spíše jako cyklus obrázků z bouřlivé doby na počátku 17. století. *A. Vrzal.*

Ottova Laciná knihovna národní. Č. 6. „Jan Švehla.“ Histor. pověst od *V. Vlčka.* V Praze 1873. Str. 180. Cena 30 kr.

Druhdy »Laciná knihovna národní« patřila k nejrozšířenějším knihovnám lidovým. Později z části vytlačily ji nově založené knihovny, jako »Přítel domoviny,« »Moravská knihovna« atd. Jak čtenáře vzdělávala, jest účelem těchto kratičkých úvah.

Jan Švehla, bývalý dvořenín krále uherského Matyaše, stal se vůdcem Bratří Českých. Jménem Českých Bratří vždy sebe nazývali potulní bojovníci tehdejší doby, však dávno smíšeni byli z národů rozmanitých. Komu se vojna stala řemeslem a nevázanost potřebou, každému otvíral se u nich domov. Takovým zavátým listem se stromu národu českého byl Švehla, hejtman Bratří v táboře u Kostolan v Uhrách, blíže Trnavy. Milostnicí krále Matyáše, Adletou, uprchší za Švehlou do táboru, láska k vlasti v hejtmanovi byla probuzena; však nepřinesla národu užitku, Švehla od Matyáše byl jat a pověšen.

Taková jest kostra pověsti Vlčkovy, obratným pérem napsané. Líbí se v ní čtenáři zaokrouhlenost, dobré motivování, zdařilé povahopisy, historické údaje, dobrý sloh a řeč; nezdá se mu však býti vhodným, že »hladká dama« rozněcuje ve Švehlovi lásku k domovině, jazyku, čímž lesku a kouzla jí nedodává. *J. Vyhlídal.*

Libuše, matice zábavy a vědění. R. II. (1873) č. 3. „Vdova a děti její.“ Roman od *Marie Žofie Švarcové.* Ze švedského od *Marie G.....* Str. 255.

Jako ostré meče dopadala slova utrhačná ženské honorace kol libovonné kávy v menším městě švedském shromážděné, na počest vdovy Niny Ulrikové, a nebýti rozhodného zakročení domácího pána, kdož ví, jak by se bylo napadené vedlo. Bylať Nina vzorem bezúhonné, moudré a přičinlivé ženy a výborné matky, jakých nemnoho v kraji a nejméně asi v kroužku jmenovaném; odtud také řeči ty. Aby ušla dalším řečem družek závistivých, odstěhovala se vdova

jinam a zakoupivši malý statek Akersberk, živila se prací rukou svých a věnovala se při tom vzornému vychování syna svého Eugena jakož i schovanek Olgy, Elmy a Thekly; spřádajíc nad to pásku upřímného přátelství s panstvem okolním. A práce její marna nebyla. Eugen sice mnohou trpkou chvíli způsobil matce své životem prostopášným na vysokém učení hlavního města; avšak poznal ještě v čas chyby své a takto hrozící záhuby uchráněn byl: hoden, aby mohl jako vážený úředník pojati vždy sobě nakloněnou Elmu za ženu. Olga i Thekla vychovány na milé družky života pánů na sousedním Varnésu.

Celá kniha ne tak romanem jako spíše dílem vychovatelským ve formě romanu zvána by mohla býti; podobna jsouc zahradě, plné záhonů zušlechťujících pravidel ctnostného života, mezi nimiž některé průpovědi zase jako neobyčejné květy vynikají. Upřílišeno zdá se pouze býti, co psáno na str. 226. o chybách mužův a také podivná hlásá se moralka na str. 213., kde příbuzný Elmy praví: »...ale pak bych nemluvil pravdu?« a v odpověď od Elmy dostává: »Což jest hříchem, děje-li se to v úmyslu dobrém?«

Mluva překladu jest plynná a mimo několik málo chyb správná. Odporučujeme obecným knihovnám. *A. Žáček.*

Časopisy.

Osvěta, listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor *Václav Vlček.* Ročn. XXI. za rok 1891.

K. Jireček popisuje Ston a Mljet v Dalmacii za dob minulých i nynějších. — Z. Winter líčí, jak byla zdobena ženská hlava za věku 15. a 16. — L. Brtnický píše o Pompejích a Vesuvě r. 1890. — E. Fait podává studii o Makedonii, líče nejprve přehled zeměpisný, potom spor o národnost, školství, pověsti a pověry, obyčeje a kus dějin makedonských i patriarchatu ohridského. — J. Durdík důkladně pojednává o naturalismu v básnictví, zamítaje přemrštěný naturalismus, odporný kráse. — J. Mourek posuzuje hypnotismus jako hračku i řemeslo zdánlivě nevinné, ale skutečně nebezpečné. — J. Al. bar. Helfert dle vlastní zkušenosti a paměti líčí vznik ministerstva Schwarzenbergova a Stadionova jako příspěvek k dějinám bouřlivého roku 1848. — B. Rieger píše zevrubně o samosprávě v Uhrách, o zřízení stoličním i obecním a reformě jejich na sněmě království Uherského. — J. J. Toužimský vypisuje země koruny České dle nového sčítání koncem r. 1890. a ukazuje, kde zvláště ubylo živlu našeho. — V. Veselý uvažuje o trhu kmetcího statku za 16. století dle purkrechtní knihy obcí Hořejších Počernic a Čertous v Kouřimsku. — O. F. Vaněk ve článku „Látky a síly“ splétá různá mínění badatelův o látce a síle, na př. výroky Moleschottovy, Büchnerovy, Leibnitzovy, Hartmannovy, Fechnerovy a j. — Jan Kryštůfek líčí útěk Ludvíka XVI. a zatčení jeho, pokračuje takto u vypsání hlavních výjevů veliké revoluce francouzské. — J. A. Bernard na stoletou památku narozenin líčí s pietou a znalostí život J. S. Presla. Učitelská, vědecká a buditelská činnost všestranná jednoho z našich nejlepších „tichých geniův“ jest tu vylíčena po zásluze s nadšenou chválou proslulého vlastence. — J. V. Prášek popisuje Palaestinu našich dnů dle zpráv anglického i německého spolku palaestinského a dle údajů ruského státního rady Hitrova. — Fr. Bayer pojednává o rybách jedovatých, z nichž největší část náleží do řádu srostločelistvých pitvorných obyvatelů v mořích teplejších. — J. Guth ve článku „Z irské pouti“ líčí Belfast a severní hrabství v Irském království. — H. Toman ze širších studií o Janu Žižkovi podává příspěvek o významu příjmení Žižkova a o dobrodružstvích a válečných

jízdách rekových. Jméno Žižka není křestní jméno Zikmund, ale příjmení znamenající jednookého (cocles). Badatel má za to, že Žižka několik let pobyl v Polsku a tam se zdokonaloval za velikého vojevůdce ve válkách proti řádu německému, oblíbil si polský kroj a poznal osobně i krále Vladislava Jagajla, knížete Vitolda a Zikmunda Korybutoviče. Do Čech přišel Žižka teprve asi po smrti Husově. — V. Vlček uveřejňuje řeč, kterou měl u rakve J. Nerudy, a El. Krásnohorská oceňuje Nerudu jako autokritika. — J. Macháček dle normannských pověstí vypravuje o prvních objevitelích Ameriky Bjarnovi, Erikovi a Leifovi, kteří kolem r. 1000. první spatřili části severní Ameriky.

Hojně má „Osvěta“ článků rozhledných. J. Vrba ve článku „Nové rovy české“ krátkými, ale případnými slovy líčí národní práci a spisovatelskou neb uměleckou činnost slavných našich nebožtíků za rok 1889. — J. Kalousek referuje o Denisově díle „Konec samostatnosti české,“ v němž osvědčený přítel národu našeho líčí dobu Poděbradovu, dobu Jagajlovskou a časy prvních Habsburků v Čechách. — Fr. Zákrejs ve volných rozhledech referuje o některých dramatech cizích, pak o naší nové básnické literatuře, hlavně o pracích veršovaných. — J. Hrubý ve článku „Ruská literatura roku 1889. a 1890.“ referuje o ruském básnictví novějším, o Saltykovu, o V. Krestovském (N. D. Chvoščinské), G. P. Danilevském a o nových pracích prosaických. — J. J. Toužimský posuzuje nové dílo Jirečkovo o Bulharsku, a K. Jireček znalecky referuje o Ottově „Slovníku naučném.“ — G. Heš líčí druhou cestu Holubovu po jižní Africe dle druhého díla proslulého cestovatele. — R. Tyršová referuje o výstavě krasoumné jednoty v Rudolfině v Praze a o výtvarném umění, a K. Knittl v rozhledech hudebních vypravuje o spojení varhanické školy pražské s konservatoří, o činnosti Skuherského, o koncertech, o melodramatě J. Vrchlického a Zd. Fibicha Hippodamii. — Naše jubilejní výstava jest v „Osvětě“ výborně oceněna. J. J. Toužimský líčí její vznik a rozvoj a hlavní výjevy výstavní, J. Fanta popisuje stavby a architekturu, Renata Tyršová posuzuje malířství, sochařství a umění lidové, Jos. Trakal vypravuje o bohatství a úpravě výstavní, Jan Koula zevrubně líčí oddělení retrospektivní.

V části belletristické V. Beneš-Šumavský podává obraz z nynějšího života moravského „Brodkovský advokat,“ K. Klostermann ze šumavského života malý obrázek „Rychtářův syn“ a delší vypravování „Ze světa lesních samot,“ Jos. Pelcl črty „Číslo 11.096.“ a „Jeseň,“ G. Preissová obrázek ze Slovenska „Mušky,“ J. Hrubý „Konokrad,“ obraz z ruské vesnice. — Básněmi přispěli: A. Heyduk, Jos. Kalus, Fr. Táborský, Jar. Vrchlický, A. E. Mužík, K. V. Prokop, B. Klimšová, V. Pakosta, R. Jesenská, Al. Škampa, Ot. Červinka, V. J. Pokorný, J. V. Sládek, J. Polom, K. V. Rais, A. Klášterský. *Fr. J. Rypáček.*

Časopis vlasteneckého musejního spolku olomouckého. Ročník VIII. Redaktor *Vítězslav Houdek.* V Olomouci 1891.

Vedle staršího časopisu „Památek archaeolog. a místopisných,“ které dospěly dílu 15., statečně se ukazuje a za stejným cílem kráčí „Časopis musejní v Olomouci,“ ukončiv právě ročník osmý za redakce Vít. Houdka, jenž nastoupil po zakladateli „Časopisu“ J. Havelkovi.

Ročník osmý vedle obšírnějších článků přináší hojně drobných zpráv, registruje příslušnou literaturu, uveřejňuje vhodné dopisy a podává zprávy a výkazy o „Musejním spolku olomouckém.“ Dle poznámek Wanklových popisuje L. B. Kopeček Šaratický u Brna s vyobrazením. Kopeček byl nasypán na památku nějaké důležité události jako mohyla Koščuškova u Krakova. — Mat. Václavek líčí některé pověry lidu valašského, pověry o zakopaných pokladech, kde jsou, kdy lze dobývati jich a kde atd. — K. Čermák uvažuje, lze-li znamenati pokrok u vývoji lidstva v dobách předhistorických, a dochází důkazu, že naši předkové byli vzděláni a měli samorostlou, vlastní vzdělanost, osvědčenou tisíciletími. — I. L. Červinka popisuje mince z Velehradu pořádkem chronologickým. — Fr. Přikryl vypisuje pravěké nálezy na Záhoří (v r. 1889. a 1890.). na ethnografickém přechodě z Hané na Valašsko, nálezy u Bezuchova, u Lhoty, u Němetic, Ústí a jinde. — J. L. Barvíř rozvažuje, o čem svědčí rozdělení parcel ve tratích polních, a soudí, že usedlosti, které mají v každé trati některou parcelu, jsou usedlostmi původními. —

Jan Knies popisuje předhistorické hradiště líšeňské, kde lid ode dávna říkal „Na starých zámcích," a soudí, že osada líšeňská patřila Slovanům, kteří zde již v 1. a 2. století po Kr. měli stálé sídlo a zaměstnávali se polním hospodářstvím. — J. D. Štoček píše o klášteře sv. Jana na Moravě, který markrabí Vladislav daroval Cisterciákům. — J. Kučera podává nové zprávy životopisné o J. A. Komenském, zprávy o rodičích a příbuzných, o rodném domě a o pravém jméně jeho, které bylo Komenský. — Vlasta Havelková referuje o hromadném nálezu bronzovém u Slatěnic nedaleko Olomouce. — Ed. Peck podává výňatky z obecních účtů holešovských za l. 1685., 1686., 1710.—1714. s dodatkem, kterak v Holešově r. 1710. lapali na vojnu. — Lubor Niederle píše příspěvek k ocenění vlnovky na našich nádobách; jeť mnohonásobná vlnovka charakteristickým znakem nádob v krajích západního Slovanstva za dob předhistorických a s počátku doby dějepisné. — In. Lad. Červinka popisuje denary údělních knížat moravských a bude pokračovati v obšírném svém článku v ročníku devátém. — Fr. Gogela pokračuje v líčení květeny okolí místeckého, počav psáti článek svůj již v ročníku sedmém. — Fr. Přecechtěl referuje o žárových hrobech u Slatinek na západním Olomoucku. — J. Knies píše o pravěkých nálezích jeskyně šošůvecké v obvodě jeskyň sloupských, nedávno objevené. — J. Kvacsala jako v „Časopise Musea království Českého" podal nové příspěvky o Komenském, i zde podává něco o rodišti a mladosti Komenského, náhrobní nápis, který nalezl z rukopisu v londýnském Britském museu, ve kterémž nápise jest psáno o Komenském: „natus die Martii MDXCII. Hunnobrodae Morav." Z toho bychom vyvozovali, že se Komenský narodil v Uherském Brodě, kdežto r. 1612. jest podepsán Johan. Amos e Marcomannis Nivvnicenus. Kvacsala ty zprávy uveřejňuje z chystaného obšírného spisu o životě a spisech J. A. Komenského. — Al. Pallat a C. K. Černý popisují romanský portál, objevený na Velehradě ve zdi klášterní. — Téměř všechny články jsou ozdobeny půdorysy, obrazy a náčrty pečlivě nakreslenými.

Dopisy zaslali: J. Hudeček z Ivanovic o původě Božích muk; J. Novotný z Lužné na Vsatsku listinu hr. Jiřího Illyesháza z r. 1685., kterou uděloval fojtství v Lužné Mikuláši Filgásovi, jehož potomstvo dosud v Lužné žije; J. Zavřel z Přerova o hanáckém kroji na levém břehu Moravy; J. Palliardi ze Znojma o svém bádání archaeologickém r. 1891. v okolí znojemském.

Drobné zprávy jsou velmi hojné, podali je J. Zahradník, J. Klvaňa, Fr. Políček, A. Daněk, J. Pospíšil, V. Houdek, K. V. Adámek, F. Šrámek, A. Cillich, Ed. Peck, K. J. Červinka, Fr. Pastrnek, V. Havelková, M. Vymazal, K. Konrád, V. Spitzner, J. Knies, M. Vaněk, V. Tolar.

Referaty o příslušné literatuře jsou četné a dobré. — „Časopis" vychází čtyřikráte za rok, a lze ho dostati za členský příspěvek roční 1 zl. Expedice časopisu jest v Olomouci. Pěkným obsahem svým i lácí zaslouží „Časopis" tento hojné podpory. Pracujeť na poli ještě málo zoraném, na poli naší archaeologie. *Fr. J. Rypáček.*

Paběrky.

Co je scholastika? Pan Václav Choc na to kápl, a aby také svět z jeho nálezu něco měl, netajil se s tím, nýbrž napsal to veřejně v „Poslu z Budče" č. 15. str. 230. Filosof náš obhajuje totiž Komenského proti strašné výtce, kterou „nejnověji" (str. 230.*) četl také v Dra. F. X. Procházky Katechismu dějin filosofie, „jakoby filosofie Komenského byla zastaralou scholastickou filosofií středověkou, a jakoby byl Komenský býval filosofii nového věku nepřístupen" (jak pak si to asi náš filosof představuje: Komenský byl filosofii nového věku přístupen?!). „Neboť co jest základní podstatou filosofie scholastické? Zajisté (!) že hlavně (!) theologické a metafysické spory realismu a nominalismu o entity a

abstrakce, o jednotliviny a obecniny.“ Teď už víte, co je „základní podstatou“ scholastiky. Komenský dle našeho filosofa náleží mezi ty badatele, kteří — proti scholastice ovšem — „vyloučivše z filosofie záhady nerozřešitelné, položili pevné základy k nové a jedině možné filosofii positivní. ... Myslím, že každý, kdo zná rozvoj filosofie positivní (a čtenáři „Posla z Budče“ ovšem ji znají, jak pak by mohli vyučovati v obecných a měšťanských školách!), nalezne i v Komenském zjevné známky, že i on jest jedním z těch zdravých zárodků (!) novodobé sociologie“ atd. Jest až stydno, takovým drzým ignorantstvím se dále obírati, jež by se také rádo ohřálo na výsluní slávy Komenského, při tom však nemá ponětí ani o věci, které nadává, ani o té, kterou zastává.

Pan Vrchlický — mezi proroky? Ano, podle „Moravské Orlice,“ které se píše z Prahy (č. 70.): „Pan Vrchlický sdílí osudy proroků. Rodný lán háže po něm kameny, svět mimočeský věnuje mu růže uznání. Právě z polských luhů jedna mu padla do klína. Literarní kritik „Kurjera lvovského“ promlouvaje o svazku básní nadaného Stanislava Rossovského, poukazuje k tomu, že i v poesii nastalo dělení práce, že nadešlo období detailismu. Poetické funkce rozděleny jsou mezi jednotlivé představitele poesie. Každý druh má svého specialistu. Zjev tento jest dnes pozorovatelným v celé Evropě, vyjímaje snad jedině literaturu českou, která vedle zástupu spisovatelů prostředních má takového mistra, jako jest Vrchlický, jenž sám jediný mohl by representovat veškerou poesii.“ — To tedy jakože světové unikum? Kdyby p. Vrchlický neměl opravdových zásluh o naše básnictví, tedy bychom se nerozpakovali vhoditi „mu do klína“ také takovouhle „růži uznání,“ jako jest ona poklona, růži to ceny věru velice pochybné. Poněvadž ale je má, a to větší než jest „representovat veškerou poesii“ (!), tedy uznáváme za lepší, poukazovati raději na skutečné zásluhy jeho, ale také na vady. Takto snad se lépe věci poslouží.

Na oslavu Komenského napsal J. Ladecký, redaktor „České Thalie“ (č. 10.), tenhle přemravný passus: „‚Škola mravovědy‘ (dramatický obraz, vyňatý z Kom. ‚Škola hrou‘) působila, abych tak řekl, kulturně historickým dojmem (!). Hluboká zbožnost a mravnost vála čistým proudem do hlediště (na p. Ladeckého také? neviděti toho velice!), a mnohý tu vycítil, proč následovníci oněch různých Janů z Jenštejna (aha!), oněch různých Janů XIX., Johann (pane Ladecký, takovou hloupou lež napsati na konci 19. století, není ani tuze mravné ani duchaplné), Janů XXIII. atd. atd. nemohou s klidným srdcem připustiti oslavu takového muže.“ Ubohý Komenský, že i takové máš ctitele, kteří takovými sprostotami tě oslavují! Pro lepší effekt byli bychom p. Ladeckému radou, aby věnoval památce Komenského svoji přemravnou povídačku „Zlatá křídla.“

Zprávy.

Česká Akademie pro vědy, slovesnost a umění vydává měsíčně svým nákladem Věstník, ve kterém jsou zprávy o valných i třídních schůzích, výtahy z prací od Akademie přijatých a otištěných ve zvláštním vydání Rozprav, pak referaty o jinonárodních dílech slovesných a uměleckých. Ročních

příjmů má 48.157 zl.; z toho se vydává na podniky Akademie samé 9700 zl., reservnímu fondu připadá 1444 zl. a pro každou třídu na podpory po 9253 zl. ročně.

Vydání sešitová. U E. Šolce v Telči počal řed. Fr. Bartoš po sešitech vydávati svoje Sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy pod názvem „Moravský lid.“ Cena 3archového sešitku jest 20 kr. Na začátku pojednáno o výročních obyčejích, slavnostech a zábavách. — 9. a 10. sešit Lorenzovy „Knihovny naučné“ v Třebíči obsahuje pěkný nákres „Hvězdářství“ (s obrázky) od prof. Rudolfa Kreutze. Knihovna vychází nyní ve volných lhůtách po sešitech 10krejcarových. Co jsme dříve vytkli, že je tu příliš drobný tisk, nyní napraveno; tisk je nyní zřetelný, úprava slušná. — Díla P. Didona „Ježíš Kristus,“ které jsme hned z počátku doporučili, vyšel seš. 4. Překlad, jenž v prvých sešitech byl tu a tam nesprávný, zdá se nyní býti dokonalejší. Nerádi v něm vidíme dosud výrazy, jako „šlakem poražený“ a pod. Také semitská slova jsou psána mnohdy po německu (na př. místo š — sch).

Rusko. Petrohradský týdenník „Zvězda“ přidal loňským předplatitelům (předplatné činí na rok 4 ruble) bezplatnou přílohu „Album podobizen ruských spisovatelů.“ Příloha tato tvoří první sešit vydání „Alba,“ jež předsevzal redaktor listu toho *Vissarion Vis. Komarov;* další sešity vyjdou v libovolných lhůtách. V 1. sešitu jsou 64 podobizny různých literarních činitelů nynějších, redaktorů časopisů, literatův, učenců, belletristů, básníků, dramaturgův atd. bez rozdílu, k jakému směru, ku které straně se hlásí. K podobiznám přidány jsou stručné biografické a bibliografické zprávy, pro stručnost ovšem jsou vypuštěny podrobné charakteristiky a subjektivní kritické posudky děl různých spisovatelů.

— Nádherně vypravil ruský nakladatel A. S. Suvorin dílo *M. Iv. Pyljajeva* „Staraja Moskva“; nejlepší částí knihy jsou illustrace, snímky s podobizen i starých rytin, ale text nevyhovuje sebe menším požadavkům díla vědeckého.

N. Iv. Šenrok vydal první svazek „Materialů k životopisu Gogola“; dílo to bude tvořiti tři tlusté svazky, v nichž vylíčen bude podrobně životopis nejznamenitějšího ruského humoristy, autora „Mrtvých duší.“ Autor práce této zvláště bedlivě sbírá a kriticky posuzuje materialy k ocenění osobní povahy Gogolovy.

— „Halíř Bělinského ve prospěch hladovícím“ slove sborník, posvěcený vzpomínkám na předního kritika ruského, napsaný švakrovou Bělinského, Agrafenou Orlovou; mimo to nalézají se tu dva listy Bělinského k nevěstě Bělinského, Marii Orlové, pak listy Turgeněva i Botkina k Bělinskému i tři básně V. Krasova, o nichž je řeč ve vypravování Orlové. *A. Vrzal.*

Německo. *Heinrich Keiter*, Heinrich Heine. Sein Leben, sein Charakter und seine Werke. Paderborn 1891. Str. 128. Cena 1 mk. 80 pf. Po stránce životopisné i kritické náleží spis tento k nejlepším; opíraje se o díla Strodtmannovo a Elsterovo, podává ještě leccos nového a opravuje mnohé dosavádní úsudky. — Týž spisovatel vydal „Praktische Winke für Schriftsteller und solche, die es werden wollen. Regensbg.“ Str. 48. Cena 60 pf., pokyny to velmi vhodné o zařizování rukopisů, citatů, poznámek atd. — Hrabě *Geza Zichy* napsal pro dvorní operu vídeňskou melodrama „Geschichte einer Burg.“ Dělí se na dvanáct výjevů, před každým výjevem předchází hudební skladba beze slov, po ní vystoupí herec nebo herečka a recituje slova, jež hudba měla vyjadřovati. Na konci každé sceny jest pak „živý obraz,“ který má znázorňovati postup děje.

— Görresgesellschaft, jež vedle samostatných děl vydává též výtečné časopisy pro dějepravu a filosofii, měla r. 1891. 1921 členů — nejvyšší to dosud počet. Příjmů měla 43.710, výdajů 40.282 m.

Italie. *Luigi Capuana* vydal svůj roman „Il profumo,“ který původně v časopise „Nuova Antologia“ vycházel, přepracovaný u G. Pedona. Děj prostinký. Patrizio a Eugenia vzali se z lásky proti vůli svých rodičů. Manželé vynikají zvláštní ostýchavostí; milují se vroucně, ale netroufají si to říci, aby se snad jeden druhému

nezdál nestoudným, aby neurazili jeden druhého. Eugenia ponenáhlu přemůže tuto ostýchavost, ale — tím hůře; Patrizio leká se nové formy, v které se mu jeví žena. Kromě toho staví se mezi něho a ženu matka jeho, která žárlí na snachu. Smrtí matky Patriziovy ještě se zhorší stav. Konečně Eugenia z toho onemocní nervosní chorobou. Krisi urychlí Ruggiero Marzallo, který miluje Eugenii a jehož lásku by Eugenia málem začala také opětovati, kdyby Dr. Mola neodvrátil nebezpečí a manžely sobě nevrátil. Jak patrno, vytkl si Capuana za úkol studium choroby „affektivní," ale nezaběhl v tom až do krajností. Poslední slovo jeho jest slovo pokoje a naděje, a theoria Dra. Moly vítězí. Přese vší moralní tendenci práce, netřeba snad ani toho zvláště podotýkati, nelze knihy „vůbec" doporučiti.

Kdežto Capuanův roman vyznívá trochu optimisticky, ozývá se opak z romanu *Onorata Favy* „Contro i più." Je tu smutná historie, která začíná a končí samovraždou. Inženýr Rob. Montalbani rád by se dodělal ve světě slávy, ale způsobem šlechetným a vznešeným. Ale štěstí nepřeje jeho krásným snahám a podnikům šlechetným, k dobru všeobecnému se odnášejícím. Montalbani, nemoha snésti trojího trpkého zklamání, zastřelí se a zanechá po sobě v poměrech rozháraných ženu Annu a dvě dítky, Faustinu a Gabriella. Ale neštěstí spočívá na rodině M.; Faustina přese vše mravní vychování, kterého se jí dostalo, zradí muže svého, uteče od něho a vede hříšný život. Gabriello zdědil ctižádostivost po otci, jen že není tak poctivý. I dodělá se úspěchu, ale z čista jasna spadne s prestolu, na který se vyšinul. A finis: zastřelí se. Anna M. konečně vstoupí do ústavu pro ženštiny. Moralku romanu vyjadřuje Don Posito, chudičký farář venkovský, těmito slovy: „Já myslím, že se dostává dětem našim příliš rozmazleného vychování, že se pěstují příliš jejich nervy na újmu svalů..." Trochu pravdy je v tom, ale zdali všecka, troufáme si v pochybnost bráti. Co se týká zpracování these té, není dostatečně provedené. Thema to vyžadovalo „silného" propracování, bychom se tak vyjádřili, a O. Fava je příliš měkký. Celkový dojem jest dojem neúplnosti a nedostatečnosti.

G. Cagna vydal v Milaně sbírku novell a povídek s názvem „La rivincita dell' amore." Celkem lze říci, že všecky práce, i slabší, mile se čtou a poutají. Nejlepší jsou „La storia di Lillí" a „Boccioleto."

„Donna Candida" nazývá se hrdinka stejnojmenného romanu *A. Lauria*, ale jak po stránce fysické, tak i moralní je pravým opakem. Je to jedna z těch „meger," jež žijí a tyjí z „masa" svedených jimi nešťastných obětí. Roman jest však spíše líčení zvyklův a obyčejů, nežli tak zvaným „charakterním" romanem.

Fulvia vydala u L. Cogliatiho sbírku 8 novell pod názvem „Troppo fiera?" V povídce, po níž celá sbírka přezvána, Velleda Lambricci miluje A. Frussana, jenž její lásku opětuje; nicméně přece se nevezmou, poněvadž ona si netroufá přiznati se k lásce své, aniž jeho vyznání přijati; ona je chudá, on bohat, — a Velleda volí raději selhati, že ho nemiluje, nežli by nerovný sňatek uzavřela. Podobné thema v jiných přeměnách a obměnách opakuje se v ostatních povídkách. Perličkou je povídka „Vystěhovalci." — Dívkám vlaštiny znalým doporučujeme „A Mezzocolle," „prostinkou povídku," jak ji sama spisovatelka *Fanny Vanzi-Mussini* (Florencie, Le Monnier succ.) nazývá. Vypravuje v ní spisovatelka o Lise Contiové, která rázem pozbude ženicha i veškerého jmění, jež však, ne aby se horšila a na svět ostatní mrzela, tím úsilovněji pracuje o upevnění štěstí sestry své, která ji o vlastní její štěstí připravila. Doporučuje se ctnost obětavosti, která za dnů našich věru vzácná jest.

„I nostri soldati" od *V. Colomba* zove se sbírka 8 črt z vojenského života, psaných tu a tam humoristicky a satiricky. Charakteristickou je poslední „Lo Statuto."

„Rime e ballate" *Aur. Ciminy Folliera De Luna* (Řím) vynikají zvláště pěknou, hladkou formou. Ze všech vane jemný cit pathetický.

„Nonna bianca" zove se sbírka pohádek, illustrovaná, v Milaně A. Bertem vydaná. Pohádek všech je šest: „Kam jdeš?" „Nesu ryby," „Stellina," „Fiorina," „Farfallina," „Diamantové oči," „Světluška." *A. Koudelka.*

— Milovníkům vlašské literatury lze doporučiti nové dílo, jež vydává *Emilio Penco*: Storia della letteratura italiana. Siena. Druhý svazek (541 stran) obírá se nejvíce Dantem. — *Ant. Favaro* vydal v Benátkách sbírku Nuovi studi Galileiani, kdež uveřejněno mnoho nových podrobností ze života a studií Galileiho. — Při pověstném sjezdě o mezinárodní mír napsal *G. Carducci* odu „La Guerra," jež má za předmět potřebu války pro vývoj vzdělanosti.

— „Nejlepší knihy“ po Angličanech („The best hundred books“) a Němcích („Die besten Bücher aller Zeiten und Litteraturen“) dal si zaznamenati od vynikajících spisovatelů milanský knihkupec M. Hoepli (Němec). Seznam „I migliori libri italiani, consigliati da cento illustri contemporanei“ vykazuje nejvíce hlasů Manzonimu (37), Alfierimu a Macchiavellimu (28), Dantovi (27), S. Pellicovi (25) atd. Z cizinců má nejvíce hlasů Darwin (16), pak Shakespeare (11)!! Otázky zněly asi takto: které knihy učinily na Vás největší dojem a nejvíc na Vás působily? které lze mládeži a dobrým rodinám nejvíce doporučiti? které mladíkům odborně se vzdělávajícím? V odpovědi uvedeno přes 1000 spisovatelů, mnozí ovšem kladli za nejlepší spisy — svoje vlastní. Do třetice všeho dobrého — Vlaši celý ten způsob uvedli důkladně ad absurdum.

Francie. *B. Hauréau,* Les Poèmes latins attribués à s. Bernard. Paris 1890 — dokazuje velmi přesvědčivě, že od sv. Bernarda nemáme nyní ani jedné básně, zvláště pak že známý hymnus „Jesu, dulcis memoria“ není od něho. Jesuita G. Dreves, znamenitý hymnolog, dává spis. za pravdu, až na to, že hymnus na sv. Victora jistě přičítá sv. Bernardovi a věrojatně též hymnus o sv. Malachiáši „Nobilis signis moribus suavis.“ — Compte rendu du Congrès scientifique international des Catholiques tenu à Paris du 1er au 6 avril 1891. vyšel v 8 sešitech (přes 2000 str.); cena jest 20 fr. Škoda, že jednotlivé sešity se neprodávají po různu. Sešit na př. třetí sekce, filosofické, jejž máme po ruce, podává velmi cenné rozpravy z aesthetiky, apologetiky, psychologie, dějin filosofie, metafysiky atd. — většinou od Francouzův, ale též od jiných (Carić, Braig, Kiss). Tím, že uveřejněny také rozhovory o přednáškách, stává se kniha ještě zajímavější. — La vicomt. *de Janzé*, Etudes et récits sur Alfred de Musset. Par. 1891. Sebráno tu mnoho podrobných zpráv o životě a činnosti básníkově; soud spisovatelčin jest jednostranně pochvalný. Abbé *Canet*, La liberté de conscience. Lyon 1891. Str. 431. Cena 6 fr. Na základě encyklik Leona XIII. probírá spis. podstatu a dějiny svého předmětu, oceňuje směry filosofické a jejich — nesnášelivost, zvláště k positivnímu náboženství. — Biographies du 19. siècle. Paris. Sbírka tato, vydávaná několika spisovateli, přináší pěkné životopisy vynikajících mužův a žen našeho století. Cena svazku jest 3 fr. 50 c. — *H Beaudouin*, La vie et les Oeuvres de J. J. Rousseau. Paris 1891. 2 sv. Cena 15 fr. Význam R. oceněn tu obšírně a správně; zvláště o Emilu jeho se podotýká, kterak mohl napsati knihu o vychování, když podle jeho názoru nejlepším vychováním jest — nemíti vůbec žádného vychování. O spisech R. vůbec soudí francouzský kritik, že „špatní se z nich stávají špatnějšími, dobří pak nestávají se lepšími.“ — *L. Radiguet*, Points de vue ibséniens — vyličuje, jaké místo zaujímá žena ve spisech Ibsenových.

Švedsko. Spisovatel, o kterém jsme se tu již zmínili, *O. Levertin*, vydal sbírku básní, „Legender och Visor“ nadepsanou. Jeho básničky a písničky jsou osobní většinou, básník sděluje čtenáři své city bezprostředně. Čistě lyrické básničky daří se mu nejlépe, méně popisné. Také líčení postav se mu nedaří (týká se jeho „legend“); vlastní city oslňují příliš oko jeho, že nemůže s epickým klidem podati charakterního profilu nebo s potřebnou objektivitou nějaký děj vyložiti. Ale za to forma básní všech výtečná, oslňující, jako u málo kterého jiného básníka. Lyrické básničky zrovna se zpívají, neboť Levertin po způsobu národní písně se zdarem užívá assonance. — *G. Fröding* vydal sbírku básní „Guitarr och Dragharmonika,“ jejichž

smysl a význam vyjadřuje v úvodní básni, řka, že má dva sousedy, z nichž jeden je časem ponurý, trpký a melancholicky bizarní, časem opět elegickým horovatelem, při čemž někdy ke kytaře si zpívá; — druhý však je veselý a bodrý a hrubě burleskní, ze starostí a trampot jen si smíchy tropí; nehloubá, jen se pořád směje, si píská, zpívá a na harmoniku hrá. Tím však také vyjádřena nálada, která panuje v jednom i druhém oddílu sbírky básnické. Přednosti básní záleží ve zvukovém efektu a bohatosti rýmů. „Summa summarum," píše Richard Steffen, „Gustav Fröding obohatil sbírkou tou naši (švedskou) literaturu, i zdá se mi, jako bych slyšel jeho dědečka z matčiny strany, biskupa Agardhsa, tleskati mu s výše nebeské a přivolávati mu tatáž slova, která kdysi napsal Tegnérovi: „Ať jiní dělají, co mohou, ale ty nečiň nikdy více, leč co můžeš vykonati."

Per Hallströmova sbírka básní „Lyrik och Fantasier" stojí mnohem níže. Nejlépe daří se mu ještě sonety, celkem však nedostává se básním jeho soustředivé myšlenky, a i metrum, jakož i rým v mnohých pokulhává. Skoro se zdá, jakoby spisovatel jen tak ledabylo mnohé verše byl napsal, aby byly. *A. Koudelka.*

Anglie. *M. Molesworthová* ve své povídce „Sweet Content" (S. spokojená) podává zprávu o kázni, kterou její rekyně nabyla nároků na ono jméno. Děti pí. Molesworthové nejsou tvory nemožné dobroty a dokonalosti, nýbrž přirozené, rozmarné bytůstky, jež musí býti vedeny, mají-li z nich býti dokonalí lidé. Pí. M. zná dokonale povahu dětskou a umí pro děti psáti. Zmíněná povídka hodí se za dar dětem od 9—10 let.

Ze světa báječného vzata sbírečka (úprava nad míru skvostná) pohádek a povídek *F. Madox Hueffera* „The Brown Owl" (vyd. u Fisher Unwina).

Ale abychom se ještě vrátili k novellám, zmiňujeme se ještě o povídce *Fr. Adamsa* „John Webb's End" (Eden, Remington). Nebýti jeho pochmurnosti, chorobnosti, snadno mohl by se Adams státi nástupcem výtečného „Rolf Boldrewooda" (pseud. Browna), australského to spisovatele. John Webb, hrdina novelly, jež vlastně původně měla nápis „Silná jako smrt," jest zamlklý, zamračený, vulkanický, nanejvýše nepohodlný člověk. Zamiluje se šíleně do Miss Beat. Allenové, dívky oslňující krásy, ale mravních zásad náramně vratkých. Co John shání (vydělává) peníze, aby si ji mohl vzíti, Beatrice udržuje poměr s jeho soupeřem Carterem. Zapomene se tak dalece, že nešťastnice pojednou nutným shledává sňatek s J. Webbem, aby čest její zachráněna byla. Co by se bylo stalo, kdyby se sňatek byl uskutečnil, neumíme povědět, ale na štěstí nešťastnice dostane horečku a zemře. Hoře J. Webbovo je tak veliké, že Carter v domnění, tím že žal jeho zmírní, poví mu, co a jak bylo. Líčení duševního boje nešťastníkova, co poslouchá vypravování o pádu Beatrice, jest nejkrásnější a nejmohutnější partií knihy. V duchu se rozhodne, že Carter za každou ránu, kterou mu svým vypravováním zasazuje, poměrně stejně musí trpěti. A mstu také provede. Vyzve Cartera na souboj, a raniv ho v pravém slova smyslu jej probodá a nad to ještě nožem v ráně každé se vrtá. Přečísti to a netřásti se hnusem nad takovou surovostí, dovede snad jenom apathický Angličan! Aby ušel spravedlnosti, která se pro ten čin po něm shání, stane se Webb „zákeřákem." To se rozumí, že jako lupič, ne z řemesla, jest galantní k damám atd. To se ví, že ho také ne-

mohou chytiti, sic by nebyl zajímavým. Ale Webb konečně, rozmysliv si dosavádní život, pošle pro policii, a než ta dojde, zastřelí se. U nás podobná práce prohlášena by byla za krvavou literaturu, ale jinak tomu v Anglii, kde jest mnoho čtenářů, kteří po takové stravě lačnějí.

Macmillanova firma vydala lacinější vydání nejlepší práce *R. Boldrewooda* „A Colonial Reformer.“ Líčí v ní živým a pravdivým způsobem život pastevců v Australii. Lze nazvati ho „Australským Kiplingem.“

Cenným příspěvkem k poznání básníkův anglických od dob G. Crabbea až na naše dny jest dílo *A. Milesa* „The Poets and Poetry of Century.“ (Nakl. Hutchinson & C.) Celé dílo má obsahovati 10 svazků, posud vyšly dva. V prvním je výbor z básní Crabbeových, W. Blakeových, S. Rogersových, R. Bloomfieldových, James Hoggových, Wordsworthových, Coleridgeových a Scottových. Druhý svazek, jenž bude vlastně činiti sv. 6. celé serie, obsahuje výbor z těchto básníků našich dnů: W. Morrisa, Roden Noela, A. Austina, R. Garnetta, lorda de Tabley, Tom. Ashea, Th. Wattsa, A. C. Swinburnea, D. Graye, H. Meriwalea, A. Dobsona, W. Blunta, C. Monkhousea, J. A. Symondsa a R. Buchanana. Každému básníku předeslána kratičká kritická studie od současného „litterateura.“ Co se výboru týká, jest výtečný a hojný. Vřele doporučujeme. Jak právě čteme v „Anti Jacobinu,“ vydán 3. svazek, který obsahuje básníky od Southeya až k Shelleymu a od Keatsa až po lorda Lyttona, celkem 40 básníků. Tu mají naši překladatelé hojný a vybraný již výběr!

Menší kollekci či anthologii vydala *Miss A. Sharpová* pod názvem „Victorian Poets“ (u Methuena). Zahrnula ve svou sbírku básníky od Tennysona až po F. W. Meyersa. Ale sbírka její není úplná, vynecháni jsou mnozí, o kterých přece zmíniti se měla, na př. Austin, Kipling, Henley, Gordon a j. Výběr však jest kritický, toliko převládá v kritice ton pochvaly a uznání pro všecky bez rozdílu.

Zmiňujeme se ještě o sbírce básniček pro děti „The Blue Poetry Book.“ Autor *A. Lang,* kritik Longmanovy Mag., vydavatel tentýž. Nemysli však nikdo, že jsou to básně Langovy, je to vlastně anthologie básniček pro děti vybraných. Všeobecně se chválí výbor jejich. — „The Book of Praise“ (Macmillan) od lorda *Selbornea* jest sbírka nejlepších hymnův a posvátných veršů v anglické řeči. Bohužel, že sbírka není úplná; mělo býti pojato více básní Nealeových a kard. Newmana, za to mohly se vynechati některé básně Kebleovy. Obzvláště měly uvedeny býti ukázky z Rossettiho, nejlepšího a největšího básníka posvátné poesie.

Že jsme se nezmínili o všech básnických publikacích, jest na bíledni, ale vytkli jsme aspoň ty, které listy angl. všeobecně doporučují.

— Této doby mluví se opět nejvíce v Anglii o *Mrs. Humphry Wardové*, a to pro její roman poslední, jemuž dala nadpis „The History of David Grieve.“ Je to historie, snad správněji řečeno povahopisná studie Davida Grieve, člověka, který svou snahou a utrpením svým dospívá víry v lepší a duchovní částku přirozenosti lidské, jenž nalézá konečně, jak by Němci řekli, „das Unendliche“ prostřednictvím „des Endlichen.“ Jak viděti, dotýká se spisovatelka v povídce té otázky věru životní, tož náboženství a víry, jak působí na náš každodenní život. Se stanoviska našeho, náboženského, nepověděla nic nového, čeho doznává a čeho dospívá dlouhou, trnitou cestou D. Grieve, totiž víry v Boha, toho doznalo již mnoho jiných před ním a dozná ještě mnoho také po něm. Se stanoviska literarního a kulturního jest D. Grieve věrným obrázkem moderního života a zvláště snah a honby

nynějšího pokolení za štěstím. Jedni (podle Wardové) domnívají se je viděti v zachovávání náboženských formalit (a tu líčí spisovatelka různé sekty náboženské, věřící a nevěřící, nevzdělance a vzdělance atd.), jiní v umění a práci, jiní opět ve svých dobrých anebo zlých náklonnostech. V čem však spatřuje spisovatelka pravé štěstí či jaké, zkrátka, naučení plyne z knihy její. Tušíme, že celá moralka zahrnuta v těchto slovech, vyňatých z deníku Davidova: „Oživte křesťanskou lásku, očistěte a utužte ji, a potom můžete býti přesvědčeni, že naleznete Boha.“ Se stanoviska uměleckého vyniká povídka ta zdařilou a mistrnou kresbou povah, zvláště hrdiny a sestry jeho, jakož i líční pozadí, na němž se děj odehrává. Škoda jen, že sloh pí. Wardové místy pro Neangličana jest skoro nesrozumitelný; kdo povídce této dobře porozuměti chce, třeba, aby kromě angličiny uměl také francouzsky, neboť nalézá se v ní nejen celá spousta francouzských slov, nýbrž i celých frasí. Mrs. Humphry Wardová, jak patrno, hrá si nebo dělá náboženskou reformatorku. Odkud ta snaha v ní? Po našem soudu zárodek snah těch vsazen v srdce její rodinou a vychováním. Narodilať se Mrs. Humphry Wardová v Tasmanii dne 11. června 1851. Otec její, Thomas Arnold, r. 1855. následoval nebo lépe řečeno dal se uchvátiti tak zvaným „Oxfordským hnutím“ a následoval jeho vůdce, napotomního kardinala Newmana, do církve katolické. Jako katolík vrátil se Th. Arnold do Anglie a přijal místo professora anglické řeči na někdejší universitě katolické v Dublíně. Roku však 1865. odpadl opět Arnold od církve katolické. To ustavičné měnění nezůstalo zajisté bez účinku na jeho nejstarší dceru, Marii, jakož i ta okolnost, že se záhy počala obírati studiem historie a literatury španělské. Vždyť napsala do Dra. Waceova „Slovníku křesť. životopisů“ několik životopisů prvních biskupův a světců španělských. R. 1872. provdala se za Mr. Humphry Warda, a od sňatku svého začala se teprve věnovati jak se patří literatuře. První samostatnou práci, kterou vydala, byla povídka pro děti „Milly and Olly.“ R. 1883. uveřejnila první novellu „Miss Bretherton,“ která, ačkoliv příznivě od kritiky byla přijata, přece popularnosti její nezaložila. To se podařilo teprve jejímu „Robertu Elsmeru,“ o kterém jsme se tu svým časem zmínili. *A. Koudelka.*

Zjednodušiti pravopis pokoušejí se jeden národ za druhým. Francouzi nedávno se tím předmětem zabývali, u Poláků přese vše nezdařené pokusy otázka ta se stále vrací; v Rusku taktéž poukázáno na mnohé zbytečné přítěže pravopisné. U Malorusů právě spor vyřízen tak, aby vše ostalo, jak bylo, což dojista nebude na dlouho. Charvaté snaží se přiblížiti fonetickému pravopisu srbskému. A u nás...? Chystá se prý nové vydání matičního „Brusu.“ Snad by tam bylo nejvhodnější místo, stanoviti i v této příčině něco spolehlivého. Na to by ovšem bylo potřebí, probrati věc napřed ve veřejných diskussích, sice bude pak zase všecko, jak bývalo, nikdo se nebude na „Brus“ ohlížeti; škodu z toho bude míti zase jen ta milá mateřština.

Ze starokřesťanské literatury. V Anglii vlivem puseysmu a konvertitství pěstuje se nyní velmi bedlivě studium památek starokřesťanských. Tak v Oxfordě založili sbírku: Studia biblica et ecclesiastica. Essays chiefly on biblical and patristic criticism. V Cambridge vydána nedávno za ztracenou pokládaná Apologie athenského filosofa Aristida, podaná císaři Hadrianovi. R. 1878. objeven armenský rukopis její mechitaristy na ostrově San Lazaro u Benátek; r. 1890. nalezena od amerického palaeografa J. Rendela Harrisa na Sinai také v syrském rukopise. Srovnáváním ukázal J. A. Robinson, že původní řecký text její je zachován ve známém romaně o „Barlaamu a Joasafu“ ze 7. stol. po Kr. Všechny tři verse vydány jakožto prvé číslo sbírky „Texts and Studies. Contributions to biblical and patristic literature, edited by J. A. Robinson“ v Cambridge 1891. Renan svým známým ledabylým způsobem se vyslovil odmítavě proti versi armenské; dle nejnovějšího bádání zdá se, že syrská se přibližuje originalu nejvíce, kdežto řecká jest přizpůsobena potřebě romanu jakožto řeč filosofa, v něm vystupujícího. Co do obsahu nedotýká se apologie — až na božství a narození Kristovo — takořka nikde vniterných tajemných nauk křesťanských, nýbrž pohybuje se ve vývodech pouze rozumových.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 6.

Posudky.

Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře? Podává *Fr. Filip Konečný,* Ord. Praed. V Praze 1891. Nákladem družstva „Vlast.“ Str. 252. Cena 1 zl. 50 kr.

Za jakousi occasio sermonis, svého spisu totiž, udává p. spis. příliš příznivý úsudek p. P. Š., uveřejněný v »Č. kat. duch.« o »Základech konkretné logiky« prof. Dra. Masaryka, a pak to, že se vůbec k výrokům p. Mas. málo odpovídalo.[1]) Odhodlal se proto probrati obšírněji nauky p. Mas., uložené v »Zákl. konkr. log.,« pokud se křesťanství týkají. Poněvadž však takových je tam poměrně málo, rozšířil svůj rozbor také na »Selbstmord« a hlavně na lithograficky vydaný »Náčrt dějin filosofie«; tohoto spisu jsem neviděl. Obmezím se naznačiti stručně jen obsah spisu p. Konečného, nezabíhaje podrobněji do vyvracených nauk.

Látka spořádána podle toho, jak se činívá v dílech apologetických, z jejichž otázek vybráno ovšem pouze to, čeho se vyvracené spisy dotýkají. Napřed jest pojednáno o theologii jakožto vědě a poměru filosofie k ní. Pak věnována pozornost základním otázkám o pojmu, podstatě a původu náboženství (cit, anthropomorfismus, fetišismus atd.). Následují části z náboženství křesťanskokatolického, o ráji a hříchu prvotném. Potom se jedná o Zjevení, o původu křesťanství a katolictví s protestantismem. O úctě svatých a bl. Marie Panny promluveno taktéž ve zvláštních odstavcích. Na konec před závěrem podána úvaha o scholastice vůbec.

Polemika p. spis. jest zařízena tak, že uvádí výroky p. Mas. a pak je buď sám vyvrací nebo jiným dává vyvraceti; takovýchto výňatků z odborné literatury jest ohromné množství. Že se při tom dostává do sporu také s jinými zastanci potíraných směrů, rozumí se samo sebou; i někteří katoličtí theologové jsou tu aspoň stručnými poznámkami odbyti.[2]) Není zde jednáno jen o theoretické »vědě a

[1]) Záleží-li co na tom, podotýkám, že jsem hned r. 1886. v „Hlídce literarní“ upozornil na nápadné rozdíly mezi názory p. Mas. a křesťanskými.

[2]) Str. 80[183]) se praví: „nikdy bych nepodepsal posudku, kterýž o apologii Schanzově uveřejnil ve „Hlídce literarní“ dr. Vychodil, přirovnávaje ji k apologii Hettingrově a do jisté míry klada ji nad ni. Hettinger jest theolog důkladný; Schanz chybuje často.“ Nemohu honem toho posudku najíti, snad to byla jenom nějaká noticka; ale ovšem jsem se ve „Studien“ v tom smyslu vyjádřil a mám i

víře,« jak by se dle nadpisu zdálo; jsou tu i námitky z dějin a ze života církevního, k nimž p. spis. uvádí úsudky uznaných badatelů.

Úprava je slušná, cena přiměřená. Některé tiskové chyby (Stoeckl, Hake, empirický a j. m. Stoekl, Hacke, empyrický) se snadno opraví. Ukazatel jmen i věcí usnadňuje hledání v knize. *P. Vychodil.*

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ignát Herrmann. Díl I. Drobné klepy. Sv. I. V Praze 1892. Nakl. F. Topič. Str. 314. Cena 1 zl. 60 kr.

Se jménem Nerudovým srostlo několik pochvalných přímětků, kterými má býti naznačeno, jakých si dobyl zásluh o nejnovější slovesnost českou. Vliv na ni měl dojista ohromný. Bude však teprve nyní sbírkou spisův jeho usnadněno, vliv ten dopodrobna stopovati a — oceniti. Kdo takořka celé pokolení belletristů za sebou strhne, dává už tím samým na jevo nevšední moc ducha, že době dobře porozuměl a doba jemu. Úspěch ten ale není ještě všecko; Neruda sám ve vážných projevech nejlépe prozrazuje, že se s tím nemínil spokojiti, že vůbec nebyl se svými nohsledy tak spokojen, jak oni s ním, a že by těch poklon sobě vzdávaných pramálo byl vrátil. Zásadně úkol svůj a spisovatelstva celého pojímal vážně, veda péro své svým způsobem zcela ve službě národu; že prostředky a způsoby jeho dobru národnímu vždycky nesvědčily, jest až příliš očividno. Tím hůře, že mnozí epigoni utkvěli právě na slabých stránkách činnosti Nerudovy. Vydavatel Sebraných spisův, J. Herrmann, mluví v úvodě silnými výrazy dosti dryáčnicky o černých nepřátelích, kteří »na mohylu jeho bláto házejí, čisté jeho jméno jedovatou slinou (!) potřísňují. On však vítězí svým geniem, svým světovým rozhledem, duchaplností svojí, svým sršícím vtipem a žíravou satirou, vítězí hloubkou svého srdce, vždy a veskrze básnickou svojí myslí, svým dokonalým umělectvím.« No, nevím, zdali tyto vlastnosti, kterých konečně Nerudovi sotva kdo bude upírati, dostačí na muže skutečně velkého, na velkou povahu; nerudovský charakter z lepších chvilek, pokud jest mně vzdálenému znám, by to ještě nebyl. P. Herrmannovi nemůže býti neznámo, že málokdo z českého spisovatelstva vychrlil tolik a tak »jedovatých slin« — ať při té květomluvě ostanu — na věci, převážné většině národu posvátné, jako právě Neruda, a že s druhé strany právě velmi málo mu odpovídáno. Cynismus jest a zůstane temnou skvrnou na činnosti Nerudově, toho důvodně neupře nikdo; že se p. Herrmannovi tak nezdá, an píše, kterak si »mouchy rozbíjejí tupou hlavu o jasnou křišťálovou tabuli« (= o Nerudu), tomu se při p. Herrmannovi, jinak lepším následovníku Nerudově, nikterak nedivíme, neboť věci takové dotýkají se osobních přesvědčení.

dosud za to, že vzhledem k moderním t. z. exaktním bádáním je v některých částech kniha Schanzova vhodnější, nechtěje ani dosť málo vzácného díla Hettingerova snižovati. Že by Schanz nebyl theolog důkladný, netroufám si tvrditi, váže si jeho studií ve „Quartalschrift“ (Tübingen) velice. V citovaném pak výroku o nadpřirozeném Zjevení nepodařilo se mi dosud spatřiti něco zcela nesprávného, ač jako výměr by nebyl dosti přesný; ani Glossnerovy články v Commerově „Jahrbuch“ nedovedly mne přesvědčiti, že by ta apologie nebyla skutečně znamenitou. Chyby má každý spis.

Našemu směru ona lehkovážná stránka činnosti Nerudovy, která se odtud v celé belletrii naší velice rozmohla jakožto frivolnost, ovšem sympathická není a vybízela mnohdy k ostrému slovu; Neruda sám nevždy se oháněl zbraní rytířskou, »štítem ducha a pravdy,« jak se p. Herrmannovi zalíbilo napsati naproti »sukovitému sochoru« jeho odpůrců.

V úvodě p. vydavatel také vykládá spořádání sbírky. Neznaje podrobněji novinářské činnosti Nerudovy, nemohu o výběru souditi. Že by však tento první svazek podával takové literární skvosty, jak by se podle panegyrického úvodu zdálo, toho nelze tvrditi. Jsou to »Různé kresby humoristické« a »Co nejrůznější« — tak se totiž zovou dva oddíly, ne právě příliš význačně: převrátiti je a bude také dobře. Jsou to bezpochyby feuilletony z »Národních listů.«

Neruda se zove mistrem českého feuilletonu. Není mně docela jasno, co to vlastně za mistrovství, neboť slovesný ten prapodivný útvar feuilletonu je příliš neustálený, aby člověk mohl tu mluviti o pravdivém mistrovství. Snad že to mistrovství v přednostech i vadách jeho — a tu Neruda byl arci mistrem. Povídati o všem možném, hodně povrchně, ne dlouho, pikantně, se smíchem aneb aspoň usmívavým sarkasmem, napovídati, překvapovati náhlými obraty, třebas i nesmysly atd. — to jsou ty přednosti a vady. Neruda umí znamenitě vykládati tímto tonem hravým i dravým. Obsahu, který v těchto četných a přerozmanitých drobotinách uložen, nelze zevrubněji udati. Některé týkají se literatury (Recepty na feuilletony, František Klinkáček, ubohý to český všehospisovatel, Něco o básnictví k básnickým začátečníkům, aby neobtěžovali svými prosbami o znalecký úsudek), jiné městských záležitostí pražských, národních i socialních (zvláště o služkách), »přírodopisu« (o bleše, mouše, kočce) atd. atd. Na ženské pohlaví, na módy jakékoliv a pod. odpadá veliká část kreseb. Pražana vůbec Neruda prozrazuje všude, spolupracovníka »Národních listů« v tomto díle jenom na několika málo místech, z nichž ostatně vysvítá, že spisovatel je schopen vysmáti se kde komu a kde čemu; z ovzduší let sedmdesátých ještě ti zaznívá jizlivé »Pio nono.« O srdečný smích není potíž, ale ironie Nerudova v těchto drobných klepech není vždy léčivá; mnoho zdá se ti napsáno, aby byla vůbec nějaká švanda, jak už nedělní feuilleton tomu chce. Některé kresby zapáchají příliš konversationslexikem — i to je způsob feuilletonský. Jakožto podařený humorista jest Neruda ochoten ze smíchu se rozplakati a naopak; nejraději a nejupřímněji se zasměje sám nad sebou. Znamenitý jest na př. konec kresby »Novinářská kachna« (str. 105.). Spisovatel objevil kdesi na hospodském dvoře kačátko s prasečím rypákem. Kollegové nechtějí podoby té uznati, »počkejte, dokáži vám moc veřejného mínění.« Dva dny potom lokalka v novinách: »Zvláštní zjev přírodní,« z Petrovic u Prahy. Za dvě leta táž lokalka, ale už z Anglie... Zarazil jsem se. Rypák — štětiny — čuně —

„Kachno — vždyť ty jsi moje kachna!“ —
Plakali jsme oba. — —

Na konec ještě něco. I v tom jest Neruda vzorem přemnohých nynějších spisovatelů, že píše češtinou mnohdy až hanebnou, vpravdě novinářskou, z níž německý ráz dosti značně vykukuje. Mluví-li se tedy o ryze českém rázu v dílech Nerudových, třeba tomu rozuměti asi v ten smysl, že je to českost pražská, která se představuje jakožto jakási smíšenina cizoty s domácností. Myslím to nejen o mluvě, nýbrž i o duchu, neboť v obojím se Neruda dosti liší od rázovitého, klidného humoru českého (na př. v »Babičce,« v pohádkách) a jinoslovanského, který jako jemný pel se v ovzduší vypravovaného předmětu vznáší, kdežto Neruda se kloní více k ostřejšímu západnímu humoru, jenž vězí převážně v obratech slohových. Humoreska nynější ho v tom následuje.

Úprava sbírky je slušná, cena zdá se mi trochu vysoká. Přiloženy budou prý podobizny Nerudovy z různých let. Na str. 115. ostala asi tisková chyba: »měřím kulturu této země dle jídla a proto je mně člověk tvorem nejvzdálenějším« (m. nejvzdělanějším).

P. Vychodil.

Pohádka života. Báseň *Otakara Červinky.* V Praze 1891. Nákl. vlastním. Str. 34.

O štědrém večeru, který zdá se býti básníku vůbec velmi oblíben, neboť v ději básničky se vyskytuje několikrát jakožto hraničník událostí, vypravuje přítel básníkovi úryvky ze svého života, jenž jest mu jako pohádkou. Vzpomíná dětství (vánoce, vychování, zpěvánky, první vzněty vlastenecké), jinošství (přítel zemřelý, láska bez úspěchu, pustá osamělost), vzpomíná, jak chodíval potom k příteli a jeho dvě dítky prosily (»škemrala« str. 24.) o pohádku; nejraději slýchaly Puškinovu o muži se zelenýma očima, jenž prý jest

nemoc zlá,
jež lidi ze země té odvádí,

Dítě Anninka se nad tím zamyslí a brzy potom i ona jest obětí zelenookého muže. Ostatní děti od té doby často žebroní o »tu Anninčinu hezkou pohádku.« Právě u nich byl a tato pohádka mu při tom napadla, pohádka vlastního života, již právě dopověděl. A básníkovi se zdálo,

že jsem vše to zřel,
co přítel můj mi právě vyprávěl:
svůj vlastní život — v této pohádce.

Výpravná báseň toho druhu jest u nás nyní řídká, člověk po ní rád sáhne. Červinka vypravuje plynným veršem a dojímavou mluvou. Mám-li něco podotknouti, myslil bych, že básni vadí počátečná neurčitost dějiště; počíná totiž příteli vypravovati (str. 3.)

Slyš! Potkav tebe před nedávnou chvílí,
já hledal ku příteli cestu v šeře,
a jak jen známé otevřel jsem dvéře,
tu chytilo mne dětí smavých dvé —

Teprve na konci vysvítá, že to bylo původem naší, jiné pohádky, pohádky to života. Též jiným popisům bylo by přáti více určité plastiky a méně květnatosti. Tato někdy jest nemístně upřílišená,

na př. když v úvodě se praví o básničce, jež, jak vidno, je zcela prostičká a prostičce provedená:

Co lidského v nás, co jest čisté, svaté,
co přetrvá náš život jedenkráte,
jsem spojit chtěl snů pestrém ve vínku:
Co stálého v té nestálosti věčné,

a dalšími verši se vzbuzuje očekávání nějaké obrovské meditace, kdežto hned na prvé straně se zase mluví o »skromné žití pohádce«; a tak i v básni jest mnoho nepřiměrně nadsazeného. *P. Vychodil.*

Lad. Arietto: **Básně.** V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 70. Cena 50 kr.

Obrousiv si péro na překladech z Coppéea a Theurieta, podává nám básník první sbírku vlastních plodů, v nichž nelze nepozorovati účinků z onoho překládání. Úprava jest nad míru elegantní, tisk rudavý — sbírka jest očividně určena pro naše salony.

Pikantní, smyslností prosycená »Pohádka« snivě a lehce vypráví utopení dívky, jíž víla umámila milence. — »Dvojčátka« laškují na lípě, a budoucí jich rodiče pod lipou. — »Na třešních« je zveršovaný závěr Čechova »Kandidata nesmrtelnosti.« — »Uvítání« milostivé vrchnosti na venkov je realistické; pán se při tom nudí a odchází rychle na zámek za lepší zábavou, jako jest na př. whist. — Pěkně líčena »Pouť na horách.« — »Květ lipový« svižným rythmem srdečně a barvitě líčí zdavky, smutnou předtuchu ženichovu. — »Sen tkalce Tadyáše,« jemuž se v nehostinných horách českých zdá o nebi, by více dojal, kdyby v líčení nebe a Pána Boha bylo méně titěrnosti a kdyby dvojverší byla hladší; caesura v nich zachována jen tu a tam. — »Romance« lahodně vypisuje sklamanou lásku bojarovu, jenž na honě zastřelil milce své ženy. — »Skolie« čtverem písní líčí šťastné námluvy ve škole; pravdivostí a národním tonem zvláště se zamlouvá píseň třetí. Arci se tu básník tak sbližuje poesii lidové, že až zanedbává přesná pravidla prosodie. Trochejsky má zníti na př. tato jinak pěkná sloha:

I usmál se tatíček, děl pak, hladě vrásky:
Ach, tedy se vezměte! Ó té vaší lásky!
Na to čelo složil v dlaň, tu skočila's ty jak laň
a polibky zasypala jeho ruku, ret i skráň.

»Sloky« zahrnují sedm osmiřádkových písniček, sedm perliček, plných jemné, poetické nálady. Poslyšme III.:

Luh i háj pln jarní mízy,
v zmladlém kraji ruch a rej!
Žežhuličko v listí břízy
zakukej mi, zakukej . . .!

Kuká, kuká. A já rtoma
počítám — ký, bože (!), div!
Není možno, žežhulko má,
tak dlouho že budu živ?! . . .

Hravá, pohádková fantasie a idyllická nálada jsou základními tony celé sbírky. Bílá to vrána v nové literatuře české — nereflexivní básník! — Slohových neobratností jest ještě několik (ve oku, dlaň m. ruka, mnoho zdrobnělých slov a pod.); na str. 52. se tím stává místo nesrozumitelným. Básník často trvá ve vzpomínkách; některé, na př. poslední básni, nejsou nám na báseň dosti důležity.

Zanechá-li Arietto pikanterií a ostatních vytčených vad a přikloní-li se ještě níže ke zdroji poesie lidové, učiní ho pružný, vnímavý cit a půvabná jeho dikce dojista oblíbeným básníkem národním. *D. L.*

Básně *Ludvíka Lošťáka.* V Praze 1891. Nakl. Bursík a Kohout. Str. 96.

Vkusně vypravená sbírka dělí se na patero částí: Písně (po Prologu), Popěvky, Večerní melodie, Dumy, Závěrečné rozjímání (obsahující 9 básniček). Všechny básně se nesou směrem rozjímavým, nálada však není jednotná. Z počátku zajisté zaznívá čilá odhodlanost a živý cit;

a k zpěvu vždy mne ten cit mocný pudil,
bych mrtvé sny zas do života budil,
bych mírnil nářek, mírnil duše stony,
a mírnil slzy, mírnil v srdci žal,
bych v duše dobré zasil svoje tony
a srdce své jim v písni celé dal.
Než přijde čas, kdy hranou zavzní zvony,
a vše to, co jsem v náruč svoji jal,
se ve hrob velký jako hora sřítí,
však písně mé ty dále budou zníti.

Podobně Píseň válečná vybízí ke zmužilému boji života. Pomálu však ta bujarost mizí a nastupuje cosi, jako chabý pessimismus. Ještě trochu té lásky tu a tam se ozve, ale pak s nevlídným koncem. Časté motivy jsou: jaro a na ně zima (na str. 14. zní mi to trochu nepřirozeně: »Byl máj« v prvé sloze a »místo jara přišla zima« v poslední; jak to?); smrt, hrob, rakev, záhrobí a pod., o nichž mluví s jakousi resignací. Nevěříme proto tak docela básníkovi, když vyzývavě ujišťuje:

Bij, hrome, v ňádro mé, jak biješ v skály,
cíl nezměním, neb jsem jak hora stálý!

V básních by to bylo jinak ukázati, než takovými žalobami, jaké tu skutečně jsou. Básník jest velice náchylný, rozplývati se v nekonečnostech, jak viděti z oněch naznačených motivů. Jest zajisté jen chvály hodno, že si volí takové vážné předměty, když si na ně troufá, ale musí s nimi jinak zacházeti. Předně potřebí je hlouběji a důsledně promysliti a nejen tak povrchně nadhazovati; vsadil bych se o několika místech, že básník při nich nemyslil a nevěděl, co povídá. Na př. (na str. 84.):

Co živé — vraždit, co mrtvé — budit,
je přírodo Tvůj svatý cíl; —
jsem pouhý prach, a šťastný onen,
jenž v pouhý prach se proměnil . . .!

Ještě zmatenější je příklad na str. 86. »Nad hrobem otevřeným.« Rakev položena do hrobu, »místo slz, h r u d padá množství na ni«; ale hned potom žaluje básník, že nikdo nejde, »by, když ne květy, z e m i na tvou rakev naházel«; či mluví zde o někom jiném? Konec té básně je:

srdce ono, ono srdce ledové
snít pod tou vlhkou hroudou (!) bude sny — snů svět,
neb jeho královstvím jest minulost i budoucnost,
co mezi oběma — je život, lásky vznět.

Tomu já nerozumím; podobných míst je několik, na př. o té svobodě co si básník myslí (str. 80.), »Nad rakví« (str. 87.):

Co za tebou? . . . noc nedoměrná;
co před tebou? . . . Bůh, lásky vznět! (?)

Abych se o tom Bohu hned zmínil, básník, cítě dobře, že je to předmět vzácný a vznešený, často se ho dotýká. Nevím, je-li básník křesťanem nebo turkem, ale druhé přikázaní z desatera snad zná a mohl by je lépe zachovávati: nevezmeš jména božího nadarmo. Prospěl by svým básním velice, kdyby si s Bohem tak nezahrával a nekokettoval. (Mimochodem řečeno, pokládám za velice dětinské, psáti všude »bůh,« a najednou napsati: »mír Bohem je tu jedním. nekonečným«; co si při tom básník myslil, to ani »bůh« ani bohové nevědí.) Nenamítám nic proti anthropomorfismům (str. 77.) neb obratům jako (str. 41.):

A nade mnou-li nebe pusté,
bez měsíce a bez hvězd záře —:
tu myslím vždy, že Tvůrci patřím
do zamyšlené tváře . . .

jsou-li tak básnické jako tento; ale právě takové nejsou tak hned na snadě. Nemožno schváliti, když se předměty toho druhu tak bagatellisují, jako na str. 50.:

Já vidím Tě, jak dumáš u klavíru —
— — — — — — —
— — — — — — —
Ó slyším Tvoji Musu, Tvoji Lyru,
jak hučí, lká se hřbitovními zvony,
ba slyším želet ty Tvé bolné nony,
neb hledáš jako Lenau boha, víru.

Vím, že básník náš, jako jiní toho rázu, nemá toho ze sebe; je to v Čechách epidemická vrchlickiasis, ale náš básník mohl a měl jí odolati.

Nedostatečné promyšlení a propracování viděti konečně i v tom, že předměty jsou podány málo určitě a názorně; básník se z daleka rozběhne, ale z povšechných frasí obyčejně se nedostane. Čestné výjimky jsou na př. »Ó vy oči...,« »Lípa,« »Noční myšlenka,« »Dub na skále,« »Rozmarina« a jiné, podle kterých se pozná, co druhým chybí; nadsázka je někdy až trapná, na př. »Nad spícím dítětem«:

Ó dítě předrahé,
tys velkým, hlubokým snem jato,
a to, co dumáš, to, co sníš,
je jisté (!) tvojí duši svato — atd.

S výrazem slovním básník dosti často nešťastně zápasí; některé podivnůstky se mu zdají velice líbiti, jako ropot, burné moře a j. Mnohé obraty se opakují. *P. Vychodil.*

Vilímkova Illustrovaná knihovna rodinná. Dílo IV. *Dr. Servác Heller:* „Roman na moři.“ Illustruje V. Černý. V Praze 1892. Str. 344. Cena 2 zl. 20 kr.

»Roman na moři,« jak ohlašuje prospekt, vypravuje »složitý romantický příběh, který se udál na moři, na palubě dopravního parníku ‚Vladimír Monomach‘ za plavby jeho z přístavního města Taganrogu přes moře Azovské, Černé a Středozemní do Port Saidu a odtud Suezským průplavem do Adenu.« Střídá se tu tedy vypravo-

vání romantických příběhů s popisy moře za různých dob denních, za všelikých změn povětří, s líční lovu delfínů, mořského světelkování, s obrazy pobřeží a přístavův a pod. Ale popisy ty vztahují se pouze k plavbě z Taganrogu až do Cařihradu, kterou asi pan autor sám byl prodělal a popisuje tedy jako očitý svědek; za další plavby popisy jsou řídké a příliš povšechné, bezbarvé. Kromě popisů roman proplétá řada episod, na př. zachránění lodi Violanda, vypravování kapitanovo, exkurs o hazardních hrách, o roulettce a pod.; pak ještě vpleteny rozmanité zajímavé zprávy, anekdoty, jak tomu čtenáři romanů Hellerových již uvykli. Zprávy o plavbě na parnících, o životě na moři, kde cestující tak rychle uzavírají přátelství, kde tak rychle odehrávají se milostné romany, ukazují znalce života toho a svědčí o znamenitém pozorovacím talentu Hellerově. O tomtéž nás přesvědčí dále také řada typů, které autor předvádí na jevišti dějové jako zástupce různých národností, Rusův, Angličanův, Armenův atd.

Heller miluje složité zápletky, složité sujety milostné, ale nepatrný rozsah romanu tohoto nedovoloval, aby vkusu svému docela popustil uzdu; proto fabule vypadla trochu jednodušší, než s jakou se u něho pravidelně setkáváme. Hlavním thematem romanu Hellerova jest očistná moc pravé, veliké, obětavé lásky bytosti ideální k osobě mravně zkažené, nevěřící ve stálou a čistou lásku. »Veliká jest lásky moc, ona očisťuje, ona povznáší,« praví štábní kapitan Pisemskij k Isauře. V jednom případě povznáší láska ideální ženy — muže (Isaura — Pisemského), v druhém láska šlechetného jinocha povznáší ženu (mladý Karenin — Xenii Bulgarinovou). Kromě milostné zápletky zájem náš poutá povahokresba hlavních jednajících osob, která sice není realisticky podrobná, přece však je v hlavních rysech zdařilá. Hlavní charaktery tvoří dosti ostré kontrasty. Tak proti neodolatelně naivní povaze Armenky Isaury, tohoto soucitného, samorostlého dítěte přírody, jejíž soustrast k nešťastné, lehkomyslné povaze Pisemského, prohrávajícího ohromné summy peněz, mění se záhy a nepozorovaně v lásku, jež tak dojala Pisemského, že slíbil, že vícekrát nepustí se do hazardní hry, — stojí mladá vdovička po plukovníkovi, učiněná sfinx, paní Bulgarinová, bývalá operní zpěvačka, jež na prknech získala si přízeň obecenstva ne hrou, ne zpěvem, nýbrž sličností a imposantní postavou. Proti štábnímu kapitanovi Pisemskému, hovornému společníku, ohnivému útočníku a podmaniteli srdcí žen, odbornému znalci ženských povah, o němž se vypravovalo, že měl již několik neurovnaných kapitol, a náruživému karbanikovi, — stojí panicky ostýchavý universitní docent Karenin, »vrkající seladon,« blouznivý idealista, jehož veliká láska pokořila konečně »lásky neschopné« srdce paní Bulgarinové. Otec Kareninův je proti volbě synově, bojí se, že jeho manželství s Bulgarinovou, ženou bez citu a bez srdce, bylo by nešťastné: chtěje tedy milovaného syna zachrániti před neštěstím, namluvil si starý Karenin mladou vdovu sám, Bulgarinová vrátila mladému Kareninovi slovo, ten pak poprosiv otce, aby ji miloval, zastřelil se. Bulgarinová vidouc takovou lásku

skočila do moře, ale byla šťastně zachráněna pro starého Karenina. Tento konec, jakož i požár parníku jsou skoro násilně přidělány k romanu, jenž by hlavou osmou zcela dobře byl ukončen. Starý Karenin, o kterém v celém romaně skoro žádné zprávy není, najednou na konci vystupuje jako nějaký deus ex machina, aby rozvázal uzel, vlastně již šťastněji rozvázaný.

Také vedlejší osoby jsou nakresleny zdařile; tak přišedivělý, v hovoru a obcování s lidmi obratný kapitan Avramov, bystrozraký a ostrovtipný, praktický Američan Steward, stará, velice choulostivá kněžna Volkovskaja se svou pikantní předčitatelkou Sabinou Kuzněcovou, konečně elegantní osobní lékař kněžnin Sacharov, — všichni tito tvoří dosti zajímavou galerii charakteristických postav.

Sloh Hellerův je pathetický, jazyk vybroušený; škoda, že všecky osoby mluví téměř stejně, jazykem autorovým, plným lesklých frasí, což zaviňuje monotonnost a nepřirozenost dialogů, jinak velice živých, obratných.

Vůbec roman tento má pěknou základní myšlenku, originalní postavy, ale chybí provedení a prohloubení sujetu i povahokresby do podrobností. — Illustrace vynikají řídkou u nás propracovaností.

A. Vrzal.

Ruská knihovna. Svazek XI. Spisy *Ivana S. Turgeněva.* Překlad red. *Jar. Hrubý.* Sv. 2. „Rudin," „Jarní vody a jiné povídky." V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 413. Cena 1 zl. 50 kr.

K »Lovcovým zápiskům« Turgeněvovým, o nichž jsme promluvili v VIII. roč. »Hlídky literarní«, povahou blíží se z povídek, umístěných ve svazku tomto, »Mumu« a »Zájezdní hospoda«; obě přeloženy K. Štěpánkem. V obou autor předvádí nám hrubou surovost mravů v době nevolnické, barbarský poměr mezi statkáři a jejich poddanými. V první povídce vypravuje Turgeněv o hluchoněmém, ale poctivém, pracovitém a spořádaném podomku Gerasimovi, jemuž necitelná a umíněná statkářka odňala milovanou dívku i provdala ji za ožralce ševce. Když pak Gerasim místo dívky »šíleně« počal milovati svého psíčka Mumu, i této poslední radosti ho zbavila, rozkázavši, aby vlastní rukou utopil psíčka, kterého on miloval jako matka dítě své. Ve tklivém tomto vypravování autor prý užil příběhu z vlastního domova; onou necitelnou statkářkou je prý sama matka Turgeněvova. V druhé povídce vypravuje se o podobně nešťastném osudu obstárlého hospodského Akima, jehož mladá žena zamilovala se do hezkého dvacetiletého obchodníka Nauma; Avdoťja, tak slula ona, ukradla mužovi peníze a dala je milencovi, jenž za ně koupí Akimovu hospodu od statkářky, na jejímž pozemku hospoda se nalézala, ač patřila Akimovi. Ubohý Akim jde k paní hájit práva svého, ale nic nepořídiv, bolest po křivdě mu učiněné chtěl zahlušiti vodkou; v touze po pomstě chtěl hospodu svou, z níž ho vyhnali, zapáliti, ale byv chycen ponechal Naumovi všecko, opustil ženu, již byl Naum rovněž vyhnal, a stal se poutníkem, šel se modlit za své hříchy. Když přišel se rozloučit se statkářkou, ona »přijala ho trochu

rozpačitě, ale blahosklonně mu dovolila, aby jí políbil ruku, a otázala se, kam hodlá jíti? Odpověděl, že půjde nejprve do Kijeva a odtud kam Bůh dá. Pochválila ho a propustila. Od těch dob velmi zřídka se ukazoval doma, ačkoli nikdy nezapomínal přinésti baryni prosviru s vyňatou částkou za její zdraví...« Ubožák, ještě se modlil za tu, která ho ožebračila!

Jiného rázu je roman »Rudin« (přel. Dr. Pavel Durdík), povídka »Faust« (přel. K. Pravda) a novella »Jarní vody« (přel. Jar. Hrubý). Tu lze ukázati na jinou zvláštnost povídek Turgeněvových. Osnovou a jádrem zápletky jejich bývá láska, která má svůj zvláštní, Turgeněvský ráz; lásku tu lze nazvati hudební, ana doprovázena bývá buď hudbou, zpěvem a slavíčími trylky (Rudin), buď »hudbou« řeči a rozhovory, obsahem i tonem skoro shodnými s hudbou (Rudin), buď poetickou četbou (Faust). Tato hudebnost lásky unáší v čarovný svět, okouzluje, opojuje a omamuje, ale láska sama končí jako kratičký sen. A mimo to tuto pomíjejicnost lásky a štěstí obklopuje elegická příroda se šumotem tmavých alejí a zahrad, a všecko to zanechává v duši čtenářově jakousi jemně elegickou náladu nad chvilkovým štěstím kouzelné lásky, jež tak snadno se rozpadá.

Povídky tyto odehrávají se ve vyšších vrstvách společnosti ruské, z níž zmizela veškera víra, všecky vyšší snahy, a v níž zavládla rozervanost, mravní lenost, nešťastná milostná dobrodružství a hořká zklamání. Všude láká a panuje žena; muž opouští ženu i děti, aby získal si přízeň nějaké svůdné krasavice, nebo nedůstojné koketky, jež s vítězoslavným pohledem jestřába, drásajícího ulovené ptáče, zadrápne se mu do mysli a srdce. Turgeněv jeví se tu pessimistou.

»Faust« předvádí nám mladou paní Věru, jež zbožně a prostě vychována, nedotknuta nebezpečenstvím života i »vymyšlených děl« krásného písemnictví, dosud šťastně žila na venkově v klidné domácnosti. Najednou setkal se s ní dřívější ctitel její, který marně se byl kdysi ucházel o ruku její, předčítá jí Goethova »Fausta« a půjčí jí ho. A »vymyšlené dílo« toto, jak Věra říkala básním, romanům a dramatům, najednou ji pobouřilo a vzbudilo v ní dřímající vášeň lásky; co se jí dříve zdálo hříchem, to zdá se jí teď povinností, cizoložství zdá se jí pouze požadavkem přírody. Jenom domnělý zjev nebožky matky zachránil ji před hlubokým pádem; ale vnitřní útrapy a horečka ztráví ji v květu života.

»Jarní vody« uvádějí nás do německého města Frankfurtu s jeho čarokrásným okolím, jehož popisy proplétají romantické vypravování, v němž hlavní úlohu hraje mladý blouznivý a prostosrdečný Rus Sanin. Týž vraceje se z Italie zamiloval se ve Frankfurtě do devatenáctileté krasavice, dcery italského cukráře Rosselia, zasnoubené již s elegantním, ale ve všem odměřeným, škrobeným obchodvedoucím Němcem Klüberem. Výborně je kreslena postava praktické matky Gemminy, nadšeného a romanticky snivého bratříčka Gemmina, Emila, i rozvážného starce Pantaleona. Když Sanin byl se na jednom výletu

zastal Gemmy proti drzému důstojníkovi, Gemma vrátila snoubencovi prsten; Sanin požádá za její ruku a chce jen před sňatkem zajeti do Ruska prodat statek. Tu setkal se s bývalým kollegou z gymnasia, Polozovem, takto líným a flegmatickým mužem, jenž kromě svého boha — břicha o nic se nestará; Polozov mu nabídne, aby s ním jel do Wiesbadenu, že žena jeho, Marie Nikolajevna, statek jeho koupí. Marie Nikolajevna žije docela svobodně jako pták ve vzduchu, líný břichopásek, muž její, neplete se do jejích záležitostí, ona svobodně přijímá návštěvy, jezdí do divadla atd. Marie ustanovivši si dva dni na rozmyšlenou strany koupi, za kratičký ten čas poplete hlavu snivému a nezkušenému Saninovi; on v divoké vášni k Polozové zapomíná na svou idealní lásku a místo do Frankfurtu k nevěstě odjíždí s Polozovou do Paříže, kde vede život poníženého otroka, jemuž není ani dovoleno žárliti... V 52. roku věku svého duševně rozerván, vzpomíná Sanin na svou idealní lásku, a zvěděv, že Gemma se šťastně provdala za jakéhosi obchodníka do Ameriky, poslal jí granátový křížek, »prodával — dle doslechu — všechny své statky a chystal se do Ameriky.«

Hrdina »Jarních vod,« Sanin, na jehož povahokresbě spočívá těžiště celé novelly, jest oblíbený typ Turgeněvův, typ zbytečného člověka, charakteristický typ čtyřicátých let, do nichž položen děj novelly této. Nemocí hrdin čtyřicátých let bylo hamletství, nerozhodnost, slabost a rozdvojenost povahy, apathie citu a slabost vůle, nečinnost a nespokojenost, prázdnost života, neschopnost oddati se docela určitému zaměstnání. Typ takový nakreslil Turgeněv již v »Hamletu Ščigorovského újezdu« (viz »Lovcovy zápisky«), jehož zahubila abstraktní učenost a povrchní vzdělanost; Hamlet prostudoval Hegela, Goetha, ale praktického života neznal, neměl půdy pod nohama, neznal přizpůsobiti německé filosofie ruským poměrům. Touž nemocí stůně melancholický a bezcharakterní hrdina »Deníku zbytečného člověka.« Nejurčitějším zástupcem typu tohoto je Rudin, hrdina stejnojmenného romanu. Rudinovi dostalo se pochybeného vychování, matka milovala jej až k zbláznění, on pak všude viděl v sobě vyšší bytost, jež všude má státi v popředí. Autor předvádí nám jej jako nebohatého statkáře ve výslužbě, an náhodou přijel na statek paní Lasunské, vdovy po tajném radovi, vedoucí nádhernou domácnost. Rudin hned vystupuje jako šlechetný a nadšený idealista, porazí na hlavu úplného nevěrce cynického, hrubého a žlučí prosáklého nenávistníka žen i popíratele všeho, Pigasova, dokazujícího, že není přesvědčení, jehož Rudin horlivě se zastává. Vládna nejvyšším tajemstvím řečníka, »hudbou výmluvnosti,« záhy okouzlil Rudin dětsky čistou Natalii, dceru Lasunské. Ale brzy ukáže se v pravé podobě, jakožto muž »koketující« svým krasořečnictvím, muž hlučné frase, ne však činu. Natalie pak je dívka, toužící po skutečné činnosti, po práci; proto velice ji překvapila slova Rudina, v němž viděla ideal svůj: »Jest čas, abych si odpočinul.« — »Myslíte opravdu,« otázala se Natalie ostýchavě, »že jest na čase,

abyste šel už na odpočinek...? Odpočívati mohou jiní... vy musíte pracovati: Vy se musíte starati, jak byste prospěl jiným. Kdo to bude dělati, když ne vy?« Ale Rudin není schopen činu, umí zvučně, nadšeně mluviti, ale neumí jednati, nemá ani tolik síly, jako sedmnáctiletá Natalie. Když ona mu radila ke společnému útěku, ana matka ji nutila vzíti si nemilovaného Volynceva. Rudin radí jí, aby se podrobila osudu, že on nechce vzíti na sebe odpovědnost, an jí ve skutečnosti nemiluje. Louče se s Natašou, píše jí:

„Mně příroda dala mnoho; ale já umru ničeho neučiniv, co by bylo důstojno sil mých, nezůstaviv nijaké blahodárné stopy o své činnosti. Všechno mé bohaté nadání bude rozplýtváno, neuvidím plodu ze svého semene... Mně schází, tuším to, bez čeho rovněž tak nelze připoutati k sobě srdcí lidí, jakož i vládnouti ženským srdcem... Divný, skoro směšný jest osud můj. Oddávám se všecek, vroucně, úplně — a přece nemohu oddati se. A konec bude, že se budu obětovati za nějakou pošetilost, v niž ani sám věřiti nebudu.“

Nebylo v něm pevné povahy, vytrvalosti, jak pravil přítel jeho upřímný, poctivý Ležňov; proto ani stav se učitelem slovesnosti na gymnasiu, kde se mohl blýskati krasořečnictvím, nepřilnul k žákům a pro malichernou příčinu opustil je a padl za pošetilost, v niž asi sám nevěřil, 1848 v Paříži na barikádě s červeným praporem v ruce. »Frase mne zahubily!« doznal Rudin sám v poslední rozmluvě s Ležňovem. »Stavěti jsem nikdy neuměl! Ale těžko je stavěti, když není ani půdy pod nohama.«

„Neštěstí Rudinovo,“ praví Turgeněv ústy Ležňova, „jest, že nezná Ruska, a to jest opravdu veliké neštěstí. Vlast může se obejíti bez každého z nás, ale nikdo z nás nemůže se obejíti bez vlasti. Běda tomu, kdo to myslí. Dvakrát běda tomu, kdo se vskutku obchází bez ní. Kosmopolitismus — je nesmysl, kosmopolita je nulla, méně než nulla. Vně národnosti není ani umění, ani pravdy, ani života, není ničeho.“

Všechny tyto povídky (»Rudin,« »Jarní vody« a Faust«) proniknuty jsou vážnou pravdou, k níž dospěl Pavel Alexandrovič B..., hrdina »Faustu,« jenž se byl snažil svésti paní Věru. »Život není žertem,« psal tento hrdina v posledním listě k příteli svému, »ani zábavou... život toť trudný úkol. Odříkání, odříkání ustavičné — toť tajný smysl jeho, jeho rozluštění: nikoli plnění zamilovaných myšlenek a tužeb — nýbrž plnění povinnosti; hle, o co má člověk pečovati!« Hrdinové Turgeněvovi hledali v mládí svém pouze zábavu v životě, neznali povinností i nedošli bez úhony na konec svého cíle.

Překlad je hladký a plynný. *A. Vrzal.*

Dr. J. Guth: **Na pokrají Sahary.** Vzpomínky a dojmy z cest po Alžírsku. Illustroval Viktor Oliva. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 115.

V pěti odstavcích (Alžír, Konstantina, Na pokrají Sahary, Mitidža, Oran) popisuje známý nám již cestovatel krajinu a obyvatelstvo míst, jež navštívil. Počíná Švycarskem a zase jím končí. Popisy jeho se nesou tonem zábavným, nepostrádají však věcné ceny pro poznání tamějších poměrů náboženských a společenských vůbec; že šlo spiso-

vateli ostatně více o zábavu, je dosti patrno z rozličných episodek, jež jenom někdy jsou pro předmět charakteristické. Planého vtipkování je tu poněkud méně, než bylo vytčeno »Causeriím,« ale přece i tato kniha jest jím opatřena. Budiž dovoleno, jeden takový skvost divně zkrouceného vtipu uvésti na důkaz, jak ohromnou škodu by kniha měla bez něho. (Str. 14.) Z člunkařův arabských »jeden popadl můj vak, druhý cestovní pokrývku, třetí zmocnil se mého pravého, čtvrtý levého ramene tak, že jsem se vznášel nad vodami jako nebeský otec, když napadla mu myšlenka, udělati něco, na čem někdy bychom se raději ani neviděli. Já byl však na tom (!) trochu jinak...«

Slavné publikum, směj se, máš-li čemu!

Podobná nebroušená perla vtipu a humoru jest na str. 92. a 99. P. spis. uzná aspoň naši svědomitost, že poctivě kvitujeme, že jeho pracné vtipy nepřišly na zmar, že si jich aspoň někdo povšimnul.

Kniha jest velmi skvostně upravena a čte se celkem velmi příjemně. *R.*

Repertoir českých divadel. XXVII. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Hrabě *Alexander Fredro St.:* „Dvě jizvy.“ Veselohra o jednom jednání. Z polského přeložil *Fr. Kvapil.* — „Bludička.“ Veselohra o jednom dějství. Napsal *Edvard Součck.* Str. 120. Cena 50 kr.

I. Mladá vdova Malská, přebývající v »zámku amazonek« u své příbuzné, má si vzíti neviděného dosud Tulského, diplomata. Příbuzná z Varšavy oznámí jim návštěvu jeho, která prý se stane na zapřenou; podle popisu však a jizvy nad okem — neudáno, nad kterým — lze ho poznati. A tak se sejdou dva nápadníci, pod záminkou deště a zlomeného kola; napřed přibude kapitan Barský, po něm pravý Tulský — oba s jizvami. Barský úsilím hostitelkyně, která by mermomocí Malskou vdala za Tulského, jest »vehnán do posice,« vydávati se za Tulského; zábava mezi nimi jest opravdu znamenitá, nepřestávajíc býti dramatickou, neboť vysvětlení urychluje, alespoň u Malské. Tulský přijde, a podle zámeckého pravidla z mužův jen ženich Malské smí tu zůstati přes hodinu; tedy aby teď jeden odešel. Barský s Malskou se zatím poznali jako staří známí z dětství; Tulský nabídl Barskému k čestnému ústupu vlastní povoz, v němž nyní Barský vede svoji nevěstu na návštěvu. »Dokonaný skutek« takový odzbrojí i diplomata Tulského tak, že dovede i zkoprnělou hostitelku uchlácholiti, vraceje jí slovo i závazek, aby se nestali směšni; »směšnost, milostivá, je horší nežli smrt.«

Leccos je tu jako v pohádce, ale když se člověk do děje samého ponoří, zapomene na ty zvláštnosti, na př. zámku nepřístupného mužům, setkání se takových dvou nápadníkův a pod.; jsou to okolnosti zevnější, které sice činí motivaci trochu podezřelou, ale neruší ji, když povahy a styky jejich činí děj v podrobnostech pravděpodobným. A toho zde dosaženo. Hostitelka dala slovo strýci Tulského, státnímu radovi, zapřenou nápadníkovou je tak svedena, že prvého hosta —

hosté tu byli velice řídcí, byltě to zámek amazonek — neklamně má za toho pravého, a čím více se vymlouvá, tím více tomu věří, vždyť je to diplomat a chce se tajně přesvědčiti. Rozmluva mezi nápadníky je skvostný kus potyčky mezi vojínem a diplomatem. Poťouchlá Malská, která si stále hraje na nevědomou, a konečně aby věc urychlila, dělá kresbě neznámého nápadníka svého jizvu nad pravým okem, jak ji má Barský, kdežto Tulský ji má nad levým, pak upejpavá společnice, pravá to ruka, někdy i mozek hostitelčin, jsou velmi pěkně kresleny. — Překlad se čte zcela plynně.

II. »Bludička« říkají Heleně, dceře bohaté vdovy Kláry Lutonské. Matka chce doktora Diviše, dcera chvíli také, potom si vezme bratrance, novopečeného doktora Vladimíra; Diviš býval ze zoufalství lásky v Indii, kde střílel lvy, Vladimír »zastřelí« své Heleně aspoň vycpaného orla. Děj probíhá ve vzájemném škádlení, nedorozumění, zlosti a smíření a pod.

Je to zcela prostý žert, podaný laškovným slohem, u spisovatele již odjinud známým. Všechno jde trochu náhle, povaha »bludičky« je prapodivná, Divišova neméně, ale kdo pak by konečně na to hleděl, když se může co chvíle od srdce zasmáti... Nevím, co to znamená, když Diviš, vcházeje do cizího domu, volá »Milostpani!« Tak přece slušní lidé u nás nepozdravují. Že Vladimír říká po německu: »to je dobré,« nelze se diviti, neboť přišel z Prahy. *P. Vychodil.*

Knihovna lidu a mládeže.

Po cestách bludných a jasných. Tři obrazy ze života vězenského. Napsal *Josef Kousal,* farář v Keblově. V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Method. tiskárny. Str. 115. Cena 40 kr.

Slovutný znalec života vězenského a odborný spisovatel zřízení trestnic podává tu směrem náboženský mravoučným tři příběhy ze života trestanců, pravé to názorné životopisy, v nichž popisuje cestu hříchu, obyčejně špatného to výchovu, trestu a obrácení. Při tom dává nahlédnouti do zařízení trestnic a polepšoven, hledě vzbuditi soucit s nešťastníky a zároveň s těmi, kteří jako polepšenci odcházejí, aby se stali užitečnými členy společnosti. Sloh spisu je srozumitelný, až na některá nedopatření dosti správný, i zaslouží býti mezi lidem rozšířen. *R.*

Vánoční stromeček. Vánoční hra o třech jednáních pro děvčata. Napsal *Fr. V. Sasinek.* V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Method. tiskárny.

V celé hře jedná pouze šest osob (děvčat). Nesnadné jsou úlohy paní Bránecké a vdovy Prázdnové; k těm vybrati dlužno žákyně starší, vážnější, které by dovedly aspoň přibližně starostlivé matinky představovati. Ostatní úlohy jsou dětskému chování přiměřenější, a proto snadnější. — Z celého kusu vane radost z narození Jezulátka a vzájemná láska bohatých k chudým a naopak. U vánočního stromku a u jesliček se bohatství s chudobou scházejí a tisknou si přátelsky

ruce. Jsou v životě lidském sice okamžení, kde nás stav rozlučuje, ale jsou i taková okamžení, kde nás láska křesťanská spojuje, a takovouto šťastnou dobou je zajisté čas vánoční. Sdružení a sbratření bohatých dětí paní Bránecké s chudobnými dětmi vdovy Prázdnové jest ve hře této pěkně zobrazeno. — Děj jest opravdový, nic v něm není přepjatého ani nemožného; krátce, je vzat ze skutečnosti, a to se nám líbí. Vytknouti jen můžeme, že řeč vdovy Prázdnové v 1. jedn. je příliš dlouhá, a tedy pro žákyně, byť i starší, nesnadná. Slova na str. 10.: »Drahá matinko, p ř e v ý š i l a jste naše očekávání!« nejsou dětská. Dítě by řeklo: »Matinko, to jste nás překvapila, toho jsme se nenadály!« a pod. Jinak je kus krátký, chápavosti dětské přiměřený a úprava jeviště snadná. — Knížečka ta hodí se dobře do školních knihoven pro žáky druhého stupně. *J. Hordk.*

Zábavy večerní. Ročn. XIII. čís. 1. „Š t ě s t í n a v s i.“ Povídka. Napsal *J. A. Lukaszkiewicz.* Přeložil *V. Pakosta.* V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 260.

V polské literatuře častěji se přetřásá otázka židovská; není také divu, že obráží se v literatuře, čeho tolik Hospodin v životě nadělil. Po Elišce Orzeszkové sáhlo k ní více schopných a méně schopných spisovatelů. Dělí se pak tito na tábory smířlivých i nesmířlivých. Náš obrázek je v tomto posledním směru časovým, zabývaje se židy východo-haličskými Nejde sice příliš do hloubky, nerozbírá dlouze a široce příčiny a důsledky otázky židovské, — antisemitická nálada celé povídky, několik markantních fakt odůvodňujících stačí spisovateli, aby dosáhl tendence své, vystříhal široké vrstvy lidu před spáry židovskými a hlavně poukázal na to, jak se z nich vyprostiti.

Venkovan v Haliči se bez žida neobejde; žid za něho myslí a pomáhá mu, jest jeho hlavou, jeho rádcem, jeho zpovědníkem; jest zároveň jeho živoucí zastavárnou, jeho ústavem úvěrným. Ovšem všecky tyto služby žid nekoná venkovanu z lásky, nýbrž pro tučný výdělek. Tato »hlava, rádce a zpovědník« radívá jen ku svému prospěchu. A venkovan nemá se kam jinam obrátiti. Ku vzdělaným pánům: učiteli, správci, šlechtici se uchýliti nemůže, neboť ho svým jednáním a chováním odpuzují. Kněz pak má obyčejně příliš velkou úctu v lidu, než aby se odvážil jej svými všedními a malichernými zájmy obtěžovati. Žid za to je ponížený, úslužný, neví jak jen se zavděčiti, zamhouří oko nad neohrabaností, sprostotou i urážkami se strany venkovanů, venkovan jím sice pohrdá, ale ví, že žid je chytrý, fikaný, že všemu rozumí, že má panstvo a šlechtice pod svou mocí a mnoho u nich zmůže, i věnuje tedy všechnu důvěru svou židovi. Žid má obyčejně krčmu v pronájmu buď panskou neb obecní a brzy svým »blahodárným« a »lidumilným« působením dobude jedné a pomálu i více usedlostí, které postoupí svým dětem, příbuzným nebo soukmenovcům, kteří hospodářství dávají si obdělávati bývalými jeho pány a sami vedou jen všelijaké čachry. Nyní mají

vesničané už »hlav a rádců« hned několik. Vidí sice první oběti »blahodárného« vlivu židova, avšak nemají ani energie ani rozvahy vyprostiti se z něho, vždyť poměry se nezměnily, žid je jim i na dále nezbytným. Pomalu zaplétá zbohatlý žid do svých tenat i místního »hloupého a lenivého« šlechtice (toť jsou »epitheta ornantia« šlechty v občanské literatuře polské), spojuje se proti němu, aby ho dříve dobil, i s vlastními lidmi jeho, neštítě se prostředků nižádných, a za podpory svých soukmenovců, jejichž vliv sahá široko a vysoko, a kteří se nikdy, dík své organisaci, vzájemně neopouštějí, vypudí ho z otcovského statku. Šlechtic pak se zbytkem svého jmění, nestlačili-li ještě židé uměle cenu statku tak, aby se jen dluhy kryly, nucen jest za pomoci svých známých přijati nějaký úřad zemský nebo municipalní, kterýž ovšem zastává právě tak, jako se staral dříve o své hospodářství. — Kromě oekonomického rozvratu pečují židé východohaličtí i o zhoubu lidu mravní; jsouť horliví talmudisté a velicí fanatici, u nichž »gojim« jsou jen massou pro jejich choutky a výdělkářský individualismus. Národně sice hlásí se větší polovice k Polákům, ale z této většiny většina pouze na oko; ostatní jsou průkopníky germanisace.

Takový též neutěšený process rozvíjí před námi povídka »Štěstí na vsi.« Žid Šrul jest právě takovýmto »rádcem, hlavou, zastavárnou i úvěrní bankou« vesnice Záhoří a šlechtice Pruževského. Předstupuje před nás už na vrcholu své moci, v naději, že místo p. Pruževského usadí se už co nevidět na zámku. Leč do Záhoří přijdou mezitím řemeslníci ze Lvova, kdež pro nedostatek práce mřeli hladem; svou intelligencí, pilností a poctivostí dobudou si důvěry venkovanů, kteří dosud pro každý výrobek do města chodíti musili, utrácejíce tak zbytečně čas i peníze. Tito tedy, ponuknuti uvědomělým solnařem záhořským, počnou, když dojde na prodej statku záhořského, agitovati mezi rolníky, aby panství koupili sami na spolek. Úskočnost židova, pohodlnost pánova, kterému se nechce vyjednávati se sedláky, podlost správce panského a obecního rychtáře-tyrana, jakož i nerozhodnost, bojácnost a nedostatek vypočítavosti u venkovanů zhatily by už záměr solnařův, leč tu přišlý z města filosof-stolař svou pathetickou řečí o vlastenectví vlije do sedláků nebývalou energii. Konečně i šlechtic se poddá, rozpomene se na svou vlasteneckou povinnost a své kulturní poslání mezi lidem, a všechno končí hladce i šťastně. Žid dostal své peníze, nájem pak mu vypovězen, i ubírá se ze vsi s tou ovšem útěchou, že nepochodil-li tu, pochodí jinde.

»Tak, spojí-li se stavy: šlechta, měšťanstvo a rolnictvo a k dobrému dílu přiloží ruky, zdárně je dovedou dokončiti.« »Povstane-li rozum Poláka proti rozumu žida, tu Polák svým rozumem podporován vytrvalostí, svědomitostí, obětavostí, a je-li potřebí, svornou shodou, zvítězí nad židem.« Toť jsou hesla, jimiž končí spisovatel svůj obraz, kterýž doufám lépe by dosáhl svého cíle, kdyby netlumil dojem svou neurovnaností a retoričností.

Divný je passus na str. 218. Ves na jihovýchodě od Lvova, tedy asi v oblasti ruské národnosti, vesničané chodí do ruského

unitářského kostela, modlí se a zpívají rusky, mluví v domácnosti rusky, jsou tudíž asi Rusy, jimž vnucena polská škola, ale ne Poláky, — nač pak ale ty tirady o polském vlastenectví? — Překladatel, pokud bez originalu vidno, se všem nedopatřením nevyhnul. Jinak vřele knihu pro náš lid odporučujeme. *P. Š.*

Přítel domoviny. R. VII. č. 1.—3. „Břeh.“ Roman od *Sofie Podlipské.* V Praze 1890. Str. 506.

S. Podlipská v socialním romanu »Břeh« rozložila na 506 stranách osudy tří rodin, a sice bohatých Stampachů, Šalovcův a chudých Zahradeckých, jimž břeh pevný spokojeného života pod nohami praská, zvláště Zahradeckým.

Bohatý Šalovec, rozvedený s manželkou, miluje svého syna Otakara nade všecko; Otakarovi za to vším byla zábava, hýření a přítel Machek, také v tom oboru vynikající. U Stampachů vychovávali si jedinou dceru Ulu. Tato mladá dívka zamilovala si nejprve jméno Otakar, pak i jeho nositele, který lásce její se směje. Přítel Otakarův, Machek, se zastřelí, jeho milenka Jula postřelí; Otakar jest dojat. Netrvá dlouho, Jula není Otakarovi lhostejnou, ale dívka tato lásky jeho neopětuje; též Ula snaží se prázdnotu srdce vyplniti láskou k bratru Julinu, Hynkovi. Hynek jest k službám, ale za chvíli ustoupí mladému Šalovcovi a zamiluje si lékařství; Jula stane se umělkyní. Matka Ulina stará se jen o chudé, nešťastné; starý Šalovec o svoje zaměstnání, v němž později vypomáhá Otakar. Na konec dojde i ku smíření se ženou.

Hlavní zástupkyní ideje romanu »Břeh« jest Marta Stampachova, jež snaží se lidem dopomoci na pevný břeh šťastného života, pro kteroužto dobrou vlastnost dostává se do sporu s manželem, pomýšlejícím dokonce na rozvod, s rodiči jeho, dcerou, již zanedbává. Vůdčí myšlenka tedy romanu jest, vyjádříme-li se jinak, hrozivou otázku socialní rozluštiti »láskou a soucitem, péčí a moudrostí,« čili druhým přikázaním lásky křesťanské; Marta, jak již podotčeno, zamilované své dobročinnosti obětuje vše, domácí pokoj, vychování dcery, a odměnu za všechnu tu obět přiřiká jí spisovatelka utrpení a chřadnutí vniterným neduhem, jehož počátek cítila ve kruté chvíli svého zápasu o právo — býti podporou nešťastných, ovšem že též vniterná blaženost, pocházející z prokázaných dobrých skutkův. — Ačkoli tento obšírný socialní roman zbudován jest na druhém pilíři lásky křesťanské, přece s křesťanstvím se všude neshoduje. Ať skutky mluví. Celý děj romanu odmotává a namotává »osud,« pohanské fatum, kteréžto jméno na každé straně oko čtenářovo může viděti; manželství prý jest výkvětem civilisace (II., str. 44.); klášternice, zasvěcené lásce k Bohu a bližnímu, jsou prý bytosti o mladost a blaho rodinné ošizené (I., str. 131.); o věčnosti prý ničeho nevíme, než to, že z ní vane svěží vánek citelný tomu, kdo k ní obrací uslzenou tvář (II., str. 74.); dále prý příroda z jedné strany, z druhé osudný nátlak společenských požadavků, jakýsi dech, vycházející z ducha veškerého lidstva, který vůli jednotlivcův ovládá — řídí věci myšlenkou svojí a rozum sobců (III., str. 117.). — Dojem a účel romanu zmenšuje

Marta Stampachova, představitelka lásky k bližnímu, svou upřílišeností a zanedbáváním rodinných povinností, čímž idea ztrácí část paprsků, jimiž nás přivábiti má ku provádění výroku: čiň podobně; známa jistě jsou slova, že láska k bližnímu má býti dobře spořádaná; kdyby Marta byla podřízenou nositelkou téže ideje v romanu, chování její by se dalo omluviti, vždyť ve všem můžeme pozorovati výstřednosti. Komposice romanu jest umělejší, než obyčejně vídáme; jednání osob na dvou místech neodůvodněné, totiž okamžité střídání citů v srdci Ulině, jež hned plane láskou k Hynkovi, hned k Otakarovi; podobně sobě počíná též Otakar. Idealistická rodina Zahradeckých mnoho trpící a přece doufající v lepší »osud,« vzbuzuje sympathie čtenářovy. Šalovec starý a Stampach jsou tuctoví lidé, vyrostlí v ovzduší velikých měst; též babičky a stařeček se svými slabostmi, mající původ ve starobě, svědčí o dobré spisovatelčině znalosti života lidského. — Co se formy týče, poznamenáváme, že obšírnost na několika místech mohla ustoupiti stručnějšímu vypravování; též nedostatky mluvnické zde onde se namanující po bedlivějším přečtení mohly býti odstraněny. *J. Vyhlídal.*

Besedy mládeže. Svazek 275. „Bílý závoj.“ Povídka pro mládež od *Anny R. Husové.* Se 2 obrázky. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 96. Cena 30 kr.

Helena Strádalova žila s matkou svojí v Rájově; stará šila, dcera zhotovovala paličkové krajky. Helena velice dychtila poznati krajky brusselské a přiučiti se jim. Náhodou nalezla krabici s bílým závojem, kterou neopatrní sluhové ztratili u Rájova, když stěhovali hraběnku Libnickou. Ta dozvěděvši se o poctivé nálezkyni, vzala ji k sobě do služby a později vzala ji s sebou přítelkyně hraběnčina, baronka Vysocká, do Brusselu, kdež se krajkářství tamnímu přiučila. Když se Helena navrátila do Čech, založila pomocí dobroditelky, pí. baronky Vysocké, v Rájově dílnu krajkářskou, v níž nalezly dívky celého městečka přiměřenou práci. — Účelem povídky té jest, uvésti čtenářům na paměť, že nemají kupovati výrobků cizích, ale pokud možná že mají podporovati výrobky domácí, které z pravidla nepokulhávají za cizími. Kéž by se jí podařilo z nevěřících učiniti věřící! Ku konci podotýkáme, že obrázek druhý je cizí, vypůjčený a k ději se nehodící. Má představovati obecní výbor, před nímž stojí žena s děvčátkem pětiletým a prosí o přijetí do osady, a na obrázku viděti jest jen dva členy výboru a za nimi mladíka bavícího se s damou. Místo děvčete drží matka v náručí asi tříletého — chlapce. — Povídka výše pojmenovaná hodí se velmi dobře do školních knihoven pro žáky druhého stupně. *J. Hordk.*

Svazek 276. „Ve službách Bedřicha Velikého.“ Původní povídka z doby sedmileté války. Napsal *Josef Flekáček,* učitel v Žižkově. Se 2 obrázky. Str. 100. Cena 30 kr.

Stručný obsah povídky té jest následující. Za války sedmileté žil v Krušných horách v osadě Kvítkově Jiřík s matkou a s babičkou.

Živili se tkaním plátna. Když se jednoho dne matka nevracela z Kladska, kamž nesla plátno prodat, vydal se za ní na cestu. Již byl až u hranic, ale matky nepotkal. Umínil si, že dojde až do Kladska a pozeptá se na ni kmotra Havránka, u něhož se jistě matka zastavila. Když Jiřík vstoupil na cizí půdu, byl mezi tím, co matka jinou cestou k domovu spěchala, od vojenské hlídky zajat a uloženo mu sloužiti v pruském vojsku. Zde setkal se se známými soudruhy, kteří taktéž byli chyceni a přinuceni sloužiti nepřátelskému panovníku. Zajatým Čechům se v pruské službě dařilo zle. Po delší době poštěstilo se Jiříkovi přeběhnouti k našemu vojsku. Vyzradiv postavení nepřátelské a jeho sílu, přidal se k vojínům a bojoval proti nepříteli tak srdnatě, že dosáhl hodnosti důstojnické. — Účelem povídky té jest vznítiti ve čtenářích lásku k vlasti, předváděti jim vzory pravých vlastenců (zajatí mladíci prchli, aby nemusili bojovati proti svým bratrům, a Havránek vrátil se též do Čech mezi své) a poukázati na temné stránky cizího mocnáře a našeho souseda. Když naši Němci Prusko chválí, zamilovaně po něm pošilhávají a nás za sebou též strhnouti zamýšlejí, dobře jest, seznámiti žáky hned záhy s tímto ošemetným přítelem a poučiti je, že nám z Pruska a vůbec z celé Říše ještě nikdy nic dobrého nepřišlo. — Ze příčiny té odporučujeme vřele výše pojmenovanou povídku do školních knihoven pro žáky třetího stupně. *J. Hordk.*

Svazek 277. „Štěpán Malík.“ Povídka pro dospělejší mládež. Napsal *St. Řehák Kamenický.* Str. 92. Cena 30 kr.

Štěpán Malík byl 13letým dráteníčkem. Peníze vydělané posílával své matce na Slovensku. Jednoho zimního dne nalezl jej p. Jordán, plukovní lékař ve výslužbě, ležeti bez sebe u cesty. Vzal ho na saně a zavezl k sobě do nedalekého Hradce Králové. Doma ho uložil do postele a ošetřoval. Když se nemocný pozdravil, seznal doktor z jeho řeči, že je synem bývalého jeho sluhy, když ještě u vojska byl lékařem. Pan Jordán dal Štěpána zároveň se svým synem Jiříkem do škol realných a později do vojenské akademie. Štěpán v učení i v chování vynikal nad Jiříka. Po nabytých zkouškách postupoval při vojsku rychle, kdežto Jiřík zůstával pozadu. Štěpán dosáhl hodnosti plukovníka, Jiřík utekl s vojenskými penězi do Ameriky a připravil tím otce do hrobu a matku uvedl v bídu. Štěpán paní Jordánovou až do smrti podporoval. — V povídce je důkladně popsáno ošetřování nemocného v horečce. Lékařské rady a pokyny v rouše povídky spíše utkví čtenáři v paměti, než kdyby je četl z poučné knihy, na př. z »Domácího lékařství.« Děj celé povídky je pěkně uspořádán a pravdě podoben. To je též důležitosti nemalé. Jenom konec povídky vybíhá z pravděpodobnosti. Pochybujeme, že by žil mezi našimi důstojníky takový plukovník, který raději vzdá se nabízené hodnosti jeneralské, než aby uposlechl vyzvání, aby své smýšlení vlastenecké změnil. Podotýkáme ještě, že lépe jest voliti podobnou látku ze starších dob. Dle vypravování p. spisovatelova mohl by ještě plukovník Štěpán Malík i uprchlý Jiří Jordán žíti, vždyť od r. 1866., kdy oba byli ještě mladými muži,

neuplynula dlouhá doba. To pravděpodobnosti je též na ujmu, a spis. má se snažiti, aby pravděpodobnost povídky vždy a všude zřejmě vysvítala (v nynější době z dráteníčka za obyčejných poměrů se nestane jeneral, není šlechticem); taková pak povídka více zajímá mladého i starého čtenáře. — Knížka ta hodí se dobře do školních knihoven pro druhý a třetí stupeň žáků. *J. Hordk.*

Literarní rozpravy v časopisech.

Gabler, O vlivu svob. zednářů na průběh revoluce francouzské (Č. Č. M. 85). — *Krejčí*, Filosofie náboženství (Ath. 6). — *Slupný*, Slovo o realismu (Obz. 9). — *Zubatý*, O Mahábháratě (Č. Č. M. 1). — *Marrené*, Eliza Orzeszkowa (Przewodnik nauk. 2). — *Morawski*, Tvoření v umění (Przegl. powsz. 3); Krásno v umění (Przegl. powsz. 4). — *Naganowski*, Buddhistická theosofie v Evropě (Bibl. warsz. 1). — *Zdziechowski*, O básních Leopardiho a poměru jejich k současným liter. směrům evropským (Věstn. krak. akad. 2); Francouzský byronismus (Przegl. polski 10). — *Pavlović*, Přehledy slovanských literatur (Let. Mat. srpske 1891). — *Nečuj-Levinskij*, Ukrainští humoristé a umělci (Pravda 2). — *A. B.*, Didaktika J. A. Komenského ve vztahu ke škole slovanské naší doby (Slav. obozr. 3). — *A. D.*, Střední škola J. A. Komenského a naše (ruská) gymnasia (Slav. obozr. 3). — *Bělozerskd*, Vas. J. Naréžný (Russk. starina 5 n. 1891). — *Lamanskij*, Tři světy asijsko-evropské pevniny (Slav. obozr. 1 n.). — *Lesevič*, Psychologie ješitnosti (Russk. bogatstvo 1). — *P. F. N.*, Locke (Russk. mysl 3). — *Šilder*, A. Michajlovský-Danilevský (Russk. starina 9). — *Dahlmann*, O buddhismu (St. aus Maria-Laach 3). — *Eckstein*, Genius a velikost (Dichterheim 10). — *Erdmann*, Duchaplnost (Kunstw. 13). — *Grimm H.*, Jak líčí Homeros povahy (Dtsche Rdsch. 4). — *Gutberlet*, Materialismus a darwinismus (Natur u. Offenbg. 4). — *Harnack O.*, Básnictví a mravnost (Preuss. Jahrb. 1). — *Henke*, Shakespeareova královská dramata (Dtsche Rdsch. 1). — *Koopmann*, Podstata a význam uměleckého díla (Ggw. 5). — *Landauer*, Mluva a písmo (Magaz. 10). — *Marholm*, Jak Ibsen líčí ženy (Nord u. S. 1). — *Valentin*, Básnické druhy (Ztschr. f. vergl. Littgesch. 1). — *Jeannin*, Sv. Tomáš Aqu. a vzdělanost evropská (Annales de la phil. chrét. 2). — *Lévy-Brühl*, Současný roman a naturalismus v Německu (Rev. d. d. mondes 2). — *Vogüé*, Chateaubriand (Rev. d. d. mondes 2).

Paběrky.

Novinářský charakter. V Praze mají jaksi mnoho humoru, neb ho snad potřebují, — tak se zdálo v poslední době, kdy člověk pořád četl ohlášky o Břitvě, Kopřivách, Katolických Jiskrách, až konečně „Vosa," svobodomyslný list humoristicko-politický, prozradila celé hnízdo. Jakýsi p. Hübsch totiž má tu vzácnou vlastnost, že se dovede smáti a baviti hned po staročesku (srv. Kopřivy), hned po katolicku (srv. Katolické Jiskry), hned po mladočesku svobodomyslně (srv. Vosu). Podivno, že se takoví co do přesvědčení výborní lidé vždycky vetrou do tábora katolického; známý p. M. Wachek, také jeden z nich, byl na př. delší dobu zrovna katolickým výtečníkem. Což není v Praze nikoho, kdo by na takové „zjevy" pokaždé upozornil v čas, abychom my ubožáci tady na Moravě, vzdáleni pražských zdrojů, nebyli uváděni v omyl?

Obrana sbírky „Klassikové řečtí a římští v rouše českém" proti prof. Dru. Jos. Královi vydána od prof. Timotheje Hrubého, redaktora oné sbírky. Nereferovali jsme dosud o sbírce té, která chce klassiky gymnasijní p o p u l a r n ě

překládati a vykládati, nemohouce najíti referenta. O sporu samém taktéž nelze se nám šířiti. V „Obraně“ hájí se p. překladatel do podrobna proti učiněným výtkám, nazývaje odsouzení sbírky naprosto nespravedlivým a stranným z řevnivosti; prof. Král totiž také vydává sbírku překladů, kterých sám několik pořídil. Nejzajímavější místo z „Obrany“ jest, že kritik „J. Novotný,“ který vedle Krále o sbírce Hrubého v „Listech filologických“ psal a překlady Královy pochválil, je prý vlastně zase Král sám. Jest-li to pravda, pak ovšem bychom byli o jednu podivnou manipulaci bohatší. Ku konci svaluje p. Hrubý na p. Krále vinu toho, že se filologické práci v češtině nedaří, ani prý p. filologové se bojí „jedovatého péra Králova.“

O kostnickém sněmu píše p. J. Vančura v Athenaeu (str. 242.): „Tomek (v III. díle dějin města Prahy) s nevšedním důvtipem právnickým (!) líčí a dovozuje nepřátelství a nespravedlivost, jak koncilium od začátku až do konce nakládalo s nenáviděným mistrem českým“ (Husem). Inu, jak pak ne?

Zprávy.

Česká akademie hodlá vydávati staročeské texty a sbírati dialektologickou látku mezi lidem; za tím účelem zvolena komise (Hattala, Kott, Truhlář). V oboru výtvarném přijat zásadně návrh, aby se vydával „časopis umělecký a revualní.“

Dědictví svatojanské má 28.012 údů, mezi nimi 3020 kněží a 6892 údů nesmrtných (1161 ústavův a 5728 rodů).

Literarní ceny na operní libretta (300 zl. a 200 zl.) vypisuje Česká akademie do 30. září 1892. Látka jest úplně volná, dílo se stane úplně majetkem IV. třídy akademie, kromě nakladatelského neb divadelního honoráře, jenž připadne spisovateli. — O cenu Náprstkovu se ucházelo jedenadvacet dramatických skladeb, mezi nimi nejvíce činoher. — Cena Prombergrova připadla částečně p. Č. Kramolišovi za historickou povídku z Valašska „Bratři Doliňáci.“ Novou cenu 15 dukátů vypisuje R. Promberger v Olomouci na povídku z lidu moravského pro lid, buď historickou neb humoresku, od spisovatele původu moravského. Lhůta zaslání jest do 31. ledna 1893. Povídka zůstane majetkem spisovatelovým.

Polsko. V Poznani vydal B. Erzepki neznámý dosud spisek Julia Słowackého: Krytyka krytyki i literatury (21 str.), který byl 1841 poslán red. Oredownika a byl namířen proti Tygodniku literackému a proti škole Mickiewiczově. Spisek sestává z úvodu a ze dvou výjevů, v nichž oba časopisy a pak Shakespeare s Tygodn. se hádají o básnictví Mickiew. a Słowackého; Hogart při tom kreslí karrikatury. — *A. Trznadel*, Stwórca i stwórzenie wobec rozumu i wiary. Przemyśl 1892. Ve třech částech pojednává filosoficko-theologický spis ten o Tvůrci a Zachovateli světa hmotného i duchového, jsa takto kosmologií a psychologií ve směru křesťanském. — *Wł. Spasowicz*, Pisma. Petrohrad 1892. Prvý svazek obsahuje 8 statí, z nichž vytýkáme články o Syrokomlovi, Polovi, O bajronizmie Mickiewicza, o Konradu Wallenrodu. — *A. Raciborski*, Ogólny zarys systemu filozofii. Lwów 1892. — *Wł. Mickiewicz*, Żywot Adama Mickiewicza. Poznaň 1892. Druhý díl (str. 480, dokumentů str. 112) líčí nejvážnější dobu života M., totiž od výjezdu z Petrohradu až do ujetí učitelské stolice slovanských literatur v Paříži. Životopis jest velmi podrobný, nejdůkladnější ze všech dosavádních. — *B. Dembiński* počal vydávati v Poznani sbírku

čtverhlasých mužských zpěvů příležitostných, pod názvem „Śpiewnik towarzyski.“ 1. seš. má 32 str., stojí 72 kr.

Německo. V berlínském spolku pro lidovědu přednášel A. Brückner o vánočních obyčejích, jak je popisuje Jan z Holešova (z konce 14. stol.); proti výtce Usenerově, že J. z H. byl opsal nějakou německou knihu, praví Br., že J. z H. předstihuje svou dobu co do všímavosti pro lidové obyčeje. — Ve spolku pro německou literaturu zase přednášel P. Schlenther o Libuši jako postavě dějinné a básnické.

— „Ex libris“ zove se nový spolek a časopis berlínský, jenž hodlá pěstovati knihopis, knihovnictví a životopisné zprávy. — Po způsobu „Jahresberichte für Geschichtswissenschaft,“ jež zaznamenávají kriticky, ač ne vždy nestranně, celou činnost dějepisnou, budou v Berlíně vycházeti „Jahresberichte für neuere deutsche Literaturgeschichte“ (red. J. Elias, M. Herrmann a S. Szamatólski). — Bühne und Welt, eine allgemeine Theaterrevue, počala vycházeti v Berlíně za red. M. Henze; chce hájiti spojitosti divadla se životem.

— V r. 1891. vydáno 18.875 děl, z nichž 1763 náleží theologii, 1731 belletrii, 814 dějepisu, 787 umění a hudbě atd.

Francie. *Alphonse Daudetovy* obrázky ze současného života „Rose et Ninette“ pro ruch, který nadělaly ve Francii, zasluhují pozornosti s dvojího hlediska, s literarního a se socialního nebo lidského. S onoho je to povídka nesoucí na sobě pečeť strojenosti a jakési chorobnosti, jest výplodem sentimentalní nervosnosti. V „Rose et Ninette“ jsou skvělé stránky, plné vášnivé síly, vytýkáme zvláště ony, kde líčeny jsou rozmluvy Régise de Fagan s dcerami na břehu mořském v Ajacciu a poslední procházka v parku luxemburgském, ale jinde zase příliš zjevně vystupuje účel a úmysl spisovatelův. S hlediska socialního „mínil“ Daudet tímto svým romanem vystoupiti proti rozvodům, aspoň v těch případech, kde jsou děti. Celý dějový apparat, jenž jest hodně nepravděpodobný a také trochu otřepaný, nikterak nedokazuje toho, co si Daudet vytknul anebo co mu mnozí podkládají. Lze říci: mnoho dýmu a málo pečeně. Podotýkáme jen, že vydání (Flammarion) jest ozdobeno obrázkem na titulním listě od našeho krajana L. Marolda.

„César Cascabel“ jest pohádkový roman à la Verne. Rodina francouzských akrobatů, Cascabel zvaná, cestujíc Spojenými státy přijde o všecky peníze v tom právě okamžiku, když mníc, že již dosti má, chtěla se vrátiti do Evropy. Hlava rodiny nezoufá, navrhne ostatním, aby se pustili do Evropy Alaškou, zamrzlým Behringovým průlivem, Sibiří, Ruskem a Německem. Co vše na cestě té zkusili, vypravuje obvykle živým a poutavým způsobem *J. Verne.*

Jak jsme tu již referovali, zvolila francouzská akademie *Pierre Lotiho* za svého člena, avšak podobá se, že ne velice šťastně. Aspoň obě knihy, které jako akademik vydal, nelze nikterak počítati mezi jeho práce nejlepší. „Le livre de la pitié et de la mort“ byla sbírkou odrobinek jeho knihy „Le roman d'un enfant,“ a co se jeho poslední práce týká, totiž „Fantôme d'Orient,“ lze ji úplně nazvati ohřívaninou „Aziyadé.“ P. Loti po deseti letech vrací se na několik dní do Cařihradu a spěchá honem vyhledat Aziyadé a Mihram-Achmeta. Oba jsou již mrtvi, a tož jde vyhledat jejich hrobů. Vzdav poslední hold milence a příteli, vrací se P. Loti s klidnou myslí na západ: vidina Az. ho již nesužuje vzpomínkami, jež se zdají usmířeny holdem, který jim vzdal. Toť vše. Je toho věru velmi málo, poněvadž k tomu ke všemu nic nového nepovídá. Co tu povídá nový akademik, to pověděl už nejméně desetkrát, a to způsobem mnohem skvělejším.

Zajímavějším zjevem co do vývoje svého jest jiný francouzský spisovatel, v Ženevě žijící a působící, totiž *Ed. Rod.* Od pessimismu, který z každého řádku jeho „La course à la mort“ vyznívá, dospěl Rod pomalu pomaloučku „quietismu“ (klidu), a to náboženského. Cf. „Le sens de la vie,“ „Trois coeurs“ a poslední práci jeho „La sacrifié.“ Snad výraz „náboženský“ není úplně případný, avšak počátek aspoň už v sobě zavírá. Dr. P. Morgex, svobodomyslník nejhrubšího zrna, zamiluje se do manželky svého přítele, Audouina. Audouin byl už jednou raněn mrtvicí, i hrozí mu každou chvíli nová rána mrtviční, která by z něho učinila mrzáka. I přemlouvá Dra. Morgexa, aby mu slíbil, jakmile by naděje na uzdravení nebylo, zkrátiti muk jeho, t. j. vzíti mu život. V jiném případě nerozpakoval by se Morgex ani minuty, avšak tu přistupuje nový živel, láska ke Klotyldě. Ale konečně dá mu náš doktor

své slovo, jemuž také dostojí. Audouin zemře, a Dr. Morgex pojme za ženu Klotyldu. A tu začíná drama. Pojednou probudí se svědomí v Morgexovi. Marně utíká se o radu k příteli Virymu, který nespatřuje v činu jeho nic trestuhodného; Dr. Morgex chce učiniti pokání, a konec koncův uteče se atheista — k P. Borrantovi. Ten mu nařídí, aby se Klotyldy zřekl, což Morgex učiní. Z lásky ku Klotyldě hřešil, v lásce Klotyldy chce se káti. Bylo by záhodno uvésti poslední slova doktorova k úplnému poznání snah Rodových, ale pro nedostatek místa upouštíme od toho. Doufejme, že se z těch mlžin dopracuje positivního náboženství, a že po něčem i u jiných spisovatelů francouzských vlivem romanů ruských nastane obrat k lepšímu. Dr. Morgex jest francouzský „Razkolnikov," jen že ne tak logický jako ruský. Ruský Razkolnikov činí pokání za svůj hřích vykoupením Soně, kdežto Morgex obětuje za svůj hřích Klotyldu. Rozdíl jest podstatný. U Morgexa není lásky k lidstvu, Morgex i v pokání zůstává egoistou.

Pozoruhodným dílem jest *J. Simona* (C. Lévy) „La Femme du XXiéme Siècle." O knize té pracoval také syn jeho, Dr. med., G. Simon. První díl patrně pochází z péra akademikova, jednať o socialních vyhlídkách ženy 20. století, o jejím vychování, zaměstnání a o jejích mateřských povinnostech; kdežto v díle druhém podává syn jeho zkušenosti, kterých nabyl při provozování povolání svého. Co se vychování žen týká, radí J. Simon, abychom se vrátili do časů minulých, kdy ženy především byly vychovávány po domácku a pro domácnost. Dle Simona má býti říší ženy domácí krb.

Markýz de Flers vydal u Dentuho ve dvou svazcích život měšťanského krále francouzského, Ludvíka Filipa, „Le Roi Louis Philippe — Vie Anecdotique." Nepodává však hluboké, politické studie jeho panování, nýbrž probírá romantické a soukromé výjevy z jeho života.

Armand Silvestre vydal v poslední době dvě práce, povídku totiž z doby direktorů, kdy republikanská vojska vítězila v celé Evropě a kdy Paříž hledala náhrady v „šílených radovánkách" za to, co vystála před tím. Název povídky je „Floréal." Druhá kniha „Portraits et Souvenirs" (Charpentier) obsahuje řadu zajímavých a podivuhodných studií o některých vynikajících malířích pařížských, spisovatelích atd. *A. Koudelka.*

— Novinami koluje zpráva o akademickém proslovu *P. Lotiho* na počest O. Feuilleta, kde ostře útočil na zolovský naturalismus, nevěda prý, že Zola jest mezi posluchači. Naturalismu předpovídá, že bude co nevidět zatlačen idealismem a mysticismem. České zprávy se na Lotiho nemálo sápou, ale věc se tím nemění; Loti měl pravdu potud, jelikož naturalismus francouzský jenom nedůsledností, kteráž jest u samého Zoly, se ještě udržuje, a i tak se již omrzuje. U nás ovšem ne, jinde ano. V theorii je Zola symbolistou, jako který jiný; v praxi prý „bojuje pro pravdu proti lži" a sám subjektivní svou lež hromadí.

— V Paříži založen „Annuaire d'histoire ecclesiastique," jenž bude podávati jen stručné výtahy ze článků časopiseckých, jednajících nějak o dějinách církevních.

— *P. Vallet*, La Vie et l'Hérédité. Paris 1891. Str. 388. Spis. jedná v prvém díle o životě na základě theorie scholastické, kterou se snaží sloučiti s atomismem, bojuje proti pouhému mechanismu a vyvrací theorie materialistické; v druhém vymezuje dědičnost, pokud jest nezbytná pro podstatnou jednotu pokolení lidského, ale přerušuje se ústředím výchovu tělesného i duševného, okolí atd.

— Abbé *Fourrière* počal vydávati Revue d'exégèse mythologique, kde chce sledovati oblíbenou svoji theorii o závislosti básníků starořeckých, zvláště Homera, na Písmě. — Nový měsíčník pařížský „Littérature et critique" chce bojovati proti „symbolistickým žongleriím."

— *J. Lemaitre* vydal 5. oddíl svých „Les Contemporains" (études et portraits litteraires), v němž jest o literatuře velmi málo, nýbrž o všem možném jiném od Boulangera až po annamitské divadlo. — *J. Lemer*, Balzac, sa vie, son oeuvre. Paris. Spisovatel slepě zbožňuje Balzaca a zvláště jeho t. z. moralku. — Ve sbírce „Les grands écrivains français" vyšel dosti dobrý životopis byronisty Alfreda de Vigny od M. Paléologue. Paris 1891. — *A. France*, La vie littéraire (3e série. Paris 1891) náleží mezi dilettanty druhu Renanova, píše o otázkách náboženských, literarních (o básnictví lidovém), polemisuje proti Brunetièreovi, který hájí mravnosti ve vědě a

umění, o Jeanně orleanské, která jest mu posledním mystikem a prvou reformovanou (!). — *M. de Vogüé*, Regards historiques et littéraires (Par. 1892, str. 360). V této cenné sbírce úvah zvláště pozoruhodny jsou úsudky o dílech Někrasova, Ťutčeva a Alfreda de Vigny. — *E. Guénin*, La Russie, histoire, géographie, littérature (Par. 1891, str. 351) slibuje příliš mnoho, podává však jen stručný přehled, ne dosti stejnoměrný, z pravidla cizími slovy.

Italie. „L'Automa" *E. A. Buttiho* je prvina mladého spisovatele, jenž se hned ponejprv pustil do romanu, a to do romanu nejnesnadnější formy, tož do romanu životopisného. I netřeba povídati, že smělost nebyla korunována úspěchem. Roman „L'Automa" jest dílem neorganickým; povaha hlavního hrdiny, Attilia Valdy, nestačí, aby mu dala potřebné jednoty a aby v celek sdružila různé části jeho, jež jsou episodami s celkem téměř nesouvisícími. A rovněž forma Buttiho postrádá výraznosti, barvitosti a života. — Pravým opakem „L'Automatu" jest povídka „Sopra i tetti" (Nad střechami) od *Anny V. Gentile*, a to jak co do obsahu, tak i formy. V povídce té vykládá také spisovatelka své názory o vychování žen, z nichž uvádíme jen toto. Dí mezi jiným: „Žena má býti vzdělávána, ale ne jako muž. Vážné, hluboké studium nezdá se mi býti pro ni přiměřené; takové studium falšuje povahu její, uvádí ji, tak říkajíc, ve spor s její vlastní přirozeností, potlačuje její cit . . ." Že přece to také některá žena uznala!

F. De Roberto vydal u L. Pierra v Neapoli svazeček 3 povídek „La morte dell' amore." Všecky jednají o agonii vášně, o smrti lásky. V první povídce, „Dibattimento," rozbírá, která z nejobyčejnějších forem smrti té jest nejtrapnější; druhá pojednává o úplném vyčerpání citů; v třetí poznamenány jsou záchvaty křečovité, které obyčejně sprovázejí konec každé vášně. Z uměleckého stanoviska nejlepší jest první, ba lze ji pokládati za nejlepší práci, kterou doposud spis. napsal; nejslabší, naprosto falešná, manýrovaná a chladná jest třetí „Lettere di commiato."

A. Olivieri Sangiacomo uvádí čtenáře svými povídkami „Storie di caserma" do vojenského světa. Zdálo se, že povídkami Amicisovými vyčerpán byl předmět ten úplně a že lepších věcí sotva kdo podá, ale v poslední době začínají v Italii opět bujeti vojenské povídky. Zvláště Saragat, třebas jeho črty psány jsou s hlediska škaredohlídského, podal několik vojenských obrázků přímo výtečných. Vedle Saragata jmenujeme ještě J. Trebla. Výše však jmenovaný spisovatel vytkl si zcela jiný účel. Chce totiž svými povídkami seznamovati měšťany se životem vojenským a zároveň vojákům opatřiti zábavné čtení. Povídky ony jsou prvním toho druhu pokusem. Z uměleckého stanoviska nejlepší jsou „Guardia al bivacco" a „Campo mobile," ostatní nevymykají se z rámce obyčejných črt. — Taktéž povídky „Primule" *B. De Luca* nenynikají ničím nad všednost. Nedostává se jim originalnosti a svéráznosti.

Umřeme — tedy máme milovati život; sebevražda jest zbytečná, poněvadž bez toho umřeme. Umřeme — ale hodiny nevíme; může se to státi za okamžik, může se to státi po letech; nikdy však není pozdě začíti nějakou dobrou věc a nikdy není dobrá věc dosť brzy vykonána. Žijte tak, jako byste každé chvíle zemříti, atd. Tak mluví v předmluvě ku svému poslednímu romanu *Salvatore Farina*. Roman jeho „Per la vita e per la morte" má býti toho zobrazením. Bohužel hrdina jest samá protiřečnost, každou chvíli jinak smýšlí a jinak jedná. Psán jest roman ten obyčejnou manýrou Farinovou, t. j. tonem žertovným a důvěrným, ač se nám zdá, že tu není ton ten místným.

G. D'Annunzio vydal povídku „Giovanni Episcopo." Povídka ta je povahopisnou studií člověka, na kterého připadá dokonale výrok žalmistův: „Iudica me secundum iustitiam tuam." Čeští čtenáři, kteří znají Dostojevského „Krotkaja," budou míti nejsprávnější pojem o povídce té. (Mimochodem poznamenáváme, že i v jiném vzhledu patrný jest u Annunzia vplyv romancierů ruských.) Battista Canale jest postava, která jest důstojna péra Dostojevského. *A. Koudelka.*

— Nakladatel Sarasino v Modeně hodlá vydávati knihovnu moderních básníků.

— *A. Bartolini*, Bozzetti danteschi (Roma 1891, str. 512) podává některé drobnůstky ze života Dantova, jež přispívají k osvětlení jeho velebásně. — *F. Caprì*, Monografie letterarie. I. Manzoni e la sua scuola. II. Classicismo e Romanticismo. III. La Ginestra e il Cespite di Rose o Leopardi e Zanella. (Reggio di Calabria, str. 173.) V prvé stati hájí spis. Manzoniho od nespravedlivých útoků, v třetí poukazuje na nezdravé stránky básnění Leopardiho. —

— Památce Dantově má v Ravenně býti věnováno velkolepé mausoleum, pořízené ze sbírek po celém světě. Leo XIII. podnik ten podporuje hmotně i mravně.

— Neznámý dosud rukopis Torquata Tassa objevil L. Roux, nakladatel v Turině. Je tu řeč o cestě básníkově do Egypta, o které se dosud nic nevědělo; snad to byla studijní cesta na dějiště křížových výprav. Mimo to jest v rukopise několik znělek.

Anglie. Nemalou sensaci způsobil roman *J. M. Barrieho* „The little Minister.“ J. M. Barrie narodil se 9. května 1860 v městečku Kirriemuiru ve Forfarshireu. Poznal život škotský na universitě edinburské. Věru život mnohých tamějších studentů vyniká pravým heroismem. Syni obyčejných dělníkův a malých farmařů jsou nuceni, aby svá studia mohli dokonati, přes léto sedlačiti na farmách, a v zimě teprve z nepatrného výdělku mohou se věnovati studiu. Že takovým způsobem a v takovém zápasu nejeden zahyne, ale nejeden také vyspěje na muže „celého,“ netřeba dokládati. Takový život vedl také Barrie, a když nabyl svého akademického vzdělání, nastoupil na drsnou dráhu žurnalistickou. Po několikanedělním čekání stal se členem redakce „The Nottingham Journalu,“ u něhož zůstal až do r. 1885. Již tam psával do londýnských světových žurnalů, kdež konečně r. 1886. přijat mezi spolupracovníky Robinsonovy magazíny „Home Chimes,“ kdež jeho příspěvky uveřejňovány byly pod pseudonymem „Gavin Ogilwy.“ První publikací jeho, která se většího úspěchu dodělala, byly črty ze života škotského „Auld Licht Idylls.“ Po nich následovaly jiné pod názvem „A Window in Thrums,“ kdež „Thrums“ jest smyšlený název jeho rodiště. Hrdina poslední jeho publikace jest Gavin Dishart, jenž po krušně a lopotně vybytých studiích universitních dosáhne pastoratu v „Thrumsu.“ Tam ho lidé pro jeho horlivost a zbožnost na rukou nosí, ale když vyhlídky jeho zdají se býti nejlepší, naplete se mu v cestu dívka „Babbie.“ Závojem tajemství zahalen jest její původ. Zdá se býti původu cikánského, ale je bohatá a, ač to hledí ukrýti, velmi vzdělaná. Svou krásou všechny oslňuje, ale prostí obyvatelé „thrumští“ pohlížejí na ni jako na čarodějku a pohanku. Náš pastor snaží se opovrhovati jí, ale ku své hrůze pozoruje, že v srdci jeho vzňala se k ní vroucí láska. Trpký zápas v duši jeho mezi láskou a tím, co za povinnost pokládá, jest vlastně středem celé povídky; kdo by si však pravý pojem o tom duševním boji učiniti chtěl, jakož i o zděšení farníkův auld lichtských, když se o tom doví, a jak konečně láska všecko přemáhá, ten musí celou knihu sám přečísti. Jak vidno, není děj povídky zvláštní, však děj také není předností knihy, nýbrž povahopis, zvláště mužských postav. A jiná přednost knihy je, že z ní probleskuje milý humor. Jedinou nepříjemností knihy jsou četná skotská slova, jejichž význam nepodán pod čárou.

Miss E. Stuart Phelps podává ve „Fourteen to One“ sbírku povídek, jež vynikají všemi přednostmi známé této spisovatelky; tu a tam tryská jemný humor vedle vážného pathosu. Spisovatelka dotýká se také náboženských otázek, ale s úctou (to se ví, že ne z katolického hlediska). Vytýkáme zvláště „The Madonna of the Tubs“ a „Příliš pozdě“

Mrs. Maequoid sebrala taktéž u svazek některé své povídky a vydala je pod názvem „The Prince's Whim and other Stories.“ Nevyniká žádná z nich zvláštní silou a originalností, ač v mnohých děj je pravděpodobný, ale všecky čtou se dosti příjemně. Nejlépe daří se spisovatelce líceň měšťanského života v Normandii. Dokladem toho povídka „Jacques Mermet.“

Jiná je s kolekcí povídek známé i u nás *Ouidy*. V povídce „Santa Barbara,“ po níž celá sbírka přezvána, ocítáme se v Ouidiných Benátkách před obrazem sv. Barbory. Přežilý malíř je hrdinou, žena z lidu hrdinkou; kdo četl jednu jenom Ouidinu práci, ví, jak rekyně vypadá; je vdaná za drsného rybáře, který je na lově; malíř maluje její podobiznu, — connu, tout ce qui s'en suit, connu! „Když brigová loď toho večera do přístavu připlula, ležela na Dorâtově loži se zeleným rákosím kanálu v sevřených rukou a s malou zlatou zmijí kolem šíje.“ Proč se zmijí? budete se ptáti. Inu, protože to „romantičtěji“ zní. „Pousette“ a „The Stable-Boy“ jsou povídky o psech, jakých na světě nebylo a nebude! A podobně nepřirozeny jsou i ostatní ještě povídky.

Povšimnutí spíše nežli mnohé trojsvazkové romany zasluhuje knížečka *E. Chesterové*, nadepsaná „Dívky a ženy.“ Uvádíme některých kapitol nadpisy: „Životní cíl,“ „Otázka křesťanské lásky,“ „V čem vlastně záleží domácí štěstí,“

abychom ukázali, že si spisovatelka praktický účel při sepisování knihy vytkla. Moralku svou podpírá četnými vhodnými a zajímavými doklady.

Známý spisovatel a církevní (ovšem anglikanské církve) hodnostář *F. W. Farrar* vydal 2sv. historickou povídku „Darkness and Dawn," v níž podává příčiny, pro které „křesťanské náboženství původně tak nepatrné a slabé dobylo tak velkolepého vítězství nad mocí, slávou a rozumem vzdělaného světa." Líceň zkaženého a krvežíznivého císaře římského Nerona a jeho dvořanů jest věrně dle historie a sytými barvami podána. S hlediska křesťanské apologetiky lze směle práci po bok kard. Wisemanovy „Fabioly" postaviti.

„Život je fraškou, vše tomu nasvědčuje," píše *Frank Stockton.* Stockton jest americkým „Labichem." Není v něm, jak říkáme, kapky dobré krve, ze všeho si šašky tropí. A ze všech frašek jeho jest nejfrivolnější a nejsměšnější romance „The Squirrel Inn." V „Sq. hospodě" (= inn) bydlí roztomilá vdova a chůva (jež v zimě učí umění rozum i srdce vzdělávajícímu a jež za to má, že „vyšší vzdělání" je málo prospěšné, nepomáhá-li nám „uspořádati naše city" a jež v prázdných chvilkách překládá Browninga do řečtiny), potom mladá Puritanka, jež by se mermomocí provdala, a student, jenž z úkosti, aby Dickens i budoucím věkům zachován byl, jeho Pickwicky do řečtiny překládá, konečně mladý literat a Ir, o němž chtěj nechtěj vyznati, že je ti sympathický. Další zápletky snad si domyslí již čtenář.

„The Romance of a Châlet" od *Mrs. Campbell Praedové* obírá se problemem „dědičnosti," jak hříchové otců přečasto trestávány bývají na dětech. Miss Van Klaftová je hrdinkou, R. Keningale rekem. Sejdou se v Champéry, v malém městečku alpském. Tam však jedné ženě pohledem na naši hrdinku vybaví se v paměti představa jisté pí. Van Hoftové, požívající špatné pověsti, a nad to bláznivé. Pátráním vyjde na jevo, že Miss Van Klaftová jest její dcerou. Poněvadž bláznovství v rodině Van Hoftové jest dědičné, následkem toho stává se sňatek mezi mladými nemožným. Smutný děj oživují a jasem poněkud naplňují vedlejší postavy.

„Otto the Knight a jiné povídky" *Oct. Thaneta* stěžují pravé pochopení i důkladnému znalci angličiny proto, že jsou psány nářečím v jižní Americe obvyklým, ač vynikají vniternou cenou. Přední místo rozhodně náleží povídce „The First Mayor."

Třísvazkový roman *T. Hardyho* „Tess of the D'Urbervilles" nejen že nestojí na téže výši, jako mnohé dřívější práce, nýbrž také z moralního ohledu zavržení hodný jest. Hardy pojednou „zakoukal" se do „manýry" Zolovy, která v Anglii právě netěší se veliké přízni. — Historický spisovatel *W. E. H. Lecky* vydal svazeček „Básní," jež se nesou reflexivním, ba didaktickým tonem. Tu a tam vyznívá z nich upřímná láska k vlasti, ale třebas některé básničky byly pěkné, „velikým" básníkem nazvati ho nelze, praví angličtí kritikové.

Mrs. Graham Tomsonové sbírka básní nese název „A Summer Night." Jsou to drobnokresby procítěné a velmi něžné. Převládá v nich zádumčivá melancholie.

A. H. Bullen ujal se Shakespearem v době Alžběty zastíněných a odstrčených dramatických spisovatelů, jako „Rare-Bena," Beaumonta, Fletchera, z nichž ukázky podává v díle nadepsaném „Lyrics from the Dramatests of the Elizabethan Age."

Nikde snad tolik nevydá se k vánocím knížek pro děti a mládež obojího pohlaví, jako v Anglii. Když nestačí domácí spisovatelé, béře se útočiště k cizím. Tak i letos. Dotkneme se tu jen některých lepších. *Henty* a *Fenn* jsou bez odporu miláčky chlapců. I letos vzpomněli si oba spisovatelé na své „hochy." Onen vydal jim povídku, jednající o výpravě nilské za účelem vysvoboditi Gordona. Název jest „A Dash for Khartoum." Tento zase jim daroval „The Crystal Hunters." Dějištěm jsou Švýcary, dobrodružství hojnost.

F. Marryatův „The Little Marine" jedná o korsaru za angl. výpravy r. 1864. do Japonska. Jak spisovatel ujišťuje, hlavní události zakládají se na skutečnosti, líčeny jsouce dle deníku jednoho námořního důstojníka.

Dr. Gordon Stables vypravuje opět ve svém „The Cruise of the Crystal Boat" o divokých, nebezpečných a podivných dobrodružstvích perského prince, Salem Ben-Raoua, jenž narodiv se za hrozné bouře mořské pokládá se za „větrem učarovaného" a že má neposedného ducha. Putuje semotam světem v čarodějném člunu z nejčistšího křišťálu, v němž jak po vodě, tak i ve vzduchu plouti může.

R. N. Ballantyne ve svém díle „Buffalo Runners" podává nám živý obraz života a dobrodružství na rovinách (prériích) red-riverských, kdy tam ještě civilisace

nepronikla. — „Tregellas“ jedná o dobrodružstvích na moři i na souši. Strýc hrdiny má v ruce listinu, z níž na jevo vychází, že v západní Indii někde jest ukryt veliký poklad od piratů. Tregellas starší vydá se na cestu hledat ho, ale dostane se do hádky s Francouzem jedním a v boji je zabit. Tu vydá se na cesty Dick Tregellas a, když šťastně překoná machinace dvou darebáků, kteří se taktéž po pokladě onom shánějí, konečně jej nalezne.

V povídce *R. Lambové* „Work, Wait, Win“ spravuje se hrdina heslem tím, aby nazpět vydobyl dědictví své, o které otec jeho nešťastnou špekulací přišel. Což se mu dosíci také podaří. Kéž by se heslem tím: „Pracuj, trp a vydělávej!“ spravovali všickni mladí lidé!

„Roger Ingleton Minor“ jedná o hrdinovi téhož jména, který se vydá hledat svého nevlastního bratra, jenž utekl z otcovského domu po prudké hádce s otcem jeho. Rogerův poručník pomáhá mu hledat, ale jeho pomoc jest vlastně „negativního řádu,“ neboť jest sám tím pohřešovaným mužem. Autor je *T. B. Reed.*

„Aztéků pokladnice“ zove se roman *T. A. Janviera.* O čem asi jedná, napovídá již nápis. Jistý professor z university michiganské přidruží se k partii, která jde hledat pokladu před tisíci lety v horách mexických ukrytého. Naše družina skládá se ze čtyr mužů, hocha a osla, El Sabio zvaného. Všickni jsou přeudatní, zvláště osel. Aztékové nejsou právě příjemní lidé. Ale co na tom, jen když se poklad šťastně našel.

Mr. Elwes zase zašel si svým romanem „Paul Blake“ na Korsiku a do Monte Christa. Kniha tato zvláště vyniká bojovnými episodami, psána za to velmi lahodně a věku čtenářů mladých slohem přiměřeným.

Jelikož teď máme v Brně dívčí pensionat, snad vítáno bude učitelským silám poznati některé anglické knihy pro dívky, letos vydané.

Zajímavou povídkou je pí. *Marshallové* (nakl. Nisbet) „Those Three.“ Jedná o třech sestrách V. Fraserové a o hrdosti rodové a o konečném jich z toho vyléčení. — *Miss Sarah Doudneyová* předvádí nám v povídce „The Family Difficulty“ (Hutchinson) dívku Phaebe Valzellovu, jež vychována jest u svého strýce, duchovního angl., poněvadž její dědeček, tvrdý starý vévoda Silverburnský, o ní slyšeti nechce. Když se Phoebe doví, že chudičkému strýci jenom obtíže působí, opustí vikariat a odebéře se do Londýna hledat svého děda. Jak ji děd přijme a jak nový život vésti začne, jak mnohá pokušení a soužení podstoupiti musí, to nechať si čtenářka přečte sama. — Rovněž hrdinka povídky „Wild Bryonie“ od sl. *Jennie Chappellové* (Partridge) musí napřed mnoho zakusiti, nežli štěstí dojde. Sebezapírati a otvrdati, toť hlavní ctnosti, které hlásá povídka ta. — „Changed Lots“ od sl. *Fr. Armstrongové* (Griffith) vypravuje o dvou dívkách, jež byly, ač o tom nevěděly, sestrami dvojčaty. Dorotka Chisholmová stojí jednoho dne u vrat otcova parku a přeje si zaměniti místo své s malou tulačkou, jež si před parkem hraje. I zavolá ji ku bráně, a tu vidí, že jest jí velice, nápadně podobna, i pomyslí si, že by to byl povedený žert zaměniti s ní šaty a Lil poslati do domu pojíst čaj její, zatím sama svobodně, bez rukaviček atd. se trochu proběhnouti. Usmysleno, uděláno. Doroty však zmocní se skutečně cikáni a odvedou ji. Poněvadž obě dívčiny upadnou v horečku, pokládají se jejich vysvětlení za blouznění. Dorotě život u cikánů napraví hlavu. O třinácti letech podaří se jí utéci a šťastně bývalý domov svůj nalézti, kde nalezne v Lili skutečně svou sestřičku. Obrázky jsou pěkné. — „Nurse Heatherdale's Story“ od pí. *Molesworthové* vypravuje o dvou sestrách, Bessi a Lally, a o jejich chromém bratránkovi, Francisovi, o jejich radostech a žalostech, čtveráctvích. Zkrátka je to kus skutečného dětského života, přirozenějšího, než obrázky, které jej mají illustrovati. — Sbírku povídek původních i přeložených obsahuje „Fifty-Two Farther Stories for Girls“ (Hutchinson). — „Captain January“ od *L. E. Richardsové* líčí život na majáku malé dívky, starým rozžehačem majáku, captainem Januarym, z vraku zachráněné a jím vychované na biblí a Shakespeareu. Ve knize té jsou místa, při nichž není možná slzám se ubrániti. — „The Birds Christmas Carol“ od *K. Douglas Wigginové* překypuje milým a něžným pathosem, ale v tom případě hraničí úsměv se slzami; věru líčení 9 dětí Rugglesesových, strojících se k dinner mimo dům, je místy zrovna Dickensovské, a potom ten způsob, kterým jim matka jejich vštěpuje své náhledy o společenském chování a způsobech! — Uvádíme ještě *Anny Fisherové* „Daisy's Story,“ potom pí. *Walfordové* „A Pinch of Experience“ a pí. *Marshallové* „Born in the Purple.“ Že pohádek a báchorek vydáno celé množství, a to povídek z celého světa známého, netřeba ni výslovně poznáme-

návati. Uvádíme toliko „Celtic Fairy Tales," sebrané a vydané *J. Jacobsem*, jež jsou cenným příspěvkem lidovědným. Sbírka dotčená obsahuje 30 pohádek z Irska a západních Highlandsů (hor), z Cornwallu a Walesu. Vypravovány jsou prostě a lahodně, tak že od mnohých výše se staví nad Perraultovy a Andersonovy pohádky.

A. Koudelka.

Occultismus se zove — abychom měli o jeden -ismus více — směs moderní pověry a nevěry, kabbalistiky, spiritismu, buddhismu, darwinismu atd, aby ten konec 19. století, fin du siècle, byl ještě zajímavější. V Paříži je prý knihkupectví, které jen z takovýchto výrobků žije a tyje, a to prý znamenitě. Vždyť už i vědě činí smyšlenky ty kolikrát obtíže, jakoby to byly nejvážnější záhady.

Otčenáš v překladech. Dosud (1891) se čítá 52 polyglottických vydání Otčenáše, z nichžto zajímavější jsou: Al. Auera (ve Vídni 1844—1847) v 814 řečech, P. Mariettiho (v Římě 1870) ve 250 řečech, H. Daltona (v Petrohradě 1870) ve 108 řečech a nářečích Ruska, R. Rosta (v Londýně 1891) ve 300 řečí.

Spisovatelské „stíny" zovou v Anglii nadané, ale dosud neznámé spisovatele, kteří si ještě netroufají svým jménem něco vydati a bývají tedy od jiných už „osvědčených" najímáni, ovšem za poplatek více méně slušný, aby za ně pracovali. Takový stín dostane buď nějaký rozvrh aneb může psáti o čem chce. Tím způsobem odbude pod slavným jménem kolikrát dobře zboží, jehož by jinak nevzali ani zadarmo.

Vyvolávání herců, které zvláště v tragoediích velice málo svědčí k celkové náladě a i z jiných příčin jest nerozumné, bude snad po něčem obmezováno. V Berlíně vydala dvorní intendance zákaz, že vyvolávaní herci nesmějí se ukazovati a děkovati. Podobně zakázáno hudbě, opakovati skladby, když obecenstvo o to volá.

FEUILLETON.

Dante Alighieri a Vergilius Maro.

Ze studií Dantovských *Jana Blokše.*

I.

Žádný z klassiků latinských nedošel u křesťanů hned od počátku takové obliby jako Vergilius Maro. Zvláště ve středověku spisy tohoto básníka byly velmi váženy ode všech učených a velmi často citovány, jednak proto, že jimi vane duch zbožnosti, jednak, a proto nejvíce, že jedno místo v jeho spisech o blízkém zlatém věku vykládáno za proroctví messianské.[1]) Proto Vergilius často uváděn zároveň se Sibyllami mezi proroky. Sami jsme viděli ve zrušeném klášteře Baumgartenberku v Horních Rakousích malbu na stropě ze XIV. stol., kde mezi proroky jest i poprsí Vergiliovo. Některých míst z Vergiliových básní užíváno bylo od hadačů středověkých k zaříkávání.

[1]) Jest to známé místo ve 4. ekloze:

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas;
magnus ab integro saeclorum nascitur ordo,
iam redit et virgo, redeunt Saturnia regna,
iam nova progenies caelo demittitur alto atd.

Řečeno to o synu konsula Asinia Pollióna o zlatém věku, který prý za něho nastane. Ve středověku to všeobecně vykládáno o Messiáši. Citaty latinské jsou všechny dle znamenitého vydání od Riebbecka.

Když si to vše uvedeme na paměť, pochopíme, proč »nejkřesťanštější básník« středověku Dante Alighieri Vergilia, který přirozeným rozumem neosvíceným věrou nadpřirozenou dospěl k poznání, že se blíží doba nová, zlatý věk Messiašův, tak povznesl a ho za symbol rozumu přirozeného a vůdcem při své pouti po říších posmrtných zvolil. Že i on znal výklad místa zmíněného viděti z toho, že v »Očistci« zp. XXII. opakuje je básník Statius a podobně ve spise »De monarchia« I. 1., II. 3. Proto také Dante počítá Vergilia mezi ony mnohé, kteří jako Aristoteles a Platon toužili po poznání pravdy pravé, křesťanství. (»Očistec« III. 22 atd.) Proto také básník římský Statius, který prý byl tajným křesťanem, praví k Vergiliovi (»Očistec« XXII. 67.):

. . . Ty první dals ze zdroje
mne Parnassu pít, ved's mne v jeho sluje,
a k bohu blíž mne vedly kroky tvoje.
Ty's učinil, jak do nazad nakloňuje
svou lampu, z které sám on nemá zisku,
leč cestu jdoucím za ním osvěcuje.
Tak kde jsi děl: Svět obnoví se, v trysku
se vrátí Spravedlnost a věk zlatý,
rod nový s nebe na zem sejde v blízku!
Tak ve mně tebou křesťan básník vzňatý.

Mimo to byl Vergilius Dante Alighierimu miláčkem zvláště proto, že »Aeneidou« svou oslavil císařství římské, které Dantovi bylo idealem a jediným prostředkem, jímž lidstvo časného i věčného blaha dojíti může.

Jak vysoce cenil a čím vůbec byl Vergilius pro Danta, ukazuje nám nejen vznešený úkol, který mu v »Božské komedii« přidělil, ale i nesčetné, zřejmé o něm výroky ve všech dílech.

Hned v I. zp. »Pekla,« když zabloudivšímu Dantovi v »tmavém pustém lese« se zjevil jako ochrance, oslovuje ho:

Buď stín, buď člověk smiluj se v té strasti,
ať pomoc tvá mne v bídě neopouští!

Vergilius se mu představuje slovy:

. . . Kdys člověk, teď jsem jeho částí,
z Lombardska moji rodičové byli,
a Mantua jich obou byla vlastí.
Sub Julio[1]) jsa zrozen v slední chvíli
žil jsem, kdy v květu Augusta moc stála,
kdy klamní, lživí bozi vévodili.
Byl básník jsem a zpěvu mého chvála
o synu Anchisově zněla, z Troje
jenž vytáhl, když hrdá ohněm vzplála.

Dante uslyšev tyto zprávy volá s nadšeností:

Jak, ty's ten Vergilius, ručej, požehnaně
zkad proudnou řekou výmluvnost se lila?
dím v zbožné úctě v studu sklopiv skráně.
Ó druhých pěvců světlo, zdobo milá,
kéž láska s pílí, která neustává
v tvé knihy čtení, by mně v prospěch byla!

[1]) „Sub Julio," nar. za života Caesarova, ne za diktatury. Caesar se nar. 654 a diktatorem byl 709, Vergilius však se nar. již 683 U. C.

Ty's mistr můj, můj vzor, má chlouba pravá,
jen tebou vznik' ten zdobný sloh, v němž pěji,
a kterým pouze moje vzkvětla sláva.

Beatrice upozorněna skrze svatou Lucii od Panny Marie na hrozné poblouzení Danta, »jenž pro ni tak planul,« posílá mu Vergilia, aby ho vyvedl na cestu pravou pravíc mu:

Ó milá duše z Mantovy! tvé slávy
i zpěvu tvého země plná jesti
a bude, dokud běh se nezastaví.

Dále vysvětluje mu, proč právě jeho si zvolila:

I sestoupla jsem s trůnu svého, s Ráje,
na slova tvého spoléhajíc krásu,
jež tebe ctí, i každého, kdo zná je.

Ve zpěvu IV. »Pekla« opět vzdává Dante Vergiliovi chválu největší řka: »Ty, jímž se chlubí umění i věda,« a duchové velebásníků, které Dante v předpeklí umístil, jimž kráčí v čele s mečem v ruce kníže jejich Homeros, volají spatřivše Vergilia:

Buď největšímu z pěvcův úcta vzdána,
zda nezříte stín jeho zpět k nám jít směle.

Vergilius seznamuje pak Danta se jmény čtyř největších básníků zde dlících (Homeros, Ovidius, Horatius a Lucanus) a praví o sobě:

A jedním hlasem, jejž tu slyšel's zněti,
mne tito slaví, že jsem roven s nimi,
a pravdu mají, když mé jméno světí.

Ve zpěvu VII. v. 3. prohlašuje Dante Vergilia za mudrce, jenž všechno ví, jinde (zp. VIII.) je mu mořem vší vědomosti, nesčetněkráte jmenuje ho »mudrcem, vůdcem, mistrem, pánem svým, světlem, sladkým otcem.« — V »Očistci« ve zp. VII. popisuje Dante setkání s troubadourem Sordellem, krajanem Vergiliovým z Mantovy, na otázku tohoto, kdo jsou oba, odpovídá Vergilius:

Než záře Boha hodné duše svaté
se cestou k této hoře obrátily,
mne Oktavian pohřbil, již mne znáte.
Jsem Vergil já, můj stín zde proto kvílí,
že víry neměl jsem, ne pro zlo jiné —
tak odpověděl jemu, vůdce milý.

Sordello uslyšev tato slova zaradoval se a tvářil se:

Jak ten, kterému z nenadání kyne
věc, jíž se diví, věří, váhá zase,
teď jest, teď není, s retů jemu plyne:
Tak Sordell byl, v sklopené oka řase,
cit pokory plál, hned se vrátil k němu,
jej objal tam, kde v úctě objímá se.
„Ó slávo Latia, děl, kterým k všemu
se vhodnou zjevila řeč naše býti,
ó věčná chloubo ty rodišti mému!
Čí milostí neb zásluhou tě zříti
smím, rač mi (hoden-li jsem naslouchati),
jdeš z pekla, z které sluje, povědíti?“

Vergilius pak dále vykládá, proč mu dlíti v předpeklí, ne pro skutky zlé, nýbrž proto, že nebyl křesťanem, neměl tří božských ctností.

Básník Statius praví ve zp. XXI. »Očistce« o Vergiliově »Aeneidě«:

Já myslím „Aeneidu," z které ssály
mé verše sílu, tuto kojnou moji,
bez které nevážil bych kvintlík malý.
A moci za Vergila žíti, svoji
zde muku prodloužil bych o rok celý,
přes vyšší soud, jenž vyhnanství mé strojí.

Když mu Dante vyjeví, že jeho soudruh

Jenž výš mne vede, pochyby mé léčí,
jest onen Vergil, z něhož tvoje síla,
pět o lidech i bozích sladkou řečí,

tu hned Statius

Již sklonil se a nohy vůdce mého
chtěl obejmout: „Nech, bratře, v stínu roji
stín sám, stín vidíš!" Z pokoření svého
on zvédaje se: „Míru lásky mojí
zříš takto aspoň, jíž plám v obni vřelém,
že nicotu tvou zapomněv i svoji
se stíny zacházím jak s pevným tělem."

Ze všech názvů, scen a citatův uvedených zřejmo jest, jak nadšeným byl obdivovatelem Dante Alighieri »otce svého, Vergilia nejsladšího, drahého, jemuž se vzdala duše jeho celá,«[1]) a který, když po sejití se s Beatricí v ráji pozemském, zmizel, plakal oň Dante, ač již dříve umyt byl proudem očistcovým.

II.

V posledních dobách přemnozí i italští literarní historikové se zvláštní horlivostí až podivnou se snaží Dantovi upříti veškerou původnost myšlenky o pouti v říších posmrtných a uvádí celé řady pověstí a vypravování o vytrženích a putováních v nebi, očistci a pekle, my, ač úplně souhlasíme s Kopischem, který praví: »Ein Gedicht, wie die ‚Göttliche Komödie,' kann und wird nie in einem einzelnen Geiste zugleich Ursprung und Vollendung haben. Ganze Generationen müssen den Stoff dazu durch Jahrhunderte fortwälzen, viele unvollkommene Bearbeitungen durch andere Dichter müssen vorangehen und wie Bäche ineinander strömen,«[2]) přece osmělujeme se tvrditi, že první a hlavní pramen, z něhož Dante nejen čerpal, ale možná i první myšlenku nalezl, jest Vergiliova »Aeneis.«

Ve zpěvu XX. »Pekla« vložil Dante do úst Vergiliovi, že umí báseň jeho celou nazpamět (Ben lo sai tu, che la sai tutta quanta), připověv mu z ní vypravování o Euripilu (»Aeneis« II. 114.), a že pravdivé jest to vysvědčení, dokazují všechna díla Dantova. Mimo přírodovědecký traktat »De aqua et terra« nalézáme zmínky o Vergiliovi neb upomínky nebo citaty jeho děl ve všech dílech Dantových, proto není s podivením, že je Dantovi Vergilius všude krátce »poeta noster.« V politickém spise »De monarchia« načítali jsme 20 míst, jimiž vzpomíná nebo cituje oslavovatele císařství Augustova. Z »Aeneidy«

[1]) „Očistec" XXX. 49—55.
[2]) Kopisch, „Göttliche Komödie," str. 654.

cituje hned v románku lásky své k Beatrici v »Novém životě« (§ 25.). Tím více čerpá z tohoto mudrce, který všechno ví ve filosofickém »Convito.« Ba i v politických epištolách svých se nezdržel, aby jich krásnými myšlenkami mistra svého hojně neozdobil, jako epištolu k císaři Jindřichovi. »Božská komedie« celá jak duchem tak i provedením potvrzuje však nejjasněji, že vskutku Dante jen Vergiliovi děkuje za lepý svůj sloh, že on byl jeho mistrem, dle něhož se při každém řídil kroku. »Aeneis« byla Dantovi poetikou, dle níž nejen plán svůj uspořádal, ale z níž i nejkrásnější obrazy poetické a přirovnání čerpal. Dante používá nejen velmi často ozdob vergiliovských, ale použil i všech mythů mistra svého. On připomíná aneb umístil ve svých třech říších posmrtných všechny znamenité hrdiny Vergiliovy, tak vzpomíná hrozného proroctví Harpyjí, které tak vesele se skončilo (»Aeneis« III. 254—277, VII. 107, »Peklo« XIII. 10—13.), mluví o tom, že Aeneas nechal ženy a bázlivce na Sicilii (»Očistec« XVIII. 136—139). Vzpomíná knížete Rutulů Turna, hrdinu Nisa a Euryala (»Peklo« I. 106—108), Pallada (»Ráj« VI. 34—36), věštce Lina (»Peklo« V. 141.), Riphea (»Ráj« XX. 67.). Z »Ráje« XXXIII. 66 dovídáme se totéž, co z »Aeneidy« IX. 445—452., že Sibylla psala proroctví svá na listy. Ve zpěvu XIII. v. 48. použil Dante velmi vhodně vypravování Vergiliova o hrobu Polydorově (»Aeneis« III. 22), na němž, když Aeneas utrhl větvičku s křoví, kapala krev (Očistec zp. XXII. 42.), větve a listí jsou vlasy stromů, totéž má Vergilius v »Georgicon« II. 122—124 atd. Takových vzpomínek a citatů z »Aeneidy« je »Komedie« Dantova plná,[1]) vlastní však pramen, z něhož opojen Dante vytvořil 100 zpěvů své velebásně, jest zpěv VI. Vergiliovy »Aeneidy.« Ve zpěvu tomto líčí Vergilius pouť Aeneáše do podsvětí, aby se tam s otcem Anchisem poradil o budoucích osudech svých a zvláště o osudech říše římské, kterou založiti měl. Podobně i Dante putuje po říších posmrtných, aby poznáním spravedlnosti Boží odvrátil se od cesty špatné, na niž zabloudil, a zvláště, aby jako symbol člověčenstva vůbec poučil spoluobčany své a lidstvo všech věkův. I Dantovi praděd jeho Cacciguida zjevuje jeho trpký osud budoucí, ale na konec slibuje, že pro báseň svou bude slavný, neboť ona

... věř chlebem života se stane, co nejbujněji u nejvyšších štítů,
když ztráví jej, kdo zprvu se mu brání. a z toho velká sláva tobě skane.“ [2])
Tvá píseň bude vichr, který vane (O. p.)

[1]) Sestavili jsme taková místa, pokud jsme je postřehli. Srovnej Peklo III. 83., Aeneis VI. 298., P. III. 112, Aen. VI. 309. 310., P. V. 141, Ecclogа IV. 55. 56., P. V. 61, Aen. VI. 450., P. VI, 13—33, Aen. VI. 417., P. VII. 27, Aen. VI. 613., P. VIII. 19, Aen. VI. 6. 618, P. VIII. 65—68, Aen. VI. 549., P. IX. 43—45, Aen. VI. 554—572. P. XIII. 10., Aen. III. 254—277. P. XIII. 10, Aen. III. 22., Očistec VI. 29, Aen. VI. 376., O. XVII. 37—39., Aen. XII. 595., O. XX. 104—106, Aen. I. O. XX. 115, Aen. III., O. XXII. 40—41, Aen. III. 56. 57., O. XXII. 70, Ecclogа V. 7., O. XXX. 22., Aen. VI. 884., O. XXXII. 42., Georg. II. 122—124., Ráj II. 1—18, Aen. VI. 258., R. VI. 36, Aen. VI. 37—39., R. XV. 27—27, Aen. VI. 687., R. XX. 67, Aen. II. 426 , R. XXXIII. 66., Aen. III. 445—452.

[2]) „Ráj,“ zp. XVII. str. 109. I. vyd.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 7.

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Nalezli jsme mezi povídkami Hálkovými též humoresky. Není jich mnoho, a jakkoli živel komický sporadicky se objevuje i v ostatních způsobech Hálkova tvoření, jest přece jen rázu mimotného a podřízeného, a i v povídkové činnosti za výbočku může býti pokládán. Komického dojmu Hálek dosíci hledí dvojím způsobem. Buď totiž přivádí komické osobnosti, ano karrikatury, v komické situace, jak tomu jest v humoreskách: »Kterak se pan Suchý rozhněval na svět« a »Mladá vdova i starý mládenec,« které však po žádné stránce nad průměrnost nevynikají. Poněkud jinak tomu jest v povídkách: »Pohádka o jednom klobouku« a »Z Amorova denníku,« kde komičnost spočívá více ve formě vypravování. Onano jest vtipně vypravovaná autobiografie klobouku pátřícího po řadě nejprve ministrovi, potom učencovi, dále fiakristovi a konečně žebrákovi; tato pak vtipně vypravuje historii několika milostných poměrů, potvrzujíc mnohými doklady onu vzpomenutou již náladu básníkovu, ze které vytryskly všechny jeho první epické povídky láskové.

Jinak ve způsobu rozuzlování a řešení rozporů v Hálkových povídkách obsažených lze pozorovati postup od smutného s přídechem tragickým k rozuzlování elegickému a konečně smírně tklivému. Ony tak řečené povídky láskové mají téměř všechny výsledek smutný pro oba milující. Nikdy se za sebe nedostanou a buď umírají oba, buď pouze jeden z milujících, kdežto druhý dále žije nešťasten. K rozuzlování podobnému Hálek zajisté nebyl veden názorem mnohých nynějších tak řečených realistických dramatiků, že v životě vůbec neodehrávají se ani tragoedie ani komedie, ale vedla jej k tomu úmyslná ona snaha, ze které tyto povídky povstaly. Utkvívaje vůbec v prvních povídkách svých na ději vnějším, zevně také rozetne nastalé rozpory. V »Přívozníku« sice Frantík Marjánkou opuštěný vlastním rozhodnutím utopí sebe i soka svého Kmocha; a jakkoli dává se nám nahlédnouti, co se dálo ve vnitru Frantíkově, konečné rozhodnutí jest dílem okamžiku. I v »Našem dědečku« Bětuška sama se utopí, když Jan jen tak vyhověv dědečkovi jde na námluvy do Březova; ale událost tato jest jen jedním článkem v řetězu jinam směřující povídky. Jinak vždy nahodilé okolnosti ukončují navázaný

a rozpoutaný děj. V romanticky cikánské »Bajramě« cikán Salem úkladně zastřelí soka svého Jeníka a cikánku Bajramu, která se ostatně chystala jedem odkliditi s cesty nepohodlného Salema, jenž pomstiv se unikl a šťastně zmizel. Z Jiříka, který pro svou chudobu nemohl si vzíti bohatou Novákovic Márinku o lásce jeho ani netušící, stane se sešlý opilec, jenž bídně zemře v hlídačské boudě. Jindy konečně slabý tělesný organismus osob nešťastnou láskou sklamaných podléhá silnému rozrušení; osoba buď sešílí buď raní ji mrtvice. Muzikantská Liduška sešílí: svatosvatě se zavázavši Toníkovi, že jen jeho si vezme děj se co děj, u samého oltáře s vnuceným jí Krejzou na otázku kněze: »Máte s někým jiným slib, který vás váže,« odpověděla: »Mám,« a obrátivši se ke kůru pevným hlasem volala: »Toníčku, můj jediný Toníčku, přistup k oltáři!«; ale Toníka již tu nebylo, do posledního okamžiku doufal, že se svatby s Krejzou sejde, ale vida Lidušku jíti k oltáři, pustil s mysli veškerou naději a odešed do blízkého města dal se na vojnu; Liduška marně ho všude hledavši pominula se s rozumem a chodíc ke každé muzice, hledá mezi muzikanty svého Jeníka, málokdy se zasměje, často pláče a to vždy, kdykoli si vzpomene, že tam Toníka není: proto jí říkají: Muzikantská Liduška, leckdy si z ní tropí smích, žert a leckdy ji urážejí. V povídkách »Kovářovic Kačenka« a »Muzikant« nešťastným milujícím osobám pukne srdce. V oné otec brání Vojtěchovi vzíti si Kačenku, která majíc ho více ráda než sebe, odříká se ho a radí, by si tedy vzal Madlenku, nechtíc ho poslechnouti, aby oba udělali konec životu svému; Vojtěch vzal si tudíž Madlenku, ale v den svatby Kačence puklo srdce, a Vojtěch naprosto jsa nešťasten, místo aby byl u své ženy, chodil na hřbitov, modlil se u Kačenčina hrobu, chřadnul vůčihledě, a než minul rok a den, ustlali mu vedle Kačenky. Podobně v druhé povídce skončil muzikant Jeník: když milenka jeho Kroupovic Liduška vzala si komorníka, šel si s ní zatančit a chtěje s ní ještě něco promluviti zachvěl se, pysky se mu křečovitě stáhly, že nemohl promluviti slova; konečně zvolav »Liduško,« padl k zemi — a už ho nevzkřísili. A Liduška? Žila v městě; když pak od ní po roce obdržela matka psaní, dala se do pláče poznávajíc, že není šťastna její dcera prosící, aby za ni ošetřovala Jeníkův hrob. Tento nebezpečný vliv rozrušených a rozkypěných citů na tělesný organismus stal se oblíbeným prostředkem Hálkovi, že k němu sáhl i v pozdější době, kdy prost již zdál se býti této dosti plačtivé citlivosti a kdy k vypisování vnějších dějů přičinil i prohloubení vniterného života. Nemáme na mysli pouze Hálkovu Marišku, která časově není dosavádních povídek příliš vzdálena, a v níž Frantík přes násilné potlačování žárlivosti konečně přece jen omdlel, tak že ho stěží vzkřísili, ale roku 1872. vydanou povídku »Pod dutým stromem.« Když po dlouhém rozloučení zatím v oblíbenou zpěvačku operní se povznesší Krista uslyší v orchestru solistu Veníka hrajícího píseň »Osiřelo dítě« způsobem tak dojemně plným pláče, žalu, výčitek, hněvu a kletby, tu Krista lomíc rukama, tisknouc si hlavu a jako šílená přebíhajíc jeviště vy-

křikla hlasem, jenž každé srdce rozrýval, a klesla na zem náhle zlomená, klesla do mdlob a probravši se z nich jen na chvíli, aby Venikovi řekla, že chtěla jej u dutého stromu najít, zemřela v jeho náruči. Venik vrátil se pak k dutému stromu, »už ani myšlenky jeho neměly podstat; počal se usmívati všemu jako Krista,« zapálil lůžko, na němž kdysi odpočívala Krista, od plamene chytil dub a skativ se v ssutinách pohřbil k tomu světlu hrajícího a usmívajícího se Veníka. Tak tedy ještě i v tomto plodu oněch o více než deset let starším puknutí srdce a sešílení dojemně a smutně zakončují vzniklý rozpor. Tak co v mladém básníku zvláštní zálibu vzbuzovalo, nezůstalo nevyužitkováno ani v letech pozdějších, a při jiné okolnosti ještě význačněji poznáme, jak k jistým úkazům, zjevům, motivům a povahám z mládí již patrně oblíbeným náš básník rád se vracel i v dokonalejším stadiu své umělecké tvorby. Zde při rozuzlování a zakončování rozporů ještě uveďme, že utopením skončil i student Kvoch, který při zkoušce u Jandery jinému pomoh sám propadl, na to hospodářství se ujav se oženil, hospodářství pozbyl, konečně na nádeníka sklesl, ale nechtěl přežíti, když mu jeho bývalí kollegové, nyní vikář lobečský, doktor Havel a hejtman Přibyl chtěli pomoci, a nepřežil toho. Zvláště smutným rázem se vyznačuje povídka »Zapomenutý« složená r. 1867. Hrdinou jejím jest Dlugoš, naskrze trpná povaha, u něhož jen dvakráte se ozvala činnost, energie. Předně před dvacátým rokem, když přemýšlel o slávě velkého hudebníka; za druhé v životě domácím, když požádal Lenku za ruku. Domnělý šťastný výsledek jeho námluv byl nejsvětlejším okamžikem jeho života. Ale jako před tím vždy a všude na něho zapomínali, zapomněla naň i Lenka. Nyní šlo to s ním s kopce. Stále jen přemítal, nic nepodnikal, jmění se tenčilo, přátelé naň zapomínali, na to se odstěhoval na venek ku svým příbuzným, živořil a scházel v několika malých městech, až konečně úplně sešlý a všemi zapomenut jsa octl se v Praze, kde živořil hrávaje v tanečních hodinách. Nepoznán stal se i domácím učitelem v domě Lenčině a takto svědkem nešťastné její domácnosti. Lenka kdysi ztratila svatební skvost, pro nějž bylo mnoho mrzutostí. Skvostu toho nevydal. Byv z domu Lenčina vyhnán pro návrhy na vychovávání dětí otcem i matkou zanedbávaných, jimž stal se druhým otcem. Od té doby klesal stále hlouběji, až konečně našli v Kinské zahradě v nejhořejší části jeho mrtvolu. Kdo by byl, nikdo nevěděl. Našli u něho pouze skvost s nápisem: »Nalezeno v Kinské zahradě, náleží Lence Šebkové.« V odměnu za nález dala Lenka nebožtíkovi vystrojit pohřeb; pohřeb však byl bezejmenný; za rakví nešla živá duše.

Tato obliba Hálkova ve smutných událostech vysvětluje se mladistvou myslí, na niž veškeré útrapy, nehody a nesrovnalosti životní tím živěji a bolestněji působí, čím více srdce cituplné naplněno soustrasti a čím více rozrýváno vlastní bolestí, již rozhojňuje malá životní zkušenost a otrlost. Známe bolesti a bolné tužby, které zmítaly srdcem Hálkovým ve věku mladistvém. Jak díval se na svět, o tom nad jiné svědčí zakončení přírodního obrázku »Samička,« jenž napsán

jest roku 1860. »Zda-li má osud někdy smilování, soustrasti, aneb soucitu, když lehkovážně rozšlápne štěstí lidské?...« volá ku konci tohoto obrázku, v němž zjevuje se již budoucí pěvec cyklu »V přírodě,« jenž napsal:

A ptáků zpěvných zvukosnivé bědmo
motýla vznik, národů záníky
a lidstva ples i bolu výkřiky —
to zákonů těch písmo jenom jedno. („V přírodě.“ II.)

V přírodě tam obdoba života lidského, i tam tolik nadějí vezme za své. Samička sedí na hnízdě a snesená vajíčka zahřívajíc teplem mateřské lásky nesčíslné plány buduje do budoucna, jsouc šťastna již svým budoucím štěstím. Má srdéčko plné, ale sameček dlouho nepřilétá; stýská se jí, musí mluvit se svým samečkem, a protož vyletěla, aby ho vyhledala. Marně! Přiletěvši pak zpět ku svému hnízdu viděla, jak nezbední hoši s hnízdem utíkají přes pole, jedno vajíčko leží rozbité na zemi, vedle něho pak ležel sameček s krvácející hlavou, se zlomeným křídlem, a vedle křídla ležel kámen. To bylo více, než mohlo její láskou plné srdce snésti. Vzkřiknuvši bolestně našla dvě větvičky blízko sebe, vložila mezi ně krček svůj: ty zadržely v ní dech a uzavřely ho před zrádným světem. »Srdce někdy bývá tvrdší, nežli naše vůle,« praví Hálek v tomto obrázku, v němž vyličuje velkou lásku samičky ku svým dětem. Láskyplné srdce, nic nad ně většího!

Ba lidské srdce, Bože můj! —
nic krásnějšího není. („V přírodě.“ LII.)

Čím více však na Hálka usmívalo se štěstí blaženého rodinného života, čím více jeho srdce přálo toho štěstí celému světu, tím více zjevuje se v povídkách jeho rozřešení dojemně a smírně tklivé. Rozuzliv takto povídku »První láska« z r. 1859. i »Komedianta« stupňuje stále v pozdějších dobách tklivost tuto, uváděje rozvaděné a protivné strany ve smír po nejvášnivějších a nejbolestnějších rozporech. Vizme na př. v povídce »U panských dveří« Karlu; manžel její zbankrotěl, ona se stala žebračkou a klesla v hadry, ale »v těch se pozvedla tak vysoko, jako skřivánek, když jarní píseň se mu z hrdélka třepotá.« Idyllická povídka »Domácí učitel« sama sebou prosta jsouc vážnějších rozporů klidným smírem vyznívá. Poslední pak povídky všechny: »Na statku a v chaloupce,« »Na vejminku,« »Poldík rumař,« »Pod pustým kopcem« končí smírným vyrovnáním rozporů; jedině v povídce »Na statku a v chaloupce« zlá nelidská selka nemohla vměstnati se v usmířenou, spokojenou rodinu: záře štěstí zasáhla ji jako blesk a selka sřítivši se se stráně k řece zemřela.

Dvojí vývoj pozorovati jest tudíž v povídkové činnosti Hálkově. Jeden týká se rozuzlení a děje se od smutně děsivých událostí elegicky ku dojemně a smírně tklivému vyrovnání daných rozporů. Druhý se dotýká již umělecké osnovy a komposice, a postupná dráha se vyznačuje nejprve povídkami, při nichž pouhé vypravování děje jest jediným činitelem, k němuž přistupuje dále určitější charakterisování osob, až konečně třetí druh povídek přibíraje určité problemy obrací zřetel i k ději, který se stává složitějším a zajímavějším, i

k určité charakteristice, která jest propracovanější a mohutnější. I časově lze tři tyto periody ohraničiti. První sahá až do r. 1861., končí »Komediantem«; tu všechny povídky svým dějem pouze chtějí uchvacovati, a obě povídky jako »První láska,« kde zjevna jest snaha o zevrubnější charakteristiku, i »Komediant,« kde k složitějšímu ději a většímu počtu osobností různých povah i určitý problem se přidružuje, právě v těchto kusech ještě nevalně se daří. Druhé období končí r. 1867., ve kterém mapsán byl »Zapomenutý«; tu vybírání zajímavých individuelních povah převládá. Poslední období počíná r. 1871. a tvoříc vrchol povídkové činnosti Hálkovy obsahuje práce jeho nejlepší.

S dějem prvních jeho povídek vždy prostým a jednoduchým jsme již v hlavních rysech obeznámeni. Aby jednoduchost a s malými obměnami se spojující stejnost děje při slabých a nejobyčejnějších rysech charakterisujících byla zakryta, Hálek hlavnímu ději povídkovému přičiňuje za pozadí život venkovského obyvatelstva při různých národních slavnostech, které rozvíjí ve více méně živých a podrobných obrazech. V »Bajramě« účastníme se obžinek a zvyků s nimi spojených,[1]) v »Jiříku« slavíme slavnost májí.[2]) v »Přívozníku« si zatančíme při venkovské muzice, kterou slyšíme také v »Komediantu,« v »Marišce« i v jiných povídkách a při níž velmi často můžeme se dívati na vzniklou pranici (»Jiřík,« »Přívozník,« »Komediant«), v »Muzikantu« jdeme na pouť na vršek Chlumek, kdežto v »Našem dědečku« si v duchu můžeme pochutnati na poutní hostině ve venkovském statku. V různých povídkách (»Muzikant,« »Muzikantská Liduška,« »Kovářovic Kačenka«) poznati můžeme různé svatební zvyky; rozumí se, že neschází jarmark a posvícení (»Jiřík«) a jakožto zvláštnost k vůli názvu ještě připomínáme kasace, t. j. vyhrávání nevěstě před svatbou v »Muzikantu.« (P. d.)

[1]) Ve vesnici K. na obecná lada „za humny," chráněná vysokými topoly, poskytujícími příjemný chládek, „vyvandrovala odpoledne veská mládež, provázená flašinetem a půlsudem piva. Flašinet nesl starý dědeček, vysloužilý voják, a půlsud vezli na žebřinovém voze, ověnčeném papírovými věnci, kytkami z kvítí a obilí a osazeném veselými mladíky." Kolem sudu jest vše jako včeličky. Mládež se shání po plném džbánku a dlává připíjet děvčatům. Když dědeček spustí skočnou, vše se hrne do kola. Přijde i baba s plnou nůší pouti a usadí se vedle flašinetáře. Mladík vybere nejhezčí srdíčko pouti a podávaje je své holce, zpívá:

Kdybych viděl, drahá Minko,
plakat tebe,
rozplakaly by se hvězdy —
též i nebe.

Holka srdéčko do polovice nakousla, a druhou polovici dala svému hochu do úst. Vše tančí, zpívá, výská, pije. Později přišli hrát i cikáni Salem s harfou, Josa s kolovrátkem, Bajrama s houslemi.

[2]) V noci před prvním májem hoši Brázdovští šli za humna na topole, aby si tam nasekali větví, které si za dne vyhlídli, že jsou pěkně štíhlé, a pak aby je za tmy ještě postavili každý své nejmilejší pod okno. Z rána jakoby do vesnice se mladý les byl přestěhoval. V neděli na to odpoledne hoši seřadili se u pestrý průvod v čele nesouce pentlemi a kvítím okrášlený májový strom, a provázeni veselou muzilkou, šli od stavení ke stavení, kde byly zasazeny máje. Ve stavení přáli hospodáři a hospodyni šťastné a veselé jaro, pantáta se nedal zahanbit, padlo několik mázů, muzika spustila a hoši prováděli domácí dceru — až se srdce smálo. Tak obešli celou ves. Večer pak mládež s muzikou se soustředila v hospodě.

Příspěvky ku praktické poetice.

Podává *Dr. Jan Korec.*

Účelem tohoto článečku jest ukázati, jak asi možno si počínati při výkladu básně, vykládá-li se báseň tomu, kdo posud o rozdílu mezi prosou a formou básnickou nemá jasného ponětí. Má tedy přítomný článeček ráz methodický a jest psán vzhledem k potřebám školským. Němci mají již celé sbírky takových výkladů, u nás posud v tom oboru málo pracováno. Myslím tedy, že zejména pro ty, kdož podobnou prací z povolání se zabývají, nebude nezajímavo, ukáže-li se na konkretním příkladě, jak asi možno si při výkladu počínati. Zvolená básnička jest z míry jednoduchá; ať se ukáže, co i z nejjednodušší básničky lze udělati, když si člověk výklad zařídí podle určitého plánu. Já si věc představuji takto:

I. Jest dobře, když učitel dříve, než se báseň čte, učiní to, čemu Herbart říká vzbuzení interessu, to jest, když *a)* několika úvodními slovy upoutá pozornost, *b)* orientuje posluchače o obsahu tím, že obsah toho, co se bude čísti, způsobem poutavým a zajímavým naznačí.

II. Pak sám (ne žáci) celou báseň vzorně recituje;

III. vymezí co nejstručněji obsah toho, co přečteno (hlavní myšlenku);

IV. čte slohu prvou a vyloží

a) nejasné výrazy,

b) výrazy poetické a vůbec jiné zvláštnosti, jež výkladu vyžadují,

c) obsah slohy.

V. Se slohami následujícími činí totéž, co se slohou první.

VI. Učiní přehled toho, co při výkladu vyšlo na jevo, tím způsobem, že pojmy k sobě patřící seřadí v logické skupiny neboli řady.

VII. Žáci čtou celou báseň, buď jednotlivě (každý kousek; jde-li to rychle za sebou, pak se tím práce velice oživí a žáky to velmi baví) nebo i sborem.

VIII. Učitel vytkne pojmy, jež pomáhají držeti více okolních představ v paměti.

IX. Dá žákům návod, jak deklamovati.

I. Poslouchejte, co vám budu vypravovati. Z počátku nebudete asi věděti, kam tím mířím, ale maličko a pochopíte. Co jste se mne naprosili, abych s vámi šel jednou na výlet. No půjdeme, půjdeme co nejdříve, již příští týden. Kdyby bylo počasí příznivo, šli bychom hned dnes, když však dnes nemožno, toť vám budu aspoň o té Boží přírodě vypravovati. Myslete si, že jdeme za parného letního dne širou krajinou. Slunce pálí, a nikde ani stromečku, nikde stínu. Jsme unaveni a toužíme již po stínu a po odpočinku. Hle, tu kyne nám na blízku háj. Již jsme u něho, na kraji. Jak tu milo! Jaký tu stín, jaký chládek, jaká tu vůně! Listí líbezně šelestí, a zdá se

nám, jako by to listí k nám mluvilo, jako by nás vítalo a zvalo k odpočinku. Tak tedy usedněme! Jak se to měkce sedí! Když jsme onehdy jeli do Bilovic, dal nás konduktér do druhé třídy. Víte, jak jste si to pochvalovali, jak se to pěkně a měkce sedí. A kdosi pravil: Což teprve, kdybychom tak jeli v první třídě! Ano, bylo by vám to vzácno a milo, ale já znám posezení jiné, pravé to posezení první třídy, posezení, kterého si může každý dopřáti, posezení v Boží přírodě pod zelenými větvemi stromů na měkkounké pohovce lesního mechu, kde voní bylinky a odkud do světa tak překrásná podívaná! Znáte Babice u Brna? Ano, jest odtud spolužák N. Onehdy jsme tam byli s kvintány. Usedli jsme si na kraji háje; slunce vyšlo z mraků, a celý dol zazářil, a zdálo se, jako by se usmíval. Dole pod námi Babice, a ještě doleji, tam v nížině, daleko před námi se rozkládající, Brno, a za Brnem tam v dáli modravé hory, jež vyhlídku uzavírají. Co za těmi horami, oko již nevidí, ale člověk mimovolně sám sebe se táže, jak to asi za těmi horami vypadá, a mysl naše mimovolně zalétá až tam za ty hory, za nimiž si představuje jen samé věci krásné.

Proč asi jsem vám to vypravoval? Vidím, že to již tušíte. Něco podobného budeme nyní čísti. Bude to báseň, kterou složil jeden z nejlepších našich básníků, jaké kdy náš národ měl. Znáte ho již. Jeho příjmení zní tak, jako jméno našeho českého národa (Čech), a jméno křestní tak, jako jméno onoho slavného moravského krále, jenž měl ty nesvorné syny. Je to Svatopluk Čech.

II. Otevřte knihy!

Učitel vzorně recituje báseň sám.

V háji.

Již háje lem
zelených větví tichým ševelem
nás družně k odpočinku zve
v hebounké třásně své.

Jak milo zde v té stinné skrýši,
kde za krajkami svěžích trav
rty něžných květů vonně dýší,
kde nad peřestých zvonků dav
měsíček terč svůj bílý výší,
kde jahoda pod lístky zelené
ukrývá líčko ruměné,
a nad travou
orlíček houpá hlavu modravou!

Před námi v usmívavém dole
nad nízké chýže vesničky,
jak pastýř v oveček svých kole,
ční šedý kostel stařičký.
A za ním na obzor
modravě vdechnut ladný obrys hor,
kam bezděky se dáváš v let
toužebnou duší
v ten širý svět, v ten Boží svět,
kde krásy tolik srdce mladé tuší.

Sv. Čech.

III. Povězte zkrátka, o čem jedná tato báseň! O posezení v háji.

IV. Čtěte první slohu!

a) Povězte, která slova zdají se vám poněkud neobvyklá! Ševel a třásně. Ševel = lehounký pohyb, třásně = roztřepený kraj plátna nebo kterékoliv látky.

b) Co se praví o lemu háje? Žáci odpovědí slovy básně. Jak by se to řeklo prostě, docela obyčejně, tak, jak my mluvíme? Listí tak líbezně šelestí — to by se tu pěkně sedělo! Ano, a místo toho řekne básník: již háje lem zelených větví tichým ševelem nás družně k odpočinku zve v hebounké třásně své. Co jest pěknější, jak to řekne básník, či jak to řekneme my? Jak to řekne básník.

Již jsem vás nejednou upozornil na to, že básník vše řekne pěkněji než my v řeči prosté. Jen si vzpomeňte!

My řekneme:

svatému Petru se to pěkně spalo,

básník Vl. Šťastný řekne:

svatému Petru chutnal v měkkém loži sen;

my řekneme:

z práce vzniká mnohý užitek,

a básník Vl. Šťastný řekne:

prací v ráj se pouště mění,
rostou chrámy z pustých skal.

my řekneme:

kvítek, jenž na jaře kvete nejdříve,

a Vl. Šťastný řekne:

kvítek, jímžto odmyká se brána jarním květům;

my řekneme »jarní vzduch,« a básník řekne »dech vesny mladé.« My řekneme »dým z kaditelnice,« a básník řekne »modliteb zbožných vonné poselství.« My řekneme »slunce vychází,« a spolužák H. napsal v úloze »již jasný Helios vyjel na ohnivém voze na nebe zardělé.«

A tak tedy jest to i s místem tímto. Básník poví vše mnohem pěkněji. Ale ještě něco. Nezdá se vám, když se řekne, že zelené větve nás zvou tichým ševelem, že pak se básník vyjadřuje tak, jakoby ty větve mluvily a to šelestění že se pak nazývá řečí, jíž stromy hovoří? Vzpomeňte si na latinskou větu: Deus nulla re magis separavit hominem a ceteris animalibus quam dicendi facultate. Ta věta jest úplně pravdiva, a vysvítá z ní, že řeč jest zvláštní předností člověka. Jestli se tedy tady praví, že stromy hovoří, pak se stromům přičítá vlastnost, která přísluší vlastně jen lidské osobě. To básníci činí často, básníci věci neživé oživují; kdo se pamatuje, jak se taková básnická zvláštnost jmenuje? Zosobňování = personifikace. Obrat »zelené větve nás zvou tichým ševelem« jest tedy personifikace. Jako když se praví v básni »Jaro se blíží,« »větérku libý dech poupata na stromech vylíbal,« anebo když v té básničce, kterou složil ten výtečný básník slovenský (Vajanský), ubohý drotárek smutně ubírá se do světa, a ten chodník bílý, haditý ho volá zpátky: hoj, nechoď, synku, z dědiny, ve světě není otčiny, vrať se do puste chatky.

c) Smysl celé první slohy jest: Usedněme na kraji háje!

V. Čtěte slohu druhou!

a) Která slova jsou vám méně obvyklá? Slova »svěží« a »peřestý.« V básni »Rány sv. Václava« jsme četli: »netlí ani neprachniví jeho tělo svěží,« a zde se praví o trávě, že jest svěží. Znamená tedy svěží tolik co čerstvý. — Peřestý = pestrý.

b) Proč jest tu tak milo? Jest tu stín, vůně, a roste tu mnoho rozmanitých bylinek. Která kvítka to jsou? Co se praví o zvoncích? Že jsou peřesté. Co se praví o orlíčku? Že houpá hlavu modravou. Proč? Žáci vykládají, co vědí o bylinkách zde jmenovaných.

Všimněte si ještě tohoto. My bychom řekli prostě, kde roste měsíček, orlíček, jahoda a pestré zvonky. Ale básník řekne:

měsíček terč svůj bílý výší,
jahoda pod lístky zelené ukrývá líčko ruměné,
orlíček houpá hlavu modravou.

Tedy pro věc, pro kterou my máme jen slovo jedno, a to jednoduché, kolik má básník pěkných a rozmanitých výrazů! Zdaliž se nepamatujete na cosi podobného v básni »Rozmanitost jazyků«? My řekneme »jinak zpívá pták lesní, jinak zpívá křepelka, jinak zpívá skřivan, jinak zpívá slavík« atd., a Jablonský řekne:

jinak zní milostné zpěvy
okřídlence v stinném lese,
jinak svoje city jeví
pěvec, jenž se k světlu nese.

Jinak volá svá mláďátka
zádumčivá holubice,
jinak vábí svá děťátka
zvučná k sobě zezhulice.

Jinak ve svém plesu pěje
zlatých klasů milovnice,
jiných zvuků proud se leje
z úst švitorné vlaštovice.

Jiným zpěvem projevuje
skřivan, čeho srdce želá,
jiným hlasem prozpěvuje
sladkozvuká filoméla.

Nebo jiný příklad. My řekneme prostě »nový oddíl časový, nový rok.« A jak to řekne Vl. Šťastný v básni »Nový rok«? Kolik tu má pro tentýž pojem rozmanitých výrazů! Jednou jest nový rok »novou času vlnou, jež se valí k oceanu,« podruhé »nový pupen, vzešlý na košatém stromě věků,« a jindy »zorou na východě.«

c) Upozorním vás ještě na něco jiného. Srovnejte výrazy »roste jahoda,« »roste orlíček« s výrazy »jahoda pod lístky zelené ukrývá líčko ruměné,« »orlíček houpá hlavu modravou,« nebo výraz »nový oddíl časový« s výrazem »nová času vlna, jež se valí k oceanu« a povězte, co si dovedete lépe představiti, při kterém výraze vám tane jasnější obraz na mysli, při tom prvním, prostém, či při tom druhém, básnickém? Při tom druhém, básnickém. Ovšem že! To, co

praví básník, představujeme si mnohem jasněji, to téměř vidíme — básník se vyjadřuje názorněji.

d) V první sloze jsme našli personifikaci. Není něco podobného i zde ve sloze druhé? Ano: jahoda ukrývá líčko ruměné, orlíček houpá hlavu, rty květů dýší.

e) Přečtěte nyní slohu druhou ještě jednou. Její obsah vyjádřený co nejstručněji: co vidíme kol sebe.

Sloha třetí. Pokračuje se způsobem v prvních dvou slohách naznačeným v tomto pořádku:

a) vysvětlení neobvyklejších výrazů,

b) vysvětlení jiných zvláštností,

c) obsah.

Ad *a)* Ladné jest to, co se pěkně k sobě hodí, co jest pěkně složeno (opak: bez ladu a skladu), co jest pěkné. Srv. laditi. — Bezděky = mimovolně.

Ad *b)* Proč se srovnává kostel s pastýřem a chýže vesničky s ovečkami? Jak pastýř vyniká velikostí nad ovečky, tak vyčnívá kostel nad nízké chýže vesničky.

Jen proto se srovnává pastýř s kostelem a chýže s ovečkami, a pro nic jiného?

K čemu jest pastýř? Aby se o své ovce staral, aby se jim nestalo nic zlého.

Tedy za druhé? Protože se kostel stará o dobro celé osady.

Ten kostel, ta budova kostelní se stará o dobro budov ostatních? Ne, ten, kdo v tom kostele působí, kněz se stará o dobro obyvatelů vesnice.

Tedy místo obyvatele domu klade se tu dům sám. Podobné příklady? Naše gymnasium má výlet = naši studenti. Cosi podobného: dnes není školy = není vyučování; dnes není kostela = není služeb Božích. Ale bývá i naopak: soused vyhořel = dům sousedův vyhořel.

Pravili jsme, že pastýř se stará o ovce. Zdali pak i něco na tom slově ovečky nenaznačuje, že ty ovečky jsou pastýři milé, že se o ně stará s láskou srdečnou? Ano, ten zdrobnělý tvar ovečky. Vidíte tedy, že slovo zdrobnělé nemá vždy významu zdrobňovacího, nýbrž že někdy vyjadřuje jakousi lásku a srdečnost. Srv. tatínek, dědeček, strýček, sv. Florianek atd.

Co znamená výraz »na obzor modravě vdechnut ladný obrys hor.« Předně jak rozumíte slovu vdechnut? Poslyšte! V latině, když mluvíváte sborem, někdy říkávám: Toto vyslovte všichni, forte! Nyní totéž slaběji. A teď jen dýchejte! Tedy »dechem« = co nejslaběji, velmi jemně. Podle toho vdechnut obrys hor = obrys hor jeví se nám slabě, jemně.

S tím souvisí i výraz obrys hor. Kdybyste stáli u samých hor, uvidíte více podrobností, než když hory pozorujete z dálky. Z dálky viděti jen hlavní čáry, hlavní rysy, jen obrys.

Jak zní konec této slohy? Čtěte od místa »A za ním na obzor« až do konce! Jest to pravda, co se tu praví? Ano. Již hned

z počátku jsem vám pravil, že, když se díváme na modravé hory v dáli, v každém mimovolně vznikne myšlenka, co jest asi za těmi horami. A když oko naše to shlédnouti nemůže, tož aspoň duch náš s touhou tam za ty hory zalétá a představuje si (tuší), že tam za horami jsou jistě samé věci pěkné. Zvláště pokud jest mládí, představuje si člověk celý svět co nejkrásněji. Později ovšem nabude mínění jiného. Přijde jednou na vrchol té hory, kterou kdysi jako hošík vídával jen v mlhavé dáli a jest hrozně sklamán, když za tou horou, za níž si ve své mladistvé obrazotvornosti kdysi představoval krásná města, malebné hrady, zelená luka, úrodná pole, vidí jednotvárnou pustinu. A tak to bývá, milí hoši, i v životě. Kolik nadějí do budoucnosti činí si jinoch, a jak málo z těch nadějí se mu vyplní. To jest právě jeden z největších půvabů mládí, že v mládí představuje si člověk vše mnohem krásněji než jak se mu to později ukáže. A proto zcela dobře praví se v této básni, že za těmi horami pouze srdce mladé tolik krásy tuší.

I v této sloze máme hned na počátku jednu personifikaci. Která jest to? Dol usmívavý.

Ad *c)* Přečtěte nyní ještě jednou celou slohu. Její smysl, vyjádřený co nejstručněji? Co vidíme před sebou (vyhlídka do dálky).

VI. Tím jsme si vyložili celou báseň.

Učiňme si nyní přehled toho, o čem byla řeč. Předně přehled obsahu. Obsah 1. slohy = usedněme na kraji háje. Obsah 2. sl. = co vidíme kol sebe. Obsah 3. sl. = co vidíme před sebou.

Nepozorujete, že tu postup obsahu shoduje se úplně s postupem časovým, čili že dojmy, jež při posezení v háji v člověku vznikají, vyličují se tu v tom pořádku, v jakém v člověku skutečně vznikají? Co jsem vám pravil o popisu? Že popis podaří se nejlépe, když jest zároveň líčením. To jest: když chceme nějakou věc popsati, učiníme nejlépe, když o různých jejích stránkách promluvíme v tom pořádku, v jakém jsme si jich všímali, když vše vylíčíme tak, jak to v čase za sebou následovalo. Na př. krajinu popíšeme nejlépe líčením výletu nebo vycházky, »při čemž předmětové znenáhla vystupují, nové a nové rozhledy se otvírají.« Toto pravidlo vidíte provedeno i zde. Dojmy, jež při posezení na kraji háje v člověku vznikají, jsou tu, jak pověděno, podány tím pořádkem, jakým v čase za sebou skutečně následují: 1. zde pěkné místečko, 2. usedněme, 3. co vidíme kol sebe, 4. co vidíme před sebou.

Všimněte si ještě, jak s tím, zda rozhlížíme se po nejbližším okolí či díváme se do dálky, shodují se i rozměry předmětů, jež upoutají naši pozornost. 1. V nejbližším okolí všimneme si i nejmenších podrobností, útlých bylinek; 2. v dáli upoutají zraky naše jen věci vynikající rozměry většími — chýže dědiny a kostel; 3. v nejzazší dáli jen obrys hor, a 4. co jest za horami, toho již nevidíme, to jen tušíme.

O čem ještě byla řeč? Učiňme si přehled!

1. Vyjmenujte neobvyklejší výrazy v celé básni přicházející;

2. vypočtěte básnické obraty, a povězte, jak by se to řeklo v řeči prosté;

3. vyjmenujte personifikace;

4. jmenujte místa, jichž mluva vyniká zvláštní rozmanitostí a názorností;

5. co se týče jazyka: o významu zdrobnělin, a k tomu tvary travou (krátké a), trav, mil*o* (přídavné v ý r o k o v é).

VII. Recitace celé básně.

VIII. Teď to již umíte téměř z paměti. Ale abyste si to ještě snáze a lépe osvojili, povím vám o dvou pomůckách, které budou pomáhati držeti větší kousky pospolu v paměti.

1. Onehdy jsem vám vykládal o tak zvaných z d o b n ý c h p ř í m ě t c í c h = epitheta ornantia. Epitheta ta vyjadřují obyčejně nějakou význačnou vlastnost; poněvadž pak dodávají slohu zvláštní o z d o b y, jmenují se e p i t h e t a o r n a n t i a. Byla o tom řeč v básni »R o z m a n i t o s t j a z y k ů.« Jmenujte epitheta, jež tam přišla!

Hustý les, jímž s těží se prodírají paprsky sluneční, jest stinný,
klasy jsou . . . . . zlaté,
zezhulice . . . . . zvučná,
vlaštovice . . . . . švitorná,
slavík . . . . . sladkozvuký.

Říkejte nyní epitheta, jež vyskytují se v básni této! Já řeknu substantivum, a vy říkejte epitheta. Zavřete knihy; jsem jist, že to dovedete z paměti.

Větve jsou . . . . . zelené,
třásně . . . . . hebounké,
skrýš má býti . . . . . stinná,
chýže vesničky jsou proti kostelu nad ně vyčnívajícímu nízké,
kostel vyniká mnohdy nad ostatní budovy v dědině svou starobylostí, a proto sluje zde . . . . . šedý, stařičký.

Jak souvisejí spolu ta dvě epitheta?

Starobylý kostel bývá vzácnou památkou osady. Jmenujte starobylé kostely na Moravě.

Obrys hor našemu oku mile lahodící jest . . . . ladný,
svět jest . . . . . širý, Boží,
tráva jest . . . . . svěží.

2. Dobrou pomůckou pro zapamatování mohou býti též r ý m y. Já řeknu vždy první řádek s důrazem na slovo se rýmující, přidám kus následujícího, a vy dopovíte ostatek. Hlaste se, kdo to dovede doplniti.

IX. Jak naváděti k správné deklamaci, to vyžadovalo by delšího výkladu — proto dnes o tom pomlčíme.

Posudky.

Jan Amos Komenský. Životopisný nástin k třistaleté památce jeho narození. Napsal *Ferd. Menčík.* V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 47. Cena 30 kr.

Letoší oslava Komenského byla podnětem i k tomuto spisu. Psán jest střízlivě; podává ve vlastním slova významu životopis Komenského, nezabíhaje při tom do reflexí. Co s jistotou dokázáno není, také p. spisovatel netvrdí, ba na více místech vyznává, že o životě Komenského méně jsme zpraveni, než bychom si přáli.

Ve stručném životopisu tomto přece však p. spisovatel leccos nového podává. Z důležitějších takových zpráv upozorňujeme jen na objasnění, proč Komenský vrátil se zase ze Sarošského Potoku do Lešna (str. 38.). Taktéž nejvýše zajímavo a důležito jest, co píše p. spisovatel dle polského spisovatele Lukaszewicze o zkáze Lešna r. 1656. Podle toho zavinil zhoubu tu i Komenský, jenž vydal báseň na oslavu švedského krále Gustava Adolfa, kterou Poláky proti sobě popudil, a jenž vybízel měšťanstvo lešenské k vytrvalému odporu proti polskému vojsku. Když však obyvatelstvo odrazivši Poláky na mysli kleslo a město opustilo, zmocnili se Poláci prázdného města a zanechali je obyvatelstvu venkovskému k poplenění, kteréž je potom zapálilo (str. 39.). Kdo by byl onen šlechtic, u něhož potom Komenský útulek našel, a jehož jsme znali jen podle počátečních písmen V. T. z B., také p. spisovatel ukazuje; dovozuje totiž, že to byl Václav Theodor z Budova, vystěhovalec z Čech (str. 41.). Obšírnější, authentickou zprávu také podává o hrobě Komenského v Naardenu.

U dobrého a v údajích přesného spisu tohoto jen toto poznamenati chceme: Dle nejnovějších výzkumů (»Čas. Mat. mor.« sv. I. 1892) nenarodil se Komenský v Uherském Brodě, jak pan spisovatel dle L. A. Hrazděry a J. Kučery za pravdu přijímá. Nesprávný jest výraz: řeč česká nad jiné řeči hodí se k básnění podle »způsobu římského« (str. 9.). Že by zvláště u jesuitů hlavním důvodem bylo při hrách školních lichotiti i rodinám i jednotlivcům a ústavu samému tak slávu a pověst zjednávati (str. 20.), jest zajisté upřílišeno. Píseň na str. 13., kterou asi složil nějaký český vystěhovalec do země uherské, bylo by lépe bývalo vynechati; nehodí se do spisu.

Kniha jest ozdobena sedmi obrázky a snímkem titulního listu »Didaktiky.« *Jan Tenora.*

S vlaštovkami. Básně *Růženy Jesenské.* V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 99. Cena 50 kr.

Jest to již čtvrtá sbírka veršů R. Jesenské, jež na pole literarní vstoupila s pěkným úspěchem svými »Úsměvy.« Četli jsme všecky sbírečky, ale, přiznáme se hned, neznamenáme velkého pokroku ve tvorbě její básnické. Tytéž motivy, které jsme našli v první sbírce, opakují se i v nejnovější, vidíme tytéž obrazy — pouze kreslené na půdě nové. Jesenská posílá z jižních končin slovanských a od moře

pozdravy a milostné vzdechy vyvolenému srdce svého, pozdravy své vlasti. Sám název sbírky »S vlaštovkami« je dosti nahodilý a vztahuje se pouze na několik čísel, která také nesou název tento.

Jednotlivých čísel probírati nebudeme, ačkoli se v některých vyskytují velmi pěkné, neb aspoň zajímavé verše. Vzlet básnířčin není vysoký, a vůbec ton sbírky jest jaksi ponížený až na tři čtyři básně, kde znamenati větší ráznost a odhodlanost, na př.: »Polákům,« »Chcem svobodu,« »Práce,« ač podobných básní nalezneme také u jiných mladších básníků hojnost. Ovšem i tato sbírka nalezne četné čtenáře a zvláště čtenářky, náchylné k něžné melancholii, jež jest základním rázem sbírečky této. — Úprava knížky je velmi vkusná. *A. V.*

Český sedlák. Obraz ze života českého lidu ve 3 jednáních. Napsal *Louis Schmidt-Beauchez*. V Praze 1892. Nakl. A. Storch. Str. 112. Cena 50 kr.

Děj i postavy jsou staří známí. Jest o sněmovních volbách, sedláci neodvislí se Suchanem v čele chtějí voliti a volí deklaranta, vrchnost by ráda ustaváka. Suchan visí hodně v záložně, která nátlaku vrchnostenskému vyhovuje a peníze vypovídá, tak že Suchanovi zabavena majetnost. Než dojde ku dražbě, najdou se ručitelé pro jinou záložnu; vlastně by toho nebylo ani potřebí, neboť mezi tím propuštěni úhlavní nepřátelé Suchanovi z vrchnostenského úřednictva, tak že záložna bezpochyby zastaví řízení proti Suchanovi, ale pan inženýr Nosek míní, že se Suchanovi má dostati také nějaké odměny za jeho heroickou obětovnost, tedy že mu v jiné záložně vymůže menší úroky a příznivější splátky (kromě toho, že bude příště volen za poslance).

Zoufalé postavení Suchanovo před volbou stíženo ještě tím, že manželka jej stále zapřísahá, aby pamatoval na své děti a raději k volbě nechodil; když to nic nepomáhá, dopíše si pro syna studenta, aby jí pomohl. Tento miluje Hedviku, dceru úředníka ze zámku, nač také páni počítali. Zatím skalopevnou neústupností Suchanovou syn přemožen na dobro, Hedvika přijde varovat, aby se její láskou nekupčilo, tak že manželka jest nucena se podrobiti. Tyto motivy mají stupňovati dramatičnost děje; učiniti složitějším prostý jinak příběh a sesíliti dojem poctivého rozhodnutí Suchanova. Jinak milostná vložka vlastně jest a zůstává čímsi vedlejším. Soucit se Suchanem ostatně jest o sobě již větší, když se dovídáme — snad poněkud pozdě — že dluhy jeho nejsou zaviněny snad přílišným politisováním a nehospodárností, která v takových případech bývá obyčejná, nýbrž neštěstím; tím se také náš obraz liší od jiných toho druhu.

Pan spis. se zdá znáti lépe divadlo než venkovský život. Sedláky svoje by rád udržel na úrovni prostých venkovanův, ale nejednou viděti po nich, že se jenom tak dělají; že na př. inženýrovu radu o půjčce z druhé záložny, »tak jednoduchou« (str. 94.), poslouchají jako něco truc doktorského (tamt.), je trochu podivno, leč bychom se snad chtěli ohlížeti na to, že tehda záloženské jednání bylo

v počátcích. I v Suchanovi spatřujeme prostého ač pokročilého rolníka, v manželce jeho prostou venkovanku; k tomu však se nehodí ty sentimentalní sceny, to neustálé theatralní objímání se, to vlastenecké řečnění, které jest asi více namířeno do hlediště než na jeviště, atd. »Národní listy« a obraz »našeho vznešeného mučenníka« Husa, jehož příkladem se prý Suchan řídí, jsou k tomu pěknou staffáží. *P. Vychodil.*

Naše knihovna. Řada I. Seš. 1.—6. (po 20 kr.). *Bohdan Kaminský:* „Črty humoristické i satirické.“ V Praze 1892. Nakl. Bursík a Kohout. Str. 267.

Nová »Naše knihovna« na prvním kroku svém představila se čestně. Uvedena byla oblíbeným v Čechách spisovatelem, Bohdanem Kaminským, ale ne, jako dosud známější byl, chmurným registratorem neštěstí lidského, nýbrž duchaplným satirikem a humoristou. Vtip, ironie a sarkasmus byly sice patrny i v jiných pracích jeho rázu vážného, opravdového, tu však nejsou to ony samy, jimiž každá stránka překypuje, tu druží se k nim, jako sourodý podklad pro jejich dovádění, humor, či spíše těkavá jakási veselá nálada osobní, v níž člověk všemu se směje, o všem vtipkuje i o sobě, a při všem zůstává jen na povrchu. Jest to, jak se tak říká, »esprit gaulois,« nevinně i štiplavě veselý, subjektivní humor — vzpomenete si na vtip feuilletonisty Nerudy. Prácičky tyto, v pěti letech povstalé a pode jménem »Črty humoristické i satirické« v jedno shrnuté, mají též takovouto lehkou feuilletonovou formu. Látce, jež jedná o ničem, o motivech nepatrných, malicherných vadách povahy jak jednotlivců tak tříd společenských i celého národa, o převrácenostech a komice poměrů životních, lehká forma taková jest také přiměřena a Kaminskému vůbec vlastní. Kde tyto vady a převrácenosti sahají hlouběji ve svých následcích, jinak nevinný laškovný vtip a ironie zatíná se více do živého, jest ostřejší, bezohlednější, ale i tu po několika šlehách končí bez velkých cílův a nároků.

Zevrubnost talentu pozorovacího, s níž spisovatel popisuje nejmenší podrobnosti a známky fysické svých postav, z dřívějších prací a sbírek jeho známá, rozvinula se i tu plnou silou (zvl. »Pan revident Sommer,« »Král pianistův«), ač drobnohledná kresba postav ustoupiti musila namnoze karrikatuře a technice komiky situační.

Osoby a věci, na něž padá sprcha vtipu a smíchu, vzaty z uměleckých kruhů pražských a ze střední společnosti. Nejčastější osobou, jež budí veselost, je spisovatel sám. Z jiných postav, spisovatelem tak »nenávidění« mluvkové mužského i ženského pohlaví několikrát vystupují, tu jako hovorná kvartýrská (»Paní kvartýrská,« »Interview«), tu jako nesnesitelně dotěrný přítel (»Můj hrozný známý,« »Pan revident Sommer«), třebas i docela neznámý; látka, jíž spisovatel častěji se obírá nejen tu, ale s nářky podobnými, snad i s týmiž osobami obtížnými, setkáte se i v jiných sbírkách jeho. (»Z Příkopů«: »Figurka« čís. 1., čís. 2., čís. 3.; pan official *_* = pan revident Sommer.)

»Ze zápisků kočujícího herce« jsou anekdoty ze života hereckého dosti volným poutem jedné osoby, nebo spíše společnosti v celek spojené; připomínají v mnohém rysu líčených poměrů jiný obrázek, nevím pozdější-li či dřívější: »Čekal na engagement« (Různé panstvo), — táž bída, totéž živoření den ke dni, ale celý ráz a konečný výzvuk obou obrázků značně se liší. Onde sice též paprsek humoru, ač slabě, ozářil chmůru života, na chvilku zjevil se hrdina v komické situaci, ale nerozesmál, bylo cítiti s ním stále tu tíhu neštěstí, až jí podlehl; tu však smějete se s těmi, kteří sami se bídě své smějí, kteří snad jí už ani necítí, — stala se jim zvykem.

Ostří satiry namířeno nejzjevněji proti všelijakým virtuosům (»Král pianistů«), jejichž virtuosnost záleží hlavně v »polykání slin, v běhání ohryzku po krku, v kousání se do rtů, ve zmítání se na stoličce, v šeptání a koketování s tajemnou bytostí, v poletování vlasů, v pláči, slzách, vzdychání, ztrnulém hledění do prázdna, v házení hlavou, v šimrání a lehtání kláves při pianissimo, v lehání si hlavy až na klaviaturu, v opojených úsměvech, v nemocných pohybech rukou jako u umírajícího« a v jiných a podobných nepřirozenostech; — jinde proti tak zvaným »dobročinným« bazarům, které se pořádají na všechny možné a malicherné účely, na něž obětuje každý, co mu v domácnosti zavazí (v »dobročinném bazaru«); — jinde proti lidem »privátníkům,« totiž bohatým lenochům, jejichž úkol životní spočívá v zevlování (»Privátníci«); — proti ješitnosti mužských (»Lev na procházku«), tuto na »lvu« z venkova, jinak thema u spisovatele velmi časté na »lvech« z Příkopů; a konečně proti celé povaze národních našich poměrů, jejich neurovnanosti, malichernosti a kocourkovštině. Do Biskry v Sahaře přišla totiž »karavana Čechů,« tak jako chodí společnosti Arabů, Beduinů, černochů k nám, aby se představovaly se všelikými kousky, předvádějíc synům pouště hry a obrazy ze života národního »v území Bojerhaimu, ležícího na řece zvané Praha, v zemi Vyšehradů.« Počali představení švestkovými knedlíky, při nichž zároveň provedli obraz politické rvačky české, pak obraz eskamotáže z české národní hry, »Ďáblovy pilulky« zvané; potom následoval obraz českých nakladatelů naříkajících a bědujících, ale nicméně domy si stavících ze samých knih, volby do sněmu a honetní počínání si kandidatů při nich; obraz českého nadšení, české obětavosti, jíž naplněni všichni boháči staví u nás Pantheony, zřizují »chrámy nesmrtelných« či akademie; a dále předvedli za veliké sensace obřad »kamenování básníků«; pak přišlo číslo »rozdávání synekur« s lidmi hrbatých a křivých páteří, běhání výborů, sbírání abonentů, hry konkursní, při nichž vypíše se kamenný most a staví se pak železný — a konečně boj pracovní síly s kapitalem, při kterém, kdo zvítězí, okamžitě přidává se k bývalým nepřátelům. Toť podstatné i mimotní rysy našeho života národního, kterým se neškodně můžeme vysmát a je satiricky sešlehat. Ovšem v satiře platí zpovšechňovat, přehánět, věc jen s jedné, slabší stránky podávat, lepší pomíjet, a není tedy divu, že snad se pak smějeme tomu, co

jsme si sami vymyslili, nebo co po pravdě uváženo budilo by obdiv. — Veselé nápady bez satirických ostnů jsou črty »Kapitola o střihání vlasů« a »Kapitola o rodinných obědech« z intimního života spisovatelova, jakož i »Souboj na hrací stroje« a »O půlnoci,« kteráž poslední črta ukazuje, jak možno o ničem, či konkretněji řečeno o pijícím a opilém člověku napsati zajímavou, vtipem sršící práci 40stránkovou.

Zvláště ve sbírce stojí obrázky »duše, které se hledaly« a »Pan revident Sommer,« totiž tak, že spisovatelův vtip tu zamlká, a osoby samy působí humorem nebo komičností svých povah. Onde setník ve výslužbě, jeho přítel a syn scházejí se každodenně v hostinci, pravidelně se pohádají a ve hněvu rozejdou, a p. setník celý řád zaplatí; — jinak sice nepatrný obrázek, ale uhozeno tu na umělejší způsob humoresky, jež působí tichým, neupřílišeným, upřímně životným a objektivným humorem. K němu druží se »Pan revident Sommer,« jejž pokládáme ostatně za nejlepší číslo sbírky, ne sice takové, v němž byste se nejvíc nasmáli; ale jest ten pan revident jistě figurka nejživotnější, s celou svou individualitou a plnou plastičností.

Doufáme, že tentokrát nebude kritika p. spisovatele »žrát za jeho melancholii,« ale že při jeho skutečně vybraných, salonních a celkem neurážlivých vtipech, i kdyby něco nesrovnalého postřehla, se skrouš eně přizná: »Je ris et me voilà désarmée.« *P. Š.*

Katechese sv. Cyrilla Jerusalemského. Z textu řeckého přeložil a poznámkami opatřil *Dr. Jan Lad. Sýkora.* Ježkovy „Katechetské knihovny“ č. 7. V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Methodějského knihkupectví.

Překladatel těchto katechesí seznamuje v úvodě čtenáře s životem sv. Cyrilla, pak vypočítává a oceňuje i spisy jeho, tak že komu tato kniha do rukou přijde, z ní samé o ní se dobře poučí a jiného posudku mu netřeba. Aby však právě do rukou mnohých se dostala, dlužno také s jiné strany upozorniti na toto vzácné dílo křesťanské dávnověkosti.

V čem záleží však vzácnost těchto katechesí? Předně v tom, že jest to kniha s y s t e m a t i c k á: kdežto jiní Otcové obyčejně jen jak se jim nahodí, jen porůznu jednají o dogmatech křesťanských, zde máme úplnou soustavu našeho náboženství. V těchto katechesích je pořadem probráno celé Věřím sv. Cyrilla Jerusalemského, jež co do formy jest asi uprostřed mezi vyznáním apoštolským a nicejským. Po katechesi p ř í p r a v n é následuje 18 katechesí vlastních. Krátký přehled jejich: katechese 1. jest úvodem, 2. pojednává o pokání, 3. o křtu a 4. »o desíti článcích víry«; zde sv. Cyrill katechumenům takořka napovídá, o čem je cvičiti bude; pak teprve přistupuje k jednotlivým článkům víry. — Tyto katechese konával sv. Cyrill v době 40denního postu; na Bílou sobotu katechumenům udělena byla trojí svátost najednou (křest, biřmování a svátost oltářní) a o této svátostné trojici pojednává sv. Cyrill v 5 katechesích m y s t a g o g i c k ý c h, konaných po Velkonoci až do Bílé neděle. Nejdůležitější z nich jsou dvě poslední (čtvrtá o »těle a krvi Kristově« a pátá o mši sv.).

Jak v těchto katechesích sv. Cyrill svou úlohu provedl, o tom se šířiti bylo by jako nositi sovy do Athen; tyto výklady chválí sebe samy a nalezly také mnoho chvalořečníků. »Volba slov a vazba vět není sice vždy dosti pečliva,« což připisuje překladatel tomu, že nynější text jest snad jen opisem některého horlivého Cyrillova posluchače; ale jinak jest sloh katechesí srdečný, důstojný, srozumitelný. Výborné tyto katechese dobře se hodí do katechetské knihovny, budou katechetům vhodnou pomůckou; obsahujíť originalní myšlenky, jež potřebí jenom odíti v roucho novověké. Hojné citaty ze Starého Zákona nejsou ovšem všechny přesnými důvody; však také sv. Cyrill jich více jen k vysvětlení než k důkazům užívá.

Však nejen katechetický, nýbrž také apologetický moment u této knihy vytknouti dlužno. Kdo byl jejím spisovatelem? Biskup jerusalemský, žijící ve IV. století; učenec, jenž nejenom výborně se vyznal v písmech, nýbrž i pohanských mythologií a kacířských učení byl důkladným znatelem; světec, jenž pro víru v těchto katechesích vyloženou snášel mnoholeté vyhnanství — »vyznává kříž, poněvadž ví o vzkříšení, a kdyby popíral, usvědčila by jej Golgota tato.« Sv. Cyrill konal totiž tyto katechese ve chrámu Božího hrobu na Kalvarii; nová to zvláštnost a zajímavost! Jen malá ukázka theologického důmyslu Cyrillova: citat z Písma »Já a Otec jedno jsme« obyčejně se uvádí jen za doklad, že Otec a Syn jsou jedné a téže přirozenosti; avšak sv. Cyrill si povšiml i toho, že Kristus praví »jsme« a ne »jsem« a právem odvozuje z toho proti bludařům rozdílnou osobnost Otce a Syna. Jestli tedy kdo, tož zajisté sv. Cyrill je povolaným svědkem, aby nás poučil, jaké bylo starokřesťanské učení, svědkem, jenž zároveň i pravost této křesťanské nauky znamenitě potvrzuje. Nuže, jaký činí jeho kniha dojem na čtenáře? Dýchá z ní starobylost, zároveň však se zdá, jakoby ji skládal některý theolog 19. století — evangelický? Oh, tyto katechese jsou pravým kladivem na vyznavače »čistého evangelia,« a dobře udělal překladatel, že v úvodě všechna místa (jest jich 12) zvlášť z těchto katechesí uvádí, jež jsou zjevným protestem proti nauce protestantské.

Čeština překladu je správna a plynna, jen slovosled osobných zájmen v nepřímých pádech by měl býti tu a tam správnější.

Dosavádní naše překlady sv. Otců jsou jenom jako sporady. Kéž tedy tato kniha jest počinkem dalších překladů! Aby skutečně byla, to záleží částečně i na odběratelstvu. *ThC. V. Ševčík.*

Jacinto Verdaguer: **Atlantis.** Přeložil a životopisem spisovatele opatřil *Jaroslav Vrchlický.* „Bibliotheky překladů vynikajících děl cizojazyčných“ seš. 23.—25.

Jest to báseň plná veleby a síly. Čtouce ji jste v náladě asi takové, jako když čtete Miltonův »Ztracený ráj« nebo některý vznešený sbor Sofokleův. Krajané Verdaguerovi přijali báseň tu s největším nadšením — jsouť v ní zpracovány nejdávnější tradice jich vlasti. Klassickým filologům jest znám mythus, jejž Platon vypravuje

v dialozích Timaiu a Kritiu, mythus o jednom ostrovu kdesi na západě jménem Atlantis, jenž byl větší než celá Afrika a Evropa, s nímž kdysi před tisíci a tisíci lety vedl vojnu starý stát athenský, a jenž později celý se propadl do moře. Kde tuto ztracenou, mořem pohlcenou pevninu hledati, o tom vysloveno mnoho učených domněnek. Někteří mysleli na Ameriku, jiní na Kanárské a Azorské ostrovy, a ještě jiní jináč a jináč. K tomuto mythu o pohlcení dávné jakési pevniny mořem přimyslete si ještě několik antických bájí o Herkulovi a Atlantovcích a několik starodávných zkazek z pravěku ostrova pyrenejského a máte tak hrubý obrys obsahu celé básně. Báseň oplývá nádhernými popisy, a některé partie jsou opravdu velkolepé — na př. zpěv VI., sbor řeckých ostrovů, jak Hesperis s vrcholu skály posílá smutné rozloučení zemi, která se v moře ponořuje (zpěv VIII.); ale při vší velkoleposti báseň přece jen unavuje, a najde se asi u nás málo čtenářů, kteří ji přečtou celou od začátku až do konce. Velká hojnost mythického materialu, jenž básni jest podkladem, ztěžuje porozumění.

Sbor řeckých ostrovů jest jistě partie překrásná, ale jest to lektura jen pro několik zasvěcenců, jen pro vzdělance, kdo zná Helladu, její poesii a její mythologii.

Básni se vyčítá, že jest nejednotnou směsí náboženství (křesťanského) a mythologie, která by se dobře mohla označiti jako dílo Herakla (hlavního reka básně) a Jehovy — a námitka ta není nepodstatna.

Z životopisných dat básníkových vyjímáme, že se nar. r. 1845. v Katalonii blíže města Vich (severně od Barcelony) a r. 1870. byl vysvěcen na kněze. Poněvadž trpěl nesnesitelnými bolestmi hlavy, vykonal na radu lékaře barcelonského cestu po moři jako kaplan a almužník u jakési paroplavební společnosti. V tomto svém úřadě vykonal 9 zámořských cest a nabyl opět úplného zdraví. Báseň, níž mluvíme, psal Verdaguer na moři na lodi zmíněné paroplavební společnosti. Bohatý loďař Don Lopez, jenž byl náčelníkem oné paroplavební společnosti, si Verdaguera velice oblíbil a »učiniv jej svým almužníkem, otevřel mu svou rodinu« (Vrchlický v předmluvě). Tomuto bohatému loďaři a básníkovu Maecenatu jest též báseň věnována (»na křídle požehnaném lodě Tvojí já Hesperidek hledal oranžový sad,« zní začátek věnování.[1])

O překladě nemůžeme se zmíniti s takovou chválou, jakou mu vzdával jeden list pražský. Neznáme originalu, ale tolik vidíme, že to, co tu po česku podáno, čte se místy velmi nepěkně — nejasnosti, neobratnosti, školácké jazykové nesprávnosti, skupeniny tak nelibozvučné, že toho český jazyk vůbec nedovede vyslovit, komické rýmy, jichž mnohdy Vrchlický užívá na místě nejnevhodnějším, a jež potom, místo aby myšlenku vázaly, ji trhají a porozumění přímo znesnadňují: to a podobné věci lekturu tohoto překladu místy velmi znechucují.

[1]) O básni té srv. též „Hlídka lit.“ 1889, str. 376. n.

Na str. 40.—41. popisuje se Atlantis. Po 7 velmi poetických slohách čteme:

V svém běhu z Lybie se zdroji pojí
tu Zlatá řeka Chenil v jednu směs,
z té břehu tóny z Betiky se rojí,
tam z kraje palm a sloně zvoní ples.

Jak z vločku sněhu, z mramorových lomů,
v dvou ústí řek svou patře na vnadu
pod Atlasem zří ve stínu svých stromů
ve smělé pýše Babel západu!

Poslední sloze nerozumíme.

V líčení hrozné potopy, při níž Atlantis se propadla do moře, se praví:

Hoj, hřebců stáda divě vzduchem kvačí,
kde sýpky jich, kde ženců plný snop?
Na dřevaře i klestí vlna stačí,
a s hrobem smrt polkne jeden hrob (str. 64.).

Smysl dvou posledních veršů jest nejasný.

Pyrena, Gerionem s trůnu svržená královna španělská, praví Heraklovi, jenž ji z hořícího lesa vysvobodil, toto (str. 34.):

. . . Zde mne umřít nech!
Ó křídlem srdce, jenž's mne spasil, tobě
dám Hispanie drahé vlasti, klíč.

Co znamenají slova „Ó křídlem srdce, jenž's mne spasil"? Velmi povrchní, ledabylé a nejasné složení myšlenek nalézáme na str. 30.:

Když národové dědicem tě zřeli
po Atlantidě, strojili ti kvas.
Čím včele střep, v němž květ se houpá skvělý;
a tys náš květ, jenž zbude, zněl jich hlas.

Že rýmův užívá Vrchlický často na místě nepravém, a že takové rýmy čtenáře pak jen matou a zdržují, bylo Vrchlickému již nejednou vytknuto. Zde pro starou výtku nové příklady.

Hned první sloha celé básně jest nevhodně zrýmována:

Na lusitanském moři zřely
hor Andaluských štíty smělý
boj korábů dvou, na jednom
Janovské vlajky třepot plesný,
na druhém se lvíčaty děsný
lev Benátský řval v bitvy hrom.

Tu rýmem vyzdviženy pojmy nepravé a pojmy, jež patří k sobě (smělý boj, děsný lev), se jím trhají od sebe. Tak rýmuje Vrchlický velmi často. Na př. str. 68.:

Co k dětem, s beránčí jenž srstí hrály
si prsty perlovými, dojatý
můj těkal zrak, aneb zabloudil v skály.

Nebo str. 64.:

Řek bezcitný skrz mrtvé, živé spěje,
skrz lada, stáda, sosnu v plamenech
v své pěsti nese, vítr do ní věje,
Hesperis hledá černookou v spěch.

Enklitiku trhá Vrchlický od slovesa tím, že sloveso tvoří rým, a příklonka se přetáhne od verše následujícího:

Od chvíle této vlast má sladká kryje
se dřímajíc pod clonu skalných stěn (str. 37.),

nebo:

já doufala, v jich slávy dech že skrylo
se vše, co bylo pro mne hanby hlod (str. 70.).

Nebo sloha zakončena slovem, jež k myšlence slohy již nepatří, nýbrž počíná myšlenku novou, jež bude vyjádřena v sloze následující, a toto mnohdy úplně bezvýznamné slovo úvodní jest závěrečným rýmem slohy předcházející:

Jež dala žití vám, vás zanechává,
však neviňte mou z ukrutnosti hruď,
trn ostrý jest, jenž srdcem jde a žhavá
má bolest kořen má v něm, vaším buď.

Ráj, poupata má, tam se otevřete,
tam květte (sic!) atd. (str. 65.).

Podobně na str. 59.:

. . . v mohutnou
by hymnu spojili se národové atd.

I šeredných kakofonií, nevyslovitelných tvrdostí (ston s vzlykem, v vzdoru atd.) a nesprávností jazykových jest tu dosť. I v překladu Tassova „Osvobozeného Jerusalema“ zarazilo nás tolik jazykových nesprávností, že jsme se až podivili. Kdo umí česky, toho to hrozně uráží, a kdo neumí, ten to bude po spisovateli opakovat, a tak se naše řeč kazí vinou našich vlastních spisovatelů.

Jest jistá pravda, že Vrchlický svými hojnými překlady vynikajících děl básnických získal si o naši literaturu zásluhy veliké — jen bychom si přáli, aby nepracoval s takovým chvatem a raději více piloval a podal nám překlady tak dokonalé, jako mají na př. Němci, překlady, jež by naší literatuře byly trvalou a skutečnou ozdobou. *Dr. Jan Korec.*

Ethiopská lilie. Romanetto. Napsal *J. Arbes*. Druhé vydání. V Praze 1891. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský. Str. 250. Cena 1 zl. 40 kr.

Střediskem vypravování jest učitel, jenž za mladých let mimo jiné vědy přírodní zabýval se horlivě hvězdářstvím. Bystrý a hloubavý duch jeho, veden jsa neúmornou pílí a vytrvalostí, dopracoval se znamenitého úspěchu v oboru hvězdářství, neboť r. 1844. (tedy dva roky před slavným Leverrierem) objevil neznámou potud oběžnici Vodana-Neptuna. Jelikož pamět mechanická následkem úmorného hloubání učence našeho skoro nadobro opustila, přehlédl ještě jednou pracně ohromnou látku svých výpočtův a tresť jejich shrnul na půl archu papíru, a tento list byl teď jako klíčem jeho drahocenného tajemství. V tom náhodou byla mu doručena zásilka z Ameriky, vzácná květina ethiopská lilie, kterou mu kdysi poslati slíbila mladá Francouzka, zasazujíc květinu takovou na hrobě svého otce padlého v bitvě u Chlumce. Učenec jal se hned praeparovati rostlinu do herbáře a v roztržitosti své podlepil květinu oním půlarchem papíru, jenž obsahoval výsledky dlouholetého, namahavého bádání. Vrátiv se ku práci své, nemohl ho najíti, a tím všecka jeho práce byla ztracena,

všecky naděje zmařeny. Bolest ze ztráty té byla ovšem převeliká, zejména když r. 1846. Leverrier vystoupil s nálezem svým a když brzy na to Gall novou oběžnici našel tam, kde nepoznaný učenec počty svými ji položil a hledal. Muž ten osudem tak ukrutně stižený časem se vzpamatoval a spáliv nešťastné výpočty, nyní bezcenné, oddal se všecek povolání učitelskému. Cílem jeho výchovy, jako vůbec idolem jeho života, byla pravda a lidskost (str. 41.), a myslil, že dosáhne ho, vypěstuje-li v útlých duších dětských ony zárodky, ze kterých se mohou vyvinouti charaktery samostatné, položí-li základy ku přirozenému duševnímu rozvoji individuelnímu (str. 47.). Všecka jeho snaha namířena byla vědou na rozum, osvětou proti předsudkům. Muž ten stopoval žáky a žákyně své i později v životě a vedl si o nich pečlivé záznamy. Tak přesvědčil se, že vychoval sice povahy samostatné, než dospěl i k tomu výsledku »přímo zdrcujícímu,« že »neméně než osm desítin (jeho žáků) žije v bídě a nedostatku; toliko jedna padesátina že vede život poměrně snesitelný a ani jediný z jeho žáků že není úplně spokojen a šťasten, ani jediný že nedosáhl idealu učitele svého — úplné nezávislosti . . .« (str. 152.). Tímto zoufalým výsledkem své poctivé snahy paedagogické stařec osmdesátiletý, stojící nade hrobem, byl vyrušen ze své rovnováhy duševní, tím spíše, anať mu náhle plicním neduhem zemřela schovanka, sestra jednoho z nešťastných jeho žáků. V těch okolnostech zastanou starého učitele vypravovatel tohoto příběhu, bývalý jeho žák, a sestřenec jeho. Ten totiž zamilovav si náhodou onu dívku a vida ji churavou, s mladistvým zápalem oddal se lékárnictvu; uviděv pak u strýce svého exemplář ethiopské lilije, již onen jako žák, puzen byv nevysvětlitelným kouzlem rostliny té, učiteli svému byl odcizil, nadál se do ní účinků léčivých a přiměl strýce svého, aby rostlinu tu učiteli vrátil a zároveň vyzvěděl na něm, má-li ona jakou moc hojivou. Moci té rostlina neměla, ale učitel zdvihnuv exemplář proti světlu, poznal, že podlepen jest oním postrádaným papírem, jenž obsahoval tresť jeho výzkumu. Nenadálé toto nalezení věci domněle ztracené naplnilo starce s počátku radostí, i hnula se v něm opět dávno tlumená ješitnost, jevící se v žádosti po slávě osobní a po slávě národa. Ale v tom si vzpomene, že schovanky jeho už není, že jest sám, opuštěn; i odhodlá se nepouštěti výzkumu svého na veřejnost, nýbrž potlačiti ho navždy a uvrci u věčné zapomenutí. Spálí půlarch osudný a zbytky jeho v pouzdře uloží do rakve schovanky své. Tak najde je vypravovatel, jenž pro slávu národa zachovati chtěje papír onen důležitý, hrob i rakev již pochovanou potají otevříti dal.

Co chtěl spisovatel touto povídkou? Snad odpovíme dobře takto: Problem života lidského rozřešiti pomocí vědy. Nechtějíce ani z daleka dotýkati se uznaného fakta, že J. Arbes jest vypravovatelem velmi obratným, jenž dovede si upoutati čtenáře, že jest i pozorovatelem dobrým i myslitelem, jenž ledaco pozoruhodného pověděti umí, hodlame ne tak se stanoviska formalně-aesthetického rozebírati toto

dílo, jako spíše k některým částem jeho myšlenkové osnovy přihlédnouti a o nich maličko uvažovati. Do toho prý vlastně nic není tomu, kdo chce věcně posuzovati dílo umělecké; jeho úsudek prý má býti ryze aesthetický, má se týkati jen formy, nikoli myšlenkového obsahu; neboť krásno prý se líbí beze všeho zřetele k jakosti jeho obsahu pojmového neb myšlenkového. Pochopeno-li v tom dobře stanovisko formalní aesthetiky, nesouhlasíme s ním úplně i poukazujeme, ku přítomnému dílu hledíc, jen k tomu, že spisovatel více méně zastává se názorův a myšlenek toho, jenž jest hrdinou jeho vypravování; jinak náleželo by mu buď vysloviti se určitě, co sám soudí o svém hrdinovi, aneb chce-li se tomu vyhnouti, býti úplně objektivným a po způsobu některých nových dějepisců postaviti vedle sebe nebo proti sobě mínění různá. (O. p.) *L. Šolc.*

A. G. Barrili: **Předčitatel kněžnin.** Autorisovaný překlad. Illustroval G. Penasilico. „Sborník illustrovaných romanů.“ V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček.

Donna Klára di Valgrana, chtějíc v kratičkém čase poučiti se o nejnovějších událostech politických a poznati novinky literarní, měla předčitatele, jehož úkolem bylo denně dvě hodiny z časopisů, sborníkův a nejnovějších spisů podati obsah a části nejlepší předčítati. Uprázdněné místo předčitatele po baronu Staubachovi obdržel Lucio Gualandi, doktor práv. Lucio, pocházející z rodiny šlechtické, schudlé nešťastnými podniky obchodními, byl smýšlení liberalního, nezapíral přesvědčení svého a proto takořka s ostýcháním vstoupil do služeb rodiny, která byla horlivou přítelkou papežského dvoru. Kníže Massimo di Valgrana, zahloubán do svých obchodů peněžnických, jen na okamžik zastavoval se ve svém paláci tak, že manželka jeho donna Klára dle svých choutek mohla si vésti a také zvůli svou prováděla vůči nevlastní dceři donně Ersilii, pocházející z prvního manželství knížete s dívkou stavu měšťanského. Ersilia krásou mladistvou zastiňovala vadnoucí půvaby donny Kláry a proto bylo jí snášeti mnohý ústrk. Macecha chtějíc se zbaviti sličné pastorkyně hleděla, jak by ji z domu dostala. V domě Valgranském mocným vlivem svým rozhodoval advokat Verdini, dříve milostník kněžnin. Lucio Gualandi dovedně zastával úřad svůj a zjevem svým zaujal kněžnu tak, že vzdor 46 letům nebyla by odmítla lásku „doktůrka,“ kdyby tento byl chtěl rozuměti roztouženým vzdechům jejím a nebyl již zraky svými utkvěl na krásné Ersilii, k níž v srdci jeho vznikala vroucí láska. Advokat Verdini sám pomýšlel na Ersilii a by dosáhl ctižádostivých zámyslů svých, hleděl zabezpečiti se pomocí Luciovou. Tento odepřel a Verdini pletichami svými toho dosáhl, že Lucio sám odešel z paláce Valgranského, nemoha déle pobýti v domě, kde chladně naň se hledělo a smýšlení jeho se podezřívalo. Lucio v Římě bez místa a bez naděje byl na pokraji zoufalství. Konečně po marném hledání jiného zaměstnání stal se dohlížitelem stavby paláce, který stavěl jeho krajan. V této nové službě setkal se náhodou s hrabětem Lewinskim, členem rakouského vyslanectva vatikanského. Lucio znal Lewinského z domu Valgranského, kde byl považován za nápadníka Ersilie, ač tajně se dvořil vévodkyni di Stellanello. Lewinski byl zavázán díky Luciovi, který naleznuv

náhodou zápisník hraběte, vrátil mu ho nepřijav odměny 50 tisíc lir, která se měla dostati poctivému nálezci. Lewinski poznav šlechetnou povahu Luciovu ujal se ho, zasypal jej takořka jměním, svěřil mu peněžní obchody své a veškerým vlivem svým vymohl mu u knížete di Valgrana ruku donny Ersilie, zmařiv pletichy Verdiniho pohrozením, že jej odevzdá soudu za padělání směnek, bude-li záměrům jeho odporovati. Odjezdem novomanželů na svatební cestu končí se roman.

Roman představuje nám dvě společnosti římské a vůbec italské, které povstaly zabráním majetku papežské stolice; stranu liberalní velebící jednotu Italie a stranu papežskou toužící po znovuzřízení církevního státu. Líčení těchto společností jest strannické. Lucio Gualandi, zástupce myšlenky liberalní, vylíčen ve světle nejkrásnějším, jest poctivcem a mužem šlechetným v každém ohledu. Naproti tomu přívrženci strany papežské, Verdini, donna Klára, líčeni jsou jako intrikáni a lidé schopní vší špatnosti; ano dvoru papežskému zřejmě se vyčítá zapřádání nitek ku každému spiknutí (str. 72.), že tam převládá naprostá nesmířitelnost, která odmítá bezohledně každou myšlenku na smír. Když papež jménem nezadatelných práv svých protestuje proti zabrání svého majetku, když dovolává se pomoci proti bezpráví, jmenuje se to spiknutím, když stěžuje si svým katolíkům na nátisky a obmezování své právomoci, odbýván jest ironickými úsměšky. A takových zjevných i zakrytých úsměšků jest v romaně dosti, a proto nemůžeme ho čtenářům katolickým odporučiti. Ostatně jest věru pravou obětí přečísti celý spis, nebo překlad jest tak bídný, tak školácký, že připomíná ve mnohém na hrozný překlad p. Luckův ze švedského »Život na Hemsö« v romanové příloze »Světozora.« Poukážeme jen na některé ty kvítky překladatelské dovednosti a znalosti češtiny. Gualandi se táže: »rcete, Pompeo, z jakých osob jest složena rodina« (str. 40.). Klára praví: »zůstávám ráda ve běžném u všech novinek« (47). Důsledně překládá se italské dovere jsem dlužen: »aby se člověk věnoval Bohu, dlužen cítiti k tomu povolání; byl dlužen objeviti se; jste dlužen koupiti ji; jsem dlužen mluviti otevřeně.« — Lewinski obdržel líce, aby ho (sic!) užíval místo škrabošky. Místo »pokrčil rameny« důsledně se užívá: »skrčil lopatky« (str. 88. a 237.), mezi úsměvy a krčením lopatek (194). Co na str. 112. překladatel poznamenává: »známo, že Liszt se stal v letech již velmi pokročilých knězem,« není správné; Liszt byl jen klerikem maje nižší svěcení, kterého se mu dostalo za pobytu jeho v Římě v r. 1859., když byl 48 roků stár. Jiné poklesky proti češtině na str. 111. »soubudoví nese stopy okázalé nedby v podrobnostech«; na str. 119. »přivedl hovor do něhy«; na str. 144. »mluvil o zoufalé holosti campagni« (!), na str. 146. »odsekla jednoslabičkou«; na str. 182. »prováděv zraky kolem«; na str. 229. »stačí sotva na osnování předstěry« atd.

Divíme se jen, kterak může nakladatelství přijmouti a vydati takový překlad. — Vyobrazení dobře odpovídají chatrnému překladu.

Antonín Frecr.

Chudý bohatec. Historická povídka z poslední české vojny od *J. Brauna.* Kubešova „Moravská bibliotheka.“ V Třebíči 1891.

Chudým bohatcem je pan Adam Vořech ze Strojetic; jeho životním záměrem bylo sbírati peníze, čemuž obětoval štěstí své manželky, Kateřiny Vorlíkovské, až pokus Horečníkův a Koudeláčův, uloupiti mu nastřádané poklady, přivedl jej k poznání a obratu.

Co do směru povídky setkáváme se tu s osobami smýšlení bratrského, které jsou velmi idealně líčeny, a katolického, z nichž jedna jest vylíčena dosti šeredně. Dle povídky vítězí ušlechtilá mysl, víra v Boha (u ženských osob rodiny Adamovy) konečně nad zatvrzelým srdcem. Jinak jsou povahy šablonovité (bohatec denně počítá svoje peníze ve sklepě), obrat bohatcův je pravdě nepodobný.

Rázovitým zdá se býti sloh. Zesnulý spisovatel byl následovníkem Třebízského, zvláště v jeho vadách, probíral se mnoho listinami, zvláště z minulosti kutnohorské, a odtud ty zvláštnosti. Nadání však samostatně uměleckého nelze mu opravdu přisouditi, ač potřebí uznati ušlechtilou snahu a píli jeho, jež pohříchu jej někdy zavedla v napodobení panujícího proudu příliš daleko. *J. D. Štoček.*

Knihovna lidu a mládeže.

Povaha moderního kapitalu. Socialně-politické úvahy o nutnosti zdanění pohyblivého kapitalu, o lichvě a vývoji novověkého peněžnictví. Našemu rolnictvu i živnostnictvu na uváženou podává *Rudolf Vrba.* V Praze 1892. Nákl. vlastním. Str. 163. Cena 1 zl.

Pilný pracovník v oboru národohospodářských nauk sleduje ve svých spisech ten cíl, aby lid náš o příslušných záležitostech poučil a jemu ukázal, jak si v nich počínati, aby nebyl podvodníky vykořisťován, nýbrž hmotný i mravní blahobyt si pojistil. V tomto spise, otištěném z »Večerních novin,« podává řadu úvah o věcech peněžních. Hlavní obsah uveden jest už v nadpise, pojednáno však též o jiných příbuzných věcech: o bankovních závodech, zvláště o české hypotheční bance a závodech akciových, o burse, monopolech, oběhu peněz (check, clearing, spořitelny); mezi tím ovšem je mnoho pěkných podvodných příběhů ze světa peněžnického (poprask náš 1873, dějiny domu Rothschildova atd.). Spisovatel snažil se podati nesnadný předmět našemu lidu srozumitelně; vykládá cizí názvy a zařízení peněžní, příklady osvětluje rozličné manipulace jejich, a to slohem prostým, škoda že místy nedosti správným. Nechtěje psáti o finanční vědě spisu odborného, nezdržuje se u theoretických výkladů, nýbrž hledí si toho, co by našim rolníkům a čtenářům novin v hospodaření a v autonomní činnosti prospělo. Odborná kritika vytkne tu a tam nějaké nedopatření ve výměrech pojmů, také zpočátku již se mnoho předpokládá u čtenáře (na př. str. 9. neudáno, co znamenají ty různé cenné papíry), ale celkem spis úkolu svému zplna vyhovuje a zaslouží býti co nejlépe doporučen. Cizí slova bude třeba místy opraviti. *R.*

Václav Štech: **Mladý živnostník.** Příruční kniha dorostu českého průmyslnictva. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 242.

Knihy jako tato jsme ještě neměli. Vydal sice osvědčený v tom oboru Karel Bulíř pěkný a cenný spis »Rádce živnostníků« již v letech osmdesátých a později v novém vydání, ale knihy ty mají jen titul podobný, jinak se od sebe různí, a v pravdě navzájem se doplňují. Že v knize Štechově na tuto knihu Bulířovu není poukázáno, jest opravdu značným nedopatřením. Kdybychom měli obsah knihy Štechovy rozváděti, nestačilo by nám několik listů. Proto vytkneme jen nápisy hlavních oddílů. Jsou to tyto: »Řádný učeň« (str. 9.—38.), »Spolehlivý dělník« (tovaryš) (39—97), »Způsobný muž« (98—124), »Dokonalý živnostník« (125—183), »Vzorný občan« (184—222), »Pravý vlastenec« (224—242). Je sice pravda, že v celé knize nenašli jsme žádného místa po stránce mravní a náboženské závadného, nýbrž naopak v každé stati téměř zmínka se činí o životě zbožném, o modlitbě a p. (na př. str. 76.), přece na konci celého spisu patřila ještě stať s nápisem snad »Živnostník křesťanský.« Vždyť nejen národní naše existence, nýbrž i stav hospodářský, zvláště však socialní s momentem náboženským jsou příčinně a tedy nerozlučně svázány. — Každá z naznačených statí jest opravdu bohata obsahem. Na steré otázky dočte se živnostník upřímné a věcné odpovědi, střízlivé rady. Patrno, že spisovatel je v živém styku se živnostníky, že je bystrým pozorovatelem jejich života, ba že je sám jejich dobrým rádcem. Proto bychom si přáli, aby se kniha co nejvíce rozšířila, aby ji naše společenstva dávala každému svému členu jakožto jakousi legitimaci. List na věnování byl velmi příhodně umístěn.

Rozšíří-li se kniha mezi lidem naším pracovným, bude jistě blahodárně účinkovati. Byla by však daleko účinnější, kdyby byla protkána sebe kratšími příklady ze života českých mužů práce, z jejich mladých i mužných let, z jejich působení živnostenského i vlasteneckého. Sice úvahy a samé úvahy, byť sebe cennější, byť sebe důtklivěji psané, konečně unavují, kdežto při knize druhu podobného je žádoucno, aby čtenář po knize tisíckrát sáhl, a to toužebně sáhl. Jsme jisti, že při druhém vydání, jehož se asi brzy dočkáme, na každé stránce proloženým tiskem skviti se bude jméno českých mužů práce, a kde by těch nebylo, třeba cizích, zvláště z národů menších zrozených. Kniha je též psána slohem jasným, jadrným, řečí správnou.

Stůjtež na konci některé poznámky: Str. 10. praví, že učeň konající práce nepřiměřené je zjevem „vzácným.“ Str. 11. slovo „úroveň“ mohlo býti vysvětleno učňům. Str. 18. zákonodárství „moderní,“ proč ne novodobé? Str. 20. „Malý živnostník nemá vymýšleti snad nové vzory . . .“ Str. 22. Měly býti výslovně pojmenovány knihy pro knihovničku učňovu příhodné. Str. 46. Neposlouchám tím . . . zákon (m. zákona); podobně na str. 47. Str. 122. „U nás přítel nepříteli dovede vyhnouti se na úzké lávce bez křivého pohledu, seděti s ním při témže stole, kochati se v těchže (čti týchž) krásách“ atd.; odstavec celý zasloužil by podrobnějšího rozboru. Str. 158. venkovaní (m. -é). Str. 162. tape (m. tápe). Str. 164. akkus. tutéž (m. touž). — Knihu rádi doporučujeme. *F—k.*

Přítel domoviny. R. VIII. č. 3. „Jan Amos Komenský, Čech, učitel národů, křesťan, charakter.“ K památce třístaletých narozenin Komenského napsal *Josef Klika*. V Praze 1892. Str. 99 a 99—193.

Ve výboru loňského roku na oslavu třístaletých narozenin Komenského zvoleném bylo doporučeno postarati se o to, by i do nejširších vrstev národa proniknul význam Komenského, což mělo se státi popularními spisy. Takovým spisem jest i kniha »Přítelem domoviny« od Josefa Kliky vydaná.

Pan spisovatel, jenž vydal letos obšírnější spis »Komenského život a práce,« podle tohoto spisu vypisuje pro lid život Komenského. Tento zdá se býti příliš na kvap pracován, sloh jest místy příliš drsný a neuhlazený (na př. str. 12.), někde naprosto nesrozumitelný (na př. str. 13.: »Nejvíce útěchy zjednal mu však spis »Labyrint světa a ráj srdce,« jenž povstal v bezděčném jeho uprázdnění, kdy přece ani nemohl ani nechtěl zaháleti a jehož úmysl tou dobou proslaviti si netroufal«). V úvahách svých spisovatel slova svá předešlá jedna objasňuje, druhá pomíjí, tak že z toho nejedna vzniká nesrovnalost. Jsou tu i chyby mluvnické i tiskové i věcné. I den úmrtí Komenského udán tu nesprávně (má býti 15. listopad a ne 22.!, str. 95.).

Rozhodně zavrhnouti dlužno ve spisu pro lid určeném mínění p. spisovatelovo o svobodných zednářích, o nichž praví, že »napotom pro osvětu a lidskost mnoho dobrého vykonali« (str. 91.) — toť příliš jednostranným. Upřílišeno jest, že by byl Komenský »pro všechno křesťanstvo vzorem zářícím,« »že jak ušlechtilý charakter hledá sobě rovných výtečníků« (str. 5.), že by Jednota českých bratří měla »ryze křesťanského ducha« (str. 7.) atd. Buďme jen spravedlivi; nechceme zajisté zásluh Komenského nikterak snižovati, ale takové nadsazování pravdě také neprospívá. Jinak nepopíráme, že se p. spis. snažil srozumitelně pro lid psáti a význam Komenského vysvětliti. K vlastnímu životopisu Komenského jsou přidány »význačné výňatky ze spisů J. A. Komenského.« Vzhledem na účel, proč spis tento vydán, bylo by jen k prospěchu jeho bývalo, kdyby z výňatků těchto byla vynechána z »Labyrintu světa a ráje srdce« celá kapitola VIII. (str. 122.—133.), a celý »Kšaft umírající matky jednoty bratrské« (str. 167.—193.). »Kšaftem« neposlouží se »vznešenému charakteru« (str. 92.) Komenského! *Jan Tenora.*

Obrazy z katakomb. Šest povídek z prvních století církve římské. Napsal *Ant. de Waal,* přel. *Dr. Tomáš Korec.* „Zábavné bibliotheky“ (pořádá P. Bernard Plaček) dílo CXXXIII. V Brně 1891. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 348. Cena 1 zl. 10 kr.

Ant. de Waal, rektor Campo Santo v Římě, je známý po katolickém Německu pracemi z oboru starožitností křesťanských. Vědomostí svých starožitnických používá též rád ku zpracování zábavných obrázků ze života církve prvokřesťanské; četli jsme od něho již značné množství takových obrázků, příběhův i dramatických výstupů v časopisech.

O sobě vydal »Valerii,« povídku též do češtiny přeloženou, a »Obrazy z katakomb,« které nám pěkně přeložené podává Dr. Tomáš Korec. Povídky to vlastně v pravém významu nejsou, schází vyjma druhou jednota hrdiny i děje, jsou to pěkné obrázky plné života, které nám znázorňují život Římanů za prvních dob křesťanství a zvláště boje mravní a pronásledování prvokřesťanů. Cenu jejich zvětšuje to, že skoro všechny osoby jsou historické i události. Dle prvních tří, které v tomto svazku podány, ač nijak neoznačeno, že je to jen první díl z oněch šesti povídek, není zcela příhodný název »Obrazy z katakomb,« neboť o katakombách slyšíme jen, že se tam pochovávají těla mučeníků.

V první »Věnec a koruna« uvádí nás spisovatel do rodiny římského senatora Pudenta, kterou obrátili na víru knížata apoštolští Petr a Pavel. Spisovatel líčí zde velmi pěkně a plasticky požár Říma za Nerona, pak začátek pronásledování křesťanů, zvláště slavnost v zahradách Neronových při pověstných pochodních. Pojmenován jest tento obrázek dle otroka Pudensova Eukarpa, který poznav, že je princem armenským, vzdal se koruny z lásky křesťanské.

V povídce »Domitian« seznáváme dle pramenů historických zábavně vypravovaný ne závidění hodný život tohoto ukrutníka a naproti tomu křesťanský život bratrance jeho Flavia Clementa a jeho rodiny od Domitiana vyhubené.

Ve »Svět a moudrost« líčí se velmi pěkně boje, jaké bylo vzdělaným Římanům podstoupiti, aby odvrhli předsudky proti křesťanům a poznavše vznešenost nauky křesťanské k ní se veřejně přiznali. Boje ty znázorněny zde na dvou tehdy známých osobách v Římě, filosofu a potom mučeníku Justinovi a vznešené Cornelii. Oba zvítězí, Justin napsal potom první apologii křesťanů, Cornelie z lásky ke Kristu zavrhla ruku císaře Marka Aurelia.

Sloh jest pestrý a při tom uhlazený. Se zájmem bude obrázky tyto čísti každý, kdo se trochu zná v církevní historii, a poučení nalezne v nich, kdo z ní nic neví jen jména světců, o nichž se zde mluví. Avšak zvláště zajímati budou toho, kdo se obíral studiemi klassické literatury, proto je vřele odporučujeme pro naše studentstvo.

Překlad jest plynný a správný. Podivili jsme se, proč zde lidu našemu z epištoly známý setník Cornelius povýšen na »hejtmana.« Též ve knihovně určené pro lid lépe bylo psáti místo latinského *c* všude *k*, jako Cornelius, Prisca; ostatně nezachována zde důslednost, neboť všude psáno Klemens, liktor, konsul, jinde (str. 303.) v textu »na catastě,« písně anacreonské (str. 266.).

Na ostatní tři obrázky čekáme dychtivě. *J. Blokša.*

Libuše, matice zábavy a vědění. R. II. (1873) č. 4. „Ze života ženského.“ Výbor spisů *Otilie Wildermutové.* Překladem *B. K.* Str. 214.

Z četných povídek, nazvaných »Ze života ženského« od činné spisovatelky výše jmenované (nar. 1817 v Rothenburgu ve Švábsku) dočkavších se v původním jazyce mnohých vydání, dvě se nám zde

podávají v překladu bezvadném: totiž »Štěstí života« a »Marie a Maria.« — Starší (nevlastní) dcera paní vládní radové provdala se za vdovce padesátníka s četnou rodinou: krok to odvážný, od mnohých s obdivem schvalovaný, od jiných posměšnými poznámkami doprovázený. Ani nevlastní sestra Eliška nemohla dlouho pochopiti, jak možno dívce na takovouto života pouť se dáti... A přece našla hodná Marie v této obětavosti a vychovávání svěřené sobě drobotiny štěstí své a blaženost. Rovněž i Eliška časem poznala a dokázala, že lze spokojeně žíti po boku byť i nemocného, když jen hodného barona Alderova.

V povídce druhé »Marie a Maria« dovídáme se, kterak Jiří ze statku a Marie ze mlýna již v kolébce od rodičů a zároveň mezi sebou kmotrů zasnoubeni byli. Jiří, jemuž po čas studií bylo přijímati dobrodiní a podporu od mlynáře, došed hodnosti lékaře, nabízí své služby obecenstvu; než dlouho nepřeje mu štěstí, dlouho jest Marii čekati na ženicha svého, až tu náhle volán jest k těžce zraněné kontesse, kterou obratným přispěním zachrání od jisté jinak smrti a od hraběnky matky ve chvíli největšího nebezpečenství dojde ujištění, že uzdravená dívka jeho bude odměnou. Jaká to hra osudu! Jaká to výše závratná štěstí! Ký div, že na Marii ze mlýna zapomíná šťastný lékař. Tu však, několik jen hodin před svatbou, dostaví se pravý ženich luzné Španělky a Jiří, zdrcen a zahanben spěchá z kouzelných salonů do skrovného, ale útulného domova svého, kde nalézá se vždy věrnou sobě Marií ze mlýna pravé štěstí života.

Pro směr z nejedné stránky poučný obě povídky doporučiti dlužno co nejvíce. *A. Žáček.*

Vilímkova Knihovna mládeže dospívající. IV. „Okeanem na kře ledové.“ (César Cascabel.) Napsal *J. Verne.* Přeložil prof. *J. Pšenička.* S 85 obrazy G. Rouxe. V Praze 1892. Str. 351. Cena 2 zl. 50 kr.

O francouzském originale podána nedávno zprávička v tomto časopise na str. 230. Zajímavo je tu — mimo verneovská překvapení všeho druhu — sloučení postav francouzských a ruských, jež jakoby naráželo na nynější politické poměry. Pro ty, jež si představujeme u nás »mládeží dospívající,« bude spis asi nesnadný, neb alespoň velká část jeho méně přístupná. Sám napínavý příběh bude ovšem poutati kde koho. — Překlad jest až na některá menší nedopatření pečlivý; některé konversační obraty jsou ovšem tak ryze francouzské, že takořka nemožno jich zčeštiti.

Úprava spisu je skvostná. Poučení zeměpisnému, jehož mládež může ze spisu nabýti, nemálo prospěje přidaná mapka Ameriky a východní Asie, kudy akrobatská společnost Cascabelova se ubírala se svým vozem »Krásnou Poutnicí.« *R.*

V. „Malý lord.“ Napsala *Františka Hodgson-Burnettová.* Z angličiny přeložila *El. Krásnohorská.* S původními illustracemi akad. malíře Černého. V Praze 1892. Seš. 1.—6. po 20 kr. Str. 180.

Děj povídky této počíná na půdě americké v nepatrném domku živnostníky obydlené ulice malého města. Hrdinou je hošík Cedrik

Errol, jehož otec, setník, byl od svého otce, hraběte z Dorincourtu v Anglii, protože vstoupil v americký sňatek s chudým sirotkem, z domu vypovězen. Otec brzy zemřel, a mladý Cedrik, »o málo více než nemluvně,« je nejlepším přítelem ovdovělé matce své. Čiperný a velice chápavý hošík navštěvuje své sousedy, obcuje hlavně s dospělými lidmi a sotva šestiletý velice moudře rozmlouvá s kramářem Hobbsem o svobodě americké, o volbách, o praesidentství, o republikanech a demokratech, a pronáší o tom takové úsudky, jaké slyšeti jen od lidí dospělých a vzdělaných.

Najednou přijede k matce jeho advokat hraběte z Dorincourtu, žádající jí jménem hraběte, aby se svým synáčkem přijela do Anglie, poněvadž starší dva synové hraběte zemřeli a jediným dědicem mužským je teď Cedrik. Ze svobodomyslného Američana Cedrika má se státi najednou lord, hrabě evropský; hochovi se to nejdříve nelíbí, protože přítel jeho Hobbs mluvil proti privilegiím hrabat, později však smíří se s myšlenkou tou hlavně proto, že bude míti mnoho peněz a tak bude moci pomáhati chudým. Vydá se tedy s matkou do Evropy a brzy roztomilým svým chováním, předčasnou zralostí, smíšenou s dětinskou prostotou, obměkčí srdce zatvrzelého dědečka, starého hraběte z Dorincourtu, který hocha zrovna zbožňuje a vzteká se hrozně uslyšev, že se nalezl jiný dědic, syn po nejstarším synu Revisovi; ale žena, která se vydávala za choť Revisovu, snadno byla z podvodu usvědčena, a tak Cedrik stal se jediným dědicem ohromných statků hraběte z Dorincourtu, lordem Fauntleroyem, jenž sám všude, kde jen může, pomáhá a také dědečka k dobročinnosti nakloní.

Povídka je silně tendenční, oslavuje americkou svobodomyslnost a neodvislost proti evropské zásadě výsad a privilegií stavů šlechtických. Hlavní pak hrdina, Cedrik, hošík šesti- až sedmiletý, jest idealisován po způsobu pohádek: dělá skutečně zázraky, je to nejlepší, nejvybranější, nejstatečnější (samé superlativy!) chlapec, jakého kdy zplodil svět. Jestliže takový hošíček tak rozumně soudí, ač kromě prosté matky nikdo ho nevychovává, neučí, jaký to bude div světa, až dospěje v mladíka, v muže! Po tom, čemu říkáme nyní realismus v lepším smyslu slova toho, není tu ani stopy.

Tak však se povídka pěkně čte, jen že vzor, předložený mládeži v Cedrikovi, jest jí nedostižitelný. Četné illustrace jsou zdařilé, ale text oplývá tiskovými chybami. *A. Vrzal.*

Hlasy vánoční. Příležitostné básničky (proslovy, poděkování) a deklamace pro školní mládež k vánočnímu podělování. Napsal *Josef Flekáček,* učitel v Žižkově. V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny.

Drobná knížečka tato proklouzla nepozorovaně rukama korrektorovýma jako drobné ryby rybářskou sítí. Jen tím si můžeme vysvětliti ono množství chyb nalézajících se v malinké knížečce výše udaného názvu. Nebudeme vypočítávati všech chyb, poukážeme jen na tyto: Za větou schází čárka na str. 9., 16., 18., 19., 22., 23., 33., 39. atd. Uvozovací znaménko schází na str. 9., 35., 36., špatně je položeno na str. 20., nadbývá na str. 28., 33., 35., 36. Dvojtečka před přímou řečí schází na str. 28. Na začátku přímé řeči na str. 26. má býti velké písmeno. Před

prvým pádem a za ním čárky neklademe (str. 18.). Na str. 35. má státi: „však On Pepíčka uzdraví“ (místo: jak on); chybné je na téže stránce: všichni do kostela šly. A co jiných ještě chyb! — Knížečka tato může v nouzi pro svůj účel a obsah přijata býti do školní knihovny pro druhý stupeň, ale učiteli třeba chyby v ní poopraviti. *J. Horák.*

Paběrky.

O kosmologických otázkách vyskytly se brzy po sobě články O. Fr. Vaňka: o hmotě a pohybu v Osvětě, o theoriích kosmogonických ve Květech. Jest-li to týž spisovatel, který také napsal přeučenou knihu „Zkazky a pověsti biblické“ (srv. „Hlídka lit.“ 1891, str. 16.) a také prý psal o aeronautice, tedy bychom tu měli mnohostranného učence, jenžto však pohříchu svou povrchní troufalostí už od počátku odpuzuje. Článek jeho ve Květech vyznívá v ten smysl, že jedině monistický názor světový je správný, že vesmír jest v odvěčné světové harmonii, že hvězdy svítí věčně, že sluší zamítnouti všechny názory založené na domněnce a konečnosti světa, atd. K takovým stále opakovaným a přece žádného opravdového myslitele neuspokojujícím důsledkům se dojde, když člověk nezná než důvody některého mechanisty a pro jiné nemá smyslu; pan Vaněk jistě neprovede, čeho neprovedli učenější lidé.

Pravopisné drobnůstky. Prof. Karel Vorovka nedávno vydal u Kobra „Slovníček cizojazyčný s předchozím ohýbacím a pravopisným i sbírkou kazimluvů, nahrazených výrazy přesnými.“ Mimo to, že v dobrém takovém slovníčku se člověk brzy dohledá čeho chce, vedl by on též asi nejlépe k jednotě a důslednosti v pravopisu; jenom by pak bylo potřebí jej založiti na nějakých důsledných a jednotných pravidlech, neboť nelze žádati, aby se jiní ve psaní řídili podle libovůle sestavovatele takového slovníka. Budiž na př. poukázáno jenom na pravopis některých cizích slov, o kterém myslíme, že je zčeštěný, kdežto je vlastně převzatý ze špatně vykládané výslovnosti německé. Tak píšeme oceán, poněvadž Němci mají přízvuk (tedy zdánlivě i délku na poslední slabice); původně (okeanos) je *a* vždy krátké. Píšeme fráze — opět úplně podle výslovnosti německé (frasis), pól (polos), tón (tonos), atóm (!) a j.; začínají už také psáti kytára, ba i bizární, kupón (tak Vorovka, ač má zase karton) a j. a j., nemluvíc ani o koncovkách slov latinských. Tedy ani v tom nesprávném psaní nejsme důsledni. — Nejnověji se také jaksi často užívá cizích písmen, zvláště k naznačení výslovnosti, ač jsme se dosud vždy chlubili, že máme písmo tak velice dobře upravené; častěji teď čteme *ph*ysiologie, bür*ó* (Vorovka), pr*ü*derie (týž) a pod. Že také výslovnost někdy se řídí němčinou, je známo; tak vydávají se též u nás na př. šematismy. Jsou to maličkosti, ale jistotně zajímavé.

R. J. Kronbauera „Z posledních stanic“ posuzuje v „Čase“ Mdr. Preininger co do věcného studia choromyslných a ústavu jejich v Praze. Jako kdysi v „Čechu“ dokázal Kronbauerovi znalec, že o ústavě kosmonoském píše hanebné výmysly (srv. „Hlídka lit.“ 1890, str. 33. a 151.), tak i zde se mu obšírně dokazuje, že nemá ponětí o zřízení ústavu pražského a o životě obyvatelův jeho, za to však jej zhanobil

dráždivými výmysly o pohlavním zločinu lékařově, k čemuž se hodí také krvavé illustrace spisu toho, vyšlého prý ve Vilímkově „Rodinné knihovně.“ S p. posuzovatelem nemožno nesouhlasiti, když takové počínání ostře odsuzuje nejen jako nerealistické, nýbrž i neslušné. My si tu mimovolně vzpomínáme na četné výčitky, které nám už činěny, když jsme hájili a hájíme zásady, že tu i pro belletristu platí zákon mravní: „nevydáš křivého svědectví,“ t. j. nebudeš bližního svého lživě pomlouvati a hanobiti, ať už náleží dějinám nebo přítomnosti, ať je to osobnost jednotlivá nebo spolková; leckdo si při tom s námi vzpomene na př. na bouři, která se proti nám vloni strhla pro Jiráska a Třebízského, kde naši recensenti měli úplně pravdu (srv. „Hlídka lit.“ 1891, str. 294.).

Orthodoxie dle p. Ferd. Schulze („Zlatá Praha“ str. 334.) je prý „za všech časův a všude rovněž nevědomá a tupá, jako nesnášelivá, svárlivá a vyzývavá a — což jest nejvýznačnější její vlastnost — nevýslovně sprostá“; no, od p. Schulze je podle této ukázky těžko naučiti se ušlechtilému psaní. Co tamtéž píše o poměru „křesťanské společnosti filosoficko-humanistické“ (bolzanistův) a o „zdravém rozumě“ tehdejšího a nynějšího kněžstva, budí ve ctitelích p. Ferd. Schulze upřímnou obavu, aby se on sám se zdravým rozumem nepominul.

Zprávy.

Listy z Prahy. XIII. Není lepší příležitosti přesvědčiti se o pomíjivosti všeho pozemského, byť to bylo sebe vzácnější, sebe krásnější, sebe užitečnější, jako zajeti neb zajíti si na historicky památné výstaviště v královské oboře pražské letos. Má city hodně otrlé, koho nerozlítostní to srovnání. Vítá Vás sic opět pěkná dřevěná brána v lidovém slohu provedená, plná praporečků, hrdě vzpíná se opět před průčelím průmyslového paláce železný oř nesoucí na sobě tak vzácného pána, krále Jiřího: ale kdežto se loni vše říkajíc usmívalo na příchozího, vane tu letos odevšad klid vzpomínek. Marně hledáte hned u vchodu vonné stromky vanilkové, květinového českého lva, marně pátrá zrak po tom onom pavillonu, po růžových sadech — i ti lidé zde nekráčejí tak radostně, usmívavě, hrdě, jako loni. Do území fontany, šlechtických pavillonů, strojovny atd. ani se nedostaneme, prkenná zeď brání; tam je jak po válce, a dílo spousty ještě není u konce. Lítost tady nejvíc sevře srdce — snad to právě zemský výbor království českého chtěl! Tak čistý cit, jaký se tu vzbouzí, za našich střízlivých dnů opravdu něco váží a jest úkazem vzácným; my Čechové pak toho potřebujeme, aby někdo ostříhal ryzosti a stálosti našich citů, jsmeť tak trochu jako to ženské srdce podle známé kavatiny v Rigolettu.

Větší protivy však nemohlo býti ani uvnitř v budovách výstavních. Kde loni ve svornosti několik století nakupilo výsledky píle českých rukou a českého ducha na podiv všem, kdož to viděli, tam letos sedí, kuchtí a válčí divoši afričtí, a přírodní bohatství „srdce Evropy“ nahrazuje zvířena i květena jižní Afriky. Loni všude slavil vítězství český duch a jazyk, letos obdržela

vrch úzkostlivá rovnoprávnost, ostatně tu i tam porušená výhradně německými nápisy. Že české tabulky jsou menší a mají drobnější písmo, nestalo se asi přece úmyslně, ač p. Dr. Holub zápisky své na druhé výpravě dělal už po německu; přes to však nesvědčí to o přílišných ohledech k citům a kapsám českým. V Uhrách by pana vystavovatele naučili jinak rozuměti rovnoprávnosti. Ale my Slované máme vždy už větší kuráž proti sobě nežli proti cizímu.

Kdo zde hřeší, či kdo křivdu tu
dělá? či kdo tuto křivdu snáší?

ptal se již Kollár.

Ale obraťme se k věci veselejší. Čeho by se nikdo byl až do smrti nenadál, stalo se: z německé Vídně dostalo se českému umění tak nadšeného a upřímného uznání, že není k tomu snad příkladu. Vídeňští v pravdě objevili nový svět. Znali vůbec Čechy jen jako metaře, kuchařky, řemeslníky a p. Teď pojednou vidí, že společensky se vyšinuli do nejvyšších vrstev, umělecky že se vyrovnají i dvorským divadlům, hudbu pak že mají tak svěží, původní, krásnou, až nad ní zapomínají i Mascagniho, nadšeně tleskají, všecky ohledy politické pouštějí mimo, klavírní výtahy kupují a na vídeňské opeře ji slyšeti žádají. Vídeň proklestila české opeře cestu do světa — žalno při tom vzpomenouti, že ji ji tam Slované zamezili. Táž „Prodaná nevěsta," která Vídeň tak elektrisovala, mezi „bratry Rusy" už před lety v Petrohradě propadla, ač Kecala zpíval sám Paleček. Na Smetanovi opakuje se, co bylo údělem skoro všech geniů: docházejí uznání až po smrti. Smetana sám na „Prodanou" nekladl veliké váhy — tu složil jen, aby odvrátil obecenstvo od Offenbachiad a s obecenstvem si zažertoval. A my jej za ten žert velebíme. Stala se nám z něho nejnárodnější opera a dobyvatelka slávy národní. Cizině se právě to líbí nejvíce, co nejplněji chová v sobě ráz národní. To veliké naučení mohou čerpati naši umělci z vídeňské pouti divadelní. A ježto také Berlín a Frankfurt žádají, aby tam Národní divadlo provedlo „Prodanou", máme to naučení dotvrzeno i z jiných stran. Dvořákova Dimitrije stihla přímo výtka, že hudba jeho nemá dosť národního rázu. Nechať už to pravda nebo ne — dosti na tom, že se dělá taková výtka Čechovi od Němců. Po naší chuti by ovšem bylo bývalo provésti ve Vídni spíše „Jakobína" než „Dimitrije"; nepochybujeme, že ten by byl se líbil (jako by se byla líbila Blodkova operka „V studni") a že by byl zvítězil přes některé vady libretta! Ano, ta libretta! To je bolavá stránka našich oper. Akademie opravdu záslužný podnikla krok, že rozpisuje ceny na nejlepší libretta, ač slyšeti tu a tam, že ceny měly býti větší.

S činohrou jsme ve Vídni tak nepochodili. Totiž u části Němců. Kdo byl osobně přítomen při provozování „Služebníka svého pána," mluví jinak. I při obsazení tom „Služebník" byl přijat s jásotem. A „Výravovi" už výprava a lidový ráz kusu zjednaly úspěch. Ředitel Šubrt získal si výletem divadla do Vídně trvalou zásluhu a památku. Následky jeho jsou a budou jen prospěšné. Čechové vídeňští již teď nosí hlavu pyšněji, jiní hlásí se zjevně ke své národnosti, a tato získala i u odpůrcův uznání. Mnohý slyšel českou mluvu elegantní a český zpěv tuto snad poprvé. Budiž za to Vídni zasloužený

dík. Nevyhnutelný schodek spojený s výpravou skoro 300 lidí uhradil prý kníže Lobkovic (asi 15.000 zl.). —

Literatura, politika — vše ustoupilo do pozadí po celý čas vídeňské pouti naší. Každý četl jen vídeňské listy a tyto neměly houževnatějších čtenářů přes ten týden nad nás. Škoda, že se nevěnovala stejná pozornost feuilletonu staré „Presse," asi týden před tím (28. května) uveřejněnému a z péra ředitele cís. museí, Dra. Ilgka, pocházejícímu. Měl nápis „Prager Kunstzustände" a vypisoval, co vše od r. 1782., tedy za 110 let, v Praze bylo zbořeno. Vlasy vstávají doubkem, čteme-li rejstřík těchto vandalských činů. Stavby chrámové i ze stol. **12.** padly za oběť — čemu? Ne válce ani nehodám živelním — nikoliv, jen nerozumu a nedbě lidí, žádajících slouti vzdělanými, anebo spekulaci stavitelů. Pan Ilgk přímo praví, že zlatá Praha v této věci mezi přáteli starožitností si zjednala špatné jméno, ona Praha, která přes tolikeré dřívější zpustošení vždy ještě jest městem na stavitelské památky z minulých lepších dnů v Rakousku nejbohatším. Budiž tu uveden aspoň díl zbořených staveb, jak jej vypočítává „Presse": r. 1782. kostel hibernský, v němž husité byli po prvním táboře u Ladví od Prahy uhostěni, r. 1784. starobylý kostel sv. Prokopa, 1785 kostel P. Marie na Vyšehradě z r. 1364. a kaple Bernhardská, 1786 kaple sv. Michala v Jesuitské zahradě a betlemská kaple z r. 1391., r. 1787. kostel sv. Leonharda z **13.** stol., r. 1788. staré hradby na Opyši, 1789 kostel sv. Jana na Botiči z r. **1179.**, r. 1789. Mikulášský kostel ze 14. st., 1790 kostel sv. Štěpána ve zdi z 13. stol. a sv. Vojtěcha ze 14. st.; zvláště úrodný byl rok 1791. Tu zbořen 1. sloup Drahomířin před Loretou, 2. kostel svatého Matouše, 3. kaple Marianská z r. 1672., 4. kostel P. Marie jezerní z r. 1382., 5. kostel sv. Norberta a Benedikta z r. 1128., 6. kostel Božího těla ze 14. stol., r. 1794. Štěpánská brána, kostel sv. Jana Křt. z 13. st. s kaplí sv. Matěje a kostel sv. Valentína; r. 1812. braská brána ze 16. st., 1833. freska v Černínském paláci, 1838. památná radní síň z r. 1399—1407., r. 1842. brána u Můstku z 13. stol., 1844 kaple Jerusalémská a všech svatých, obě ze 14. st., 1845 kaple sv. Dismy, 1847 špitál a kaple svaté Anežky, 1854 klášter sv. Maří Magdaleny s kostelem, 1859 „Ungelt" ze 14. st., 1861 kostel sv. Pavla, 1864 zničeny fresky v Týně a mramorová studně na staroměstském náměstí ze 16. st., 1874 kostel sv. Ondřeje z r. **1165.**, r. 1876. věž a klenby kostela sv. Anny, 1877 sgraffita na Martinském domě, 1878 kaple sv. Porciunkuly, 1879 socha sv. Trojice od Prokopa před Štěpánským kostelem, 1884 kostel sv. Bartoloměje z r. 1515., jediná gotická stavba chrámová z doby Vladislava II., konečně r. 1885. brána na Novém světě. Sgraffita na ústavu hluchoněmých, purkrabský dům na Hradčanech a nesčetné soukromé domy nejsou zde uvedeny, také nezmíněno kostela sv. Kříže na Františku, zbořeného loni, a kostelíka sv. Jakuba na Smíchově, zbořeného letos.

Ale i po těchto bekatombách starožitnických a uměleckých obětí nezdá prý se vandalismus v Praze ještě býti nasycen. Útok na světoslavný hřbitov židovský byl šťastně odvrácen; též útok na Karlův most, jejž i s mosteckými věžemi jistá komise navrhovala zbořiti, ale na proskripční listině je kaple sv. Ludmily v Týně, kostel sv. Lazara, sv. Václava a

Karla Borom., jak jsme se o tom už zde byli zmínili. V Praze prý zuří phylloxera vastatrix. A pan řed. Ilgk uvádí toho nové, hrozné doklady. Palác hr. Clam-Gallasa, jejž vystavěl Fišer z Erlachu st., má býti prodán. Proto odstraněny z průčelí sochy, pocházející od největšího sochaře česk. doby barokové, Matyáše Brauna. Ale jak? Sochy se jednoduše přeřezaly a po kusech snášely, trosky pak se vyhodily na smetiště!! Druhý příklad jest ten: Téhož Brauna převzácná skupina sv. Františka Xaverského jakožto apoštola indského, která spadla při poslední povodni do Vltavy, šťastně tam leží doposud!! Snadno by bylo zbytky zachované doceliti. Na sněmě už se mluvilo o obnově sochy a přisouzeno té obnově 100.000 zl. Ale nikdo se nezmínil, že se vlastně posud nestal ani pokus vyzdvihnouti ji z vody, ač prý se prof. Myslbek zasadil o to. „Chybí tedy všude v Praze pravé poznání, porozumění a potřebná energie pro zájmy umělecké. Vzdělanectvo nechalo si na vůdčím místě přerůsti přes hlavu činitele, kteří nejsou se svou věc. Ale Praha náleží Rakousku a jakožto staré veliké emporium umění slovutnosti historické náleží světu a lidstvu“ a proto ozval se pan ředitel Ilgk ve prospěch Prahy. Za ten hlas zasluhuje vroucí díky každého Čecha. On vyslovil na pravém místě a v pravý čas aspoň část bolestí našich. Jak krásně vypsal uměleckou cenu kostela sv. Karla Boromejského, jeho zahrádku před vchodem, uměl. mřežování atd. Což kdyby věděl, že boháč p. Odkolek prodává svou zahradu pod Petřínem a že za krátko snad světoznámý pohled na Nebozízek s nábřeží bude činžáky zastavěn? Že staré domy mansardové a s podloubím se boří, aniž kdo pronáší byť i jen přání, aby nové stavby provedeny byly v starém slohu aspoň v průčelí, jako se děje na př. v Norimberce? Že pod Slovany vyrůstají nebetyčné domy, které úplně zastaví klášter a změní pohled na tu část nového města k nepoznání? atd. atd. Tu by se měla v čelo odporu postaviti Umělecká Beseda. Zasáhla už několikrát do plánů pánů inženýrů, stavitelů a architektů a vždy s úspěchem; kéž proto i nadále a horlivěji a všestranněji se věci ujímá a zachová Prahu, tak jak ji svět zná a se jí podivuje — Praze a národu. Kéž také kněží a všichni ti, kdož mají vliv u pražských boháčů, mají tyto k hojnějším darům a odkazům ve prospěch znovuzřízení starých kostelů a uměl. staveb. Jakou památku by si byl na př. zesnulý Fišer získal, kdyby byl dal řekněme stotisíc zl. na opravu kláštera sv. Anežky! Zatím se jeho dvacetitisícový prostý Pantheon na Vyšehradě už staví třetí nebo čtvrtý rok, ač by byl mohl býti dokončen za půl léta. Umělecké diskusse na radnici jsou rari nantes in gurgite vasto. Ale jsou zde mužové, mající srdce pro umělecký význam Prahy a pro umělecké potřeby Prahy a počet jich bohudíky vzrůstá. Jenom schází autoritativní a energický vůdce — jakmile se vynoří ten, bude dobře. Jako v politice.

Literarní ceny. Král. č. společnost nauk vypisuje do 31. pros. 1892 soutěž z jubilejního fondu na samostatné, relativně ukončené vědecké práce jakéhokoli odvětví, psané česky. — IV. třída České akademie vypisuje do konce července dvě ceny (1000 a 400 zl.) na nejlepší díla z umění slovesného neb hudebního neb výtvarného. Díla zadávají se skrze členy akademie. Kromě toho udělí se tato stipendia: 1000 zl. cestovného za účely umění výtvarného, 300 zl. na studie o hudbě, 250 zl. na bádání

o básnictví. Přihlášky se přijímají do konce července. — „Svatobor“ udělil cenu V. B. Třebízského opět A. Jiráskovi, a to za dílo „Do tří hlasů,“ které jsme tu (1891, str. 405.) po zásluze jakožto hanopis ocenili. V „Osvětě“ sice praví vážený spolupracovník náš prof. L. Čech, že Jirásek hanlivého úmyslu neměl, ale po důkazech, námi podaných, nelze tomu vážně věřiti. Od nestranných porotcův, jako jsou Sládek, Vrchlický a Zákrejs nebylo ostatně možno něco jiného očekávati. Dle novin udělena letos cena Třeb. Z. Wintrovi. Náprstkova cena udělena Fr. Ruthovi za „Důl sv. Vavřince“ (srv. 1891, 323 a 392). Celkem má nyní „Svatobor“ 183.005 zl. 73 kr. jmění.

Ottův Slovník naučný má v seš. 111. a 112. další důkladné a zajímavé články o Čechách, zvláště o školství a dějinách. Na str. 190. píše „Fmr“ (Frumar?) ve stati o školství národním (rozuměj obecném), že konkordatem „ze školy vyloučeno bylo každé čistě vědecké vyučování a míra vědomostí obmezena na obsah čítanek.“ Co si ten pan učitel tou „čistou vědou“ ve škole obecné myslí, nesnadno pochopiti; byla by to asi čistá věda, ta jeho! — K seš. 112. přidána barvotisková příloha „České kroje“ od M. Aleše. Tváře těch českých postav jsou pravé karrikatury obličeje lidského. Ostatně se k oddílu o Čechách ještě snad vrátíme.

Charvatsko. Před nedávnem vydal v Záhřebě spisovatel S. Miletić pozoruhodné drama „Grof Paližna,“ v němž líčí nám současnou charvatskou šlechtu, její světlé i temné stránky. Zvláště pak vytýká šlechtě, že jest bez ideálů, což ukazuje na jednání hlavního hrdiny, hraběte Paližny, který jest tak říkajíc loutkou v rukou podlého novináře Feigenberga. Protivou hraběte Paližny jest baron Vranski, pravý šlechtic, který sice velmi pěkně umí mluviti o povinnostech vlasti, kterých však nekoná. Charakteristiky jednotlivých osob jsou po většině důsledně a dobře provedeny; komicky působí charakteristika dvou šviháků Gejzy a Lacije, kteří se vyzvali na souboj pro jediný knoflík, který byl špatně přišit. — Současně s „Grofem Paližnou“ vyšlo historické drama „Poslednij kralj,“ jehož obsahem jest úpadek charvatské samostatnosti od té doby, kdy počali v Charvatsku vládnouti králové uherští. Jako obhájce samostatnosti charvatské vystupuje „poslední král“ domácí, Petr Savić, který jako Leonidas v Thermopylách obětoval za vlast svůj život u Grozdu. Celý obsah dramatu jest přesně historický. Drama jest více historicky věrné, nežli básnicky propracované. Zvláště nemile dotýká se nedostatek jednoty děje. V dramatu jest mnoho živých, dramatických výjevův. Obsah dramatu mnohem byl by vhodnější k epické básni nežli k historickému dramatu.

Na poli básnickém zaznamenati lze sbírku 60 milostných básní od Augusta Harambašiće „Nevenky“ (neven = nevadnoucí, immortelka). Láska k milence a vlasti, toť hlavní obsah pěkné knížky. Některé básničky jsou pravými perlami lyriky. „Kdybychom však chtěli dle této sbírky posuzovati veškeru činnost Harambašićovu, byl by úsudek náš velmi strannickým,“ praví záhřebský „Vienac“; neboť vzhledem k ostatní jeho činnosti, která počíná již rokem 1878., byly by „Nevenky“ pouhou karikou ve velkém řetěze jeho básnické činnosti. Velmi pěkná mezi jinými jest píseň 31.:

Uvela je davno
ona ruža mala
što si mi ju nekoč
mile volje dala.

Uvela je samo
za to s teške tuge
jerbo nije mogla
živiti bez druge.

Tako će uvenut
moja ljubav živa
jerbo jej se tvoja
ljubav neodziva.

Šťastný krok poprvé učinil Št. Špinčić sbírkou svých básní „Immortele.“ Ač jsou to první pokusy mladého básníka, tož přece jsou pěknými a zdařilými. Obsah „Immortel“ jak obyčejně u básníků-začátečníků jest milostný. Básnická dikce jakož invence ukazují na opravdový talent. Obě sbírky, jak Harambašićova tak Špinčićova uvítány charvatskou kritikou velmi příznivě.

Velmi zajímavou novinkou v literatuře charvatské jest nedávno vyšlá kniha „Cesarisam i bizantinstvo u poviesti iztočnog razkola,“ sv. 2., napsaná františkanem Drem. Ivanem Markovićem. Již roku loňského jsme se zmínili o prvním svazku. Dílo toto náleží dle domácích hlasů k nejznamenitějším dílům charvatské literatury historické. V druhém svazku ukazuje, jak jméno Fotiovo zůstalo navždy spojeno s církví východní. Pojednává o příčinách a okolnostech, které rozkol udržely. Na základě skutků dokazuje, že příčinou rozkolu byla cesaristická politika, jakož i byzantinismus že jest ovocem této politiky. Zajímavou jest hlava pátá, pojednávající o pokřesťanění Rusův a o jejich církvi, jakož i hlava sedmá, jednající o církevních dějinách srbských. Dílu tomu jsou za podklad posud málo známé původní listiny. Jazyk jest velmi živý a elegantní. Stran má 648 a stojí 2 zl. Oba svazky stojí 4 zl.

Znamenitý historik akademik Ivan Tkalčić uveřejňuje v „Katolickém listu“ záhřebském rozpravu „Biskupi zagrebački od osnutka (počátku) biskupije do 14. vieka.“ *J. Malota.*

Rusko. Stařičký básník *Jak. Polonský* vydal malou sbírečku básní s názvem „Lepta v polzu nuždajuščich“ (Halíř ve prospěch trpících nouzi). — O sobě vyšly také znamenité „Očerki (náčrtky) Gogolevskago perioda russkoj literatury“ *M. N. Černyševského,* jimiž znamenitý tento kritik v době stagnace v letech padesátých hleděl vzkřísiti památku dvou nejslavnějších spisovatelů čtyřicátých let: Gogola i Bělinského, na něž v letech padesátých skoro docela zapomněli.

Životopisná sbírka F. Pavlenkova „Žizň zaměčatelnych ljudej“ (Život pozoruhodných mužů) přinesla životopisnou črtu „A. V. Kolcov“ od *V. Ogarkova.* Znamenitý básník písní v duchu národním oceněn tu dobře jako člověk, ale přeceněn jako básník. — Nástin životopisu „O. J. Senkovského,“ známého žurnalisty a redaktora „Biblioteky dlja Čtenija,“ psán jest ještě jednostranněji a povrchněji. Mnoho planých slov a frasí o žurnalistice a jejím významu, ale činnost Senkovského není nikterak charakterisována; i data životopisná a bibliografická jsou velice chatrná a povrchní. Spisovatelem jest *E. Solovjev.* — Lepší jest životopis „Fon-Vizina“ od *S. M. Brilianta,* jenž stručně vypsav život znamenitého spisovatele „Brigadira“ i „Nedorosla“ (Mazlíčka), případně charakterisuje činnost jeho literarní a vliv na současníky.

V Kijevě 15. března ve slavnostním shromáždění Slavjanského dobročinného spolku na památku třístaletého úmrtí Komenského přednesl F. Jareš řeč o historickém významu činnosti Komenského, ve spojení s činností „českých bratří“ a Stepovič o spisech Komenského i paedagogické soustavě jeho.

Na památku čtyřicetiletého úmrtí N. V. Gogola († 21. února 1852) vydá akademik *N. S. Tichonravov* vzorné vydání spisů jeho. — Na den 12. dubna t. r. připadla také čtyřicetiletá památka smrti *V. A. Žukovského.*

A. Stepovič vydal v „Kievských Izvěstijách“ svou vstupnou universitní přednášku o hlavních směrech v nové literatuře, kde se mimo jiné také rozepisuje o obnově naší slovesnosti.

— Vloni vydaná v Kazani „Istorija russkoj slovesnosti“ od *Iv. Jak Porfirjeva* obsahuje dějiny ruské literatury za panování Alexandra I., tedy v první čtvrti tohoto století Porfirjev, jak píše v předmluvě vydavatel A. Popov, chtěl tento oddíl své literarní historie dovésti až k činnosti Puškinově, ale smrt mu v tom překazila. Řada spisovatelů, v díle tomto obsažených, počíná Karamzinem a končí Barotynským; u každého z nich podána stručně data životopisná, vylíčena jeho literarní činnost a podána všeobecná charakteristika. Kromě toho podány charakteristiky vzdělání a literatury v době Alexandra I., charakteristika sentimentalního a romantického směru na půdě ruské Ale kniha má spíše podobu biografického a bibliografického slovníku než historie literarní v pravém smyslu toho slova. Mimo to, že autor nevšiml si vztahu jednotlivých spisovatelů k sobě a k literarnímu směru, k němuž náleželi, přiřknul různým spisovatelům velice nepoměrně větší neb menší počet stránek ne dle zásluhy. Tak trochu přecenil Šachovského, nedocenil Žukovského a Gnědiče. *A. Vrzal.*

Španělsko. *(P. Luís Coloma, S. J.)* Spisovatel, který největší rozruch na sklonku minulého roku učinil v literarním světě španělském, jest bez odporu P. L. Coloma. Dílo, které tak vlny rozčeřilo, má nápis „Pequeñeces,“ t. j. maličkosti nebo malichernosti, a jedná skutečně o věcech, jež jistá třída společenská, totiž aristokratická, měla a místy doposud má za maličkosti. Děje podávati nebudeme, ježto doufáme, že dílo to spatří v českém rouše české obecenstvo. (Autorisace ku překladům všech děl posud vydaných a budoucně ještě publikovaným udělena nám samým autorem.) Pravíme jenom tolik, že jest to věrné a naturalisticky podané vylíčení obyčejů, mravův a života způsobu, či jak Španělé říkají, „de las costumbres“ urozených anebo vysoce postavených dam z dob panování Ferdinanda VII., t. j. z let čtyřicátých. Autor však nečiní toho jen, aby ukázal, jaká zvrhlost panovala a doposud ve vyšších kruzích tu a tam panuje, nýbrž aby ukázal, jak by se od té rakoviny pomoci mohlo. Ovšem soustava, kterou navrhuje, sotva dá se provésti, a možno-li ji naprosto schváliti, o tom aspoň my osmělujeme se pochybovati. Navrhuje jakýsi druh „boycotage,“ t. j. vyloučení takových osob z jistých společností a kroužků, do nichž by měly přístup jenom paní chování neposkvrněného a páni slušní. Ba nám se zdá, že by ta methoda mohla vésti k horším ještě koncům, neboť, prosím vás, kdo a jak dovede stanoviti rozdíl mezi poctivým a nepoctivým? Což nejsou také poctivci jen zdánliví? Zdaž by to nevedlo k provozování hanebné zásady: „Si non caste, tamen caute“? Něco jiného arciť by bylo, má-li slovutný autor na mysli „společenskou toliko defensivu,“ která beztak aspoň mezi lidmi slušnými se provádí. Ale to jsou názory naše, až vyjde český překlad, potom nechať pronesou jiní soud svůj.

Zmíniti se tu chceme jenom ještě o několika datech z jeho života soukromého a literarního. P. Luís Coloma narodil se dne 9. února 1851 v Jerezu de la Frontera. Otec jeho byl slavným lékařem jerezským. O dvanácti letech vstoupil do přípravní školy námořnické v San Fernandě. Ale necítil povolání k námořnictví, i oddal se studiu práv na sevillské universitě

Avšak o třiadvaceti letech zaměnil togu za sutanu a baret za čepičku jesuitskou. Za studijních let byl horlivým přívržencem těch, kteří usilovali dosaditi na trůn syna Isabely II. Ale jeho horování pro Alfonsa učinilo ho podezřelým vládním úřadům, které předsevzaly u něho prohlídku domovní, ale ničeho nenašly. Coloma vše zavčas odstranil, co by mu škoditi mohlo. Zmiňujeme se o tom, poněvadž dobrodružství politická ta byla pohnutkou, že opustil svět, a potom také z té příčiny, aby čtenáři poznali, že P. Coloma, který teď tak satiricky šlehá a bičuje „restauraci," nepíše a nemluví, jako slepý o barvách. Že však opustil svět, toho ještě příčina jiná. P. Coloma z neopatrnosti (mnozí ovšem upevňují něco jiného) zranil se kulkou z revolveru tak nebezpečně, že mu už lékaři netušili. P. Coloma pohlédl, toť jisto, smrti příliš zblízka ve tvář, a když z lože povstal, byl úmysl jeho už pojat a rozhodnut. — Co se týká literarní činnosti jeho, lze říci, že byl vlastně na ni uveden (byť ne a principio) slovutnou spisovatelkou Cecilií Böhl v. Faber, t. j. Fernan Caballerem, které vřelou vzpomínku věnuje v črtě „Velký pátek" (kterou časem přinese „Hlas"). Aspoň jeho povídka, aspoň dnes už v několikerém přepracování vydaná, „Juan Miseria" (po česku asi „Pan Bídák"), nese na sobě na několika místech stopy spolupracovnictví F. Caballera. Vyjmeme-li jeho práce v časopisech politických, začal vlastně, jak se patří, literarně činným býti teprve v řádě. Vydal pak až doposud o sobě tyto práce: „Juan Miseria," „Por un piojo" („Pro blechu"), potom sbírečku povídek pro děti, dále sbírku povídek „Lecturas recreativas," v níž zahrnuty jsou pravé skvosty, jako „Poduška Ježíškova," „Kletba," „Pilátek," „Gorriona," jakási miniatura „Pequeñeces" a j. Dále sbírku povídek s názvem „Del natural," z nichž výtečná jest první „Byl svatý." Všecky povídky provanuty jsou duchem křesťanským, a některé z nich co do umělecké ceny věru pravé skvosty v současném písemnictví katolickém, nejenom španělském, nýbrž můžeme říci směle všeevropském. — Příště podáme zprávy o P. Bazanové, P. Valdésovi a jiných.

A. Koudelka.

FEUILLETON.

Dante Alighieri a Vergilius Maro.

Ze studií Dantovských *Jana Blokše.* (Č. d.)

Dante nejen položil za základ vypravování svého celé podsvětí Vergiliovo, ale i všechny hrdiny tohoto umístil ve svých posmrtných říších, přizpůsobiv je duchu básně své.

Podnět k návštěvě Aeneáše do podsvětí zavdán z onoho světa a podobně k Dantově pouti. »Svatá žena v ráji,« Panna Maria, vidouc poblouzení Danta vyzvala sv. Lucii, aby šla ctiteli svému pomoci zjednat, a tato jde a upozorňuje Beatrici:

jdi, pomoz tomu, jenž tak pro tě planul,
že zhrdnul vším a všední nechal davy.

Podobně Aeneáš prose věštkyni Sibyllu, která jako prorokující Vergilius měla býti vůdcem jeho v podsvětí, odvolává se na zásluhy o otce svého Anchisa.

Sibylla upozorňuje, že snadný jest sice vstup do podsvětí, neboť

... sate sanguine divom,
Tros Anchisiade, facilis descensus Averno
noctes atque dies patet atri ianua Ditis,
set revocare gradum superasque evadere ad auras,
hoc opus, hic labor est, pauci, quos aecus amavit
Juppiter aut ardens evexit ad aethera virtus,
dis geniti potuere ..." [1])

Zdaž nepoznati vzpomínky na tato slova ve křiku Minosa, jímž Danta uvítal? (»Peklo,« V. 19.)

Sibylla ráno vešla s Aeneášem do podsvětí, do něhož vchod ukryt byl v bahně avernském, obklopeném lesy. Vergilius zjevil se sice Dantovi za jitra, ale vešli do pekla až večer, došedše ku hrozné jeho bráně též lesem.

Vergilius, ač hned na začátku »Aeneidy« Musy vzýval zde začínaje látku neobyčejnou, opět se obrací k bohům podsvětným:

Di, quibus imperium et animarum umbraeque silentes
et Chaos et Phlegethon, loca nocte tacentia late,
sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
pandere res alta terra et caligine mersas (v. 265.).

Dante na začátku každého oddílu vzývá Musy, ba i »ukřižovaného Joviše,« aby mu nápomocni byli jak při pouti jeho, tak zvláště při jejím líčení.

Tartarus Vergiliův je místo jediné, které devíti kruhy obtéká řeka Styx. Dante dle rozličných hříchů rozdělil peklo své na devět hlavních kruhů, jimiž protékají mythické řeky podsvětí. Za strážce jednotlivých kruhů pekelných ustanovil Dante hlavní hrdiny z Tartaru Vergiliova, učiniv je případně symboly jednotlivých nepravostí.

Zajímavo jest srovnati Charona Vergiliova s oním, jak ho v témž úřadě vylíčil Dante.

Hinc via Tartarei quae fert Acherontis ad undas.
Turbidus hic caeno vastaque voragine gurges
aestuat atque omnem Cocyto eructat harenam.
Portitor has horrendas aquas et flumina servat
terribili squalore Charon, cui plurima mento
canities inculta iacet, stant lumina flamma,
sordidus ex umeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit velisque ministrat,
et ferruginea subvectat corpora cumba,
iam senior, set cruda deo viridisque senectus.
huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
matres atque viri defunctaque corpora vita
magnanimum heroum, pueri innuptaeque puellae
impositique rogis iuvenes ante ora parentum (v. 295—308.). (O. p.)

[1]) „Aeneis" VI. 215.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 8.

Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému.

Napsal *Lev Šolc.*

Erbenova »Kytice« se skládá ze dvou oddílů, z nichž prvý nadepsán »Pověsti národní,« druhý »Písně.« V písních Erben zahrnul básně ponejvíce lyrické, původní i přeložené, kdežto pověsti národní jsou skládání epická, všecka původní. Tyto pověsti národní jsou základem slávy, kterou Erbenova »Kytice« má a kterou by asi měla měrou snad ještě větší v každém národě jiném, kdyby jinému náležela a ne právě nám. Na těchto pověstech národních spočívá též nevšední obliba celé sbírky v národě našem, o níž svědčí četná vydání její, nade všecka poslední »Uměleckou besedou« s illustracemi nádherně pořízené. Pypin a Spasovič ve své střízlivé »Historii literatur slovanských« II., 406 praví o Erbenově »Kytici,« že »vysoce jest ceněna českou kritikou jakožto věrné zrcadlo národního ducha, jako perla poesie a vzor ryzího jazyka i slohu českého.« A kdyby Čech cizince uctíti chtěl literarním dárkem po stránce národní význačným a významným, jadrně českým, nevím, našel-li by snadno knížku vhodnější v našem písemnictví krásném nad Erbenovu »Kytici.« Aby báseň umělá byla národní a doma zvláštní obliby došla, k tomu velikou pomocí jí bude, obere-li sobě látku domácí, ze svého lidu, ze svého národa. Báseň založená na podání lidovém má dvéře k srdci lidu otevřené, a bude jen vinou básníkovou a jeho umění, nevnikne-li báseň jeho v samo srdce národa. Erben v pověstech národních užil podání lidového a snadno získal srdce svého národa. Tak činili též básníci řečtí, na př. tragikové, kteří umění své všichni zkoušeli na podání lidovém a v tom nejlepší příležitost měli osvědčiti svou obratnost, jak s běžnou bájí naložiti a sobě poraditi uměli. Tomuto uměleckému užití běžné báje v tragoedii staří říkali mythopoiia, t. j. jak básník báji pro svou potřebu upravil. Též Erben obíraje si látku z podání lidového, nucen byl pověst běžnou upraviti a utvářiti náležitě, aby z ní povstala perla poesie. Jaká v tom jest Erbenova zásluha i práce, vysvitne srovnáním jeho básní s prostým podáním lidovým. Odečteme-li to od onoho, rozdíl i co do jakosti i co do kolikosti se jevící bude měrou bájetvornou, v něm obsažena bude jeho mythopoiie. Kdyby nám byl Erben vedle každé své básně zanechal též věrné podání lidové, na němž každou báseň založil, byla by práce snadnější a

výsledek určitý, jistý. Ale Erben toho neučinil, aspoň ne všude a ne dosti věrně a přesně. Se stanoviska umění rozumně a moudře tak jednal. Neboť jako kouzelník opatrný za nic nepoví, jakým obratem kousek svůj provedl, nechce-li zničiti všecken lesk illuse a vnadu její, z téže příčiny umělec dělal by cosi velmi zbytečného, kdyby vedle hotového díla uměleckého na odiv stavěl látku — surovinu, jakoby říci chtěl: Hle, z toho vyvedl jsem dílo své! Proto Erben poznámky své připojuje více na doklad, aby se mu věřilo, kde myslí, že toho potřeba, nebo na vysvětlenou. Toto se týče hlavně obyčejův a pověr, ono věrohodnosti věšteb ve »Věštkyni,« při níž jsou poznámky též nejobšírnější. Pro ocenění práce umělcovy a k úplnému pochopení jeho díla, jakož i v zájmu historie literatury nutno jest znáti prosté podání vedle hotové básně, a jest-li kde, tož zde methoda kritiky historicko-analytická jest na místě. Nemíníme však zde podati rozboru takového úplného, ale jen k němu příspěvek, položíce vedle básní Erbenových, co nám z podání lidového známo jest a o čem se ví nebo předpokládati lze, že skládajícímu básně ty na mysli mu tanulo.

1. »Kytice.« Erben k básni své poznamenal toto na str. 151.: »Pověst o prvopočátku mateřídoušky, tak jak tuto jest uvedena, vypravuje se v bývalém kraji klatovském v Čechách, i pošla bezpochyby z pouhého výkladu slova samého: mateří douška, t. matčina duše,« pol. macierza-duszka, macierzanka; jihosl. materina dušica; starosl. rus. dušica. Že pověst ta vznikla z výkladu slova »mateří douška,« jest pravdě velmi podobno; přece však zase jméno tak pěkné a významné samo žádá výkladu. Odkud pošlo jméno to, na jaké představě se zakládá, když naše pověst z něho teprve vyrostla? Srbům lužickým známa jest »rostlina, w času babineho lěća z dobrej wónju trajaca,«[1]) jež slove babja duška nebo babduška. Jest-li tato Bába (jak přes pochyby mythologů za to máme) bohyní země, Matka země, Tellus Mater, Γαῖα, Δημήτηρ, již připomínají hojné názvy Babích hor, skal, Babino srdečko srvn. ὀμφαλὸς Γῆς, pak jest naše pověst jen druhým vydáním a ozvěnou staré báje, dle níž rostlina ta jest dechem, duší matky země. S tím též úplně srovnávají se slova Erbenova (str. 1.):

I zželelo se matce milých dítek:
duše její se vrátila
a vtělila se v drobnolistý kvítek,
jímž mohylu svou pokryla.
Poznaly dítky matičku po dechu,[2])
poznaly ji a plesaly,
a prostý kvítek, v něm majíc' útěchu,
mateří-douškou nazvaly.

Méně případnými zdají se nám býti slova Pr. Sobotky:[3]) »i na hrobech ráda se tulí, což zavdalo podnětu k poetické české pověsti

[1]) W. Bogusławski a Michał Hórnik: „Historija serbskeho naroda.“ Budyšin 1884, str. 26.

[2]) θῦμος, θῦμον (Quendel): θῡμός (das Belebende, das geistige Lebensprinzip) = sl. dymъ, dech, duch, duma: θῡμός ∾ fūmus (srvn. fumaria, Erdrauch).

[3]) „Rostlinstvo v národním podání slovanském.“ V Praze 1879, str. 277.

že jest to matka v kvítek proměněná.« Dobře cituje pověst tu Krek[1]) dle Grohmanna, jenž však, jak se podobá, také již Erbenovy verše před sebou měl, takto: »Eine Mutter starb und hinterliess trauernde Waisen. Es dauerte die Mutter um die armen Kinder, ihre Seele kehrte aus dem Grabe zurück und verwandelte sich in ein kleinblätteriges wohlriechendes Blümchen, welches von dieser Zeit an mateří douška, Seele der Mutter genannt wird.« — Erben uhodnuv podivuhodným tušením původní, prastarý význam pověsti té, dle něhož matička jest matka země, vrátil se k významu tomu, jako vniterním pudem jsa veden, a ve druhé polovici své básně (sl. 4.—6.) běžnou pověst o mateří doušce allegoricky vyložil; on spatřuje v matce zemřelé, rodnou zemi svou dlouhověkým spánkem obtíženou, vlast za mrtvou pochovanou, ale znova vzkříšenou (»duše její se vrátila«), v sirotcích opuštěný národ, v mateří doušce pak prosté pověsti a písně naše, jež jsouce vtělením ducha národního, dechu matky — vlasti, jednak samy přispěly ku probuzení dřímajícího národa, jednak, objevivše se, svědectvím byly, že duše pochované vlasti se vrátila a národ že k novému životu se probudil. Tato duchaplná a přece tak přirozená a půvabná allegorie, která prostou pověst přetvořila v nejpříhodnější báseň úvodem k pověstem národním, jest vynálezem Erbenovým; jí také bez pochyby náleží chvála soudce přísného J. Kreka, jenž o ní položil slova: »die reizende poetische Behandlung dieser Sage.«

2. »Poklad.« Podání, na němž Erbenův »Poklad« založen jest, náleží k nejrozšířenějším pověstem českým a souvisí velmi úzce s pověstmi o rytířích v horách dřímajících, o podzemním vojsku, o nebeských vojácích a pod. a často obě o jednom místě všelijak smíšeny a sloučeny se vypravují. Erben k básni své podává tento výklad (str. 151. n.[2]): »Pověst i jinde v Evropě známa (sic), jen v okolnostech rozličně se proměňujíc. V staré literatuře české nalézáme ji vetkanou v legendu o sv. Klimentu, papeži. Trajan, císař římský, dal totiž sv. Klimenta utopiti v moři, kázav jemu mořskou kotvu k hrdlu přivázati. Legenda vypravuje, že každého roku v den jeho skončení až do sedmého dne na tři míle moře se rozstupovalo, a poutníci tam po suchu vcházejíce, nalézali chrám mramorový zázračně způsobený, a v něm tělo sv. Klimenta v krásné skříni. Tu také jedna žena se svým dítětem den sedmý rozstoupení mořského k hrobu přišla; a když jí zatím děťátko usnulo, počalo nenadále moře řváti, zase se zavírajíc. Tu ta žena u velikém strachu s jinými lidmi, i dítěte zapomenouc, na břeh utekla; ale tu pomyslíc na dítě žalostně volala a plačíc dlouho hledala, zdali by moře asi mrtvé dítě její na břeh vyvrhlo. A když se již do dítěte rozpáčila, vrátila se domů a to celé léto strávila v žalosti. Potom po roce, když se moře zase rozstoupilo, před jinými lidmi první k hrobu sv. Klimenta se utekla, a tu pohleděvši spatřila, ano dítko její na

[1]) „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte.“ Graz 1887, str. 525.
[2]) „Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena.“ 4. vydání. V Praze 1874.

témž místě, kdež je byla ostavila, spí. I zbudila je, a s velikou radostí je k sobě tulíc tázala se, kde ten celý rok bylo? Dítě pak odpovědělo: ‚Nevím, byl-li jest rok, ale jen jednu noc přespalo jsem'.« Ke str. 3. ř. 16. »V kůru zpívají pašije« poznamenal: »Vypravuje se, že v týden pašijový v ten čas, když se v kostele pašije zpívají, otevřeny jsou poklady zemské; na čemž tato pověst osnována.« Ze slov Erbenových »Pověst i jinde v Evropě známa« souditi lze s určitostí, že Erben i české znění pověsti té znal, jak za jeho časů se vypravovala. Jak asi vypravování to upraveno bylo, o tom by leda z básně samé hádati se mohlo. Za jisté pokládáme, že vypravování ze staré české legendy o sv. Klimentu základem naší básně není, a že Erben položil ji toliko pro zajímavost a k poučení čtenářů v literatuře staré méně sběhlých. Proti tomu z poznámky o pašijích učiněné, která prostě klade obecnou pověru, nikoliv část pověsti běžné, případ konkretný, a ze slov, »na čemž tato pověst osnována,« soudíme, že v pověsti, jak ji Erben slyšel, nebylo snad přesného určení času, »když se v kostele pašije zpívají.« Už ty dvě věci ukazují, že poznámky Erbenovy jsou spíše pomůckou čtenáři a věcným výkladem míst určité povědomosti vymáhajících, že však nevedou vždy přímo ku prameni, z něhož básník čerpal a jehož my hledáme.

1. Nejstarší zaznamenání pověsti této uloženo jest ve sborníku »Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Durch Freiherrn v. Hormayr und von Mednyansky« sv. VI., r. 1825., str. 50. nn. pod názvem »Die Bergwunder.« Sborník ten byl Erbenovi dobře znám, dovolává se ho v poznámce ku »Věštkyni« na str. 162. Jest tedy pravdě velmi podobno, že i toto vypravování znal, ve kterémžto případě odpadá, co o poznámce Erbenově k pašijím tvrzeno bylo. Pověst ta zní v překladě takto:

a) Hodinu od Vysoké Lípy (Hohen-Leipe) v Čechách je hřbet horský zvaný Růžovou horou (der Rosenberg). Před časy byl na úpatí jeho pramen léčivý, k němuž putovalo mnoho nemocných. Vida nával lidu země té pán kázal studánku ohraditi, a každý, kdo chtěl z ní píti, musil zaplatiti groš. Ale sotva že byla studánka ohražena, pramen se ztratil a jen pod zemí slyšeti bylo jeho zurčení, když kdo ucho přiložil. Pán dal kopati za pramenem, ale ten unikal vždy hlouběji, až konečně lakomý pán, chtěje usmířiti hněv Boží, na vrchu vystavěti dal kapličku sv. Panny Marie, jež byla vysvěcena biskupem pražským Janem z Dražic r. 1326. Ale za několik neděl povstalo veliké zemětřesení, znamení ohnivá ukazovala se na nebi, domy se bořily; příštího jitra kaple na Růžové hoře i s poklady tam nahromaděnými se propadla, tak že jen trhlina v zemi zůstala. Minulo mnoho let. Tu jednou chudobný muž z Kamenice (Windisch-Kamnitz) přišel a nedaleko v trávě usnul. Ve snách zjevila se mu vznešená paní v záři nadpřirozené, jež mu poručila, aby vešel do hory, že tam najde peněz, aby si mohl opět vystavěti svůj zbořený dům. Muž ten uposlechl, našel otevřenou horu a dostal se i do kaple ozdobené obrazem sv. Panny. Po boku oltáře byly dvéře přivřené, vedoucí do

komory naplněné poklady. Šťastný muž nemaje jich do čeho dáti zul botu a naplnil ji. Už se vracel; v tom probudila se v něm touha více míti, postavil plnou botu pod strom a vrátil se, aby naplnil druhou. V tom slyšel z venčí hluk; boje se, aby mu někdo poklad nevzal, nechal boty z pola naplněné a vyběhl ven; za ním zavřela se hora rachotíc. Ale neztratilo se mu nic. Přijda domů, vystavěl si velký dům a na štítě dal vymalovati zlatou botu. Chtěl se ještě vrátiti do oné hory pro druhou botu, ale nemohl se vzpamatovati, který den tam vešel, a hora byla potom vždy zavřena.

b) Asi za 50 let šla chudá žena s dítětem čtyrletým o Veliký pátek kolem Růžové hory do lesa na byliny. I našla horu i kapli otevřenu, vešla, vzala něco málo z ohromných pokladův a chtěla odejíti. Ale dítě sedíc při hromadě zlata hrálo si, nechtělo se dáti odvésti a plakalo. Žena si myslila, že hra dítě časem omrzí, a šla po své práci. Večer se vrátila, ale hora byla zavřena, a matka musela vrátiti se bez dcerušky, s velikým hořem a starostmi o dítě. Všecky peníze, jež utržila za klenot vzatý, obětovala na mše a pobožné skutky a denně modlila se k Bohu, aby dítě její chránil. Příští rok o Veliký pátek přišla žena zase k tomu kopci, a tu, hle, běžela jí dceruška vstříc z otevřené kaple. Dítě myslilo, že jen asi týden bylo pryč od matky; i vyprávělo, že každý den vznešená, vlídná paní k ní přicházela, aby jí podala jísti.[1])

2. *a)* Erbenovu »Pokladu« nejpodobněji vypravuje se pověst ta o hradě Košťálu nad Třebenicemi:[2]) O Květnou neděli nebo na Veliký pátek při čtení pašijí otvírá prý se skála košťálská, i možno vstoupiti do sklepa, kde jsou ohromné poklady. Jednou prý nějaká žena z nedaleké vesnice šla tam v tu dobu se svým dítětem, a uzřevši bránu otevřenou, vešla do síně, kde spatřila ony poklady. Nabravši jich sobě do klína, spěchala se zlatem domů (prý do Čížkovic), zanechavši děcko v oné síni. Avšak než se vrátila, pašije byly dozpívány, a skála se zavřela. Se zármutkem velikým žena pak po celý rok chodila ke skále dívat se, zda není otevřena, ale marně. Až teprv o Veliký pátek příštího roku našla skálu otevřenu. Vešla i nalezla tam také děcko svoje živé; i popadla je a spěchala s ním radostně domů. Dítě pak jí vyprávělo, kterak tam jistá paní je vždy bavila a jemu dvě zlatá jablka dala, aby si hrálo. Za jablka ta matka, prodavši je, vystavěla si nový dům a pak se synáčkem svým blaženě žila.

b) Vypravuje se též takto: Z Jenčic, vsi to nedaleké, lidé kdysi v týden pašijový přišli na Košťál a nabrali si pokladův; avšak donesše je domů, shledali místo pokladů jen hlínu a kamení, protože pokladů těch hodni nebyli. Od té doby prý také sklep onen jest zavřen a dosud se ukazuje na bývalém nádvoří hradním.

3. »Templáři v Rálsku.« Nedaleko Mimoně strmí Rálsko

[1]) Táž pověst zaznamenána u J. V. Grohmanna: „Sagen aus Böhmen," str. 297. n.

[2]) Pověst ta posud nebyla uveřejněna. Sdělil ji s námi p. Josef Štumpf z Třebenic.

(Rollberg) nad řekou Ploučnicí. V té hoře jest prý mnoho pokladů, jež každý rok o Květné neděli otevřeny jsou, tak že lidé do hory vejíti mohou. Jednou o tom svátku vešla žena s dítětem svým do hory. Uviděla tam Templáře pány, ani seděli kolem stolu hrajíce, aniž o ženu se starali. Vedle rytířů ležela hromada zlata. Tu žena dítě posadila na zemi a začala nabírati zlata do zástěry. Vedle toho zlata ležel černý pes, jenž časem zaštěkal. Jakmile zaštěkal po třetí, zavřela se hora. Žena to věděla, a když pes po třetí zaštěkal, chvátala honem ven a na dítě zapomněla. Vzpomněla si na ně teprve, když hora se už byla zavřela. Po roce nešťastná žena opět vešla do hory a našla své dítě zdravé na témže místě, ano v každé ruce mělo po červeném jablku.[1])

4. Jednou o Květné neděli procházela se paní se svým dítětem na úpatí hory Ronova u Oušťku; najednou spatřila železné dvéře, jichž jindy nebyla pozorovala. Poněvadž byly otevřeny, vstoupila do sklepení, v němž ležela hromada uhlí. »Také se mi hodí,« pomyslila si, posadila dítě, nabrala uhlí a nosila je domů. Tu teprve zpozorovala, že zapomněla dítě. Spěchala zpět, ale hora s rachotem se zavřela, ani dveří viděti nebylo. Uhlí však, jež doma vysypala, proměnilo se ve zlato. Rok po tom matka zase šla k té hoře a nalezla ji opět otevřenu. Vstoupila a našla dítě své zdravé vedle bílé paní, která ho po celý rok byla opatrovala.[2])

5. Též o hoře zvané der Hausberg u Kraslic (Graslitz) vypravuje se, že pravidelně na Veliký pátek o pašijích se otvírá. Jakási matka, jež tam v ten čas vešla a nabrala si pokladů tam nahromaděných, zapomněla tam dítě své, ale našla je po roce opět neporušené, a paní jakási ho hlídala.[3]) (O. p.)

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Prosté dějové první povídky Hálkovy mohly zajisté opravňovati úsudek, jejž prý Hálek »často slýchal, jakoby venkov nebyl šťastně voleným předmětem povídky; že tam vládne jednotvárnost v životě, mravech, ve všem; osoby života venkovského že zajímati nemohou, poněvadž není rozmanitosti v nich.« (»Náš dědeček.«) Počal tedy Hálek přihlížeti i k jiné stránce, k individualitě osobní, uznávaje, že »jest člověk vždy zajímavým, pokud jest člověkem,« a že »štěstí se právě tak málo váže na venkov, jako na město.« Nescházely ovšem podobné zajímavě rázovité povahy ani v oněch prvních povídkách, ale byly to osobnosti pouze vedlejší, episodické, kdežto v pozdějších povídkách vniterný život a jeho vysvětlení vystupuje více v popředí

[1]) Grohmann l. c., str. 29.
[2]) Grohmann l. c., str. 289.
[3]) Grohmann l. c., str. 296.

uměleckého spracování. Episodické postavy prvních povídek kresleny jsou tak říkajíc věrně dle přírody a vzaty jsouce z bezprostředního života podány jsou s bezohlednou přímostí skutečného pozorování. Některé z nich jsou druhové typy, s nimiž vůbec na vesnici se potkáváme, a jen tyto společné vlastnosti jejich jsou vytčeny; individualnějšího významu nabývají jen určitým dějem povídky, s nímž více méně pevně jsou spojeny. Takovými osobami jsou n. p. tlampač a ponocný v »Bajramě,« hospodský a kostelník v »Muzikantské Lidušce,« kovář v »Kovářovic Kačence.« Z »Muzikanta« sem lze započítati i starého basaře, jemuž často brejle klesaly až na špičku nosu, někdy spadly na zem, jindy do plného džbánku. Jiné osoby jsou postavy onoho druhu, v nichž právě se romantice nejvíce zalíbilo, té romantice, která z odporu svého proti všemu rationalismu a normalnímu pravého člověka vídávala mnohdy i v lidech pathologicky sešlých a zvrhlých — v bláznech a v šílencích, podivínech a blouznivcích. Celá galerie podobných osobností se vyskytá v povídkách Hálkových. Již v »Přívozníku« setkáváte se s ospalcem Martinem, jenž raději spí, než aby myslil na to, jak mu Pejpalovic Andula odešla za tím vojákem. Zlatý ženich z »Muzikantské Lidušky« byl půlblázen a půl starosvata, jedni říkali o něm, že má v hlavě o kolečko víc anebo míň, jiní, že prý má z lidí rozum a ví, co se lidem líbí; říkal každému »zlatý,« a jako bláznu mnohý šprým a kus peprné pravdy mu prošel. S podobným bláznem potkáváte se na Hané v povídce »Mariška«; bláznivý Šebesta, čiperný kdysi mladík, stal se takovým nepotátilcem ze žárlivosti nad nevěrnou milou, a nyní vždy čím více hudba hřmí, tím hřmotněji skáče, klátí nohama i rukama, vyvaluje oči, stahuje ústa, časem vyráží ze sebe skřeky, při čemž vlasy se mu ježí, a pot mu vystává na čele jako bohatý hrách. Jiného rázu podivínem jest pravý humorista Souček, jenž při polovičním nedostatku vesele se díval na svět a přijímal všechny ty, kdož hospodařili od pěti k čtyřem, ve svoji armadu: o kom Souček prorokoval, že dodělá, přišel zajisté v jeho armadu. V dosavádních povídkách jsou osoby tyto vesměs vedlejší; vstupují však zcela do popředí jakožto vzory pravého lidství, jež hlásají, a jakožto mstitelé lidské zvrhlosti v »Komediantu.« Jest poučno blíže si všimnouti Lambery i Jiřího. Lamb. chodil v obleku zcela nuzném, v kalhotech i kabátu z hrubého plátna a v čepici, jíž scházelo asi čtvrt kšiltu a kterou by sotva kdo byl zdvihl na ulici; jen košili měl vždycky čistou. A proč si tento muž, jenž rád se studenty obcoval, úmyslně dodával ráz nejnižšího proletáře a násilné zpustlosti? Na své sestře poznal, jak lidé jsou zlí a jen v šatě luzy věřil v mrav a cit a v poctivost. Naučiv se ctíti luzu stal se bičem své sestry, známé již paní Grosserové, která svým jednáním sebe zaprodala, ženicha i matku usmrtila a i samého Jaromíra zašlápnouti chtěla. V tomto »flamendru,« jenž na ulicích pražských dělal škandál sestře své, viděl pak Jaromír duši šlechetnou a hrdinu hodného, aby s ním uzavřel přátelství. A druhý pravé lidskosti apoštol? Největší podivín ne snad jen v Praze, ale v celé

české zemi, člověk ohromné výšky, vyschlý jako kostlivec a při tom poněkud nahrbený, člověk, který na samého Jaromíra, když seděl v kavárně a dlouho naň se díval, vyplázl jazyk, který v zimě, v letě nosil beranici, nikdy a nikde ani ve světnici jí nesundav, který bez pozdravu vstupoval do světnice a počínal své rozmluvy, který znal se s knížetem i žebrákem, který chodil věřitelům vymáhat dluhův — a který si zároveň umínil rozprodat tolik českých knih mezi lid, kolik jich Švédové r. 1648. v Praze spálili, který duševní potravu nosil lačnícím a žíznícím. Tento se sukovitou holí v ruce vždy a všude hřmotně sobě vedoucí a svojí bezohlednou řečí často i lekající boží bojovník Jiří jest však pod hrubou a podivínskou škraboškou svojí nadšeným hlasatelem lidskosti, karatelem i napravovatelem, mstitelem a smircem, zkrátka zlaté srdce nejušlechtilejších snah: v řečech svých odhaluje všechnu šalbu a lež, klam a mam, neupřímnost a sobectví tak řečených vzdělaných tříd, ukazuje pravou dráhu, po níž jest národu kráčeti, a odkazuje práci pro národ, jíž zasvětil syna svého Havla, o něhož jej připravila paní Grosserová, za nejsvětější povinnost. Není pochyby, ve všech svých řečech, z nichž ty, které charakterisují ohnivé, po činech dychtící mladé pokolení, jsme již uvedli, jest tlumočníkem energií a činů chtivostí sálajícího Hálka a celého toho kvasícího kruhu májového; tu pak jejich chtivost a snahu neoblomnou po práci významně vystihují tato Jiříkova slova: »V práci a namahání musí žít bojovník boží, sama smrt ho musí překvapit v práci. Boží bojovník musí sám kolikrát zmást smrt na její pouti; neboť když nás uvidí čilé a v práci, tuť si musí sama pomyslit: Aj, ten ještě nedozrál!« — Ještě jednou se potkáváme s tímto zvláštním uměleckým prostředkem, činiti podivíny a blázny vlastními nositeli pravých a čistých názorů mravních. Takovým jest obecní poselák, polozbrklý člověk Véna v povídce »Na vejminku,« ten Véna, o něhož si každý, kdo vešel do Lojkova statku, musil obrousiti vtip, a od něhož každý musil něco utržit, žertem i do pravdy; oť svým tak bláznovstvím provedl mnoho veselého a tím, že povídal každému do pravdy, dovedl veseliti ještě víc, neboť bývá to často osudem pravdy, že ji přijímáme se smíchem. »Umí to pojmenovat a je blázen,« pravili si sousedé, když jim při úmrtí starého Lojky bláznivý Véna hřměl do svědomí: »Namrskat vám každé ráno, sedláci, že nevíte, co s otcem, když jest na vejminku! Já mít na půl dne moc v rukou, já bych vás honil do kola! Na dvě léta hned by každý z vás byl na vejminku! Syn nemůže dát otci posekat korec pole, protože je otec na vejminku! Hrom do takového syna, z čista jasna,« nebo: »Nedat nabrat vody! Žába ucouvne, aby se mohl pes napit, a syn zavře otci studnu!« Je-li tuto zrcadlem jednání sedláků vůbec proti vejminkařům, stává se později živými výčitkami starého nešťastného Lojky, jemuž stále připomíná, jak on sám zacházel se svým starým otcem, ač jest mu při všech těch rozrývajících ranách upřímným a věrným těšitelem, rádcem i pomocníkem, až konečně pak proti starému Kmochovi, otci Josefovy ženy Barušky, jemuž

spoluvinu jeho na Josefově počínání co nejostřeji vytknul před tím častěji, stává se obhájcem nemanželské Stázy, nevěsty Fraňkovy, slovy, která svědčíce o tom, jak Hálek nestal se nikdy nevěren zásadám svým ze svého mládí, zasluhují tuto býti uvedena. Na Kmochovu otázku: »Na kolika vozích přiveze si Stáza svůj podíl?« odpovídá Véna slovy částečně z povídky »Jiřík« známými, mimo to však mravní hodnotu tím více vytýkajícími: »Ani tolik těch vozů nemáte, abyste na nich mohl odvézti jedinou její dobrou vlastnost. Vy potřebujete vtipkovat!? Co víte vy, sedláci, o tom, čeho třeba k svatbě? Vy své dcery prodáváte na trhu — kdo víc přidá: »Korec, dva korce! Deset korců, dvacet korců,« to jsou vaše dcery, a vy se budete posmívat? Kdo nejvíc hodí, s tím je u vás vůle boží. A pak jdete na vejminek, když jste vykonali tak velikánskou moudrost. A kolik vozů by váš vejminek odvezlo? Na trakaři vás odvezu všecky i s vaším podílem.« A za chvíli hned dodává: »Taková nebude, aby otec z vejminku musil se toulati po trzích jako žebrák, protože by ho pod střechou umučili; aneb aby vejminkař, než ona vkročí do domu, musil dělat poslední vůli, protože potom už nikdy nebude míti všech pět pohromadě. A na ty vlastnosti musí míti Stáza mnoho vozů, než se všecky zlehka unesou.« Obhájcem nemanželské Stázy vlastními slovy v proud vypravování kladenými stal se Hálek sám; polozbrklý Véna jinými slovy prostě bez filosofického přídavku Hálkova slova opakuje: přímý to důkaz, jak tito podivínští bláznové nebo bláznovští podivínové jsou pouhými hlasateli vlastního na nejrůznější poměry básníkova nazírání. (P. d.)

Posudky.

Sborník světové poesie. Vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Č. 7. *M. J. Lermontov:* „Básně.“ Přeložil *Fr. Táborský.* Díl I. 1828—1832. V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 188. Cena 1 zl. 20 kr.

Michael Jurjevič Lermontov (1814—1841) v literatuře ruské jako důležitý činitel objevil se teprve r. 1837. napsav báseň »Na smrt Puškina,« která v četných opisech rychle se rozšířila a posledními 16 verši přivedla básníkovi trest vyhnanství z Petrohradu na Kavkaz. Vrátiv se z vyhnanství záhy proslavil se četnými básněmi lyrickými, z nichž vydal 1840 malý svazeček. Všecko, co psal před r. 1837., co nevybral sám k tisku, co však zachovalo se v jeho zápisných sešitech a později bylo vydáno, tvoří mnohem větší část jeho básnických plodův a je zajímavým životopisným materialem, přispívajíc k porozumění jeho vniterního světa, duševní povahy a podstaty jeho poesie; je to historie vlastního života, jsou to dále plány, náčrtky a přípravné studie k oné tvorbě, s níž básník chtěl vystoupiti před současníky.

Byl Lermontov básníkem tak subjektivním, že téměř všecko, co napsal, má význam autobiografický, má takový neb onaký vztah k jeho životu i osobě. Proto, kdo chce pochopiti význam Lermontova v celém rozsahu, musí nevyhnutelně znáti hlavní data jeho života, jeho vychování, vzdělání, okolnosti oné společnosti, v níž básník se pohyboval. A z té příčiny největším nedostatkem přítomného výboru z prvních básní Lermontova je, že p. překladatel zatím jen slíbil, že promluví »o životě Lermontova ve svazku posledním.« České čtenářstvo nezná života tohoto čistě subjektivního básníka a proto zatím z četby básní jeho nebude míti onoho prospěchu, jaký by míti mohlo, kdyby byl p. překladatel hned první svazek opatřil životopisem básníkovým. Z té příčiny podáme čtenářstvu aspoň několik nevyhnutelných poznámek k četbě básní M. Lermontova.

Syn strádání jsem. Otec můj
nepoznal klidu po hrob svůj;
uhasla v slzách matka má;
po nich zůstal jsem jenom já,
v ten lidský kvas člen nenutný,
jen mladá větev v suchém pni ... („Stance," 1831.)

Tak naříká v sedmnáctém roce Lermontov, »syn strádání,« na těžký osud. Hluboce nešťastná, chorobně nervosní matka umřela mu v třetím roce života jeho, těžce uražená vášnivě milovaným mužem, jenž za života jejího v domě držel si milostnici. Památka na ubohou trpitelku tuto hluboko zapadla do citlivé duše synovy. Ohlas truchlivé písně, kterou matka mu zpívávala, zněl mu po celý život v uších.

Jaké zvuky! Nepohnutě vnímám
sladkých zvuků hrám ...
— — — — — — —
V duši sny zas probouzejí ztichlé,
sny veselých let,
a v háv žití odívají rychle,
co mi vzal už svět.
Mním, že zvuky v postavu se mění,
zjev mně milený;
slyším tichý pláč v nich rozloučení —
duše v plameni ... („Zvuky," 1830.)

Po smrti matčině otec nechal syna na vychování u jeho bohaté babičky, tchyně své, a jenom časem přijížděl se na něj dívat. Babička soustředila po smrti matčině veškeru lásku svoji na vnuka i nechtěla ho vydati nenáviděnému zeťovi odvolávajíc se také na to, že by nemaje dosti z čeho, nemohl mu dáti takového vychování a vzdělání, jakého se mu dostane u ní, zámožné statkářky. Otec uznal důvod ten a ponechal syna u babičky až do 16. roku; ale tato ani tehdy nemohla se odloučiti od vnuka, i vzplanula vzteklá rozepře mezi otcem a babičkou. Lermontov vylíčil toto krušné passivní postavení své v německy nadepsané, nedokončené tragoedii »Menschen und Leidenschaften« (1830): šestnáctiletý hrdina koná tu volbu mezi otcem, kterému »děkuje za život« a hrdou babičkou, jež může mu vyčítati nevděk, že za všecku péči její »otrávil stáří její ...« Lermontov upřímněji lnul k otci, jejž ve jmenované tragoedii vystavil v jasných,

světlých barvách, nakresliv babičku pode jménem Marfy Gromové jako bezcitnou despotku a odpornou licoměrnici. Nicméně Lermontov pohnut slzami babičky své zůstal u ní, otec ho opustil a brzy na to zemřel. Dle mínění životopisce Lermontova, P. Viskovatova, byla báseň »Epitafie« (1830) věnována synem památce otcově:

Buď s Bohem! Uzříme se spolu?
Nás svést — bude-li smrt míti chuť —
dvě oběti to sudby, bolu?
Kdož ví! Nuž s Bohem, s Bohem buď!
Tys dal mně život, štěstí nedal;
sám na světě jsi štván byl jen,
Ty v lidech jenom zlo jsi shledal,
však jedním byl jsi pochopen.

O též něžné lásce Lermontova k otci svědčí také báseň z r. 1831., počínající verši:

Toť strašný osud otce jest i syna —
žíť porůznu a v odloučení umříti, ...

nepřeložená ve výboru Táborského, ač by již pro vysoký význam životopisný byla zasluhovala překladu před mnohými zbytečně přeloženými verši. Lermontov vidí se tu »vinníkem všech muk« otce, jejž prosí za odpuštění, že není vinen tím, že lidé od kolébky chtěli v něm uhasiti božský oheň lásky synovské, ač marné bylo to přání; on nikdy nebyl nepřítelem otce svého. Později však, poučen byv bez pochyby o poměru otcově k matce, ochladl ve svém nadšení pro otce; aspoň v nedokončeném dramatě »Podivný člověk« (1831) neobklopil již otce tak růžovým světlem, jako v tragoedii jmenované.

Tyto neutěšené okolnosti rodinné, nešťastné manželství rodičů, různice mezi babičkou a otcem, ukrutné nakládání babičky s čeledí a nevolníky, zanechaly hlubokou stopu v povaze Lermontova i v dílech, v nichž jako v zrcadle odrazil se duševní svět jeho. A tak již patnáctiletý básník protestuje proti rodinné i společenské lži života a píše básně tak pochmurného tonu, jakým vyznačuje se na př. »Monolog« (1829).

Věř, jenom nicotou je blaho v tomto světě! ...
Rci, k čemu hluboká jsou vědění, po slávě žízeň,
nadání, k svobodě horoucí láska,
když upotřebiti jich nemůžeme?
My děti severu, jak rostlinstvo jsme zdejší,
nedlouho kvetem, rychle uvadáme ...
Jak slunce zimní na obloze šedochmurné
tak chmurný život náš, tak nedlouhé též
jest naše jednotvárné jeho uplývání ...
I dusno zdá se v otčině být naší,
a srdci teskno jest, a duši teskné ...
Ni lásky neznajíc, ni družby sladké
za bouří hluchých mladost hyne naše,
a záhy zloby jed ji ztemňuje,
a žití zchladlého nám číš jest hořká,
a nic už neveselí duše nám.

Takové pochmurné motivy, znějící v četných básních tohoto svazečku básní Lermontova (srv. zvláště báseň »Roku 1831., 11. června,« sloku 9., 22. a j.), vysvětliti lze kromě výlučné, nervosně

chorobné povahy básníkovy, neutěšených okolností rodinných, také ještě dobou těžké reakce, která v ruském životě nastala po r. 1826., dobou, do níž spadá vychování a vzdělání básníkovo a první pokusy jeho básnické, jakož i vlivem četby Byrona, jemuž se Lermontov povahou, zkušeností životní a osudem velice podobal. Ale již v 15. roce věku svého, kdy nejvíce podléhal vlivu Byronovu, Lermontov dobře cítil, že není Byronem, že má duši ruskou.

Ne, nejsem Byron, jiný jsem,
neznámý vyvolenec dosud —
jak on, jsem poutník, jímž rve osud,
však s ruskou duší v těle svém.

Velmi velikou úlohu v jinošských básních Lermontova hraje žena a láska. On pohyboval se od dětství v kruhu žen, sestřenic svých a nevolnických dívek; proto záhy probudil se v něm cit skutečné, nedětské vášně lásky. Když mu bylo deset let, jela s ním babička na Kavkaz, kdež se zamiloval do neznámé devítileté dívky, jejíž obraz ho neopouštěl ani když se vrátil s babičkou zpět do Ruska, a on ještě po pěti letech v básni »Kavkaz« (1830) vzpomínal na oči její a »božský v nich plam.« Kromě toho v dětských letech ještě několikrát se zamiloval do svých sestřenic a psal jim milostné verše do alb a různé improvisace, žerty, milostná poslání, jakých v této sbírce dosti nalézáme. Avšak láska ta byla pravidelně nešťastná, neopětovaná: sestřenice stejného s ním věku, mající sebe za dospělé, pohlížely na něj jako na chlapce i posmívaly se jeho milostným výlevům, což jej velice dráždilo. Odtud pochmurný, sarkastický ton jeho milostných veršů. Nepřirozeně časně probudila se v něm vlivem chorobně rozvité fantasie a možná též vlivem statkářských mravů láska smyslná, čistě tělesná; on líčí v básních k ženám většinou jen tělesnou jejich krásu a vnady. Ano některé nepřeložené básně, mající bez pochyby autobiografický význam: »Skloň se ke mně, mladý krasavče« (1830), »Saška« (1833) svědčí o tom, že autorovi asi záhy byly dostupny milostné rozkoše s nevolnickými dívkami. Šestnáctiletý Lermontov v básni »První láska« (1830) praví o sobě:

Já ve svém dětství už horoucné lásky hoře
bezklidnou duší začal chápati, tak skoře,
na měkkém loži snu, v tmě noční, často jsem
při světle lampy před posvátným obrazem
jsa znaven představou a předtuch řadou svůdnou,
snům nepřemožným odevzdával mysl trudnou:
já viděl ženskou tvář...

A taková láska, skýtajíc pouze chvílkové upokojení tělesné, ničeho nedávajíc srdci a duši, vyvolala u něho řadu básní velice melancholického charakteru; básník kreslí lásku s hlubokou bolestí, soustrastí s obětmi lásky, s tklivou sympathií s osudem nešťastných žen, na př. Zary v epické básni »Izmajil bej« (1832). A tak básník od dětství v okolí svém stále se jen mučí, a pouze Kavkaz, jejž seznal v jedenáctém roce, objevil mu jakousi spokojenost ve svých velkolepých zjevech divoké přírody, která hluboko utkvěla v mysli jeho,

tak že ji nejednou reprodukoval v dílech svých, z nichž zvláště mohutnou silou a půvabem dýše báseň »Kavkaz« (1830):

Já sudbou sic v úsvitě ranních dní,
ó jižní vy hory, jsem oderván vám!
Jich vzpomíná věčně, kdo jednou byl tam.
Jak přesladkou píseň, jež z otčiny zní,
rád Kavkaz já mám!

Mně v dětských letech hrob matičku vzal,
než mněl jsem, když večer byl červánek sám,
že stepi té šum je hlas matčin, tak znám.
A proto já miluji štíty těch skal,
rád Kavkaz já mám.

Já šťasten byl s vámi, ó rokle, jak pták!
Pět let prchlo, po vás já toužím a lkám.
Dvé očí tam viděl jsem, božský v nich plam —
a srdce mi kvílí, když pomním ten zrak:
rád Kavkaz já mám.

Lermontov miloval Kavkaz, an mu předně opakoval známý mu hlas matčin, po druhé svými vysokými vrcholky ukazoval mu k nebi, po němž Lermontov, považuje zemi za své vyhnanství, za slzavé údolí, stále toužil:

... našel jsem, že duše má
ne z bláznovství kams toužívá,
že po čems tajném duch můj toužil;
tam k tomu, čeho nebes chrám
je zástavou i hvězdnou vnadou;
k tomu, co Bůh sám slíbil nám... (N. F. J...ové, 1830)

a duši jeho

za rajský zvuk nemoh' náhradu dát
rmut pozemských písní a chlad; („Anděl," 1831)

a pak miloval Kavkaz jako »kraj volnosti,« vlast smělých, bojechtivých synů (str. 97.). Takové bujné, hrdé, silné, polodivoké povahy miloval Lermontov a obíral si je za hrdiny svých lyricko-epických básní, z nichž v přítomné sbírce zajímá nás »Izmajil bej,« východní pověst, nejdelší z básní Lermontova, vynikající hlavně malebnými popisy přírody (srv. část první XX., část druhou I. a popisy boje v části třetí) a originalní postavou hrdiny, náležejícího k oněm povahám, o nichž básník pěje v básni »Plachetní loď« (1831):

Proud lazurný se pod ním zvedá,
a nad ním slunce zlatý svit;
však on tu, spurný, bouře hledá,
jak byl by v bouřích pravý klid.

Izmajil bej vyhnán jako chlapec s otcem svým, stíhaným od lstivého bratra, čerkeského knížete Bej-Bulata, byl vlasti odcizen, vyrostl divoce, sloužil v ruském vojsku; ale opustiv Rusko a vraceje se do rodných krajů byl vlídně přijat starým Lezgincem, jehož dcera Zara vášnivě se do něho zamilovala. Ale Izmajil bej nedbal lásky její a vrátiv se ke svým, kteří jej nadšeně přijali, bojoval za svobodu statečně a velmi odvážně proti nepřátelům, Rusům, čímž vzbudí závist svého bratra Roslambeka. Izmajila beje v bojích provází za

chlapce Selima přestrojená Zara, aniž to Izmajil bej pozoruje; když však jednou smrtelně byl raněn, poznal v Selimovi sličnou Zaru, s níž pak dvě léta žil blaženě. Tu však mstivý bratr zastřelil na osamělé skále sedcího zadumaného Izmajila beje; co se stalo se Zarou, toho z básně se nedovíme.

V takové bezpokojné, chladné a hrdé hrdiny, kteří nikde nemohli nalézti štěstí ani klidu, zůstali světu cizí, stranili se lidí, pohrdali jimi, marně hledali spokojenost v prázdných rozkošech života, vtěloval Lermontov city a myšlenky své; vniterní nálady těchto hrdin shodují se s náladou básníka samého, jenž jednoho z nich, Zorajima (»Anděl smrti,« 1831), takto charakterisuje:

Na zemi poutníkem jen býval,
jsa honěn nebem, lidem zlým.
On moh' být šťasten — blahost žití
však hledal v kvasech jalových;
chtěl dokonalost v lidech zříti,
však sám — sám nebyl lepší jich.
Rád volnost, hory měl, noc s mraky,
vše v přírodě... i lidi v ní...
než vyhýbal jim. S mladých dní
k pohrdě přiučil své zraky,
však srdce žár by schladil kdy,
to nemohl on v žádném čase.

Verše ty dosti případně charakterisují samého Lermontova jako člověka. Dle zpráv přátel jeho a příbuzných byla též v jeho povaze jakási dvojitost: on miloval lidi a zároveň se jim vyhýbal, pohrdal jimi, — jedněm zdál se býti dobrosrdečným a láskyplným, druhým neupřímným, závistivým, posměvačným a prchlivým. Pohrdaje vysokým světem — hleděl zároveň i nepěknými prostředky vzbuditi pozornost toho světa na sebe, a v tom byl synem doby své.

Promluvili jsme jen o některých stránkách talentu a o oněch motivech poesie Lermontova, které nejvíce vynikly v básních jeho z let 1828—1832; o ostatních promluvíme, až budeme míti v rukou překlad zralejších plodů jeho. Básně jednotlivé dle podaných ukázek a vysvětlivek si laskavý čtenář rozebere sám.

Co se týče překladu p. Táborského, je velice svědomitý a přiléhá věrněji k originalu, nežli starší překlad některých básní Lermontova od Al. Durdíka («Poesie světová,« III. a X.). Poznamenáváme, že překlad Lermontova jest obtížný, poněvadž psal verši neobyčejně silnými, energickými, zvučnými, »železnými,« jak je sám nazval v jedné básni, jazykem obrazným a slohem velice stručným. *A. Vrzal.*

Pêle-Mêle. Básně *J. S. Machara.* V Praze 1892. Nakl. Bursík a Kohout. Str. 102. Cena 60 kr.

Po žíravých zimních a letních sonetech, kde se Machar vysmál všemu světu i poesii, a po »Třetí knize lyriky,« která dva roky byla vězněna ve stolku nakladatelově, věnuje básník mistru Sládkovi novou sbírku s kuriosním nadpisem »Pêle-Mêle,« což bychom prostonárodně přeložili: Hrách a kroupy — míchanina. Jsou prý to verše, psané

in margine ostatních básní Macharových, ačkoliv se od oněch ničím zvláštním neliší. Zdá se spíše, jakoby Machar tím nápodoboval »Červený sešit« Coppéův, jakož vůbec Macharova poesie je směru a ducha Coppéova. To poznamenáváme charakteristikou, nikoli výtkou — nikdo sám sobě není mistrem. Naopak, jest nám hned z počátku uznati, že bouřlivý básník se znenáhla tiší a krystalisuje, jak obsahem tak formou.

Sbírka je rozvržena na dva oddíly. Máme-li už z předu udati základní tony oddílu I., jenž jest nadepsán »O životě, štěstí a poesii,« jsou to satira a elegie. Na obsahovou nitku tohoto oddílu jsou navinuty as tyto myšlenky: Moje Musa není dívka venkovská, nýbrž v parfumové vůni a v rukavičkách mi přivádí na mysl městské krásky, s kterými jsem drahé mládí promilkoval. Nezbývá mi než resignace a jho prosaické práce, která jediná se v nynějším světě cení. Volný oř se zapřahá do tramwaye, šťasten, že na jednotvárné dráze klapky zastírají ostatní svět jeho očím. Štěstí k nám zabloudí jen kradmo, když zdřímne stařík, jenž ho hlídá. Jsi-li šťasten, mlč, ať ho nezbudíš! Právě tak míjivé jsou i chvilky básnického nadšení, krátký život má sláva. Proto, básníku, básni pro svou dobu, buď realistou! Směšna jest sentimentalní, klassicky upjatá poesie, která stále horuje o minulosti a budoucnosti naší.

Jejím sklem svou velkost zříme,
až nám přecházejí oči —
ký pak div, že nevidíme,
že nám schází košile! (sic).

Mám rád verše volné, smělé,
které třeba drsně zvučí,
odvahu pak mají v čele
a ve štítu pravdy znak.

V tom s básníkem skoro souhlasíme (nepočítáme totiž drsnosti ku přednostem veršovým), ale dovolí nám, abychom pouhé pravdy tím samým ještě nepočítali za poesii; jeť přece jenom poesie — byť realistická — dcerou nebes, vnučkou Boží, jak ji nazývá Dante, a pouhá země jí nepostačí.

Dále vykládá onen Machar, jenž už první pověstnou sbírkou se ohražoval, že nebude národu praeceptorem, úkol moderní poesie tímto podivným oxymorem:

Nemá úkol praeceptora,
nechce pranic amputovat,
hřmí jen: Zde je duše chorá!
Ať si přijdou lékaři!

Není-li to přece praeceptorství, mentorství, amputování? Či že by byla poesie pouze v satiře?

Tak už Machar uznává sám onu kaceřovanou moralku, které se kritika dovolávala!

Ráz oddílu II., nadepsaného »Skizzy, pastely, genry,« lze označiti slovy: Město — idylla. Jsou tu věrně, plasticky nakresleny obrázky života městského, za svitu slunka i luceren, dovídáme se tajemství ženského srdce, jež nemilujíc žádá býti milováno. Dojemně krásná je »Skizza jeseně.« Poslední báseň líčí, jak četba Dumasových »Tří mušketýrů« rozervala a pobláznila školáky — také verše, které zvláště paedagogům hřmějí: »Zde je duše chorá!«

Konečně slovíčko o formě. Macharovy verše nejsou tak uhlazené a jadrné všelidským obsahem, že by každý zasluhoval býti zapamatováno pro život — jsou samá hybká hravost a moderní koketnost, nedbalé a přece ne nepěkné; každou drsnost básník ihned zamluví. Jemná pointa schází málo kdy.

Nejvíce nás zajímá při Macharovi upřímnost, s jakou líčí chmurné city a vyhlídky ducha, jenž prohrál mládí a nevěří. Jsme mu i za ni povděčni! *D. L.*

Ethiopská lilie. Romanetto. Napsal *J. Arbes*. (Č. d.)

Vypravovatel chce jistě každý, ne aby čtenář vůči hrdinovi zůstal úplně lhostejným, nýbrž aby k němu byl nějak zaujat, buď pro něj nebo proti němu. Má-li pak čtenář býti zaujat pro hrdinu či proti němu, jest zajisté slušno, aby si byl vědom, proč tak neb onak činí. V našem případě jest ovšem úkolem příliš těžkým pustiti se do rozboru theorií ve spise pronesených a přesahuje to síly naše; přece však pokusíme se, jak umíme o některých myšlenkách úsudek svůj prostými slovy povědětí. — Zde význačné rysy muže toho: Idolem jeho, kterého v životě svém snad ani na okamžik se nespustil, jsou pravda a lidskost (str. 41.). — Vychování má vésti k vývoji charakterů samostatných a k přirozenému duševnímu rozvoji individuelnímu (str. 47.). — »Žáci jeho vynikali neobyčejnou znalostí věcí a úkazů přírodních, s jakouž se u dětí v stáří devíti až patnácti let zřídka kdy setkáváme. Vyučoval je nejen zeměpisu a dějepisu, nýbrž i zoologii, botanice a mineralogii, ba i lučbě a hvězdářství« (str. 64.). — »Ve škole poznali jsme vůbec rudimenta. Především nám vštípen názor o nekonečném prostoru, o domnělém středu všehomíra a rotaci nebeských těles kolem středu toho; potom nám vyložena rotace zeměkoule kolem osy její a kolem slunce, vyložen zvířetník a naklonění osy zeměkoule ku zvířetníku a vyvozena z toho závěrka o různých podnebích a ročních počasích. Na to nám vypravováno o planetách a jejich *d*rabantech (sic), vyložena nám jejich rotace a pověděno v podstatě vše, co mysl dětská pochopiti mohla; po té přikročeno k výkladu o stálicích, o různých skupeních hvězd a vše to s takovou názorností, že idiot mohl nepochopiti a nenalézti v tom záliby. A za krásných letních večerův uvedl nás pak učitel často pod šíré nebe, kde nám na obloze ukazoval různá skupení hvězd a vykládal, co uznal za dobré a nutné« (str. 65.). — Učitel ten vyučoval ve formě »přednášek,« jichž ukázka na str. 68—72. Žáci učili se takto: »Když byl učitel den před tím věcně vykládal o různých poměrech jmenovaných planet, zaznamenal jsem si každé jméno a každé číslo, ba každou důležitější větu, neboť učitel vykládal pomálu a zřetelně. Později jsem se všemu tomu namahavě a pracně naučil zpaměti, tak že jsem mohl i nyní (po 30 letech) čísla ta aspoň přibližně správně opakovati« (str. 70.). — Výsledky toho vychování: »Bázeň před duchy a přízraky byla u nich tak řídká, jako mezi dospělými vzdělanci. A že prodlením času bázeň ta více se nevrátila,

poznal jsem na každém z nich, s nímž jsem se byl později setkal. U všech jevilo se jakési hrdé vědomí, že nic ve světě neděje se nadpřirozeně; všichni, i ti, kteří byli zůstali beze všeho dalšího vzdělání a chléb svůj v potu tváři dobývají, vždy jen s pohrdlivým úsměvem nebo sarkasticky zmiňovali se o věcech nadpřirozených« (str. 66.). — »Připomínám si zcela dobře, že vstoupil jsem do připomenuté druhé třídy jakožto hoch velice nábožný, ba bigotní... Když pak jsem vystoupil ze školy svého rodiště, byl jsem sice taktéž ještě zbožný hoch, ale výstřednost moje v pobožnosti byla se nápadně zmírnila, a prodlením dvou nebo tří dalších roků byl jsem ve věcech víry v podstatě těchže náhledů jako nyní co muž dospělý...« (str. 67.). — Povahy, jež vyvinuly se tím vychováním, líčí spolužák takto: »Poznal jsem po letech ve všech svých spolužácích a spolužačkách vesměs lidi rázovité, lišící se nemálo od ostatních... Jsou to vesměs povahy mírné a tiché, ale samostatné, spíše přemýšlivé a pozorující nežli jednající a mnohdy i trpné; povahy neobyčejně houževnaté, v práci a jakémkoli zaměstnání spolehlivé a žádného pobízení nebo ponoukání nepotřebující; zároveň však také vzdorovité, ba zarputilé, kdykoli šlo o záležitosti zásadní, povahy hrdé, které se nikdy před nikým nepokořily, raději bídu a hlad snášely, než by se byly před kýmkoli, třeba jen na okamžik, jakýmkoli způsobem ponížily. Za vlídné slovo byly vždy ochotny učiniti vše; přísný nebo surový rozkaz však se u nich vždy minul účinku... Jen málokterý (z nich) byl požehnán vezdejšími statky nebo se domohl vynikajícího nějakého postavení společenského; většina žila a žije v poměrech trudných, ba nuzných; někteří z nich si sice i zoufali, ale pokud vím, toliko dva klesli mravně — jeden vinou cizí, druhý svou vlastní...« (str. 62.). — Starý učitel o povahách jím vychovaných takto soudí: »Žel, tisícerý žel, že vám nemohu přisvědčiti (t. j. že nejsem s větší částí svých žáků a žaček spokojen). Kdybych měl bývalé žáky a žačky své posuzovati vzhledem ku svému paedagogickému idealu, mohl bych arci býti s výsledkem své snahy paedagogické úplně spokojen. Snažil jsem se vypěstovati povahy samostatné, a snaha moje nebyla marna. Až na řídké výminky jsou bývalí moji žáci a žákyně vesměs povahy nad jiné samostatné: vytrvalost, pracovitost a houževnaté lpění na vlastním úsudku a přesvědčení, dokud nebyly vyvráceny; poctivost a lidskost, slovem větší část duševních předností a tak zvaných ctností, jež jsou dle běžných názorů paedagogických jedinou zárukou lidského štěstí, shledal jsem skoro u všech, jichž život jsem měl příležitost podrobně sledovati; nicméně úhrnečný výsledek života skoro každého z nich jest přece jen smutný a pro mne, kterýž jsem byl skoro hlavním toho původcem, mnohdy až děsný...« (str. 151.). — »A právě tyto chladné, upřímné a mrazivě pravdomluvné přítelkyně (1. čísla) mne poučují, jak bezpříkladně jsem se klamal, domnívaje se, že paedagogická methoda vypěstovati povahy úplně samostatné — nemůže míti nežli výsledek příznivý« (str. 151.). — Málokterý ze žákův učitele toho vedl život »aspoň poměrně šťastný,« ani jediný

nedosáhl idealu jeho — úplné nezávislosti (str. 152.). — »Ale jak jinak pohlíží společnost na povahu samostatnou, která každým svým skutkem, ba mnohdy i každou svou myšlenkou narazí o nějakou posvátnou tradici — nemotornost její jest každému v cestě a není-li, uráží již svým zjevem, rušícím každodenní všednost« (str. 153.). »A kdož by také podal pomocné ruky člověku, který stoje na vlastních nohou a řídě se vždy a ve všem jen svými zásadami musí zcela nutně a přirozeně skoro každému překážeti? Kdo by se odvážil vyhledávati přátelství člověka osamělého, s kterýmž nikdo nesouhlasí, kteréhož každý pokládá za abnormalitu, která musí býti stůj co stůj snivelisována a do kolejí obyčejnosti stržena...? Kdož by chtěl společně sledovati cíle člověka nepodajného, tudíž začasto svéhlavého a vzdorovitého; člověka, kterýž přes všechen odpor více méně obmezených, ale přece rozhodujících hlav nedbaje ústrku a posměchu ubírá se takořka slepě za svým problematickým idealem, jehož nikdo neuznává, ba snad ani nechápe...? Kdož medle odvážil by se doporučiti komukoliv ze svých stoupenců člověka, o němž je přesvědčen, že by žádný rozkaz, žádnou vůli, žádnou myšlenku neuznal, dokud by neprošla výhní vlastní jeho logiky, člověka, kterýž nikdy nikoho slepě neposlouchá, nikdy nic slepě nekoná, nikdy nikoho bez zásluhy nechválí, tím méně by duševní trpaslictví velebil...? A ješitnost jest přece doposud ještě královna světa a panuje s řídkou výminkou všem, kdož byli vychováni v zásadách tradicionelních...« (str. 154.) »Ký div, že bohem moderní společnosti jest úspěch, korunovaný pochvalou, bez kteréž jest neplodný?!« (str. 155.) — »Účelem života lidského přece není a nemůže býti ani žalost, aniž utrpení, ani strádání a jakékoli hoře vůbec...« (str. 155.) — »Každé individuum tvoří svůj vlastní svět a musí býti s tohoto hlediště pojímáno i posuzováno. Jenom kdo takto na svět se dívá, vyvaruje se šabloně, dle které se lidé vzájemně posuzují, a je-li paedagogem, vyvaruje se také tomu, že nevyučuje dle šablony, nýbrž bera zřetel k různým individualitám svých žáků působí k rozvoji charakterů zcela samostatných« (str. 143.). O vůli lidské učitel soudí takto: »Není pravda,« že má člověk úplně svobodnou vůli — již pouhý záblesk první myšlenky, z kteréž vznikají další zámysly a plány naše, jest závislým na naší organisaci, tudíž na zákonech přírody. Jako nejsme pány zákonů přírodních, nemůžeme také nikdy organisaci svou pokládati za otroka naší vůle: vůle naše jest resultující silou celého našeho organismu, podmíněného nejen vlivy, které naň již působily, nýbrž také oněmi, které na něj doposud působí. A není-li ani pouhé vytknutí cíle, ba ani pouhá snaha úplně v moci lidské, závisí-li již každý zárodek jakéhokoliv zámyslu na jiných živlech, jakž možno se nadíti, by výsledky lidské snahy skutkové lidští byli výplyvem zcela svobodné a na ničem nezávislé vůle...? Pravda, že nauka ta zavírá v sobě děsný rozpor a otvírá zároveň ještě děsnější perspektivu v tajemný proces, jejž zoveme životem; ale uspávati se v sladké růžové sny výmysly obraznosti není důstojno myslících tvorů, kteří mají dosti duševní

odvahy, by se mužně a směle zadívali pravdě v drsnou její tvář...« (str. 171.). — O smrti soudí náš učenec takto: »A přece není a nemůže býti smrt ani odměnou ani jakýmkoli trestem, jak ji předsudek lidský pojímá. Smrt jest prostě zakončením života a zbaví-li někoho muk a trápení, vyrve-li jiného z rozkoší a radovánek, stihne-li člověka vzorného, poctivého a ctnostného, kterýž by byl jen dobré konal, nebo padoucha, jenž by byl po celý život svůj jen zlo rozséval a rozvoji lidskému daleko více uškodil, nežli by mu bylo tisíc poctivců prospělo — vše to na podstatě smrti praničeho nemění. Smrt násilná nebo přirozená, nechť chorobou nebo marasmem přivozená, je přes všechny své různosti vždy jen ukončení života: organismus byl prostě pozbyl nutných podmínek k životu a rozpadá se v prvky... toť vše!« (str. 190. n.) Z toho plyne: »Odměňujte, co odměny zasluhuje, za živa a nikoli imaginerním životem nebo úplným klidem a pokojem po smrti; trestejte, co trestu zasluhuje, ale nikoli týmže způsobem, jenž jest dle jedněch odměnou, dle jiných ukončením lidských útrap; milujte živé a nehořekujte, když byli pouť svou dokonali; idolem vaším budiž lidskost, a smrt zaujme pak přirozené svoje stanovisko, s kteréhož nelze ji pokládati ani za odměnu, aniž za trest...!« (str. 192.) — Z téhož pramene plyne též názor na přírodu, jaký u schovanky učitelovy se jeví, jen že u bytosti chorobné a citům snadno přístupné v rysy ostré a silné barvy vyspěl: »Kult přírody býval mi kultem nejvyšším. Pohled na červánky nebo zapadající slunce, němé naslouchání ševelu ptactva nebo šelestu větru bylo mi modlitbou nejupřímnější a po mém náhledu duchu všehomíra nejmilejší... V tu dobu arci jsem neměla ani tušení, jak bezcitně, nemilosrdně, ba krutě chová se ta velebná příroda ku všemu tvorstvu, tudíž i ku člověku... Ale rcete, proč zavírá člověk očí svých před touto bezcitností a ukrutností přírody? Proč se dává neuprosnou tou ukrutnicí tak rád a tak často přelstíti a v sladký klam ukolébati...? Proč nedívá se mužně a neohroženě v přísnou její tvář, proč klopí zrak, když pohledne v oslňující a přece tak často úskočně zrádné tahy její, ve kterých se zcela zřejmě zračí vlastnost, kterou myslící tvor pokládá za nejděsnější — bezcitnost a nelidskost...? Klneme ukrutnosti a bezcitnosti lidské; ale pro bezcitnost přírody nezdáme se míti smyslu... A přece tak mnohý z nás buď ví nebo tuší, jaké množství tajemných sil přírodních pracuje v skrytosti úskočně k naší záhubě! Či možno si pomysliti větší bezcitnosti nad onu, když příroda již k zárodku živého tvora zachová se macešsky, by mohla ubohého tvora toho po celý jeho život bezcitně mučiti...? Čím prohřešil se tvor nezrozený, že jest již v zárodku sláb a churav, a když pak zrozen chce se radovati ze života, že podlehá každému vlivu přírody a vleče se bídně v tělesných i duševních mukách životem...? Čím prohřešil se přírodou takto ušlápnutý červ proti věčným zákonům všehomíra, že má takto trpěti...?« (str. 112. n.)

Tresť těchto a podobných myšlenek dala by se asi takto v soustavu uvésti: Jen příroda jest, nadpřirozeného ničeho není. Idolem

člověka budiž pravda a lidskost. Pravdou jest ovšem přesvědčení každého jednotlivce, založené na empirickém poznání smyslovém. Můj vlastní rozum jest pravda, pokud nenabudu přesvědčení jiného. A lidskost? Toť humanismus (ne humanita, humannost) t. j. člověk jest mírou všech věcí, člověk jest střediskem a těžiskem světa. Člověk pak není než částka té přírody smyslné, o níž smysly nás poučují. Budiž tedy člověk i vychován tak, jako příroda své jedince vychovává, t. j. ať každý jedinec své dobré vlastnosti, svou silnou stránku, svou sílu co nejsamostatněji rozvine a ku platnosti přivede (přirozený rozvoj individuelní). K čemu směřuje to vychování? K životu pospolitému, společenskému? Nikoli; vyvinujíť se tak povahy neustupné, zarputilé, vzdorovité, v nejlepším případě od jádra nikoli špatné a zlé, ale pro samou samostatnost do společnosti i nejlepší se nehodící (musíť každý rozkaz mající splněn býti projíti teprve výhní jejich logiky a p.). Ovšem pak vychovávají se povahy takové k »boji o život,« kde každý jedinec stojí na svých nohou, žije svou silou a po svém rozumu. Smím tedy ústupky činiti společnosti, jí se podřizovati a spravovati? Nikoliv. »Tak zvaná intelligence, která za našich dob jedině rozhoduje o osudech národů... jest rovněž tak povrchní jako bezcitná, rovněž tak sobecká jako brutalní... Intelligence tohoto druhu nemůže činiti nároků na jméno, které přísluší elitě společnosti lidské, kteráž milujíc pravdu nade vše, má dosti síly odolati nejvábivějším vnitřním i vnějším pokušením, která sledujíc s železnou vytrvalostí cíle nejvyšší, obstojí ve zkouškách nejtrapnějších, která i v nejprudších bouřích zachová největší poklid a pracujíc ku blahu všech nikdy nespouští lidskosti se zřetele.« (str. 159.) — Nesmím tedy společnosti se podřizovati, pokud není dosti intelligentní a vězí v předsudcích; to bylo by slabostí, zbabělostí. — Silnější vždy zvítězí; každá slabost, každá choroba nese v sobě rozsudek smrti a nutně vede k vymření. Co zavinilo tuto smrt dle starého předsudku tak strašlivou? Ukrutnost přírody, jež vydala na smrt všecko, přede všemi slabého. Co je smrt? Rozklad v prvky; co bylo, přestane býti. Smím tedy cítiti lítost při smrti druhého? Nesmím, neboť pošetilé jest rmoutiti se nad nevyhnutelnou a zcela přirozenou nutností. Má člověk vůli svobodnou? Nemá. Co koná, jest výronem a nutným výsledkem jeho organického složení. Není tedy ani zlého činu ani dobrého; nemělo by tedy býti ani odměny ani trestu (ač se o tom mluví str. 192.), tím méně trestu smrti. Co jest účelem žití lidského? Štěstí, blaho, nezávislost. Dosáhne toho každý? Málo kdo, málo kdy. Osud, náhoda, slabost zničí často nejkrásnější naděje. A což je těm samostatným charakterům a vyvinutým individuím příjemno, blaze v tom boji o život? Nikoliv, právě oni nejméně dosahují štěstí a nezávislosti, ačkoliv účelem života není ani žal ani hoře.

Odtud povšechný ten cit trpkosti a sklamání v životě lidí; povšechný názor světa: pessimismus; jediná pomoc i spása i rada: resignace, t. j. puštění všech nadějí, zoufání. (O. p.) *L. Šolc.*

Přehled dějin literatury řecké. Se zvláštním zřetelem k žákům středních škol napsal *Gabriel Šuran,* professor gymnasia roudnického. V Praze 1892.

Touto knížkou se spisovatel jak učitelům, tak i žákům, zejména abiturientům ku zkoušce maturitní se připravujícím velice zavděčil. Takové knížky potřebujeme jak soli. Kdo připravoval abiturienty k maturitní zkoušce z filologie, ví, co to stojí práce, mají-li se na př. jen literarní data (o realiích ani nemluvě), jimžto žáci po celé gymnasium učili se příležitostně a úryvkovitě, a jež mají sem tam rozptýlená po různých knihách (úvodech) a poznámkových sešitech — ač mají-li je vůbec, — pravím, mají-li se taková membra disiecta sestaviti v jeden přehledný celek. Co se tu kolikráte musilo zmařiti času zbytečným psaním! Knihou Šuranovou to přestává. Gymnasista, zejména pak abiturient má tu vše, čeho z literatury řecké potřebuje, a má to bez psaní, a sestaveno tak krásně, stručně, jasně a přehledně, jak jen si možno přáti. Teď již si těch věcí žák sám psáti nemusí — literarní kollektanea řecká mohou tedy teď úplně, buď z valné části přestati — bez toho se podle těch článků v »Kroku« uveřejněných zdá, že myšlenka kollektaneí nebyla všude dobře pochopena a prováděna.

Užíváním knihy Šuranovy získá se času a ulehčí se žákům i učitelům.

Když uvážíme, jakou, řekněme, spoustu takových pomůcek má ve své literatuře gymnasista německý — jen si vybrat! —, a jak náš žák do nedávna neměl téměř ničeho, tak že, chtěl-li přece něco mít, byl nucen kupovati věci německé, vidíme, kolik nám ještě v této příčině dohánětí! A proto s chutí do práce. Ještě podobný přehled literatury římské, pak stručný přehled řeckých a římských realií, a náš gymnasista bude míti aspoň to nejnutnější.

Šuranova knížka vyniká též tím, že podává též výsledky badání nového, ba i nejnovějšího. Spisovatel sám to praví v předmluvě, a referent u nejednoho auktora s radostí pozoroval, že tomu skutečně tak. I z toho, co praví, i z toho, co vynechává (na př. u Herodota), to pozorovati. V této příčině jest Šuranův »Přehled« poučný i pro učitele. Co se týče theorie o složení Homerovy Iliady zde hlásané, že by totiž Homer byl měl původně na mysli jedno jednotné a průhledné epos o hněvě Achilleově, obsahující příčinu hněvu Achilleova, jeho následky a jeho usmíření (tak zvanou Achilleis), ale při tom hned, ještě skládaje básně, sám tento plán změnil tím, že tam, kde očekáváme, že Zeus slib daný Thetidě — že Achajští tak dlouho budou poráženi, dokud nedají Achilleovi zadostučinění — splní a na Achajské sesýlati bude strasti, vložil zpěvy B—H, v nichž Achajští vítězí, a tím sám svůj původní plán zhatil a jednotu a průhlednost původního plánu porušil, ježto se zdá, že se po celých šest zpěvů na Diův slib pomstiti Achillea zapomíná — tu jest referent in partibus infidelium. Dobře pravil již Sittl, že úplně rozřešiti otázku homerskou nikdy se nám nepodaří. Co se týče Peisistratovy

redakce Homerových básní, věří Šuran známé tradici, jež dí »Pisistratus primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus,« ač ji ovšem poněkud modifikuje. Sittl tradici o Peisistratově redakci nevěří a prohlašuje celou tu zprávu za legendu, a jeho důvody stojí za uváženou. Ve stati o básnictví lyrickém líbilo se nám, že žáku stále se uvádí na pamět, co o věci zná též z Horatia.

Co se týče jednotlivostí, uvádím jen několik maličkostí, jak se mně při čtení spisu namanuly. Na str. 48. jest »Apomnemoneumata Sokratus« přeloženo »Paměti Sokratovy« místo »Paměti *o* Sokratovi« (gen. obi.). — Výraz »písně bytové« (str. 1.) není dosti jasný. — »Kniha se rozpadá na čtyry části« (str. 4.), lze dle Bartoše toliko říci o knize špatně vázané; správně mluvíme: kniha se dělí. — »Platiti za nejučenějšího muže své doby« (str. 86.) nesprávně místo »pokládán býti,« »jmín býti.« Místo »obmezovati se na« (str. 64.) lépe »přestávati na.« Spisovatel píše stále: Archilochos kvetl okolo r. 650. (str. 15.), Aristarchos kvetl okolo r. 155. př. Kr., jeho květ (místo »mužný věk«) spadá k r. (str. 12.) atd. Jest to správně po česku? — Na str. 43. našel referent místo, jež jest doslovně přejato z jeho pojednání o Herodotovi, není však jako citat označeno. *Jan Korec.*

Sebrané spisy Františky Stránecké. Pořádá Fr. Dlouhý. S podobiznou a životopisem spisovatelčiným. Díl I. Povídky, obrazy a črty. Svazek 2. Ve Velkém Meziříčí 1891. Nakl. J. F. Šašek. Šaškovy „Moravské bibl.“ dílo XLIV.

Přijde-li dnes někdo z krajiny pokročilé na Moravu, zvláště do kraje zachovalejšího, podál ruchu světského ležícího, velmi se podiví, vida v neděli o službách Božích, když chrám Páně lidem přeplněn jest, nábožné křesťany, zvláště ženské a osoby starší, venku před kostelem a kolem kostela třebas po celou mši svatou klečeti v dešti na mokrých kamenech; neméně podiví se turista přespavší noc ve vsi někde pod Radhoštěm, když ve všední den ráno zaklepav hospodský k němu vstoupí a přeje dobrého jitra po stručné otázce: »A což, do kostela nepudete?« odvádí si svého hostě do kostela na ranní. A přece jest to týž člověk, pod jehož krovem chasa (a u chasy té je z čerstva křivák z holínky ven) skoro do půlnoci popíjela kořalky, zpívajíc hlučným a hrubým hlasem zbojnické a vojenské písně. V pokročilém kraji jedná se dle zásady: »U nás dnes se nešidí, u nás jen se vydělává,« a když pracovný lid v létě na polích krade svému i cizímu hospodáři, mezi sebou bez ostychu omlouvá se a vybízí se slovy: »Ruka Páně otevřena.« U samé vsi za bílého dne dějí se loupežné vraždy ve kraji hustě obydleném. A lid ten žije si dobře, v ničem pánům nezadá. Proti tomu v moravských horách život svůj svěříš dvěma chlapům otrhaným, aby tě vedli přes hory a lesy po celý den od rána do večera, kde po celé hodiny ani živé duše nepotkáš, a nenapadne tě, aby ti lidé tobě ublížiti mohli. A přece nouze lidí těch tak veliká jest, že prostřed léta mrou hlady,

nemajíce ani mléka dětem ani sobě sýra, a za kusem chleba, jenž byl asi za 3 kr., takový otrhanec, když jej cestou ztratil, běžel úprkem zpátky lesem čtvrť hodiny a hledal, dokud ho nenašel. — Proč to vše tuto povídáme? Protože lid moravský, jehož zpátečnictví v Čechách každé dítě se posmívá, v povaze své má hluboce zakořeněn jeden rys mohutný, veliký a úctu vzbuzující — nábožnost a náboženství. Někdo odbude nás posměškem, jak ono dítě, říkající po starých, že na Moravě jsou ve všem zpátky; bude v tom spatřovati leda účinky klerikalismu. Ale neprávem. Slušíť ve věci té dobře rozeznávati. Což pak ruský bohatýr, jenž uslyšev, že pohanský car chce vypraviti se na svatou Rus, že chce církve Boží rozbořit a na dým pustit, bohatýr, jenž pro slávu Boží a matičku Moskvu bělokamennou se silou pohanskou dá se v boj na život a na smrt — jest on snad také klerikalem? Toť náboženství ve své mohutnosti velebné a vznešené. A podobného cosi vane k nám z povahy lidu moravského, jak ji zachytila v povídkách svých Stránecká. Spatřujeme v tom veliké účinky velikých příčin. Žid po dnešní den jest věrným výrazem zjevení Jehova; římské: civis Romanus sum, svědčí, že Říman cítil se docela jinak občanem stojícím pod ochranou nejlepších zákonů světa, než potulný Skyth, divoký Parth nebo příslušník kmene Massagetův. Rovněž má se s velikým společenstvem náboženským celé národy v sobě pojímajícím. Náboženství, jež církev hlásá, stalo se lidu moravskému náboženstvím národním a vžilo se veň tak, že s povahou jeho úplně srostlo. Lid naplněný touto věrou, tímto přesvědčením, v povinnostech náboženských nespatřuje nijakého břemene, nýbrž svou čest, kostel a správce duchovní jsou jemu mocnostmi, příkazy jejich živoucím právem a zákonem; kostelní nebo církevní řád jsou pravidlem jeho života, jako vojínovi reglement; není tam smutného rozdvojení mezi člověkem a příkazy náboženskými, nýbrž on jest jimi proniknut, on nezná vážnějších nad ně, jelikož jsou částkou jeho bytosti a plynou mu přímo ze srdce. Náboženství není mu pouhou formou, nýbrž mocností, jež jemu povinnosti ukládá, ale navzájem vzácná práva dává a mocné ochrany poskytuje. Církev jest lidu tomu státem.[1]) Odtud ta kázeň, vyplývající z plného vědomí odměny a trestu, požívání práv a zbavení všeho práva, odtud ta znalost řádu církevního, šetření zavedených obřadův a obyčejů stávajících, svěcení svátků, konání slavností, průvodů, modliteb, jak Bohu milo a jím i Církví přikázáno jest. Zkrátka náboženství žije tam životem skutečným; křesťanství přizpůsobilo se přirozené povaze lidu, a jsouc jím úplně zažito, stalo se jeho náboženstvím národním, jehož nejužším vnějším útvarem jest kostel a v obvodu jeho velící pastýř duchovní. Ze života tohoto lidu obrázky podává přítomný svazek spisů Fr. Stránecké. Jednu námitku slyšíme tu s mnohých stran přesvědčených o zpátečnictví a klerikalním tmářství

[1]) Organisace náboženská jest podmínkou a základem organisace státní. Nebylo by možno v tomto houževnatém lpění na „kostelním řádu“ spatřovati vzpomínku na mohutný organismus politický po širých krajinách těchto kdysi rozložený?

Moravy. »Jak že, takový života způsob má býti životem v pravdě národním, slovanským, českým?« Tvrdíme, že jest. Pravda sice, že při ethnickém náboženství přírodním a při církevním jazyce slovanském národní ráz na venek byl by snad i zračitější; avšak ono nesrovnává se s pojmem evropské civilisace, obřad latinský pak jest výsledkem historického vývoje, aniž dotýká se podstaty věci. Myslíme, že pravoslaví se svou civilisací řecko-byzantinskou se stanoviska národního i při slovanském jazyce obřadním není o mnoho výraznější než náboženství katolické lidu moravského, jak jej vylíčila Fr. Stránecká. Tolik směle vyznáváme, že neznáme, co by křesťansko-národnímu typu v ruských bylinách bližším a podobnějším bylo než postavy a povahy, ba všechen život moravského lidu v těchto povídkách. (O. p.)

L. Šolc.

Fr. X. Svoboda: **Směry života.** Činohra o třech jednáních. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. „Repertoir českých divadel" XXIX. Str. 81. Cena 50 kr.

Děj jest tento: Antonín Černý, právník, jest synem chudičkých rodičů, kteří poslední zbytek svého jmění, chalupu a kousek toho dobytka, prodali, aby syn jejich dostudovati a zkoušky udělati mohl; doufajíť, že potom u něho na stará leta živi budou. Antonín studuje pilně a za měsíc má míti poslední zkoušku. K pilnosti dobrosrdečného mladíka nabádá láska; miluje Boženu, sličnou dceru své stravovatelky vdovy Soukupové. Ale kdežto nezkušený mladík vrchol štěstí a pravé dobro spatřoval v tom, aby člověk pracoval pro toho, koho miluje, a všemožně staral se o to učiniti jej šťastným, Božena, která se vydařila po své sobecké a chtivé mamince, nemá porozumění pro lásku a smýšlení Antonínovo, a užije nejbližší příležitosti paní Soukupovou obratně přitáhnuté, aby se bohatě vdala. Oklamaný, nešťastný Antonín ztratil všecku mysl a hýřením utrácí poslední groš, který mu rodiče posílají na zkoušku. V takových okolnostech najde Antonína přítel Malík, kterého byl onen za šťastnějších dnů výrokem, že studuje za tím účelem, aby šťastnou učinil osobu milovanou, hlavně však pro radost svých starých rodičův, od lehkomyslného života k pořádné práci zpět přivedl. On ujme se bloudícího přítele, a když Soukupová mu dá výpověď, přijme ho k sobě do bytu a věrně mu stojí po boku v těžké chvíli, když Božena má svatbu. Tak zastihnou syna svého ubozí rodiče, kteří prodavše poslední, přicházejí za synem v domnění, že už jest doktorem. Tu čeká syna i rodiče největší strázeň. Ale syn podporován jsa věrným přítelem, vzpamatuje se, a vyznav se rodičům z poblouzení svého, vrátí se rozhodně a odhodlaně na pravou cestu.

Jak patrno, děj vzat jest plným tokem z českého, pražského, tedy z národního života. Postavy jsou všecky typické a spisovatel, jenž nikterak není počátečníkem, rozhodné nadání své osvědčil tím, že nám je jako živé před oči postavil. Odehrává se tu na jevišti kus pravého českého života. Směr kusu, v souhlasu s heslem, jež spis. v čelo mu postavil, totiž: »Pravdivé, ale k povznesení« jest zdravý a jistě nemálo přispěl k tomu, že činohra tato rázem získala si

srdce divákův a hned při prvním provozování dobyla rozhodného úspěchu. Dramatem národním v plném slova smyslu kus tento ovšem zváti nelze; jestiť látka jeho příliš omezena, rozhledu příliš těsného a významem svým nedostupuje nikterak výše našeho života národního. Tolik však možno říci bezpečně, že jest novým, a to cenným příspěvkem v řadě oněch skladeb, jimiž naše individualita národní se vtěluje a vyráží, jimiž našemu sebevědomí a sebepoznání národnímu názorných pomůcek a dokladů se dostává, a co se spisovatele samého týče, pěknou poskytuje naději, že on časem svým i onoho vyššího úkolu se zdarem se uchopí. *L. Šolc.*

Knihovna lidu a mládeže.

Hlasy katolického spolku tiskového. R. 1892. Č. 1. „Jošt z Rosenberka a jeho doba.“ Složil *Frà Josef Hamršmíd* Ord. Melit. V Praze. Nákl. katolického spolku tiskového. Str. 119. Cena 40 kr.

Za důležitým účelem sestoupili se r. 1891. někteří přátelé dějin v Praze ve kroužek historický. Obrali si za úkol pěstovati vědu historickou vůbec, zvláště pak, aby oživili památku mužů ve vlasti naší o víru zasloužilých. V kroužku tomto vzniknul i spis »Jošt z Rosenberka a jeho doba.«

Spisovatel vypisuje dobu krále Jiřího z Poděbrad, o níž již tolik psáno, a o níž se vždy ještě úsudky rozcházejí. Jedni vidí ve slavném Jiřím vzor panovníka, skvělými barvami jej líčí a slaví, vší zase zlobou stíhajíce papeže, kteří proti Jiřímu dokračovali, — druzí zase snižují Jiřího přes míru dokazujíce, že byl křivopřísežníkem a že zištnými záměry se obíral. Málo kde setkáváme se s úsudkem spravedlivým, obyčejně — a to i u předních našich spisovatelů historických — stále se v době té obviňují papežové, kteří jsou strannicky líčeni. Jakoby každý spisovatel náš musil, kde běží o papeže, vyličovati vše jen temně, jakoby líce žádného ani nebylo. Že není to spravedlivým, ukazuje soudnému čtenáři i spis Hamršmídův.

Spisovatel nevypravuje téměř ani svými slovy, dává pramenům mluviti. Cituje obšírně, nevybíraje si, co by se mu líbilo, nýbrž uvádí vše tak, jak se sběhlo. Pokládáme-li to za přednost, na druhé straně popříti nelze, že sloh takový vadí zvláště čtenářům v dějinách nezběhlým, že leckde nemají řádné spojitosti a souvislosti, že jim zůstávají místa důležitá temnými. Tak tomu jest i ve spisu tomto. Spisovatel měl leccos vysvětliti, raději ještě obšírněji běh dějinný vykládati, aby fakta historická ozřejměla. Dokladův udávati k tomuto mínění svému nebudeme, jestiť zajisté sám spisovatel sobě povědom, že snad až přes příliš přihlížel ke znění pramenů. Proto však jest také spis tento důležitosti veliké a hodil by se více do sbírky vědecké než do této. Zasluhuje, aby byl čten, aby o něm se uvažovalo jako o vážném díle vědeckém, aby srovnával se s jinými spisy dobou tou se obírajícími. Není to snad kus práce zbytečné; jest to pilná snůška pramenů důležitých, které podány

jsou v celosti své, a které zasluhují studia. Pak zajisté nenapíše se tak mnohý ukvapený výrok o osobách doby té a o tehdejších bězích dějinných, pak objeví se, že i hrdinové národní přece jen jsou lidé omylni, že jednání jejich je v přímém odporu s jejich povahou. S úsudky p. spisovatelovými souhlasíme, poněvadž jsou oprávněné. Běželoť mu především o spravedlnost. Jak v líčení poměru krále Jiřího ke katolické církvi, tak biskupa Jošta ke králi, papeži i Vratislavským vede si všude nejvýše nestranně. Skutky tu mluví, ty vypisuje věrně nevkládaje osobám jednajícím žádných vymyšlených pohnutek, nezastíraje jejich jednání a nevtíraje čtenáři vlastního názoru.

Něčeho bychom si však u spisu tohoto přáli. Zajisté lépe by bylo, kdyby doklady byly uvedeny vždy pod čárou a nikoli v textu. Dobře by také bylo, kdyby v textu důležitější místa byla vytištěna tiskem proloženým — bylo by to přehlednějším. Rejstřík osobní a věcný na konci také byl by žádoucím. *Jan Tenora.*

Čís. 2. „Šichtářka.“ Obraz ze života dělnického. Napsal *Alois Dostál.* Str. 71.

Šichtářky při uhelných dolech jsou dělnice z pravidla zaměstnané nakládáním uhlí a odklízením mouru (prachového uhlí). Jsou placeny od »šichty,« odtud jejich pojmenování. Za takovou dělnici přijata v uhelných horách Srlinských mladá dívka, Karolina Zavadilova. Byla před tím ve službě, ale, když otec její stal se k těžší práci neschopným, opustila výhodnou službu a stala se šichtářkou, aby rodinu dosti četnou mohla vydatněji podporovati větším výdělkem. Lišíc se jak mladistvým věkem, tak chováním a pilností od ostatních dělnic, nezůstala nepovšimnuta od nového mladého báňského měřiče Kašovce, vůbec »panem assistentem« zvaného, který pro svou vlídnost a všestrannou přičinlivost pro blaho dělnictva stal se záhy oblíbeným. Tento, poznav šlechetný úmysl Karlin, že totiž z lásky k otci a rodině přijala práci tak obtížnou, dával jí příležitost, aby mohla větší mzdou rodině své ve starostech ulehčovati, a vůbec jí prokazoval obzvláštní pozornost a přízeň, chovaje se však vždy k mladé dívce tak, že neměla žádné příčiny jemu nedůvěřovati; sama chovala ke Kašovci jako představenému a svému dobrodinci vždy jen úctu a vděčnost. Ovšem našli se někteří lidé, kteří se domnívali, že chudá šichtářka Karla stala se vyvolenou pana assistenta, a zvláště to byl Václav Dubec, kterému chování Kašovcova ke Karle nebylo vhod. Vždyť on dělal si naději, že Karla bude jeho ženou; počal žárliti a Karle vytýkati. Karla však poučuje Dubce, jak neprávě soudí a radí jemu, aby zanechal jen dříve lehkomyslného života, jakému se po nějaký již čas posud oddával, jinak že by se jeho musila skutečně zříci. Když byl Dubec trestán, sama se jeho zastávala u p. assistenta, který věda o poměru jejím k Dubci, přání Karlinu všemožně snažil se vyhověti a sám se o to přičiňoval, aby Dubce na lepší cestu přivedl. Jednoho dne skutečně zpozoroval p. assistent na Dubci, že se již poznal a změnil; ještě téhož dne, setkav se s Karlou, těšil ji

nadějí, že s Dubcem bude snad již co nejdříve úplně spokojena. To byl poslední šlechetný skutek p. assistentův a jeho poslední setkání s Karlou. Druhého dne nalezen p. assistent Kašovec mrtev v odklizu pod drahou. Hádáno od některých, že ze žárlivosti byl svržen dolů od Dubce, který proto i zatčen. Byla-li Karla smrtí Kašovcovou bolestně dojata, zvýšen její bol podezřením o Dubci roztrušovaným tak mocně, že upadla do těžké nemoci. Vyšetřováním se však zjistilo, že Dubec nevinen, a že p. assistent náhodou sklouznuv s dráhy spadl. Na památku smutné události postaven na místě neštěstí kříž, jejž často navštěvovala pak Karla, z nemoci se zotavivší. Tam následoval ji pak často i Dubec již úplně polepšený. Nyní ukázal se již hodným Karly, která nezdráhala se svoliti ke sňatku proto, že bylo vůlí Kašovcovou, že hleděl smířiti oba a dbal napravení Dubcova.

Č. 2b. „Bez stávky.“ Dělnický obraz. Napsal *Alois Dostál.*

V době, kdy počaly se rozšiřovati stávky, v Heřmanských uhelných dolech ku stávce přece nedošlo. Vždyť neměli tamější horníci také žádné příčiny. Hlavní majitel dolů, baron Sezemský, založil celou správu na základech křesťanských, dával slušný plat, přísně k tomu přihlížel, aby jenom slušní lidé, svědomité úřednictvo, pořádné dělnictvo jeho hory zaměstnávalo, a dbal všemožně o blaho svých podřízených. Když i pak někteří dělníci, ponoukáni socialistickými listy a hlavně dělníkem Loukotou, počali si dodávati chuti ku stávce, nenalezli u velké většiny sluchu. Všude jinde stávkovali, jen v Heřmanově se stále pracovalo. Tu přišel dopis ze sousedních hor, kde havíři velmi moudře Heřmanským vyložili, že tito jim velice škodí tím, že nestávkují, poněvadž jejich ředitelství pro své zákazníky od Heřmanských uhlí objednává, a tak že jim spravedlivá stávka nepomáhá; i prosili Heřmanské, aby také stávkovali a tak svým bratrům k jejich právům dopomohli. Takový dopis stál za uváženou. Požadavek bratří jest spravedliv, a sluší se, aby z křesťanské lásky jim stávkou pomohli; budou-li však stávkovati, uškodí tím správě dolů, od níž nikomu se neděje křivda. I rozhodli se upřímně oznámiti svým představeným, jak se věci mají. A správa dolů nyní i zde dokázala, že spočívá na pravých základech řešíc otázku dělnickou dle zásad lásky křesťanské. Aby bylo spomoženo dělníkům jinde stávkujícím, sama ustanovila, aby v dolech na nějaký čas se přestalo kopati a neprodávalo se nikomu jinému uhlí, než starým zákazníkům. Havíři zatím měli býti zaměstnáni při jiných povrchních pracích, a kdyby stávky ještě nepřestaly, měli pak pracovati do zásoby. Tak zůstal Heřmanov bez stávky, a bylo by bez stávky všude, kdyby všude poměry mezi zaměstnávatelem a dělnictvem byly založeny na základech křesťanské lásky jako v Heřmanově.

Obě povídky sepsané od osvědčeného znalce poměrů dělnických budou zajímavou a poučnou četbou předně dělníkům samým, jmenovitě havířským, ale i ostatní čtenáři mile pobaví a poučí se obrazy tak případně líčenými. Zdařilejší jest obraz druhý »Bez stávky.« Při

čtení prvé povídky zdá se i samému čtenáři, že p. assistent přece si Karlu nadchází a tím sám příčinu k žárlivosti dává; v povaze Karlině je cosi podivného. Výrazy vyfáral (str. 34.) a fáral (str. 45.) jsou snad známy horníkům, sotva však čtenářům mimo hory. *Fr. Pospíšil.*

B. Klimšová: **Rodinná skřínka.** Pohádka veršem. Urbánkovy „Ústřední knihovny pro českou mládež“ č. 43. Str. 32. Cena 10 kr.

Plynným veršem vypravuje Klimšová prostý příběh o třech, z chudého rybáře zrozených synech, z nichž dva ve světě zbohatnuvše zpyšněli a znešvařili se, třetí sice zůstal chudým, ale zachoval si láskou i vděčností planoucí srdce k památce chudého otce i ke bratřím a pokouší se usmířiti je. Ale vypravování samo mohlo býti průzračnější, živější a řekněme krátce — srozumitelnější jak slohem, tak slovy. Právě pohádkami veršovanými pěvcem povolaným bylo snad lze navnazovati mládež k četbě básnické, jež je jí sic velmi málo po chuti.

Na str. 5. „podmurně se kloní skály.“ Str. 6. „modlí se napodoben stínu horstva.“ Str. 10. „pod pařezem doupným.“ Str. 11. „Z rozkoše jen v prázdné chvíli srovnati vyhlédnu si v skalách supa.“ Str. 15. „Z druhé varem přilij k tomu.“ Str. 16. „Co uvidíš v třetí hoře živého, to žádej roučí.“ Str. 21. „Synu moji! synu drazí!“ Kromě těchto míst nesrozumitelných, pokud se týká nesprávných, není co vytýkati; spisek tedy jinak nezávadný. *n.*

Z jihu. Tré povídek od *F. J. Andrlíka.* Ve Velkém Meziříčí 1891. Nakl. J. F. Šašek. Šaškovy „Moravské bibl.“ dílo 42. Str. 298.

F. J. Andrlík jest znám jako dovedný spisovatel pro školní a odrostlejší mládež. Vypravovatelská obratnost, se kterou setkáváme se v jeho spisech pro mládež, dodává poutavosti i jeho povídkám »Z jihu.« Ve všech třech povídkách — co asi přimělo spisovatele pojmenovati je »Z jihu« — popisuje život mezi jihoslovanskými Turky. Prvá povídka »Na prahu edenu« podává nám Turky po stránce jejich citové, rozestírajíc před námi nejtajnější záhyby srdce zamilovaného Hišara do vznešené Turkyně Aminy. Jinak jest to praobyčejná historie dvou zamilovaných, kteří po rozličných překážkách a zkouškách konečně se vezmou. Sloh jest pěkný, květnatý, letoře národů východních přizpůsobený. Vypravování jakož i děj jest tu a tam příliš rozvláčný a romantikou přesycený. — V povídce »Kříž a půlměsíc« předvádí nám výjevy ze života »ráje« bulharské, týrané svéřepými Turky a končí jejím osvobozením — válkou rusko-tureckou v r. 1879. Pozorujeme-li »Kříž a půlměsíc« jakožto celek, tož povídkou vlastně není; jest to pouhá řada obrázků, seskupená kolem jedné osoby, Ivana Voroščeva. Popisy a krajinomalby jsou na některých místech velmi poetické; tak na př. apostrofa na Starou Planinu, kde odehrává se počátek povídky. Povahy jsou nakresleny jen zběžně a proto příliš neurčity. — Třetí povídka »Z pamětí bosenského kmeta« jest nejzdařilejší. Kmet Savrič má dceru Dorinu a dva syny. Dorina odešla do služby k begovi. Zde setká se s ní nájemce begův Achmet a chce ji lichotivými slovy pohnouti, aby se stala jeho ženou. Když se mu to nepovedlo, dal

ji odvésti násilím a lstí. Bratři i s otcem i s begem marně po ní pátrají. Mezi tím utiskovaná »ráje« se vzbouřila. Hajduci, mezi nimiž jsou Savrič s oběma syny, činí Turkům citelné škody. Tu však Dorina vzkázala bratřím, že ji vězní Achmet v Gradině »v třetím domě pod novou džamií.« Bratři vypraví se, aby ji osvobodili, což se jim též podaří. Děj plyne zvolna a souměrně. Vypravování jest plynné. Toliko povahokresby jako v předešlé povídce i v této jsou na některých místech neúplně provedeny.

Jazyk jest správný mimo některá nedopatření, na př. str. 107. »stříbrnými pruhami.« Frase »státi na svobodné noze« (str. 235.) je trochu silný germanismus. Jinak lze povídky »Z jihu« připustiti do knihoven pro lid. *J. Malota.*

Přítel domoviny. R. VII. č. 4. „Otcova krev.“ Kus vesnické kroniky. Napsal *Václav Špaček.* — „Na hradě Červenohorském.“ Histor. povídka z 15. století. Napsal *K. J. Pleskač.* V Praze 1891. Str. 208.

»Otcova krev« nepatří mezi nejlepší práce spisovatelovy, ale přece bude dobrou stravou čtenáři, jenž s pozorností sledovati bude život opuštěného sirotka Jáchyma, rozumem příliš neprospívajícího, až do jeho tragického konce, kdy ve vodě končí běh svůj. Jáchymova povaha líčena od útlého věku s podrobností, jak se choval hoch u pěstouna, ve škole, jak vznikala v něm láska k dceři pěstounově Kačence, poznamenána při povaze mocná vášeň, zděděná po otci (odtud název), která schvátí samovraždou nepříčetného Jáchyma do hrobu. Povahopis Jáchymův jest předností malého tohoto romanu, k němuž můžeme připočísti prostý sloh a znalost venkovského života.

Připojenou historickou povídku »Na hradě Červenohorském,« váženou z 15. století, sepsal K. J. Pleskač podle pravidel od četných belletristů našich přijatých a uznaných a po většině užívaných, totiž husity vychvalovati jako vzory vší dokonalosti, katolíky té doby tupiti jako největší vyvrhel společnosti lidské, takovou látku pak okrášliti přeplněnou řečí, frasemi všeho druhu, a kde je málo myšlenek, dělati několik teček atd. Pleskač přidržel se horší methody, husitu Bohuše ozářil nimbem dokonalosti husitské a mladého Červenohorského — katolíka, jakožto zástupce katolicismu, oblekl do šatů ďábelských. *J. Vyhlídal.*

České spisy pro mládež. Čís. 27. „Rezedky.“ Sbírka drobných básní pro českou mládež. Sepsala *E. Krásnohorská.* S obrázkem. V Praze 1892. Nakl. A. Storch. Str. 94. Cena 70 kr.

Již několikráte jsme se zmínili, že vadou je vydávati pro děti sbírky básní stejného druhu, ať jsou rázu veselého či smutného, ať vzbuzují city vlastenecké či mysl k Bohu obracejí, nýbrž že záhodno je básně různých směrů střídati, aby se nestaly jednotvárnými, unavujícími. Rozmanitost baví každého a děti zvláště. Přítomná sbírka vyhovuje tomuto přání, a proto je nám dvojnásobně milou. Střídají se v ní lahodně básně zbožné a vlastenecké s veselými, popisné a výpravné s poučnými a po delších následují zase básně kratší. Všech

básní je 31. K nim připojeny jsou rýmované hádanky a šarady; těch je 23. Básně psány jsou slohem lehkým a slovy milými a lahodnými. Jak roztomile zní na př. báseň »Štípaná hubička,« kterou dala Hanička malinkému Slávkovi, jehož opatrovala. Uvedu aspoň 3 sloky:

Štípaná hubička
štípla jak včelička,
dala ji upřímně
Slávkovi Hanička.

Až od té hubičky
tekly mu slzičky,
pláč jeho hlaholil
jako hlas trubičky.

„Slávku můj maličký,
utři si očičky,
hleď, jak máš růžové
štípané tváříčky!“

Pěkná rýmovaná bájka »Králík« je zároveň satirická a tak prostá, že satiře i děti porozumí a se zasmějí. — Hádanky a šarady nejsou pouhými rýmovačkami, s jakými se často v jiných sbírkách setkáváme. Spisovatelka vhodně ukázala, že i hádanka může býti přioděna pěknějším rouchem básnickým. Některé hádanky jsou však dosti těžké a hodí se jen pro žáky nejstarší. Sama spisovatelka napsala nad poslední »Tvrdý oříšek.« — Na str. 46. čteme: »Za uši jej (králíka) zdvihl jednou pěstí...« Pěstí zabíti králíka možno, ale zdvihnouti ne.

»Rezedky« hodí se velmi dobře do školních knihoven pro žáky druhého a třetího stupně.

Čís. 29. „Pro vlast a bratry.“ Původní povídka z pamětí černohorských. Napsal *F. J. Andrlík.* S barvotiskovým obrázkem. Str. 74. Cena 50 kr.

Snad proto, že Černá Hora označena je na mapě nepatrným průžkem, že je to zemička neveliká, to je snad příčinou, že o ní bohužel naši žáci velmi, velmi málo vědí, ale o divokých Indiánech znají za to mnoho příběhův, o nichž se dočetli z knih pro »československou« mládež napsaných. — Jsme věru rádi, že p. spisovatel uvádí čtenáře do zemí dávných i nynějších hrdin, v níž co jun a muž, to rek a bohatýr. Snad nastanou již nyní doby, kdy spisovatelé pomíjejíce obyvatel Afriky a Ameriky vypravovati žákům budou o bratrech Srbech, Bulharech, Rusech, Polácích a jiných Slovanech. Jak mohou žáci ctíti a milovati toho, koho neznají?

Hrdinou výše naznačené povídky je mladý Černohorec Luka, syn Sefory Vorodiče, který se v četných bitvách s Turky za svobodu bratrů Hercegovců vyznamenal. Když surový Turci křesťany v Hercegovině týrati a olupovati nepřestávali, a když ještě sultan opovážil se nabídnouti knížeti černohorskému Nikolovi část území tureckého, pakli by přinutil Hercegovce k dřívější poslušnosti, překypěla míra trpělivosti knížeti i všemu národu, jenž hlasitě volal do boje proti krutým nepřátelům, a Černá Hora ku konci června r. 1876. vypověděla Turecku válku.

Za velikého jásotu uvítali chrabří Černohorci tato prohlášení a dočkati se ani nemohli, kdy potáhnou na Turka. Tak nadšení byli bojovati za svobodu svých ujařmených bratří! Jaký div, že nadšenost jejich korunována byla tím nejskvělejším výsledkem.

Čtenář po přečtení povídky té musí nabýti lásky a vážnosti k tak obětavému a chrabrému národu, jakým byli, jsou a bohda i

budou Černohorci, a tím spíše k nim zahoří, že jsou Slovany a tudíž našimi bratry.

Pan spisovatel s prospěchem užívá místy černohorských i tureckých názvův a některých známějších jmen, která pak pod čárou vysvětluje. Povídka je velmi poutavá i poučná. Vůbec přiznati musíme, že ze všech knihoven a spisů pro mládež líbí se nám jak obsahem tak i formou nejvíce »České spisy pro mládež,« jichž vyšlo již 29 čísel. Všechny spisy ve sbírce této vydané jsou znalci prozkoumány a výborem okresní konference učitelské v Praze schváleny.

Povídku »Pro vlast a bratry« odporučujeme vřele do školních knihoven pro žáky třetího stupně a pro mládež studující. *J. Horák.*

Besedy mládeže. Svazek 278. „Milada.“ „Rozum a srdce.“ Povídky od *Jana Miloty.* Se 2 obrázky. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 84. Cena 30 kr.

Obě povídky jsou směru vychovatelského. V prvé vítězí vychování domácí nad vychováním panským a velkoměstským, skromnost nad nafouklostí. Povídka druhá dokazuje, že nemusí míti člověk bystrého rozumu a dobrých vloh, aby byl dobrým a dokonalým, ale čeho je k tomu nejvíce potřebí, je dobré a šlechetné srdce. Olga v povídce té, dívka zmrzačená, ale citlivého a jemného srdce a šlechetné mysli, více se každému zamlouvá než bratr její Emil, student pilný, rozumu bystrého, ale srdce k rodičům chladnějšího. Útlocitné srdce vítězí tu nad rozumem bystrým i nad vlohami a pilností, kteréžto ctnosti bez dostatečné lásky k rodičům zdají se mrtvými sochami. Láska a jemný cit by je oživily a lesku dodaly.

Směr povídek je dobrý, ale provedení mohlo méně poučovati a více vypravovati. Zásady slečny vychovatelky se nám nelíbí. Jednání i řeč 14leté Milady je příliš vážná vzdor tomu, že ji sám pan spisovatel popisuje s vážnou tváří a rozumnými zraky (?). — Knížka ta hodí se do školních knihoven pro druhý stupeň. *J. Horák.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročn. II. (1873) č. 5. a 6. a ročn. III. (1873/4) č. 1. a 2. „Svěřenský statek.“ Roman. Ze švedského *Emilie Flygaré-Carlénové.* Str. 726.

Nevšední čtoucího trpělivosti vyžadující roman tento uvádí nás do salonů šlechty švedské se všemi skvělými i temnými jejích stránkami.

Dvé dcer odchoval baron Ebrand na krásném zámku Tyringsholmu: Evženii a Ebbu. Manžel Evženie, plukovník na odpočinku, nemá snahy na nic více, než aby synu svému Klasu Malchusovi získal Tyringsholm, při čemž, ano rozhodovalo prvorozenství dítek Evženie a Ebby, ani klamu se neštítil. Tím stalo se, že major, manžel Ebby, s rodinou svou odkázán na chudší sice, za to však útulný Tjelstorp. Však hle! všechna snaha plukovníkova marna. Podivínský synáček Klas Malchus nejraději prodlévá v domku spanilé dcery kapelníkovy a přes všechny ústrky dobrodružných hostí, všechno úsilí rodičů svých zůstává věren úmyslu svému. Ani dcera plukovníkova Isabela

není na radost rodu svého: sklíčena skrývanou nemocí nevýlečitelnou, umírá znenáhla opatrovaná od milého svého sestřence Richarda, kterého plukovník povolal, aby řídil hospodářství rozsáhlých statků na Tyringsholmu. Zatím Richard na cestě úrazu došel a zraněný donesen do domu generala, jehož dcera Hedvika již dávno Klasu Malchusovi plukovníkem za manželku vyhlídnuta byla. Lékařem Maningem, Richarda náhodou léčícím, vyšel celý podvod při narození Klasa spáchaný na jevo. Plukovník na zprávu tu raněn mrtvicí, a Klas Malchus dostal nyní bez překážek svou Marii za choť. Ovdovělou již mezi tím Hedviku pojal za manželku Richard, jemuž jakožto skutečně prvorozenému synu Ebby Tyringsholm po právu odevzdán. — Z lícní povah zvláště vyniká charakteristika plukovníkova, jeho neustálé horování pro vznešený stav, při čemž někdy přes pláštík uhlazenosti vzdělance vybuchují nezkrocené vášně jeho v celé své nahotě. — Opravy značnějších chyb s jich omluvou seřaděny v předu I. dílu. — Celkem oprávněni jsme ve chvále díla tohoto se uskrovniti. *A. Žáček.*

Paběrky.

K Obraně sbírky prof. Timotheje Hrubého **„Klassikové řečtí a římští“** odpovídají „Filologické listy“ mezi jiným, že pseudonym „J. Novotný“ neznamená prof. Dra. Jos. Krále, nýbrž PhC. R. E. Karrasa. Tím doplňujeme svou poznámku na str. 228.

Literarní zpravodaj, přehled knih a časopisů, vydávaných nákladem J. Otty — bude zasílán odběratelům Ottovým zdarma. Podnik tento, jaké v cizozemsku jsou dávno obvyklé, lze jen schvalovati. Nechválíme však, že mají tu býti uveřejňovány též posudky. Byť si byly sebe nestrannější, list sám přece slouží zpříma vlastně jaksi obchodu, a chce-li pěstovati také kritiku, uvádí ji tím jenom v nevážnost. My bychom spíše za vzor doporučovali podobné zprávy, jaké vydává lipské knihkupectví Teubnerovo: obsahy vyšlých i budoucích děl, rozvrhy jejich, výňatky z předmluv a pod. — beze všeho posuzování.

Jesuité traviči císaře Leopolda — podle Svobodova „Domácího lékaře“ (str. 203.). Nemá-li spisovatel toho jinak užitečného díla spolehlivých pomůcek po ruce, ať raději mlčí o věcech, ve kterých se sám nevyzná. Vždyť takovými historkami nikoho nevyléčí, nehledě k tomu, že lidumilnému úřadu lékařovu velice málo svědčí hojiti sice tělo, otravovati však duši takovou zajisté vážnou a těžkou, ač tak lehkomyslně pronesenou obžalobou, která je lživá; chce-li se pan Svoboda přesvědčiti, že je lživá, má na to nyní Duhrovy Jesuitenfabeln str. 426. nn.

Zprávy.

Rusko. Mezi knihami, které byly vydány „ve prospěch hladovících,“ zvláštní pozornosti zasluhuje „Kniha o knihách,“ jež vyšla redakcí *J. Janžula* za účastenství asi 130 specialistů. Je to jakýsi katalog, opatřený

stručnými, ale dosti jasnými charakteristikami důležitějších knih i článkův. Účelem knihy této bylo, aby podala čtenářům t. zv. vzdělané společnosti, chtějícím doplniti svoje vzdělání, universitní mládeži, chtějící míti po ruce zevrubný seznam učebnic a důležitějších monografií vědeckých, pomůcku, dle níž by se vybírajíce spisy vhodné říditi mohli. Spěšnost, s níž kniha tato byla zformována, zredigována a natištěna (ve 3 měsících) je příčinou četných nedostatků jinak veledůležité knihy této. Tak neuvedeny mnohé veledůležité knihy a články z jednotlivých oborů vědy, jindy uvedeny pouze spisy čistě vědecké, jindy také psané popularně, jindy udán obsah příliš povšechně a nejasně.

„N. V. Gogol i jeho nový životopisec“ nazývá se kritická brošura *F. A. Vitberga* o knize Šenrokově: „Materialy k životopisu Gogola.“ Spisovatel brošury již dříve v „Istoričeském Věstniku“ a teď ve zvláštním spisku ostře vystupuje proti uvedené knize Šenrokově, vytýkaje jí, že nemůže býti nazvána „materialy“ k životopisu, protože větší část její zaujímají výzkumy, studie samého Šenroka; nelze však jí jmenovati ani životopisem, protože je k tomu velice neúplná a nedbale napsána. Šenrok lépe byl by učinil, kdyby nové a zajímavé materialy byl opatřil prostě nevyhnutelnými vysvětlivkami, nepředkládaje si širších plánů, s něž není.

Brošura *Mich. Borina* o „Všeslovanském bratrství“ (Panslavismu) snaží se vysvětliti slovanskou otázku, význam její a ukázati, že panslavismu jsou cizí výbojné snahy, jichž se tolik na Západě bojí. V druhé části spisovatel podává přehled historických dat a úsudků předních učencův o podstatě učení o panslavismu. V části třetí ukazuje na nevyhnutelnost společného všeslovanského literarního jazyka, za jaký ovšem, po jeho mínění, nejlépe by se hodila ruština.

Známý kritik ruský *A. M. Skabičevský,* autor „Historie nejnovější ruské literatury,“ vydal tyto dni knihu o ruské censuře s názvem „Očerki istoriji russkoj cenzury (1700—1863),“ která může býti považována v jisté míře za doplněk jeho „Historie,“ pokud se stýkají v době, o níž jednají, totiž o době let čtyřicátých, padesátých a počátku šedesátých. První tiskárna v Rusku byla založena 1563, byla to ovšem tiskárna carská, proto nebylo žádné censury třeba. Teprv když za Petra I. byly založeny tiskárny soukromé, počala vláda všímati si toho, co se v nich tisklo. Ale zákonův o tisku dosud nebylo a censurních prostředkův užívalo se pouze nahodile. Později dostala se censura do rukou členův akademie věd; počátkem tohoto století vmísilo se v záležitosti censurní ministerstvo policie, konečně ministerstvo národní osvěty. Je známo, že censura ruská nepropustila často knihy, v nichž byla sebe menší narážka na ústavu vládní, na pravoslavnou církev. Zvláštní strohostí vynikala ruská censura v letech třicátých a po r. 1849., tak že poměrný počet knih ročně před r. 1830. vycházejících byl větší, než po roku tom.

Nedávno zemřel v Saratově *Nikolaj Elpidiforovič Petropavlovskij,* známější pod pseud. *Karonin,* v 38. roce věku svého. Karonin náležel k t. zv. „národníkům“ a charakterem povídek svých nejvíce se podobal Zlatovratskému a jiným spisovatelům, kteří se snaží pokud možná národ kresliti ve světlých barvách, kteří hledí vzbuditi sympathii čtenářstva pro lid, vězící dosud

v nevědomosti a chudobě. Stráviv většinu života na venkově zamiloval si lid selský, přilnul k němu upřímným citem, a snažil se týž cit buditi ve svých čtenářích. Své povídky uveřejňoval nejprve v „Otečestven. Zapiskách," později v „Ruské mysli" a „Ruských Vědom.," loni pak je vydal ve 3 sv. Zvláštní pozornost vzbudila povídka „Bojarskaja kolonija" (1890), věnovaná zlobě dne, snahám ruské intelligence oprostiti se, jíti mezi lid, zakládati kolonie a poučovati lid. Poslední povídky jeho nesou na sobě patrné stopy vlivu učení Lva Tolstého. *A. Vrzal.*

Španělsko. Jak jsme se už v „Hl. lit." zmínili, vyvolala povídka P. Luís Colomy „Pequeñeces" pravou bouři v literarních kruzích. Nejenom že přední spisovatelé podrobili přísné kritice hrdinku povídky té, Curritu Albornoz, a i názory spisovatelovy, nýbrž mnozí, aby účinek její paralysovali, podali obrazy života v aristokratických kruzích z jiného příznivějšího hlediska. A z těch prací asi nejpopularnější zůstanou, byť ne právě nejcennější „Menudencias" *Millama. Vincente de la Cruz* dokonce pustil se do veliké novelly, či cyklu novell, jemuž dal nápis „Mas pequeñeces," a první díl nese titulem „El Jesuita." Nechtějíce se s úsudkem ukvapovati počkáme, až vyjde ohlášený druhý svazek „El cuarto Estado." Ale tolik už jest jisto, že P. Luís Coloma vedle pí. Pardo Bazanové a Armanda Palacia Valdésa (nepočítaje arciť v to starých osvědčených dvou spisovatelů: P. Galdosa a J. Perredy) patří k nejoblíbenějším žijícím spisovatelům španělským Doña *E. Pardo Bazanová*, jež byla jednou z nejhorlivějších přispívatelek revue „La España Moderna," založila si roku loňského svůj list „El Teatro crítico," jehož jest vydavatelkou a také jedinou přispívatelkou. Do časopisu (měsíčníku toho) ukládá teď všecky své práce jak belletristické, tak vědecké a kritické. Sic zabývá se ještě souborným vydáním svých děl. V nově, ale jako 2. svazek souborného vydání svých prací, vydala „La Piedra angular" (Uhelný kámen), v kteréžto novelle vykládá své názory o trestním zákonníku a vůbec své ideje o trestuhodnosti zločincově. Kromě toho vydala o sobě studii o P. Luís Colomovi, jež bez odporu jest nejlepším a nejspravedlivějším oceněním jeho prací. Ze studie té poučil by se referent „Národních listů," že „Pequeñeces" nejsou pamfletem, ale první čistě naturalistickou novellou španělskou. Mimo to vydala sbírku kratších povídek, počtem devět, pod názvem „Cuentos escogidos," z nichž však pouze tři: „Milost," „Zločin svobodný" a „Hlavní výhra" poněkud pozoruhodnějšími jsou.

Armando Palacio Valdés, o němž nedávno „Lumír" krátkou zprávu přinesl, vydal povídku „La Fé" (Víra), v níž studuje příznaky a zjevy nevěry a pochybovačnosti u dvou mužů, totiž u kněze a laika. Gil Lastra jest mladičký, milý, cudný, skromný a věřící farářík, jemuž paní peñascoské k farce dopomohly a jež mu platné služby prokazují v plnění jeho pastoračních povinností. Alvaro Montesinos jest šlechtic vzdělaný, ale od přírody macešsky podělený, neboť duše jeho užalářována jest v těle ošklivém a neduživém. Ký div, že v lásce a manželství štěstí nemá?! Žena mu i s dítkem uteče okradši ho také o pěknou summu peněz. Následkem těch zklamání stane se zarytým pessimistou, ba byl by i osobním nepřítelem Boha, kdyby v něho věřil. Náhodou setkají se P. Gil Lastra a šlechtic. Farář snaží se nevěrce obrátiti, ale sám při čtení knih, z kterých ho chtěl přesvědčiti, stane se

pochybovačem. Zápasí s pokušením, a když už už mněl, že mu podlehne, nabude opět víry a v ní pokoje duševního. Třetí osobou důležitější v povídce jest modluše hysterická, Obdulia, jež se šíleně zamiluje do mladého faráře, jemu všeho druhu léčky strojí a konečně v návalu zlosti obžaluje ho z „attentatu na její pannenskost“ a nechá ho odsouditi do vězení. Postava ta, jež skoro polovici novelly zabírá, zdá se nám kromě své otřepanosti na nejvýše protivnou, jež jest na ujmu knize a jež znetvořuje povahu knězovu. P. Gil jest vylíčen jako kněz až přes příliš zaslepený (místy ani pravdě se to nepodobá) k jejím fintám a záměrům. Hlavní ovšem důraz položil autor na postavu a historii Alvara Montesinosa. Povaha jeho jest celkem velmi dobře podána, jen ty jeho filosofické názory jsou náramně mělké. Zdá se, jakoby autor byl nahlédl do filosofických knih teprve, a to jenom povrchně, když začal psáti tuto svou novellu. Vytkli jsme vady, jež však neubírají knize zajímavosti a poutavosti. „La Fé“ není těžkopádná ani ospalá, zvláště v části vypravovatelské, a episoda, totiž příchod manželky Montesinosové, zasluhuje naprosté chvály. Španělští kritikové nad to poukazují, že řeč a sloh „Víry“ jest vybroušenější, jako v žádné jiné novelle jeho. *A. Koudelka.*

Francie. *J. Claretie,* člen francouzské akademie, umí jako H. Malot voliti látky časové, toho mu sotva kdo upře. Sotva že vrtkavé obecenstvo francouzské, recte pařížské, začne tomu neb onomu předsudku, té neb oné ideji holdovati, už je Claretie, aby nějakým romanem vyhověl okamžikové tendenci. Dokladem toho pro spiritismus „Jean Mornas,“ pro horování a oslavování francouzské revoluce „Puyoli,“ a poněvadž teď sňatky s cizozemkyněmi ve Francii v modě, ergo „L'Americaine“ slaví svůj vjezd na tržiště knih. Že bychom Claretiemu za chybu přičítali, že hoví vkusu časovému, to nám nenapadá, ale chybou jest, že pro to zanedbává požadavkův uměleckých. A tu výtku činíme poslednímu romanu Cl., jenž až na malé výjimky jest neobyčejně nechutný a manýrovaný. Spisovateli nepodařilo se ani dosíci toho, co si za úkol v předmluvě vytkl, totiž podati obraz nynější ženy a vystoupiti proti rozvodům (totéž Daudet si vytkl v „Rose et Ninette“), kterých se v Americe přespříliš nadužívá, a kterýžto nemrav už i ve Francii začíná se ujímati. Shánění se po effektu pokládáme za nedůstojné akademika.

Jean Berleux jeví ve svém romanu, vlastně studii platonické lásky, „Le roman de l'idéal,“ značné nadání vypravovatelské, ale jako všecky práce psychologických romancierů stůně i jeho nedostatkem děje. Obsah stručně tento: Marcel a Gilberta se milují, ale v cestě jim jest manžel této. Za živobytí jeho neprohřeší se — moralně mluveno — proti věrnosti manželské tak dalece, že by se mohlo mluviti o adulteriu dokonalém. Manžel Gilbertin umře; naši milenci se vezmou, a tu se přesvědčí, že skutečnost neodpovídá tomu, o čem — snili. A konec konců? Marcel hledá léku od sklamání ve hře, Gilberta ve zbožnosti. Pro tak málo jest, tušíme, 300 stránek příliš mnoho.

J. H. Rosnyho roman „Va mireh“ jest romanem čistě romantickým, jehož děj odehrává se v šerověku, roman celý má také význam symbolický. Jeví v něm Rosny znamenité vědomosti praehistorické a neobyčejnou fantasii, ovšem do nynějšího realistického proudu se roman ten nehodí. Je to roman po způsobu Aymardovy nebo Mayne-Reidovy.

Sbírka povídek, počtem sedmi, *L. Halevyho,* nadepsaná „Karikari“

po první, podává vlastně dojmy autorovy. Čtou se všecky velmi příjemně a jsou poutavy, anyť vynikají všemi stylistickými přednostmi autorovými. — Těžkopádnější formou, nedosti propracovány, anyť psány byly pro časopisy denně vycházející, ale originalnější co do myšlenek jsou *P. Margueritta* povídky, nadepsané „Le cuir assier blanc.“ — *Mme. Claire Vautier,* jež známa jest v Paříži svým romantickým životem, jakož i třemi „originalními“ povídkami, vydala zajímavou studii ženy, „Dans la Boue.“ Hrdinka jest netvor ženský, jenž však přes to přese všecko místy budí náš soucit jakožto obět nevyléčitelného pathologického osudu, jsouc „une grande hystérique.“ V této smělé studii mozkové nervose byla spisovatelka nucena útočiště bráti k psychologii, aby poněkud aspoň vysvětlila takovou povahu, jakou se jeví její hrdinka. Podivno, že žena studii takovou napsala, a ještě podivnější, že správnou, jak se upevňuje od odborníků.

Milovníky nádherných děl upozorňujeme na publikaci Hachettovu „Les Capitales du Monde,“ jež vychází po číslech za frank. Popis Paříže podává F. Coppée. Londýn líčiti bude Charles Dilke, Pierre Loti Cařihrad a královna rumunská Bukarešt. Pí. Adamová prý převzala líceň Vídně, M. A. Proust Berlína a M. Boissier Říma. *A. Koudelka.*

Italie. Všeobecně říci lze, že nikdy neobjevilo se takové množství knih na literarním tržišti, jako letos. „Le vittime della terra“ zove se roman *G. Cavagnariho* (Milan), který se velice podobá Zolově „La Terre.“ Spisovatel líčí celou řadu neštěstí, která stíhají bohatou rodinu měšťanskou, již přílišná láska k zemi přivádí na mizinu, avšak autorovi rodina Menafreddů (hrdinů romanu) slouží za zábarku, aby mohl podati několik obrázků z měšťanského života v Mantovanu a by důkaz vedl, že z obdělávání polí mají užitek lichváři a nikoliv obdělavatelé. Spisovatel však hřeší, že příliš na jevo dává skoro na každé stránce své vědomosti ze života venkovského a že upřílišuje.

Obdobu jakousi s nadřečeným romanem spatřujeme v *A. Genovesiho* „Idillio triste“ (Neapol). Genovesi předvádí čtenáři úpadek jiné rodiny měšťanské, totiž Rumiellů di Casoria. Otcové nashromáždili peníze, a synové ničí dílo otců. Jeden prohrává svůj podíl, druhý pověšuje talár, do kterého ho chtěli obléci, na hřebíček a prchne s dcerou kostelníkovou, od níž ho jenom násilím rozloučí. Konečně se však přece vezmou, jen že pozdě; Rachele umírá, a co její tělesnou schránku na hřbitov doprovázejí, pozoruje děd Vincenzo s terasu smutný průvod, který se zvolna pohybuje silnicí, a oplakává v smrti Rachelině pozvolné a nectné odumírání rodiny své. Poslední stránky jsou velmi účinné, celý však roman příliš rozvláčný. Na ostatek spisovatel jest teprve začátečník.

Kdežto oba právě jmenovaní spisovatelé studovali úpadek celé rodiny, studuje *A. Richetti* ve svém romanu „Diavolina“ (Milan) úpadek jednotlivce. Učitel Lupi zamiluje se do operetní zpěvačky, které následuje jako stín od města k městu, jen aby jí pořád byl na blízku. Konečně dochází vytrvalost jeho odměny. Zpěvačka, Suzette, odebéře se s Lupim do hor, ale jistý tenor namluví jí, že jest povolána k vyšším účelům. A tož Suzette si umíní zkusiti štěstí svého jako zpěvačka velikých oper. Lupi jí k vůli stane se impressariem, ale Suzette propadne v Rossiniho „Lazebníku“ a Lupi udělá bankrot. A teď to s nimi jde stupeň po stupni dolů i m o r a l n ě. Třebas studie jest náramně poutavě a lehce psána, přece na druhé straně nevyhovuje požadavkům

uměleckým svou povrchností. — Pomíjíme mlčením *G. Cesariho, F. Pometiho* a *E. Charrela* práce, poněvadž ničím nevynikají. *A. Koudelka.*

Anglie. „Blue Pavilions" od „*Q.*," t. j. od Quiller-Coucha, jest svěží a zdravá povídka, psaná ve stylu kapitana Marryatta. — Rovněž dobrodružnou povídkou, kdež se jedna o ztrátu diamantového náramku, který pí. Dines v uschování dala kapitanu lodi, na níž se plavila z Australie do Anglie, jest *Clarka Russella* „Mrs. Dines Jewels," jen že třeba znáti celý slovník námořnický, chcete-li se do ní vpraviti a jí rozuměti.

Mrs. Hodgson Burnettová kniha „Children have known" hodí se spíše pro matky, nežli pro děti, pro které ty povídky psány jsou. Bez odporu nejlepší z nich jest „Giovanni and the Other."

„Mercy" od *Mr. Howellsa* má asi tento děj: Pokladník jisté společnosti dopustí se defraudace, a president, dav se pohnouti prosbami dcery jeho, dopřeje mu tří dnův, aby vše uvedl do pořádku, t. j. poskytne mu příležitost utéci. Defraudant, Northwick, odpluje do Kanady, dcerám pak oblásí se, že zahynul na železnici. Dcery věří v jeho nevinu, a mladší zasnoubí se se synem ředitelovým. Po čase se však doví, že žije otec jejich, i rozhodnou se tedy prodati svou usedlost, aby věřitele odškodnily. Zatím však Northwick vrátí se tajně do Anglie a rovněž tajně navštíví svůj starý domov a prozradí se dětem svým. Jedna z dcer doléhá na něho, aby se vrátil do Quebeku, ony že za ním přijdou; druhé dvě však ho přemlouvají, aby zůstal a podstoupil soudní přelíčení. Northwick však jde k onomu muži, který má na něho zatýkač, ale ve vagoně následkem vysílení duševního zemře, a to má býti „milost."

R. Kipling nalezl soupeře, a tož *Morley Robertsa*, dí angličtí kritikové o jeho sbírce krátkých povídek „King Billy of Ballarat." Vynikajíť prý týmže humorem, pathosem, satirou, smělostí myšlenek jako Kiplingovy povídky. Nejlepší prý jest „Otec a syn" a „Domácí tragoedie." — *J. S. F. Nicholson* vydal sbírku básniček „Love in Earnest"; jeho sonety vynikají vypulerovanou formou, ač poněkud svou jednotvárností předmětu unavují, v balatách a rondelích snaží se napodobiti Dobsona a Henleyho. — Pozoruhodný pokrok učinil *Morley Robert* svou sbírkou reflexních básní „Songs of Energy." — *Mr. Richard Hovey* „Launcelot and Guenevere" jest dramatická báseň, jednající o době obřadů svatebních krále Arthura s Gueneverou. Báseň má některá překrásná místa, značnou hloubku myšlenky a uhlazenost formy, ale některé osoby jsou napodobeninami Shakespearových postav. — „A Princess of Chalco" od *A. Walla* jest povídkou dobrodružnou. B. Wrenworth a jeho přítel Dr. Gillet jdou hledat „Eldorada" do jižní Ameriky, najdou je, ale jeden z nich místo zlata přinese si domů sličnou princeznu Oositu, které ovšem musil si vybojovati. Čtení pro mládež. *A. Koudelka*

FEUILLETON.

Dante Alighieri a Vergilius Maro.

Ze studií Dantovských *Jana Blokše.* (O.)

Byl pak zástup duší, které přicházely k převozu a prosily o převežení, takový, že se podobalo, jakoby:

quam multa in silvis autumni frigore primo
lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
quam multae glomerantur aves, ubi frigidus annus
trans pontum fugat et terris immittit apricis (309 312).

U Danta tolik se jich hrnulo, že

nevěřil bych, tolik lidských synů
že během světa smrt by skosit měla (zp. III.)

a dále:

Jak pozdě na podzim, kdy zvolna tratí
se list za listem s uschlé ratolesti,
až celou zdobu svou strom zemi vrátí:
tak zřel jsem k břehu onomu se nésti
zlý Adama rod, jako klamnou písní
se na čihadlo ptáci dají svésti.
Hle, táhnou zvolna ve vln rmutné třísni
a než vystoupí na druhý břeh tmavý,
již nová tlupa na břehu se tísní (zp. III. 111—120).

Charon uviděv Aeneáše ozbrojeného připomněl si Heraklea, který též tak přišel a násilně si v podsvětí počínal, proto ho převézti nechce, teprve když uzřel posvátnou větev Junoninu, nechá se k tomu pohnouti od Sibylly. — Vizme, jak tutéž scenu podává Dante ve III. zpěvu »Pekla«! Když Dante s Vergiliem vešli do hrůzné brány pekla, napadly Dantovi nejprve:

Zde vzdechy, nářky, pláče, tmou jak v hrobě
se ozývaly v bezehvězdném vzduchu,
že pláčem zvlhly moje oči obě.
Tu různé řeči zněly k mému uchu,
vzdech bolesti a hněvu, drzé lání,
skřek drsný, rukou tlesk, až děsno sluchu,
hřmot tvořily tam, který bez ustání
ve vzduchu, který nezná barvy, krouží
jak písku změť, jejž vírný vítr shání.

Mezi tím, co Dante pozoroval nesčetné zástupy, které s kvapem spěly ku převozu Acheronta, uzří

Mé oko, z proudu kterak loď se zvedá,
v ní stařec stál, vlas zbělelo mu stáří,
i vzkřikl na nás: Hříšné duše, běda!
Vám nebe dostihnout se nepodaří,
já převezu vás k břehům věčné hrůzy,
v tmy propasti, kde s ledem žár se sváří.
Ty ale kliď se, mrtví jsou zde druzí,
ty živá duše, jinde zkoušej štěstí! —
Však pozoruje, že se nemám k chůzi,
děl: Jiná cesta, jiný přístav jesti
a jiný převoz k tvému putování,
též mnohem lehčí prám tě musí nésti.
A Vůdce k němu: Charone, nech lání,
tak chtějí tam, kde mohou to, co chtějí,
zde zbytečné jest další vyptávání!
Tu tvář převozník kalném na ručeji
hned zjasnil, na níž vous se vlní zšedlý,
kde oči se mu v rudých kolách stkvějí.
Leč nahé duše mdlé, jak jen ho shledly
a jeho drsný rozkaz uslyšely,
hned zuby skřípaly a strachem bledly.
Na svoje rodiče, na Boha klely,
na místo, čas, na símě svého rodu,
na zrození své i svůj život celý.
A pak se v pláči braly k tomu brodu
na bědný břeh, kam každý přijít musí,
kdo nepřived' své srdce s Bohem v shodu.
A demon Charon v očích uhlí kusy
jim neustává kývat, je v loď hnáti,
kdo opozdí se, veslo jeho zkusí!

Ale Dante nebyl od Charona převezen na druhý břeh, nýbrž zázračně ve snu. Přec nenechal nepoužitou scenu, jak neobvyklý poutník na lodi v podsvětí Aeneáš se převážel, a použil to Dante ve zpěvu VIII. při převážce přes báhno stygické ku městu Dis.

Můj vůdce vstoupil, pak za sebou jíti
mně dovolil; já vstoupil v člunek malý,
jenž teprv mnou se stížený zdál býti.
A jakmile jsme oba v člunku stáli,
příď stará hlubší vodou pruhy táhla,
než duše jiných když v ní v pouť se dály.

Vergilius převážení Aeneáše líčí (VI. 313.) těmito slovy:

... gemuit sub pondere cumba
sutilis et multam accepit rimosa paludem,
tandem trans fluvium incolumis vatemque virumque
informi limo glaucaque exponit in ulva.

Když se Aeneáš dostal do vlastního Tartaru, štěká naň strážce, Cerberus, jehož Dante, učiniv ho symbolem žravosti a hltavosti, umístil za strážce třetího kruhu pekla, kde trpí obžerci a břichopásci, Dantův Cerberus jest rozhodně plastičtější než Vergiliův, též dovedně. ač ošklivost budící jest vylíčení hltavosti a nestřídmosti. »Aen.« VI. 417.

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
personat, adverso recubans immanis in antro.
cui vates horrere videns iam colla colubris,
melle soporatam et medicatis frugibus offam
obicit. ille fame rabida tria guttura pandens
corripit obiectam atque immania terga resolvit
fusus humi totoque ingens extenditur antro,
occupat Aeneas aditum custode sepulto
evaditque celer ripam inremeabilis undae.

Dante ve zpěvu VI. 13. popisuje nám Cerbera takto:

Tu Cerberus, ten divný netvor čeká
na každého, kdo vnořen sem, běs dravý,
dle psího zvyku z trojí tlamy štěká.
Zrak krvavý, vous poslintaný, tmavý,
břich nadmutý má, drápy pracky kryjí,
tak duchy škrabe, trhá, dře a dáví.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Červ Cerberus nás uzřel, tlamu svoji
hned roztáh', tesáky své cenil v zlobě
a neměl údu, jejž by nevzpjal k boji.
Můj vůdce roztáhnul své dlaně obě,
sáh' do země, hrsť černé prsti vážil
a v žravé chřtány mu ji vrh' v též době.
Jak pes, jenž nejvíc štěkati se snažil,
se upokojí, žrádlo hlodat smí-li,
po jehož zhltnutí dřív pouze bažil:
tak tlamy Cerbera se skonejšily,
jenž tak na duše štěká zdivočelý,
že přejí si, by raději hluchy byly.

Mythického Minosa použil i Dante jako soudce, který dle vin určuje, do kterého kruhu pekla duše odsouzena jest. (»Peklo,« zp. V.) Vlastní Tartarus Vergiliův je dvakrát tak hluboký, jak Olymp je

vysoký, poslední kruh pekla Dantova sahá až ke středu země, tedy jak nejdále možno od nebe a Boha. I tresty pekelné a očistcové mnohé vzal Dante z podsvětí Vergiliova (srv. »Peklo« V. 61—63. IX. 34—54, IX. 16—33, VI. 32—33, VII. 27), ale Dante použil všeho tak dovedně, tak duchaplně, že i ten, kdo srovnává oba básníky, uchvácen krásou zapomíná podobností se naskytujících.

Méně mohla poskytnouti »Aeneis« Dantovi pro jeho ostatní dvě říše posmrtné. Sídlo blažených u Vergilia je příliš smyslné, jest to nová země s vlastním sluncem a hvězdami, kde co za života ho nejvíce blažilo, ale přece i v těch nalézáme často ohlas z »Aeneidy« nebo krásnou myšlenku duchem křesťanským ozářenou. Aeneáš naleznuv otce radí se s ním, a tento přijav jej s pohnutím mu zjevuje, co ho očekává a poučuje o zjevech, které se jim chůzí po sídle blažených naskytají. Těchto scen velmi dojemných použil Dante překrásně ve zp. XV., shledav se s pradědem Cacciaguidou. Dante sám dotýká se sceny té, pravě, že praděd jeho zočiv ho měl takovou radost jako:

Stín Anchisa tak stanul ve plápolu,
když nelhala tak vzácná naše Musa,
když v Elisiu syna objal v bolu.

Cacciaguida vypravuje pak Dantovi krátce osudy své i rodiště Florencie a konečně Danta samého i budoucnosti.

Krásnou podobnost »Komedie« s »Aeneidou« shledáváme také v tom, že podobně jako Sibylla sama poučuje a upozorňuje Aeneáše v sídle zatracených, ba i jako Vergilius nutká ho k rychlejšímu chodu, když se zdržoval, tak i Vergilius jen v pekle je vlastním vůdcem, v očistci čím dál více zůstává stranou, až vůdcovství se ujímá Beatrice, podobně v »Aeneidě« v Elisiu jest vůdcem vlastně otec Anchises.

Přestaneme na těchto ukázkách, abychom latinskými citaty neplýtvali, neboť z nich poznati lze, jakým znatelem »Aeneidy« byl Dante a jak jí použiti dovedl. Mínili jsme snad tímto srovnáním umenšiti přednosti poesie a zvláště velebásně Dantovy? Ó nikoli, naopak přiznáme se, že právě bližším seznáním pramenův a doby jeho vzrostl obdiv náš pro tohoto genia, neboť teprv jsme poznali, jak velkolepá jest jeho poesie. On s vědomím použil všech dosavadních vymožeností, ale tak, že ony staly se nejen majetkem jeho, nýbrž on je i na nejvyšší stupeň dokonalosti přivedl. Často a velmi případně přirovnáván Michelangelo, umělec výtvarný, k básníku Dantovi. Jako tento slovem rozvinul obrazy smělostí a velkolepostí úžasnou uchvacující, tak opět Michelangelo dlátem a štětcem vytvořil obrazy síly až demonické, jak praví Lübke. I v tom jsou si oba tito geniové podobni, že jako málokdo před nimi i po nich dovedli krásy umění antických dob použiti a ozářiti září křesťanství.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 9.

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Hálek však pravé lidství nalézal také v lidech duševně i tělesně zdravých. Viděl je v lidech prostých, náležejících ke společenské skupině, již obyčejně lidem nazýváme. Již v »Komediantu« ohradil se proti tomu, aby lid všechen za pouhou luzu a chátru byl pokládán. Kdežto však tam nositelé pravého lidství byli podivínové, v »Poldíku rumaři« objevuje se vzor dobrého a poctivého člověka, vědomě a tendenčně nakreslený proti těm, kdož by v lidu chtěli viděti jen chátru, jak to výslovně vyplývá z těchto slov Hálkových: »A nechť si vaši rekové na parketách dodeklamují se nevím jak daleko do uznání vašeho, Poldík rumař může se vedle každého postaviti směle, a i s těmi nejpřednějšími stojí na rovni.« Vždyť tento prostý pražský rumař a koňař vykonal čin, nad nějž vznešenějšího a šlechetnějšího není, dostoupil nejvyššího vrcholu, jakého u vzletu svém dosíci mohl. »K vůli krásnému skutku: postarati se o dítě opuštěné, o dítě z otce nenáviděného a matky rovněž nenáviděné — k vůli skutku tak krásnému rozlámati a odházeti veškerou theorii osobní choutky, nenávisti a nechuti: jmenujte mně něco vznešenějšího, šlechetnějšího, já to neznám,« tak označuje Hálek sám skutek rumaře Poldíka, jenž opuštěn byv nevěrnou Málkou k vůli pískaři a od té chvíle vzdav se rumařství, jež začal nenáviděti až do nejhlubší duše, a kde jaké synky mohl přiváděje k pískařství po smrti manžela Málčina na prosbu její sám Frantíkova syna, jménem rovněž Frantíka, učil rumařem, vodil jej »zase podle vozu s pískem, štěpoval mu lásku k povolání, k němuž lásky neměl, poukazoval mu k výhodám, z nichž neuznával nižádnou a zamlčel mu nehody, z nichž znal číslo tak veliké.« V lásce, v láskyplném srdci Hálek spatřuje pravé lidství, Poldík rumař jest zase jen nová variace tohoto thematu, jež již několikráte jsme vyznačili. Když Málka pro Frantíka Poldíka opustila, rozhněvaný Poldík sice sarkasticky zoufale zvolal: »Mamlasové, lháři! Tu nám kážou, že Bůh hledí na srdce! Nic nehledí na srdce! Kdo má srdce, nechá mu ho dráti, škubati po kusech a pak ta lidská rota se těm kusům směje jako ukřižovanému Ježíši. Ano, hleď na srdce, jak mi ho derou, ale nech ho dráti! Všecko povídání nestojí ani za to, abych to napsal na papír a papírem zapálil si fajfku!« I když po

smrti Málčina manžela cosi ho pudilo k Málce, zprvu se rozpakoval: »Což, ona tě zničila s chladnou myslí — ať také zkouší! Nač pak mít srdce? Nemám srdce.« Ale měl, měl zlaté srdce a šel, pomohl.

Zoveme-li Hálka pěvcem lásky, právem přísluší mu toto jméno, ale nesmíme tu mysliti jen na jeho »Večerní písně,« na lásku pohlavní, ale na velkou onu lásku k bližnímu a všemu lidstvu, pro kterouž lásku velkým vzorem byla mu příroda, o níž pěje:

Jak v jiné zcela stojí tváři
ta velká všeho mistryně:
s tisíci světů hospodaří
a broučka pozve k hostině.

V den slunce na noc doprovází,
v noc hvězdy tká si do roucha,
a přec u každé poupě vchází
a jeho přání poslouchá.

A přec pro hled svůj všehomírný
ni stébla láskou nemine,
a ještě její cit nesmírný
se rosou na zem rozplyne.

Poněvadž tedy příroda sama poskytuje vzor a příklad člověku, jak by měl žíti, budou zajisté ti lidé, kteří nejvíce s přírodou se stýkají a obcují, nejspíše tím pravým lidstvím obdařeni. Takovéto jednotlivce v posledním období, do něhož současně spadá i básnění cyklu »V přírodě,« Hálek ve svých povídkách rád kreslí. K těm osobám, jež jako Poldíka rumaře představuje v nejmenších podrobnostech, patří i hrobař Bartoš z povídky »Na vejminku.« Tento muž síly ohromné, o jejíž mohutnosti se podávají Hálkem mnohé příklady, tento silák, jenž jaktěživ pranici nevyvolal a jaktěživ nedal ránu první, jenž nebál se vůbec nikoho, ani sprostého, ani pána, ba pána ještě méně než sprostého, který do pánů tloukl slovy, byl z gruntu srdce dobrý a šprýmovný, byl citliv k mrtvolám a ještě stokrát citlivějším k živoucím. »Nebylo stesku, pro nějž by byl neměl útrpnost, nebylo neštěstí, aby se jeho nebylo dotklo. Ale nebyla to snad útrpnost lichá, na odiv stavená; byla to útrpnost, za kterou, bylo-li to možná, bez rozpaků následoval čin.« Jak ujal se nemanželského děvčete Stázičky, bylo již vypravováno. V nejkrásnějším pak světle zazářil jeho soucit, když ujal se nešťastného výminkáře Lojky a když podařilo se jeho plánu, nešťastného šílence uzdraviti.

S přírodou nejvíce ve styku jsou i lesní hajní, nebo vůbec lidé v lesích bydlící. Takovéto rodiny tedy rovněž vynikají neporušenou přirozeností, a naskytají-li se v rodičích podobné vlastnosti v hojné míře, tím více se stupňují dle zákona dědičnosti v jich potomcích. S podobnou rodinou hajného setkáváme se v povídce »Pod pustým kopcem« v rodině hajného Józy, jehož dcera Józka, pozdější manželka myslivce Lováka, vyniká právě prostomilou, přirozenou dobrotou srdce. Onen vztah však mezi vlastnostmi rodičův a jich stupňování v potomcích přímo Hálek vyslovuje v povídce »Na statku a v chaloupce« u Jíry, který již tendenčně kreslen jest jako hlasatel nového řádu

z přírodních zákonů čerpaného. Otec Jírův sám synka svého učil a z nauk jeho slyšme aspoň tyto: »U zvířat a u rostlin není klamu, tyť žijí věčným zákonem; jen člověk má zvůli a ta jej smete někdy i pod zvíře. Věčný zákon každý tvor nese v sobě; v jádru jest strom, v stromu květ, list, ovoce. Jen člověk uzavírá svůj nadbytek. Vše na světě má účel; maříš-li jej, lotr jsi, napomáháš-li mu, jsi víc než svatý. Kniha boží jest všude rozevřena; blázni myslí, že ji mohou nositi pod paždím. Uměj viděti a slyšeti, a srdce hned ti poví, zdali jsi porozuměl. Vše jest pro naši radost; kazíš-li ji, jsi lotr, zvětšuješ-li ji, jsi víc než svatý, neboť to pravé a jediné podobenství boží.« Byl pak v Jírovi »pud aneb chceme-li cit neobyčejný, podivné síly, přiostřený jakoby uměle otcovým životem i návodem, jenž vždy šel na určito, vždy s jistotou, nikdy slepě. Byla to chceme-li hluboká smyslnost v nich obou, jež všemu hned porozuměla a vše dovedla si podříditi. Byla to síla i zdravost smyslnosti, jež v přírodě hned ve všem našla spřízněnost a podobnost, a proto přírodu hlavně sobě obrala za domov. Otec byl pytlák, a sice výborný pytlák; znal dobře všecka pravidla i vrtochy přírody a dovedl je zužitkovat ve svůj prospěch. Při tom viděli jsme, že není prost jemnějšího rozzvučení, ačkoli základní zvuky byly drsné, surové. U syna však pěstoval jemnější pojímání, a vskutku, co u otce bylo drsné, vábilo při synovi, dostávalo jemnější tvary. Otec byl pytlák a na pohled surový; ale nikdy z přírody nebral víc než potřeboval, nikdy nijakému tvoru aneb vzrostu nestavil se v cestu, vše kolem sebe ošetřoval jako mateřským citem. Syn neměl již surovosti nijaké, v něm již pouze láska k tvorstvu se byla hnula. Syn provázel otcovo zaměstnání více z pouhé zábavy, ze záliby a řekněme z jemnosti. Avšak bez otcovy drsnosti neměla by ta jemnost synova základu. Musí býti nejprve hlína, pak teprv může býti květina. Musil nejprve býti pytlák, jenž s přírodou se rval, a pak mohl se štěpovati jemný smysl pro ni.« Takovýmto způsobem se stal z Jíry pasák, »jejž kdybyste vzali z pastvy a přesadili do škol, do štěpnic své vzdělanosti, nazvali byste později buď velkým přírodozpytcem, buď básníkem, buď umělcem. Takovíto zárodkové velikosti zhusta bloudí v halenách po našich pastvách a takovým pasákem stal se i Jíra.« Ano Jíra jest vším tím: jest nejen umělcem výtvarným, a vyřezává pěkné věci, že lidé o něm říkají, že má »dar ducha svatého,« dovede nejen spraviti zahrádku a nejkrásnějšími květinami ji naplniti, ale dovedl i čeliti hned při prvním příchodu Lenčině macoše a podraziti, jak se radovali lidé, jednu židli pod ní. Tím ovšem přijatý do statku Jíra octl se v nepřátelství se selkou macechou a boj počíná. Selka zakáže Lence choditi za Jírou na pastvu, zpustoší pěkně jím obnovenou dědečkovu zahrádku, spálila všechny věci Lence jím vyřezané, snižovala a odstrkovala Lenku, spikla se proti její kráse, až konečně odešel i Jíra ze statku se slovy: »Před dávnými léty z tohoto statku utíkali lidé pro velkou bídu; teď odtud utíkají pro bídu větší! Vy že statku udělali jste poušť!« Takto pak stal se z Jíry onen hlasatel nového

společenského řádu se svojí Lenkou, kterou sám si vychoval podle svých zásad v přírodě, v níž také slavil u hrobu otcova v lese ničím nerozlučný sňatek.

Zrovna jako Jíra přírodou a náhodou vychováni byli Franěk i Stáza v povídce »Na vejminku.« Slyšme vlastní výroky Hálkovy o těchto dvou učitelkách. »Naopak bývá nejednou dobrodiním větším, mohou-li děti z domova a zůstaveno-li matce přírodě a příbuzné její náhodě, aby vykonaly to, co domov nedovede, ano co důkladně kazí.« »Jmenujme přírodu zjevením nebes, jmenujme náhodu prozřetelností nebes a máme dvě učitelky, jimž i málokterý domov se vyrovná.« I žili život na hřbitově, kde se dívali vážné stránce života v samu tvář, v polích, kde se veselili, jásali, skákali a výskali, v lesích, kde do duší jejich vcházelo cosi velikánského, neobsáhlého, co duším jejich dodávalo křídla k letu, v roklích, kde nalezli druhý chrám, v němž duše jejich nabývala posily, odvahy. Takto jen jsouce vychováváni stali se oněmi citlivými lidmi, kteří starého Lojku mohli vyléčiti ze šílenství jeho a získavše pro sebe statek Lojkův proměnili život na statku Lojkově, v němž po tak dlouhou dobu tolik bylo utrpení, v nejkrásnější idyllu. Tak vychováním v přírodě stali se pravým opakem Fraňkova bratra Josefa a choti jeho Barušky, kteří pro zištnost a necitelnost svoji dohnali starého Lojku k šílenství.

Podobným způsobem v pravé lidi se srdcem na pravém místě příroda vychovala i v povídce »Pod pustým kopcem« Katušku i Staňka, jenž podobně jako Jíra jsa hlasatelem nového řádu nečerpal myšlenek svých pouze z přírody, ale i z knih.

Z posledního období v řadě povídkových postav Hálkových nejvíce poutají starý Lojka, myslivec Lovák, sedlák Dolina. V nich způsob umělecké tvorby Hálkovy sloučiti hleděl dva zřejmé prameny, z nichž umělecká činnost Hálkova se skládala. Hálek totiž na prvém místě byl bedlivým pozorovatelem jednotlivostí a podrobností, které s bezohledností dle pravdy a skutečnosti nashromažďoval. Realistických živlů nalézáme tudíž v Hálkových povídkách dosti, a to od počátku umělecké jeho činnosti v nejprvnějších povídkách, kde se zvláštní horlivostí, zálibou a důrazem dbal o to, aby zejména řečí dle skutečnosti vykreslil rázovitost dané osobnosti; třeba tu jen upozorniti na jeho tlampače, ponocného, přívoznika, sceny hospodské a j. Čím dále patrnější se stává snaha tato i v podrobnostech popisujících, jak o tom nejlépe svědčí Poldík rumař, jehož způsob jízdy, zvyky, jehož vůz a herky co nejpodrobněji líčí, nebo student Kvoch, hrobař Bartoš a konečně i v povídce »Pod pustým kopcem« Lovákův sluha Kmoch, starý mládenec až na to, že si bral k srdci čas od času tak nějakou novou známost, který řídě jeho domácnost zároveň byl i jeho důvěrným přítelem, rádcem, karatelem, později i těšitelem a vůdcem k nastalému obratu, tak že právem o sobě mohl říkati: »Já jsem jeho žena.« — Avšak Hálkova tvořivost se nespokojila pouze touto činností pozorovací a reprodukující, ale pomocí obrazivosti kombinující sestrojuje osoby po své vůli a za cílem svého uměleckého úkolu, jak to každý

umělec činiti musí, opouští půdu určitého základu a v nové sestavy své přibírá živly z jiného ovzduší, jiné půdy, a postavuje před nás bytosti naskrze idealní, to jest žijící a vzniklé jen z pouhé myšlenky a pouhého snění. Po obsáhlejším předvedení jednotlivých osobností netřeba na podobné osoby znova ukazovati. Tato snaha nemálo jest podporována patrným úmyslem celé romantické škole vlastním rozrušovati scenami napinavými, rozrušujícími, neobvyklými a neobyčejnými. Z těch zvláště vytknouti chceme tuto ze života Fraňkova a Stázina. Stáza v třetím roce přijata byvši hrobařem Bartošem a dostavši na otázku svoji, co dělá maminka v hrobě, odpověď, že spí: hned jakmile vykopal Bartoš první hrob, lehla si do něho a spala tam, prý »jako maminka,« a od toho času spala v každém hrobě, jakmile byl vyhrabán, nebyla-li zima, nepršelo-li. Když pak Fraňkovu dědečkovi vykopali hrob hned vedle hrobu její matky, Stáza seskočila do hrobu, sedla si do jednoho kouta a Franěk do druhého. Na to Stáza dloubala prstem v tu stranu, kde ležela její matka, až přišla na rakev; pak tam zaklepala prstem a zpuchřelé dřevo vydalo přiměřený hlas. Na to usnuli oba v hrobě a spali v něm, až otec Fraňkův si přišel pro syna. »Po hřbitově lilo se bílé měsíčné světlo, kříže vypínaly svá ramena, u hrobu stál otec a vybízel ho, aby šel s ním.« Neodvedl ho však, Bartoš nedal; na to děti schoulily se opět k sobě a za nedlouho spaly dále. Stáza na prsou Fraňkových a Franěk maje kolem jejího krku otočenu ruku. A v hrobě tom stali se bratrem a sestrou. »Nad hrobem prý se mluví pravda. Děti ty řekly si to v hrobě, bylo to dojista pravda.«

Vraťme se nyní k oněm třem osobám, od nichž jsme k uvažování předešlému přešli. Starý Lojka jest typ rolníka, jemuž vlastní syn jako výminkáři splácí, co on vlastnímu otci natropil: bláznivý Véna stále mu připomínal, že všechno to jeho nynější utrpení jest odměna za jeho nakládání s otcem. Co vše dovede udělati syn svému výminkáři, jest tu v jedno naloženo na bedra starého Lojky. Když konečně syn Josef i z výminku jej vystrnadí, starý Lojka sešílí, a od té chvíle nejedná se již Hálkovi o výminkáře, ale o nejpádnější vystižení šíleného starce, při čemž psychologicky správně Hálek ani na chvilku nespouští s mysli základní příčinu způsobivší pomatenost Lojkovu. Následuje řada úchvatných scen. Volání starcovo na návsi po trochu té síry na dům synův překonáno jest scenou na hřbitově. Starý Lojka, jakmile vkročili na hřbitov, objal jednou rukou to rudé dřevo kříže a druhou pozvédaje vzhůru a oči své upíraje na plechového Krista jal se stěžovati, volati, láti, modliti se i proklínati zároveň. Když si takto postěžoval, na chvíli se mu ulevilo. Ale netrvalo to dlouho. »Pohleděl k nebi, porozhlédnul se po hvězdách a uviděl měsíc v plném paprsku, zasmál se náhle, smál se beze slov a v smíchu neustával.« Véna hledě tím směrem, kam Lojka se díval, pravil: »Pantáto, mne také měsíček šimrá pod nosem; já to nevydržím, dám se do smíchu!« A smál se také. — Na hřbitově sešli se ještě Franěk i Stáza a starý Bartoš. Mohutným dojmem působí tato tragi-

komická scena, jíž podobných málo máme v písemnictví našem, a zcela dobře si připomínám nezahladitelný mocný dojem, jakým působila povídka tato na mysl moji jako septimana, když r. 1873. v »Osvětě« poprvé tato povídka vyšla. »Náš venkovský Lear,« řekl jsem si tehdy a zajisté pod dojmem a vlivem Shakespearova královského šílence vznikl Hálkův starý Lojka. Následujíť pouti Lojkovy s hudebníky z vesnice do vesnice, kázaní jeho o tom, kterak noclehuje se skřivanem, kterak bloudí s měsícem, měsíc že bloudí na nebi a on na zemi, kterak vstává s jitřenkou a kterak lišky mají doupata a kterak on nemá, kde by hlavy sklonil, jako syn člověka, — následují pouti jeho po trzích, kde lidi prosil, jen aby ho domů neposílali a že se jim odmění za vše, — následují pouti jeho bez hudebníků po vesnicích s otázkami po výměnkářích a bloudění po lesích, a konečně pak nová scena na hřbitově, kdy Josef se sedláky přišel si pro otce. Šedivý stařec stál »mezi hroby, levici maje kolem velkého kříže, na němž ten starý plechový Kristus, v pravici lidský hnát, jakoby jím chtěl brániti ty mrtvé, k nimž dobývali se živí.« (P. d.)

Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému.

Napsal *Lev Šolc.* (O.)

6. »Svatováclavští rytíři na Mělníce.« Nedaleko Mělníka prý král Václav se zástupem tří set rytířů hluboko pod zemí jest zkamenělý; až bude Čechám nejhůře, obživne opět a vyjde ven, aby je zachránil... Tam prý jsou také poklady veliké nahromaděny pod zemí, a střeží je černý pes s ohnivýma očima, jenž leží na sudech s penězi. Ale nikdo prý nemůže do těch sklepův. Jednou o velikonocích v pašijovém témdni kněží zkusili tam vniknouti, ale vítr zhasil jim světla. Pokladů těch se dobude, až jednou Mělník dočista vyhoří.[1])

7. Ve hradě Haužburce nad Klapým u Třebenic jsou rytíři, kteří tam ozbrojeni kolem stola sedí spíce a očekávajíce, kdy zemi české bude nejhůře, aby přišli Čechům na pomoc. Kdysi jednomu ševci ve blízké vesnici stonala žena, a on jí chodil pro vodu pod hrad. Jednou šel poněkud výše a tu uzřel otvor, jímž vlezl do hory. Tam byla temná prostora, na jejímž konci kmitalo se světélko. Došel až k němu a uzřel tam stůl, na němž stály láhve vína, a nad ním svítila lampička. Zdaleka uzřel rytíře sedící kolem stola. Jeden z nich přišel k němu a otázav se ho, proč přišel, dal mu láhev vína a dovolil mu, aby každý den přicházel pro víno nemocné ženě. Ale když švec milosti té zneužil, objevil se mu rytíř a zakázal mu choditi do hradu. Po té nastal veliký lomoz, země se bořila, a švec procitnuv uzřel se venku před hradem na zemi.[2])

[1]) Grohmann l. c., str. 25. n.
[2]) Sdělil Josef Štumpf z Třebenic.

8. Také pod Vyšehradem dřímá vojsko Libušino. Ve skále prý jest veliký poklad, hlídaný lvem. Jednou za rok, o Veliký pátek o půlnoci jest člověku pobožnému dovoleno dobýti pokladů těch, ale nesmí se při tom obrátiti. Před několika lety pokusil se o to muž nábožný; vešel chodbou, již nalezl otevřenu nade zříceninou. Čím dále postupoval, tím hroznější hlasy za ním se ozývaly. Konečně přišel k bedně, na níž černý pes a černý kohout se potýkali. Polekán se zastavil. Tu bylo mu, jakoby za ním volal jeho bratr, aby se měl na pozoru, aby se dvéře za ním nezavřely. Obrátil se; ale rázem zmizelo vše, a on stál přede zříceninou.[1])

Podobné pověsti vypravují se o slavných horách: Blaníku, Hostýnu a Radhošti, o vrchu Ovčínu u Třebenic, o vrchu Bradle u Zábřeha na Moravě a j. Pozoruhodno tu jest, že bota od soudruhů zlomyslně do díry horské hozená vede pasáka chudého k pokladu a vrátí se mu naplněná zlatem. Na to naráží též počátek pověsti pod č. 1. uvedené. — Ale vraťme se k Erbenovu pokladu. Vnější okolnosti pověsti, jak Erben ji vypravuje, nacházíme roztroušeny ve všech obměnách námi uvedených: kostelíček na pahorku připomíná Růžovou horu v č. 1, chrám ve staročeské legendě a Hostýn moravský. — Čtení pašijí o Velkém pátku nebo Květná neděle č. 1. *b)*, 2. *a)*, *b)*, 3., 4., 5., 6., 8. — Chudá žena s dítětem č. 1. *b)*, 2. *a)*, 3., 4., 5. — Chodba pod zemí a na konci jejím světlo č. 7., podobně o Blaníku. — Dítě hraje si se zlatem a pláče č. 1. *b)*. — Matčino hoře, skutky pobožné, hledání dítěte, denní modlitba, návštěva chrámu nebo skály: starč. leg., č. 1. *b)*, 2. *a)*. — Poklad promění se ve hlínu a kamení pro nehodnost lidí č. 2. *b)*. — Hora s rachotem se zavře: starč. leg. (moře počalo řváti) č. 1. *a)*, 4., 7. — Za získaný poklad chce si žena koupiti hrady a do města jíti č. 2. *a)*, 1. *a)* (nový dům). — Ženě i po zachránění dítěte zbude zlato č. 2. *a)*, ale málo má pro ni ceny č. 1. *b)*. — O některých, zejména posledních třech rysech netvrdíme rozhodně, že by jich byl Erben vzal z úst lidu; nemožno však to není. Jinak i ty nepatrnosti svědčily by o tom, jak dokonale Erben mysl lidu našeho postihl a pochopil. Proti tomu vypravování Erbenovo jeví některé dosti patrné odchylky od běžného podání této pověsti. Především prostě upozorňujeme na to, že v Erbenově básni není ani stopy po vojsku podzemním, s nímž tato pověst na přemnohých místech úzce spojenou býti se jeví. Rovněž není zmínky o černém psovi s ohnivýma očima, jenž hlídá naše poklady podzemní, jako tříhlavý Cerberus bránu řeckého Hádu. Poklad sám, to mimochodem, jest týž jako něm. zlato Nibelungů (Nibelungenhort, srv. Nifelheim), zlaté rouno kolchidské, a souvisí s latinským jménem Hadesa Pluto, ř. πλοῦτος, Πλούτων, příjmí Hadesa. — V č. 1. *b)*, 2. *a)*, 4., 5., původně snad i v č 3. vypravuje se o krásné, bílé paní, která dítě pod zemí zapomenuté opatruje, s ním si hraje, jísti mu přináší, a dvě zlatá (červená) jablka mu dá, jež dítě i na svět s sebou vynese. Tohoto rysu významného v básni Erbenově není, z čehož by se

[1]) Grohmann l. c., str. 295.

souditi mohlo, že ho ani ve vypravování, jak Erben je slyšel, nebylo. Zdáť se nám rys ten s podstatou báje úplně býti srostlým a příliš slovansky charakteristickým, aby ho Erben z úmyslu byl pominul. To se týče zejména zlatých nebo červených jablek, jež jsou v našich písních nejmilejší hračkou dětí a panen a takořkouc jejich odznakem. Známé jest házení jablkem po milence, zkoušení osudu tím, že se jablko rozkoulí a člověk jde za ním, jako v písni »Koulelo se, koulelo, červené jablíčko.« V srbské písni Ďakon Štěpán a dva andělé (Vuk II. str. 7.) praví se o dítěti vzkříšeném: »Ejhle dítě v kolébce si sedí, | hraje sobě jablkem ze zlata.« V písni Nachod Simeon (tamže, II., str. 72.) carská vdova takto rozhoduje o své ruce vůči namlouvačům:

Vyberte z vás šedesáte hrdin,
lepotou by nebylo lepšího,
vysotou by nebylo vyššího;
já se postavím na hradby bílé,
dolů hodím jablkem zlaceným;
kdo mi chytí zlacené jablko,
toho já chci věrnou ženou býti.

Mohlo by se ovšem poukázati na hojné báje, kde se člověk dostane do nebe nebo do hory a přebude tam zázrakem i mnoho let bez jídla, bez pití a beze spaní. Přece však tato krásná, bílá paní vlídná a zlatá jablka v ručkách dítěte zdají se nám poetickými výtvory tak milými a sympathickými, že jich v básni nerádi postrádáme. — Ale možná, že básníka jiného něco pohnulo k tomu, aby pěkným rysem tím pomítnul, ač nutná toho potřeba nebyla. Míníme tím ideu básně, která naznačena jest verši (str. 8.):

Jistě toto prst je boží,
poklad ukázal mi v skrejši,
chce, bych byla oblažena;
i zhřešiti bych musela,
bych jím pohrdnouti měla.

Vyslovena pak na str. 13.:

Nehodna-tě štěstí byla,
požehnání neužila.

A str. 22.:

Hořceť zakusila toho,
že-tě velmi málo zlato,
ale dítě nade všecko.

Aby ideu tu provedl, básník nucen byl pověst pozměniti. Bývajíť pověsti lidové, jakožto zlomky bájeslovné, z pravidla bez tendence mravoučné. Z tradic námi uvedených jen č. 2. *b)* mluví o lidech nehodných, jimž se poklady získané ve hlínu a kamení proměnily; sem kloní se i č. 7. I jiné pověsti toho druhu o Blaníku, Hostýnu, Radhošti mluví o takovém nezdaru, udávajíce obyčejně neposlušnost (v č. 8.), nedověru a povrhování málem za příčinu sklamání. Erben však, dle domnění našeho maje na mysli ženský typ z Puškinovy pověsti »O rybákovi a rybce« (srv. řeč obohacené náhle ženy před

chalupou v lese: »Hoj ty chýže, sprostá chýže,« str. 12.), chtěl básní svou ukázati, jak potrestána byla žena zpyšněvší nenadálým, nezaslouženým bohatstvím. Každá ballada může považována býti za malou tragoedii, lépe za tragoedii v malých rozměrech; z té příčiny vymáhá děje neméně vážného než tragoedie, ovšem pak hlavní známky takového děje: viny tragické. Takové viny při chudé ženě, o níž běžné podání vypravuje, nikde není. Ba v č. 1. *b)* dokonce vrtoch a umíněnost dítěte, nechtějícího upustiti od lesklé hračky, příčinou jest matčiny neopatrnosti a nehody. Tento rys našemu básníkovi nikterak se nehodil, i pozměnil ho tak, aby matčina vina náležitě jsouc motivována co nejvíce vynikla.

Pohledem na množství pokladů v chudé ženě vzniknouti dává lakotu a žádostivost (str. 7. n.):

Milý bože, co já zkusím
na tom světě nouze, hladu . . .
A co myslí a co stojí,
ohroženější se stane,

která rostouc neustále, dostane se ve zřejmý spor s povinnostmi lásky mateřské; v nitru matčině rozzuří se urputný boj mezi dobrem a zlem (str. 9.):

A když již chce odtud jíti:
ach, zde ještě pacholete!
jak je ke vší tíži vzíti,
pacholátko již dvouleté?
Vysypati zase štěstí
nezdá se jí dobré býti;
obého pak nemůž' nésti.

V tomto konfliktu tragickém, v tomto boji duševním, básník postavil dítě na stranu dobra, aby vinu matčinu v náležité světlo postavil. Proto nehodilo mu se umíněné dítě, jež nechce upustiti od hračky, nehodila se mu žena skromná a dítěte dbalá (nepomyslilať jenom na nebezpečí, a volala ji práce) z podání 1. *b)*, nýbrž dítě třesoucí se na matku, ručičkama ji chytající a žalostně plačící, ano matku odcházeti vidí. Že matka po dvakráte úpěnlivých proseb dítěte nedbá, to zvyšuje velice vinu její, která pro zlato nejen služeb Božích zapomněla, jimžto všechen vesský lid bohabojný ten den obcuje, nýbrž i přirozeného hnutí lásky mateřské. Kdežto v podání běžném dítě v ráji podzemním jest úplně blaženo, majíc hojnost všeho a nikterak si nestýskajíc ve společnosti krásné bílé paní, Erben znamenitého účinku básnického dosáhl tím, že dítě v ráji podzemním nepředstavuje nám šťastným a blaženým, nýbrž bez nedostatku sice, ale smutným, tesknicemi mroucím: anoť vzdáleno jest zdroje života, milujícího srdce mateřského. Nejostřejší trny bolesti vrývají se v srdce matčino, když bloudíc po nešťastném místě a hledajíc dítěte svého, bez naděje a trápena lítostí a výčitkami svědomí, slyší, kterak hlas tichounký větrem šumí odpověď na pohled klidnou a spokojenou, v podstatě však plnou nevýslovného smutku a ironie srdce rozrývající (str. 15.):

Tu pod zemí jsem, hluboko!
nespatří mne žádné oko,
ucho mi neporozumí.
Blaze tu pod zemí, blaze,
beze jídla, beze pití,
na mramorové podlaze,
ryzí zlato v klínku míti.
Noc a den se nestřídají,
nikdy nejdou spat očinka;
hraji si tu pěkně, hraji —
cin, cin! slyšíš, jak to cinká?

Touto říznou, břitkou methodou svrchovaného v nebi pána, otce a vychovatele, jenž dle slov Aischylových leckoho i nechtějícího už přivedl k rozumu, po roce ovšem i naše žena naučila se lépe chápati význam povinností mateřských a odolávati vnadám a blesku zlata (str. 21. n.):

Avšak ženu vábí málo,
co ji tolik hoře stálo,
stáloť ji, ach! slzí mnoho;
leč děkujíc bohu za to,
touže drahé tiskne děcko.
Hořceť zakusila toho:
že-tě velmi málo zlato,
avšak dítě nade všecko!

Touto změnou na pohled nepatrnou Erben látce své vdechl teprve duši živou, tím dodal jí moralního podkladu k srdci promlouvajícího, jím hýbajícího, tím z běžné pověsti učinil balladu, a z prosté škeble říční vylovil perlu poesie.

3. Svatební košile. Z toho, co Erben poznamenal k básni své na str. 152., klademe zde toto: »Tato pověst vypravuje se v Čechách dvojím, podstatně rozdílným způsobem; ano jsou i pozůstatky národních písní, jimiž se u nás opěvala. V jedné z nich pobízí umrlec dívku, aby šla s ním, těmito slovy:

Vstaň se, má milá, vstaň se šněrovat,
čas můj uchází, nemám kdy čekat;
můj kůň je rychlý jak střelná rána,
ujede s námi sto mil do rána.

Pověsti a písně národní, ježto vypravují, že umrlý z hrobu vstav přišel pro dívku, kterou za živa miloval, aneb i také pro svou milou sestru, nalézají se téměř u všech Slovanův, a též u jiných národů. Srbové mají píseň, že zemřelý Jovan přišel na koni hrobovém pro sestru svou Jelicu. Slováci vypravují, že dívka přivolala mrtvého miláčka svého, v kaši vařic umrlčí hlavu, kterážto varem vydávala hlas: ‚Pojď, pojď, pojď!‘ Též Malorusové mají podobnou píseň, jako je srbská. Pověst ruskou v báseň oděl Žukovský, a tolikéž Mickievič pověst polskou aneb litevskou. Bürgerova německá Lenora známa jest vůbec.«

Posudky.

Knihovna českého lidu. Pořádají *Dr. Lubor Niederle* a *Dr. Č. Zíbrt.* II. „Moravská svatba.“ Popsal *Fr. Bartoš.* V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Cena 60 kr.

Přední znalec lidu moravského slovutný spisovatel F. Bartoš vypisuje tuto radostnou událost u lidu — svatbu moravskou, jak druhdy se slavívala, a jak snad ještě někde na Moravě se slavívá. Ovšem pominuly již skoro všude staré zvyky, obyčeje a obřady svatební, starosvětské říkání se omrzelo; — nastaly zvyky nové, ale takové, že často si pomyslíme: škoda starých. Tím spíše tedy vděčně uznáváme zásluhu p. spisovatele, jenž nám zachoval obraz svatby, jak byla v obyčeji na venkově i v městě.

V úvodě vypisuje p. spisovatel, které byly nejdůležitější osoby při svatebním veselí, a zmiňuje se o sbírkách řečí a promluv svatebních, z nichž čerpal. Vlastní pojednání zavírá v sobě XIX oddílů. Napřed se ohlédl mládenec po nevěstě, která by byla dle přání srdce jeho — ohledy. Když se mladí lidé nejprve sami mezi sebou dohodli, následovaly námluvy. Tu se po mnohých řečech ujednávalo věno, a potvrzovaly se smlouvy svatební. Svatební čas oznamuje, kdy nejvíce svateb bývá. V ohlášky již konají se přípravy na svatbu, sjednávají se mládenci a družičky, zve se na svatbu. Zdavky obyčejně bývají v úterý. V pondělí před zdavkami vyhrává se ženichovi a nevěstě, někde podaruje ženich nevěstu a dostane od ní navzájem dar. Na svatbu ovšem se všichni vystrojí v nejpěknější úbor svatební. V něm v úterý před zdavkami scházejí se hosté jak u ženicha, tak u nevěsty, kde jim přichystáno snídaní. Z domu ženichova jde se pak průvodem pro nevěstu, která se od jejich rodičů vyjednává. Potom jest cesta na zdavky. Na zdavkách v kostele pokládá se snoubencům věneček rozmarinový na hlavu. Po zdavkách vesele ubíral se svatební průvod za hudby a zpěvu družiček do domu ženichova. Svatební hostina jest však uchystána u nevěsty. Tam jde se požívat, co připraveno z tučnosti zemské a rosy nebeské. Starý svata vítá hosty nejprve jménem svatebních rodičů, děkuje jim za lásku, kterou jim prokázali, že doprovodili ženicha a nevěstu do chrámu Páně, a pomodlí se před jídlem. Stoly počnou; nejvýše zajímavy jsou jídelní lístky, které tu zaznamenány. Hlavní věcí ovšem je srdečná zábava dobrých přátel a sousedů v ctném shledání a rozmanité požitky duchovní. Donáší se koláč svatební a po koláči svatební strom. Do koláče, jinde do pšenice a zase jinde na skrojek skládají svatebčané své dárky. Při tom a při jednotlivých jídlech promluvami a písněmi hosté se obveselují, připíjí se o věneček, baví se všichni žertovnými hádankami, skládá se na povijáček, muzikantům a kuchařkám. Naposledy obnáší družba na talíři vodu, aby si hosté »své alabastrové ručenky« umyli. Družba činí poděkování hostům jménem svatebního otce, a všichni se pomodlí.

Po stolech koná se čepení a prodávání nevěsty. Část svatebčanů zatím již odchází do hospody, kam se po čepení dostaví i ženich s nevěstou k svatební muzice. Tam jest veselo. Tančil se »ovčák« a »kot,« staré tance svatební. K ránu někde mládenci žertem kradou u hostí pozvaných a druhý den věci ukradené veřejnou dražbou za několik krejcarů majetníkům prodávají. Ve středu v krajinách zámožnějších zase scházejí se mládenci a družičky u nevěsty. Po jídle loučí se nevěsta se svými rodiči, s celou rodinou a domácností, »převážejí se peřiny,« a uvádí se do domu ženichova. Za stara všude bývalo také zvykem stínání kohouta. Ostatní dnové svatebního téhodne uplynuly také ve veselí u svatby zámožnější: »honili kurové,« »prali plachty« atd. Zvláštním zvykem jest zálik, jenž bývá hned po zdavkách, když se průvod vrací z kostela, anebo, je-li nevěsta z přespolní dědiny, když ženich z rodné dědiny vyjíždí pro nevěstu na zdavky. Poslední oddíl vypisuje nám svatbu městskou. Nebylo tu tolik obřadů co v dědině, ale přece i vypsání takové svatby poutá svou pestrostí, a řekněme proti nynějším svatbám svou srdečností a upřímností.

Ze stručného obsahu tohoto viděti již, jak podobně jest moravská svatba vylíčena. Popsány nejen svatební obřady, ale přidány i písně u nich, které hned tklivostí svou jímají, hned zase k radosti povzbuzují. Vše při tom spořádáno v ladný celek, živě představuje se nám všecek děj tak pestrý a rozmanitý. Že spis vyniká všemi přednostmi u jiných spisů p. spisovatelových známými, rozumí se samo sebou.

V nejedné příčině jest spis tento velice důležit. Vypisujíť se nám tu prastaré zvyky, pověry, obřady, z nichž zračí se povaha a názor lidu moravského. Protož doporučujeme všem, kteří ještě nepovrhli vším starosvětským, a kteří smysl mají pro život lidu, tento spis co nejlépe.

Připomínáme jen, že v »Obsahu« chybou tisku jest: »XI. Po zdavkách. Svatební průvod z kostela do domu nevěstina.« Má býti: ženichova. *J. T.*

Sborník světové poesie. Vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Čís. 4. *Luka Botić:* „Pobratimství," výpravná báseň v pěti zpěvích. Přeložil *J. Kolář.* V Praze. Nakl. J. Otto. Str. 99. Cena 60 kr.

Pan překladatel Botićova »Pobratimství« jest dobrým znalcem jazyka charvatského. Již r. 1860. dovedně přeložil nesmrtelné dílo Ivana Mažuraniće »Smrť agy Čengiće« v »Časop. česk. Musea,« a letos podává obecenstvu neméně pěkný překlad Botićova »Pobratimství.«

Luka Botić jest jedním z předních básníků pobratimů Charvatů. Co do směru jest pravým pěvcem národním. Vlastní svou pilí docílil, že jeho básnické práce zdají se býti prostonárodními písněmi hrdinskými. Látka, způsob mluvy jsou tytéž jako v národních písních jihoslovanských. Liší se od nich pouze tím, že Botić dovedl jim dodati

uměleckého zevnějšku. Prostota národní písně spojená se vznešeností, nadšením a láskou k vlasti dodávají jeho pracím a zvláště »Pobratimství« neobyčejné ceny. Botić ve svých básních, jak praví překladatel v úvodu dle úvodu připojeného k jeho »Pjesmám,« jež r. 1885. vydala Matice charv., »provádí uměle romantiku básnictví prostonárodního. Všecky jeho básně líčí způsobem prostonárodní písně obyčeje, osudné a podivné romantické zápletky (únos, lásku Turkyně k uvězněnému křesťanu); všecky jeho básně dýší hrdinstvím a šlechetným nadšením pro osvobození národa z jařma tureckého.« Tato slova na slovo vzatého charvatského kritika Dra. Fr. Markoviće zajisté svědomitě vytkla básnickou činnost Botićovu.

Básnická činnost Botićova není příliš obsáhlá; zemřelť 1863. ovšem příliš brzy, maje toliko 33 let. Napsal pouze čtyry ukončená díla: povídku »Dilber Hasan« (1854), »Pobratimství« (1854), »Biedna Mara« (1861) a »Petar Bačić« (1862). Nejlepší prací dle souhlasu domácí kritiky jest »Pobratimství,« povídka v pěti zpěvích, v nichž opěvuje pobratimskou lásku Mije Radmiliće a Draganiće.

V prvním zpěvu vypravuje beg Ajagić své ženě a své dceři Ajkuně o osudech výpravy, která přepadla veselé svatebčany, při níž zahynul jeden z pobratimů — Mija Draganić i se svou nevěstou Květou. Mija Radmilić naříkaje se svým pobratimem byl od Turků zajat. Takovéto výjevy opěvují národní písně jihoslovanské velmi často. Celý prvý zpěv vypravuje Ajagić, který zúčastnil se výpravy a nyní vězní zajatého Radmiliće. Básník nikoliv náhodou vložil vypravování v ústa Ajagićova. Tím vyhnul se výtce, že snad příliš nadšeně chválí hrdinu Radmiliće. Z úst Ajagićových zní celé vypravování mnohem nestranněji. Sám Ajagić jest v celém vypravování nakreslen jako šlechetná povaha. Ve svém vypravování vypravuje statečnost »ďaurův« a zvláště Radmiliće; jeho statečnost, krásu, lásku k pobratimovi, laskavost a pohostinnost i k nepříteli Turku. Vypravování otcovo vzbudilo v Ajce touhu poznati krásného a statného vězně, která, když jej uzřela, proměnila se v náruživou lásku. Psychologický tento postup jest vylíčen velmi věrně. Radmilić však odmítá její lásku, poněvadž »těžký bol usídlil se v jeho srdci.« Velmi pěkný jest konec druhého zpěvu, kde Ajka dívá se za prchajícím junákem, jejž osvobodila z vězení a nyní provází v duchu:

Kéž bych mohla proměnit se v Vílu,
já bych nad ním povznášela oblak,
by ho parné nemořilo slunce;
větérkem bych povívala tichým,
by mu znojné schladilo se čelo.

Ve třetím zpěvu sešli se milenci několikráte na břehu jezírka, až konečně Ajka přemluví Miju, aby s ní prchl, chtějíc s ním trpěti všechny strasti. Láska k milenci zvítězila nad láskou k roditelům, domovině. Celý tento boj vylíčen velmi zdařile. Zvláště poetickým jest Ajčino loučení. Loučí se v duchu s rodiči, svými dvory, se zamilovanou zahradou, květinami, s jezerem skaderským, jemuž z vděčnosti, že poskytlo jí příležitosti scházeti se s Mijou, »věnuje

vínek ze zlata a perel.« Na útěku potkají starého Turčína Guďuka, který poznav přestrojenou Ajku, lichou zprávou odvrátí je od Radmilićova rodiště Trebinje. Sklamaní Turčínem hledají útulku v lese na Ljuvenhoře.

Ve čtvrtém nejkrásnějším a nejromantičtějším zpěvu líčí lásku milenců, žijících na Ljuvenhoře. Ale ani v době lásky nezapomíná Radmilić na nešťastného pobratima, který se mu zde po třikráte zjevil. Když se mu po druhé zjevil, chopil se Mija opět šavle, kterou dříve z velkého zármutku odhodil, a opěvá ji krásnou písní. Vzpomíná, jak matka mu ji odevzdala, aby pomstil svého otce a utlačované bratry. Dojímavo jest místo, na kterém popisuje stav nešťastné »ráje.«

Co jsme měli — nemáme už více;
naše stáda — teď už nejsou naše,
bídná ráje pro Turka je pase.
Naše lesy — teď už nejsou naše,
bídná ráje pro Turka je hlídá.
Naše pole — teď už nejsou naše,
bídná ráje pro Turka je ore.
Bídná ráje, o hladu a žízni,
bídná ráje, bosá, otrhaná,
bídná ráje, bez církve i popa,
bez útěchy tělu, ach, i duši.

V pátém zpěvu vypravuje Radmilić Ajce, oč jej žádal zjevivší se jemu mrtvý pobratim, aby jej totiž usmířil se Šerifou, kterou svou neprozřetelností zanechal v omylu, že ji miluje. Pospíchá vykonati svěřený sobě úkol. Na cestě setká se s četou svých bratří, od kterých se dovídá, že teprve nyní poplenil otec Ajčin Trebinji. Ustanoví se na tom, že pomstí se za svou sestru a matku, které zahynuly při vpádu Turků. Čeká na vracejícího se Ajagiće. Tu setká se s nešťastnou Šerifou, která, domnívajíc se, že našla Draganiće, klesá radostí k zemi mrtva. Mezi tím přicházejí k záloze Turci. Strhne se boj, ve kterém umírající Ajagić proklal Ajku, která se nad ním sklonila. Mija stal se po té hajdukem a mstil se na Turcích.

Botić jest tvůrcem uměleckého eposu romantického u Jihoslovanů. Přednosti národní písně vhodně spojil s požadavky umělého básnictví. Romantika Botićova jest příbuznou s romantikou Tassovou a Ariostovou. Byronova pessimismu nezná.

»Pobratimství« v ničem pravděpodobnosti neodporuje. Botić, jak praví Kolář, mohl býti náčelníkem nové školy básnické.

Co se týče překladu, podán jest svědomitě. Jen na několika málo místech nepatrně odchyluje se od originalu. Tak na př. I. zp. str. 19. (sunce) ...oko Skadra ve-elo se vije — přeloženo příliš volně slovy: »Jako Bůh když hledí z okna nebes.« Na str. 21. chtěje naznačiti upjatou pozornost Ajčinu, užil slov: »tiše vníma otci Ajagiči,« čímž stala se věta nesrozumitelnou. Original praví: »mirno sluša babu.« V následujícím verši charv. »štono« mělo býti přeloženo: »co povídá o junáckém štěstí,« místo »jenž« (otec). Na str. 22. »jděme i my *k* svatebčanům.« správně: »mezi svatebčany.« Na str. 24. nesprávně přeložena slova: (koně) »...skoro osedlaní — nejsou zvyklí sedlu,« místo: »nedávno jsou osedlaní.« Na str. 26. »...není tobě...

rovně,« místo »rovna.« Na str. 29. místo minulého času »vlk však nevyl« podle originalu správně čas přítomný. Na str. 30. v překladu vynechá verš: »a pobratim pak jej doprovází« (při zpěvu). Slova: »hořem sebou o zem praští« nejsou příliš básnická. Str. 32.: »naříká pomateným hlasem,« lépe »žalostivým«; »nezhasínej moje zlaté slunce | právě vzešlo na východě,« »vzešlo« asi chyba tisku místo »vzešlé.« Posledních sedm veršů p. překladatel přemístil z počátku zpěvu druhého na konec zpěvu prvého. Za to však počátečných deset veršů druhého zpěvu přibásnil — v originalu chybí. Na str. 34. k vůli rythmu položena spojka *a*, která ruší smysl: »jitřenka ... neb se nemůž' nadívati: *a* jak se vám Ajka ozdobila, majíc spatřit Miju Radmiliće.« Na str. 41. vynechány dva verše: »Což mám z toho, že jsi taká lepá, | Ó Ajkuno, štěstí nesouzené.« Na str. 42. dle souvislosti každý by se domníval, že Miju budou následovati Ajčino srdce i duše — že bude naň mysleti: »Prosím tě však, duše má i srdce | bude tebe v patách následovat,« dle originalu však »... budou tebe v patách následovat« — avšak Turci. Dle originalu slova »duše má i srdce« jsou vokativem. Na str. 53. tisková chyba: »co je mu drahé« místo »jemu.« Nepěkně jest přeložen verš: »... hrom a blesky | jak by chtěly živá srdce sežrat.« Na str. 91. »na těch jedlích prozpěvují ptáci« slovo »prozpěvují« nevyjadřuje přiměřeně epitheta »protužnica« ptica; lépe dalo by se přeložiti »smutně pějí.«

To jsou asi všechny, pokud jsme postřehli, poklesky, kterých se překladatel dopustil, a jež lze velmi snadno pro jich nepatrnost přehlédnouti.

Celý překlad, jak řečeno, jest velmi svědomitý a pěkný. Duch jihoslovanský dobře vystižen. Mnohá místa, na př. píseň o šavli, loučení Ajčino jsou přeložena velmi zdařile. *Jan Malota.*

Ethiopská lilie. Romanetto. Napsal *J. Arbes.* (O.)

Myslím, že jsme věrně naznačili jádro všech výše uvedených výroků. Jest-li tomu tak, bude-li každý ochoten podepsati tuto filosofickou soustavu pessimistickou, již spisovatel doporučuje řka o vývodech učitelových (str. 193.): »Zdálo se mi, jako bych poprvé v životě svém slyšel mluviti člověka, u něhož jest srdce a rozum v úplné rovnováze, člověka, jenž pojímaje život právě jen tak, jak toho zasluhuje, neklame se ani předsudkem rozumu, tím méně předsudkem citu; slovem, jako bych byl slyšel člověka oné svrchované dokonalosti, o jakéž tak rádi sníváme a s kterou se tak zřídka kdy v životě skutečném setkáváme?« A přece týž muž, stoje takořka nade hrobem, týrán jest výčitkami (čeho?), an dí (str. 155.): »A rcete, zda nespáchal jsem na mládeži mně svěřené nepromijitelného hříchu, že nevychovával jsem ji v zásadách, které snadněji vedou k štěstí...? Myšlenka ta ztrpčuje mi zbytek života podobně, jako bych byl spáchal zločin nejhnusnějšího druhu...« A přece týž muž, ač celý život svůj strávil samou prací vědeckou a hluboko se ponořil v taje přírody, po osmdesáti letech tuhé práce a snahy cíle si vědomé

nedovedl se ubrániti předsudku a pozbyl klidu rozumem žádaného, jako každý jiný člověk všední a ve předsudcích odchovaný (str. 189.). »Po celou dobu posledního zápasu bylo se mi zdálo, že tajemný proces umírání a konečný jeho výsledek, smrt, nejsou pro mne tím, čím je byl předsudek učinil pro statisíce jiných. Ale když byl zápas ten ukončen, když objevil se jeden ze symptomů, jež ukončení to provázejí, za druhým, seznal jsem, že přece ještě nejsem dostatečně obrněn proti předsudku, z něhož se rodí hoře a bolest nejpalčivější...« Týž muž i v jiných věcech neviděl vždy dosti jasně. Když kupec Višín přišel k němu kdysi do školy (str. 42 nn.), aby vymohl propuštění hocha, jehož chtěl dáti do některé školy pražské, aby se tam mimo jiné naučil také německy, učitel odporoval tomu, opíraje se hlavně o tento důvod: »Dříve jest nutno naučiti dítě, pokud to vůbec možno, samostatně mysliti, naučiti je dívati se na vše ve světě okem nezkaleným... a duševní obzor dítěte znenáhla... a s největší obezřelostí rozšiřovati. Vědomosti samy o sobě jsou člověku zbytečným balastem, nedovede-li jich vykořistiti...« (str. 44.) Pak dokazoval kupci, chce-li se kdo naučiti jedné řeči, že mu třeba znáti 30.000 různých slov, chce-li pěti řečem, 150.000 slov, což při dobré paměti slovní žádá doby 14 let (str. 46.). Dále ukázal kupci sémě blínu a plod rulíku, jichž on od vlčího máku a obyčejných ptáčnic nerozeznal, kdežto synek dobře to dokázal. Z toho zavírá: »Což medle jest nám platno, víme-li, jak se zove blín po francouzsku, po anglicku nebo v kterémkoli jiném jazyku světa, nedovedeme-li ovoce jeho rozeznati od obyčejného máku...? což vám platno, víte-li, že má rulík v jazyku německém celou řadu jmen... nedovedete-li ovoce rulíku rozeznati od obyčejných ptáčnic?« (str. 51.) Důvody těmi překonán jsa, kupec Višín syna svého nedal do pražské školy a nedal ho vůbec učiti žádnému cizímu jazyku. Následek toho učitel poznal a doznal později sám: »Nebylo jednotvárnějšího, trapnějšího a nešťastnějšího života nad ten, jaký vedl Višín skoro výhradně jen následkem neznalosti cizích jazyků. Z vlasti své vyštván proputoval takměř všechny země evropské a částečně též některé země jižní Asie. Jak asi se mu na těchto cestách dařilo, možno charakterisovati jediným slovem: prožebrať se. A dodám-li, že neznal nežli své mateřštiny, představíte si, s jak bezpříkladnými svízelemi bylo mu zápasiti... Asi po osmiletém putování vrátil se posléze zase do vlasti. Přibyl na hranice vysílen a prožebral se až ku Praze, ale Prahy přece více nespatřil (str. 207.). Zdálo by se, že důvody učitelovy jsou nepřekonatelny. A přece jest v nich pravdy jen kus, a v tomto případě naopak pravda byla při kupci Višínovi, jenž hocha svého chtěl vycvičiti co nejlépe v jazycích. Sama slova učitelova, že vědomosti jsou nám zbytečným balastem, nedovedeme-li jich vykořistiti, obracejí se proti němu. Není všechno všem stejně potřebno; kdo žije ve volné přírodě, nebo s ní co činiti má, ten potřebuje přede vším znalosti věcí přírodních; naopak, kdo žije vzdálen přírody ve společnosti lidské a v obchodu mezinárodním, potřebuje přede vším znalosti jazyků, kdežto ve znalosti věcí odkázán

jest na odborníka. Višínovi, kupci bylo jistě mimo vědomosti odborné především třeba znalosti jazyků, důkladná znalost blínu, rulíku a jiné podrobnosti přírodopisné i celá astronomie byly proň zbytečným balastem, neboť jich nemohl a neuměl vykořistiti.[1]) — Tím způsobem mnohá výpověď na pohled duchaplná, ohledáme-li ji blíže, objeví se bezobsažnou frasí. Co na př. znamenají slova: »Kdo může pocítiti bolest, když vidí zemříti jedinou bytost, která byla pozbyla podmínek k dalšímu životu, a zůstane chladným při živé vzpomínce na násilné vzájemné hubení tisíců bytostí zdravých, a života schopných, marně si namlouvá, že pojav lidskost v celém jejím idealním dosahu stal se člověkem, jakýmž na základě mravouky, zdravého, nepředpojatého rozumu a vymožeností věd každý z nás státi se může a musí, nemá-li býti rozvoj lidstva jednou z oněch planých, pustých frasí, jakýmiž hamižné dryáčnictví všech odrud od pravěku až po dnešní den zahalovalo své sobecké záměry... (str. 205.) — Učitel praví na str. 155.: »Ký div, že bohem moderní společnosti jest úspěch, korunovaný pochvalou, bez kteréž jest neplodný?! Ký div, že tisícové poklekají před touto modlou v prach, že zapírají své zásady a přesvědčení, že ohýbají záda a koří se mnohdy i surovosti a brutalnosti, která nad úspěchem a pochvalou rozhoduje, že líbají nohy i padouchů, jen aby na ně pohledli s blahosklonným úsměvem spokojenosti...!« Tato honba za úspěchem a pochvalou v moderní společnosti po našem rozumu jest nutným důsledkem filosofie učitelovy a zásady jeho: »Odměňujte, co odměny zasluhuje, za živa a nikoli imaginerním životem... po smrti« (192), a byla právě touto filosofií v moderní společnost vštípena!! Kdo jest odchován »v zastaralých předsudcích« o životě, odměně a trestu po smrti, nemá proč honiti se za úspěchem. Nebudeme dále rozebírati výrokův a myšlenek starého učitele. Resignace, t. j. puštění všech nadějí a po dlouhém zápase, vedeném s napjetím všech sil, podrobení se nutnosti nevyhnutelné nezdá se nám býti jedině správným rozřešením problemu života lidského. Tím ovšem vydáváme se výčitce předpojatosti, tendenčnosti, strannictví. Ale jinak nelze. Toť jsou právě ty konce, kde dvě zásady »předem pojaté« aprioristické stojí proti sobě čelem proti čelu. Kdo myslí důsledně dospěje nutně jen k jedné z obou, kdo oběma vyhovuje, bude míti zdání nepředpojatosti, v pravdě však buď nemyslí důsledně, nebo neví, proč se rozhodnouti, kam se přidati.

Co se vnější stránky spisu dotýká, opakujeme, že J. Arbes jest vypravovatelem osvědčeným a dovedným. Sem tam ovšem ve druhém vydání při náležité revisi všelicos mohlo poopraveno býti. To se týče hlavně mluvy, která mnohdy ve slovosledu i v jednotlivých výrazech jeví rušivý účinek němčiny. Veliké části poklesků druhého vydání bychom rádi postrádali. — Úprava jest pěkná. Zvláště vytýkáme, že knížka přítomná náleží k oněm řídkým tiskům českým, jež, i nevázány jsouce, prodávají se sešité. *L. Šolc.*

[1]) Prosíme laskavého čtenáře, aby odtud nevyvozoval snad, že každé české dítě uměti musí německy.

F. Hyšman a *Ant. Mojžíš:* **Sbírka slohových úkolů pro školy obecné a měšťanské.** V Praze 1892. Nakl. Rohlíček a Sievers. Str. 196. Cena 1 zl. 20 kr.

Bez hlučné reklamy vydala firma Rohlíček a Sievers již 16 svazků »Bibliotheky učitelské,« rozsahu sice různého, ale obsahu vesměs cenného. Zvláště oba spisky Lepařovy (svazek 2. a 5.), Vorovkovy (sv. 9., 10., 12.), dále Dolenského a Patery (sv. 6., 11., 14.), Taubeneka a Duchacké (sv. 8.) konají učitelstvu ve škole dobré služby. K nim s dobrým svědomím přiřaditi můžeme svazek nahoře vyznačený. Jsou to většinou knihy, jež vznikly přípravou na vyučování, jaké se od každého učitele právem požaduje, a kteréžto přípravy ve škole byly vyzkoušeny a na základě zkušenosti opraveny. Tak »Sbírka slohových úkolů,« třeba není vrcholem dokonalosti, znamená rozhodný krok ku předu, vynikajíc bohatostí látky i jinými vlastnostmi nad jiné sbírky toho druhu, pokud nám známy jsou. Obsahuje kniha tato 612 úkolů, z největší části propracovaných, z menší jen naznačených, tak že je na sedm školních roků, jimž látka jest určena, ze zásoby té výběr dostatečný. Že největší část úkolů má na sobě pečeť o tom svědčící, že úkol sám ve škole byl propracován, pozná zkušený učitel snadno, a také pochválí. U některých úkolů je poznámka: práce žákova. Poznámku tu bychom si přáli u většiny úkolů. Jak snadno by se dala výborná kniha školní snésti, když by z tisíců českých škol nejlepší práce žákovské byly sneseny, urovnány, opilovány a seřaděny. Slohu dětskému dítě nejlépe rozumí. Tak by se kniha uvarovala i některých nesnadných a dlouhých úkolů, jichž i v této sbírce několik — třeba málo — najdeš. Většina úkolů je přiměřeně krátká. Též rozčlenění úkolů jest ozdobou této práce. Řečí i obsahem přimyká se kniha k věku dětskému, a těžíc jak ze života dětského, tak ze všech téměř předmětův učebných, a co zvláště ji doporučuje, přiléhajíc k čítankám, od stupně ke stupni zprostředkuje přechod ze školy k životu skutečnému. Jelikož vším tím nejen prospěch učby slohové ve školách našich se zlepší, nýbrž každému učiteli také času ušetří a v této snad nejtěžší práci školské učiteli bude podporou vydatnou, nepochybujeme, že si ji každá škola opatří. Mohli a snad měli bychom vypisovati obsah knihy; ale neučiníme toho. Nápisy jednotlivých oddílů shodují se s osnovami učebnými, a podrobný obsah a rozbor jednotlivých úkolů hodí se pro listy odborné. Přičiníme toliko několik drobných poznámek.

„Čemu se co rovná“ (?) nápis; k tomu příklady: Oči jako trnky. Tváře jako růže... (úkol 23.). Úkol 40. mohl býti vynechán. Chrání ho (dítě) m. je (úkol 109.). Skočil na zem (úkol 119.) m. zemi. Úkoly 125. a 126. „Zajíc píše ježkovi,“ „Ježek odpovídá zajíci“ jsou již příliš „hledané.“ Nevím, co by řekl hospodář k poslednímu odstavci úkolu 162. Vždyť nemusí živec zrovna na poli větrati. V úkole 164. ohňorodý, proč ne ohněrodý, jako dějepisný? V úkole 173. a 174. náves, proč ne návsí? V úkole 193. „dosti lenu“ m. lnu. V úkole 196. má snad ve větě: „... vzbouřili se Chodové hájíce práv, jež jim svobodu zrušovaly“ státi „zaručovala.“ V úkole 201. „nejspořivějším národem“ m. nejšetrnějším. V úkole 202. Foiničané postavily. Úkol 205. do země pruské; země Pruská, jako země Česká. Úkol 206. povolal soudcův m. soudce. Úkol 208. vztýčiti m. vztyčiti, a některé jiné.

Nehledíc k těmto výtkám, jež padají ponejvíce na vrub tiskárny, je kniha psána řečí správnou, a znamená zase značný krok ku sjednocení v tolikerých, nejednou malicherných růzností v našem pravopise, že se přidržuje mluvnice slovutného učence J. Gebauera. Sbory povolané, na př. zemská školní rada, Česká akademie měly by u ministerstva vyučování zažádati, aby všechny učebnice škol obecných i středních byly co do pravopisu upraveny dle mluvnice Gebauerovy. Učenci v listech odborných ať si hájí své odchylky, ale školy ať mají pravopisný kanon. Až dojde k novému vydání úkolů Hyšmanových a Mojžíšových, radíme, aby skladatelé vyžádali si na obohacení sbírky své mnoho cenných příspěvků, jaké mají četní učitelé ve svých písemných přípravách.

Knihu tuto, jakož i naznačené spisy jiné z této »bibliotheky« učitelstvu doporučujeme. *F—k.*

Sebrané spisy Františky Stránecké. Pořádá Fr. Dlouhý. (O.)

Tím, co doposud řečeno, podána charakteristická známka převážné většiny povídek Fr. Stránecké. Vše ostatní odtud takořka samo sebou plyne. Hned povahy, o nichž se vypravuje, z té půdy vyrostly. Jedna jejich vlastnost, se kterou ve všech skoro povídkách v rozmanitých odstínech se potkáváme, jest houževnatá tuhost a pevnost neotřesená. Přísnost v bezohlednou neústupnost přiostřená jeví se v »Paní matce« hostinské a v konšelu Hradilovi v »Konšelovic Terezce.« Ale pod touto přísností a neústupností skrývá se srdce dobré, které se objeví, když časem změklo a dobrotou odpůrcovou přemoženo bylo. Přísnost a vytrvalost překážek se nelekající vyznačuje též starostu v »Prostonárodním léku.« Obětavost a neunavná pracovitost jeví se při ševcové Javůrkové v V. »obrázku z Moravy,« jež k četným dětem svým přibere si z nouze ještě »brňátko« Matýska, kterého laskavě a dobře vychová. — Samostatnost, rozhodnost nezastrašená a trpělivost plynoucí z důvěry v Boha zdobí »Klárku,« jež sama jediná zastává úkol matky, otce, učitelky i hospodyně, když otec její, piják nenapravitelný, způsobil vyloučení bratrů jejích ze školy; ona nepozbývá mysli ani tehdy, když farář nebožtíkovi lidem na výstrahu pohřbu odepřel. — Vytrvalost, pracovitost neúmorná a mysl v protivenstvích nepozbývající naděje jsou ctnosti Matouškové ve »Třech kapitulacích.« — Jak i zlé státi se může ještě dobrým, ukázal statný Mikeš vzav si »Barušku« jiným zrádně opuštěnou. — Poctivost, spolehlivost a svědomitost venkovského posla líčí se v obrázku »Pošta.« — Zvláště dojímají dobrosrdečná babička ve II. »obrázku z Moravy,« která o hodech nemocné, ode všech opuštěné švadleně, jíž ona sama se ujala, ze skrovničké hotovosti své pro potěšení kupuje rozmarýnu; ještě více stará Kostelníková v povídce »A ona zapomněla,« jež nemohouc umříti, sama vyhledává Morany; ale marně, neboť skutečně zdá se, že na ni zapomněla. — Neméně pohnutlivá jest panímáma Rožková ve III. »obrázku z Moravy,« která pokaždé pláče, když vidí pohřeb; neb jí Pánbůh náhle odňal všecky syny,

že jich ani pochovati nemohla, jen jednoho jí nechal mimo vše nadání. — Nejvýše stojí co do významu mravného vedle »Klárky« a »Barušky« »strýc Hutula.« Toť skvostný obrázek venkovana — hrdiny, jenž vykonal skutek rekovné obětavosti ne z naděje v odměnu, slávu a uznání, nýbrž z vědomí povinnosti a »pro Boha.« Vyšed ráno za deště na jalovec prostičký a chudý muž ten, když se večer všecek promoklý vracel, zpozoroval, že most přes bystřinu vedoucí stržen jest. Věda, že tudy po silnici příkrou strání dolů k vodě přijede soused Kabaňa s nákladem, v noci, v nejhorším nečase jde na místo nebezpečné, aby mimo jedoucím výstrahu dal a vozy zastavil. Jak velikým jeví se tu strýc Hutula se svou stejně smýšlející ženou proti lhostejnému starostovi! Jak hrdě vykračuje si muž ten den na to u vědomí vykonané povinnosti! Není-liž to čin hodný starého občana římského? Tot živel obec zachovávající, toť síla státotvorná; s toho také stanoviska pravili jsme nahoře, že náboženství a kostel lidu tomu jest státem. — »Graciáš« jest smutná historie sběhlého studenta, doklad věty, že pýcha předchází pád, jemuž spisovatelka připojila naučení lidu venkovskému, jak voliti povolání a říditi studia svých synů. Humoreskám blíží se I. a IV. »obrázek z Moravy,« »Prostonárodní lék« a »Na hlavní stráži.« Črtami a drobnými kresbami nazvali bychom »Vlasaře« a husácké obrázky »Z venkovského žití.«

Stránecká jest bystrou pozorovatelkou a v plné míře má dar slovy vtělovati vidiny mysli své. Vše u ní jest jasno, přesno a pravdivo, povahy lidské, zjevy přírodní i průběh událostí. Všude jednoduchost a nelíčená prostota, jakou vyznačuje se lid, o němž a jemuž píše.

Jedna věc při těchto povídkách zvláště jest pozoruhodna. Všecky jsou ve službě mravní ideje a přece se nikde tendence nedere v popředí. O každé věci, o nejkrásnější a nejsvětější i o nejošklivější lze psáti zcela rozdílným způsobem dle toho, jak nitro píšícího upraveno jest, jak na ni pohlíží a o ní smýšlí. Hluboce zakořeněné a ve všem všude se jevící nábožnosti lidu moravského, o němž povídky ty jednají, neviděti nelze. Zůstati vůči nábožnosti té úplně chladným a objektivným, bylo by možno leda ethnografovi. Tím však není belletrista po básnicku tvořící; on bude stránku tu buď v úctě míti, nebo jí opovrhovati a jí se posmívati. Toto bylo šlechetné duši Stránecké nemožno, i přidržela se onoho. Ale toť také vše, v čem by nějaká tendence spatřovati se mohla. Tolik směru určitého spisovateli vážné povahy jest nutně potřeba; nějaký tvar úsudek jeho míti musí, buď se bude kloniti k dobru nebo ke zlu. V zájmu pouhého umění dle potřeby nadchnouti se pro věc chvalitebnou a po chvíli zase rozehřáti se pro věc špatnou, této pohyblivosti a kolísavosti citu Stránecká nezná. I ve spisech jejích jeví se určité, pevné zásady. Špatnost a zlobu vypisovati a bídu lidskou chutě na odiv stavěti — toho ona neumí ani nechce. Kde vypisuje slabost a mravní bídu lidskou, vždy činí tak s náležitou šetrností, jako lékař moudrý, jenž bez potřeby ani ran nerozedírá ani nahoty a hanby lidské neodkrývá; i to zlo jest jí pouze stínem, jenž temností svou

světlo dobra zvýšiti má. Dle toho i děj vypravování i seskupení osob upraveno jest. I ten Žid jinak nepříliš oblíbený u lidu (v. »Vlasaře«) ve »Třech kapitulacích« str. 445. jeví se s takové stránky, jaká v každé krajině z tisíce jeho soukmenovcův aspoň o jednom známa jest; jako spravedlivý, rozvážný muž, jenž v našem případě jako nebem poslán jsa, nešťastnou ženu domluvou od samovraždy odvrátí. Slovem: u Stránecké nejkrásnějším způsobem, beze vší ujmy ceny umělecké, rozřešena záhada: pravé umění ve službě dobra.

Zvláštností Stránecké jest, že při svých povídkách libuje si v mírném objemu, tím takořka stále při čerstvém a plném dechu zůstávajíc. Odtud částečně pochází neuvadlá svěžest jejího vypravování; jest pak dokonce i druh čtenářů, jimž taková stručnost právě vděk jest.

Stránecká důkladně zná svůj lid a všecken způsob jeho života, pročež spisy její i se stanoviska kulturně-historického mají cenu trvalou.

Sloh povídek těch jest prostý, obratný a plynný; na vhodných místech se zdarem reprodukuje se mluva lidu, nejednou se zvláštnostmi dialektickými, což výraznost vypravování zejména v rozhovoru zvyšuje. — Sem tam vyskytuje se nějaký poklesek, jenž měl vydavatelstvem býti opraven, j. str. 9. „Tento sprosťák, tento darmožrout“ pravila... m. ten sprosťák, ten darmožrout. — str. 10. vy se jej budete zastávat m. ho. — str. 14. to dovídal se m. toho. — str. 23. obyvatelé m. obyvatele.“ — častá nyní chyba str. 90. zpěvu Terezčině naslouchával m. Terezčinu. — str. 105. zakázal, aby jméno toto bylo vyslovováno m. nebylo. — str. 263. chci se pokusiti m. pokusím se (ich will es versuchen). — str. 310. Tento malý obrázek mne nejednou připomínal na tebe (erinnerte mich an dich) m. připomínal mi tebe. — str. 316. v naší velké, lidské společnosti m. velké společnosti lidské (čárka nemístna). — str. 326. očadlé tváře jest moravismus m. osmahlé str. 345. Dali jste se viděti (sich sehen lassen) m. ukázali jste se, vystrojili jste se, dali jste co lidem na odiv. — str. 372. seč mu stačil dech m. co mu stačil (stačuji čemu = jsem s co, seč). — I nedopatření a chyby tiskové se najdou: str. 10. Jistým ženám mnohdy skutečně někdy...; str. 21. přála m. nepřála. — str. 279. proklíval (?) snad m. prokvítal. — str. 67. že by nebylo ani jablko nepropadlo m. propadlo.

S papírem, rádi tomu věříme, vydavatelé laciných spisů pro lid mají potíž. Ale papír, na němž tato kniha vytištěna, jest až příliš křehký, vlhka nesnese a niti s těží odolá; doslýcháme však, že spisy tyto vycházejí ve dvojím vydání.

L. Šolc.

Ottova Laciná knihovna národní. Č. 105. „Sychrova era.“ Roman ve třech částech. Napsal *Dr. Josef Laichter*. V Praze 1892. Str. 304, 345, 367. Cena 1 zl. 60 kr.

»Má-li náš národní byt se povznášeti, je nutno, abychom jej důkladně znali. I snažil jsem se svou knihou ve formě belletristické z nepatrné části k tomu přispěti,« praví spisovatel v doslovu svého romanu. I podal nám »obraz jisté sfery našeho národního života,« typický obraz života maloměstského, v němž však nelze neviděti

odlesk celého života národního. Boje dvou stran, strany staré, poctivě až dosud pracovavší, ale poněkud ospalé, nežijící a nepůsobící moderním širokým životem veřejným, a strany nové, osobní ctižádostí sice vyvolané, ale sdružené a udržované radikalismem idey pokrokové, částečně nesprávně pojaté; odtud vyplývající demoralisace života veřejného, honba po prázdných zevnějších úspěších, aby se zakryla vniterní chudoba činnosti a konečně i hmotný úpadek a po všem zdravá, hojící reakce — toť jsou body, jimiž v našem obraze života maloměstského probíhá — z mrtvé ztrnulosti do kvašení a odtud k blahodárnému rozvoji — samosprávný a společenský život východočeského městečka Chotovic.

A tento popis vývoje samosprávy v malém městě na paměť vám uvede náš národní život politický, jenž proudí týmže obdobím, s týmiž příznaky, snad jsou tu tytéž psychologické, ovšem poměrně mohutnější příčiny kvasu, podobný postup a podobné vůdčí a hybné faktory — přirovnání vnutí se samo sebou, ač snad není ani míněno. A celá kniha podává jakýsi psychologický rozbor, filosofické odůvodnění těchto našich bojů v malém a »per analogiam« i ve velkém, a to bez vášně a beze vší strannickosti; klidné, pragmatické, objektivní vypsání historie našeho veřejného života, s utěšenou, ale i dobře založenou perspektivou do budoucnosti.

Přesvědčivosti a hloubky získal si spisovatel filosofickým podkladem, na jakém rozvinuje před námi život lidský — vítězství lásky nad sobectvím. Tento podklad specifikoval dvěma větami, jež předeslal jako »motto:« větou evangelickou »Milovati budeš bližního svého jako sebe samého« a větou Darwinovou »Boj o život.« Modernost a fikce vědeckého zákona empirického svedla asi spisovatele, že zvolil heslo Darwinovo za podklad vývoje pro zákon lásky a položil tak protimyslně dvě říše zákonodárné na vzájem si odporující a se potírající. Pravím »protimyslně,« neboť nemožno si mysliti dva zákony sobě protivné a stejně autoritativné pro tentýž subjekt určené, ani tehdy ne, je-li jeden moralný a druhý fysický, jako v našem případě; paktě druhý zůstává na nejvýš fysickým jevem anebo stavem nahodilým, prvnímu odporujícím, ale vymyká se pojmu zákona. A proto právě věta Darwinova jako negativní základ pro svou povrchnost a zevnější nahodilost rozplývá se mu pak často pod rukama, jinde pro svou neurčitost musila býti rozlišena v »boj ideí« — vůbec jiný precisnější a pravdivější, zároveň pak šíře platný a uznávaný protiklad byl by lépe prospěl a spisovatele uchránil výtky hlasatele darwinismu, jímž ovšem dle celého myšlenkového obsahu knihy není. Neboť celá Darwinova věta, přese všechno vědecké koketování s Darwinem, značí spisovateli přece jen tolik jako pud sebezachování, zvrhlý v krátkozraké sobectví, jež dle stadia kultury rozličně se projevuje. Darwinismus jeho nesahá také dle přítomné knihy dále za všeobecný jev tento, jejž si ovšem dle Darwina uzákonil a jenž se mu též dle Darwina vyvíjí a zdokonaluje, tady ve styku se zákonem evangelickým, kterýž konečně vítězí. Pud sebezachování pak rozšiřuje se a vrcholí

v pudu po zachování druhu, a sebeláska promítá předmět své účelné činnosti na bližního, kořen její však utkvívá pevně v subjektu, mnohem pevněji a zřejměji než u altruistů ruských. Na tyto však silně připomíná jiný ráz tohoto altruismu, ona s obětavostí sloučená tichá poníženost, neprotivení se zlu až k lásce cizího hříchu sestupující — leč i tento ráz jest jen tak v náběhu, neveden až do extremu oné budhistické stagnace a sebeubíjení, kam až došel altruismus ruský ve hlavním svém představiteli, Tolstém.

Toť nejširší, mravný a vniterní podklad díla. Na něm rozvíjí spis. otázky pro náš národní život důležité, — otázku samosprávy a činnosti veřejné, pozoruje rušivé vlivy i pobádající činitele a to všecko dvojím způsobem: dlouhými, namnoze se opakujícími a proto místy unavujícími, celkem však duchaplnými a obsahově zajímavými úvahami, samomluvy i rozhovory svých hlavních osob, jakož i dějem, jejž před námi s velkou živostí a plastičností rozvádí. (P. d.) *P. Šup.*

Ruská knihovna. XII. Spisy *Fedora Michajloviče Dostojevského.* Překlad rediguje *Jar. Hrubý.* Sv. 2. „Chudí lidé a drobné povídky.“ V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 380. Cena 1 zl. 50 kr.

Přítomný svazek Spisů Dostojevského obsahuje tytéž novelly a povídky, jako první svazek ruského »Úplného sebrání spisů F. M. Dostojevského« až na »petrohradskou poemu« »Dvojnik« a nezdařilou humoresku »Cizí žena a muž pod postelí«; hrubý žert tento dobře svědčí o tom, že Dostojevskému nedostávalo se pravého ruského humoru. Souhlasíme s tím, aby »Ruská knihovna« nepřinášela všech prací ruských velikánů bez rozdílu, ale aby podala ne nahodilý, nýbrž svědomitý výbor nejlepších jejich děl slovesných. Je-li pak druhý svazek překladu prací Dostojevského výborem prvního svazku spisů Dostojevského v originale, nelze ho zváti ani zcela svědomitým, ani zdařilým. »Roman v devíti dopisech« a obšírná, příšerně napínavá novella »Paní domácí,« počínající tak romanticko-fantasticky a končící tak prosaicko-realisticky, mohly úplně býti pominuty v překladě beze škody pro české čtenářstvo; žádná z prací těch necharakterisuje tvorby Dostojevského. To místo nich raději se mohlo popřáti v českém překladu místa »Dvojnikovi« se zajímavou postavou pana Goljadkina, jenž se rozdvojil, viděl sebe samého dvojnásobně: všemi urážen přišel p. Goljadkin k fixní idei, že na tomto světě nelze žíti bez intrik, že dobře se vede jen tomu, kdo je podlý, kdo uráží, šibalí, i odhodlal se totéž dělati. Ale počínaje něco, co není vlastní povaze jeho prosté, trápí se a ve fantasii vytvoří si »dvojníka.« Ač thema rozdvojení slabého a nevzdělaného člověka mezi přímým jednáním a snahou po intrikách Dostojevským není vyplněno bezvadně, přece práce tato spíše zasluhovala překladu, než jmenované dvě práce literarní.

Nejcennější prací v přítomném svazku jsou »Chudí lidé,« první práce Dostojevského, vytištěná hned roku 1846. Bělinskij byl všecek unesen »Chudými lidmi,« věnoval jim obšírnou úvahu,

řka mezi jiným: »Mnoho na dráze jeho objeví se talentů, které budou stavěti proti všemu, ale... na ně zapomenou právě v tu dobu, kdy on vystoupí na vrchol slávy svojí.« Co veliký kritik předpověděl, splnilo se: všeobecný zájem pro uměleckou činnost Dostojevského vzrůstal až ke dni smrti jeho, čehož nelze říci o mnohých z jeho současníků. Poslední díla jeho mají daleko větší význam než první povídky, třebas to byl i proslavený roman »Chudí lidé.« Roman tento látkou připomíná sice Gogolův »Plášť,« ale obrazy hrdin se nekryjí. Makar Alexějevič Děvuškin, hrdina »Chudých lidí,« je živější a čilejší než nouzí sklíčený hrdina Gogolovy povídky, drobný úředník Akakij Akakijevič. Děvuškin je bídně placeným opisovačem kancelářským, člověkem mírným, tichým, dobrosrdečným, spořivým, tak že ze skrovného platu dovede ještě tolik uspořiti, aby tu a tam udělal nějakými cukrovinkami nebo kvítkem radost naproti jeho oknu bydlící příbuzné Varvaře Dobroselové, dceři správce statku, vyrostlé v dosti utěšených okolnostech, vychované v pensionatě, ale neštěstím rodinným a smrtí obou rodičů skleslé na stupeň ubohé švadleny. Varvara půjčuje chudému písařovi knihy, pere mu prádlo a spravuje oděv, on za to ji časem překvapí dárečkem, který od úst si utrhl. Oba v listech (roman má formu listovou) sdílejí se o své radosti a starosti. Makar zbožňuje svou »matičku,« soustrast, s níž ji vyrval z rukou velkosvětské kuplířky, mění se u letitého písaře v lásku. Ale Varvara nemůže na Makara jinak hleděti než jako na dobrodince svého. Roman dosahuje svého vrcholu ve sceně, kde náčelník Makarův poznává jeho svrchovanou nouzi náhodou (srv. komicko-tragickou scenu s knoflíkem kabátu Makarova, str. 119.—123.) dá mu storublovou assignaci: Makar 20 rublů věnuje na zaplacení dluhů, 45 dá Varvaře a 35 si podrží. Varvara vidouc, že je příteli svému jen na obtíž, podá ruku bohatému Bykovu; Makar, ač těžká to byla pro něj rána, stará se ještě o její výbavu a loučí se s ní s hlubokým bolem v srdci. (O. p.) *A. Vrzal.*

Kniha moudrosti. Sborník aforismův a sentencí paedagogických. Sebrali *Dr. J. V. Novák* a *Karel Vorovka*. V Praze 1892. Nakl. Bursík a Kohout. Str. 324.

Výbor tento je bohatý a na začátek zdařilý. Průpovědi sestaveny podle obsahu pod určitá hesla a podepsány svými původci, ze starého i nového věku. Z našich básníků se časem najde snad více. Klademe-li důraz na to, že kniha chce býti po výtce paedagogickou, ne tak historickou, co totiž kdo o té neb oné věci řekl, tedy bude asi záhodno zkoumati také poměr jednotlivých výroků k sobě, aby byly správné a sobě neodporovaly; bylo by osudným omylem, každý duchaplný a proslavený výrok vydávati za vychovatelský. Tak na př. na str. 140. a n. praví (správný) výrok našeho Hostinského, že kulturní význam umění spočívá na mravnosti a ji předpokládá, pravý opak toho, co (nesprávný) výrok Schillerův pod týmže heslem »Aesthetické vzdělání.« O věci samé jsem pojednal dosti obšírně v »Poetice.« Co

se přejímá odjinud, je někdy dobře samostatně zkoumati, jelikož mnohé výroky nesprávně uváděné se táhnou jako tasemnice po celé věky; tak na př. nemohl Aristoteles jaktěživ říci, že člověk je »tvor« společenský (str. 4.), ba ani »společenský« není vlastně totéž, co Aristotelovo »politikon.«

O významu takových sborníků není jedna mysl; někteří je chválí, někteří haní, a v něčem mají obojí pravdu. Když ale už toto dítko moderního směru encyklopaedicky vzdělávacího se ujalo, tedy budiž tato kniha co nejlépe doporučena za náhradu podobných spisů cizích. *P. Vychodil.*

Knihovna lidu a mládeže.

Přítel domoviny. R. VII. Č. 5. „V různém vzduchu.“ Dvě povídky od *J. E. Šlechty.* V Praze 1891. Str. 232.

Na »Novém světě« či Jelení ulici v Praze žila čtyřčlenná rodina Machytkova. Hlavou její byl pijan, dareba, za to mladý Machytka dobrý řemeslník při dráze, živící mzdou mladšího bratra Pepíčka a dobrou mateř, již Prozřetelnost učinila »Mater dolorosa,« odtud také název prvé povídky. Opilec Machytka vytloukaje na synu peníze na kořalku, byl příčinou, že syna vlak zahubil. Byl tedy mrtev živitel rodiny. Cesta utrpení rozprostřela se před očima staré Machytkové; s velikou námahou pochovala syna, při pohřebě onemocněla dnou, když se jí ulevilo, šla prosit dobrých lidí, aby jí pomohli zaplatiti byt, živiti dítě. Při žebrotě chycena a uvězněna. Doma zatím onemocněl Pepíček. Machytková puštěna na svobodu, dítě zemřelo, matka zešílela, šílenou objímajícího mrtvého Pepíčka přejel vlak. Toť kostra dramatického výjevu ze života městského.

Povídkou pochvívá nářek do nedokonalosti mnohých zákonů, jakými se řídí společnost lidská, zákonodárci žebrotu že trestají, ale neubíjejí chudoby, žaláře že nejsou prostředky k dosažení rovnováhy mezi hojností a nedostatkem, ba v nich se ušlapávají poslední city mravnosti ve špatných společnostech atd. Někde spisovatel nadšený pro lidskost upřílišuje. Nepodepsali bychom výroků na str. 119. a 120., jimiž končí se povídka: »Hleďte! kus lidského života, jehož vyvolání bylo hříchem a skon zločinem osudu! Bída a nouze, žal i utrpení zahynou jenom tenkráte, až věčnost roztříští tento svět, aby z jeho atomů zbudovala svět nový, nádhernější, bez lidských hříchův a zločinů!« Životopis »Mater dolorosa« jest pravděpodobný a živě vypravovaný, s několika slohovými a mluvnickými nedostatky, jimž neunikla ani druhá povídka. Též okolí trpitelky činí přiměřenou staffaž k celému ději, zvláště šlechetné jednání manželů Drobných dokazuje, že mezi chudými dříve najdeme útrpné srdce než jinde.

Když první dramatický obraz jsme si prohlédli, staví nám spis. před oči druhý na venkovské ville »Viole,« jež s velkostatkem »Svistínem« patřila zámožnému továrníku Lindnerovi. Továrník měl jedinou dceru Evu, jejíž srdce rozhodlo se pro kandidata lékařství Bezděka. Poměru tomu nepřál Lindner, měl úmysl Evu spojiti

svazkem manželským s baronem Zdenkem z Dražkova; Eva se bránila otci, nástrahám matky Zdenkovy i jeho sestry. Otec však stál na svém a vždy důrazněji snažil se provésti svůj úmysl, ba rozechvěn tak se zapomněl, že dceru před diváky kopnul, která v šílené zoufalosti, chtíc uniknouti otci, vyskočila oknem a zabila se

Obraz tento ze života malován jest pronikavějšími barvami předešlého, rozličné city a vášně, jako láska, závist, hněv, škodolibost, ješitnost, touha po bohatství proudí v jednajících osobách mocnými proudy, čtenář jest v ustavičném napjetí, nedočkavě sleduje vypravování, až stane u neočekávané samovraždy Eviny, jíž dopouští se v pološíleném stavu. Vina Lindnerova potrestána ztrátou jediného dítěte, ale hlavní původkyně katastrofy, baronka Zdenská, malé dochází pokuty, pozbudouc pouze naději na bohaté věno synovo. Bezděk snáší odevzdaně své neštěstí. *J. Vyhlídal.*

České spisy pro mládež. Č. 28. „Robinson," čili: Osudy a dobrodružství anglické rodiny v širých stepích severní Ameriky zabloudilé. Třetí vydání. Upravil *Fr. A. Zeman.* Se čtyřmi původními barvotiskovými illustracemi. V Praze 1892. Nakl. A. Storch. Str. 146. Cena 1 zl. 20 kr.

Dospělejší děti rády čtou o Americe a Indianech, poněvadž to jejich bujné fantasii vyhovuje, jako vyhovují obrazotvornosti menších dětí pohádky. Ale ve spisech, jimiž se obrazotvornost dětská budí, šetřiti třeba pravděpodobnosti, čehož se u pohádek tou měrou nežádá. Nemá ve vypravování býti nic nadlidského a nepřirozeného, nýbrž vše popsáno a vylíčeno tak, aby žák tomu věřil nebo to aspoň za možné považoval. Tím zájem ke knize u čtenáře jenom vzroste.

Vypravování o dobrodružstvích zabloudilé anglické rodiny vyhovuje z veliké části této zásadě, a proto se kniha ta potkala s takovou oblibou, že v krátké době pořízeno již třetí vydání. Obsah její podávati netřeba, poněvadž nadpisem je již stručný obsah vyjádřen. Ponejvíce jsou zde líčeny lovecké příhody a nebezpečí zabloudilců. Nám starším a zkušenějším čtenářům nápadným jest, že otec, jenž vychován byl v Anglicku a více her a závodů si všímal než učení, zná dopodrobna život všech amerických zvířat, s nimiž se setkal (pasovce, smraďoucha, chřestýše, bobra, rosomáka, mývala, pekara, ježovce a j.) a syny své o nich poučuje. Podivuhodnou je též matka rovněž Angličanka, výborná amerických rostlin znalkyně. Vypravuje dětem, jak se z javoru cukrnatého cukr dobývá, povídá o holosuku, v jehož luskách jsou jádra kávě podobná i tak chutná, a prozrazuje vědomosti o mnoha jiných stromech a bylinách. Aspoň vědecká jména mohla býti z řeči jejich vynechána neb aspoň pod čarou uvedena.

Jinak je sestavení příběhu velmi přirozené, a děj z děje takřka nutně vyplývá. Nic tu není báječného a vyjímaje výše uvedené výtky nic přehnaného. Leda ještě to zdá se nám podivným, že v nepatrném údolí horském, v němž se usídlili, byly téměř všechny druhy amerických zvířat zastoupeny. — Z vypravování čtenář pozná,

že i lehkomyslný, jakým byl za mladu otec rodiny, v neštěstí k Bohu přilne a v něm hledá pravou cestu a své vysvobození. Zbožná slova matčina, s nimiž se setkáváme na str. 21., 23., 24., 30., 42. a na mnoha ještě jiných, jako rosa občerstvovala a posilňovala muže a dodávala mu důvěry v lepší budoucnost. A otec sám neštěstím zkoušen utíkal se v čase trudu k Písmu svatému (str. 21.). Konec vypravování lépe by se nám líbil, kdyby se byli vrátili, když se stali zámožnými, do své vlasti Anglie a v rodné zemi své kosti složili. Co může býti příjemnějšího po tolika útrapách, jako ve spokojenosti a v blahobytu poslední dny života svého prodlíti ve vlasti mezi svými rodáky? To má býti cílem každého, kdo se z jakýchkoli příčin do Ameriky ubírá.

Úprava knihy jest elegantní a vyobrazení krásné. Takové úpravy a tak krásných illustrací neviděti hned u spisů pro mládež.

Kniha tato hodí se velmi dobře do školních knihoven pro třetí stupeň. *J. Horák.*

Besedy mládeže. Svazek 279. „Povídky a báchorky.“ Mládeži napsal *L. Unger.* Sbírka druhá. Se 2 obrázky. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 98. Cena 30 kr.

Knížka obsahuje 7 pěkných povídek a báchorek. V prvé líčí se moc dětské lásky, v povídce druhé vypravuje se o dráteníku Józovi jako o skutečné události, a proto je povídka ta tím zajímavější. Líbí se nám, že bývalý dráteník Józa, jenž se vyučil v Táboru sladovnictví a stal se později sládkem v Přerově, v bohatství nezapomněl na svou matku a svůj rodný kraj, jak činívají mnozí jiní, jichž známe každý několik.

Báchorka »Světlušky« navádí dítky, aby byly přátely krásné přírody a ctily toho, který ji tak vznešeně vytvořil. V pohádce »Na Košmberce« popisuje se zařízení hradu, oblek rytířský, hostiny a turnaje té doby. Pohádka »Boženka a květinky« budí lásku a zálibu ku pěstování květin a navádí dívky k jemnému s nimi zacházení, a v předposlední báchorce »Tři dni ptáčkem« budí se zase láska k ptactvu. Obě pohádky jsou účelny a více se jimi pořídí než dlouhým napomínáním, jak zacházeti mají děti s květinami a ptactvem. — Poslední povídka jedná o štědrosti vzácných a šlechetných manželů Louisy a Aloisa Olivových.

Výše pojmenovaná knížka hodí se velmi dobře do školních knihoven pro žáky druhého stupně.

Svazek 280. „Českým dcerám.“ Čtvero povídek. Sepsala *Aug. Rozsypalova.* Se 6 vyobrazeními. Str. 88. Cena 30 kr.

Prvá povídka »Liduška« je výhradně vlastenecká, kterou seznamují se čtenáři se životem a zásluhami slavného našeho Jungmanna. Pěkná a zbožná jsou slova, která Jungmann sám o sobě napsal při upomínce na sv. přijímání: »Posud ještě ve svém 72. roce pamatuji s pohnutím ten blahoslavený cit, který tenkrát mi celé bytí mé oslazoval. Já přijav sv. hostii, cítil jsem se čista, svata,

blažena a žádal si, bych tu chvíli vzat byl do nebe, kamž náležeti jsem se celým srdcem cítil a obával se, abych zůstana na světě, neprovinil se snad něčím, čímž bych nabyté milosti Boží opět potratil.«

Líbí se nám, že otec vybízel při večerní modlitbě děti své pomodliti se Otčenáš za tohoto buditele našeho národa. Což divu, že děti provanuty láskou k Jungmannovi, v nepřítomnosti otcově líbaly jeho podobiznu. — Povídka ta je velmi krásná, ale nelíbí se nám, že děvče hospodyni otcově, své chůvě a bývalé chůvě nebožky matky a nyní již stařeně, říká »ty.« Je to sice panské, ale děti venkovské a maloměstské to zaráží.

Druhá povídka »Před svátky a po svátcích« je stejně zbožná jako vlastenecká; oboje se vzájemně doplňuje. Dojímá nás mile jednání slečny učitelky s dětmi, jakož i vlastenecký s nimi hovor. Po příkladu jejím měli by všichni učitelé oslavovati neb aspoň připomínati dětem památné dny v českých dějinách. Z té příčiny radno by bylo zříditi si k tomu vhodné a přehledné tabulky.

Nemile se nás dotklo nedopatření knihařovo. Za str. 49. schází dokončení druhé povídky a třetí povídka „Babičin svátek“ je vynechána, jen ze seznamu se dovídáme, že tam patří. Místo ní vloženo je šest listů z jiné jakési povídky. Patrně to knihař spletl. Náhodou dostal se nám do rukou jiný výtisk a v něm shledali jsme vše v pořádku.

Poslední povídka budí lásku k práci, a konec její dává naučení: »K štěstí vede často cesta trnitá, vždy pak práce dobrá, práce poctivá.« — Knížku tuto odporučujeme vřele pro třetí stupeň zvláště dívkám, pro něž je psána. *J. Hordk.*

První moravská obrázková knihovna. Ročn. IV. (1892.) č. 14. a 15. „Obrázky z Karpat.“ Milé mládeži podává *Ant. Zavadil.* Illustroval K. L. Thuma. Ve Velkém Meziříčí. Nakl. J. Fr. Šašek.

Knížka výše pojmenovaná obsahuje tři obrázky, a sice: »Plťaři,« obrázek ze Vsacka; »Potrestaný pastuška,« obrázek ze Slovácka; »Strýček a koza,« rovněž obrázek ze Slovácka. Všechny tři obrázky jsou pěkně vylíčeny, ale první zdá se nám nejpodařenějším. Kdybychom neznali p. spisovatele, řekli bychom přečetše první obrázek, že spis. jistě pochází z Valašska. Tak opravdivě líčí povahy a způsob života venkovských Vsacanův. I stavění pltí (vorů), plavba jich po Bečvě a Moravě i všechno při tom nebezpečí přirozeně je popsáno. Kdo měl příležitost poznati život valašských plťařů, přisvědčí mi, že bída jejich je veliká, ale vzdor tomu přece jsou spokojeni, odevzdáni do vůle Boží, a v neštěstí pamatují ještě na bídnější své rodáky a podporují je. Je tedy pravdivé a nepřepjaté vylíčení, jak chudí plťaři po osm roků každou sobotu skládali se po krejcárku na podporu vdovy a její dvou sirotků po strýčkovi Kalužovi, který se při plavbě pltí utopil. — Druhá rovněž pěkná povídka popisuje život horalský v Karpatech a pasení ovec. — Stručný děj povídky třetí »Strýček a koza« i s vyobrazením viděli jsme kdesi v humoristické části kalendáře.

Pan spisovatel užil v povídkách i nářečí valašského a slováckého, a to, pokud souditi můžeme, dosti správně. Kde bylo potřeba, podal místy i vysvětlivky

slov, o kterých se domníval, že by jim porozuměno nebylo. K tomu podotýkáme jen tolik, že „hoferem“ nazývá se valašsky podruh a ne domkař (str. 15.); místo slípka říká se „kura“ (45) a legátku nazývají „lenoškem“ (26). K poznámce na str. 23. připojujeme, že rynský před r. 1859. měl 40 kr. šajnu a ne 60.

»Obrázky z Karpat« hodí se velmi dobře do školních knihoven pro druhý a třetí stupeň.

Č. 15. „Po oblacích.“ Napsal *J. Starkel.* Z polského přeložil *Bohuslav Beneš.* Illustroval Karel L. Thuma. Str. 32. Cena 14 kr.

Spisovatel na způsob povídky výpravným způsobem seznamuje čtenáře s vynalezením balonů, s naplňováním jich vyhřátým vzduchem a vodíkem, vypravuje o četných pokusech s nimi konaných, líčí různé příhody a nebezpečí při plavbách vzduchem, podává popis velikých balonův a sděluje čtenáři různá pozorování větroplavců ve výši 4, 7 a 10.000 m. nad zemí.

Mimo to poznají z knížečky té žáci, jakým způsobem se vyvíjí vodík, jak se jím naplňují kaučukové balony, jež o jarmace bývají často prodávány, a dočtou se o mnoha pokusech s vodíkem, kterých ve škole národní třeba neviděli, a doplní tudíž vědomosti z oboru toho. Ovšem, že velikého užitku z toho míti nebudou, budou-li věděti něco více o vodíku a o balonech, než snad ve škole slyšeli.

Knížka hořejšího názvu hodí se dobře do školních knihoven pro žáky třetího stupně.

Č. 16. a 17. „Kytice jarní.“ Kniha pro mládež. Ročník I. Sestavil *Josef Soukal.* Illustroval Karel L. Thuma. Str. 94. Cena 28 kr.

»Kytice« obsahuje 16 kratinkých prací, z nichž je 7 básniček, 1 životopis, 2 povídky, 5 poučných obrázkův a jedna stať se třemi bajkami. V čele »Kytice« je podobizna J. A. Komenského s kratinkým životopisem, za nímž následují ze spisů jeho dva úryvky, a sice »Přátelství a vlídnost« a »Komenského mravoučné desatero.«

Z povídečky »Rodinné zápisky« nabudou čtenáři poučení, aby milovali půdu, na níž praotcové jejich pracovali, a netoužili po zemích cizích a zámořských. — Článek »O vodníkovi« obsahuje všeobecné z pověsti lidu vzaté zprávy, kde vodník bydlí, jak zařízený mívá svůj byt, v jaké podobě se lidem zjevuje, čím je k sobě láká a podobné. Ku konci článku toho následuje pěkná o vodníkovi povídka, kterou zaznamenal sběratel Jan Hraše.

Pěkná a nejcennější práce ze sbírky je historický obraz »Pán a sluha« od Jos. Soukopa, jednající o válce Václava II. s císařem Albrechtem a o vpádu divokých Uhrův a Kumánů do Čech. — Jako závěrek k tomuto dějepisnému obrázku následuje poučení »O zbraních středověkých,« které napsal Lad. Olšinka. K poučení tomu jest i přidáno náležité vyobrazení všech zbraní středověkých. Celkem je ve sbírce 5 vyobrazení.

»Kytice jarní« hodí se dobře do školních knihoven pro žáky třetího stupně.

J. Horák.

Hry hybné, zvláště míčové. Pro mládež i dospělé sestavil *A. Krčmář,* učitel tělocviku. V Hradci Králové 1892. Nakl. J. Pospíšil. Str. 200. Pěkně vypravená kniha věnována jest ušlechtilé zábavě a zároveň prospěšnému tělocviku. Učitelům a pořadatelům společenských her bude dobrou pomůckou.

Valašská svatba. Její zvyky a obyčeje popisuje *M. Václavek.* V Telči 1892. Nakl. E. Šolc. Str. 84. Cena 50 kr. Dobrý znalec valašského života popisuje tu postupně podle děje všechny zvyky svatební, vkládaje ukázky nápěvů; na konec pak přidává popis tamější svatby městské (ve Frenštátě). Pro lidovědu je to platný příspěvek, zajímavý ostatně pro každého.

Čtyři sochy antické (Niobe, Laokoon, Zeus Otricolský, Apollon Belvederský). Přednášky prof. *Dra. Josefa Nováka.* V Jindřichově Hradci 1892. Nákl. vlastním. Str. 27. Spisy podobného obsahu jsou u nás velice vzácné a zaslouží bedlivé pozornosti a podpory, když jsou tak zdařilé, jako tento. Prostě a přece znalecky vykládá spis., v tom oboru osvědčený, význam, vznik a vlastnosti oněch čtyř nejlepších výtvorů starověkého sochařství. Porozumění napomáhají obrazy jejich, které až na některé nejasnosti jsou zdařilé. Rozbory spisovatelovy jsou stručné, ale přesné, s jemným citem provedené. Spisek zaslouží býti rozšířen mezi těmi, které umění a starověk zajímá.

Rodinný památník. Sbírka nápisů do památníku. Napsal *Karel V. Kuttan.* V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. Str. 87. Cena 30 kr. Poesie památníková nemá sice valné pověsti, ale je přece v modě; a té spis. vyhověl pokud možno slušně, snaže se ve verších svých vyjádřiti ohlasy nábožnosti, vlastenectví a jiných ctností společenských. Kdo takové pomůcky potřebuje, uvítá sbírku Kuttanovu rád.

Kytice z moravských písní národních, kterouž uvili *Fr. Bartoš* a *L. Janáček.* Druhé vydání. V Telči 1892. Nakl. E. Šolc. Str. 223 s nápěvy, cena 80 kr. Kytici tuto přivítali jsme s radostí už v prvém vydání; tím více se těšíme, že byla i jinde na Moravě tak dobře přijata. Přání našemu tehda vyslovenému, aby byl také vydán průvod, vyhověno elegantně upraveným dílem znamenitého znalce národní hudby naší, L. Janáčka, Klavírním průvodem, věnovaným pí. Anně Ondříčkové (seš. 1., str. 17, cena 80 kr.). Obojí dílo znova co nejlépe doporučujeme.

Časopisy.

Londýnské „Athenaeum" o kontinentalním písemnictví za dobu od července r. 1891. až do července r. 1892.

Č. 3375. ze 2. července 1892 přináší přehled o písemnictví z třinácti zemí, můžeme říci také z třinácti jazyků spisovných. Posudky, až na referat o písemnictví v Belgii (tu nutno zemi udati), o české literatuře, o švedském písemnictví napsány jsou starými, z dřívějších let známými referenty. Dosavádní referent o belgickém odstavci, E. de Laveleye, zemřel, místo něho napsal článek *P. Fredericq.* Proč však každý rok o českém písemnictví, letos *V. Tille,* referuje jiný pán, věru vyložiti si neumíme. Že by to na prospěch dobré věci bylo, osmělujeme se pochybovati. Což by nemohl na př. p. Sládek trvale referat ten převzíti? Letos ponejprv za dlouhou dobu (pěti let) přineslo také

„Athenaeum“ referat o produkci maďarské literatury. Píšeme referat anebo přehled, poněvadž většinou, až na tři, nevymykají se články ty z rámce obyčejného referatu; kritického, uměleckého vylíčení ducha a proudění v těch kterých zemích a literaturách nepodávají. Ba mezi náhledy o různých „-ismech“ v nynějším písemnictví kontinentalním ani nepanuje souhlas. Někteří referenti realismus a materialismus odsuzují, jiní připouštějí a schvalují nebo se o něm určitě nevyslovují. Získal by přehled velice, kdyby psán byl z jednoho stanoviska. Ale přikročme ke stručnému podání jednotlivých článků.

Belgie. I. Úmrtím dotčeného už E. de Laveleye utrpělo písemnictví francouzské v Belgii krutou ztrátu. Laveleye byl spisovatelem na slovo vzatým o politické ekonomii a současné historii. Své politické názory sebral u knihu dvousvazkovou „Le Gouvernement dans la Démocratie.“ Za dílo to přisouzena mu od vládní jury odměna 5000 franků. Vydal také drobnou, pěknou novellu „Marina.“ — *M. P. Errera* v díle „Les Masuirs“ podal zajímavá bádání z historického a právnického stanoviska o starých formách kolektivního vlastnictví v Belgii. — Skvělou prvinou *E. Van der Veldeho* jest dvousvazkové dílo o „Associations professionnelles d'Artisans et d'Ouvriers,“ jež jsou doplňkem loňského díla *Mahaimova* „Études sur l'Association Prof.“ — *M. de Quéker* ve svých „Études sur les Questions ouvrières“ pojednává o intervenci veřejných úřadů v dělnické otázce, hlavně z belgického hlediska. — *Louis Richald* napsal „Les Finances communales en Belgique“ a *S. Deploige* brošuru o „Le Referendum en Suisse.“ — *Dr. X. Francotte* podává v „Anthropologie criminelle“ rozbor theorie Lombrosovy a methody Dra. Bertillona o anthropometrické identifikaci. — *L. Franckovo* dílo „Essai sur la Condition politique de la Femme“ korunováno bylo pařížskou fakultou právnickou. — *P. Combes* napsal originalní pojednání o „Les Civilisations animales.“ — Bohověda obohacena jen málo spisy důležitost majícími. Uvádíme *Hilbertovo* pojednání o hraběti Gobletovi d'Alviella, potom *Mgr. de Harleza* „L'Idée de Dieu d'après L'Anthropologie et l'Histoire“ a „Les Religions de la Chine“ a konečně poznámky o chronologii prvých šesti kapitol Esdráše od jesuity *Van Hoonackera*. — Z archaeologie a starých dějin. Jesuita *P. Delattre* pojednal o pokroku Assyriologie za posledních 11 let, a *M. Waltzing* o studiu latinských nápisů za posledních 50 let. — *Canon Reusens* vydal „Éléments de Paléographie et de Diplomatique du Moyen Age,“ kdežto *Frederichs* napsal učenou monografii o dominikanu Robertu le Bougre ze 13. stol., jenž byl prvním inkvisitorem ve Francii. — *L. Leclère* napsal „Les Rapports de la Papauté et de la France sous Philippe III. (1270—1285).“ — Generala *Wauwermansa* dílo o „Henri le Navigateur et l'Académie Portugaise de Sagres“ má býti úvodem k poznání antverpské školy zeměpisců. — *P. F. Levauxa* „Ghazi Osman Pacha“ obsahuje jeho vzpomínky z války balkanské. — *Martina Philippsona* „Histoire du Règne de Marie Stuart,“ třebas referent tvrdil, že vyniká nestranností nad dílo *Kervyna de Lettenhove*, katolíka (viz loňský ročník „Hlídky lit.“), víme zase z posudků katolických listů hollandských, že ohřívá, byť ve slušnější formě, lži protestantského anglického spisovatele Froudea atd. Inu ovšem, mnozí historikové všemožně se namáhají, kde jen mohou, zostuditi církev katolickou! — Historie národní pilně se pěstuje. Kromě nových vydání velikých děl *Mgr. Namècha* a *Canona Darisa* uvádíme 2. svazek „Histoire

politique nationale“ od † prof. *E. Poulleta,* dokončený od jeho syna. — *Abbé Cauchie* vydal pokračování svého učeného pojednání o „La Querelle des Investitures dans les Diocèses de Liège et de Cambrai (1092—1107).“ — *M. J. Stecher* oživil pověst nejznamenitější postavy ve francouzské literatuře nizozemské na počátku 16. století ve svém díle „Jean le Maire,“ kdežto *M. de Raadt* sepsal smutná dobrodružství brabantského historika ze 13. stol., Jacquesa Le Roy. — *Ch. Woesteova* obrana belgické policie „La Neutralité Belge, la Belgique et La France“ způsobila nemalou sensaci. — Četná jsou díla topografická, taktéž se pilně pokračuje u vydávání starých památek. — Z děl týkajících se krásných umění jmenujeme: „Les Tapisseries de Tournai“ od *E. Soila,* „La Sculpture et les Arts plastiques au Pays de Liège“ od *J. Helbiga,* „Les Peintres Verriers d'Auvers“ od *C. van Caurvenbergsa.* — Uvádíme posléze hrab. *Marie de Villermont* „Histoire de la Coiffure.“ — Z pěkného písemnictví (francouzského ovšem) produkce jest přímo úžasná, ač na odbyt tak nejde. Hlavní ovšem „melu“ dělají stoupenci školy, jež se sama nazývá „La jeune Belgique.“ Její hlava *Maurice Maeterlinck* nadělal větší rozruch odmítnutím odměny za svou dramatickou práci „Princesse Maleine“ nežli vlastně svými dramaty, jež sice dávány v Paříži, Londýně atd., ale s velmi pochybným úspěchem. Vydal nové dvě dramatické práce „Les sept Princesses“ a „Pelléas et Mélisande“ (pokrok). — *Georges Eekhoud,* jenž s *C. Lemonnierem* v Paříži bydlícím, patří k nejlepším prosaistům, napsal „Cycle patibulaire.“ — *Xavier de Reul* (ze staré školy) napsal „Le Chevalier Forelle.“ — Básnických svazků vydáno s patnáct. Forma všech pečlivá, ba až přebroušená, ale většině z nich nedostává se originalnosti a síly. — K příspěvkům z literarní kritiky náleží pojednání *Gustava Abela* o „Le Labeur de la Prose,“ *F. Nauteta* „Histoire des Lettres Belges d'Expression Française,“ *P. Bergmansa* „Étude sur l'Eloquence parlementaire Belges sous le Rég. Hollandais (1815—1830),“ *Abbé Stierneta* zajímavá „Histoire de la Littérature franc. au Moyen Age et au XVIe Siècle“ a konečně monografie o Ibsenovi od *Ch. Saroléa.* — II. Vlámské písemnictví. Uvedený už mezi francouzsky píšícími spisovateli *J. Frederichs* napsal důležitou monografii o zvláštní sektě 16. století a o jejich vůdci Wat Tylerovi „De Sekte der Loïsten of Antwerpsche Libertynen.“ — *Frans de Potter* napsal několik pojednání o způsobech a mravech Vlámů v 13. a 14. století a dal do tisku nový svazek své ohromné historie ulic a pomníků ghentských. — *Stinissen* v „Pohledu do školy 16. stol.“ podal zajímavý traktat o paedagozích 16. stol., tož: Erasmovi, Lutherovi, Sturmovi a Melanchthonovi. — *Di Martinelli* podal annaly Diestu z doby povstání jeho proti Josefu II. r. 1789. a *G. Bergmann* své osobní vzpomínky na zakladatele vlámského hnutí, J. F. Willemsa, jakož i na krále Viléma I. a belgické revoluce r. 1830. Konečně vzpomenuta budiž „Geschiedenis der Inquisitie in de Nederlanden“ (v 11., 12. a 13. století) od *Pavla Fredericqua.* — Příspěvky k filologii záleží v novém opraveném a rozmnoženém vydání slovníku nářečí lidového v západním Flandersku „West-Vlaamsch Idioticon“ od děkana *De Boa* a první díl podobného slovníku pro waaské kraje od *Abbé A. Joosa.* — *Nap de Pauw* a *L. Gailliard* vydali nový svazek svého vydání „Istory van Troyen,“ veliké to básně pověstného Jacoba van Maerlant ze 13. století. — *Stallaert* nalezl a vydal skvostné

vaudeville ze 16. století „De bervoete (bosonozí) Broeders.“ — Básní vydáno málo, a to slabých. Z dramatických prací (10) „Een Spiegel“ od *N. de Tierea* poctěna ctěnou. — Novellistických prací vydáno dosti mnoho dobrých, z nichž vytýkáme příliš realistickou knihu *Moorgata* a *V. Lovelingové* dvě novelly „Idonia“ a „Een dure Eed.“

Čechy. Pan referent předem činí zmínku o naší jubilejní výstavě a potom o založení akademie umění, věd atd. Na to pomíjeje (proč?) vědeckou literaturu stručný, ač dosť úplný podává přehled nových publikací na poli krásného písemnictví.

Francie (Referent *J. Reinach.*) Na počátku zmiňuje se o hyperprodukci a podotýká, že proto nemožno mu všech děl uvésti. Poněvadž „Hlídka lit.“ přináší skoro v každém čísle referaty o nových pracích z krásné prosy, uvedeme tu jen publikace vědecké, básnické a leda tu a tam nějakou publikaci novellistickou, o které se snad zmínka nestala. Monografie. *M. Mezières* napsal „La Vie de Mirabeau,“ jež psána jest s neobyčejnou objektivitou, slohem jasným a vybroušeným. Taktéž *M. Rousse,* člen francouzské akademie, napsal životopis Mirabeaua, ač už dle svých osobních názorů zbarvený. — *M. le Comte d'Hérisson* pokračuje ve svých historických studiích, romanovitě psaných. V díle „Les Responsabilités de l'Année Terrible“ podjal se „očistění“ maršálka Bazainea. — „Les Rapports du Lieutenant de Police d'Argenson“ podávají kroniku zločinův a škandálů v letech 1697.—1715. — *Abbé Lanussea* „Héros de Camaron“ jedná prostým, pravdivým způsobem o skvělém a hrdinném držení se třetí setniny prvního praporu cizozemské legie v troskách camaronských (Mexiko). — *Georges Bastard,* jenž několik let už podává výsledky svých bádání o jistých výjevech za války 1870—1871, líčí v díle letos vydaném hrozné povraždění jízdy, jež se obětovala 1. září, aby odvrátila katastrofu neodvratitelnou. — *Grand-Carteret* má zvláštní způsob sepisování historie. Jsa náruživým obdivovatelem satirických črt, sbírá pečlivě kde jakou karikaturu o nějakém velikém muži uveřejněnou, a z takto nasbíraného materialu spisuje historii toho kterého velikána. Takovým způsobem sepsal historii knížete Bismarcka a Crispiho. Nejzajímavější však ze všech jeho publikací jest o R. Wagnerovi. — *L. Henry Lecomte* napsal životopis herečky V. Déjazetové. — *M. de Varigny* uveřejnil řadu historických črt o původu žurnalismu v Americe, pikantně psaných. — *Lemercier de Neuville* napsal „L'Histoire anecdotique des Marionettes modernes.“ — *F. Bournand* snaží se dokázati ve svém díle „La Terreur à Paris,“ že za revoluční doby spravována byla Francie „tlupou darebákův“ a že v té době bylo jenom všude „bláto a krev.“ — Zajímavou publikací jsou „Mémoires d'un Conscrit de 1808“ od *F. Gillea* vydané. — *H. Fournier* vydal znova memoary o Pompadource, sepsané pí. *du Hausset* pro důvěrného přítele svého. Pí. du Hausset žila u Pompadourky na dvoře královském. — *L. Xavier de Ricard* uveřejnil memoary svého příbuzného generala de Ricarda pod názvem „Autour de Bonaparte.“ — *A Dumas* uveřejnil v „Revue Encyclopédique“ životopisné poznámky, týkající se dětství a mládí V. Huga. — *P. Cottin* sebral a uveřejnil některé memoary H. Augera, jež však nevynikají ničím zajímavým. — *L. Gallet,* známý libretista, podává ve svém díle některé zajímavosti ze soukromého života Bizetova, V. Massého a j., jakož i o jejich způsobu komponování. — *M. le Comteovi d'Haussonville*

dostala se do rukou korrespondence pí. Ackermannové, Sappho atheismu, jak ji někteří nazývají. Na základě jejich podal Haussonville nový a velmi poutavý obraz dotčené spisovatelky. — *Eduard Rod* podal zcela samostatné pojednání o Stendhalovi, jenž byl dlouho modlou jisté literarní koterie. — *A. Monselet* ve své studii „Monselet, sa Vie et son Oeuvre“ vypočítává dopodrobna všecky literarní práce otce svého. — *Paul Bourget* vydal druhou řadu svých pastelů, čerpaných zvláště z literarního světa. — *E. Fage* v „Portraits du vieux Temps“ podává řadu studií o osobnostech málo známých aneb úplně zapomenutých, ač nezaslouženě. — *Hugues le Roux* v díle „Figures de Cire“ líčí jisté osoby, jež, arciť každá z jiné příčiny, budí a poutá za dnů našich pozornost Pařížanův. — *Edmond de Goncourt* jest věren svému zamilovanému Japanu, *M. Lefort* věnoval svazek pěkných essayí studiu „Murillo et ses Élèves“ a *Arsène Alexandre* uveřejnil studii „Histoire de l'Art décoratif,“ v níž protestuje proti náhledu, že by umění B. Palissym, B. Cellinim a Boullem proslavené bylo nižší malířství atd. — Upozorňujeme na sbírku „Artiste célèbres,“ v níž letos vyšla pojednání o Fragonardovi, Corotovi, Watteauovi atd. — *Harry Alis* podal úplné vylíčení života P. Crampelova a výpočet jeho hrdinských činů v afrických koloniích. — *Armand Silvestre* uveřejnil své dojmy z pobytu v Rusku, *P. Bourget* opět v „Sensations d'Italie“ své dojmy za cestování poloostrovem Apeninským nasbírané. — *M. de Rosny* propaguje mezi Francouzy budhismus. — Ačkoliv se poslední práce *G. Rodenbachova* „Bruges-la-Morte“ čte jako romance, přece je to skutečná práce cestopisná. Město Bruges-la-Morte popsáno a vylíčeno s láskou, jako snad žádné jiné město na světě. — „Au Pays des Fétiches“ *Vigné d'Octona* jest poutavá studie života výzkumců v Sudaně. — *E. Renana* „Feuilles détachées“ jsou jaksi další částí jeho „Vzpomínek z mládí.“ Zajímavá je předmluva, v níž dočítáme se o nestálosti a vrtkavosti přesvědčení a náboženských názorů spisovatelových. — *E. Rod* sebral u svazek své studie semotam v revujích uveřejňované a věnované „Mravným ideám přítomnosti.“ Dokazuje v nich, což bohužel i u nás zdá se pravdivo býti, jak jsme se přesvědčili, že nynější mládež jest přes příliš pessimistická a sobecká. — Pozoruhodným zjevem filosofickým jest *L. Daudeta* „Germe et Poussière.“ — Mladý poslanec boulangistický studuje současné sobectví v díle nadepsaném „Trois Stations de Psychothérapie.“ Hájí je *Maurice Barres* v „Ego“ a „Toute Licence sauf contre l'Amour,“ třebas se proti tomu poroku ohrazoval. — *Sar Peladan* napsal nesmysl (!) „Comment on devient Mage.“ — *A. Vacquerie* a *P. Meurice* pokračují u vydávání posud neuveřejněných prací Hugových. „Dieu,“ poslední epická báseň Hugova, obírá se problemem (sic!) Božství. Když byl básník prošel a prozkoumal všecky náboženské soustavy, dospívá úsudku, že jediné smrt může nás z pochyb vyvésti a ukázati, jaký Bůh jest. — Z jiných sbírek básnických letos vydaných uvádíme „Les Pages“ od *Š. Mallarmého* a zajímavou, ač sotva popularní sbírku mladého symbolisty *A. Mockela*, dále „Mes Hôpitaux“ a „Chansons pour Elle“ *Verlainea* a konečně „Chats et Chattes,“ o kterých se už „Hlídka lit.“ zmínila. — Z krásné prosy zmiňujeme se o sbírce povídek (pohádek) švedských, danských, německých a ruských, jež *Xavier Marmier* nasbíral na svých cestách v těch zemích a jež teď vydal pod názvem „Les Contes des Grand' mères.“ — *A. Hepp*, boulevardní povídkář,

popisuje v „Le Lait d'une Autre," jaké škodlivé následky mívá druhdy v zápětí, když se dětem berou kojny, jichž povah a chyb moralních neznáme. — *H. Lavedan* v „Nouveau Jeu" šlehá výstřednosti jisté školy z „konce století." — Uvádíme ještě *A. Scholla* dvě kaprice „L'Amour appris sans Maitre," zajímavou črtu o cti professionalní „Ukko' Till" od *R. Darzensa,* dojemnou povídku „Simple" od *J. Rameaua,* črtu o pařížské znemravnělosti „La Femme Enfant" od *C. Mendèsa,* sbírku vojenských črt od *J. Reibracha* „La Gamelle" a konečně tři nové psychologické novelly *Abela Hermanta* „L'Amant érotique," „Serge" a „Ermeline." (P. d.) *A. Koudelka.*

Zprávy.

Tazatel pro sběratele národopisného materialu vydán péčí olomouckého musejního spolku. Obsahuje 700 velmi bedlivě a podrobně sestavených otázek, podle kterých by si sběratel mohl počínati, pak několik otázek o popisu lidové usedlosti.

Knihovnu vědomostí lidských, **Světem i přírodou,** hodlají vydávati nakladatelé Bursík a Kohout v Praze. Prvé dílo, jež vychází po sešitech, má název: Lidstvo v době předhistorické od Dra. L. Niederle.

Rusko. Básnictví ruské nedávno bylo obohaceno dvěma sbírkami básní od *A. M. Žemčužnikova* a *Dmitrije Sergěj. Merežkovského.* Žemčužnikov jest už sedmdesátiletý stařec (nar. 1821), ale dosud nevydal básní svých souborně, až nyní vyšla jeho „Stichotvorenija" ve dvou svazcích. Al. Žemčužnikov spolu s bratrem svým Vladimírem a A. K. Tolstým tvořil literarní firmu, která v letech padesátých v „Literarném Jeralaši" (L. nesmyslu), příloze časop. „Sovremennik," podpisovala se společným jménem *Kuzma Prutkov.* Veselý smích v parodiích a básních K. Prutkova byl často úplně bezúčelný. V dobu reform Žemčužnikov psal málo, poněvadž se mu zdálo, že smíchu jeho nikdo nepotřebuje v tak vážnou dobu. Teprv po r. 1883. vrátiv se z ciziny, kde žil vstoupiv do výslužby, počal znova psáti; ale veselý smích jeho dřívější proměnil se v hořkou satiru, plnou nevole, hněvu a protestu. Ž. je básníkem „zloby dne." Ale většina jeho básní satirických je plodem chladného rozumu a ne rozžalostněného srdce, uraženého citu lásky k bližnímu. Nedostatek lyrického nadšení je patrný v tendenční poesii jeho, tak že čtenář čta básně ty zůstane chladný. Obrazy jeho jsou často nezdařilé, výrazy nejasné. Nedostatku svého Žemčužnikov byl sobě dobře vědom, řka, že talent jeho nevládne lyričností ani krásou. Nicméně básník tento je pozoruhodný jako opěvovatel „otčiny, svědomí, poctivosti a mnohých jiných zapomenutých slov," jež stále připomínal čtenářům svým.

D. Merežkovskij je mnohem mladší; narodil se 1865. První jeho sbírka „básní" (1883—1887) vyšla 1888 a obsahovala legendy, skizzy a básně lyrické. Ale vedle procítěných veršů bylo tu mnoho strojenosti citu, mnoho banalních frasí, nedostatek hudební harmonie a uhlazenosti verše. Později věnoval se Merežkovskij skoro výlučně básnické povídce, a tak jeho nová sbírka „Simvoly" obsahuje vedle básní lyrických a legend několik

básnických povídek: „Smrt," „František Assiský," „Věra," „Konec věku" a j. Posledně jmenovaná báseň líčí dojmy a myšlenky autorovy za pobytu jeho v Paříži. Nejoblíbenější básní jeho je povídka ve verších, „Věra," kde autor dotkl se ruské skutečnosti. Tu autor nápodobil Puškinova „Oněgina," jeho hravý ton, milou prostotu výrazu, živost vypravování, ale místy zašel až do prosy. Děj „Věry" je prostičký. Hrdinami jsou idealista Zabělin a realista Klimov; tento nemá smyslu pro poesii, je však praktikem v životě a živí se prací rukou; onen je příliš blouznivý souchotinář s příměsem pessimismu a skepse, jenž, zdědiv po otci úředníkovi 40.000 rublův jede na Kavkaz kochat se přírodou a léčit se; tu sejde se s okouzlující chovankou dívčího ústavu, Věročkou, do níž se zamiluje; ale dělanou chladností svojí zahubil ji. Obraz vadnutí a smrti dívky čtenářem otřese. Dramatická pohádka „Návrat k přírodě" je dosti chatrna; záslužnější je básnický překlad Aischylovy tragedie „Prometheus" a Poeovy básně „Havran." Z písní je část věnována vzpomínkám na Italii. V této sbírce básník už volněji vládne veršem; není tu nedostatek pěkných obrazův a zdařilých srovnání. Místy však dosud zaráží rozplývavost výkladů, těžkopádnost rythmů. Básník má teplý cit, jemně vyvinutý poetický vkus, ale nedosti propracuje básně své.

Nákl. A. S. Suvorina vyšlo „Sobranije sočinenij" *V. Krestovského-pseudonyma,* t. j. paní Zaiončkovské-Chvoščinské (1825—1889). Pro nedostatek místa zdržíme se rozboru děl přední spisovatelky ruské. Co se týče vydání spisů jejích podobá se formatem vydání spisů Gl. Uspenského, ale je proti tomuto příliš drahé (za 5 sv. 12 r.). Vstupní stať, pocházející od její vlastní sestry, nepřidala skoro žádných dat k literární charakteristice Chvoščinské.

„Razskazy, očerki i nabroski" *N. Severova* nejsou ničím více, než neumělými fotografiemi osob, prostým podáním skutečných událostí, protokolární zápiskou toho, co autor viděl a slyšel.

Náčrtek *V. Mikuliče* „Mimočka" je dle francouzského způsobu vypravovaná historie petrohradské slečny, která nemajíc žádného věna a nemohouc si vzíti muže dle srdce vzala si obstárlého generala, nudila se při něm, onemocněla, odebrala se na Kavkaz do lázní, tam se milkovala s hezkým advokatem atd. V celé té historii není nic typického.

„Groza gimnaziji" nazývají se povídky ze školního života od *Sig. Librovíče,* uveřejněné dříve v jednom z paedagogických časopisův a podepsané pseud. Viktora Rusakova. V knize té je mnoho zajímavého pro učitele i žáky.

A. Vrzal.

Francie. „La Débacle" od *E. Zoly* (Paris, G. Charpentier & E. Fasquelle). Málo romanů Zolových bylo s takovou netrpělivostí očekáváno jako nadepsaný, jenž jest 18. v řadě romanového cyklu Rougon-Macquart. Příčiny jsou mnohé; jednak žurnalistika už předem napínala zvědavost obecenstva, přinášejíc zprávy, kolik stránek bude roman ten čítati, kolik inkoustu Zola potřeboval atd., jednak také k tomu přispěla Zolova kandidatura jako akademika a u té příležitosti vzniklý spor s P. Lotim, jednak také obsah romanu, týkající se francouzsko-německé války z r. 1870.—1871. „Zkáza" (nadepsán v češtině překlad na titulním listě[1]) jest nejobsáhlejší ze všech Zolových romanů, čítaje

[1]) Český překlad pořízen B. Fridou a vydán u Vilímka; je plynný a dosti zdařilý. Realismus Zolův ostatně i tentokrát je velmi libovolný a jednostranný.

husto potištěných 636 stránek, eurytmicky rozdělených ve tři části po osmi kapitolách každá. První oddíl referuje o pochodech 7. sboru vojenského, vedeného generalem F. Douayem z Belfortu k Sedanu. Končí pak první díl přepadením Beaumontu a přípravami k bitvě. Druhý díl jedná o bitvě u Sedanu s jejími různými episodami. V dílu třetím popisuje Zola pohled na bojiště druhého dne; internování zajatých Francouzů na Igesu, jejich transport na německé pevnosti, podniky franctirérův, obléhání Paříže a konečně komunu. Třebas mnozí vytýkali Zolovi přívěsek o komuně, přece jest jenom komuna logickou katastrofou řady Rougon-Macquartovské. Sedan je vojenskou katastrofou, komuna socialní. Zajímavo jest srovnati Zolu se Stendhalem, Hugem a Tolstojem. Předčí-li Stendhal svou chladnou střízlivostí Huga, Zola předčí oba a důstojně zápolí s Tolstojem. Že ho tento předčí, to je tím, že Tolstoj byl vojákem a popisuje válku, jak ji svýma vlastníma očima viděl, kdežto Zola byl nucen čerpati ze zpráv a pozorování jiných. Uvésti v jednotu děj tak obsažný a spletitý bylo nesnadno, dosáhl-li naprosté jednoty, o to se příti bylo by zbytečno, ale dlužno nazvati duchaplným system, kterého použil. Centrem, kolem něhož rozpřádá a rozestavuje ostatní osoby, činí dva vojíni 106. pluku (imaginarního ovšem), M. Levasseur, advokat, a J. Macquart, měšťák. Mořic Levasseur jest representantem duševního stavu a smýšlení francouzské mládeže za druhého císařství, kdežto J. Macquart představuje zdravou a prostnou část národa, které čeká dokonání budoucí regenerace. Četné vojenské osoby vedlejší jsou velmi šťastně podány. Z měšťáků nejlidštější a nejoriginalnější postavou jest papà Fouchard z Rémilly, jenž hájí majetku svého s puškou v ruce proti vojínům francouzským, aby mohl účtovati s Prušáky. Zpráva o smrti synově nic mu nevadí, aby koupil za 45 franků tři koně z bitvy uprchlé. Jako dodávatel masa vojsku německému vydělá si hezké peníze, i chlubí se, že pracuje pro národ, poněvadž prodává Prušákům zdechliny a takto jich více na onen svět posílá, nežli vojáci. Ovšem síla celého romanu spočívá v jeho historickém spracování a podání, obrazotvornosti málo ponecháno volného pole. Válka dle Zoly jest nutností; život jest ustavičný boj, jehož příroda žádá, poněvadž zápas jest zdrojem síly a smrt zdrojem života. Kdyby všickni národové činili jeden jediný národ, tu by snad bylo možno doufati v mír všeobecný, ale snad ukončení válek spadlo by v jedno s koncem lidského pokolení! Arciť válka jest zatratitelná, ale přece jenom válka jest životem, který nemůže obstáti bez smrti! Proč Francie r. 1870. byla přemožena, to odůvodňuje Zola tím, že r. 1870. povstala nová éra válečná. Díť doslova Zola: „. . . nous devions être vaincus pour toutes causes dont l'inévitable résultat éclatait, c'était le choc de la bravoure inintelligente contre le grand nombre et la froide méthode. On aurait beau disputer plus tard; la défaite, malgré tout, etait fatale, comme la loi des forces qui mènent le monde.“ Bezprostřední pak příčiny porážky spatřuje Zola ve zmatku, s kterým mobilisovány a soustřeďovány byly vojenské oddíly, v žárlivosti mezi veliteli, v nečinnosti prvních dnů, v příliš široké linii, v které rozestaveno bylo 7 sborů vojenských atd. Císařství a prostřední generali také přispěli k porážce. General Bourgain-Desfeuilles jest smyšlená postava, ale ostatní skutečné osoby. Věru moc veliké cti nelze jim vzdáti! Komuna byla dle Zoly jednou z těch moralních krisí, jež následují na dlouhé obléhání, na

přílišný patriotismus zmařený. Illuse jest tu hlavní vinnice. Hrozná epopea končí zářným viděním, totiž zdravé části Francie, jež tím více přilne k půdě vlasti, jež se ustaví na místě chorobné, císařstvím a rozkošemi zkažené části. Zakončení není nové, setkáváme se s ním v „Germinalu," „Zemi" a „Penězích," ale jest opětným důkazem, že Zola jest optimistickým básníkem. V tomto díle nenahromaděno ostatně tolik nemravného kalu jako v jiných, ač jest jinak neméně napínavé.

André Theuriet v „Jeunes et vieilles barbes" (Charpentier & Fasquelle) dotýká se problemu, jaká budoucnost uchystána jest novým generacím a kam se nese moderní vychování. A dlužno vyznati, že proroctví jeho nejsou optimistického rázu. — *M. Prévosta* „Lettres de femmes" (Alphonse Lemerre) jest sbírečka 20 krátkých novellek ve formě dopisové. Čtou se mile Většina jich co do obsahu jest poněkud „smělá," Prévost umí totiž málo slovy napověděti velmi mnoho, ale sloh jest tak plynný, tak jasný, tak elegantní, že už sám jest kouzlem vábným. — *C. Lemonnier* stal se z naturalisty pomalu pomaloučku byzantinem a dekadentem, ale ve sbírce 20 novell „Dames de volupté" obětuje, jako mnozí z té školy, ku které se teď hlásí, myšlenku formě. Budou-li páni tak dále pokračovati, bude za krátko třeba hned ku každé knize přidati druhou, která by jenom obsahovala vysvětlivky toho, co chtějí nebo chtěli říci. Brzy promění se četba v řešení šarad. *A. Koudelka.*

Španělsko. *D. Luís Cánovas* pojednou sbírečkou pěti povídek upozornil na sebe literarní kruhy madridské. Nápis sbírky té jest „Novelas cortas," z nichž první „El expediente" vyniká jemnými a ostrými vlastnostmi pozorovatelskými autora. „El lector" jest vtipný a roztomilý obrázek, představující čtenáři monomiaka shánějícího po knihách nově vydaných. Ale perlou celé sbírky jest „Jaime el Leveche." Kdo zná spisy Peredovy, řekl by, že pochází z jeho péra. Maria ovdověvši přenese všecku lásku svou na synáčka Goreta, o přízeň a lásku její ucházejí se Jaime el Leveche a Pepe el Terral, soudruzi jejího manžela na lodi zaragozské. Jaime el Leveche konečně zachrániv život Goretovi stává se otcem jeho. Toť obsah krátký, ale kdo chce krásy povídky té poznati, musí ji čísti. Povahy jednotlivých osob vykresleny a podány jsou věru rukou mistrovskou. Méně zajímavé jsou poslední dvě povídky „Krvavé hodiny" a „Bolest prsní," aspoň pro nás.

V. Bas y Cortés napsal novellu „Mis Pasiones." Mladý vizconde z kraje přibude do Madridu na studie, jimž se věnuje s celým zápalem, ale velikým namáháním trpí jeho zdraví, a tu vrhne se rovněž tak náruživě, jako prve v čisté a nezkalené radosti, jež mu věda poskytovala, do radovánek a rozkoší světských. Oddá se náruživě hře a zamiluje se nad to do krásné a koketní vévodkyně Margarity del Manglar, jež arciť jest provdaná. Vévodkyně slíbí mu arciť schůzku, ale nedostaví se k ní, ale když ji manžel, který byl zpraven od anonyma o její lásce k vizcondovi, surově urazí, uteče z domu k svému ctiteli. Vizconde zdráhá se zprvu vévodkyni u sebe podržeti, ale láska jeho k ní zvítězí, a teprve druhého dne odjíždí Margarita ku své matce. Zatím bratr jejího manžela, který o jejím dobrodružství nemá tušení, vše urovná tak, že vévoda sám žádá, aby se k němu vrátila. Stane se. Vizconde pak se zamiluje a zasnoubí přese všecky překážky, které mu v cestu navaluje žárlivá vévodkyně, se schovankou svého otcovského přítele. Povídka psána s vervou.

Konečně ještě upozorňujeme na novellu ecuatorianského spisovatele *D. Juana Leóna Mery* „Cumandá“ neboli „Drama mezi divochy.“ Zesnulý D. Pedro Antonio Alarcón nazval práci tu „pozoruhodnou z mnohých příčin“ a Juan Valera dí o ní, „že jest to nejšpanělštější a nejamerikánštější zároveň novella“ Řekli byste, že ji napsal Fenimore Cooper „jihu.“ Z každé stránky vyciťuje čtenář, že autor nejen viděl všecku tu nádheru přírodní, nýbrž že krásy její také procítil. Co se děje týká, podotýkáme jen tolik (vyjdeť brzy v českém překladě), že se podobá Chateaubriandově „Attale.“ Odehrává se pak v jižních pralesních stepích amerických. Spisovatel týž je také znamenitým básníkem jihoamerickým, z prací v tom oboru vydaných jmenujeme: „La Virgen del Sol-Melodías indígenas,“ „Poesías“ a „La poesía popular en el Ecuador.“ Vůbec jihoameričtí spisovatelé (ovšem španělsky píšící) vydali v posledních letech nejednu pěknou práci. Ponechávajíce si na jinou dobu obšírnější referat o některých, uvádíme tu jenom jména jejich. Znamenitým básníkem, žurnalistou, dramatikem a novellistou jest C. Prieto, novellistkou Sra. Marcedes Cabello de Carbonera, předním básníkem uruguayoským Carlos Roxlo a vědeckým literatem uruguayoským Victoriano E. Montes, chileským novellistou D. Alberto Solar a linguistou D. Daniel Granada, argentinským básníkem D. Pedro B. Palacios a novellistkou znamenitou slepá pí. Juana Manuela Gorriti. *A. Koudelka.*

Italie. „Un falso passo“ zove se roman pro děti, který napsala *E. Simonatti.* Vypravuje v něm spisovatelka dobrodružství hocha, který uteče z domu, aby nebyl maceše na obtíž, stane se komediantem, vystěhuje se do Ameriky, ujde ztroskotání lodi, podaří se mu vrátiti zdravý rozum jistému ubohému otci, vrátí se do Italie za cholery r. 1848, zachrání bratra od smrti a smíří se s macechou. Roman jest pěkně a plynně psán, ale že by se podařilo spisovatelce docíliti účelu, který na zřeteli měla, o tom pochybujeme, ba právě zdá se nám, že jen touhu po dobrodružství v mládeži rozpálí, poněvadž její hrdina na konec dobře pochodil. To nahlížela také spisovatelka, neboť končí roman svůj těmito slovy: „Pamatujte, že třeba pýchu potlačovati hned v útlém mládí, neboť nevedou všecky falešné kroky k tak veselému konci.“

Edmondo de Amicis vydal u bratří Trevesů v Milaně sbírku črt a povídek „Fra scuola a casa.“ Někteří kritikové spatřovali v povídkách socialistické ideje hlásané, ale mylně, neboť autor měl hlavně na zřeteli opět moment vychovatelský. Ze šesti črt „Knihovna chlapců“ je skvostem bystrého pozorování a humoru. Účinnou jest „Latinorum“ a „Un poeta sconosciuto.“ Přidány jsou ještě tři povídky, ale celkem nepodává také v nich nic nového, co by nebyl už v dřívějších pracích lépe a mistrněji pověděl.

Corrado Ricci sebral také u sbírku své roztroušené po časopisech práce a dal jim název dle první rozsáhlejší povídky „Promessa mortale.“ Jednotlivě a o sobě vzaty jsou prácičky ty velmi cenné, ale pohromadě škodí jedna druhé. Ricci píše mistrnou formou. — *Bosio Sturzo* a *Schiavetto* sebrali taktéž u svazky své povídky sicilské, které více méně připomínají práce Vergovy a Capuanovy.

Zmiňujeme se ještě o kratičké povídce *Gr. Pierantoni-Mancinioué* „Doniuna“ a o čtyřech povídkách *N. Misasiho* „O rapire o morire.“

A. Koudelka.

Anglie. Povídky krátké. *Henry James* vydal svazek povídek, počtem šesti, pod názvem „The Lesson of the Master.“ Nejlepší první, po níž celá sbírka přezvána. „Brooksmith“ jest sympathická črta ze života sklepníkova. „Sir Edward Orme“ jest strašitelná povídka. „The Pupil“ nejlépe charakterisuje sloh Jamesův, ovšem hrdina, dvanáctiletý hoch, jest možný jen v Americe.

„Margery of Quether“ zove se sbírka povídek *Baring Goulda.* Děj většinou vzat ze života venkovského. Vyznačuje se zdravým a mužným realismem a psány jsou humoristicky. To platí zvláště o povídce „Tom A'Tuddlams.“ Potom vytýkáme ještě „Major Cornelius“ a „Wanted a Reader.“

Mr. Francis Adams opět podává ve své sbírce „Australian Life“ obrázky více méně výrazné a charakteristické ze života v těch koloniích. Celkem však nemají veliké ceny.

O něco lepší, ač jenom přece slabým odznakem Kyplingových povídek „Plain Tales from the Hills“ jsou povídky spisovatele „Indických idyll,“ nadepsané „In Tent and Bungalow.“ Pěkná jest „Any Port in a Dust Storm“ a příšerná „The Face in the Fountain.“

Robert Louis Stevenson od té, co opustil vzdělaný svět a odebral se do Samoji, neodumřel-li úplně literarnímu světu, tož se mu aspoň odcizil. Aspoň poslední jeho kniha „Across the Plains“ ani nedosahuje úrovně, na kterých stály jeho dřívější práce. „Across the Plains“ zavírá v sobě několik essayí a cestopisných obrázků. Cestopisná črta, po níž sbírka celá pojmenována, pochází z r. 1879. a vypravuje, co spisovatel zažil ve vlaku vystěhovaleckém ve Spojených státech. Rozkošná jest následující črta „Travels with a Donkey.“ Vůbec cestopisné obrázky patří k lepším z knihy.

„Under two Skies“ *Ernesta W. Hornunga* jest sbírka sedmi povídek, jejichž dějiště brzy v Anglii, brzy zase v Australii jest. Psány jsou všecky velmi poutavě. Nejlepší rozhodně jest „Nejšťastnější muž v kolonii.“

James Lane Allen taktéž vydal sbírečku povídek „Flute and Violin.“ Nejlepší jest první, jež dala knížce název. Loňský „Lumír“ přinesl překlad její, když ještě uveřejněna byla v „Harperově Mag.“ Pěkná jest též povídka „King Solomon of Kentucky.“

Básníci a hudba. Alf. Daudet píše ve „Figaru,“ že básníci většinou hudbě nepřejí; Gautier, Hugo, Leconte de Lisle, Banville, Saint Victor, Goncourt jí nenávidí, Zola si jí mnoho nevšímá. Flaubert se stavěl hudebníkem k vůli Turgeněvu, který však nemiloval než hudbu v salonu Viardotové. Daudet sám prý miluje vše, co se zove hudbou — od skladeb Beethovenových až po kolovrátek. Dojem hudby na cit je bezprostřední, v básnictví zprostředkovaný představami. Proto snad básník hledá čehosi v hudbě, kde by se měl přímo dáti unášeti.

Počet knih. V Evropě vychází ročně asi 25.000 knih. Když člověk přečte knihu asi za týden, tedy by za 50 let přečetl všeho všudy — 2500 knih. Na štěstí měl mnoho pravdy Emerson, který kdykoli navštívil velikánskou knihovnu bostonskou, vždy se vracel s vědomím, že co tam nejlepšího, to má směstnáno ve své studovně.

O slavném dílku **Následování Krista** vykazuje antiquariatní seznam mnichovské firmy Rosenthal 680 čísel. Roku 1864. napočítal jesuita Backer celkem 3301 číslo o témže předmětě. Otázka o spisovateli dosud není rozhodnuta, ale vítězství se zdá kloniti na stranu těch, již hájí původu od Tomáše Kempenského.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 10.

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (Č. d.)

Podobně i v Lováku myslivci v povídce »Pod pustým kopcem« z prvu potkáváme milého, známého z venkovské naší honorace. Jest »každý coul forštem«: velký, silný, od rány, prudký — namířit a bylo to; při tom však srdce dobrého, že by je byl časem rozdělil, tedy vlastně vrtkavý a nestálý jako to počasí v létě. Celou řadou různých skutků Hálek svěřuje tuto charakteristiku Lovákovu, při čemž zároveň na jevo jde poměr jeho k doplňujícímu jeho duševní stránku sluhovi Kmochovi. Lovák stár jsa mezi čtyřicítkou a padesátkou vzal si za ženu mladou Jozku a uraziv ji tím, že nepozval ku svatební hostině rodičů jejích, jakož i poněkud příkrým chováním o této hostině k ženě své, jež právě pro ono opomenutí byla mu k rodičům utekla a jím zpět byla přivedena, ze smutku jejího a z rozmluvy s ní poznává, že si ho Jozka nebrala ráda. Lovák chtěl si všemožně lásku její nakloniti. Marně. Slyšeli jsme, že Hálek za hlavní podmínku šťastného manželství pokládal i shodu v letech. Zde naskytla se mu příležitost, aby theorii své pustil uzdu. »Lováka« dělilo od Jozky třicet roků, a tu jest marno, myslíme-li, že taký rozdíl se dá oklikami smazati. S tímto rozdílem nemůže být ze dvou duší jedna, a podobá-li se tomu přece, jest to vždy klam. S tímto rozdílem jedna duše nestane se majetkem druhé; láska nikdy nepoteče plným proudem, pokape nanejvýš co almužna, a kdo myslí, že je tu v poměru jiném, než v poměru žebráka a almužny, zapírá jen, že žebrá, ale žebrá. Ani Lovák k Jozce nebyl v poměru jiném, než v poměru žebráka, a láska jich nebyla ničím jiným, leč almužnou. Ale přiznejme se, že místo lásky béřeme almužnu! Lovák za almužnu se styděl, rmoutil se; a proto že Jozka nic jiného než almužnu dáti nemohla, rmoutila se rovněž. Ale almužna nepřestává býti almužnou, kterou ani Lovák nemohl se nasytiti, ani Jozka co dárkyně uspokojiti. To bylo to tajemství mezi nimi.« »A toto tajemství stalo se zřídlem veškerého jich utrpení. Rozdíl třiceti rokův! Ovšem kdo se vychloubá býti duševním lékařem a řekne, to že není závažnou příčinou (a jsou takoví duševní fušaři), aby to mohlo býti zřídlem zmařeného života: před takými spisovatel umlkaje skládá zbraň.« — A hle! Tato theorie sama nemohla vystačiti Hálkovi, aby vysvětlila zmařený život rodinný prudkého a šprýmovného dobráka fořta. Vzniknutí nesmyslné žárlivosti

v Lovákovi, která vedla až k útěku Jozčinu z domova, bylo nutno odůvodniti jinou ještě příčinou, která asi sotva jest bez mohutné suggesce romanu V. Huga: Člověk, který se směje. Nešťastným pádem se skály při lovu tvář Lovákova byla změněna, k nepoznání změněna. »Ten tam byl její rozhodný, lovecký ráz. Na tváři utkvělo několik švů, které dodávaly jí děsný výraz. Když se chtěl Lovák zasmát, šklebil se, když chtěl mluviti vážně, tvář se stahovala, a když chtěl býti rozhodným, byl hrozným.« Lovák sám sebe se děsil, Jozka ponejprv ho spatřivši zděšením vykřikla a málem by byla upustila dítě na zem, a děvčátko vidouc šklebícího se otce zaplakalo a neutišilo se dřív, až je matka vzala na své lokte. Marně Jozka se namáhala, aby přesvědčila ho o lásce své, která z lítosti a soustrasti k němu v ní vznikala, Lovák stal se nedůvěřivým, žárlivým, trápil kde koho mohl a týral nejvíce sebe, až surovým podezřením a hrozbou ženu i s dítětem z myslivny vyhnal. Z Lováka stal se nyní podivín a ukrutník, byl postrachem lesa, toulaje se a potloukaje po několik dní lesy a jich pokrajem, jako pravý divý lovec, až o něm písničky skládali. Avšak ani nyní Lovák neztratil své vrtkavé povahy. Přišly zase časy, kdy stal se dobrým a tklivým. Tu chodil po vesnicích a v noci díval se na rodinný život v chatách, tu zase usednul si ve škarpě podél cesty, kudy děti chodily do školy a ze školy a číhal na svou Katušku, nebo se bavil s pasáky o podobnosti dětí a rodičů, nebo zašel do města na trh do hospůdky a odtud se díval po lidech, kteří šli kolem s dětmi a zpytoval zase podobnosti rodičův a dětí, chtěje si dokázati, že podezření jeho k Jozce mělo základy odůvodněné. Všude viděl své dítě i v komediantském dítěti, jež spadlo s provazu a jež maje za své oplakával, až konečně touhou jat přikradl se k hajovně a uzřel tam blažený rodinný život své ženy a svého dítěte. Blaženost ta jej tak dojala, že kleče plakal a vzbudil pozornost domácích; za chvíli klečela u něho Jozka. Ale ještě se nezblížili. Zatím Katuška slavila známým nám způsobem svůj sňatek, při němž nebylo otce ni ženichova ni nevěstina. Za to ve statku Dolinově slaví se hostina, k níž přijde Lovák, a nastává tragi-komická scena, nepodobná oné se starým Lojkou na hřbitově, při níž hlavní slovo má starý Lovák, s křečovitým, šklebivým smíchem vypravuje o osudu svém a Dolinově, že ti »dva mohou děti své poslat do světa, jako by byli vrabci anebo jakoby každé dítě bylo polní myš. Neboť ta polní myš sotva tak řádila by, kdyby mladý polní myšák stal se mým podruhem.« A když Dolina odpovídá, že ještě uvidí, jak Staněk po čtyrech se poplazí k němu, slyšíme Lováka odpovídati sarkastickou ironií, v níž proráží Hálkova oblíbená myšlenka o lidství: »Počkejte. Tam to, co já vám povídal, platilo o polní myši. A tuto co povídá Dolina, platí o něm. Ejhle člověk! A takovou hrajte.« Lovák zpívá nyní pohřební píseň. Komuž nenapadnou tato slova básníka v přírodě:

Tak málo přírodě jsme věrni,
až nehodno to mudrce —
ti jedni citem malicherni,
ti druzí zcela bez srdce.

A ještě hůř kdo v převrácení
ten trošek lidství natrhnou,
že znaveni a přesyceni
i tužby lidské zavrhnou.

Lovák si zajisté pravdu tuto sám dotvrzuje: »Kmochu, my jsme přece bídní tvorové! Protože, co neudělá zvíře, my lidé jsme v tom tuze zruční. A kde bychom se neměli rozmýšlet, rozmýšlíme se, a to je hanba, takoví jsme my bídní tvorové.« Konečně, když mladému Staňkovi a Katušce narodil se synek Otík a dorostl v roztomilého klučinu, sblížil Lováka a Jozku, kteří si odpustili, co si odpustit měli. Dohnal jej ke kroku tomu starý věrný jeho sluha Kmoch. Hálek sám si vyslovuje pravdu, kterou chtěl znázorniti: »I povídám: každé dítě má v sobě divotvornou moc, a tuto se osvědčila. A ještě povídám: tak zvaný ztracený člověka ráj v každém dítěti se k nám hlásí zpět s veškerým leskem, s veškerou krásou i blažeností svou, a toliko na nás jest, abychom zase vešli do něho, když jsme se nesmyslností svou z něho vyhnali.«

Řekli jsme již, že povídky třetího období jsou tendenční; že v nich objevuje se vedle jiných socialních otázek hlavně problem pravého lidství, jejž hlásal Hálek již v »Komediantu,« doložili jsme tuto dosti obšírně. Hálek v konci své povídky uvádí i tato slova: »Jeť to pravda: můžeť i pustý kopec proměniti se ve kvetoucí sad; a jeť to pravda: můžeť i osudů lidských poušť dospěti na kvetoucí ráj.« Jeť třeba jen, aby člověk stal se člověkem. A v čem pravý člověk spočívá, to právě chce Hálek svými osobami ukázati. Líčí osoby tyto proto hned jako idealní vzory, jako jsou Jíra, Franěk, Staněk — Lenka, Stáza, Katuška, nebo nauky o pravém lidství klade do úst svým bláznům a podivínům, neboť ukazuje jako v Lovákovi, Dolinovi a jinde zlou stránku povahy lidské, aby po přestálém utrpení přivedl je k očistě. Hálek své osoby rozhodně idealisuje. Idealisování jeho v tom spočívá, že tedy buď přímo vzorné osoby, totiž již úplně zřízené podle theorie jeho o pravém lidství, předvádí, buď na neštěstí a nehody člověka proti přírodě žijícího ukazuje a jej buď hynouti buď k očistě dospěti nechává. Ač i na těchto osobách patrný jest původ jich vzatý ze skutečného života, musí nutně během vypravování, jelikož nutně musí dosvědčiti theorii předurčenou, ráz tento se vytráceti a ony v říš idealní se přenésti. Ale což u Hálka jest velmi zjevno: Hálek vystříhá se všemožně, aby neupadl v abstraktní šablonovitost, nýbrž zachovává i u svých osob idealních konkretní individualnost. Dosavadní vyličování jeho povah zajisté větu tuto potvrzuje. Ale můžeme uvésti svědectví, že Hálek úplně si vědom byl tohoto způsobu uměleckého tvoření, a že tento tak říkajíc konkretní idealismus byl mu aesthetickým pravidlem. Líčení myslivce Lováka odůvodňuje totiž touto úvahou: »Nemohu si vůbec pomoci. Ale lidé, o nichž my tuto jednáme, nejsou dnes tak, zejtra onak. Neumějí se na své cestě hned zastavit, obrátit, jako snad my v městech, kdež ani v jednom šatě nejdem daleko, kdež i v občanských ctnostech se zastavujeme, kdež určitá povaha bývá řídká, jako ty stromy v městě.

Naši lidé, o nichž jednáme, nejsou lidé městští; to jsou lidé jako ty jejich stromy, a tu nepředěláš borovici na javor, smrk nepřeměníš na modřín. Čím jest, tím jest, i ve věcech vážných, i ve směšnostech. A žeť Lovák se již dal na cestu snad směšnosti, musíme my za ním, nic na plat, protože k vůli nám on na té cestě neobrátí. Ovšem snad někdo namítne: Lovák postavením svým nenáležel do těch tříd, které nutno kreslit s takou konsekvencí jako jiné. Náleží, moji zlatí. Třebať on postavením patřil mezi tak zvané pány, životem svým byl také jen jako ten strom, který kořeny své nemůže měniti tuze často, aniž na sebe vzíti listy jednou takové, jednou jinaké. I on náleží mezi lidi, kteří tím jsou, co čas, ten znamenitý sochař, z nich dle jistých základních rysů vyteše, tak že my nemůžeme na těch výtvorech měniti ani čárky, ani rysu.« Zajisté však i v lidech městských nebo panských jsou různé individuality, ač ovšem lidé na vyšším stupni kultury dovedou ji dosti již zakrývati; dlužno tedy i tu s nutnou konsekvencí kresliti jejich povahy, kteréž kresby pak vyžadují více vzhledu do vnitra, poněvadž vnějšek jednotvárností jest pokryt a oděn. A tak stranou nechavše tohoto rozdílu mezi postavami městskými a venkovskými, který jinde spočívá, i z tohoto tvrzení vidíme, že třeba Hálek osoby své idealisoval, vždy na mysli měl určitě ji individuali-ovati, za kterouž příčinou snažil se také vždy, než přivedl ji na dráhu, kdy již kráčeti musila pod vlivem jeho theorie a snahy smírného zakončení, této osoby rázovitost co nejostřeji vytknouti hojnými dokumenty a skutečnými příklady.

Takovou rázovitou individualností vyniká i v povídce »Pod pustým kopcem« sedlák Dolina. I tento líčen jest konečně jako člověk, jenž to lidství v sobě již natrhl, a také teprve Otíkem, synem Staňkovým a Katuščiným, do rodiny zpět je přiveden, což rovněž děje se scenou napínavě okázalou, skoro slavnostním příjezdem starého Doliny ku svým dětem za přítomnosti četného občanstva. Sedlák Dolina z Lešan byl velmi bohatý, v celém kraji nejznámější. »Dolinu,« praví Hálek, »mohli bychom vyznačiti trefným jménem. »Selská pýcha« se tomu říká, méně ve smyslu dobrém, více ve smyslu špatném. Sotva kdy převládala u Doliny stránka té pýchy dobrá, nejčastěji však objevila se při něm ve vší své nahotě bez příměsku ušlechtilého.« Hálek vypravuje množství příkladů této pýchy zámožného sedláka: častuje dráteníky z celého okolí, válí se s nimi v jejich blátě a snižuje je; tu zase zničí hostinu pro padesát osob v hostinci přistrojenou a má radost ze rvačky žebráků a dětí o sousto; dá si v hlavním městě za stovku i dvě stovky od vojenské kapely hráti. Dolina rozhazoval vším, nejen majetkem, ale i náklonností, přízní, soucitem, pomocí, ctí a podobnými poklady, což má vždy účinek ten, že na takovou pýchu hledíme jakožto na cosi surového. Neboť tato pýcha hlavně se jevila k nižším a podřízenějším. Na př. podrazil chalupníkovi nohu a shodil ho do příkopu, nebo rozřízl mu, nesl-li něco v pytli, pytel a pásl se jeho nesnázemi; když pak si

přišel k němu pro žito, naměřil mu tolik, že ho nemohl unésti a unesl-li, že se polámal a i jinak sobě ublížil. Na pány a na vyšší však Dolina si netroufal. To býval vůbec hladký a stavěl se po nich a přes to, že se mu vysmívali, lezl k nim. Chytal se všeho, co u nich viděl, a chytal se také toho, co u nich slyšel. Zejména liboval si v cizích slovech, jež však obyčejně převrátil tvarově i významově, čehož Hálek četné příklady uváděl; na př. ze slova inteligence udělal intiligence a rozuměl tomu jako láry fáry, ze slova »amanuensis« udělal »emankusista,« což mu znamenalo toho, kdo píše, tak že řekl-li: »Náš učitel je dobrý ve všem, jenom co emankusista jest slabý, to jest mu samá intiligence,« mínil tím: »Náš učitel je dobrý ve všem, ale kaligraficky psát neumí, to se mu zdá býti zbytečnou věcí, láry fáry.« Celá jeho brutalní pýcha propukla, když Jozka utekši z domu šla do práce k němu, k Dolinovi, jenž na Lováka se nejvíce zlobil i proto, že se mu nejvíce posmíval, i proto, že ho postřelil. Nelidská pýcha Dolinova strestána nejvíce synem jeho Staňkem.

Dolinou zakončujeme řadu postav povah Hálkových, jichž kreslení vidíme tedy sice všude snahu idealisující, ale zároveň též rozhodně individualisující. Třeba pouze ještě dodati, že psychologický obraz jich života duševního nepředvádí se analyticky, nýbrž exemplarně popisem a vypravováním jich konův a činů. Často pak již bylo ukázáno, kterak úplné synthetické sestrojení obrazu jejich duševního podává Hálek sám.

O Hálkovi pověděla Světlá, že »stojí před vznešenou bytostí českého lidu s hlavou obnaženou.« Jest na místě rozborem pravý obraz poměru Hálkova k českému lidu zjistiti. Na prvém místě vezměme v úvahu české sedláky. Začněme Dolinou. Hálek stvrzuje u něho »selskou pýchu« ve smyslu špatném. Slyšme o ní ostrý jeho úsudek: »Tedy nemyslíme tu pýchu, kterou má mít každý člověk, i sedlák, ale tu, která se zná jen tenkrát, stojí-li vedle ní někdo, kdo jest menší. V také pýše je cosi ukrutného, cosi dravého, protože toho chudého olupuje i o to málo, co má — o ten ždibec vědomí lidského. Neboť jaké jsou následky? Že lidé přestávají býti i lidmi, když ten chudší to své snížení nejprve málo cítí, posléze ani necítí a to jen proto, že se za to najedl a napil. Napil se a najedl; zač? Že stal se prodajným, a víte, co to jest? To jest tolik: že když může za korec žita prodati otec svou tvář, aby na ni dostal poliček, že proč by nemohla žena za jiný korec prodati červeň svého studu a dcera růže panenskosti? Však čtěte kolem sebe, není-li tomu tak. A tu jest cesta, po níž lid chodí tuze rychle s kopce.« Tuto »selskou pýchu« Hálek nemá nikterak za vzácnost. »Jděme« — praví — »od vesnice k vesnici a v každé najdeme posud, neli více, alespoň jednoho (= totiž Dolinu); třebať v rozměrech menších, ale najdeme jej. »Selská pýcha« má tak dobře svůj pocit falešně aristokratický, jako měla pýcha šlechtická.« Tímto výrokem se jeví Hálek dobrým pozorovatelem a rozpoznatelem: sotva ten, kdo vesnické poměry skutečně zná, bude moci popříti v sedlácích nádech aristokratický svého způsobu a druhu, a třebas výrok, že i bohatému

sedláku »byl všechen lid, od dráteníka až po sedláka nižšího zbožím, s nímž za napití, za korec žita, za sousto masa mohl dělati co se mu zlíbilo.« byl v ostrém a zjevném rozporu s legendarním názorem o ryzé demokratičnosti našeho lidu, přece jen pravdivěji odpovídá skutečné statice i dynamice lidského a společenského rozvoje. Hálek pokouší se i sociologicky a psychologicky tvrzení své doložiti. Sedlák napodoboval jen to a dělal bez vědomí a slepě, co viděl u pánů, kteří s lidem prováděli orgie nejhnusnějšího způsobu; základ pak pýchy té nebyl zlý, byla to síla, která se měřila s panskou silou, bylo to vědomí vlastní síly, jen že síly svedené na divné cesty a divnější konce, byla to tedy síla, která bloudila, ale byla to síla. Buď jak buď, i jiné ještě příčiny zjev tento a údaj mohly by vysvětliti, ale již jediný tento případ ukazuje, že Hálek nebyl slepým obdivovatelem a vynášitelem, že postřehoval i slabé a špatné stránky, vždy s nepokrytou snahou, aby objevením jich v pravém zrcadle, mnohdy i pod sklem zvětšujícím nepřímo vyvolal nápravu. Ostatně není to jediný případ. Kdo nakládání s výminkáři odsoudil strohým názvem moderního otrokářství? Kdo v povídce »Na statku a v chaloupce« vykreslil pravou povahu raffinované pyšné selky macechy a snahu zahubiti i nevlastní dítě na prospěch dítěte vlastního, jakož i pravý obraz manžela dobráka? Tato nepředpojatost Hálkova jeví se hned v počáteční jeho činnosti, ač tam poněkud s osobní rozhořčeností vystupuje; vizte v »Bajramě« venkovské »tety« a tu zrovna jedovatou babu, tlampačovu ženu, v »Jiříku« starého Nováka, v »Kovářovic Kačence« Kejvalovy a Bartoše, různé hospodské rvačky a jiné výjevy jako na př. v »Komediantu« sedláky Náhlovické v hospodě atd. Z toho ze všeho vyplývá, že Hálek vad venkova zakrývati nechtěl. Vyjmeme-li pak nyní ony figury, které vůbec dle přírody nejsouce kresleny, stávají se obrazivostí uskutečněným dokladem Hálkových theorií o pravé lidskosti, jakož i ony, kterým jako podivínům a jinak nenormalním lidem dal prohlašovati svoje zásady, Hálek snažil se dosti věrně podati a charakterisovati zdravý, dobrý a jadrný venkovský lid celkem zcela v té fasi vzdělanostního rozvoje, na jakém se právě nalézali. Ostatně si Hálek nevšímal ni náboženského ni jiného smýšlení našich venkovanův. Ukazuje pouze, jak milují, jak žárlí, jak se nenávidí, jak žijí v rodině, jak si vedou v hospodě. Že Hálek venkov miluje, řekl na několika místech a přirozený neporušený stav venkova přímo postavil za protivu živlu kulturního. O tom není pochyby. Ale uznal v posledních povídkách, co snad by byl ani ještě v »Komediantu« nepřipustil, že i tam a to zhusta, ne výjimkou, ba skoro pravidlem nalézají se Lojkové, Dolinové. To zajisté lásky jeho nezmenšilo, a jakož dle starodávní zkušenosti nejlepším přítelem jest ten, kdo otevřeně poví i zpozorované vady a chyby, můžeme s tímto obmezením přitakati k výroku Světlé, že stál před lidem českým s hlavou obnaženou, totiž že ten lid český miloval tak vroucně, že neváhal vytknouti mu to, co bylo jeho skvrnou. Kdož chtěl by tvrditi, že se to nedálo z lásky? (P. d.)

Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému.

Napsal *Lev Šolc.* (Č. d.)

Erben zaznamenal pouze, že pověst, kterou on základem básně své učinil, vypravuje se v Čechách dvojím, podstatně rozdílným způsobem, ale blíže ani jednoho ani druhého neudal. Z jednoho způsobu této pověsti (»v jedné z nich«) vyňal ony verše výše uvedené. Že by byl Erben slyšel zvláštní písně nebo zlomky z nich, jednající o této pověsti — a to zdá se plynouti ze slov »ano jsou i pozůstatky . . . opěvala« — o tom pochybujeme. Erben toliko z veršů zbylých v rozmanitých versích a variantech pověsti té soudil — a to zcela správně soudil — že, co se tu vypravuje, bylo kdysi obsahem lidových písní nebo lidové písně, jako u Němcův a Srbů, kde písně takové doloženy jsou. Jinými slovy: pověst, jak ji Erben znal, jest rozstrojenou a v prosu rozpuštěnou písní, jež na místech význačných, tu více, tam méně veršů čili zbytků v řeči vázané zachovala. To ukázati lze na všech versích pověsti naší, a také na mnohých jiných pohádkách, na př. »O Turkovi a krásné Katarině« (Bož. Němcová, »Slov. poh. a pov.« V Praze 1857. Str. 201. nn.), srovnáme-li pohádku tu s písní »Katarina« (J. Kollár, »Národnié zpievanky« II., str. 8. V Budíně 1835) nebo »Za Turka provdaná« (Fr. Sušil, »Morav. nár. písně,« str. 144. V Brně). Který tedy jest onen dvojí, podstatně rozdílný způsob, jakým se pověst ta v Čechách vypravovala? Jistě na to odpověděti nelze, přece však domněnkou, jak se nám zdá, pravdě velmi podobnou, jež sama sebou se naskytne, držíme-li se pravdy, že ani jedním ani druhým pověsti té způsobem není pohádka slovenská, o níž Erben zmiňuje se slovy »Slováci vypravují . . . ‚pojď, pojď, pojď!'« Úplně věrně tedy ani jednoho z těch způsobů, zvláště toho, v němž by verše Erbenem udané obsaženy byly, opakovati nemůžeme. Ale známe versi, která jednomu z těch způsobův, a to asi právě tomu, jenž ony verše obsahoval, velmi blízká jest. Zachoval se u Krolmusa [1]) a zní takto:

1. „Umrlec stal se tanečnjkem na Kaufimsku při strogenj Šediwku.“ Wenku po městech, po wsích a na panských dwořjch na Čechách magj pazderny t. g. budowy do kterých wečjr po mlácenj, djwky se segdau ze wsi neb z města a tu předau, a po krmenj skotu hoši za nimi obyčegně přicházjwagj, křižalky, ořechy, gablka atd. na oslinky gim nosegj.

Gednau také se přástewnice sešly, a po přástwě dokončené strogily přástewnice Šediwek, o kterémž hodowaly, zpjwaly a tancowaly. Každá měla hocha, tanečnjka swého, gen gedná nemělá žádného. I ta si přála: „Kyž bych měla tanečnjka, třeba to byl umrlec.“ (Za starodáwna to, kdo si co přál, hned prý se wyplnilo.) Brzo na to wstaupí do pazderny černý pán bledých twářj a wyhaslých očj, gako kostliwec. Wzal tu Stoganowic djwku k tanci, a tancowal s nj dost a dost. Když bylo po tanci, tak se nabydnul

[1]) „Staročeské powěsti, zpěwy, hry, obyčeje, slawnosti a nápěwy . . .“ sebral W. S. Sumlork. W Praze 1845. Díl I. str. 608. n.

tanečnjk, že gi domu wyprowodj. Šli spolu. „Měsjček swjtil, mrtwi z hrobu gdau, má milá bogjšli se?“ Prawil tanečnjk. „Proč bych se bála, wždyť gdu s wáma?“ Odpowěděla djwka. Přišli ke hřbitowu. „Měsjček swjtj; umrlj w noci gdau, má milá bogjšli se?“ „Proč pak bych se bála, wždyť gdu s wáma?“ „Půgdeš se mnau na hřbitow?“ „Proč bych nešla? gen lezte dřjw přes zeď sám, abyste mne pak na druhé straně dolu snes.“ Stalo se, djwka se dala na autěk, až se dostala do gedné chalaupky, kdež se w kamnech schowala. Tu někdo klepá na okno, a huhňawě wolá: „Umrlý! wstáwey, podey mi tu žiwau z kamen!“ Neb byl práwě w té chalaupce nebožtjk. Nebožtjk pustil lewau ruku. Podruhé silněgi wolá: „Umrlý! wstáwey, podey mi tu žiwau z těch kamen!“ wolal zas ten ze hřbitowa umrlec, nebo nemohl do chalupy zawřenýma dwěrma. Nebožtjk pustil prawau ruku. Po třetj neystrašněgi na nebožtjka zawolá: „Umrlý! wstáwey, podey mi tu žiwau z kamen!“ Tu nebožtjk obě nohy poznenáhla dolů spustj, z rakwě wstáwá, se posadj a diwě se ohljžj. W tom zakokrhá poprwé kohaut — nebožtjk sklesne zpátky do rakwě, umrlec od okna se zmizj. Djwka strachy naplněná, byla wyswobozena, kteráž toho odstonala.“ [1])

2. Druhý způsob této pověsti od uvedeného právě podstatně rozdílný a který dle našeho domnění též Erbenovi tu na mysli tanul, jak pravdě velmi se podobá. uveden jest mezi slovenskými pohádkami Boženy Němcové (str. 29. nn.) pode jménem Lalija a druhá polovice toho vypravování byla Erbenovi základem k jiné balladě, jíž ponechal název »Lilie.« Slovenská pověst vypravuje zrovna tak jako česká, že na přástvách jedna dívka »bílá jako lilie a krásná jako zlatohlav« neměla frajera, kdežto všechna ostatní děvčata bavila se s milovníky svými. I přála si všecka domrzena, aby jí též nějaký milovník přišel, co by to i čert byl. Druhého večera skutečně přišel mládenec všecek černě oděný, jehož nikdo neznal. Přicházel potom každého večera a nosil přástevnicím svíce, maso, medovce a drahé věci. Časem dívka po koňském kopytě poznala, že to čert. Matka jí poradila, aby mu nepozorovaně k šatu nit uvázala, a až odejde, po niti ho sledovala. Dívka to učinila; přišla na hřbitov k jedné krytbě a nahlédnuvši zvědavě do ní, viděla, jak čert začal mrtvoly sem tam smýkati, jak z nich všecko trhal a je rozdrapoval, jak kosti vylamoval na svíčky, maso trhal na pečenku. Dívka utekla domů, ale v noci čert přišel za ní a zamumlal před oknem:

Čože si viděla, čože si viděla,
Keď si za mnou do cmitera běžala?

Dívka odpověděla:

Veď som já nič neviděla,
Čože by som povedala!

»Keď nepovieš, umre ti otec!« hrozil čert; ale dívka zapírala

[1]) Podali jsme z úmyslu věrný opis tohoto vypravování se všemi chybami a zvláštnostmi Krolmusovými. Jestiť spis ten už dosti vzácný. Mimochodem upozorňujeme, že v době, kdy v lidoznalství tolik se podniká, kniha ta stála by za to, aby po vypuštění toho, co Krolmus dle své theorie vykládaje přičinil, ostatní přebohatý material zkušenou rukou znova vydán byl.

neústupně, a otec jí umřel. Čert hrozil dále, a tak zemřela dívce matka a na konec dívka sama.

Potud, co se naší pověsti týče. Ostatek patří k »Lilii.« Toto vypravování na pohled tak rozdílné, spatřujeme-li v čertovi jen jiné jméno pro morousa, upíra, mnohými rysy: přástvami, noční chůzí až na hřbitov, poznáním bytosti zlé, jež trhá a rozdrapuje mrtvoly a uprchlé dívce se mstí a ji pronásleduje, zmínkou o krytbě, ač tu naopak čert uvnitř jest a dívka vně zůstala, rouhavým přáním rozmrzelé dívky a j. prozrazuje patrnou příbuznost obou versí.

Nejdůležitější pro nás jest pověst slovenská, o níž Erben podivně, skoro vyhýbavě se zmiňuje, vytýkaje vedlejší okolnost, že dívka přivolala mrtvého miláčka svého, v kaši vařic umrlčí hlavu, kterážto varem vydávala hlas: »Pojď, pojď, pojď!« kdežto o mnohých důležitých kusech, připomínajících nejen jeho báseň, nýbrž i Bürgerovu Lenoru, úplně pomlčel. A přece Erben dle uvedeného čarování dívčina soudě, dobře znal pověst slovenskou. Či zaslechl jen obecnou o ní zprávu s nahodilou onou podrobností? Však zvíme i odjinud, že Erben důkladně znal pohádky slovenské. Pohádka, o niž se jedná, zaznamenána jest ve sbírce P. Dobšinského[1]) a zní v podstatě takto: Byl jednou velmi sličný hoch a švarné děvče. Měli se velmi rádi a za krátko měli se už dostati za sebe. Ale v tom strhla se vojna, a hochovi bylo jíti s jinými do boje. Když se loučil se svou milou, na kolenou ji zapřisáhal, aby naň čekala sedm rokův a sedm neděl; potom že se může i za jiného vdáti. Šťastně skončila se vojna, a dívky s radostí vítaly své hochy. I Hanka vyšla přede dvéře a vyhlídala svého Jeníka; ale milý Jeník nepřicházel. Ptala se po něm, ptala se řadou všech, co přicházeli z vojny, ale žádný o něm nevěděl. Ubohá dívka byla velmi smutna a z pláče ani nevycházela. Čas uplýval, družky její vdávaly se jedna za druhou, a ona pořád svého čekala. Minulo sedm roků; zase jeden o ni se ucházel. Nevědouc, co dělati, šla k jedné bábě, co rozuměla všelijakým věcem. Bába ptala se jí, ráda-li má toho svého milého a chce-li ho ještě uviděti. Když dívka přisvědčila, bába jí poradila, aby si na starém hřbitově na určitém místě našla člověčí žebro, pak aby nabrala do hrnka říčné vody, dala do ní tři přehršlí písku a doma aby to přistavila k ohni; do toho aby dala kaše na husto a tím člověčím žebrem aby míchala od jedenácté do půlnoci. Dívka učinila, jak jí stará kázala. Kaše se vařila a dívka jí míchala. V tom začalo z hrnka brblati: poď, poď, poď! poď, poď, poď! Její milý v daleké krajině pochovaný to uslyšel; trhl sebou, vyskočil z hrobu, sedl na bílého koně a jel, kam ho hlas volal. Hanka pořád míchá, a kaše bublá: poď, poď! Tu zadupal kůň před domem, a milý zabouchal pěstí na okno: »Otevř milá milému.« Ona vyšla ven, vítala milého a zvala ho do vnitř. Vítr fučí, okenice skřípají a ponad domem hvízdá vichřice. Ale milý toho nedbá, jen jí káže: »Seber, milá, co tu máš; ještě

[1]) „Prostonárodnie slovenské povesti.“ Usporiadal a vydáva Pavol Dobšinský. Turč. Sv. Martin 1882. Seš. 6., str. 23. nn.

dalekou cestu dnes máme.« Ona ho prosila, aby aspoň do rána počkal, ale on pospíchal, že ještě do půlnoci musí k vojsku. Tu dívka rychle vzala svůj uzel a vysedla k němu na kůň. *a)* Bílý kůň dal se do skoku; nehledí, zda to vrch či dolina, jen letí jednostejně jako vítr, a milý obrátí se k milé *b)*:

Mesiac svieti — smutno svieti,
Duša letí;
Hviezdy sa jasajú — smutno sa jasajú,
Už dušu volajú.
Hanka, či sa nebojíš?

»Ach, Jeníku můj, proč bych se bála, když jsem při tobě!« pravila, a tak ji mráz přecházel. Zase letěli přes hory, vody a skály, jen tak fičelo. A on zase ozval se:

Mesiac svieti — smutno svieti,
Duša letí;
Hviezdy sa jasajú — smutno sa jasajú,
Už dušu volajú.
Hanka, či sa nebojíš?

»Ach, Jeníku můj, vždyť pak jsem s tebou, co bych se bála?« pravila dívka a třásla se na celém těle jak osyka. Letěli dále, a vítr vždy silněji vál, až duby, buky lámal. Milý zase týmiž slovy ptá se dívky, a ona že se nebojí; jen se ho pevněji chytila, neboť letěli vysoko, div že jich vichr neshodil. Tu přišli ke hřbitovu. Bílý kůň přeskočil nízkou ohradu jako nic, zmizel zpopod nich jako mlha — a milý s milou stáli nad otevřeným hrobem. Hanka ztrnula, jen jí zuby drkotaly; a milý ukázal na hrob:

Už sme doma, moja milá;
L'ahni teraz do postele,
z ktorej si ma zobudila.

»Lehnu si,« povídá dívka, »lehnu; ale sestup ty napřed, abych věděla, na který bok si lehnouti mám.« On hup! skočí do hrobu, a ona šup! za ním svůj uzel. Pak dala se do běhu a utíkala, co jí síly stačily. Když uběhla už hodný kus cesty, chtěla si odpočinouti; ale v tom uslyšela za sebou dupati koně, až tak země duněla. Věděla, že to on, a utíkala dále. Na štěstí uzřela světlo v jednom domku, vběhla tam a zavřela za sebou dvéře. Ale v jizbě ležel umrlec na prkně; byl to čarodějník. Ona se vzpamatovala a schovala se v koutě na peci. V tom přicválá milý na bílém koni a zabouchal na dvéře pěstí: »Otevř mrtvý mrtvému, jde pro živého!« — »Čekaj, až si nohu zdvihnu,« ohlásil se na prkně ležící a spustil nohu dolů. Hanka poznala hlas mrtvého a mráz projel jí tělem. Milý zavolal podruhé na mrtvého, a on spustil ruku; zavolal potřetí, až se domek otřásl, a mrtvý zdvihal hlavu, vstal na nohy a otevřel dvéře. Již blížili se oba k peci a vztahovali rukou po dívce. V tom zatřepotal kohout na hřadě křídloma a zapěl. Milý v tom okamžení převalil se na zem, a čarodějník rozlil se na smolu. Ale i Hanku přemohl strach; ráno ji našli mrtvou a pochovali s milým do jednoho hrobu.

Na místě označeném literou *a)* vsut pozoruhodný variant, dle něhož bába přikázala dívce v kotle vařiti umrlčí hlavu, která vy-

stupujíc ode dna nahoru, na povrchu otevřela ústa a zvolala: »už ide, už ide, už ide!« a podruhé: »už je tu, už je tu, už je tu!« V tom zabuchá milý na dvéře a volá:

Dobrý večer, moja milá!
Či si sa už shotovila?

Přestrašená dívka jme se shledávati šaty, aby jej omeškala. Tu ozval se on zase:

Moja milá, nemeškaj sa,
Domov nám hop! poberaj sa!

Dívka svazuje si pomalu uzel, litujíc, že si co začala s bábou. Milý volá potřetí:

Od mesiačka hory bľadnú —
Keď nejdeš von, idem ja dnu.

Dívka obouvala si botu, aby čas ušel. Vidouc nezbytí, vyšla přede dvéře. Před oknem stál její milý, podepřený o bílého koně. Poznala ho hned, ale tvář jeho nebyla tak svěží jako druhdy, byl bledý jako stěna. Pobízel ji, aby vysedla na koně. Ale ona kázala jemu napřed, že si sama sedne za něj. Milý vsedl do sedla, podal jí ruku — studenou jako led a posadil ji za sebe jako pírko. Na místě *b)* přidáno jiné čtení veršů.

Hoj mesiačok svieti,
Hviezdičky sa träsú,
A mrtvý so živým
Na koni sa nesú.

nebo:

Mesiačok svieti veselo,
Mrtvý nesie živô telo. (P. d.)

Posudky.

Město a panství Telč. Napsali *J. Beringer* a *J. Janoušek,* professoři zemské vyšší realky v Telči. V Telči 1892. Nakl. E. Šolc. Str. 289 a 20. Cena 1 zl. 60 kr.

Nikdo nepopírá, že veliké důležitosti jsou monografie jednotlivých míst pro veškeré dějiny vlastenecké. Šíří se jimi láska k zemi rodné, člověk se učí vážiti si dob dávno minulých, a zdá se mu, jako by s otcovskou půdou spojen byl úžeji, těsněji. Proto s radostí vítáme každou monografii, zejména když jest tak podařena, jako tato společná práce professorův pp. Beringra a Janouška.

Historickou stránku vyličuje první. Připomíná stručně sice, avšak přehledně první zprávy o Telči, nastiňuje, jak panství vzrůstalo, dotýká se společenských, zvláště poddanských poměrů, vypisuje náboženské záležitosti, podává zprávy o škole a probírá podrobněji vnitřní poměry města Telče. Nástin dějepisný doplňuje výčtem obcí a míst bývalého panství Teleckého a zprávami o nich. Práce p. professorova jest pečliva, na základě spolehlivých pramenů sestavena. Čerpal hojnou měrou z rukopisných památek jakož i z tištěných

pomůcek, zejména z Volného »Topografií,« které doplňuje na naše dny. Že místem objevuje se některá nesprávnost, nebude s podivením žádnému, kdo ví, jak obtížno a pracno jest probírati se mnohými spisy, které badatel za základ položiti musí. Tak snadno se leccos přehlédne, jako na př., že v Mrákotíně (str. 117.) následoval po Max. Wagnerovi, jenž zemřel 1739, bratr jeho Bernard Wagner † 1742, že vynechán tam farář Jan Grus, jenž zemřel 1890, že doplněno mělo býti jméno Adama, jenž koupil s Janem z Hodic ves Nevcehle přídomkem »Kadalice z Řečice« (str. 120.), že měšťan Telecký, jenž měl podíl na Strachoňovicích, jmenoval se Šram (ne Trámek, str. 126.), že mělo býti Řehoř Žižka místo Gregor (str. 128.), Chornitzer místo Chronitzer (ibid.) atd. Některé letopočty také jsou nesprávné. Celkem však jest to práce svědomitá, záslužná.

P. prof. Janoušek obral si stránku kulturní za předmět svého líčení. Podjal se úlohy své s láskou k věci, s náležitou znalostí a nakreslil nám tak milý, živý a poutavý kulturní obraz. Neušlo mu nic, co by mohlo život v dobách minulých osvětliti, a zasluhuje zajisté za práci svou v míře nejhojnější vděčné uznání. Vše projednáno důmyslně a důkladně. Jediné jen, čeho bychom si přáli, jest větší přehlednost. Měla býti značněji a zřetelněji naznačena věc, o které se jedná, třebas jen tiskem proloženým nebo nadpisy nad stránkami.

Jsme z celého srdce povděčni pp. spisovatelům za dílo toto. Kéž by našli hojně následovníků, kteří by s podobným zdarem pracovali o monografii našich měst a obcí! Zvláště na Moravě bylo by toho potřeba.

Zevrubný seznam osob, míst a věcí také vší chvály hoden. Ke spisu přidán obraz znázorňující náměstí v Telči a situační plán města Telče. *Jan Tenora.*

Sborník světové poesie. Vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Čís. 5. *Don Pedro Calderon de la Barca:* „Divotvorný kouzelník.“ Drama o 3 jedn. Přeložil *Josef Král.* V Praze. Nakl. J. Otto. Cena 1 zl. 20 kr.

Tož tedy už máme také v českém rouše španělského »Fausta«! Titul ten aspoň většina, ne-li skoro všickni kritikové dávají tomuto dramatu Calderonovu. Právem-li? To vysvitne nejlépe z obsahu, který tuto stručně podáváme. Pohanský mudřec Cyprianus na základě výroku, který četl u Plinia:

Bůh jest svrchované dobro,
jedna podstata a jsoucnost,
všemohoucí, vševidoucí!

bádá a uvažuje o podstatě pravého Boha. Ďábel nepřeje mu toho poznání, i usiluje ho od toho odvrátiti tím, že v něm vznítí lásku ku křesťanské panně, Justině. Cyprianus, byv od ní odmítnut, zapíše duši svou ďáblu s podmínkou, že mu ji přivede a žádosti jeho povolnou učiní. Ale právě to, co mělo Cypriana od pravdy odvésti,

zjeví mu ji. Ďábel totiž přese všecky nástrahy a osidla, která panně klade, přemoci a k pádu ji přivésti nemůže. I nucen jest konečně, ač nerád, vyznati Cyprianovi, že pannu tu do ochrany své vzal Bůh, jehož moc jest neobsáhlá, Bůh křesťanův, aby její čest zachoval čistou. Na to se Cyprianus zříká ďábla a k témuž Bohu útočiště béře, když ho ďábel z úvazku propustiti nechce, ba uškrtiti ho usiluje.

Velký křesťanů ty bože,[1])
ve svých úzkostech tě vzývám!

A Bůh mu zachovává nejen časný život, nýbrž také věčný. Cyprianus poznav totiž pravého Boha, kaje se ze svého hříchu a neohroženě vyznává víru křesťanskou, za niž spolu s Justinou umírá. Že mu vše odpuštěno, ba že nad to oslaven, musí sám ďábel z poručení Boha vyznati:

Cyprianus, jenžto v rově
spočívá s ní (Justinou) spolu šťastném,
byl můj otrok; ale shladiv
krví vlastní šíje úpis,
kterým se mi zavázal,
smazal písmo s toho plátna. (Vydává úpis nad mrtvolou jeho.)
Oni oba k mému hoří,
vystoupivše do sfer, v kterýchž
posvátný trůn boha (!) stojí,
v lepší nyní žijí říši.

Toť asi stručně obsah kusu »Divotvorný kouzelník.« A tu zajisté každý za pravdu dá Carrierovi (»Die Kunst im Zusammenhange der Kulturentwicklung und die Ideale der Menschheit.« IV. B. 424), jenž o »Divotvorném kouzelníku,« prohlášeném za jedno z nejdokonalejších a nejhlubokomyslnějších děl španělské, ba křesťanské literatury vůbec, takto píše: »Srovnání s Goetheovým »Faustem« je na snadě. U Calderona hledá zkoumavý duch objektivní pravdy, která se mu podává, nabýti, a to, co jej od ní odvésti má, slouží právě k tomu, že ji pozná a v ní se utvrdí; u Goethea týž duch jest nespokojen s podáním a rád by se z poznání přírody a svým vlastním přemýšlením dodělal uspokojivého poznání. Tam určitá, přesně ohraničená touha, zde neobmezená snaha po všestranném rozvinutí sil, po vědění a požitcích zároveň, vede k spolku se zlem. »Faust« jest látkovitě bohatší, světaobsáhlejší, a smíření, jež mučenická smrt Cyprianova vykupuje, tu docíleno jest v životě subjektivní snahou, v níž a nad níž božská láska vládne vychovatelsky a výkupně, tak že se vůle krásnem pro dobro očisťuje. »Divotvorný kouzelník« jest umělecky zaokrouhlenější, jednolitější nežli »Faust,« kdežto tento zase na myšlenky a individuelní provedení charakterů bohatší.« A podobně pochvalně prohlašují se o tomto dramatě i ostatní znalci, stavíce je po bok nejlepších prací Calderonových, ne-li nad ně, ač je Calderon v dosti mladém[2]) věku napsal. Látku k dramatu tomu vzal spisovatel z tak zvané »Legendy zlaté« od Vlacha

[1]) Pan překladatel píše důsledně „bůh“ s malou písmenou, ač original má všude Díos.

[2]) Narodil se Calderon dne 17. února 1600 v Madridě a „Kouzelníka“ napsal roku 1637.

Jacoba de Voragine, přibrav jisté črty ze spracování téhož předmětu od Villegasa a jiných, jako z řeči Řehoře Naz. o Cyprianovi. Hlavní hrdina, Cyprianus, jak ho Calderon vylíčil, jest mnohem lidštěji podán, nežli v oněch legendách; je to povaha mírná a úslužná, svým vzděláním a svou učeností hned z počátku se zamlouvá a lásku jeho k Justině přese všechen neblahý vliv, který ho k ní pudí, není naprosto slepou žádostí tělesnou, vždyť ji zprvu zbožňuje jen pro její krásu a cudnost beze všech nekalých záměrův. A jakým mistrem osvědčil se básník v rozuzlení toho milostného poměru! Láska Cyprianova jednou očištěná dochází odměny ne na zemi, ale v nebi.

Při kresbě povahy hrdinky přidržel se Calderon více podání než u Cypriana, poněvadž již tu podána jako ideal ženské a křesťanské dokonalosti, toliko učinil ji sirotkem, kdežto legendy líčí, že v šťastných poměrech zevnějších pod ochranou svých rodičů vyrostla. Změnou tou básník docílil jen větších sympathií pro ni u diváctva. Odchýlil se Calderon v líčení její povahy ještě na konci dramatu od legend. Dle podání dodává Justině Cyprian odvahy k přijetí mučenictví, kdežto u Calderona ona, jež od mládí v křesťanství vychována byla, dodává nověobrácenému síly a důvěry v Boha a právě v okamžiku smrti jeví se teprve v celé velikosti své. Sokové Laelius a Florus zastupují v Calderonově dramatě oblíbený tehdy živel žárlivosti, překvapení, soubojův atd., kdežto služebnictvo Cyprianovo, Moscon a Clarin, a Justinina — služebná Livia zastupují komický živel, který ani v dramatě náboženského obsahu nesměl scházeti. Komicky působí tím hlavně, že napodobují řeči a jednání svých pánů. Zvláště směšné jsou učené drobty se stolu Cyprianova sebrané v ústech Clarinových. A ještě jedna okolnost zmínky zasluhuje v dramatě Calderonově, totiž, jak předveden ďábel v obcování s tím, kterého si vyvolil za svou oběť. Nepodán tu dle hrozných karikatur středověkých, nýbrž jemnějším způsobem. Vystupuje nejprve jako dokonalý kavalír, potom jako nešťastně na moři ztroskotavší se plavec, po třetí jako galan atd. Ale snahy a úklady jeho všecky rozbijí se o svobodnou vůli, kterou Bůh člověkovi dal.

Zbývá nám teď promluviti ještě o překladu. Překlad podán nejen věrně, nýbrž také velmi pěkně. A to něco znamená, kdo tak dovede Calderona přeložiti. Že při vší snaze nebylo možno ve všem všude zachovati znění originalu (míníme ty četné slovní hříčky a narážky atd.), netřeba snad dokládati. Dokladem našeho výroku, že překlad jest nejenom věrný, nýbrž i pěkný, stůjž zde místo, o kterémž napsal Lafond: »Voici un de ces charmants morceaux de la poésie calderonienne aux quels un traducteur ose à peine toucher, de peur de les faire évanouir, comme les perles de la rosée disparaissent au souffle du matin.«

La hermosa cuna temprana	Lepé slunka lůžko časné
Del infante sol que enjuga	mladého, jež slzy pudí
Lágrimas quando madruga,	s tváře země, když se budí
Vestido de nieve y grana;	v nach oděno, sněhy jasné;
La verde prision ufana	svěží žalář růže krásné,

De la rosa cuando avisa
Que ya sus jardines pisa
Abril, y entre mansos hielos
Al alba es llanto en los cielos,
Lo que es en los campos risa;
El detenido arroyuelo,
Que el nurmurar mas suave
Aun ontre dientes no sabe,
Porque se los prende el hielo;
El clavel, que en breve cielo
Es estrella de coral;
El ave, que liberal
Vestir matices presiema atd.

kteréž rozvitím svým značí,
v sadech že již duben kráčí,
při mírném kdy chladu ranním
na nivách je usmíváním,
na nebi co rovno pláči;
potůček, kdy tok mu zmírá,
libě že ni polohlasem,
bublat nezná, ježto pasem
ledu mráz mu ústa svírá;
hvězdička, jež s nebe zírá
malého, jako z korálů
hvězda; pták, jenž v barev hru
oděn stkví se nádherou, atd.

Omylem snad vytisknuto na str. 23. ř. 7. zdola: všemohoucí m. vševidoucí (toda vista), což dá následující. Na str. 31. ř. 6. zdola raději bychom četli dle originalu: y rues . . . *a* ježto m. však ježto; na str. 37. nepěkně se čte v posledním řádku: byť kdyby byla; na str. 63. nepěkně zní: zvěz, snad dostačilo by pouhé: viz. Na str. 80. poslední řádek zní překlad: Jak vidím, k vědě ho již láska pudí, original však vedle vědy i lásku udává: Ya al ingenio y amor le miro atento, výslednice to předchozí samomluvy. Proč překládati: Qué tienes, señor? O čem, pane, víš? doslova, když lze říci: Pane, co ti jest?

Ale to jsou maličkosti, které vlastně ani zmínky nezasluhují. Držel se pak p. překladatel vydání Krenklova, jak sám v předmluvě udává, a také většinou u výkladu. Kde se odchyluje, bylo by dobře bývalo zvláště podotknouti, aby zásluhy jeho lépe ozřejmily. A když už se o tom zmiňujeme, míníme, že místo některých menších samozřejmých vzdělanějšímu čtenáři mohly se uvésti věcnější poznámky, třebas by byl počet jejich vzrostl. *A. Koudelka.*

Ruská knihovna. XII. Spisy *Fedora Michajloviče Dostojevského.* Překlad rediguje *Jar. Hrubý.* Sv. 2. „Chudí lidé a drobné povídky.“ (O.)

Již v tomto romaně nalézáme jeden z předních a charakteristických tahů tvorby Dostojevského, jeho lidumilný názor na »chudé lidi,« nouzí sklíčené, ponížené a uražené v lidské důstojnosti svojí; on i v duši jejich hledá problesky lidské důstojnosti, i v nich vidí lidi a bratry. Jeho idealem bylo, aby, jak dí Dobroljubov, každý člověk byl skutečným, úplně samostatným člověkem a choval se k jiným jako k lidem. Proto rmoutil se a cítil bolest hlubokou, že mnozí lidé nemají dosti sil anebo nepoznávají práv svých, aby byli lidmi úplnými, aby byli samými sebou, aby zachovali svoji osobnost. Takovým poníženým člověkem je Děvuškin, jenž před náčelníkem má sebe za velmi maličkého člověka, třese se před ním, stydí se za život svůj. Takovým poníženým člověkem je také starý Pokrovskij, episodická postava v témž romaně, piják, jenž tiše, poníženě odpovídá i vlastnímu synu, jejž neskončeně miluje. Takovým je dále letitý »pan Procharčin,« hrdina stejnojmenné povídky. Jsa povahy bázlivé beze vší příčiny trápí se myšlenkou o netrvanlivosti a nezabezpečenosti

stavu svého, bojí se, že ho vyženou ze služby, shromažďuje peníze a skrblí, trápí se, až přijde o rozum, počne píti, a po smrti jeho našli v žíněnce 2497 rublů. Takovým je dále Vasja Šumkov, hrdina novelly »Slabé srdce,« mladý úředník, neobyčejně tichý, skromný, pracovitý a uctivý, milovaný i vlastním náčelníkem, svým dobrodincem. Když jednou zahýřil si nevčas a místo toho, aby opisoval listiny, svěřené mu náčelníkem, proseděl u nevěsty, když vrátiv se domů nemohl v určenou dobu opsati listin, byť i psal celou noc, zešílel ze strachu před hněvem náčelníka svého, vyčítaje sobě nevděčnost k němu, ze strachu, že ho za trest dají k vojsku. Štěstí se na něj již usmívalo, všude ho měli rádi, a on pro nic a za nic zahynul: »Můj Bože, jak je mně ho líto,« pravil náčelník jeho vida takové neštěstí. »Vždyť věc, kterou jsem mu svěřil, nebyla ani důležitá ani kvapná. Ubohý člověk, tak zbůhdarma zahynul!« Na jeho místo přišel druhý a stroj úřednický šel dále. Podobným slabochem, poníženým člověkem je »Polzunkov,« hrdina stejnojmenné povídky. Spisovatel líčí ho takto: »Ku podivu, zdálo se, že se bojí posměchu, ačkoli se vlastně živil jen tím, že byl obecným šaškem a pokorně nastavoval hlavu každé šňupce, nejen mravní, nýbrž i fysické . . . Avšak . . . tento směšný človíček nebyl nikterak šaškem z povolání. Zůstalo v něm cosi ušlechtilého. Zdálo se mně, že jeho neustálá snaha k úslužnosti měla spíše svůj původ v dobrotě srdečné než ve hmotných výhodách. Rád připouštěl, aby se nad ním zasmáli z plného hrdla, ale v tutéž dobu jeho srdce svíralo se a pukalo žalostí, že posluchači jeho jsou tak neušlechtilí, tak tvrdého srdce, že místo toho, aby se smáli faktům, vysmívají se jemu, jeho celé bytosti . . . Slovem, byl to svrchovaný slaboch.«

Jak z příkladů těchto viděti, snaha člověka, abych si zachoval svoji osobnost, samostatnost, často se nedaří, a člověk buď úplně hyne mravně i hmotně, jako pan Procharčin, nebo přijde o zdravý rozum, jako Vasja Šumkov, nebo docela otupí, nemá sebe ani za úplného člověka, čemuž se přiblížil Děvuškin a ještě více Polzunkov.

Promluvivše stručně o hlavních typech povídek Dostojevského, pouze mimochodem zmiňujeme se o povídečkách »Poctivý zloděj« a »Vánoční stromek a svatba,« které stojí vně řady charakteristických děl Dostojevského.

Co se týče uměleckého zpracování povídek jeho, pozorovati již zde v talentu Dostojevského slabost uměleckého citu míry, nedostatek umělecké stavby, rozčleněnosti, přehlednosti a uspořádání celku, nedostatek harmonie a souměrnosti částí, množství zbytečných vložek a pod. Všecko to lze si snadno vysvětliti spěchem, s kterým Dostojevskij psal díla svá: neměl tak zabezpečený život, jako jeho vrstevníci, Turgeněv, Gončarov, Tolstoj a jiní spisovatelé let čtyřicátých. U něho nenajdete tolik uměleckých podrobností, jako u těchto, nenajdete krajinomalby; za to on všechnu pozornost věnoval analyse duševního života hrdin svojich, lidí větším dílem chorobných, výstředních, jakými jsou také hrdinové přítomných povídek. *A. Vrzal.*

R. Jesenská: „Tři listy.“ Poetická črta. Str. 56. Cena 20 kr. — *Táž:* „Konec idylly“ (1889—1891). Str. 78. Cena 30 kr. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček.

O básních Jesenské bylo již asi třikrát v listě tomto mluveno. Ze všech dosud vydaných sbíreček básní jejích lze nám stanoviti, že Jesenská není básnickým talentem první třídy, ano že i mezi básníky druhé třídy zaujímá místo dosti skrovné. Ale přes to verše její jdou patrně na odbyt, že za tak krátký čas vyšlo od ní tolik sbírek. Je tedy asi dosti oblíbena u čtenářstva, zvláště krásná pleť všímá si bedlivě a pilně čte verše její milostné.

Také přítomné sbírečky obsahují verše milostné od počátku až do konce, brzy lepší, brzy slabší. Zajímavější je milostná črta »Tři listy,« nazvaná dle toho, že hrdina píše tři listy příteli svému, a listy ty tvoří celý obsah črty. První list počíná energickou nevolí hrdiny, člena »té kasty . . ., jež má v límci zlatém svou ctižádost a v uniformě čest,« proti též kastě vojenské. Celý ten počátek energií nevole vymyká se ze všeho, co Jesenská dosud napsala, poněvadž verše její dýší jinak něhou, měkkostí, teplotou citu. Hrdina líčí dále, jak na jihu seznámil se s vlastenkou českou, zamiloval se do ní, ale na neštěstí byla ona vdaná. Když vrátil se do Prahy, uslyšel, že milenka jeho zemřela. Nad celkem vane měkká, jemná melancholie, místy jsou vpleteny popisy, na př. Benátek a Prahy.

»Konec idylly« je řada lyrických básní milostných, dosti jednotvárných v motivech. Ani forma nevyniká zvláštní pestrostí. Z lepších básní sbírečky této jmenujeme: »Nikdo,« »Buď mým,« »Pro písničky,« překrásnou píseň »Chtěla bych jít,« »V zapadlém sadě,« »Růžová skála« a j. Jesenská pěje v »Epilogu«:

To byla idylla. Teď život se mi zjevil,
zasypal snů mých volných, zlatých ráj,
mnohou z nich růži z kytky slevil
již mládí máj,
a léto záhy všecky zžehlo do odkvetu
a zranilo mne v letu.

Tak tedy idylla skončila se pro ni, skončily milostné idyllické písně, i doufáme, že příští sbírky budou vážnější obsahem a tedy vhodnější pro širší čtenářstvo. Dosavádní sbírky její měly přece jen kruh čtenářův obmezený. *A. Vrzal.*

Božská komedie *Dante Alighieriho.* Přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Druhé vydání. V Praze 1890—91—92. Nakl. J. Otto. Str. 208, 240, 233. Cena 1 zl. 20 kr., 1 zl. 40 kr., 1 zl. 40 kr.

Před nedávnem oznamovaly časopisy německé jako velikou literarní událost nového vskutku vzácného, illustrovaného výkladu nesmrtelného díla Dante Alighieriho od Bern. Schülera; i my chceme těmito řádky upozorniti na podobnou u nás událost, totiž druhé vydání překladu celé »Božské komedie« od J. Vrchlického, které jest valně přepracováno a opraveno.

Po Homeru, Vergiliovi a snad Shakespeareovi není básníka, jehož díla by tolikrát byla vydána a tolik o něm psáno jako o Dante

Alighierim. Jeho »Božská komedie« stala se hned majetkem nejen celého národa italského, jemuž popředně byla určena, ale za nedlouho i celého světa. Přes 500 opisů zachovalo se nám v knihovnách italských, a od r. 1373., kdy Boccaccio začal slavně u přítomnosti kleru a takořka celé Florencie »Božskou komedii« vykládati ve chrámě sv. Štěpána, vydána tiskem v řeči původní nejen v Italii, ale po celé Evropě nesčetněkrát. Jen od r. 1800.—1865. pořízeno 238 vydání! Všechny skoro literatury evropské mají ne jeden, ale několik překladův a mnohé mimoitalské, zvláště německá, francouzská a anglická mají již celé bibliotheky o Dantovi a jeho dílech. Největší žijící znatel Danta a literatury dantovské Scartazzini praví, že nepomine týden, aby nevyšla nějaká knížka o velikém tomto Florenťanu. Nynější sv. Otec, který všemožnými prostředky se snaží zbaviti literaturu zkázonosného moru, který otravuje nyní veškeren duševní život, vzácným takovým prostředkem poznal býti i díla Dante Alighieriho »nejkřesťanštějšího básníka« i vydal s velikým nákladem 200.000 výt. »Božské komedie« s latinským výkladem slavného františkana Giov. da Serravalle.

Nám stalo se veliké dílo Dantovo blíže známo teprve před 13 lety, kdy J. Vrchlický vydal první vydání překladu »Pekla.« Před tím měli jsme jen několik ukázek přeložených od Fr. Douchy (»Časop. Musea království Českého,« r. 1854.); ač i tato maličkost jest velmi zasloužilou prací pilného Douchy, přece nemohla míti velikého významu, neboť ze žádného básníka není tak nesnadno nějakou anthologii sestaviti jako právě z »Božské komedie,« což doznal sám Alfieri; chtěje totiž sestaviti anthologii nejznamenitějších míst, pořád nová a nová nalézal a vypisoval, že by byl pomalu opsal celou »Božskou komedii.« Proto velikou je zásluhou Vrchlického, že nám dílo světové přístupným učinil. Že první vydání nebylo bez četných nedostatků, poznali jsme hned a bylo zde obšírně ukázáno, ale přes to bylo lepší než celé haldy překladů německých prosou i ve verších.

Po desíti letech došlo u nás ke druhému vydání a tu hned v prvním díle, »Pekle,« pozorovati, že Vrchlický se všemožně snaží zmoci tu tíži, kterou ukládá básnický překlad díla tak všestranného. V »Očistci« vystupují do popředí již výklady scholastické, k jichž překladu potřebí jest znalost filosofie sv. Tomáše, o které vyjma dílo Drů. Pospíšila a Hlavatého nemáme dosud nic, ba ani terminologie potřebné. Na nedostatky po této stránce v prvním vydání »Očistce« a »Ráje« upozornil v »Hlídce lit.« Dr. Šimanko, a my přečetše nové vydání »Očistce« a »Ráje« vyznáváme s radostí, že si Vrchlický pokynů Šimankových nejen dobře všiml, ale i takořka všude šťastně provedl. Za nejlepší máme však druhé vydání »Ráje,« kdež každá stránka ukazuje, že se překladatel snažil, pokud to jde v překladě ve formě básnické tak těžké jak je tercina, aby překlad náš odpovídal co nejlépe originalu. Snahu jeho podati práci co nejlepší dosvědčuje seznam oprav vzadu knihy přidaný, které mezi tiskem ještě nasbíral ve všech třech oddílech.

Jak obrovskou je prací překlad děl Dantových, pozná každý, kdo se jen trochu s tímto básníkem seznámí. U něho je vše vypočteno, vše má své místo, mnoho věcí tak zvláštních, že se v řeči cizí úplně ani podati nenechají, proto je zhola nemožno, aby se nějaký překlad na slovo a puntík shodoval s originalem. Máme po ruce šest překladů německých, které za dobré uznávány jsou a ani jediný se neshoduje s druhým a ani jediný není na puntík doslovný, poněvadž jsou pořízeny dle rozličných vydání originalu.

Jak známo, je text »Božské komedie« teprv od r. 1862. ustálen, kdy slavný dantista Witte vydal své kritické vydání »Božské komedie« v původním jazyku. Máme po ruce pět rozličných vydání »Božské komedie« (Fraticelli, Bianchi, Pompeo Venturi 1817 a vzácné vydání benátské z r. 1493., pak vydání z Vicenzy z r. 1613. ze studijní biblioth. olomoucké) a ani jediné nesouhlasí zcela s druhým, neboť původní rukopis Dantův se nám nedochoval. Tolik však můžeme říci, že všeobecně vzato překlad náš v druhém vydání formou vyniká nad mnohé jiné a obsahem se vyrovná každému z 45 překladů německých. Jsme však též jisti, že až dojde ku třetímu vydání »Božské komedie,« překladatel opět najde a opraví některé maličkosti a sem tam vloží výraz ostřejší, ale opravám takovým při díle tak velkolepém a všestranném nebude vlastně nikdy konce; proto Němci, Francouzi a Angličané mají již tolik překladů prosou i veršem a proto také do dneška nemáme ani komentáře básně té, který by všem vyhovoval.

Úprava díla toho je vskutku nádherná, jaké v jiné literatuře ne hned nalezneme. nelibě však se dotkne každého, že rozdělení textu je v »Pekle« odchylné od »Očistce« a »Ráje.« V těchto dvou oddílech jsou totiž, jak se lépe zamlouvá, odděleny jednotlivé terciny, v »Pekle,« ač terciny též naznačeny jsou, plyne text celého zpěvu v souvislosti. Bylo by si jen přáti, aby toto vzácné dílo již také u nás více bylo povšimnuto a aby, až toto vydání bude rozebráno, vydání třetímu třeba na papíře obyčejném přidán byl obšírný výklad, bez něhož »Božská komedie« zůstává neporozuměna. *J. Blokša.*

Ottova Laciná knihovna národní. Č. 105. „Sychrova era.“ Roman ve třech částech. Napsal *Dr. Josef Laichter.* (O.)

V malém, nezámožném, podhorském městě východočeském, Chotovicích, měšťanostou zvolen byl hned r. 1865. krupař Hornych. Spravoval město poctivě, obezřele a dobyl si časem neobmezené úcty a důvěry většiny. Lid totiž při druhých a následujících volbách volil jako při prvních, poněvadž nebylo příčiny, proč by svou důvěru přenášel na jiného, a jiný se o ni ani nehlásil. Zvoliv starostu, jak a protože to bylo zákonem určeno, nestaral se oň dále, konal své práce, dobývaje v potu tváře chleba svého buď na poli, buď při řemesle, anebo jako dělník tkadlec pracuje pro četné »vydavače« židy v městě usedlé. Pracoval a platil, magistratu celého poslouchal a jinak se o obec nestaral. Magistrat zatím panoval dle svého nejlepšího rozumu, málo vydával, dobře hospodařil a pomalu zveleboval

město, jak nejnutnější potřeba kdy žádala. Takový tichý život vedly Chotovice po 16 let. Teprve až v posledním období začínal se už život tento kaliti a čeřiti.

Vydavač Sychra, člověk ctižádostivý, vznětlivý a energický, který, pobyv delší čas ve velkých městech doma i za hranicemi, načichl životem velkoměstským, horečně činným, zřizujícím se zevně dle nejnovějších vymožeností pokrokových, chce tento život přelíti i do domova svého. Jménem pokroku, jménem toho zevního lesku a blahobytu, jaký viděl jinde, žene se za ukojením nejvřelejší touhy své, srostlé s životním cílem jeho býti prvním v okolí svém, i počne agitovati proti staré straně Hornychově. Má sice za sebou všelijakou minulost, ale že chytá se radikalních prostředkův agitačních — o mravný výběr jejich se nestará — že zevní okázalostí dovede imponovati lidu, strhne většinu na sebe ve volebním období 1882.

Tak počíná v Chotovicích nová era, era Sychrova. Počíná ve znamení pokroku, počíná vzpružením života veřejného — lid svedený Sychrou, slepě jde za ním, jako druhdy za Hornychem, čeká divův od něho, čeká těch vymožeností pokroku, blahobytu velkoměstského — a v této napjaté nedočkavosti, touze po novém a nebývalém a v tomto boji za Sychru, jeho ideu a stranu, tichý a klidný jindy život zmítá se pojednou strannickými vášněmi, česká hašteřivost probouzí se i v Chotovicích; závist, nenávist, přeběhlictví, ramenářství a podlízání, sočení a očerňování, vedle duševního neklidu, strachu, zlosti, hořkosti a lítosti, toť jsou projevy nové ery v životě společenském i jednotlivců. Demoralisace veřejného života stoupá rychleji u strany mladé, leč ani stará strana nezůstává ušetřena, tím více, ana brzy z defensivy přechází v offensivu.

Sychrovi totiž, jakkoli poctivě a se zimničnou činností se snažil splniti, co byl slíbil a zavésti blahobyt onen, jakého si přál a jaký dle svých názorův uznával, hatí se záměry jeho, a era jeho se vyznačuje jen zevně okázalými podniky a dluhy. A tak tento příliv nového života, toto rozrušení pokrokové končí v Chotovicích nejen mravním, ale i hmotným úpadkem.

Troje volební období jest Sychra samovládcem chotovickým; konečně i on, nejvíc mravně rozerván a hmotně zničen, klesá se své výše, klesá v chudobu, stěží jen, snad zbytkem té zdravé moralky, která v něm doutnala dosud z časů klidnějších, uniknuv zamýšlené sebevraždě. Ba možno říci, pádem svým se čistí, poznává povinnosti ke své rodině, i u něho láska vítězí nad životem sobeckým.

Po jeho pádu Chotovice umdleny a vysíleny klesnou sice v reakci, ale reakce tato není už ospalostí a lhostejností doby Hornychovy; v lidu zůstal zájem obecní a společenská přilnulost, z osamoceného pachtění odliší se i živá touha a porozumění pomocné obětavosti a družné práce, spontanní autorita jediné osobnosti změní se ve vědomou autoritu společného zájmu, a samospráva obecní v Chotovicích, dle úsudku spisovatelova, natropivši tolik zla a přestávši dobu dětské stísněnosti i mladického kvasu, blíží se stadiu blahodárného rozvoje.

Nezdravý život velkoměstský a zhoubný vliv tohoto života na náš venkov vylíčen v Sychrovi a jeho snahách po stránce zevnější. Současně však pozoruje spisovatel tento vliv i po stránce vniterní, a to na Jiřím, synu měšťanosty Hornycha.

Jiří studoval v semináři Královéhradeckém, byl hodným, idealním hochem, který žil, myslil a cítil jen knihami, a jak mu vnukalo prosté jeho okolí. Na universitě, studovalť práva, otevřel se mu však nový život. Viděl salony, viděl lesk života v nich, viděl uhlazenost a blahobyt, vážnost a proslavenost lidí v nich se pohybujících, viděl vzdělané, dobře žijící muže a po jich boku krásné, elegantní a duchaplné dámy — a to vše, tento povznešený, intelligentní život, jak on si myslil, vzbudil v něm touhu po něčem podobném, aby i on měl takový útulný i hledaný salon, takovou bohatou, elegantní a vzdělanou ženu po boku svém, aby i on pracoval se slávou, na prospěch vlasti a lidstva, psal díla učená a povznášel národ, jako v jeho očích činili ti, jimž se obdivoval. Věděl, že k tomu dojde jen prací. Pracoval tedy pilně a ještě pilněji snil zanášeje se plány své šťastné budoucnosti. V tomto svém myšlení a snění navykl si brzy považovati se za něco nevšedního, za jednoho z toho tisíce vyvolenců, kteří jsou smetankou národa. Srovnávaje pak sebe se svým okolím v rodišti svém, počal brzy rozeznávati dvojí druh lidí, duševně žijící, jak právě on, a jiné pouze tělesně žijící, lidi ubohé, nezakoušející štěstí života intellektuelního, ba vůbec neschopné k němu se povznésti, jako byli v jeho očích jeho rodáci. A v této své vyvýšenosti nad prostý lid rolnický, řemeslnický a dělnický, v pohrdání jeho životem, cíli a snahami, myšlením i zábavou, snil přece neustále o své budoucí práci ve prospěch národa, vlasti a člověčenstva vůbec, snil o všech těch krásných a vzletných heslech, jimiž nabubřel ve společnosti velkoměstské.

Tato prázdnota i abstrakce činnosti duševní, tato egoistická honba za leskem a osobním štěstím, založeném v jakési vyšší, domnělé intelligenci, toto neodůvodněné odlučování se od sourodého celku, toť jsou dle spisovatele opět symptomy vlivu oné duševní atmosféry velkoměstské, jež sama kvasíc a hnijíc, zárodky podobného stavu rozvívá většími menšími proudy též po celém národě.

Velkoměstem naším jest Praha, z Prahy rozlévá se po národě kvas dobrého i zlého. Leč vliv má i Vídeň, ale pro nás jen demoralisující. Továrník Sychra a magister farmacie Gustav Janatka pobyvše nějaký čas ve Vídni, sní jen o těch zábavách a rozkoších, kterých poskytuje Vídeň. Pouze zhýralost a rozkošnictví, ztrátu duševních i tělesných sil, nejčastěji lhostejnost národní a touhu po němčení nosí naši lidé, ať ze spodních či vrchnějších vrstev, z Vídně — z Prahy ovšem první dvě náruživosti též, ale menší měrou, mimo to však i uvědomění, povzbuzení a energii, neškodí, je-li s touhou po eleganci a i s trochou ctižádosti spojena, jak u notáře Duška, — a v málo asi případech, jen za zvláštních poměrů podobnou rozervanost, abstraktnost a sebelibost, jakou shledáváme u Jiřího,

a konečně tato tedy vlivem zdravé životní síly venkovské mění se v činorodé, obětovné nadšení.

Obojí totiž tento vliv, vniterní i zevnější, života velkoměstského přijímá jakožto proud vyššího pokroku a stravuje, případnou nečistotu vymítajíc, zdravá životní síla lidu. Z lidu sestává po většině národ, od něho přijímá svou povahu a ráz celý život národní, on svou instinktivní snahou udržuje ve zdraví celé těleso národní, on žene neuvědoměle ty, kdož si myslí, že jej vedou (dějinný názor Tolstého, socialistů Marxa a Engelsa) — a proto s ním se sliti, v něj vrůsti jest spásou těch, kdož se od něho odtrhli; pracovati pro národ, ale s národem a v národě, žíti proň, ale s ním a v něm; žíti životem lidu prostým, ale mravným, nebouřícím, netřpytným, ale za to hlubokým a bohatým, nerozumujícím, ale cítícím, ne zevně, na oko, jen v četně navštíveném saloně šťastným, ale šťastným uvnitř, v celé bytosti své: toť rozluštění, k jakému po dlouhém boji se sebou samým, po nejisté, mučivé rozervanosti vědomě dochází Jiří, a k jakému též docházejí ale neuvědoměle, hmotně zničený, duševně však vyléčený Sychra, a z lehkomyslného elegana v starostlivého manžela a otce změněný Gustav Janatka.

A k této nehlučné, plodné práci a tichému štěstí přivádí, konkretněji řečeno: láska, žena, rodina. Žena třebas ne vzdělaná, bohatá, elegantní, rozumějící a chápající vysoké vědecké a socialní záhady a práce muže svého, ale žena milující, pracovitá, žena více matka a sestra než milenka, žena, jakou byla matka Jiřího a jakou jest jeho vlastní choť Růženka.

S nevšedním kouzlem poetickým nadchnutá spisovatelem ženská bytost tato je pravou ozdobou romanu. Nudí-li líčení místy trochu novinářské obecních bojů, nudí-li dlouhé reflexe o autonomii, veřejné mravnosti, národní práci, o životě, boji a vývoji a pod., ač ani tu není nouze o poetické pohledy do života a duší lidských: podrobný vývoj psychologický a rozbor dojmů, myšlenek a citů této něžné, zrcadelně čisté a později v neštěstí svém tiché, oddané, odpouštějící, pokorné, všemilující a všesmiřující duše zajímati bude od počátku až do konce. Zvláštní sympathie získal spisovatel Růžence tím, že vylíčiv ji z počátku jako rozpustilé, čiperné děcko s naivně velkýma, hnědýma, smějícíma se očima, nechává ji mladičkou ještě klesati pod tíží nešťastné lásky, a tento nesouhlas mezi filigranskou titěrností spíše děcka než dívky a mohutnou vášní působí roztomilým humorem.

Povahokresby vůbec jsou jednou z předností romanu. Několik črt a vystupuje před námi živá figurka v určitých, zřejmých rysech, zdá se vám starý známý, ruku byste podávali. V tomto směru právě epicky nejzajímavější je část I., exposice díla. Hromadné sceny podány velmi živě a plasticky. Lyrický živel převládá v části III., nejbohatší na reflexe, většinou hluboké a zajímavé.

Boj o život, jejž spisovatel v díle svém názorně, ale, jak už praveno, v chybném pochopení rozvíjí, formalně rozdělen na tři stadia. V první části tříbí se protivné síly, sbíhají a utkávají — v druhé boj

dostupuje vrcholu, ale už tu hrany a protivy se otupují a v třetí části boj umdlévá, vše se chystá ke konečné složité harmonii. Ze dvou chatrných částí srůstá lepší celek. Tento zdánlivě hluboký, dialektický postup zakončen pak reflexí docela v duchu vědy evolucionistické. »Pokrokem mravnosti, zušlechtěním formy ‚boje o život' rozluští se i palčivá otázka socialní. Až půda bude úplně připravena, až celá sfera lidských názorů bude přizpůsobena ideji, až idea se vžije, marně ptal by se kdo po dnešní socialní otázce.« Neboť »dnes nemilujeme ještě bližního svého jako sebe samého, ale přece jen jsme dále, než byli jsme kdysi v minulosti. Plníme přikázaní lásky potud, pokud nás naučil tomu dosavádní vývoj mravnosti. A máme se snažiti i nad to... Snahou, vychováváním zušlechťuje se forma boje, vychováváním lidstvo se zdokonaluje.«

Habeat sibi! O nadpřirozeném momentu ve mravních snahách spisovatel tu nemluví a po stránce přirozené jest přijatelno, že lidstvo cvikem ve ctnosti právě jako jednotlivec se zdokonaluje. Vždyť spějeme k bodu, o němž se v Písmě dí: »a bude jeden ovčinec a jeden pastýř.«

Přes toto odůvodnění z pouhé přirozenosti, nezdá se, že by spis. nadpřirozenost, ani slovně ani věcně, zavrhoval. Tak v III. díle velmi krásně hovoří o účinku svátosti stavu manželského; tamtéž i jinde o nadpřirozené síle víry; jinde zas vřele a důstojně mluví o náboženství a obřadech náboženských, jak málokdy se dočítáme ve spise spisovatele laika. Myšlenkové ovzduší osob romanu kotví v katolicismu — sám Jiří, ačkoliv »náboženské formy proň pozbyly ceny,« nemůže se zhostiti toho, čemu v mládí od matky se naučil; a kde rozum u něho mlčí, mluvívá v mnohých pohnutých chvílích cit.

Přece však náboženský duch tento, ovládající rozhodně hrdiny romanu, sem tam má nádech duchu katolickému cizí — vinou evolucionismu, dle něhož na str. 79. III. vyloženo místo o bytné potřebě náboženství u lidí prostých, jiného útvaru duševního však u lidí intellektuelně pokročilých, dává souditi o stanovisku evolucionistickém u spisovatele, kladoucím náboženství vůbec jako přechodnou formu ve vývoji ducha lidského — jindy vinou křesťansko-mystického směru romanopisců ruských, Dostojevského, Tolstého a mladších jejich nápodobitelů, k němuž se spisovatel zřejmě přimknul, hlavně po stránce citové a tedy i náboženské. I některé sceny přistřiženy příliš podle tohoto ducha, tak na př. scena s opilým Macháčkem, otcem Růženčiným na str. 116., III., jež vyznívá, snad právě proto, i dosti nepřirozeně. Dle tohoto směru pojímá spis. i lásku k bližnímu, po našem chybně. Láska k bližnímu, jejíž měřítkem v evangeliu udána zřejmě zdravá přirozená láska k sobě samému, nevylučuje boje, není to lenivé »laissez faire,« ani Tolstým špatně pochopené »neprotiv se zlu«; — neprohřešila se tedy proti zákonu lásky strana Hornychova ani strana Sychrova proto, že bojovala, ale ovšem obě se mohly prohřešiti jen tím, jak a proč bojovaly.

Ale přes některé své formalní (zvl. po slohové stránce) i materialní nedostatky jest roman Laichterův prací velice pozoruhodnou. Nepro-

tříbenost a retoričnost díla sluší snad přičísti na vrub ruce začínající, která však může v budoucnosti zdárně oživiti literaturu naši romanovou, dovedla-li už na poprvé vyvésti dílo, které dlužno počítati k lepším, jež v těchto letech se objevily na trhu literarním. *P. Šup.*

Knihovna lidu a mládeže.

Dějepisná čítanka pro mládež dospělejší. Sestavil *Josef Sokol.* Se 67 vyobrazeními. Třetí, opravené vydání. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. Str. 197.

Sokolovu »Dějepisnou čítanku« řadíme mezi knihy, které lze dospělejší mládeži doporučiti. Psána jest dosti střízlivě, slohem živým. Bral se spisovatel ovšem již ušlapanou cestou, nesmíme tedy očekávati mnoho nového, ale nepravíme to jemu na porok, poněvadž úloze sobě vytčené dobře dostál.

Některé však poznámky chceme přičiniti. Spisovatel přidržuje se ještě názoru, jakoby Čechové do naší vlasti přišli teprve v 5. století, ačkoli nyní skoro všude za pravdu se přijímá, že jsou Čechové prabydliteli. Co píše za to o Drahomíře a sv. Lidmile (lépe by se nám zamlouvalo „Ludmile"), není ještě náležitě odůvodněno. Těžko bude Drahomíru zprostiti všeliké viny ve smrti sv. Ludmily (str. 22.). Podobně i příčiny, že slovanský klášter sazavský zrušen byl, jsou asi jiné, než p. spis. vykládá. Proč také píše „Mahamedani" (str. 44.) místo obvyklého „Mohamedani," nelze uhodnouti. Podivením naplňuje, že se ani slovem nezmínil o posvátném Hostýně, když vyličuje porážku Tatarů (str. 62.). Roku 1283. byl Václav II. teprve dvanáctiletý a ne čtrnáctiletý (str. 74., srv. 71.). Také by už jednou mohlo přestati, aby se psalo o „prodavačích odpustků" (str. 105.). O Husovi v Kostnici jest nesprávně a strannicky vykládáno (str. 105.). Chybně udán počet českého vojska při páté křížové výpravě na 500.000 místo 50.000 (str. 125.). Našemu císaři pánu, když ujal se vlády, bylo 18 let a ne 19; správno by bylo: bylo mu na 19. rok (str. 189.). Nesprávno je rčení: „Kněží strany pod obojí všeliké úskoky v cizině o vysvěcení své ucházeti se museli" (str. 137.). Není také vhodno, když tu i tam spisovatel uvažuje, co by bylo, kdyby to neb ono se stalo (na př. na str. 138.). Příliš stručně a málo psáno o dějinách nejnovějších. Více tu zřetele měl míti spisovatel i na vniterní poměry společenské v Čechách; látku nějakou by přece bylo lze sebrati. Takto jeví se býti nesrovnalostí, když o dějinách 200 let mluví se na 35 stránkách, kdežto jen době husitské také tolik věnováno.

Některé obrázky mohly býti směle vynechány; nemají ani ceny umělecké, ani nepřiléhají k textu. *Jan Tenora.*

Slezská kronika. „Černá kněžna." Histor. roman od *Dra. Fr. Slámy.* V Opavě 1891. Str. 440. Cena 1 zl. 50 kr.

Děj romanu rozpadá se na dvě části. První část odehrává se v Uhrách a má snad býti jakousi předehrou a průpravou části druhé, která jedná na dvoře těšínském za knížete Václava. Leč souvislost obou částí vysvětlena až na konci romanu a čtenář, než k vysvětlení dojde, jest opravdu jako v pohádce,

nevěda, oč se jedná a proč se jedná. A konečně i ona ke konci teprve vysvětlená souvislost je příliš nahodilou a zevnější, tak že obě části stojí zcela samostatně podle sebe. Vskutku tedy sestává celý roman z několika episod, které o sobě pěkně by se četly. Mimo to osoby, které jednají v první části, líčeny docela jinak, než jak se objevují na konci romanu; z počátku totiž veselé kousky chasy vojenské z válek tureckých s králem Ferdinandem I. vedených posuzovány liberalně, později však z veselých hochů vyloupnou se přece jen ničemové.

Zápletka jest strašidelně romantická, nepevná a nejednotná osnova, rozvedení stoná příliš tajemnůstkářstvím, které nezvyšuje, nýbrž umrtvuje zájem. Prostředky formalné jsou mnohdy dosti primitivní: tajné zásuvky, skrýše a chodby, jeskyně s dvojím průchodem, a třebas i usnutí vypravovatelky, nijak nemotivované, jen proto, aby všecko nepověděla najednou, a pod.

Lepší stránkou knihy jsou řečené episody a sceny lidové, kde ožívá známý humor spisovatelův. Vnésti kus téhož humoru i v jiné sceny se sice spisovatel pokusil, ale nezdařilo se mu to, tak čarodějnické sceny sekretáře Macury, šprýmy trpaslice Mandaleny.

Kniha má zřejmou tendenci působiti na vědomí národní u lidu slezského a odtud i vysvětlitelno, že spisovatel se nepoměrně dlouho zdržel popisem, celkem episodickým života na dvoře těšínském, neboť ostatní prvky romanu jsou v té příčině dosti nelišné. Leč ku podivu, repraesentanti českého živlu, ač sympathičtí, nestojí na mravní výši, jak se dalo očekávati, patří tak asi k obyčejné všední úrovni, — nemluvě o synu Václavově a druzích jeho, kteří jsou mnohem níže, — střed tvoříce mezi stranou cizáckou, úskočnou a podlou, a mezi idealně vyvýšenými cizinci, částečně assimilovanými, částečně mimo stojícími; k oněm patří kněžna Sedena, Němka, za knížete Václava provdaná, k těmto její platonický ctitel, kavalírský Maďar Forgach, a rovně spanilá jako nešťastná Maďarka, pí. Révayová.

Odporučujeme hlavně pro podporu dobré věci, jakou jest pro slezský lid »Slezská kronika.« *P. Šup.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročn. III. (1874) č. 3.– 6. „Jindřich Dunbar.“ Příhody vyvržence. Z angl. *M. E. Braddonové.* Přeložila *R. P.* Str. 450.

Braddon (bredn), Miss Mary Elizabeth nyní Mrs. Marwell, jedna z nejoblíbenějších vypravovatelek angl. nar. r. 1837. v Londýně — žije tamtéž. Práce její četné vynikají více osnovou děje než povahopisem. (Ottův Slovník naučný.)

Jindřich Dunbar, náčelník starého domu bankovního v Londýně, poslán za trest pro paděláni směnek do Indie, kdežto mladistvý spoluvinník Josef Wilmot vypovězen z vlasti. Jindřich domohl se v Indii opět skvělého postavení a vrací se po 35 letech do vlasti, aby uvázal se v dědictví ujce i rodičů zatím zemřelých. Uvítati jej má Samson Wilmot, starší Josefův bratr a písař v závodě. Uprchlý z vyhnanství Josef Wilmot setká se na cestě do přístavu s bratrem, a když tento raněn byl ve vozu železničním mrtvicí, převezme

na sebe úkol přivítati nového pána závodu, prahna po pomstě za to, že se ho Jindřich Dunbar, který jej dříve za nástroj padělání užíval, dosti nezastal. Loď připluje, a Jindřich v Southamptonu vystoupí na pevninu, přivítán a obsloužen Josefem Wilmotem. Před odjezdem nejbližšího vlaku do Londýna podniknou oba vycházku do okolí, a v osamělém hájíku Jindřich Dunbar Wilmotem zavražděn. S neslýchanou raffinovaností hraje si Wilmot na Dunbara a jeho jménem prohlásí, že zavražděn byl jeho sluha, což vypovídá i při soudu. Propuštěn z vazby usadí se jako majetník u vší slávě na panstvích. Není divu, že dcera Laura, kterou Jindřich v útlém mládí do Anglie odeslal, „otce“ svého nepoznává určitě, nemajíc ani věrné jeho podobizny, která by jí takto ovšem málo spomohla. Po čase opět dá se do vyšetřování policista Jindřich Carter a „Jindřich Dunbar“ vida se ohrožena důmyslným zvědem, zakoupí pro zlé časy na poukázky ze závodu vzaté pásku drahokamů za cenu báječnou. Již jest na stopě vrahově Carter; ale tu dcera Wilmotova Markéta, poznavši záhy pravý stav věcí, chrání otce svého a s napjetím všech sil hledí ho vytrhnouti rukám spravedlnosti, obětujíc na čas za tou příčinou i lásku svou ke Klimentu Austinovi, pokladníku závodu, po vrahu bedlivě pátrajícímu. V tom posloužil jí Štěpán Wallance, jinak major Vernon zvaný, penězokaz a uprchlík z ostrovů Norfolkských, jenž do té doby na statcích „Dunbarových“ skvostně žil. Místo Wilmota pronásleduje Carter Wallance a tento s částkou diamantů do moře se vysypavších klesá do vody. Wilmot takto zachráněný kajicně dokoná život u věrné své dcery Markéty, která konečně stává se chotí Klimenta Austina.

Napínavý tento roman obeznamuje nás se mnohými kraji anglickými; líčí nám soudní zřízení i policii se všemi cestami výzvědnými, jakož i anglický národ z nejedné stránky praktické. Překlad lehce se čte, a řeč jest správná. Dílo to lze zařaditi do knihovny lidové. *A. Žáček.*

Přítel domoviny. Ročník. VII. Čís. 6. „Doktor Matějíček.“ Napsala *V. Lužická.* — „Jozka.“ Napsal *Kolda Malínský.* V Praze 1891. Str. 222.

Ženská otázka tlačí se do předu, chtějíc býti rozluštěna. Mluví se o ní v parlamentě, mluví o ní socialisté, píšou o ní noviny všeho druhu, o rozřešení její pokoušejí se povídkáři, romanopisci. V. Lužická zabývá se také touto látkou v »Doktoru Matějíčkovi.« Matějíček, nadaný lékař, usadil se ve venkovském městě Zebíně, v němž přebývala jeho teta Borovičková, horující pro emancipaci žen. Jako student meškával u tety, za této příležitosti seznámil se s Olgou, nadanou dívkou, snažící se vyniknouti vzděláním nad okolí. Doktor nepřál snahám dívčiným, jeho heslem bylo: »Od učených žen vysvoboď nás, Pane! Žena má pouze pečovati o dům; doma ať mluví a vládne, na veřejnosti však ať mlčí!« Naproti tomu Olga jemu dokazovala, že žena není výhradně stvořena, aby milovala muže, o dům se starala, ale také aby pracovala, vzdělanou jsouc, aby muže svého podněcovala k činnosti, radila, těšila, aby stoupala na výši doby a byla důstojnou chotí muže svého. Tento rozpor v zásadách byl příčinou rozchodu milujících. Za krátko Olga se vdala, událost tato nemile dotkla se

Matějíčka, který lásku vyháněl z hlavy útěchou, že Zebín bohat dívkami, mezi nimi že snad nalezne jinou těšitelku; a našel ji v Lidce, dívce prosté bez všelikého vzdělání. Za krátko byli svoji. Lidka však svými vrtochy, jednáním brzy dala cítiti, co jest to míti omezenou, nevzdělanou ženu. Matějíček seznal, jaká mezera mezi nimi zeje, která dělí jejich duše a názory. Zastyděl se, že zhrdal vzdělanosti ženskou, že odsuzoval ženu v porobu duševní. Olga ho upřímně milovala; jaké štěstí by mu byla připravila v manželství, jaký souzvuk byl by mezi nimi vládl! Vše marno, i když Lili zemřela, dokonale vzdělaná Olga nemohla milovati doktora, zadavši se jinému. Matějíček z nešťastné lásky učiní svému životu konec; mezi lidem roznesla se pověst, že raněn byl mrtvicí. Když se tak stalo, Olga naříká: »Je-li života tam za branami smrti, pak vzejde i jemu tam nová zoře! Ty jsi odešel, ano dobrovolně odešel, já tady musím dlíti a svým povinnostem žíti. Přítelka za tebe se bude modliti!« (Str. 169. a 170.)

Tak spisovatelka pojednává ženskou otázku. Olga jest dobrou zastupitelkou emancipace, Lili nevzdělaná vhodně volena za protivu, za to nemyslíme o Matějíčkovi, neobyčejně nadaném, že by měl o úloze žen tak omezené názory. Docela nesouhlasíme s pochybami Lužické o životě posmrtném a vychvalování samovraždy; zvláště u ženy, náchylné více k pobožnosti, než mužové, divně se to nese. »Doktor Matějíček« mohl by se čítati mezi lepší práce spisovatelčiny. Formě dalo by se také něco vytýkati.

Kolda Malínský, známý historický povídkář, zanáší nás do 16. století, aby nás pobavil, při tom trochu poučil, vypravuje události ze života Jozky, dcery Johannesa Kolesia, doktora medika, mudrce nad mudrce v Hoře, a mladého bakaláře Cacaba, kteří po kratičkém seznámení dostanou se za sebe. Bakalář za výživou ubírá se do ciziny, Jozka zůstavši doma nehonosí se příliš bezúhonným životem. Po delší době vrací se Jiří Cacabus jako boháč domů, Jozka potrestána za svou lehkomyslnost dlouhým čekáním na manžela šesti let, ze všeho pak se vyklube šťastné manželství. Obrázek to rozmarný, osvětlující doby minulé. *J. Vyhlídal.*

Besedy mládeže. Svazek 281. „Povídky našim dívkám.“ Napsala *Táňa Tichá.* Se dvěma obrázky. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 102. Cena 30 kr.

Knížečka obsahuje čtyři krásné a velmi dojemné povídečky, že věru nevíme, které dáti přednost. Nábožnou oddaností a dokonalou láskou k Bohu jsou všechny provanuty v plné míře. V povídce první »Helenka« líčí se vzájemná láska spolužaček, a veliká touha nemocné Helenky po přijetí nejsvětější Svátosti v době, kdy kamarádky její poprvé ke stolu Páně přistupují. »Odpusť mi, Maruško, nemohu za to, že musím plakati, ale těšila jsem se na to (na sv. přijímání) tak tuze od té doby, kdy vloni při prvé svaté zpovědi vypravoval nám velebný pán, jak na přes rok, budeme-li hodni, přijmeme Ježíška do svého srdce!« (str. 10.) žalovala nemocná svojí spolužačce.

Z povídky »Správcova služka« mohou nabýti i dorostlejší dcerky a paničky poučení ze slov a jednání paní správcové, jak se jako ženy chovati mají. Paní správcová přicházívala do společnosti jen zřídka kdy; rodina její byla jí celým světem, a radosti a starosti rodinné vyplňovaly její čas, že jí na zbytečné návštěvy a vycházky volné chvíle nezbývalo. Podobně i správec byl vzorem manžela, a jejich služka Baruška zase vzorem oddanosti a věrnosti. Ale pochybujeme, že by 30letá služka vzdor své veliké oddanosti nejraději hrávala s dětmi na koně, při kteréžto hře musila po čtyřech po zemi lézti a dítě na zádech nositi a běhati, až z ní pot se řinul. K takové hře byla již stará a vážná, jak sama spisovatelka dále vyznává, že, když děti povyrostly, tato (služka) jsouc o několik let zase starší, nebyla by snesla již té únavy (str. 22.). — Celá povídka jen jen dýše důvěrou v pomoc Boží a v přímluvu Panny Marie (str. 45., 46., 59. a j.); a též se těžce zkoušeným pomoci Boží dostalo.

Třetí povídka »Na matčině rovu« líčí tak dojemně opuštěnost Lidunky po úmrtí rodičů, že čtenář nemůže slz svých potlačiti; ale hned zase vypisuje velikou její oddanost do vůle Boží. A což ty vroucí modlitby na rovech rodičů! Čtenáři při čtení chvílemi lítostí a bolem až srdce tlouci přestává, ale brzy zase oživne při slovech, jimiž nábožná dívka odevzdává se v ochranu Boží. Jak rádi v duchu souhlasíme, že odměněna byla za velikou svoji důvěru v Boha tím, že se jí ujala bohatá, bezdětná vdova a za svou ji přijala.

Povídka »Na dvou statcích« vybízí k lepšímu zacházení s otci výměnkáři a líčí následky špatného a výsledky dobrého jednání se starými rodiči. — Opakujeme ještě jednou, že všechny povídky psány jsou tak dojemně, jak jen něžné srdce ženské napsati dovede. — »Povídky našim dívkám« odporučujeme vřele do školních knihoven pro žáky druhého stupně.

Svazek 282. „Tužby a snahy.“ Patero dějepisných obrázků. Napsal *K. J. Zákoucký*. Se 2 obrázky. Str. 90. Cena 30 kr.

V prvém obrázku z dob Karla IV. »Pro dobro budoucích« se vypravuje, že měšťané nasavrští poslali syny své s Karlem do Italie, by chránili krále a statečností svou by městu vymohli nějaké výsady, což oni též k potěše svých rodičů a ke cti města vykonali. — Obrázek druhý z dob Jiřího z Poděbrad předvádí čtenářům příkladné zacházení pána s poddanými. Jan Vaněk ze Zámrsku sám s čeledí pomáhal hasiti hořící stavení svého poddaného, vynesl jeho syna z hořící chalupy a po vyhoření pomáhal neštastnému penězi i stavivem, aby si zase zbudovati mohl příbytek.

Tklivý jest obrázek třetí »Za tatíčkem,« jímž líčí se synovská láska a udatnost našich vojínů v boji Otakara II. s Jindřichem, vévodou bavorským, jakož i velkomyslnost vítězova. — Poslední dva obrázky »Pro pokoj a mír« a »Z panského pychu« jsou již méně vábivé, ale též pěkné. — »Tužby a snahy« hodí se dobře do školních knihoven pro žáky druhého a třetího stupně. *J. Horák.*

O rakouských zákonech amortisačních. Sepsal *JUDr. K. Henner.* V Praze 1892. Nákl. knihkupectví Fr. Řivnáče. Str. 70. Spis. dokazuje pádně a přesvědčivě, že v Rakousku amortisační zákony, které totiž obmezují církevní korporace v nabývání nemovitého majetku, po konkordatě nebyly obnoveny, a proto neplatí (proti rozhodnutí nejv. soudu 1. října 1879). Při tom podává dobrý přehled zákonův amortisačních v Rakousku vůbec a v Čechách zvláště. — Sloh by místy mohl býti lepší. Jinak spis zasluhuje bedlivého povšimnutí.

Aristotelova kniha O básnictví, kterou přeložil a vysvětlivkami opatřil *P. J. Vychodil.* Druhé vydání. V Brně 1892. Nákl. vlastním. Str. 63. Cena 40 kr. Prvé vydání z r. 1884. není sice dosud rozebráno, ale potřebovalo od té doby některých oprav formalných i věcných, v překladě i ve výkladě. Z technických příčin vydáno dílko nyní jinde, nežli dříve, ale úprava je dosti podobná; cenu bylo z pochopitelných příčin třeba zvýšiti. Objednávky přijímá vydavatel v Rajhradě a každé knihkupectví.

Pokrevenství a švakrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního. Sepsal prof. *Dr. Fr. Laurin.* V Praze 1891. Str. 71. Rozpravy České akademie r. I. třída I. č. 1. Proslulý kanonista podává tu důležitou částku z církevního práva, obmezuje však úkol svůj pouze na výklad pojmův a na zásadná odůvodnění názoru a praxe církevní, jíž dále nepopisuje. Ráz spisu jest více theoreticky thetický než apologetický nebo praktický.

Kuchyně a stůl našich předků. Líčení dějepisné ze 17. stol. Napsal *Dr. Zikmund Winter.* V Praze 1892. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský. Str. 192. Cena 90 kr. Známým svým způsobem líčí spisovatel osoby i věci kuchyňské, někdy svými, někdy starožitnými slovy. Knížka příjemně pobaví, snad i poučí. Na str. 61. to, že tři chudí v klášteře strahovském byli přes půst stravováni a že se tedy na ten půst těšili, nedokazuje ani dosť maličko, „že stará církev nekladla dní postních za dni veliké ujmy než spíše za změnu.“ V té věci by byl p. spis. každý pan pater, dejme tomu třebas i strahovský, poučil, co půst znamenal a znamená.

Česká bibliografie za r. 1891. Sestavili *J. Springer* a *J. Jirman.* V Praze 1892. Str. 201. Seznam ten jest velmi pečlivě sestaven a bude vítanou pomůckou každému, kdo se českým písemnictvím obírá. Objednati lze jej u p. Jos. Springera v Praze, Žitná ul. 569—II., kamž i případné doplňky se mají zasílati.

Časopisy.

Londýnské „Athenaeum“ o kontinentalním písemnictví za dobu od července r. 1891. až do července r. 1892. (Č. d.)

Německo. Kritik *R. Zimmermann* upevňuje, že Germani povahou svou jsou vychovatelé, což snad mu jenom má posloužiti za úvod, aby se na prvním místě zmínil o pojednání „Rembrandt als Erzieher,“ jež vyvolalo značnou sensaci a přivolalo pravý lijavec oposičních pamfletů. *Felix Dahn* napsal e contra „R.“ „Moltke als Erzieher.“ Spisovatel onoho pojednání požaduje naprosté svobody a neruženého vývoje individua za ideal svých paedagogických názorů, kdežto autor spisu „Moltke als Erzieher“ přednost

dává strohé kázni a subordinaci k všeobecnému dobru. Tyto dvě diametricky protivné tendence jeví se patrně ve společenském životě přítomném; jedna jeví se jako anarchismus, který se protiví vší řádné a pravidelné organisaci, druhá jako socialismus, jenž takovou organisaci prohlašuje za svůj ideal. V naší moderní literatuře jeví se na jedné straně jako naprosté zbožňování skutečnosti, bez ohledu na to, je-li krásná či ohyzdná, i. e. realismus; na druhé straně jako rozumné podřízení přírody zákonům umění, i. e. idealismus. Jak anarchismus tak i socialismus proklestily si cestu v lyrickou poesii, čímž poněkud jednotvárná škála lyrických not byla několika novými, ač ne vždy hudebními obohacena. — Staří miláčci znova upevnili svou pověst, tak *R. Baumbach* svými „Lieder aus Thüringen“ a *V. v. Scheffel* svými básněmi, vydanými mezi jeho pohrobními pracemi od jeho syna. — Tři spisovatelé, doposud obecenstvu odjinud známí, totiž Spielhagen, P. K. Rosegger a Ferd. Gregorovius, vystoupili jako básníci, ale že by verše jejich zastiňovaly jejich prací předešlých, nelze říci. Za to však básně *K. F. Meyera* a *J. J. Davida* úplně se vyrovnají jejich novellám co do hloubky myšlenek a formalní dokonalosti. — *M. Reinhold v. Stern*, jehož síla záleží v krajinomalbě slovní, zabíhá v básních svých na pole politické, ba i socialistické. Totéž přibarvení mají revolucionářské básně *K. Henkella*. *F. Geyer* je taktéž stoupencem doktrin socialně-demokratických. Kdežto *J. H. Mackay* ve své poslední práci „Sturm“ hlásí se k anarchismu. Naproti těmto bouřlivým písním veršovaná povídka „Rolandin“ *F. Dahna* jest pravou romancí. Rolandin, syn Rolanda, jako Tristram, zamiluje se do nevěsty svého pána, pro niž byl poslán. Unese ji a na hradě Haute Garde v Pyrenejích žijí šťastný život. Saraceni vpadnou do země, Rolandin vytáhne proti nim do boje, porazí je a jako vítěz objeví se před rozhněvaným císařem. Karel V. má radost ze svého vnuka, ale jako lupič jeho nevěsty musí býti potrestán. Rolandinova hlava má už padnouti, když se v tom zjeví oddíl Maurů; rek vyšvihne se na koně, jeho družina následuje příkladu jeho, nepřítel jest zahnán na útěk, ale šíp z partského luku jedním rázem oba milence usmrcuje, a starý císař klesá na jejich mrtvoly, dvě to větve dubové a dvě větve vavřínové. — Pověstného dramatisty *E. v. Wildenbrucha* „Märchenschwank“ jest ve skutečnosti ctihodná moralní disputace, ale in forma allegorie dialogem napsaná ve slohu středověkých mysterií. Je to zápas mezi důvěřivým, ale krátkozrakým optimismem a pessimismem. „Das heilige Lachen,“ syn Anima a Krásy, jehož zloba pessimismu odloučí od choti a zapudí na poušť, jest deus ex machina, který podléhajícímu už optimismu pomůže k vítězství. — *L. Fulda* napsal „Die Sklavin.“ Rozřešení manželského konfliktu sprostým útěkem manželky, jež nechce býti otrokyní, nýbrž jež žije v „lásce volné“ s prvním chlapem (řekněme to, jak se tomu ve skutečnosti říká), jehož ani nemiluje, jest přece jenom trochu moc. — *R. Voss* ve své práci dramatické „Die neue Zeit“ hledá poněkud hlubšího rozřešení. Otec a syn, žijící ve vikariatu odlehlého ostrova v. Frysického, patří respektivně k „starému“ a „novému“ životu. Otec, držící se bible, neustupný klne synovi, jenž se vrátil z university bezbožcem a atheistické kázaní má, nechávaje své ženě na vybranou mezi ním a synem. Matka, nemohouc se rozhodnouti a domnívajíc se, že svou smrtí rozvaděné usmíří, požije jedu, a tu skutečně nad mrtvolou ženinou, jíž by pastor dle svého přesvědčení měl odepříti

církevního pohřbu, jeho orthodoxie mizí. Týž spisovatel svými „Bilder von einer römischen Strassenecke“ osvědčil se rovněž tak velikým novellistou jako dramatikem. — Téže chvály nelze vzdáti *P. Heyseovi*, jehož dramatické práce dostoupily letoškem čísla 25. „Die schlimmen Brüder“ jsou tři syni ďábla a smrtelné dívky, jež otec poslal na svět ze záští proti jednorozenému Synu Marie, protože mu odluzuje duše. Jako Mefistofeles pikle kuje proti věrnému služebníku Páně, učenému Faustovi, rovněž tak usilují ďáblí syni zničiti děvku Páně, vévodkyni, jež přese všecku hrubost a nevšímavost manželovu zůstává mu věrná. Nepodaří se jim však ji svésti za živa, ač nejmladšímu „čertíkovi“ upřímně je nakloněná, ale podařilo by se jim to bezmála po smrti, a to na jevišti a před očima všech diváků. Jako Julie leží vévodkyně v otevřené rakvi tak svůdná, že ďábelský syn nemůže odolati pokušení, aby jí nepolíbil, ba ještě více má za lubem. Tu však vévodkyně procitne ze mdlob, ale místo aby se zlobila na drzáka, líčí radost lásky, které okoušela ve svém smrtelném spánku. Potom opravdu umře, a tak zločin zůstal nedokonaný, ač nevěrná z mravního hlediska přece jenom byla. Ale „hloupý“ ďábel, jak mu lid přezdívá, jest zklamán svým úspěchem, neboť „die schlimmen Brüder“ jsou tak dojati blaženou smrtí čisté „světice“ (kýho výra!), že přísahají, že se úplně obrátí a jiný život začnou. (Kdo tomu nevěří, ať tam běží!) Druhá práce Heyseova „Wahrheit?“ zdá se býti satirou na Ibsenova fanatického milovníka pravdy, jehož pokládají všickni za nepřítele lidu, poněvadž jest tak smělý, že, jsa lázeňským lékařem, varuje obecenstvo před nakaženými vodami zřídelními, jež vynášely obyvatelům bohatý výdělek. Pravdymilovný fanatik Heysův zničí opět štěstí rodiny a nevinné dívky, že nešetrně na světlo vynese její tichou lásku k hlavě rodiny. Ale u Ibsena mluví hrdina pravdu u vědomí své povinnosti, kdežto Heysův hrdina nemá důvodu ku svému jednání. — *K. Ferd. Meyera* povídka „Angela Borgia“ odehrává se ve Ferraře po boku jejího třetího a nejlepšího manžela, Alfonsa d'Este. Neobyčejně krásné oči jednoho z vévodových levobočků, jenž se proti němu spiknul a za to na smrt odsouzen jest, pohnuly Angelu Borgii, aby prosila o milost pro něho. Když však Hippolyt, vévodův zákonitý bratr, levobočkovi dal oči vyloupati, tu se Angela Borgia dobrovolně stává choti slepého muže. — *Th. Fontane* opět unáší svou povídkou „Frau Jenny Treibel“ do Berlína, do středu „filištýnského“ 19. století; *Ilse Frapan* opět do Hamburku, a líčí tamější život tak věrně, že čtenář mní viděti jeho ulice a domy a slyšeti hlas a dialekt jeho obyvatelstva. Ze sbírky jejích povídek, nadepsaných „Bittersüss,“ nejlepší jest „Clärchen's Frühlingsfahrt.“ — Rovněž tak věrné jest lokalní zbarvení (vídeňské) v pracích paní *Ebner-Eschenbachové*, jež až doposud brávala si postavy z vysokých kruhů vídeňských, ale poslední práce její „Margarethe“ vzata z polosvěta, a poněvadž autorka (šlechtična) života polosvěta nezná, proto také práce její trpí nepravděpodobností. — *Ferdinanda v. Saar* (Rakušan) „Zwei Frauenbilder“ je tragická povídka lásky, prostě psaná; druhá povídka jeho „Ginevra,“ historie vídeňského dítka, podává vývoj budoucího spisovatele v řadě spletenin, jež až na nemožnost hraničí, ač motivování ze stanoviska psychologického jest velmi zdárně podáno. — Mladý spisovatel *J. J. David* (Rakušan) hlavní důraz klade na psychologický moment ve své povídce „Blut.“ — Vtipem vyznačují se *H. Hoffmannovy*

„Geschichten aus Hinterpommern.“ — *F. Dahna,* který rád na Sever pro látku si chodí, „Odhin's Rache“ jest dojemnou líční lásky Boha k smrtelné ženě, tato však pravdivěji podána. — *Heinz Tovote,* nadaný, ač výstřední spisovatel, jehož obrázek berlínských mravů „Frühlingssturm“ ponejvíce se pohybuje v nižších „regionech“ nočních kaváren, vydal sbírku povídek s nadpisem „Ich,“ jež náleží k tak zvané „nervosní škole romanové,“ jež se zdá přerůstati realismu přes hlavu. — A teď, prosím, pozor! *Adolf Wilbrandt* svým „Hermannem Ifingerem,“ praví Zimmermann, odnesl palmu. Je to vychovatelská novella jako Goethův „Wilhelm Meister“ a Gottfrieda Kellera „Grüner Heinrich,“ ale předčí nad onu práci národním a místním realismem, tuto co do psychologické hloubky a kosmopolitické dokonalosti, a obě co do ethického obsahu.[1]) Hrdina jest typus pravého Germana. Děj začíná v uměleckých kruzích mnichovských a končí ve vídeňských, což poskytuje autorovi, jenž obě místa dobře zná, příležitost vylíčiti a kritisovati dobře známé umělce, převládající umělecké tendence. Sotva podaří se někomu podati přesvědčivější obranu krásy a vznešenosti v umění, jako se to stalo v této novelle, nebo vylíčiti spravedlněji a dojemněji smutné následky degenerace umění, jež se od pravdy uchyluje k přírodě, od vznešenosti k ošklivosti. — *Ossip Schubinové* (Rakušanky) „Thorschlusspanik“ jedná satirickým způsobem o touze staré panny provdati se dříve, nežli bude pozdě. — Jiná Rakušanka, *Bertha v. Suttner,* svou nadšenou novellou „Die Waffen nieder“ získala presidentství na mezinárodním kongressu míru. — Dva veterani, *W. Jensen,* nejzdárnější malíř přírody, a *W. Raabe,* humorista à la G. Keller, napsali onen „Im Zwang und Bann,“ tento „Gutmann's Reisen.“ — Literarním memoarům není konce. Uvádíme z nich *R. Hayma* „Život M. Dunckera,“ *Heinemannův* „Životopis Goetheovy matky,“ *Erich Schmidtův* „Životopis Lessingův“ dokončen, *Jakob Minor* vydal nový svazek svého „Životopisu Schillerova.“ — Z historických prací budtež vzpomenuty: *Ditmarova* „Deutsche Geschichte“ a *B. Gebhardta* „Handbuch der deutschen Geschichte.“ *Lappenberg-Pauliho* „Geschichte England's“ vydán 7. sv. od jich pokračovatele *M. Broscha.* — *F. Krones* podal příspěvky k historii rakouské za válek s Francouzy (zvláště o vzpouře Tyrolanů). — Umění. „Geschichte der deutschen Kunst“ pozoruhodna jest pro jména vydavatelů: *Dohmea, Bodeho, Lützowa, Falkea, Janitscheka.* — „Wer ist Rembrandt“ sluje práce *M. Lautnera,* v níž připisuje všecky práce Rembrandtovy jeho žákovi Ferd. Bolovi. — Cestopisy. Mnoho podáno o koloniích německých ve východní a západní Africe. — Sociální vědy. *H. v. Holst* dokončil svou „Verfassungsgeschichte der Vereinigten Staaten.“ — *E. Gregorovius* ve svém „Himmel auf Erden“ líčí humoristickým způsobem a sytými barvami následky socialního státu budoucnosti v době 1901—1912. — Proti vzmáhajícímu se materialismu napsal *J. Volkelt* „Vorträge zur Einleitung in die Philosophie“ a *Schmidkunz* „Gegen den Materialismus,“ jenžto volá na pomoc proti němu „suggestionismus“ neboli spiritismus, neméně nebezpečný. Kam to zavésti může, viděti nejlépe na *Fr. Nietzschem,* jehož filosofie budoucnosti usiluje o převrat všech moderních ideálů v umění, náboženství, politice a společnosti, domáhajíc se restaurace středověkých názorů. — Toť úsudky Zimmermannovy, někdy věru divné.

[1]) Srovnej s tím interpellaci v našem parlamentě.

Řecko. Z poetické produkce zasluhuje zvláštní zmínky 3. svazek básní *J. Sourisa* „Fasulis jako filosof.“ — Mladý básník *N. Damianos* jeví něžný smysl pro zjevy mořské ve své sbírce „Thalassa.“ — Perly zove se pohrobní sbírka básní *Dem. Kokkosa.* — Z krásné prosy jmenujeme spisovatele: *Karkavitsasa, Papadiamantisa, Xenopulosa, Moraitidisa* a *Krystallisa.* — Dialekt začíná nabývati převahy v novellách. Pěstitelé toho směru jsou *Psycharis* a *Polylas.* — Filologie málo získala. *A. Zakas* uveřejnil „Kritické a exegetické poznámky k Sofoklovi“ a *Oekonompulos* vydal třetí díl „Alexandrinos Diakosmosa,“ historie to literatury alexandrijské od založení města až do jeho dobytí Araby. — Důležitější jest posud nevydaná část pojednání řeckého lékaře *Aëtiosa.* — *Ath. Papadopulos Kerameus* sestavil katalog řeckých rukopisů v knihovně jerusalemského patriarchatu. Celý katalog bude míti 5 svazků. — Nejvíce pracováno v historii. *Tryphon Evangelides* napsal na základě dokumentů historii města Kosu v starých dobách. — *J. Kophiniotis* začal vydávati historii svého rodného města, Argosu. — *C. Zesiu* ve své práci „Symmikta“ pojednává o středověkých nápisech z Peloponnesu, o zlatých bullách z Mistry a o obléhání a dobytí Akropole Benátčany. — Důležitým příspěvkem k moderním dějinám Řecka jsou dokumenty, týkající se mučenické smrti Rhigas Velestinlisa a jeho soudruhů r. 1798., vydané tiskem ve Vídni od *E. Legranda.* — *Epaminondas Kyriakides* dokončil 1. svazek svých „Dějin Řecka nynějšího.“ — *P. Karolides* uveřejnil „Introdukci k dějinám 19. stol.“ a začal „Dějiny 19. stol.“ — *S. P. Lambros* vydal „Zjevení týkající se mučenické smrti Rhigasa.“ — Zmínky zasluhuje ještě monografie *Iphikrata Kokkidesa* o vojenské geografii Řecka a pojednání *I. Lambrosa* o řeckých mincích. — Konečně *Nicolas Rhados* napsal historii kněžského semináře, před lety v Athenách bratřími Rhizarisy založeného.

Hollandsko. *(Taco H. de Beer.)* Největší produkce jeví se na poli školní literatury; taktéž množí se počet monografií genealogických a heraldických. — V bohovědě málo vykonáno. Prof. *Allard Pierson* uveřejnil třetí řadu svých studií o Kalvínovi. — Dvorní kaplan *C. E. van Koestveld,* osmdesátník, píše o ženách v Písmě sv. („De Vrouw in den Bijbel“), jakož na počest naší mladé královny napsal dříve pojednání o dětech v Písmě sv. — *W. van Nieuwenhoff* vydal „Život sv. Ignáce z Lojoly.“ — *C. P. Tiele* vydal přepracované své „Dějiny bohoslužby v starověku až po Alexandra V.“ — *M. Hooykaas* vydal Kuenenovy historické články o historii národa israelského. — *Mr. de Groot* vydal knihu o náboženském systemě v Číně, ale v anglickém jazyce! — Nejdůkladnější a nejdůležitější jsou práce z historie a práva. Barona *Rengera* pojednání o parlamentarní historii hollandské od r. 1849. a prof. *Quacka* „De Socialisten Personen en Stelsels“ zasluhují čestné zmínky. — *H. Brugmans* napsal dějepisnou knihu o Anglii a Nizozemí; *P. J. Block* podjal se obsažného díla, jednajícího o historii Hollandska. — *Mr. Nyhoffova* historie Nizozemska psána v duchu protikatolickém — *Jorrissen* vydal tyto essaye: „Historische en literarische Studien,“ „Historische Karakters“ a „H. Bladen,“ jednající o 18. století. — *Dr. W. P. C. Knuttel* vydal obsažný svazek o postavení církve katolické za republiky hollandské; *Dr. de Roever* illustrovanou knihu o způsobu života, kroje atd. našich předků. — *Mr. ter Gouw* vydal 7. svazek své historie města Amsterdamu, sahající do roku 1578. —

Dr. H. Blink vydal objemný zeměpis Nizozemska („Nederland en zejne Bewoners"). — Prof. *ten Brink* potírá ve své knize „De Oude Garde en de Jongste School" mladou literarní školu. — Velmi málo podáno nového na poli poesie. *Helene Swarth* píše nadále francouzsky a hollandsky své sonety. — *M. G. L. van Loghem* vydal lyrické epos „Walter." — *H. J. Eymael* vydal výklad k básním Huygena. Totéž učinil *J. A. Worp*. — *C. A. Ph. Meyer* vydal rozbor P. Langendykových dramat. — *Dr. R. A. Kollewijn* vydal „Život Bilderdijka." — Nejmladší hollandský novellista *L. Couperus* napsal povídku „Extaze," jež není tak ponuře psaná jako jeho dřívější práce. — *Vosmeer de Spie* (Wagenwoort) napsal novellu „Eene Passie," jež však prozrazuje malou znalost světa; realistickými jsou „Slachtoffers onzer Huwelijskwetten," t. j. Oběti našich manželských zákonův od *Van Bergena* a „Burgermenschen" od *Kleefstry*. — *Dr. Alettrina* „Zuster Bertha" připomíná Goncourtovu „Sestru Filomenu" a „Zuster Clara" *Miss Reynwaanové* má býti povídkou, ale ve skutečnosti jest katalogem idealních lékařův, idealních ošetřovatelek nemocných atd. — *K. Alberdingk Thym* napsal životopis svého otce. — Spisovatelkou pláč vynucující svým čtenářům jest *Johanna van Woude*. — *Bakker-Korff Hoogeboomové* novella „Meta" trpí rozvláčností. — *Melati van Java* napsala novellu ze života malířského „Rosa Marina." — *Miss Cornelie Huygens* jest výtečnou překladatelkou, proto nedokončila dosud své slibné novelly „Regina." Vydala pod titulem „Een Huwelijk" několik povídek, dosti nedbale psaných, ze života vyšších tříd. — Pozoruhodná jest svým realistickým pojetím a prohloubenou charakteristikou pí. *La Chapelle-Roobolové* „Een Gelukskind." — Zmínky zasluhuje ještě „Otto Altendorf" od *Th. van Meerendonka*. — Slibný rozběh učinili tito dramatičtí spisovatelé: *Nouhuys* („Eerloos" a „Goudvischje"), *Maaldrink* („Cleopatra") a pí. *Snydersová van Wissekerke* („Droomleven" a „Lotos"), jakož i *Emants* a *Van Eden*.

Maďarsko. Vrch drží historie. Většina histor. knih vydána uherskou akademií věd. Předuí historik *W. Fraknói* spolu s *A. Károlyiem* vydali „Památky uherského sněmu." — *H. Marczali* vzbudil sensaci svými dvěma spisy „Doba Josefa II." a „Historie civilisace v Uhrách." Týž vydal ještě „Dějiny Marie Teresie" a „Dějiny naší doby (1825—1880)." — *P. Királyiova* „Dácia Fővárosa" atd. jest poučná monografie o Ulpia Trajana Aug. kolonii dacké, založená na výsledcích nejposlednějších vykopanin. — *K. Demkó* napsal „Dějiny a obyčeje hornouherských měst v 15. a 16. století." — *Gyula Lázár* vydal současně se 4. svazkem svých ohromných „Dějin ruského císařství" 1. svazek „Dějin Anglie." — *J. Csudai* napsal obsažné nové „Dějiny Uher." — Zmínky zasluhují *L. Kövárvho* „Archaeologické a histor. památky Transylvanie," jakož i *G. Rákosiho* „Luther ve Vormsu" a *I. Nagyho* 6. svazek „Codex Diplom. Andegavensis," pak 2. svazek *Ed. Wertheimera* „Rakousko a Uhry v prvním desítiletí 19. století" a 1. sv. *Th. Ortvaye* „Dějiny města Petrohradu" a konečně *J. Asbóthovy* „Essaye a studie k dějinám naší doby." — Krásné písemnictví. Nejpřednější maďarský humorista *Dr. A. Agai* vydal „Prach a popel," sbírku svých feuilletonů. — *M. Jókai* vydal dvě nové povídky: „Syn Rákocyho" a „Není v tom ďábel." — *Gregor Csiky* (nedávno zemřelý dramatista přední) napsal „Naši kamarádi" a „Marná práce." — *K. Vadnai* vydal sbírku krátkých povídek s nadpisem „Eviny dcery," kdežto „Festett

Világ“ *A. Váradiho* jest novelletka, vzata z hereckého života. — Z mladších buďtež vzpomenuti *K. Mikszáth* („Črty z parlamentarního života“), *R. Tábori*, *T. Szana* a *„Sipalusz“* (vlastně V. Rákosi) atd. — Z nových dramatických prací jmenujeme *L. Dóczyovu* „Hraběnka Vera,“ truchlohra ve 3 jednáních; souborné vydání *J. Rákosiho* „Dramatických spisův“ a *A. Váradiovo* čtyřaktové drama „Demon.“ — Z lyrických básníků palma náleží *M. Szabolcskaovi*, jehož „Básně“ jsou výtečné. Dále *A. Kozma* pokládá se za dědice velikého národního poety *J. Aranyiho*. — Vydány též tři sbírky „Národních písní,“ a to bulharských, vogulských a z okolí Szegedinu. — Ze životopisů budiž uveden „Životopis Shakespeara“ od *A. Gregussa* a *A. Ballagiho* „Colbert“ a konečně *F. Badicsa* „Život a spisy And. Fáje“ (pověstného uherského básníka). — Na poli filosofie více pozoruhodných knih. — Taktéž filologie důstojně zastoupena. Jmenujeme epochalní „Idiotikon maďarských nářečí“ od *J. Balassay*. — Ohromný akademický „Filologický slovník na historickém základě“ blíží se svému ukončení. — *I. Halász* vydal „Slovník laplandštiny“ (1.). — *B Munkácsyho* „Vojtak slovník“ podává kromě důležitých filologických zpráv též poučení o ethnografii ugrijských kmenů. — *Pr. Vambéry* vydal několik důkladných pojednání o perské a čagattaiské filologii a ethnografii. Zmiňujeme se tu o třetím vydání téhož spisovatele „Středoasijských cest.“ — *J. Jankó* vydal „Maďarská populace kalotaszegského okresu.“ — Z politické ekonomie“ buďtež uvedeny práce prof. *Földesa* („Angl. university a dělnická otázka“ atd.), *Polzy*, *A. Zawodského* („Statistika uherského úvodí“), *Rátha* výtečné pojednání o hypothekách, *Lipthaye* („Železniční otázky“) a o peněžní otázce hr. *Wickenburga*, *K. Mandella* a *A. Neumanna*. (Referent *L. Katscher*.)

Italie. Všeobecná bilance není tak skvělá, jak by někdo z množství vydaných knih mohl vyvozovati, jsou to nová vydání nebo souborná vydání článků po časopisech roztroušených. Veršotepců se počet zmenšil, za to na hodnosti získaly jejich produkce. Také slepé obdivování jmen slavných klesá. Tak na př. nadaný básník *Guido Fortebracci* podrobil přísné kritice, co dobrého a co špatného jest ve spisech G. Carducciho. (Snad by ani u nás neškodilo poopraviti názor o Carduccim.) Poslední jeho báseň „La Guerra“ doznala všeobecného odsouzení. Bledne-li však hvězda Carducciho, začíná stoupati hvězda sicilského básníka *Maria Rapisardiho*. Týž dokončil právě báseň „Empedocle.“ Třetí vydání jeho básní „Giustizia“ obsahuje básně, v nichž opěvá bědy a tužby chudého lidu. — „Diva Natura“ *A. Baccelliho* velebí divy přírody, spolu pak jest pokusem sdružiti poesii s vědou. Podobný pokus učinil † *Pietro Ceretti* ve svých „Versi giovanilli“ a „Grullerie poetiche.“ Zmínky zasluhují také básně *G. Mazzoniho*, *G. A. Costanza* a *G. Marradiho*. Všecky vynikají jak formalní, tak i myšlenkovou dokonalostí. Totéž platí aspoň o obsahu básní „Myricae“ *G. Pascoliho*. Pěkné jsou také „Verše“ *S. Ferrariho* a *Angeliny de Leva*. — Buďtež ještě jmenováni *E. Lombardi* (pro svůj patriotický kus „Calatafimi), *G. Ragusa Moleti* (sicilský básník) a *Ugo Ojetti* (jehož „Paesaggi“ jsou mnohoslibné), *Ada Negri*, *M. Morelli* a hr. *G. Campitelli*, jenž se však věnoval úplně politice. Za to *Gabriela d'Annuzio* „Elegie Romane“ poněkud zklamaly očekávání. — O prose krásné referuje stále „Hlídka lit.“ — Z dramatické produkce dodělaly se

pěkného úspěchu „Malía“ *L. Capuany* a „Disciplina“ od *F. Calandry* a *S. Lopeza*. — „Alleluia“ *M. Pragy* a „La Figlia di Ninotta“ vévody *z Andria* líbily se pro svůj obsah, jenž má býti dokladem atavismu čili dědičnosti zločinné. V oné otec dobrák po dvacet let zatajuje nevěrnost manželčinu, aby jenom neutrpěla budoucnost jeho dcery, jež však provdavši se do téhož hříchu padne. V této Ninotta, padlá ženština, vychovává dceru svou ve ctnosti, nadívajíc se, že vyroste čistá, ale marně. — Rozhodně nejlepším vlašským dramatem za posledních deset let jest „Le Rozeno“ prof. *Camilla Antona-Traversiho*. — Mnoho se namluvilo o dvou cestopisech, a sice o *A. Rossiho* „Un Italiano in America“ a *F. Martiniho* „Nell' Africa Italiana,“ tento lepší a důležitější pro Italii. — Z kritických prací předem sluší uvésti veliký latinský komentář o Dantovi, jejž napsal ve 14. století Frate Giovanni da Serravalle. Tiskem vydán z rozkazu papeže Lva XIII od dvou učených františkánů, *P. Marcellina da Civezza* a *P. Domenichelliho*. Komentář psán jest z hlediska Guelfského, a činí protivu s komentářem Ghibellinským od Talice da Ricaldone před třemi lety vydaným. — *Isidoro del Lungo* dokázal ve své studii „Beatrice nella Vita e nella Poesia del XIII.,“ že B. byla dcera Folco Portinariho. O Dantovi psali ještě *Corrado Ricci* (o posledních letech jeho) a *L. Agnelli*. K poznání 13. století poslouží studie *E. Monaciovy* („La Patria di Guido Colonna“ a „Aneddoti per la Storia dei Laudesi“); pro 14. století pěkný facsimil prvního vydání Petrarchových „Trionfi“ a *G. Mestica* studie o textu „Canzoniere“; pro 15. století práce *F. Gabotta, G. Vergy, F. Flaminiho;* pro 16. století *A. Borgognoniho* („Studi di Letteratura storica“), *A. Solertiho* („Appendice alle Opere di T. Tasso“), *D. Tordiho* („Carteggio di V. Colonna“), *A. Mabelliniho* (B. Celliniho „Rime“). — Z historických děl buďtež vytčeny: „Storia della Marina Italiana“ od *A. V. Vecchiho;* „La Lotta politica in Italia“ od *A. Orianiho;* „Il Cardinale di Ravenna“ od *E. Constantiniho;* „I Teatro di Napoli“ od *B. Croce;* *O. Tommasiniho* „Scritti di Critica e Storia“; *P. Villariho* „Studi storici e critici“; *L. A. Ferraiovy* „Studi storici.“ — Kromě těchto a jiných děl vydal historický institut „La Cronaca del Diacono Giovanni“ a 1. svazek dopisů Coluccia Salutatiho, sebraných *F. Novatim*. — *Dr. Giuseppe Mazzatinti* podjal se nanejvýše důležité práce sestavováním katalogů vlašských knihoven. (Referenti *Ruggero Bonghi* a *G. Zannoni*.) (O. p.) *A. Koudelka.*

Zprávy.

Křesťanská Akademie v Praze oznamuje v jednatelské zprávě z 9. května 1892, že se už brzy má přikročiti k vydávání dávno připravované Encyklopedie theologické.

Česká akademie chystá dva důležité podniky, totiž „Historický archiv“ a „Sbírku pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.“ — Z podpor posledně udělených nápadná je ta, jež dána Prusíkovu časopisu „Krok“; dostal totiž od I. třídy 200 zl., od III. 200 zl. a od IV. 150 zl.

Dramaturgem Národního divadla se stal po Stroupežnickém Bedřich Frida, bratr J. Vrchlického, a to prý proto, že překládá z různých literatur.

Slovensko. Spolek sv. Vojtěcha měl r. 1891./2. 16.614 zl. 12 kr. příjmů, celý majetek jest 91.800 zl. 43 kr. Nových údů přistoupilo 355.

— Národ, nový literarní spolek si založili Slováci ve Vídni. Stanovy spolkové vládou potvrzeny 5. června 1892. Účelem jest, sestoupiti se v užší kruh, aby se odchovával nový dorost spisovatelský. Zakládající člen zaplatí 50 zl., přispívající 10 zl. nebo 2 zl. ročně. Adresa předsedy Dra. Jana A. Wagnera jest: IX/2 Lazarethgasse 37.

Charvatsko. Poslední číslo záhřebského „Vience“ velmi sympathicky píše o odhalení pomníku V. Třebízského. — Ve 110. sv. sborníku „jihoslovanské akademie“ „Rad“ Tade Smičiklas oceňuje ve velmi důkladném a zajímavém článku „Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga“ jeho literarní význam a zvláště jeho význam v historiografii charvatské. Smičiklasova studie jest velmi pěkným příspěvkem nejen k poznání spisovatele Kukuljeviće, ale i k poznání celé doby, v níž žil. O něm, jak praví „Vienac,“ lze říci, že byl „magna pars prosvjetnoga i političkoga rada.“ — Jakožto 19. sv. svých „starých spisovatelů charvatských“ vydala akademie IV. díl „Djelâ Gjona Gjora Palmotića.“ Ve svazku tomto uveřejňuje prof. Dr. Ivan Broz některé dodatky k Palmotićově „Kristiadě“ z rukopisů doposud neznámých a pojednává o pastýřské hře „Atlantis.“ — Zajímavým příspěvkem k charvatským kulturním dějinám 25. sv. „Starin,“ z něhož se dovídáme, jak i v zemích jihoslovanských byly čarodějnice pronásledovány. Neméně zajímavy jsou ostatní články „Starin,“ na př. „Izvodi za jugoslavensku povijest iz dnevnika Marina ml. Sanuda r. 1526—1533.“ od Dra. Fr. Račkiho, „Prilozi za literaturu hrv. glagolskih spomenika“ od R. Lopašiće a j. — Universitní professor Dr. Šandor šl. Bresztyenszký uveřejnil rozpravu „Pravno-povijestni podatci o Turopolju,“ známé to osadě, vlastně krajině šlechtické. Na základě právnickém a dějepisném tvrdí, že počátek Turopolje hledati nutno ve starých župách, v nichž plémě samo volilo svého župana. Naproti spisovatelům maďarským dovozuje, že název „Turopolje“ nepochází odtud, jako by „turopoljští šlechtici byli zbytkem starého turecko-maďarského plemene,“ ani od tureckých vpádů, ale třeba odvozovati od staroslovanského slova „tur.“ — A. Hudovski vydal průvodce po Záhřebě a okolí „Zagreb i okolica“ pro domácí výletníky i pro cizince. Obsahuje všecky pamětihodné věci Záhřebu a okolí. Ozdoben jest 43 obrázky. Učitelský spolek „Zajednica“ v Oseku vydal k oslavě J. A. Komenského „Uspomeni Komenskoga,“ v němž uloženy pěkné a cenné příspěvky, většinou belletristické. *J. Malota.*

Polsko. *W. Z.*, Historyczno-humorystyczne obrazki z r. 1863. Poznań 1892. Str. 129. Veselé i smutné příběhy z veřejného i soukromého života v památném pro Poláky roku 1863., které spisovatel většinou sám zažil a velmi názorně líčí. — Szkice. Miecz. Czerneda (M. Bierzyński). Warsz. 1892. Nadaný, v ranném mládí zesnulý (1889) spisovatel pohlíží na svůj lid s láskou, nikoli však se slepým sentimentalismem. Z kreseb těchto jsou nejlepší venkovské, slabší jsou maloměstské. — Jan Prokop. Opowieść na tle galicyjskiem z r. 1880., w 9 księgach. Przez *Alfreda Nossiga*. Lwów 1892. Obsáhlé dílo chce býti životním obrazem ve smyslu kulturních romanů realistických. Hrdina jest idealista, nadšený pro pokrok a všestranné povznesení národu, nalézá však ve svých snahách lid obyčejně malicherný, přečasto

však docela podvodný (socialisté, redaktoři atd.) nebo jen požívavý (šlechta); málem by si z nezdaru zoufal, až jej zachrání žena, jež mu ukáže, kterak nemá se rozptylovati na vše strany, nýbrž jednomu úkolu, sobě zvláště příhodnému, sochařství, se věnovati. Spis. vady národní místy až upřílišuje, popisy jeho jsou někdy nudné, v přirovnáních si zahrává šerednostmi na realistu. Celkem však to dílo vážné a cenné. — Linoskoczka. Powieść. Nap. W. hr. Loś. Warsz. 1891; Z różnych pułków. Nowele i opowiadania. Nap. tenže. 2 tomy. Lwów 1892. V prvé povídce bohatý mladík jinou miluje a jinou bohatou si bere. Jest nešťasten, rozejdou se, on si vezme svou milovanou, přímo andělskou (až na to, že mnoho klne, neboť je z cirku) Noru a je s ní šťasten. Je prý to pravdivý příběh, o čemž polský kritik Badeni dodává, že tedy měl býti nadepsán: pravděnepodobný a přece pravdivý příběh... — Druhá povídka je ze „života" maďarských důstojníkův a dam; podle téhož kritika jsou motivy těch 12 kreseb: víno, zbraň, kůň a pleť ženská. — Z mętów społecznych. Powieść. Przez Mich. Baluckiego. Profesorka. Obrázek z natury. Przez tegoż. Warsz. 1892. Oblíbený dříve spisovatel jaksi příliš nízko se ponořuje v ty „męty" (spodní vrstvy), že se to podobá až brodění. Přátelé prý mu už dávají radu, aby toho psaní nechal. — Wszech-mocni. Kartka z kroniki miasta powiatowego, wycięta przez autork. „Księżniczki." Kraków 1892. Rodina Vlčkových i příbuzný jejich smýšlí daleko a vysoko; zatím namane se tomuto v rodném městečku práce, boj totiž s nepoctivými otci a úředníky městečka. Vítězství a svatba s Jadvigou Vlčkovou. Obě zápasící strany podány přemrštěně, jedna v darebáctví, druhá v podivném zdaru. — Bankruci Przez *Alfr. Konara*. Syzyf. Obrazy z życia wiejskiego. K. Junosza. Warsz. 1892. Obě díla mají podobný obsah: oběti lichvářů židovských; Konarův hrdina málo se přičiňuje, končí samovraždou, sestra jeho však se přece ač bídně vetí, Junoszův hrdina padá jako pod tíží práce („Sisyf"). Prvá povídka je trochu umělá, druhá je mnohem zdařilejší. — Dziesięcolecie cenzury rosyjskiej w Królestwie Polskiem (1880—1891). St. Wigura. Przedruk z Nowej Reformy. 1892. Spisovatel je naplněn spravedlivou nevolí nad ukrutnostmi ruské censury, jen že při tom si málo hledí svého dějepiseckého úkolu; více horuje, než vyšetřuje a popisuje. — *Alex. Pechnik*, O reformie t. zw. propedeutyki filozoficznej w naszych gimnazyach. Tarnów 1892. Po soudu spis. měla by psychologie předcházeti logiku; psychologie měla by zjednávati širší rozhled po světě tělesném a duchovém, logika by měla býti obsažnější ve smyslu logiky t. ř. materialní a kritické. Místy žádá sice spis. příliš mnoho, ale jisto jest, že by s takovou opravou vyučování propaedeutického ubylo v literarní práci mnoho té nynější plytkosti a povrchnosti.

Rusko. Stařičký básník *Jakov P. Polonskij* (* 1820) vydal sbírečku několika básní ve prospěch postižených hladem s názvem: „Lepta (halíř) v polzu nuždajuščichsja." Osm z básní tu obsažených náleží k jinošským pokusům autorovým z let 1839.–1843., dosud nevydaným ve sbírkách. Ostatní psány v posledních dvou letech. Knížka končí energickými verši „Bojovníkovi," vyzývajícími k boji s nepravdou a zlem.

„Sborník povídek a básní," jejž vydali *P.* a *A. Oleniní* ve prospěch postižených neúrodou v rjazanské gubernii, nesnese přísnější kritiky.

Přece však básně obsahují pěkné myšlenky, vyznačují se teplým citem a uhlazenou formou.

A. N. Běžeckij (A. N. Maslov) vydal sbírku črt i povídek s názvem: „Medvěžji ugly," nazvanou dle nejlepší povídky, mající charakter osobních vzpomínek na život válečný v dobu vojenských výprav do střední Asie. Autor tu vypravuje, co viděl svýma očima, co sám zažil. Je to nejzajímavější část knihy. Charakter osobní vzpomínky má též povídka „Vasilisa." V povídkách „Květy" a „Rodinná tragedie" vypravuje se o milostných dobrodružstvích dvou petrohradských dam. „Pod modrým nebem" jsou nadepsány náčrtky z cesty spisovatelovy do Benátek a Milana. Fantastické povídky „Nepříjemná návštěva" a „Mrazivá noc" jsou beze vší zajímavosti.

Povídky *Eugena Bělozerského,* nazvané: „Pravda a výmysl," neobsahují ani jediné živé myšlenky, ani jediné postavy, na níž bylo by lze se zastaviti. Takovými povídkami ještě se bavily naivní slečny ruské za doby Bestuževa-Marlinského, ale nyní jsou to plody příliš pozdní.

N. P. Barsukov vydal zajímavou pátou knihu o „životě a pracích M. P. Pogodina" (1800—1875), známého historika, publicisty a belletristy ruského a předního slavisty, jenž také s našimi předáky býval v čilém spojení. V přítomné knize vylíčena 4 léta života Pogodinova (1837—1840), doba druhé cesty jeho do ciziny, blouznění o Slovanstvu a svazcích mezi bratry-Slovany, vzniku časopisu „Moskviťanina" atd.

V „Životopisné bibliothece" F. Pavlenkova, „Žizň zamečatelnych ljudej" vyšly zajímavé životopisy *M. M. Speranského* a publicisty *M. N. Katkova;* pro nás zvláště je zajímavá kniha Sementovského o Katkovu.

Pod názvem „Iz perepiski nedavnich dějatelej" přináší časopis „Ruská mysl" řadu dopisů předních mužů ruských z let čtyřicátých. Listy ty jsou výborným materialem k poznání historie ruské společnosti v době té.

Časopis „Ruská Starina" přináší v letoším ročníku pokračování zajímavého „Deníku" *A. V. Nikitenky* a článek *M. Alexandrova:* „Fedor M. Dostojevskij ve vzpomínkách knihtiskařského sazeče v letech 1872—1881." *A. Vrzal.*

Německo. *G. Grupp,* System und Geschichte der Cultur. Paderborn 1892. I. Ideen und Gesetze der Geschichte, str. 172. II. Geschichte der menschlichen Lebensformen und Lebensinhalte, str. 521 Cena 10 mk. Dílo velmi vážné a vzácné, spojující bohatou učenost s duchaplným provedením; u nás, kde filosofie dějin jest úplně zanedbána, by studium díla toho prospělo. — Pastorovo proslulé dílo „Geschichte der Päpste" přeloženo už do angličiny, vlaštiny a francíny; dle německých časopisů se připravuje též vydání španělské a české. — Nedávno zavedeno ve školách solothurnských úředně latinské písmo místo německého. Jinde však, na př. v časopisech některých, zavádějí naopak německé místo latinského.

Francie. Dne 31. července t. r. zemřel čestný kanovník a katolický spisovatel *P. Jean Grange* v Limoges. Narodil se r. 1827. Literarně vystoupil poprvé dne 11. dubna 1868 s článkem „Neděle nebo pondělí" v časopise „Dělníku," jehož spolupracovníkem zůstal až do smrti. Ze spisů jeho uvádíme: „Město a venkov," „Poznámky cestujícího commiho," „Odhalení sakristanova,"

„Vzpomínky četníkovy," „Historie mladého muže," „Podzemní poklad" atd. Zejména veliký ruch způsobila jeho práce polemická (na obhájení církve sv.) „Par-dessus le boisson." Pro ni zvláště vyjel si naň P. Sarcey v časopise „XIXe Siècle."

Italie. „L'innamorata" je první roman cont. *Lary*. Děj romanu toho začíná a končí v jízdeckém cirku, hrdinkou jest jezdkyně, Leona la Perla di Granata. Zamiluje se do hraběte Paola Cappella a uteče s ním do Neapole. Cappello se s ní zadluží až po uši, a by z bahna, do kterého se dostal, vybředl, přijme pomoc od matky mu nabízenou pod podmínkou, že Leony nechá. Nechá ji na čas, po čase však v Římě znova poměr s ní obnoví. Avšak Cappello brzy se nají lásky zpěvačky a pomýšlí na bohatý sňatek. Tu se mu Leona pomstí tím, že mu námluvy zkazí a potom znova se vrátí k svému umění jízdeckému, divíc se, že necítí ničeho v srdci svém. Byla to vůbec láska, co ke Cappellovi cítila? Kouzlo romanu hraběnky Lary nezáleží v ději, nýbrž v analysi povahy hrdinky. Psán pak jest s vervou a ohněm, jen že v zápalu zapomíná místy spisovatelka i na ukončení načaté myšlenky a jinde si zas odporuje. Ovšem nemluvíme tu o moralní ceně romanu.

Ant. Giulio Barrili má právě tak, jak Ohnet ve Francii, své čtenáře, kteří s nadšením každou jeho novou práci vítají, třebas autor jest hluchý a slepý k metamorfosám, které v době poslední roman prodělal. To platí i o jeho poslední práci „La bella Graziana." (Treves v Milaně.) Graziana di Mezzaterra zachová ze počtivě přes všecky galantní nástrahy, které se jí kladou. Ale pojednou zamiluje se do Ascania Mariniho. Bojuje dlouho proti vznikající vášni, protože se jí nevěrnost protiví, třebas manžel její byl surový a nevěrný. Grazianě podaří se zachovati čistotu, ale nikoliv utajiti lásku svou. Avšak Ascanio, povahy žárlivé, popřeje ochotného sluchu pomlouvačným řečem o Grazianě. Graziana z toho onemocní na smrt, a Ascanio výčitkami svědomí rozerván zastřelí se. Roman není stejnoměrně propracován. Vylíčení, jak v Ascaniovi a Grazianě láska vzniká, jest neobyčejně mistrné a delikatně podáno. Ale jakmile se idylla mění v drama, tu všelijaké reflexe a odbočování činí chladnými stránky Barriliho. Lépe by byl učinil autor, kdyby byl roman skončil ukončením idylly. *A. Koudelka.*

Bezbarvé časopisectvo v Anglii. „Nápadným rysem nejnovějšího směru v duševním životě národu anglického jest to, že vycházejí časopisy bez určitě vyznačeného rázu. Jsou směru kosmopolitického, otevírají veškerým znamenitým mužům bez rozdílu náboženství a vědy své sloupce, chtějí tím otázky velikého dosahu způsobem důstojným a důkladným řešiti, je vzdělanému obecenstvu oznámiti a k posouzení předložiti. O nějaké zodpovědnosti za názory spolupracovníků se strany vydavatelovy není ani řeči. Tento ručí jen za jejich cenu. Velice příznivým výsledkem tohoto zařízení jest, že tímto způsobem jest katolíkům možno takových časopisů pro náboženství používati a pochybené názory opravovati. Až do časů kardinala Wisemana nebyly časopisy s tak dalekosáhlou volností známy, tehdy převládal ráz konfessionelní a tento uzavíral odstavce časopisů rázu anglikanského spisovatelům katolickým. Biskupování Manningovo dává i v tom patrný pokrok na jevo. Právě jemu podařilo se, přispíváním do časopisů směru všeobecného katolíky s jejich anglikanskými spoluobčany učiniti rovnoprávnými." (Dr. Bellesheim v životopise kard. Manninga, „Katholik" 1892, str. 135.)

Obrovská encyklopedie budhismu o 255 svazcích, ze kterých je každý 2 stopy dlouhý a 5 palců tlustý, koupena nedávno asijskou společností v Bengalu od budhistického kláštera za 3000 rupií. Jiné dva exemplary téhož díla jsou v Anglii a v Rusku.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 11.

O povídkách Hálkových.

Píše *L. Čech.* (O.)

Komposice povídek Hálkových jen v některých jednotlivostech zvláštnosti osobité vykazuje. Skladba stává se teprve složitější v poslední povídce »Pod pustým kopcem,« kde k první základní složce, totiž k neblahým domácím poměrům vzniklým následkem nerovnosti let, přistupuje později druhá základní myšlenka jakožto protiva pravá láska mezi Staňkem a Katuškou, jejichž dítko pak usmíří nejen Lováka i Jozku, ale i Staňka a Dolinu, a konečně i Dolinu a Lováka, jejichž nepřátelstvím od počátku povídky se udržuje užší souvislost a jednota dvou po sobě následujících různých případů společného problemu se týkajících. Jinak jsou veškery poměry vždy jednoduché a prosté, obmezujíce se vždy na zápasy dvou protivících se proudů někdy i zastoupených každého osobou jednou. V povídkách posledních patrna jest snaha jisté vlastnosti přiváděti ve styk i se sídlem, místem a přírodou. Patrná tato protiva zřejmě jest naznačena názvem povídky: »Na statku a v chaloupce,« kde chaloupka jako sídlo blaha a neporušené přirozenosti, statek jako obydlí nehod a zkaženosti se vystavuje. Zřejmé poukazování na obdobu mezi člověkem a přírodou jest obsaženo i v povídce »Pod pustým kopcem.« Situace Hálkem osnované jsou hlučné, napínavé, effektní, neobyčejné. V posledních dvou druzích vidíme stálé stupňování k dobám pozdějším. K nejeffektnějším náležejí Lojkovy výjevy na hřbitově, slavnost svatební na dvoře statku Dolinova s řečmi Lovákovou i Dolinovou, Dolinův příjezd s Otíkem k synu Staňkovi. Mnohými effekty se vyznačuje i »Pod dutým stromem«: hra Venikova v divadle, odjezd triumfující Kristy z divadla, odvážení mrtvé Kristy, hořící dub, v jehož plamenech Veník nalezá smrt. Hlučné průvody od vesnice k vesnici s hudbou zvláště rád Hálek miluje: Veník a Krista z domu uprchše vodí děti do školy se svojí hrou na housle a svým zpěvem, starý Lojka v průvodu hudebníků táhne od vesnice k vesnici. Nejnepravděpodobnější jest osnování situací v »Komediantu,« kde na př. ostává působení hraběnky Klenovecké v osudy Jaromírovy stále tajemným, a kde vůbec líčené poměry ve svém celku zjevně na jevo dávají násilnou spojitost. Velmi rád v četných povídkách Hálek vede si řekněme biograficky, to jest vypisuje osud hlavních hrdinův od samého dětství. V samém »Komediantu« máme případ ten s Jaromírem;

z ostatních povídek Krista a Veník, Joza a Lenka, Franěk a Stáza, Staněk a Katuška tvrzení toto odůvodňují. Děti vůbec má Hálek rád, a proto život dětský velmi zhusta v povídkách svých kreslí způsobem živým a pěkným. Vzpomeňme si na rej dětí v »Přívozníku« před hospodou, na Honzíka Šindelářova a jeho bandu napodobující Brožky v »Muzikantu,« na Vojtěcha Stehlíka a Jana Lesíka před kasou v divadle v »Komediantu,« na život dětí o pouti v »Našem dědečku,« konečně i na děti v uličkách podél hoření Vltavy v Praze v »Domácím učiteli,« jakož i na děti Horských v téže povídce. Ba v této povídce nám Hálek zjevuje některé názory paedagogické i didaktické, pro něž, ač jich málo, dlužno všimnouti si blíže způsobu vyučování »Domácího učitele.« »Tu si mu sedl hošík na koleno, děvčátko po straně a odříkávaly nějakou národní píseň anebo prostonárodní baladu; pak přečetly jednu z Němcové pohádek a vypravovaly to, co si byly pamatovaly. Děti se více bavily, než učily, více smály, než opravdově se tvářily, více si hrály, než se namáhaly. Když bylo po hodině, divily se, že je tak brzy po všem, a jisto jest, že byly veselejší, když vedly Vojtěcha do pokoje, než když odcházely od něho.« Objevuje-li se nám tuto »Domácí učitel« jako přítel zásady Komenského, aby učení bylo snadné a libé, v následujících slovech vidíme, jakou váhu přisuzoval dějinám kulturním: »Od dějin králů rychle zabočil, pojmenovav je činy násilí, jež nevalně zasluhují, aby si je člověk pamatoval. Ale zaběhl brzy do nepatrné dílny, tam poukázal na mistra, proběhl jeho život, poukázal na výtvory jeho ducha a vylíčil, kterak mistr těmito díly svými více dobu oslavil, více člověka povznesl, více osvěty současníkům přinesl, než všichni vojevůdcové té doby.« Vzpomenouti lze ještě procházek, které konal s hošíkem Horských; ale pravého učitele nejlepší odměnu pěkně vyslovil těmito slovy: »Když viděl, že mladistvou mysl má tak úplně ve své moci, když cítil, kterak se jeho slova tak věrně otiskují v mladé paměti, když viděl oko Liduščino lesknouti se tím ohněm, na němž se jeho vlastní slova roztápěla, když ji viděl unášenu tím letem, jímž si sám zamířil: tu ztrácela se z jeho vědomí všechna příchuť trpkosti, kterouž ho osud častoval, tu se cítil pánem neobmezeným, ba tvůrcem, v jehož rukou spočívá srdce těch, u nichž jest jenom jistého druhu čeledínem.« S učitelováním a učením ostatně souvisí tato rozkošná idylka tím, že nám vůbec dává nahlédnouti do způsobu studií našich tvůrců moderní literatury, na který jsme již též v »Komediantu« mohli poukázati: tvoří tudíž i pro poznání tehdejšího duševního proudění v jistém směru pramen dosti významný. Že ostatně otázky vychovatelské aspoň v nejvšeobecnějších rysech proudily hlavou našeho Hálka, na to poukázáno bylo při povídce »Na vejminku,« kde jsme seznali, jak soudí o výchově přírodou a společností, těchto rozhodně mohutných paedagogických činitelů. Konečně můžeme uvésti ještě jeden toho doklad. V povídce »Náš dědeček,« kterou vypravuje první osobou, dobře odůvodňuje své tvrzení o otci, že byl paedagog. »Nikdy nenechal naši mysl zaháleti,

vypravuje nám věci, jež pochopiti jsme právě byli schopni. Otázkám našim se nevyhýbal s odpovědí, jak to často vídáme, a třeba jsme byli v otázkách k neunavení, byl on taktéž neunavným s odpovědmi.« Veškeré tuto pronesené názory poukazují na jakési aspoň studium paedagogiky, a jelikož Hálek poslouchal filosofii na pražské universitě, kde v těch dobách těšila se rozkvětu a rozšíření filosofie Herbarta, jehož zásluhy o filosofické vzdělání paedagogiky jsou nesmírné, jest nám pramen těchto studií snadno znatelný.

Povídkou »Náš dědeček« vraťme se po kratičkém tomto paedagogickém výletu k dalším některým zjevům Hálkovy tvorby. Některé předměty z přírody, které několikráte v různých povídkách připomíná, svědčí zajisté o oblibě, jaké těšily se u něho v letech asi dětských a mladších. Život pasáka a ne-li pasáka, aspoň venkovského hocha několikráte se představuje; pasákem jest Veník i Jíra, tak podobně žije i Franěk. Všichni radost mají ze zvěře lesní i polní, znají ptactvo, vědí o každém jejich hnízdě, a j. v., a tak zajisté v zevrubném a věrném tom popise života venkovského hocha pozdější pozorování snoubil s upomínkami na vlastní chlapecká léta. Několikráte i pes zcela přirozeně v reji dětském příslušné nalezá místo. V »Našem dědečku« šedivý Vořech provádí dětem kotrmelce zcela zvláštní, učí se věcem, na které v celém statku nikdo za celý rok byl nepomyslil, a hoch, jenž si byl zcela jist, pustil se s ním i v zápas. Též Jírovým věrným průvodčím jest pes Vořech, jenž zaplativ smrtí zachycení sřítivší se selky pochován byl pod buky, vedle hrobu Jírova otce. Herecké nadání své Jaromír již jako dítě osvědčuje mimo jiné dramatickými zkouškami, jež, ač násilně, přece jen marně chtěl prováděti s milým psem Turkem, kterého o každodenní kousky namazaného chleba přivedlo mladistvé Jaromírovo třeštění o divadle. — Vedle psů ještě koně dostali se do Hálkových povídek se svými majetníky. Študenta Kvocha koně se ženou přivedli na mizinu. Byl z »hečáků.« Hečák »nejí a nepije dřív, až dostane kůň. On je do koně zamilován. Pořád ho hladí, dívá se, jak mu přibývá krásy a lesku. Jde-li do kopce, naloží na něho, že by to laštovka na křídlech odnesla, sám se zapřáhne do vozu, jen aby kůň snadněji táhnul, aby se mu neupotil, neunavil; koně obchází, pořád k němu mluví, bičem nezapráskne, ani jím nezakývá, na koně jako na kamaráda mluví: »Heč, heč!« a to říká tak hezky, jen aby se mu kůň neleknul. Odtud hečáci; za Mělníkem máte samé hečáky.« Z hospodaření Kvoch rozuměl jen koním, žena jeho ničemu, k vůli ní jezdil čtyřmi do Prahy, dostával za koně pět tisíc, ale konečně je prodati musel za babku. V nádenictví jeho zůstalo mu útěchou mimo trochu té latiny i jeho koňařství. Také v povídce »Poldík rumař« koňařství důležité zaujímá místo. Poldík totiž jezdil s povozem do Podskalí, odtamtud rozvážel do města v letě písek, v zimě led. Poldíkovi koně nebyli koně Kvochovi, byli »více skelet, jen tak pro jméno potažený koňskou kožíš,« byli od pravzoru Pegasa tak vzdálení, asi jako »pomáhač od stavitele, jako v orkestru bubeník od skladatele.« Hálek tyto sešlé

herky popisuje co nejpodrobněji, jejich postavu, krok, zvyky a z jeho přirovnávání uvedeme ta, jež se týkají rozedřené jejich kůže na mnohých místech: »vypadalať jako proseděná pohovka starého venkovského faráře, a scházelo jen, aby z ní koukaly žíně nebo to, čím pohovka byla vycpána. Též vypadala jako starý štucel z minulého století, který by v tomto století již nehřál, protože si nezachoval chlupů.« Když láska Poldíkova k Málce rostla, vedlo se dobře i jeho koním, a tito »byli na cestě (sic!) přetvořiti se«; byl' Poldík i koňařem a časem koňařstvím se zaměstnával, jemuž oddával se jen »s uměleckým posvěcením, to jest, když měl právě chuti.« Až když jej Málka opustila, praštil rumařením a stal se nadobro koňařem, což mu vyneslo hezký onen majetek, z něhož prokazoval mnohá svoje dobrodiní. Způsob koňaření, to jest léčení a uzdravování koní, jak je Poldík prováděl, Hálek dosti podrobně líčí, přirovnávaje Poldíka se sochařem, tak že i tu vliv a působení okolí na umělce jest patrné.

Z rázovitých vlastností[1]) v uměleckém provádění Hálkově s nápadnou očividností vyskytuje se obírání se hudbou a zpěvem. Hudebníci i zpěváci ve velmi četných povídkách vystupují: cikáni hrající v »Bajrámě,« harfenice v »Přívozníku,« Brožkova banda v »Muzikantu,« hudebníci v »Muzikantské Lidušce,« až i v posledních povídkách »Na vejminku« a »Pod pustým kopcem.« Více než tyto nahodilé a přirozené okolnosti máme tu však na zřeteli oblibu v obsáhlém vyličování dojmův a citů, jež dovede hudba vyjádřiti a v hrudi posluchačově vzbuditi. Tu vytknouti jest zvláště povídky »Muzikant,« »Pod dutým stromem« a »Husar.« Z Jeníkových houslí mluvila hned touha, něco srdečného, tak tklivého, tak něco, co se nedalo pojmenovat a co přece každý cítil, hned zase to hřmělo jako blízká bouře a divoká pouť, že přítomným stydne krev a srdce ustává bít. V houslích jeho vězel jakoby nějaký zakletý duch, s nímž hovořil jako se svým přítelem, jako se svou milenkou. Když pak hrál naposled Lidušce, v jeho hře vyjádřen byl celý děj doplněný a prohloubený celou citovou oblastí, již súčastnění i diváci a pozorovatelé procítí a prožijí. Podobně hrál i Veník na své housle. Nad hrobem Kristina otce hrál píseň »Osiřelé dítě« zvuky, které nevyjdou z paměti, zvuky prosycenými bolestí, píseň tu hrál na svých potulných cestách s Kristou, že by byl každý hospodář a hospodyně po této písni je přijali za své, píseň tuto hrál v divadle, a ve hře té byl nářek a bouře, celý děj, jenž se odehrál mezi ním a Kristou, hluboká bolest, kterou procítil Veník, a výčitky, které tím činil Kristě, tak že v obecenstvu panovalo hrozné ticho, a Kristě hra ta připravila smrt. Když husar začal hrát, jakoby do těch strun byly skočily pichlavé oči, modročerný vlas a ty tence zatočené kníry. Kněz zámecký ovšem o houslích husarových pravil, že měly řeč zrovna tak nevázanou jak on, že byly zrovna tak nezbedné jak on, že se rouhaly, klely, spílaly,

[1]) Jakožto zvláštnost uvádím oblibu Hálkovu pro jméno Kmoch; Kmoch, sok Frantíkův, v „Přívozníku," Kmoch, Baruščin otec, v povídce „Na vejminku," Kmoch, druhá polovice Lovákova, v povídce „Pod pustým kopcem."

posmívaly, ale husar odpověděl, že ty housle rozumějí jemu a on jim, a že ani Bůh by neporozuměl jemu nemajícímu houslí. I vysvětluje husar poslední výrok takto: »Což já umím mluviti slovy? Nemusí člověk mluviti jen slovy. Němý mluví rukama, malíř barvami, já umím mluvit jen houslemi. Což k nám Bůh mluví slovy? Mluví k nám jarním větrem a ten jest v mých houslích, mluví k nám ptačími zpěvy a ty jsou v mých houslích, mluví k nám jarními poupaty — jen ta poupata a ty květy nejsou v mých houslích, vše ostatní je v nich.«

V těchto názorech Hálkových o hudbě a zejména v důrazném vytýkání výraznosti hudby jest zajisté vedle přijatého všeobecného a v dobách romantismu zvláště rozšířeného mínění o hudbě jakožto umění eminentně citovém a subjektivním mnoho vlastně prožitého a procítěného. Vždyť právě silné vynikání smyslného příjemna činí hudbu nejpopularnějším uměním, a každý posluchač mimovolně dojat jest psychologicky odůvodněnou symbolikou tonů, která nekonečné pásmo duševních dojmů může vzbuditi. Čím pak hlubší jest schopnost citová, čím bohatší život citový a čím smělejší obraznost citová, tím hlubší jsou dojmy, jež hudba vzbuzuje, tím větší oblibu pro duševní požitek, jehož umění toto poskytuje. A zajisté souditi lze pak naopak. U koho naskýtá se záliba v hudbě i jen pro tuto vlastnost její, že dovede rozčeřiti celou říši citového života jako u Hálka, tam zajisté předpokládati musíme hlubokou citivou schopnost. Tento jediný znak jeho povídek oprávňuje nás k závěru, jejž můžeme vysloviti těmi slovy, které Hálek pronesl o Vojtěchovi: »Měl mnoho citu, měl hluboký cit, a co cítil, myslil také, že jest aspoň slušné.« Těmito slovy vystižena jest dosti úplně umělecká individualita našeho Hálka. Cit u něho jest první a poslední, jest i nejvyšší instancí, samo jeho rozumování z citu vychází a na cit se odvolává. Nazvali jsme již nejednou Hálka pěvcem lásky v nejširším smyslu, zde pro tvrzení toto nový doklad. Z tohoto bohatého citu jeho pak plyne i Hálkova řeč zcela zvláštní a osobitá. Hálek mluví od srdce k srdci a zcela důvodně za hlavní vlastnost jeho řeči můžeme vyhlásiti srdečnost. Odtud i jeho subjektivnost, jeho úmyslné vystupování vlastního já i v epických povídkách. »Měl srdce plné, měl plného ducha. Plnost ta jest obtíží, nosí-li ji člověk v sobě samu uzamknutou, a skály se natrhnou, nahromadí-li se v nich pramen příliš bohatý, nenalézaje odtoku.« Odtokem tím bylo Hálkovi básnění. Člověk jen rozumem o něčem přesvědčený bývá příkrý; člověk i citem přesvědčený a hlavně láskou vše objímající jest sice jemný a něžný, ale stejně houževnatý. Co cítí, myslí také, že jest aspoň slušné, a dovede s touž jistotou cítěné nadvlády tuto výši svoji dáti pocítiti. Forma a způsob jest sice něžný a jemný, ale stejně kategorický. K této výši a jistotě dospěl i Hálek v povídce »Pod pustým kopcem.« Snad necítíte ještě této rozhodnosti v počátku této povídky: »Povídám: v řadě kopců zeleně květnatých uvidíme kopec pustý a holý, samá skála, pod skalou samá drmolina,« ale zcela určitě důraznost

onoho »povídám« vycítíte již na jiném místě: »Povídám: každé dítě má v sobě divotvornou moc, tuto se osvědčila. A dále povídám: tak zvaný ztracený člověka ráj každým dítětem se k nám hlásí zpět s veškerým leskem, s veškerou krásou i blažeností svou, a toliko na nás jest, abychom vešli do něho, když jsme se nesmyslností svou z něho vyhnali.« Konečně pak o něco dále stupňování této jistoty: »I povídám: každé dítě má v sobě divotvornou moc a tuto se osvědčila.« Není-liž i tuto v pronášení myšlenek celá dynamická váha, o níž hlavně jen v hudbě mluviti slýcháme?

Skončili jsme tímto rozbor povídek Hálkových, které tvoří jen menší část činnosti Hálkovy. Teprve po rozboru i ostatních prací poskytnut bude hotový material ke konečnému platnému soudu o Hálkovi i v oboru povídkovém. Výsledek ten odkazujeme pozdější době, zrovna tak jako ještě poměr Hálkových povídek k sourodé literatuře cizí i domácí.

Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému.

Napsal *Lev Šolc.* (Č. d.)

Pro zvláštní podobnost a stejnou asi zachovalost klademe vedle českého hned podání německé, jež J. G. Herder[1]) vložil do oznámení spisu L. Ch. Althofa, podávajícího zprávy o životě básníka G. A. Bürgera. Tam čteme:

Da neuerlichst von einigen Engländern die Originalität der Bürger'schen Lenore angestritten ist, wird (S. 37. u. f.) diese mit Recht behauptet und dabei die Strophe angeführt, die Bürger singen hörte, und die ihm Veranlassung zur ganzen Romanze gab. „Nach dem alten Liede, wovon jene Laute ein Theil sein müssen, erkundigte sich Bürger immer vergebens.“ Der Verfasser dieser Anzeige kennt dies Lied zwar nicht; aus seiner Kindheit aber erinnert er sich, dass er in einer Weltecke, wohin kein Suffolk-Miracle jemals drang, in Ostpreussen ein Zaubermärchen oft erzählen gehört hat, in dem der Refrain (und zwar mit einer Antwort vermehrt) gerade die Strophe war, die Bürger singen hörte. 4. Der Geliebte nämlich reitet mit der Geliebten in einer kalten mondhellen Winternacht und spricht, je weiter sie kommen, wiederholt sie an:

Der Mond scheint hell,
Der Tod reit't schnell,
Feinsliebchen, grauet's dir?

Worauf sie antwortet:

Und warum sollt mir's grauen?
Ist doch Feinslieb mit mir.

Hätte Bürger diese zwei letzten Zeilen doch auch gehört! Vielleicht hätte er seiner ganzen Lenore einen gefälligeren, ich möchte sagen, menschlicheren Ausgang gegeben.

[1]) Johann Gottfried von Herders sämmtliche Werke. Zur schönen Literatur und Kunst. 20. Theil. Stuttgart und Tübingen 1830, p. 404.

Dle slov Herderových soudě, byla ona báchorka se vloženými verši na vlas podobná uvedené právě báchorce slovenské a, pokud se týče, české pověsti Krolmusem zaznamenané. Že by Slováci svou báchorku byli od Němců si vypůjčili, při rozšíření její v odchylných od sebe a původních variantech, pravdě se nepodobá; spíše ona pověst německá, již Herder ve východním Prusku slyšel, mohla by v sobě míti kus starého podání slovanského.

Zde hodí se uvésti též německou národní píseň 5. »Der nächtliche Reiter,« již pojal Dr. Karel Veselík do své čítanky »Lesebuch zur Einführung in die deutsche Literatur für Mittelschulen mit böhmischer Unterrichtssprache, Prag 1886« str. 91., z pramene nejmenovaného: 5.

Es steh'n die Stern' am Himmel,
Es scheint der Mond so hell,
Die Todten reiten schnell.
„Mach auf, mein Schatz, dein Fenster,
Lass mich zu dir hinein,
Kann nicht lang bei dir sein.
Der Hahn, der thät' schon krähen,
Er singt uns an den Tag,
Nicht lang mehr bleiben mag.
Weit bin ich hergeritten,
Zweihundert Meilen weit
Muss ich noch reiten heut'.
Herzallerliebste meine,
Komm, setz' dich auf mein Pferd,
Der Weg ist Reitens wert.
Dort d'rin im Ungarlande
Hab' ich ein kleines Haus,
Da geht mein Weg hinaus.
Auf einer grünen Haide,
Da ist mein Haus gebaut
Für mich und meine Braut.
Lass mich nicht lang mehr warten!
Komm, Schatz, zu mir herauf,
Weil fort geht unser Lauf.
Die Sternlein thun uns leuchten,
Es scheint der Mond so hell,
Die Todten reiten schnell."
„Wo willst mich denn hinführen?
Ach Gott, was hast gedacht
Wohl in der finstern Nacht?
Mit dir kann ich nicht reiten,
Dein Haus, es ist nicht breit,
Der Weg ist auch zu weit.
Allein leg du dich nieder,
Herzallerliebster, schlaf
Bis an den jüngsten Tag!"

Obsah podobné národní písně srbské 6. »Braťa i sestra.«[1]) o níž Erben také zmínku činí, jest krátce tento: Byla matka a měla devět synův a desátou dceru nejmladší. Když všichni dospěli, ucházeli se o dceru ban zámořský, general a soused z téže vesnice. Matka chtěla ji dáti sousedovi, ale bratři vdávali ji za bana zámořského, slibujíce, že ji navštíví do roka každý měsíc a za měsíc každou neděli. Sestra poslechla bratří a šla za bana. Tu Pán Bůh dopustil mor, devět bratří pomřelo, jen matka sama zůstala. Minuly tři roky. Sestra za mořem provdaná divila se velmi, že jí bratři nenavštěvují, a bylo jí mnoho výčitek proto slyšeti od švagrových. Naříkala si proto těžce Pánu Bohu, až on se smiloval a poručil dvěma andělům, aby sestoupili na zemi ke hrobu nejmladšího bratra Jovana, dechem jej vzkřísili, ze hrobu koně udělali, ze hlíny namísili koláčů, z pokrovu dárečky střihli a tak na cestu k sestře ho vypravili. Když Jovan došel k sestře, ona vyčítá mu, že tak dlouho nikdo z nich nešel, a pak se ho táže: 6.

Co to, bratře, že jsi všecken zčernal,
právě jak bys pod zemí byl ležel?

Ale Jovan vymlouvá se, že se ženitbou bratří měl mnoho starostí. Když pobyl u sestry tři dni, vrátil se zase domů a sestra šla s ním,

[1]) Vuk Stef. Karadžić, „Srpske nar. pěsme," II., str. 38. nn. Český překlad písně té pod názvem „Můra" najde se ve knize Dra. Siegfrieda Kappera „Zpěvy lidu srbského," II., str. 27. nn. „Poesie světové" sv. XI.

ač on jí to vymlouval. Když přišli k rodnému dvoru, u kostela Jovan řekl sestře, aby tu naň počkala, že on za kostelem ztratil zlatý prsten, když se prostřední bratr ženil, že ho půjde hledat. Zatím však lehl si do hrobu. Když sestra dočkati se ho nemohla, šla za kostel; tam viděla mnoho hrobův a poznala z toho, že Jovan umřel. I šla k rodnému dvoru, kde matka smutně naříkala, aniž jí otevříti chtěla, myslíc, že je to morová žena. Když se jí dcera poznati dala, pustila ji matka k sobě; obě se objaly a mrtvy padly na zemi.

Skládaje svou balladu Erben jako vzor na mysli měl Bürgerovu »Lenoru,« což ovšem básni jeho ceny ani původnosti neujímá. Jest zajisté Erbenova báseň po »Lenoře« v literatuře české aspoň tak původní, jako Bürgerova »Lenora« v německé literatuře po interpelaci Angličanův, o níž v uvedeném místě Herderově se mluví. Jest tedy proč i »Lenoru« aspoň zdaleka pojati v tuto úvahu. Bürgerova báseň odpovídá celkem slovům, jimiž Herder charakterisuje báchorku č. 4., kterou on slyšel: »Der Geliebte reitet mit der Geliebten in einer kalten mondhellen Winternacht.« I refrenu s odpovědí milenčinou snadno se najdou podobná místa v »Lenoře.« Též národní píseň německá č. 5. má mnoho míst podobných »Lenoře.« Na př.:

v. 1.	Es steh'n die Stern' am Himmel
Len. sl. 12.	Bis auf am Himmelsbogen Die gold'nen Sterne zogen.
v. 2. n.	Es scheint der Mond so hell, Die Todten reiten schnell.
Len. sl. 17.	Sieh' hin, sieh' her! Der Mond scheint hell. Wir und die Todten reiten schnell.
v. 4. n.	Mach auf, mein Schatz, dein Fenster, Lass mich zu dir hinein . . .
Len. sl. 14.	Holla! Holla! Thu' auf, mein Kind!
v. 6.	Kann nicht lang bei dir sein,
Len. sl. 16.	Ich darf allhier nicht hausen.
v. 7.	Der Hahn, der thät' schon krähen, Er singt uns an den Tag . . .
Len. sl. 28.	Rapp'! Rapp'! mich dünkt, der Hahn schon ruft . . . Bald wird der Sand verrinnen . . . Rapp'! Rapp'! Ich witt're Morgenluft . . .
v. 10.	Weit bin ich hergeritten . . .
Len. sl. 15.	Weit ritt ich her von Böhmen.
v. 11.	Zweihundert Meilen weit Muss ich noch reiten heut'.
Len. sl. 16.	Muss heut' noch hundert Meilen Mit dir in's Brautbett eilen.
v. 13.	Herzallerliebste meine, Komm, setz' dich auf mein Pferd . . .
Len. sl. 16.	Komm, schürze, spring' und schwinge dich Auf meinen Rappen hinter mich.
v. 16.	Dort d'rin im Ungarlande Hab' ich ein kleines Haus,
Len. sl. 8.	Hör', Kind! Wie wenn der falsche Mann, Im fernen Ungarlande . . .
sl. 18.	Sag' an, wo ist dein Kämmerlein? Weit, weit von hier! . . . Still, kühl und klein.
v. 21.	Für mich und meine Braut.
Len. sl. 18.	„Hat's Raum für mich?“ — „Für dich und mich.“

v. 28. n. Wo willst mich denn hinführen?
Ach Gott, was hast gedacht
Wohl in der finstern Nacht?
Len. sl. 17. Ach! wolltest hundert Meilen noch
Mich heut' in's Brautbett tragen? . . .

Jak z Herderových, po případě Althofových slov patrno, Bürger neznal písně té a marně se po ní pídil. A přece podobnost uvedených veršů nesnadno jest popříti. Či leží příčina podobnosti té snad v látce samé? Bürger zajisté také slyšel onu báchorku, o níž Herder se zmiňuje, s oním veršovaným zlomkem. Báchorka tato sama není nám známa. Tím zajímavějším jest pro nás srovnati Bürgerovu báseň s pohádkou slovenskou č. 3., kterou pokládáme za vlastní pramen Erbenovy ballady, a které také Herderem a beze vší pochybnosti i Bürgerem slyšená báchorka velice podobna byla. Bürger učinil pozadím ballady své válku sedmiletou, jak plyne ze slohy 1. a 2.:

Er war mit König Friedrichs Macht
Gezogen in die Prager Schlacht . . .
Der König und die Kaiserin,
Des langen Haders müde,
Erweichten ihren harten Sinn
Und machten endlich Friede.

Ve slovenské pohádce hoch jdoucí na vojnu zapřísahá dívku svou, aby naň čekala sedm rokův a sedm týdnů, což ona též učinila, ač válka daleko dříve skončena byla. Dle slovenské pohádky byli to ženich a nevěsta, kteří se za krátko už měli dostati za sebe. Tak jest rozuměti též Bürgerovým veršům sl. 8.:

Hör', Kind! Wie wenn der falsche Mann,
Im fernen Ungarlande,
Sich seines Glaubens abgethan
Zum neuen Ehebande?

Jak po skončení vojny dívky s radostí vítaly své hochy, jak Hanka vyšla přede dvéře a vyhlídala svého Jeníka, ale milý Jeník nepřicházel, jak se po něm ptala řadou všech, kdož přicházeli z vojny, ale žáden o něm nevěděl, jak byla smutna a z pláče ani nevycházela, připomíná živě líčení Bürgerovo sl. 3. a 4.:

Und überall, allüberall,
Auf Wegen und auf Stegen,
Zog alt und jung dem Jubelschall
Der Kommenden entgegen.
„Gottlob!" rief Kind und Gattin laut,
„Willkommen!" manche frohe Braut,
Ach! aber für Lenoren
War Gruss und Kuss verloren.

Sie frug den Zug wohl auf und ab
Und frug nach allen Namen;
Doch keiner war, der Kundschaft gab,
Von allen, so da kamen.
Als nun das Heer vorüber war,
Zerraufte sie ihr Rabenhaar
Und warf sich hin zur Erde
Mit wüthiger Geberde.

Ve slovenské pohádce i u Bürgera milý přijíždí na koni, jen že u tohoto na černém, pekelném, onde na koni bílém. Další postup slovenského vypravování připomíná tato místa Bürgerovy básně:

sl. 13. Und aussen, horch! gieng's trapp trapp trapp,
Als wie von Rosses Hufen . . .
Und horch! und horch! den Pfortenring
Ganz lose, leise, klinglingling!
sl. 14. Holla! Holla! Thu' auf, mein Kind!

sl. 15. Ach, Wilhelm, erst herein geschwind!
Den Hagedorn durchsaust der Wind.
sl. 16. Lass sausen durch den Hagedorn . . .
Muss heut' noch hundert Meilen
Mit dir in's Brautbett eilen.

Třikráte ve slovenské pohádce táže se milý milé slovy:

Mesiac svieti — smutno svieti . . .
Hanka, či sa nebojíš?

Rovněž třikráte (resp. čtyřikráte) vyskytují se u Bürgera slova: »Der Mond scheint hell — Die Todten reiten schnell.« Vlastní otázku »či sa nebojíš?« Bürger upravil v účinný klimax, poprvé (sl. 17.) ji vypustiv, po druhé (sl. 20.), po třetí (sl. 24.) a po čtvrté (sl. 27.) ji opakuje s náležitým vzmocněním: »Graut Liebchen auch? . . . Graut Liebchen auch vor Todten?« Tomu vyhovuje též odpověď milenčina, již Bürger, myslíme, z úmyslu změnil, položiv místo klidné, důvěřivé odpovědi podání lidového (č. 1., 3., 4.) zase chodem vzestupným tři odpovědi, jež proti klidnému prvotně tonu (sl. 17. n.) názorně vyrážejí neblahé tušení, jež se dívky čím dál více vzmahá, a stále rostoucí její zděšení: »Ach nein! . . . doch lass die Todten!« (sl. 20.). »Ach lass sie ruh'n, die Todten« (sl. 24.). »O weh! Lass ruh'n die Todten!« V té příčině my dáváme za pravdu Bürgerovi proti Herderovi, jenž změny té a všeho děsně-demonického zbarvení ballady té neschvaluje, jak vysvítá ze slov výše uvedených: »Hätte Bürger diese zwei letzten Zeilen doch auch gehört! Vielleicht hätte er seiner ganzen Lenore einen gefälligeren, ich möchte sagen, menschlicheren Ausgang gegeben.« Herder posuzoval Bürgerovu balladu v té příčině se stanoviska klassického, kdežto ballada jest výplodem mysli romantické. Málo kde lze rozdíl mezi krásnem či vkusem klassickým (naivním) a romantickým (sentimentalním) tak pěkně ukázati, jako na tomto případě. Klassické krásno, klassický vkus má oko otevřené ven do světa, pro pohyb vnímavé; jemu svědčí výkony tělesné síly, bohatýrské smělosti, při čemž nitro lidské do pozadí ustupuje; odtud v umění: jasnost, klid, určitost; epos i lyrika jsou objektivné, tragedie v postavách nehybná, ztrnulá; hudba bez harmonie v našem smyslu, malba bez temnosvitu, barvy v širých, ohraničených plochách; květ skulptury, relief. Romantické krásno, romantický vkus má zrak obrácený do nitra lidského, vnímavý pro pohnutí citová; jemu svědčí účinky duševních sil, city a vášně, reflexe a přemítání; o tělesné manevry a evoluce málo se stará a snadno postrádá toho druhu hrdinství; odtud v umění: sentimentalnost, pohnutlivost, rozervanost. Vlastního eposu skoro není; lyrika subjektivná; tragedie nitra lidského, s malbou citův a psychologickou drobnokresbou; v hudbě harmonie, v malbě temnosvit; gothika; plastika na ústupu.

Právě tak mají se k sobě báchorka i píseň národní a ballada, jakožto výplod mysli romantické. Naše báchorky a písně národní jsou větším dílem plody mysli naivné, vane z nich podobný duch jako z děl doby staroklassické. Jako nezměnná tragická maska dívka v naší pověsti s naivnou klidností odpovídá demonu ji obluzujícímu:

»Co bych se bála — vždyť jdu s váma!« Teprve otevřený hrob ji přivede ku pravému poznání. Pohádka naše nezná pohybu nitra lidského, totiž pohnutí rostoucího od neblahého tušení, od nejistého, úzkostného chvění v úžas, zděšení a šílenost. Ale právě to jest živlem ballady; ona nechce jasna, určitosti, klidu, ona libuje si v děsivém, strašidelném přitmí, ona působí nikoli jasným názorem, jasnou představou, nýbrž náladou, předtuchou a přístrachem. S toho stanoviska Bürger věděl dobře, co činí, an změnil odpověď dívky v refrenu písně, an balladě své dal zcela jiný konec, než píseň klidně pějící:

Alein leg' du dich nieder,
Herzallerliebster, schlaf
Bis an den jüngsten Tag. (O. p.)

Posudky.

Život sv. otce Bernarda, učitele církevního, druhého zakladatele řádu cisterciáckého. Vzdělal *T. V. Korec,* doktor theol. a filos., koop. v Řeznovicích. V Brně 1891. Nákl. papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 236. Cena 90 kr.

Je-li život každého člověka, jak praví Krasicki, zajímavý a poučný pro potomky, jest zajisté tím zajímavější a poučnější život muže, v němž jest spojeno vše, co člověka velikým učiniti může, je-li to muž, který pohrdnuv bohatstvím i hodnostmi odešel do samoty klášterní sloužit Bohu, a který řízením Božím vyvolán byl z ticha klášterního za rádce, vůdce a otce celého rozvířeného světa své doby, bez něhož se nic důležitého neprovedlo a který vskutku všechny síly své věnoval blahu a dobru časnému i věčnému církve a lidstva veškerého. Mimo to když muž ten za všechny tyto zásluhy nejen žádných díků nežádá, nýbrž pohrdá všemi hodnostmi a vyznamenáními, maje jedinou touhu uchýliti se opět do svého kláštera. Takovým mužem velikánem vylíčil nám dle historických pramenů Dr. T. V. Korec býti sv. Bernarda. Clairvaux stalo se jím nejen místem posvátným, ale i pramenem mnohého dobra pro celou Evropu, neboť odtud vedle Bernarda vyšlo mnoho mužů jiných, jimž, jak praví Montalembert, Evropa děkuje za nynější svou vzdělanost.

Spisovatel rozdělil celý život sv. Bernarda velmi vhodně na čtyry doby. První doba (v 6 kapitolách) jest doba mládí od narození Bernarda r. 1091. ve Fontaines nedaleko Dijonu až po jeho odchod z domu otcovského do zátiší klášterního. Zde zvláště studujícím odporoučíme si přečísti kapitoly o studiích Bernardových a celém životě.

Druhá doba: Život klášterní sv. Bernarda obsahuje dobu života sv. Bernarda plného hrdinné lásky k Bohu. Popisuje se též založení Clairvaux a znova zřízení řádu cisterciáckého.

Kapitolou VIII. začíná vypravování o třetí době, o politickém životě sv. Bernarda. Zde jistými rysy, ale zajímavě vylíčena celá tehdejší zmodrchaná doba se všemi chybami i přednostmi jak v církvi

tak i v ostatním světě. Zajímati bude v tomto oddílu vypravování o činnosti sv. Bernarda při rozkolu po smrti papeže Honoria r. 1130., činnost jeho v Italii a půtky se známým Abelardem.

V posledních osmi kapitolách popisuje se »apoštolský život sv. Bernarda« (1145—1153), kdy vskutku putoval jako apoštol po všech krajích plamennými slovy svolávaje křesťanstvo na druhou výpravu křížovou. Historické události doprovází spisovatel nadšenými slovy a poznámkami.

Poslední kapitola nadepsaná »Dodatek,« myslíme, že dosti nepříhodně vypravuje konečně o prohlášení Bernarda za svatého, které se událo 21 let po jeho úmrtí r. 1153.

Máme v literatuře naší velmi málo životopisů světců, které historicky a zajímavě líčíce život těchto pravých hrdinů hodily by se zvláště studujícím; takovýmto dárkem studujícím velmi vhodným zdá se nám přítomná kniha.

Sepsán jest spis ten slohem lehkým, srozumitelným, jazyk až na některé maličkosti je celkem správný, spis. totiž píše namáhání, str. 169. s berlí lépe s berlou, str. 186. namáhavé, bájka, str. 80. učitely, str. 98. »píseň písní« myslíme, že by jako jméno knihy bylo psáti velkým písmenem. — Obrázky jsou málo úhledné. *J. Blokša.*

Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Ročník I. Třída I. Č. 2. „Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV., a Václava IV. (1310—1420). Příspěvek k diplomatice české. Sepsal *Ferd. Tadra,* skriptor c. k. universitní knihovny v Praze. — Ročník I. Třída III. Č. 2. „J. A. Komenského Korrespondence.“ Sebral a k tisku připravil *A. Patera.* V Praze 1892.

Dvě publikace české akademie máme před sebou. S radostí probíráme se jimi; dokazujíť světle, že akademie bude k velikému prospěchu vlasti, že přispěje platně ke vzpružení české vědy.

Spis »Kanceláře a písaři v zemích českých« (stran 298) zasluhuje chvály svrchované. Díla podobného nemají cizí literatury. Podivovati se musí čtoucí správnosti, zevrubnosti, svědomitosti a pilnosti, s jakou spis sestaven. Nelze podrobně ho probírati, ani bohatou látku tu snešenou s dostatek oceniti, — jest tu kus poctivé práce vědecké, kterou každý rád uzná. Vypisujeť p. spis. kancelář krále i královen českých, markrabí moravských a knížat slezských, desk a jiných úřadů zemských i dvorských, líčí kanceláře duchovenské, panské i městské, podává zprávy o soukromých listech a jich náležitostech, zmiňuje se i o listinách padělaných. K tomu druží se zprávy o archivech a knihovnách, jmenují se písaři čeští ve službách cizích a pojednává se o písařích čili notářích veřejných. K dílu jest přidáno 21 příloh a důkladný rejstřík. P. skriptor Tadra krásně rozhojnil mnohé zásluhy své tímto dílem vzácným.

Druhý spis zavírá v sobě »Jana Amosa Komenského Korrespondence« (stran XV a 300), které vydal A. Patera. Rádi

věříme, že věrné a správné vydání listů Komenského s velikými obtížemi spojeno bylo, ale pilnost p. vydavatelova přemohla všecky. Celkem jest tu obsaženo 175 listů Komenského, z nichž 10 jest českých, ostatní latinské 22 listů Komenskému zaslaných (z nichž 4 české, 2 německé, 1 polský a ostatní latinské) a 46 listův od osob jiných jiným osobám (z nich 5 českých, 10 anglických, 8 francouzských, 2 polské, 1 švedský, 1 maďarský, 1 německý a ostatní latinské). Kromě těchto listů jest přidán dodatek obsahující zprávy taktéž na Komenského se vztahující; tu také uveřejněny pochybné listy německé Komenského Karlu J. Weldemannovi. Že vydání toto dělá všecku čest svému vydavateli, rozumí se u A. Patery samo sebou.

Tato díla od české akademie vydaná směle mohou se postaviti po bok publikacím od jiných akademií a učených společností vydávaným. *Jan Tenora.*

Sborník světové poesie. Vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Č. 8. *Vittorio Alfieri:* „Filip.“ Tragedie o pěti jednáních. Přeložil *Bedřich Frida.* V Praze 1892.

Alfieri jest původcem moderního dramatu italského, byť i jeho díla různě se posuzovala. Povahou byl vášnivý, zarytý nepřítel tyranů a sám byl šlechticem až příliš hrdým, ano řekli bychom nadutým. Teprve v pozdějších letech svého života zamiloval si musu dramatickou a napsal 21 tragedií, z nichž za nejlepší se pokládají »Filip« a »Saul.« Alfieri nebyl poeta natus; čeho se mu nedostávalo na vlohách, nahražoval úsilím a námahou. Tragedii »Filip« načrtnul si nejprve francouzsky, poněvadž skoro zapomněl rodnou svou řeč, potom napsal ji italsky v prose a pak teprve ji veršoval a to čtyřikráte, vždy znova a znova opravuje. Zajímavý jest v té příčině jediný verš ze 4. jednání, pátého výstupu. Nejprve napsal: »Ai figli che usciranno dal tuo fianco.« Nelíbilo se mu »usciranno« a proto opravil: »A quei, che uscir den dal tuo fianco figli,« potom: »A quei figli che uscir den dal tuo fianco,« a konečně: »Ai figli che uscir denno dal tuo fianco.«

P. překladatel právem dí v úvodu, že osoby tragedií Alfieriho nejsou postavy přísně historické ani ze života vzaté, že nikterak se neohlédá na zevnější poměry jejich, ale stopuje, abych tak řekl, životní vášeň každého hrdiny svého, ať to byla vášeň lásky, volnosti či tyranie. A to se nám právě jeví v tragedii přeložené. Alfieri chtěl vylíčiti tyrana a k tomu zdál se mu nejzpůsobilejším Filip II., král španělský, z něhož rozmanití dějepisci učinili nejhroznějšího ukrutníka. Připomeňme si vášnivou povahu básníkovu a pak pochopíme, že mohl vytvořiti z Filipa tu nejhorší ohavu. Alfieri jako Schiller uvěřili historické bajce o lásce Karlosa, syna Filipova, k jeho ženě Alžbětě (Isabelle) a na základě tom zpracovali tragedie své. Pravíme historické bajce, poněvadž dějepisně dokázáno, že o podobné lásce naprosto nelze mluviti, ba vlastně byla nemožná, jednak pro ctnost Isabelly, která ani stínem nevěrnosti pokálena nebyla, jednak Karlos historický

pro svou povahu a své výstřednosti nemohl ani býti předmětem obětavé lásky. — Alfieri nedbal historické přesnosti, jak svrchu připomenuto, a proto ve své tragedii všeho užil, co by na Filipa vrhnouti mohlo stíny nejčernější. Filip vystupuje jako ukrutník bažící po krvi, plný nenávisti k synu svému, kterého stopuje a pronásleduje svými otroky, až ho jako zrádce vlasti a milence své ženy k smrti donucuje, kterou s ním sdílí také Isabella. Tragedie nám předvádí prosté provedení plánu Filipova zničiti syna. Není v ní žádného zauzlení, dialog mechanicky následuje za dialogem beze vší spojitosti vnitřní. Osoby vystupující samy nejednají, ale jen mluví a ve svých rozmluvách nebo samomluvách projevují své smýšlení, ukazují své vášně a náruživosti. Vše vypočítáno na vzbuzení citu a toho básník dosahuje plnou měrou. Čtenář nebo divák největší odpor cítiti musí k ukrutnému tyranovi, ale také upřímnou soustrast s nešťastnými jeho obětmi; to bylo úmyslem Alfieriho.

Překlad jest výborný a svědčí o neobyčejné dovednosti překladatelově.

Upozorňujeme jen na dvě chyby zaviněné bezpochyby sazečem. Na str. 44. místo »tvoje slovo« má státi »svoje slovo,« a na str. 86. místo »netroufalas« má státi »netroufala.« *A. Frecr.*

Č. 9. *Alekšej Vasiljevič Kolcov:* „Básně.“ Přeložil *Lad. Quis.* V Praze 1892. Str. 148. Cena 80 kr.

Kniha veršů těchto vyšla právě vhod; je tomu 31. října t. r. právě 50 let, co zemřel Kolcov ($^{14}/_{10}$ 1808—$^{31}/_{10}$ 1842), slavný lidový básník ruský, samouk, stár jsa 34 let. Pan překladatel věnovav překlad svůj památce originalního básníka písní ruských, úvodem předeslal překladu svému stručný životopis Kolcova a ocenění básní těchto; držel se při tom úplně stati slavného kritika *V. G. Bělinského* (»Alekšej Vasiljevič Kolcov«), kterou tento přiložil 1846 k úplnému sebrání básní přítele svého. Jest nám učiniti několik poznámek k životopisu p. Quisa, respective V. G. Bělinského.

Bělinskij píše životopis přítele svého nelitoval barev, aby vyobrazil tragické postavení Kolcova uprostřed »hrubých a sprostých lidí« ve Voroneži, kde Kolcov žil pomáhaje otci svému v obchodu dobytkem; Bělinskij příliš idealisuje tohoto »honáka« jako člověka a v hyperbolicky temném světle vystavuje mravní vlastnosti lidí, Kolcova obklopujících. Dle výroku: »člověku není nic lidského cizí,« těžko očekávati, že by Kolcov zůstal netknut hrubým okolím svým; zatím u Bělinského, jehož následuje Quis, Kolcov vystaven jako krásný, podivuhodný květ uprostřed špíny, bláta a hnusu. Pan Quis patrně neznal životopisů Kolcova, jež napsali *M. F. de-Pule* (»A. V. Kolcov,« Petrohrad 1878), jenž dlouho žil ve Voroneži, sebral listy Kolcova, znal také ústní podání o něm, a *V. V. Ogarkov* (»A. V. Kolcov, jego žizň i lit. dějatelnosť,« Petr. 1891); ti opravili a doplnili životopisnou stať Bělinského. Pan Quis dle Bělinského nesprávně udal rok narození Kolcova, jenž narodil se ne 1809, nýbrž hned 1808.

Otec jeho byl nejen »obchodníkem v ovcích,« nýbrž také v dobytku hovězím, kupuje celá stáda dobytka a pase je na stepích, které si pronajímal. Kolcov nemaje vzdělání pomáhal otci. Všecko, co vypravuje Quis o jeho mládí, je správné, až na popis první lásky Kolcova k služebné v otcově domu. Bělinskij-Quis praví, že dívka ta, Duňa, odešla do některé stanice kozácké v donské stepi, a že »tam následkem stesku po miláčkovi onemocněla souchotinami a záhy zemřela« (str. 10.). Je to trochu romantické. »Naopak,« praví Ogarkov, »jest určitě známo, že Duňa (vzavši si kozáka) žila šťastně a po smrti Alekšeje Vasiljeviče přijížděla k jeho příbuzným.« Co se týče posledních dní života Kolcova a příčiny jeho neshody s otcem i sestrou i předčasné smrti jeho, známo, že Kolcov, maje »schopnost zuřivě oddávati se i zármutku i veselí,« za pobytu svého v hlavních městech příliš vesele užíval života a prožil mnoho milostných romanů, svévolně hubě mohutné tělo a zdraví své. Pan Quis zmiňuje se o posledním jeho milostném romanu praví, že poslední láska ta »na chvíli o z á ř i l a (!) ještě západ jeho života.« Bělinskij sám poslední toto milostné nadšení nazývá »o d p o r n ý m« (patrně p. Quis si toho nevšiml!), a Ogarkov dle M. F. de-Pule vypravuje, že poslední láskou jeho byla »pověstná voronežská kamelie — Lebedeva, čili prostě ‚Lebedicha,' jak jí v městě říkali...,« že »objetí této ženštiny bylo otravou« jeho zdraví. »Tento svazek s nízce padlou, celému Voroneži známou ženštinou, a vlastnosti nemoci básníkovy dostatečně... vysvětlují onen konečný rozlad a chladnost, jaké vznikly mezi synem s jedné, otcem i sestrou s druhé strany.« A tak přijde trochu pozměniti výrok Quisův, že nejbližší příbuzní s ním »nešetrně nakládali, ba jej trýznili.« Vůbec Kolcov nebyl tak čistým květem uprostřed bahna, jak to vylíčil Bělinskij a po něm Quis. M. de-Pule a Ogarkov střízlivěji pohlížejí na Kolcova jako člověka, nikterak nesnižujíce významu jeho jako básníka.

Překlad sám pořízen jest podle sbírky, uspořádané Bělinským, rozdělené na tři díly: »B á s n ě,« »D u m y« a »D o d a t e k.« První díl, jejž p. Quis nazval »P í s n ě« (61), přeložil celý, z druhého a třetího dílu, ze 62 básní, učinil výbor, přeloživ tři dumy (ze 16) a 14 básní z »D o d a t k u.« »D o d a t e k« tento obsahuje většinou slabší práce Kolcova, hlavně v první době činnosti jeho básnické napsané; v některých z nich užil básník pravidelného rozměru a rýmu, který se mu vůbec nedařil. Jsou to většinou básně napsané dle vzoru jiných básníků, jejichž verše dostaly se mu do ruky. Ovšem také v nich místy znamenati originální talent samouka, místy najdeme pěkné obrazy místního života, zdařilé popisy přírody. Celkem však básně ty ani obsahem ani formou nevynikají nad prostřednost.

»D u m y« napsal Kolcov pod vlivem idei, které přijal od kroužků moskevských, v nichž se vedly živé spory o hlubokých otázkách, o povolání člověka, o životě po smrti, o zápase ducha s tělem, o absolutním, o podstatě věcí atd. Kolcov nemaje vyššího vzdělání byl unesen spory těmi filosofickými, tu a tam něco z nich pochytil a napsal 16 »D u m,« v nichž pokouší se rozřešiti tyto veliké otázky,

k čemuž ovšem neměl potřebných vědomostí ani síly. Proto jeho »Dumy« jsou plody slabé; pouze ty z »dum,« v nichž autor zanechal mučivých otázek a obrátil se k sladké víře a naději, jsou lepší. »Mně těžky myšlenky, jest sladká modlitba,« volá básník ve »Velikém tajemství.« Překladu by zasluhovaly: modlitba »Spasiteli, Spasiteli, — čista je víra má!«, »Básník« a »Otázka.«

Nejlepšími plody Kolcova jsou umělecké »Písně« v duchu národním. Písně Kolcova volným rozměrem, jazykem čistě národním, výrazy a obraty řeči připomínají písně národní; ale jsouce národní obsahem i formou, duchem i sympathií k národu, jsou plny umělecké poesie: v nich je více myšlenek, hlubší cit, vyšší, vědomější a určitější snahy. Vůbec rozdíl mezi písněmi národními a písněmi Kolcova záleží v tom, že Kolcov kreslí vniterní, psychologickou stránku citu lidského, že vnáší do svých písní uměleckou psychologickou analysu dojmův, odstínuje jemné hnutí duše a podává vniterní motivy událostí, kdežto písně národní neprohlubují se v psychologii, nedotýkají se vniterních citů. Kolcov, jsa vzdělán básněmi Puškina, Žukovského a jiných básníků, provádí úplněji i podrobněji i důsledněji obrazy, než píseň národní; odtud básně jeho vynikají nad národní jednotností, zaokrouhleností, plností obsahu i uměleckostí formy. Kolcov žil s lidem ve stepích, znal jeho mravy i obyčeje, znal přírodu ruskou a miloval je. Mnohé z písní jeho byly uvedeny v hudbu a dosud žijí v ústech lidu.

V jedněch z písní svých Kolcov popisuje práci selskou (»Úroda,« »Píseň oráčova«), radosti sedlákovy i bolesti, líčí jeho blažený stav, závislý na práci (»Selská hostina«) i bídný stav sedláka zlenošilého (»Co pak, sedláčku, spíš?«). V písni »Sekáč,« v níž je též pěkný popis jihoruské stepi, Kolcov líčí lásku chudého, ale statného junáka, plného síly tělesné i duševní, a ukazuje zdravé upotřebení síly této na poctivou práci, jíž si získá potřebné peníze, aby dostal milenku, dceru bohatého starosty. Z milostných písní mají některé význam autobiografický, na př. »K ní,« »S tebou setkám-li se,« »Poslední polibek,« »Loučení,« »První láska,« »Nešum, žitečko,« »Nepěj, slavíku, již« a j., odnášejíce se k první lásce jeho, k Duňaši. Hlubokým citem proniknuty písně: »Mladá žnečka,« »Prsten,« Doba lásky,« »Temné lesy, rozstupujte se.« Druhdy v milostných písních jeho epická forma vypravovací přechází v živé drama, když básník líčí žárlivost a mstu statných junáků (»Vesnické neštěstí,« »Dvoreček«), únos (»Loupežníkova píseň,« »Útěk«), odvážlivost a smělost jejich (»Junák,« »Písně smělce Kudrny«) a pod. Smutný osud ženy, násilně rodiči provdané za nemilého muže, líčí píseň: »Bez rozvahy, rozumu« a »Ach, proč provdali...« Drama vlastního života Kolcov vylíčil v písních: »Trpký osud,« »Sokolova duma,« »Cesta,« »Svítí slunečko« a j. To jsou lyrické výlevy duše, nespokojené životem vezdejším, hořkou skutečností, jež nesrovnává se s ideály duše básníkovy, málo samorostlé, výlevy, podobné výlevům básníků tehdejších, již pěli pod vlivem světobolu Byronova.

Překlad p. Quisův je velmi pěkný; písně, pokud jsme je srovnávali s originalem, přeloženy skoro bezvadně. Jen v rýmované básni »Nocleh čumáků« pro rým překladatel uchýlil se od původního textu, přeloživ: »Čěm nyně tak rozvlečeny?« (= Čím asi se teď baví?), takto: »Co příčinou je takých mdlob?« V básni »Vesnické neštěstí« přeložil slovo: »ne vidyval« (= nevídal) slovem: »nevěděl.« Častěji p. Q. ponechal v překladu slovo: »socha« (= primitivní ruský pluh), což bylo aspoň v poznámkách vysvětliti. Volně přeložil v básni »Lěs,« věnované památce A. S. Puškina, poslední slova: »ne bolšoj goroj, a solominkoj...« (= ne velikou horou, nýbrž stebélkem) takto: »ne snad násilím, ale lehounce...« Jinak však překlad je velice plynný a vystihuje zcela obsah i formu originalu. Podáme tu ukázkou původní text i překlad písně »Nešum, žitečko.«

Не шуми ты, рожь,	Nešum, žitečko,
Спѣлымъ колосомъ!	klasem uzralým!
Ты не пой, косарь,	Nepěj o širé
Про широку степь!	stepi, sekáči!
Мнѣ не для чего	Nemám tě já proč
Собирать добро,	statek sháněti,
Мнѣ не для чего	nemám tě já proč,
Богатѣть теперь!	nyní bohatnout!
Прочилъ молодецъ,	Sháněl mládenec
Прочилъ доброе	sháněl stateček,
Не своей душѣ —	ne však pro svoji —
Душѣ дѣвицѣ.	duši — děvušku.
Сладко было мнѣ	Sladko bylo mně
Глядѣть въ очи ей,	v oči hledět jí,
Въ очи, полныя	v oči plničké
Полюбовныхъ думъ!	sladkých lásky dum!
И тѣ ясныя	Jasné oči ty,
Очи стухнули,	ony potuchly,
Спитъ могильнымъ сномъ	krásná děvuška
Красна дѣвица!	hrobovým spí snem!
Тяжелѣй горы,	Těžší nad horu,
Темнѣй полночи,	tmavší půlnoci
Легла на сердце	lehla na srdce
Дума черная!	černá duma mně!

Není tu místa, abychom uvedli ukázky překrásných písní, na př. »Úroda,« »Píseň oráčova«; čtenář náš přečte si takové perly poesie v překladu p. Quisově. *A. Vrzal.*

Měsíc na venkově. Komedie o pěti jednáních. Napsal *Ivan S. Turgeněv.* Přeložil *Dr. Pavel Durdík.* V Praze 1892. Str. 96.

Turgeněv je dobře u nás znám jako přední belletrista ruský, jeho »Myslivcovy zápisky« těší se zasloužené oblibě. Jako spisovatele dramatického málo kdo ho zná nejen u nás, nýbrž i v Rusku. Turgeněv sám neuznával svého dramatického talentu a v předmluvě k sebrání spisů svých, vydanému 1874, kde poprvé ve zvláštním svazku místa popřál dramatickým pokusům svým z let čtyřicátých a padesátých, praví zcela otevřeně, že považuje kusy své »pro jeviště neuspokojivé« a myslí, že zajímati mohou pouze při četbě. A skutečně kusy jeho jsou málo scenické, je v nich nedostatek dramatického hnutí, málo děje, vůbec prvků, které tvoří podstatnou stránku kusů; ale čtou se velmi pěkně: mají pěkný, lahodný typický jazyk, vynikají jemnou malbou statkářského života ruského, propracovaností povah, jemnou psychologickou analysou a místy jadrným

humorem. Některé ostatně těšily se a těší se dosud slušnému úspěchu na jevišti. K těmto náleží nejdelší dramatická práce jeho »Měsíc na venkově,« sepsaná 1850, v úplném znění pro překážky censurní vydaná teprve 1869. Je sice trochu rozvláčná, ale jinak čte se velice pěkně.

Autor uvádí nás na statek bohatého statkáře Islajeva, člověka praktického, rozeného pro hospodářství, pro mladou a živou choť, plnou ohně a vášně, až příliš vážného. On stále obírá se hospodářstvím a stavbami, zanedbává poněkud choti, která hledá náhradu v lásce domácího přítele Rakitina; ale poměr mezi nimi je tak čistý, že Natalie směle může hleděti do očí choti svému: Rakitin je příliš povolný, oddaný otrok velitelky své Natalie. Tu přišel do domu Islajevova za učitele posluchač moskevské university, mladý Bělajev, a záhy všecky okouzlil, zvláště synáčka Nataliina Kolu a naivní schovanku Věru. Natalii se zalíbí jeho »krásný vzrůst, veselý pohled, smělý výraz,« svěžest mladistvá; ona lstivě vyloudí na Věře tajemství její, že miluje Bělajeva, i chtějíc se jí zbaviti vybízí ji, aby si vzala obstárlého statkáře Bolšinceva. Žárlivost Nataliina probudí ve Věře, jež byla dosud dítětem, ženu, soupeřku, kteráž odhalí Bělajevovi obraz Natalie, jež nemohouc přemoci svoji lásku, vyzná ji ohnivě Bělajevovi. Tu však přichází Rakitin, Bělajev se vzpamatuje a opustí dům Islajevův nerozloučiv se ani osobně s Natalií. Rakitin vyznává Islajevu, že miluje ženu jeho a proto opouští dům, aby nerušil rodinného štěstí; na otázku Islajeva, proč odjíždí tak rychle Bělajev, oznamuje, že miluje beznadějně Věru. Tak Islajev nezví o pravém stavu ženy své. Věra, aby se sokyní nežila pod jednou střechou, vezme si Bolšinceva. Kromě této romantické lásky je tu ještě milostné vyznání, které činí čtyřicetiletý praktický lékař Špigelskij sedmatřicetileté Lizavetě Bogdanovně, v němž není nic romantické. Špigelskij chce si ji vziti, poněvadž ona má peníze, a poněvadž ho kuchařky okrádají. Ve vyznání jeho je hojně humoru. Komická je postava Němce Schaafa s jeho láskou ku dvacetileté hezké služce.

Poznamenati ještě třeba, že Turgeněv v poměru Rakitina k paní Natalii vylíčil vlastní poměr k paní Viardotové, jejímž byl oddaným otrokem, ač ona lásky jeho mu nesplácela, hledíc jen vykořisťovati kapsy jeho. Překlad p. Durdíkův čte se velmi pěkně.

A. Vrzal.

Fresky a gobeliny. Básně *J. Vrchlického.* „Salonní bibliotheky“ sv. 70. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 226. Cena 1 zl. 50 kr.

»Prolog«: Básník, čerpaje poesii z gobelinův a fresek, praví, přihlížeje ku své sbírce, že jedno, »v jakou budoucnost již (poesie) zraje,« našla-li jen ohlasu.

> A (prý) básník? — Ten již osud všeho znaje (?)
> zář jiné hvězdy na obzoru stíhá.

Tedy: napíše se sbírka, a ať již jest k čemukoli, našla-li jen okamžitého ohlasu, básník rychle se shání po sbírce nové.

Prohlédněme jednotlivé básně jednotlivých oddílů!

Kniha první. »Antické rapsodie.«

V mohutném »Zjevení u rajské brány« dovídáme se, že Bůh dal lidem Smrt za náhradu ráje; věru, slabá to náhrada, Boha nehodná, Spasiteli Kristu odporující. — V idyllické lícni »Ze života patriarchův« právem volá básník:

Oč lepší jsme, oč dál jsme, ptát se v duchu
v děl hromu, v páry hvizdu, v kladiv ruchu?

Nejsme zajisté o nic lepší. Patriarchové určení Božímu rozuměli; nynější generace z valné části Boha popírá; tedy jsme opozděni o mnoho za lidem patriarchalním. — »Stín Mojžíšův« jest Satan, stálý nohsleda, původce rozkolu a vzpoury. — »Boj o mrtvolu« (Mojžíšovu) vyznívá v sentenci přemoženého Satana, že lid modly míti musí, jimiž »ztrestá svou hloupost nejlíp.« Dosti tu pravdy. — »Nabukadnezar« doznává, že sláva zevnější jest malicherná, praví-li svědomí opak člověku. — »Harut a Marut«: Člověk stvořen k hořkosti i žití sladkému: tuto podstať života zvídá Šalomoun ode dvou duchů zakletých ve strom života. Básník chce Šalomouna zobraziti hodně realisticky a nepřímo asi ukázati, že knihy jeho (Kazatel) nejsou inspirovány Bohem, nýbrž výplodem těchto dvou základních myšlenek (Haruta a Maruta). — »Sardanapal« patří klidně na svůj hořící palác, vítaje oheň jako výšleh svého nitra, kterého neukojil »v objetí žen mocí«; oč vznešeněji počíná si tu křesťanství na př. v životě sv. Jana z Boha, jemuž plameny neuškodily, an žár lásky jeho ku Kristu byl mocnější! — »Hermes« vyobrazen ve své působnosti a božském lesku. — »Danaidy«: Obelisk zpívá vyhnaným Danaidám (symbolům bezúspěšné práce), že budou »dob velkých, divůplných matkami«; za nimi půjde kolem Afriky nový rod, bude čilý život na moři, mužů síla, nadšení junů, krása žen, nevinnost dívek půjde za nimi na sever. Danaidy budou, až noc Erebu je strhne, prázdná síta plniti bez úspěchu, ale těšiti je bude vítězný třesk od Marathonu, a sestra jejich, ujmuvši Neptunovi trojzub, zachová moře klidno a příznivo plavbě. — »Milona Krotonského« ve kmenu sevřena a zmírajícího bolem — sílu zdrcenou — vidouce, lvi mu neuškodí, nýbrž vracejí se k lesu.

»Cissus« jest aplikací pěkné báje o hochu tančícím před oltářem Bacchovým na básníka samého. Hoch, klopýtna o thyrsus, k Dionysovi se modlí, umíraje, aby tento pád mu nebyl k hanbě; Dionysos učiní zázrak: místo těla hochova vine se kol thyrsu reje milovný břečtan a svlačec. Tak i básník prosí, aby Bůh nedal, aby tento (který?) pád byl mu k hanbě; i vstane z hrobu dílo básníkovo a zastíní jeho pád. Báseň krásná. — »Svědomí«: Lvu podobný stín vlastní hlavy připomíná Heraklovi starou slávu, než ho byl pohled ženy zvábil pod směšné jho: i prchá od nahých ňader. — »Bolest«: V kentauru Chironu lká člověk proti bohům (Bohu), že jej stíhá bolest, úděl lidstva, kdežto bozi smějí se; názor ovšem staropohanský. Líčení přírodní v básni jest přímo úchvatné.

Kniha druhá. »Legendy středověké.«

»Smrt Ježíšova«: Pilat, jejž za život Kristův prosí nevěstka Magdalena (zde ovšem historicky nesprávno) i vlastní jeho žena, jakoby tušil vítězství křesťanství nad smyslným pohanstvím, i dí: »Muž ten umřít musí!« — »Vidění v Kolosseu«: Mnich Telemachos docílí obnovení ediktu, jímž hry gladiatorův odstraněny, avšak

zdali (prý) viděl dále v doby příští,
jak v krvi zem se rovná ku bojišti,
. . . a jak svět celý
kam zrak sáh', jako hřbitov zkrvavělý
se v ďábelském tměl smíchu?

Tkliva jest »Legenda o sv. Julii« (o její smrti); rovněž krásná legenda »Sníh« o mučenici křesťanské. — Hymnicky zapěna báseň o sv. Gralu »Montsalvač.« — V »Labutí pohádce,« sceně z družiny Artušovy, vrcholí sentence: láska čistá vždy jest vítězící. — »Bretoňská romance« ukazuje vzácnost: Ginervu, ženu bez rozmaru, »jež stejná zítra jako dnes.« — »Jezdec v lese«: Hvozd, jímž bludný rytíř (člověk) jede, jest láska; hrad, k němuž jedeme, jest Bůh. — »Freska Rienziho« hymnickou samomluvou Rienziho líčí lhostejnost lidu ku pravdě, zobrazené freskou na zdi Kapitolu; zdá se poněkud upřílišenou. — Rozkošna, věru, »Idylla z Vancluse,« vyličující prvé setkání Petrarkovo s chotí. — »Věčné evangelium« vyniká na výsost hymnickou, vzletnou věštbou Jachima z Fiore o příštím zlatém věku. — »Setkání«: Ludvík XI., »ten zbožný lotr, dobrák skoupý,« vrátiv se z lupu (výběru daně), když byl potkal žebráka i kostlivce, jimž peníze hodil, praví:

. . . z celé daně
já bohu (!) jako ďáblu hodil
jich podíl,
jsem na obojí zjištěn stranu!

»Faustulus,« syn Faustův a Markétčin, proživ bídný život, umírá u varhan. — Básní velice vynikající jest »Sirius,« úchvatné vyprávění mnichovo o přiblížení se Siria k zemi.

Kniha třetí. »Hellas v rokoku.«

»Triumf jara,« totiž líčení jara, příchodu Vesnina, oplývá květnou mluvou a pestrými obrazy. — »Rybáři,« obrázek rybářský, končí výrokem:

Ó drahé děti, rybář veliký
zde láska jesti s mládí poesií
a naše srdce jsou ty zlaté rybky —

»Krajině mythologické« (na gobelinu ve staré lázni) nedostává se staffaže; a tu prý věru čekáš:

větve nízkých fíků
že ručka na něm rozhrne a v mžiku,
že živá stafáž — žena, v lázeň skočí.

»Amor a Psyche«: Shledávaje se s ní na Olympu zří Amor ve Psyše předobraz ženy ve všech údělech. — »Gobelin paní markýzky« prozrazuje, že srdce jsou plachá jako ptáci a že paní markýzce, starému dítěti, nezbylo po nich než »v klíně žlutých dopisů jen stoh,

pár stužek, kotillonů...« — »Soud Parisův,« po vrchlicku pikantně nakreslen, nahradí tuším i zdařilou fotografii. — »Lilie« na děravém gobelinu kontrastují s nahým modelem, děrami prokmitajícím. — »Kiosk« v dumu pohroužený dojemně nastíněn. — »Stíny« charakteristicky vyobrazují rej v parku panském. — Pendantem k předchozímu »Triumfu jara« jest poslední báseň tohoto oddílu: »Triumf jeseně.«

Kniha čtvrtá. »Reflexy v přítomnost.«

»Gorgo,« hrozná, šklebivá, netvorná tvář, nutká básníka k úsudku: Zlo ať se vyzuří; pak přijde mír. — »Dialog na poušti«: »Svět roven ke hřbitovu; hrob všecko přetrvá,... všecko vyrovná...« — Pověst »Oheň na Petříně« vypráví o divném ohni, v němž bylo zříti pohanské bohy; časy ty prchly, ale:

dole Praha v světel moři,
okna chrámu zase hoří . . .

Načež Vrchlický:

Věřím, starých bohů zoří
ještě plápolají.

Jak tomu rozuměti? — »Pohádka o Šemíku« či pověst o Horymíru zpracována tu ven a ven originelně. Horymíru, zastanci chleba a písně, dostane se oře Lumírova, Šemíka, který ho z nebezpečí unese. Konec odnáší se jako vzvolání k Lumíru. — »Česká ballada«: Smrt nezahyne, dokud se bratří v národě milovati nebudou, dí Hospodin Smrti po bitvě u Lipan; Smrt pak, »mizíc v šer,« praví: »Tož pouť má věčná!« — Před zjevem »Ginevry« básníku i v chrámě

v svaté sny ruch podivný se vkrádá,
ten sladký ševel, živůtek jímž praská,
a sladší, poslední když říza padá! (!?)

»Oři Attilovu,« ode hvězd k zemi strženému, na němž jezdě Attila světem hýbal, mělo prý by se již konečně sáhnouti ve hřívu, měl by se napraviti shnilý svět; leč bujný oř Attilův zdeptal by asi mnohého moderního pěvce. — V rysech »Mnichovy« tváře čte básník stopy životních dojmů; báseň mohutná, ač i upřílišená. — »Dante Gabriel Rossetti,« pobádán demony, ctižádostí a slávou, vyňal z rakve Beatriciny své písně, jež jí byl do mrtvých rukou vložil; po čase však doznal, jak nehodně všední luza drahé ty písně deptá v prach. Báseň tato jest převzácným skvostem naší poesie. — »Michal Szwejcer,« čta o příštím Messiáši Polsky, umírá; skon dojemný. — »Tváří v tvář Novému Světu« blíží se muž, jenž byl svedl ženu cizí; právě rodí mu žena svedená — mrtvé dítě, an zatím se obával, nezdědí-li novorozeně setby otcovy. — »Harem« odnáší se nadšeně k ženě černohorské v haremu, kteráž zde — symbol Slovanstva — čeká, až jí sice strhnou šat, ale až i handžar skrytý »rudou vlnou blyskne.« — Vánoční gobelin »Jesličky mé báby« tlumočí roztoužení básníkovo, aby děctví dýchalo něhu do duše:

ať štěstí mládí zřím zas v dětech svých
a slyším saní cinkot, zpěv a smích.

»Spor o duši«; Anděl a Satan« hádají se o duši umírajícího; leč přijde »kdosi třetí« — bůh dle názoru pantheistův — i dí:

Zpět oba, duše ta jest pouze moje!

A dál:

Pojď, atome, splyň ve života zdroje...
pojď, bublino, splyň klidně s valným tokem,
buď písní v hrdle ptáka, rosným okem,
buď v svěží trávě, květem na jabloni!
Buď vším, co pěje, letí, pláče, zvoní,
buď růží, hvězdou, azurem a jasem!

Opět starý Vrchlický!

V epilogu »Sibylly Michelangelovy« uzírá Michelangelo Buonarroti v zadumání »staré Sibylly,« které ve svadlém listí, spadlém s kmenu času, a v popele mrtvých rodů zřely: Krásu, Velikost, Dobro, Pravdu a Lásku; jakmile Sibylly dověští, ozve se hymna těch, kdož mrtvými se zdáli posud, velebící řečené ctnosti:

Ta hymna zněla jásotem v šer dílny,
k své práci sochař velký vstal a silný!

Bohužel! po moderním názoru zaměňuje se krása často s pochotí hmotnou, velikost s pýchou, dobro s falešným soucitem, pravda s důminkami subjektivními a láska s lacinou, líčenou sdílností.

Vrchlický touto sbírkou objevuje velikolepý kaleidoskop duše své v rozsahu nemalém. Připomínáme, jelikož kritice »moravské« aneb z péra »klerikalního« rozuměti se nechce, že nám není lhostejno, jak Vrchlický jako umělec stupně nejpřednějšího má se k víře a božství, ale že také nemoudrým uznáváme, pročítati plody jeho jediné proto, není-li v nich něčeho protikatolického. Postaví-li se Vrchlický i jen jako umělec na půdu křesťanskou, bez odporu různé problemy životní a světové jistěji, ba jediné správně řešiti bude. Je-li tedy slovutný básník v této příčině ve sbírce »Fresky a gobeliny« střízlivý, střízlivější než ve mnohých sbírkách svých, jen tím vroucněji se nám zamlouvá a přibližuje. *F. Kyselý.*

A. E. Mužík: **Hymny a vzdechy.** Cyklus básní. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 130. Cena 50 kr.

S oprávněnou obavou a nechutí saháme po nových básních Mužíkových. Neurčité, mlhavé názory světové, nejasný pro ně výraz. Vlastní jádro citův a myšlenek jest vám vylupovati ze spleti obrazův a hyperbolických frasí, odkoukaných genialnějšímu mistru. Cítíte, že tu netryská živý zdroj poesie, vidíte před sebou umělý vodomet. Nucené a nedůsledné, básnicky nemotivované jsou ideje, nucená a nedůsledná i forma. Staré rýmy, enjambementy — trhání veršův — a primitivní jejich slučování. Příklad slohy:

A mlčky házel zrní v černou půdu
a koupal skráně v potu svého trudu.

Jaký to vodnatý obraz! — Ale co rythmus, rýmy, obrazy — chopme se už myšlenek! Ale po niti jejich se marně pídíme, ač máme v rukou »cyklus«, který přece jakési souvislosti vyžaduje.

»Rannému skřivanu,« kterého »dum bouřných dívá směs, jež horlí v tíši« povznáší k nebesům, radí básník, ať »rozbije žití bouřnou lýru,« až uzří slitování, smíru oběť pláť. Skřivánčí švehol a — bouře!

Takové přepínání, svědčící o básnické impotenci, jen oslabuje a otupuje naši básnickou mluvu a působí na čtenáře malicherně. Čteme-li něco takového hned na počátku sbírky, vidíme, že mluvíme s člověkem, který dělá z komárů slony a buď knihu odložíme, nebo jen z kritické povinnosti ji dočteme. Ať básník »úpí, stená, zoufá, rve si vlasy, kleká a smáčí slzným deštěm půdu« — nevěříme mu. Kde potom jest dojem?

»Prvnímu jarnímu kvítku,« »třpytu své krve« (?) blahořečí básník, že spatřiv první svit jara, umrzl. Báseň je plna něhy až na divou radu na konci: »Jen hrdě upal v lásce časné své srdce v prach!« »Hymnus větru« nepoetickou retorikou vyčítá všechny hříchy lidstva, dopodrobna drobným veršem. Větrem tím prý zjevuje se »bůh.« »Večerní zvony« připomínají básníkovi mládí, zjevují mu jeho musu — matku, a ta praví: Trp, proti křivdám horli! Vzpomínka na matku se častěji vrací. Krásná je ve zmíněné básni poslední sloha, kdež básník po únavných slohách předcházejících vyslovuje své nejkrásnější ideály:

Jen prosím Boha, umírání mé
by bylo večer... Měkký soumrak již
když ustýlá se na zem, na duši,
a noční ticho rozlévá se kol.
Ach, tenkráte zní zvony večerní...
Ty vezmou duši mou, tu zmatenou,
však pravdu vždycky hledající. S ní
se rozhlaholí slavnou modlitbou
nad vlastí, lidstvem, bratry trpícími,
až vlastní bídy zapomenou, dál
jak slabší, slabší hudba budou hrát...
jak hudby zdání... poslední již ton...
A sladký bude, smířlivý můj skon.

V ostatních básních vidí Mužík všude jen marnost a hroby, vidí víru v Boží království se tratit, jako my se tratíme beze stop; jen tím je rozkoš naše věčná, že po nás oddávají se jí potomci. Rozkoše té, lásky a polibků je tolik na světě, že Bůh vida to si vzdechne sám a andělé tichnou závistí(!). Křídlem naším jest i práce, jež z půdy rodí chléb, z něhož se rodí Bůh na oltáři. V dojemném »Snu u pluhu« hrozí rodná země rolníkovi:

Buď proklet, hrstku-li té půdy vrahům vzdáš,
neb chlípně rozházíš a hříšně zaprodáš!

Rodnou půdou naší jest i naše národní poesie, kterou Mužík sám opěvuje v básni: »Národní píseň.« Na tu půdu ať stoupne, umí-li!

D. L.

Soudící a souzení. Sepsal *Antonín Schulz.* V Telči 1892. V kommissi Em. Šolce. Nákl. spis. Str. 129. Cena 50 kr.

»Soudící a souzení« dle slov sv. Písma, sbírce předeslaných, »Nesuďte a nebudete souzeni« (Mat. 7, 1) a »Nesuďte a nebudete souzeni, nepotupujte a nebudete potupeni« (Luk. 6, 37) — jeden výrok byl by rovněž dostačil, — míněno ve smyslu mravním. Neposuzujte bližních svých neznajíce motivů jejich jednání, neboť snadno

se může státi, že křivě posuzujete; soud nechte Tomu, jenž zná ledví i srdce člověka. Tuto mravní větu hlásati nám chce spis. ve sbírce 12 krátkých prací svých. V tomto duchu zpracováno tu několik všedních událostí, z nichž některé více méně zdařile přiléhají k onomu mravnímu zřeteli, mnohé však spojeny s nápisem sbírky jen slovně, jakožto obrázky ze života c. k. soudcův a stran jimi souzených, nebo dosti nuceně, jiné žertovně jen vtaženy pod vytknuté stanovisko jako obrázky: »Vdávalky,« »Sama druhá,« »Mužebažka.«

»Soudce Stránský« (tak nadepsán první obrázek) pokusí se o sebevraždu. Lidé soudí o samotářském, ale poctivém a svědomitém soudci, že se pomátl a v pomatenosti si zoufal. A nejsou daleko od pravdy. Učinil to jen ve velkém duševním pohnutí a rozčilení. V úřední praksi své se dověděl, že bývalá schovanka jeho matky je dítko nemanželské a že vdala se za vlastního bratra svého. Má prohlásiti závěť s dovětkem, jímž se to všechno odhalí, a z něhož nešťastní manželé seznají hroznou skutečnost. Svědomitost úřední a láska k bližnímu, soucit s družkou mládí, se šlechetným a šťastným párkem se v něm potýkají. Bojuje hrozný boj duševní a konečně se obětuje, závěť i s dovětkem zničí, ale rozčilením upadne v horečku, v níž se postřelí.

Hned tento první a nejdelší obrázek má volné pouto s thesí sbírky. Nevidíme, kdo je tu křivě posuzován, leč snad kdo nemá býti odsuzován, totiž soudce Stránský. Při jiných pak osobách tohoto obrázku vůbec nemůže býti řeči o nějakém posuzování. Nejzdařileji osvětluje danou thesi mravní životním dokladem črta druhá: »Intaminata, intemerata.« Tak totiž prohlásil lékař při obdukci mrtvoly, dívky násilným poraněním zemřelé, již všichni měli za dívku nevalné pověsti jen proto, že byla sklepnicí u tety své v malé hospůdce.

V obrázku »Quasimodo,« jak přezděli chudému, na útraty obce živenému sirotkovi, není rovněž osoby, na niž by se titul knihy v mravním smyslu hodil, snad nanejvýš ve slovním, stojíť i Quasimodo jednou před soudem, ale to jako svědek — takto však v životě není křivě posuzován, jako spíše odstrkován, utiskován, u všech v opovržení.

»Giuilleta Margoni« má se státi chotí šlechtice. Jest sirotkem neznámého původu. Má však u soudu v Čechách uloženy peníze z pozůstalosti svých rodičů. Jde se dáti zletiti, peníze vybrati a dověděti se, kdo byli její rodiče — a tu se dočte, že otec zemřel jako zrádce na šibenici. Je po štěstí mladé hodné dívky. Zničena odejde, peněz nevybere a záhadně, beze stopy zmizí.

V povídce »Lilita Venefica« máme všechny prvky moralní these rozloženy, ale schází tu zase organické spojení důkazných živlů jak mezi sebou tak i s thesí. — »Jiří Svoboda« jest nepřítelem výměnkářství, a s ním zdá se i spisovatel; že prý z výměnkářů stávají se otroci mladých hospodářův. Uráží se tu ovšem často láska a úcta k rodičům, ostatně však shledáváme všude, že, kde stýkají se materialné zájmy dvou stran, na povinnosti mravní se zapomíná, ale se stanoviska hospodářského jest instituce tato rozhodně přiměřenou a přirozenou.

Však též Svoboda odpyká svůj názor. Upíše totiž na statku, jejž podrží, dceři své pět tisíc, jež se vtělí po brzké smrti její na malé vnouče, a po smrti tohoto připadne dědictví aeraru. Svoboda, vida, že se přivedl na mizinu a v rozhořčení nad touto nespravedlností statek svůj zapálí a sám se oběsí. (O. p.) *P. Šup.*

Z naší kroniky. Dějepisné povídky, které dětem napsal *Karel V. Rais.* V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 188. Cena 1 zl.

»Il cuore« Edmonda de Amicis vstoupí čtenáři na mysl při četbě těchto povídek. Vychovávati zušlechťováním citu, přímým působením naň položeno za vůdčí thesi. Tu hlavně namířeno na cit jeden, cit lásky rodinné v užším i širším smyslu — k vlasti. Osobami, úmyslně jen po této význačné stránce tendenci přiměřené volenými, událostmi z dob pohnutých, slavných i truchlých, hlavně však celým upravením a slohem probouzí spisovatel vlastenecké nadšení. Ne vědomí národního příslušenství — to už se předpokládá — ale cit hluboký, neotřesený, jaký si mají ze školy do života vynésti, jest cílem. A jelikož na odvozený cit lásky k vlasti působí se nejsnadněji a nejúčinněji pomocí soucitu, neuvědoměle jaksi interessovaného i soucitu čistého s něčím velkým a slavným, proto asi vybral spis. události v převalné většině truchlé. Leč právě z této příčiny nadšení a cit vlastenecký, jejž probouzí, vypadá poněkud sentimentalně. Mnoho měkkosti a snivosti — některé sceny (obyčejně konečné) jsou už docela z nezdravého stavu duševního malých hrdin vyplynulé, vlastenectví jejich stává se namnoze nervosním.

Kromě buzením soucitu působí spis. i probouzením sebevědomí, čehož dociluje vypisováním událostí jasných a radostných. Ale v této příčině působivost knihy jest rozhodně slabou. Všude nám vyznívá heslo lásky k té »ubohé, nešťastné vlasti« i tam, kde se děj pohybuje v dobách klidnějších a šťastnějších. Jedině při čtení obrázků »Na Žebráce« a hlavně »O velkém hejtmanu« rozšiřuje se volně a pyšně hruď, při ostatních se svírá teskným rozechvěním, měkkým citem. A pod takovými dojmy sotva mohutní hrdé sebevědomí a pýcha národní, kterých jest nám pro náš národní byt více potřebí, než blouznivého nadšení, které takovými dojmy vyvoláno bude se rozplývati ve snivosti, ale sotva se stane činorodým.

K tomuto druhému účelu hodilo by se lépe vypravování z dějin kulturních toutéž čistou láskou prodchnuté. Leč zdá se, že p. spis. aspiroval pouze na první směr vychování národního, vychovávati čistým nadšením, a tu provedl úlohu svou zdařile. Navazuje obyčejně ku znalosti dějinné, jaké se dostává žákům ze školy, a osvětluje tu kterou událost po stránce intimnější, tak aby dítky to, co ve škole zvěděly, zároveň i procítily. Ale této znalosti dějinné předpokládá p. spisovatel trochu mnoho. Kniha se hodí proto s užitkem jen pro stupně nejvyšší.

Látka probíhá dobou šesti století, začíná povražděním Vršovcův a končí bitvou studentů se Švedy na mostě pražském. Osobnosti

historické, které tu vystupují, jsou: Vršovci, (»Nevinňátka«) s význačnou vlastností lásky k vlasti a nenávisti cizáctví, ozářeni slávou mučenickou; nešťastný kněžic Soběslav (»Pro Soběslava«); král Přemysl Otakar II. ve svém pádu (»V klášteře u sv. Františka«), a syn jeho Václav strádající v braniborském zajetí (»Ze žalných dob«); král Václav IV. a Jan Hus, oba s vypouklými rysy lásky k lidu a vlasti (»Na Žebráce,« »Návrat krále Václava,« »Rybář Múcha,« — »Návštěva,« »Na Kozím Hrádku«); Žižka s tímtéž ušlechtilým rysem povahy, zevně okoralé, tvrdé, ale se srdcem zlatým, nejněžnějších citů schopným (»U Poděbrad«); Jiskra z Brandýsa, jako hrdina šířící slávu jména českého za hranicemi vlasti (»O velkém hejtmanu«); osoby, pravdivé i smyšlené, ze šlechty a z lidu, vojíni, kněží Plachý, Balbín (»Za Prahu«), opat na Slovanech Bavorovský (»Na Slovanech«), studenti — všichni s témitéž rysy charakteristickými lásky k vlasti a lidu jejímu, věrnosti ke králi, čistoty srdce, obětovnosti a udatnosti. Pestrosti charakteristické, jak vidět, mnoho není. Leč kromě této monotonnosti jsou mnohé povídky poněkud nudné pro nedostatek děje. Celkový však dojem jest nepopřeně mocný. — V jiných svých pracích jest p. spis. ušlechtilým realistou, tu však pro dítky idealistou ze zásady; — všechno je nevšední, čisto a povzneseno, až srdce plesá nad tím rájem čisté lásky a dobroty lidské. Vřele odporučujeme. — Úprava knihy jest pěkná, tak že se hodí za příležitostný dárek. *P. Šup.*

Modrá knihovna. Čís. 3. „Paprsky a stíny.“ Obrázky ze Slovácka. Nakreslil *Jan Janča*. V Praze 1892. Nakl. Dr. V. Řezníček. Str. 167.

Sbírka obrázků, z nichž některé po moravských časopisech uveřejněny byly, zamlouvá se mnohými pěknými vlastnostmi: čistým, upřímným citem, ohněm nadšení, lehkostí a plynností formy a dosti silnou, motivům přiměřenou rázovitostí. Slabší stránkou je feuilletonistická povídavost, která příliš barvy obrázků rozřeďuje. Osnova děje jest mnohdy nepevná, psychologické motivování poněkud slabé. Ale Slovač je nyní v modě. Spisovatel, jenž si vybírá své sujety ze života jejího lidu, nalezne vždy vděčné čtenářstvo, rozhodí-li jen trochu význačných drobností po knize své; pro lásku k svéráznému lidu mnoho mu bude odpuštěno.

Stínovými kresbami jsou obrázky »Oškubaná chalupa« s dlouhým vyprávěčským úvodem a »Panská touha«; oba líčí případy, kdy panštění se venkovanů přivádí je ke hmotnému úpadku. — Paprsky i stíny promíchány v črtách »Čáry,« na které už, tuším, ani na Slovácku, zvláště na zamilované, tak opravdově a všeobecně, jak se tu vypravuje, nevěří; — »Mrskačka« dosti mrtvě psaný, celé nálady nevystihující obrázek velkonoční pomlázky, a »Až já z vojny přijdu,« furiantský kousek Josefa Zalešáka, pěkného šohaje, který v r. 1866. nemaje dosud let, sám se dá na vojnu, protože ho škádlí a podezírají ze zbabělosti; za to ovšem matka a milenka jeho muka vytrpí, než se vrátí jak opravdový hrdina z vojny. — Blíže zasahuje, ale zběžně a povrchně kreslen obrázek »Zlý duch,« učitel totiž, jenž probouzejí-

cího se ruchu spolkového na moravské Slovači zneužije k podvodům, ale i své vlastní zhoubě.

Čtyři obrázky mají látku vzatou ze života politicko-národního uherských Slováků, ze života trudných jejich útiskův a nesou se duchem stesku a žluče plným. — »Páni nedovolili,« aby dostudoval nadaný hoch, protože hlásil se k rodné řeči své slovenské, a zničili tak jedinou naději chudých, obětavých rodičův. — O únosu a maďarisování slovenských dítek jednají črty: »Mezi pány« a »Kletba vám,« ani zpola nevystihujíce, pro zběžnost svou onen, pro idealní zabarvenost tento, skutečnosti a působíce jen pomíjivě. — »V širém světě« jest stesk nouzí skličeného Slováka, jehož pro národnost z práce propustili a žena mu leží chora, bez pomoci. Dcera, která jest v širém světě s výšivkami, přichází s pomocí pozdě.

Toť jsou spíše výlevy citů než povídky, idealní blouznění, jež nejdou příliš do hloubky, — celá sbírka zůstává hodně na povrchu, ale je to na počátku dráhy spisovatelské; s láskou, již spisovatel chová ke svému lidu a se znalostí jeho života, v němž sám vyrostl, prokáže se jistě v budoucnosti dokonaleji, a v této naději první jeho sbírku vřele doporučujeme. *P. Šup.*

Ottova Laciná knihovna národní. Č. 103. *A. Theuriet:* „Podzimní láska.“ „Bigarreau.“ Přeložil *Dr. Jiří Guth.* V Praze 1892. Str. 347.

Pozdní květy se nedařívají, chladný vítr a noční mrazy ničí je v prvním rozpuku. Takovým pozdním kvítkem byla také láska Filipa Desgrangesa, obstárlého, rozmařilého Pařížana. V tichém zátiší savojském, kde urovnával pozůstalost zemřelého přítele Diosaza, zamiloval si svěřenku svou Marianettu. Láska jeho byla opětována. Štěstím opojen snil již o budoucím blahu, když příchod Kamilly Archambaultové, k níž po 15 let hříšnou láskou upoután byl, neočekávaně zmařil naděje jeho a navždy uzavřel mu srdce Marianetty.

Z krátkého obsahu vysvítá, že děj romanu »Podzimní láska« jest jednoduchý, zcela prostý. Za to rámec, do něhož vložen, jest krásný a bohatý. Krásná krajina savojská rozvinuje před očima čtenáře všecky své půvaby, a jest zásluhou spisovatelovou, že nás neunavují časté ty rozhledy na jezero a nebetyčné horstvo. Vypravování samo jest příjemné, a mimo vzpomínky Filipovy na líbánky hříšné jeho lásky nenalézáme ničeho, co by bylo dráždivější. Povahy osob romanu, Filipa a Marianetty, pěkně jsou nakresleny. Filip jest světák v pravém smyslu toho slova. Honí se za třpytivým pozlátkem rozkoší smyslných a pro ně vzdává se i ctižádostivého úmyslu státi se poslancem. Zachovává si srdce šlechetné a schopné opravdové lásky, ale nerozhodné. Nemůže se odhodlati ihned přervati ponižující svazek dlouholetý a počíti život nový, posvěcený čistou a upřímnou láskou manželskou. A tato nerozhodnost jest příčinou, že láska jeho tak žalostně skončila. Velmi pěkně vylíčena nesmělost obstárlého světáka, jeho pochybnosti, jeho boje duševní a konečně i málomyslnost, když vidí, že naděje jeho se rozplývají. Jako ve Filipovi zračí se nerozhodnost a bázlivost blížícího se stáří, tak u Marianetty potkáváme se s roz-

hodností a otevřeností čisté duše dívčí, ale také s neustupností pyšné Savojanky. Srdce její nevinné, plno dobroty a laskavosti k chudým, sdílné a upřímné, první láskou zaujato, žádá na Filipovi dokonalé upřímnosti. Odpouští chyby minulého života, ale nyní chce, aby jí srdce Filipovo náleželo úplně. A když domnívá se býti oklamána, uražená pýcha a vzbuzená žárlivost neuprosně zavírá srdce její. Filip citelně byl potrestán za hříšnou lásku mládí svého a poznal pozdě, jak daleko vznešenější jest láska čistá, než ty milostné zálety, kterými maří se šlechetné idealy mládí a dosažení pravého blaha a spokojenosti srdce.

K romanu přidán krátký obrázek „Bigarreau.“ Tak přezdívali opuštěnému sirotku, který zůstaven samému sobě, zbloudil na cestu zločinu a za první krádež pykati měl v káznici až do 21. roku. Ze strachu před trestem utekl a laskavostí Noriny, dcery dřevěnkáře, uschován, učil se řemeslu. Ale nenávistí tovaryše udán, chycen a ztýrán tak, že za několik dní zemřel.

Pěkným tímto obrázkem chce se ukázati, že necitelností a krutými tresty neobměkčuje se pobloudilé srdce a neuvádí na pravou cestu, ale laskavostí a mírností. Osoby jsou v obrázku rázovitě nakresleny. Zvláště mile dojímá něžná a citlivá Norina, která ujímá se ubohého uprchlíka. Ačkoli jest mladší, přece jako matka stará se o svěřence svého a snaží se vychovati ho na pořádného člověka, co se jí také ponenáhlu dařilo, ale brzy dopadením uprchlíka zmařeno bylo. Překlad jest dobrý a příjemně se čte; mluva až na některé maličkosti správná. *A. Frecr.*

Č. 104. „Ze starodávného života.“ Napsal *Dr. Zikmund Winter*. V Praze 1892. Str. 315.

Obsah této knihy jest velmi pestrý; obrázky tu hned veselé, hned smutné. Z mnohých stránek vyličuje se nám tu život staročeský; popsán život ještě patriachalní ve zvycích svých (»Klání o děvče«), ale i neshody, které vedly ke sporům společenským (»O stávkách v 15. a 16. století«); líčen život tichý, do vůle Boží odevzdaný šlechtičny české, která však starostlivě pečuje i o hospodářství a »kuchařské vaření« a vyzná se i v lékařství domácím (»Alžběta Lidmila svobodná paní z Lisova«), a zase i život hlučnější advokatův, jimž »řečňování« jejich rozdílně vynášelo (»Staročeští advokati v ouřadě i doma«). I s událostí náboženskou se tu setkáváme, která rozbouřila celou obec (»Bouře v Olomouci«), a vedle toho s neřestí, které se podávali jednotlivci zaslepeni mamonou (»O mamoně«). Vypisuje se nám tu i smutný konec tanečního veselí (»kterak sedláci prali pány«), a zase jak staročeši do stavu manželského vstupovali a v něm živi byli (»Námluvy a svatby staročeské,« a »O staročeském manželství«). Zakončují se obrázky ty statí o smrti a pohřbu — ovšem ne snad v rozjímání, nýbrž »co stála smrt,« jaké totiž byly útraty, když těla mrtvých »schovávali.«

Přední důležitost těchto obrázků spočívá v tom, že přesné historické údaje obsahují, které téměř zcela z rukopisných památek

čerpány jsou. Nejdůležitějším z nich jest: »Bouře v Olomouci« — událost zcela téměř neznámá; Volný ve své církevní topografii neudává ani celého jména onoho kazatele Martina Adlara, pro něhož se ta bouře strhla. Ovšem nevypisuje Winter snad jen suchá data, nýbrž píše svým zvláštním slohem belletristickým, který neunavuje a se zamlouvá. Jen někde, zdá se nám, míry nešetří, když pro vtip přidává slovo méně vhodné, výraz humoristický, nepřípadný. Také by snad nebylo na škodu, kdyby pro méně zběhlého čtenáře se některé slovíčko, které má nyní jiný význam, pod čarou vysvětlilo (na př. barvíř). Do knihy se vloudilo dosti tiskových chyb (str. 10., 50., 72., 95., 104. atd.). Obsah schází.

Winter získal si spisy svými již tolik přátel, že této jeho knihy netřeba doporučovati. *Jan Tenora.*

Č. 106. „Na druhém břehu moře.“ Povídka. Napsal *Evžen Kumičić*. Z charvatského přeložil *Josef Paulik*. Str. 191. Cena 30 kr.

Nejoblíbenějším a zároveň nejlepším spisovatelem vedle Šandora Gjalského u Charvatů jest Eugen Kumičić. Narodil se roku 1850. v městečku Berseči na východním pobřeží isterském. U nás doposud znám jest pod pseudonymem Jenio Sisolski (Jenio = v nářečí isterském Eugen; Sisolski — Sisol, návrší nad jeho rodným místem). Eugen Kumičić jest spisovatelem velmi plodným. Napsalť již: »Splět a Paříž,« »Náhoda,« »Olga a Lina,« »Jelenčina Bazalka« (přel. do češtiny), »Neobyčejní lidé,« »Přímořci,« »Zaražení svatebčané,« »Paní Sabina« (přel. do češt.), »Zničilo ho víno,« »Sirota,« »Pod puškami,« »Na druhém břehu moře,« »Spojenci,« »Theodora,« »Otrávené srdce,« »Mladost — radost,« »Sestry« a »Rodinné tajemství« — dramata.

Děj jeho povídek obyčejně se odehrává na charvatském přímoří, které umí tak živě a poeticky popisovati jako nikdo jiný. Odtud též čerpán děj povídky „Na druhém břehu moře.“ Heleně, manželce Antonína Radečiće, rolníka v Tiči na ostrově Čresu, bylo odevzdáno novorozené děvčátko se žádostí, aby je vychovala. Dítě pokřtěno na jméno Anna. Helena lítostí hnuta přijala dítě a přilnula k němu láskou mateřskou, obzvláště když vlastní dcerka jí zemřela. Radečič zdědiv po svém strýci slušné jmění, zvelebil své hospodářství a zároveň svého nejstaršího synka Ivana poslal do Rjeky na studie, chtěje z něho míti kněze. Malá Anička zatím rostla. Jednoho dne dostal farář ve Vroutkách, kam Radečićovi byli přifařeni, záhadný dopis od neznámé pisatelky — jak se domníval od Aniččiny matky — do něhož vloženo 500 zl. na vychování Aniččino, která by mezitím byla přišla téměř o život. Kdysi totiž hrála si na břehu s Tonikem Radečićovým. Po chvíli vstoupili do loďky, kterou jim koupil Radečič, a projížděli se kolem břehu. Najednou zdvihla se divoká bouře, která po marné námaze zahnala je na pusté skalisko, se kterého teprve po třech dnech položivi byli vysvobozeni. Nedlouho na to setkala se matka plna nedočkavosti s Aničkou, kterou, když dospěla, po několika letech odvezla na svůj statek Glavinu. Matka její — komtesa Marta — znajíc špatné poměry svých statků, hodlala je zlepšiti svým sňatkem s baronem Spangou, kterému otec její úsilovně bránil. Úmysl

její však se jí nepovedl, neboť baron zamiloval se do Aničky. Anička obtěžována baronem prchla na ostrov Čres k Radečićovi, kdež toužilo po ní srdce Tonikovo. Komtesa konečně změnila svůj úmysl a odstoupila od sňatku s baronem. Prodala své statky, odstěhovala se na ostrov Čres k Radečićovi a požehnala sňatku Aniččině s Tonikem Radečićem.

Toť stručný obsah povídky »Na druhém břehu moře.« Povídka náleží k nejlepším pracím Kumičićovým. Jeho líčení moře, východ slunce, západ, bouřka jsou úchvatny. Tak dovede psáti jen ten, kdo popisuje svůj rodný okraj. Sloh jest vzletný, jadrný, nikde nic zbytečně rozvláčného. Tendence jest ušlechtilá, vybízejíc k lásce k vlasti a rodnému jazyku. Trpce se nás dotýkají slova farářova, jimiž si stěžuje na své synovce, na něž obětoval poslední sousto, kteří však se mu odsloužili tím, že zapomněli nejen na svého dobrodince, ale i na svůj jazyk a národ. Charaktery jsou velmi dobře vystiženy. Zvláště pěkně vykreslen farář a komtesa Marta, matka Aniččina. Překlad jest celkem dobrý; pouze tu a tam nedopatřením proklouzla některá chyba, jichž však málo. P. překladateli jest asi známo, že toliko německí kněží mši sv. »čtou,« u nás však »slouží« (str. 32.).

Povídka se hodí též do knihoven pro lid. *J. Malota.*

V. Křemen: **Školský zákonník.** Sbírka nejdůležitějších výnosův a nařízení pro školy obecné. Urbánkovy „Bibl. paedagogické“ sv. 168. Str. 148. Cena 1 zl. 20 kr.

Podotýkáme předem, že spis zakládá se na nařízeních, platných u věcech školských v království Českém. Spisovatel pokusil se, aby ze spousty nařízení a výnosův, u věcech školských vydaných, podal jaksi soustavný přehled ustanovení zákonitých. Tím opět stal se prvý krok, abychom se dopracovali podobného spisu, jakým byl své doby daleko široko známý spis Helfertův o rakouské škole obecné. Jen že Helfert stál na základech i širších i hlubších. Bylo by na čase, aby právník z uložení c. k. ministerstva vyučování na způsob spisu Helfertova snesl a soustavně vědecky spracoval, abych tak řekl, »právo školské,« a to způsobem srovnávacím pro všechny země rakouské. Zatím by srovnání Čech a Moravy po té stránce bylo jak škole, tak veřejnosti jen na prospěch. Tolik jsme od spisu p. Křemenova očekávali. Nápis »Školský zákonník« neměl se omezovati na stručný obsah dotčených zákonův a nařízení, ba snad na pouhé pokyny, nýbrž měl látku zákonů těch podle vědeckých dělidel roztříditi a v plném znění podati. Jak mnoho tu záleží tak často na malém, nepatrném slůvku! Rozhodnutí nejvyššího soudu a jiných vyšších instancí obsahují k tomu mnoho výkladů. Jakou pro učitelstvo neblahou změnu způsobil výklad nejvyššího soudu, že »podučitel« není »učitel«! Plným podáním by se obsah knihy snad ztrojnásobil, ale pak by byl spis spolehlivým pramenem, kdežto nyní je pouhým ukazatelem, a to nikoli naprosto spolehlivým. Snad by postačil jakožto přehledné uspořádání látky ke zkouškám učitelským. — Každý pokyn v »Dodatku« měl býti paragrafem a číslem dotčeného

platného vynesení doložen. Alespoň o některých co do jich správnosti pochybujeme. Vytýkati dopodrobna osnovu spisu samého v tomto listě nelze. Dokavád nebude obsáhlejšího a hlubšího spisu v této příčině, bude spis p. Křemenův každému, kdo se školou ve styk přichází, jistě vhod a užitečným, zvláště v Čechách. V tom smysle jej doporučujeme. *n.*

B. Šplíchal: **Pravopisná cvičení.** Rozvrh učebné látky na hodiny každé třídy školy sedmitřídní. V Praze 1892. Nakl. A. Storch syn. Str. 82. Cena 70 kr.

O potřebě knihy podobné mluviti nebudeme. Mámeť toho druhu práce četné, poměrně dobré, některé lepší než je dílko p. Šplíchalovo. Práci Taubeneka a Duchacké se aspoň nevyrovná. I spisek Sadovského na Moravě vydaný má některé stránky lepší. Však i spis p Šplíchalův má dobré stránky. K nim počítáme hojnou zásobu vět k nacvičení těch kterých pravidel pravopisných. Však i v těchto větách a zvláště v zásobě pouhých slov měly by býti skupiny menší, obsahem příbuzné, směsice jich, jak je v knize podána, zaráží. Některé odstavce jsou až duchamorné. Hojnost přísloví je chvály hodná. Bez potřeby přísloví upravovati, pozměňovati neradíme. Rozvržení úkolů na hodiny sedmi tříd není nikterak nejvhodnější. I osnova, i učebnice, i potřeba praktická žádají jiný rozvrh. Tu je třeba pravopisná pravidla pro školu na nejmenší počet omeziti, dle nesnadnosti a důležitosti stupňovati, tak aby pravidla jedno z druhého, ovšem na příkladech odvozována jsouce, vyrůstala. Třeba že spis, o němž se tu jedná, požadavku tomu menší měrou hoví, přece každému učiteli přípravu na vyučování usnadní. Nejvíce výtek zaslouží předmluva. Obsahujeť nejen nesprávnosti dle smyslu, nýbrž najdeš v ní i dle formy věty kostrbaté.

Jiná nedopatření jsou ještě tato: Str. 74. „Před vyjítím z domu...“ „Těžko z hodův na hody jíti“ (m. s hodů). „Málo požitku z žebrácké kabele“ (m. kabely). Někde jsou dělidla nesprávně položena (str. 11.). Že by slova nosí — nosy, sudí — sudy a j. byla téhož kmene (str. 4.), pochybujeme. Místo vedlé, smýšlenka píše Gebauer: vedle, smyšlenka. „Hradčany jsou částí Prahy“ (str. 10.); proč ne část (nom.). „Šípek hlohyni (!) trosce“ (str. 10.). „Kdo se sám nehyzdí, nikdo ho nemůže zhyzditi“ (?? str. 10.). Ptáčník (str. 10.); stačí ptačník. „Na pyšné kvítky máme povídky“ (str. 11.); jest věta planá. „Kudy měšťané, tudy dvořané“ (str 12.); snad naopak!

Končíme tím, že knížku tuto za pěknou snůšku příkladů ke pravopisu označujeme. Zároveň žádáme, abychom se všichni alespoň v pravopise ujednotili dle mluvnice Gebaurovy. — Cena 70 kr. je za 82 stránek přílišná. *F—k.*

Fr. Aug. Chateaubrianda **Atala,** aneb: Láska dvou divochů na poušti. Z francouzštiny přeložil *Josef Jungmann.* Dle prvotného vydání z r. 1805. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. Str. 54.

Drobná vložka tato, náležející k proslulému dílu Génie du Christianisme, má pověst čarokrásné skladby. Vkus romantický ovšem se v ní bude kochati od počátku do konce, zapomínaje při nepopíratelných přednostech na ty nemalé vady. Jsou tu skvělé popisy

bujné přírody severoamerické, divošských obyčejů, místy šťastně zachycená barvitost indianského vyprávění, cituplné postavy a výjevy, tak že odpouštíme leckterou tu rozvláčnost a třebas i nemožnost. Slepý náčelník Šakta vypravuje zeti svému, Francouzovi Réné, o své lásce ke křesťance Atale, dceři to náčelníka kmene, u něhož byl kdysi zajatcem. Ona vysvobodila jej od muk a smrti zajatců, prchají spolu při mnohých svízelech, až dojdou jakési poustevny, kde Atala brzy umírá vysílením. V nemoci soužil ji chvílemi slib panenství, ku kterému ji přiměla v šestnáctém roce jejím matka, a zase hned vědomí té viny, že přes vášnivou lásku k Šaktovi nesmějíc se s ním spojiti, přece vášnivě, až rouhavě po tom toužila. Slib však přece vítězí: umírajíc napomíná Šaktu, aby se stal křesťanem, neboť »učinilo, vece, před tebou velký zázrak náboženství to božské, jelikož schopnou udělalo mne, opustiti tebe bez zoufanlivé žalosti, v které bych umřela sice.« Kněz poustevník oběma milencům domluvami, poučováním zjednává útěchu.

Chateaubriand i v této stránce citové, kterak křesťanství přemáhá a tiší prudké náruživosti, chtěl vyličiti blahonosný jeho účinek, jejž tím více stupňuje, čím ostřeji líčí ty duševní boje obou milenců, ba i poustevníkovy z dřívějších let. Tento ve své útěše svaluje útrapy Ataliny také na matčinu a její nevědomost, že prý slib ten nebyl platný před Hospodinem, nazývaje to »přepjatou horlivostí a nedostatkem světla u věcech náboženství.« V tom povšechném znění missionářovy výroky jsou nesprávné (str. 40.), jako vůbec ta obrana křesťanství jest více duchaplná, pro citlivé duše, nežli přesná a pravdivá. Tehda ovšem muselo přemnohým stačiti i to křesťanství, jež aspoň v základních rysech bylo křesťanským; krásnilský vkus vyžadoval přiměřeného vyšňoření. —

Za vydavatele tohoto překladu Jungmannova, na onu dobu velezdařilého, označen *J. Nk.*, jemuž potřebí vytknouti, že svůj úkol vykonal velice povrchně; když opravil na př. »nátura« v »příroda,« tedy měl opraviti také věci, jako: nelzelo, nepřátelé získali (vyhráli), do rukou mátě (matky), padev (pad) atd. *P. Vychodil.*

Knihovna lidu a mládeže.

Zábavy večerní. Roč. XII. čís. 6. „Strážcové na Velíze.“ Dějepisný obraz. Napsal *Alois Dostál.* V Praze 1892. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 146.

Bojovati proti ustáleným, klamným názorům o nějakém předmětě, osobě, době jest nesnadno; kdo přece takového boje se odváží, nazván bývá obyčejně zpátečníkem. Ustálenou frasí v našich dějinách jest, že doba husitská byla nejslavnější, kterou prý národ český zapsal se do knihy velikých skutků celé Evropy, bez ohledu na to, jakých pohrom vlast za válek těch bratrských utrpěla.

Alois Dostál dějepisným obrazem »Strážcové na Velíze« předvádí čtenářům též černé pozadí časů, kdy rudý kalich zářil v Čechách,

dokládaje, kolik památek literarních, malířských, uměleckých, zvláště v klášteřích uložených vzalo za své. Tresť jeho vypravování jest tato: Na Velíze žilo několik mnichů řádu sv. Benedikta. Tíž učili lid půdu vzdělávati, čísti, psáti, počítati. Lid miloval svou duchovní vrchnost, říkaje, že »pod kropáčem« dobře jest živu býti. Kdysi člen kláštera pater Jan našel v lesích křivoklátských pohozené dítě. Klášter nálezence se ujal, a když povyrostl, přijal do kláštera; dali mu jméno Jan. Mladík nemohl přivyknouti klášternímu tichu; divoké lesy působily tou měrou v něj, že lépe líbil se mu vojenský život než cela a habit. Žižkovo vojsko blížilo se k Velízu, Jana vyslali na výzvědy do lesů, kdež týž na místě, kde byl nalezen, usnul. Co snil o svém původě, tři žoldnéři jej obklopili a Jan rád se k nim přidal, vstoupiv do řad Žižkových. Oddíl husitův obrátil se proti Velízu, Jan měl býti vůdcem. Cestou odchovance mnichů prchl do kláštera, nechtěje býti zrádcem svých dobrodinců. Kláštera dobyto, budovy rozkotány, památky spáleny, mniši udušeni. Po bitvě Jan shledává se s otcem, jejž poranil; znal jej již dříve, vždyť byl ze žoldnéřů, kteří jej zavedli do tábora Žižkova. Otec umře v náručí synově, a syn, jako poslední strážce na Velíze, činí pokání za svá provinění.

Z počátku zmíněná intence spisovatelova dobře prokmitá celým vypravováním: kláštery nejsou hnízdy lenochů, nýbrž sídly osvěty, války husitské nejsou nejlesklejšími body v dějinách, nýbrž mají též temný rub. Sloh jest hladký, řeč srozumitelná s malou někde mluvnickou odchylkou. V povaze Janově dějí se náhle převraty, které snad spis. motivoval neobyčejnými událostmi v jeho životě. Shledání synovo s otcem dojemněji má působiti ve čtenáře. *J. Vyhlídal.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník III. (1873/4) čís. 7. „Slečna z Malpeiru.“ Novella z francouzského *Jindřišky Arnaudové.* Přeložila *M. G.* Str. 131.

Jakmile utichla poněkud bouře revoluce francouzské, odešel Dom Gerusac, člen řádu benediktinského, se zbytky otcovského jmění do tichého zákoutí jižní Francie, aby se tam oddal úplně svému milému studiu. Nejedny utěšené prázdniny připravil svému mladému příbuznému, jemuž v kraji rozkošném až na starou ošetřovatelku ujcovu Marion všecko se líbí. Mezi památkami učencovými shlédl i obraz, na němž dívka spanilosti oslňující vymalována. Rád by něčeho se dověděl o tom obrazu; než ani doma ani venku mezi lidem určitého se nedopátrá. Přece však hle! dávný druh mládí Doma Gerusaca, slavený teď vyslanec u cizího dvoru, Maximin Champaubert, našel cestu ku svému příteli, a pohled na obraz vyloudí vzpomínky na mládí v celé živosti, které též na prosby přátel vykládá. Bylo to v „červáncích revoluce,“ kdy do končin těchto zavítal, aby se ucházel o ruku dívky zde vyobrazené, slečny z Malpeiru, jejíhož otce, barona z Malpeiru, v sídelním městě byl seznal. Baronka sňatku tomu přeje a baronu též líbí se mladý šlechtic; avšak slečna, čtouc knihy obsahu výstředního, zamiluje si mladíka z lidu a s ním též v manželství vchází na žal nesmírný rodičů, k tomu pohromami revoluce zasažených, a nevýslovnou bolest sklamaného ženicha. Co dále se

stalo, neví Champaubert, ale dodá místní duchovní, že osud slečny z Malpeiru a potom choti v rodině stavu nestejného byl přežalostný. Stará Marion za příchodu Champaubertova ulehla a brzy potom skonala; z listu úmrtního seznal s úžasem Dom Gerusac, že Marion, po 12 let věrně jej obsluhující, nikdo jiný nebyl než slečna Marie Magdalena z Malpeiru.

Povaha osoby hlavní, slečny z Malpeiru, v mladých letech pramálo se zamlouvá: zvláště způsob, jakým hledí provésti vůli svou ve volbě ženicha, což později trpce jí bylo odpykati. Ostatně bez některých poznámek nejedna věta nejasnou zůstane čtenářům v literatuře francouzské méně sečtělým. Nelze mi nikterak novelly této schváliti do knihovny lidové. *A. Žáček.*

Kolébka lidstva. Obrázky z Asie. Ze spisů Fr. Hellwalda a jiných pro mládež vybral *Fr. Hrnčíř.* S 52 obrazy. V Praze 1890. Nakl. Fr. Urbánek. „Osvěta mládeže“ sv. 7. Str. 165. Prostým a jasným slohem vykládá p. spis. o jednotlivých zemích Asie, bera se při tom od západu na východ. Výklady jsou stručné a zajímavé; obrázky jsou známé sice, ale zdařilé. Mapka měla býti přidána.

Doktor neznaboh. Roman *G. Ohneta.* Příloha „Hlasu Národa“ v Praze 1889. Spis ten prý byl ve „Vlasti“ doporučen za četivo pro lid, a proto píše nám jistý p. odběratel, abychom od něho varovali. Nemajíce spisu toho po ruce, nemůžeme rozhodovati, ale uvádíme důvody p. zasílatele: cizoložství hrdinky katoličky se — mezi jiným — omlouvá náboženskou vzájemností se svůdcem, horlivým prý to katolíkem; v rozumování náboženském i tentokrát projevuje svoji nedbalou nevědomost; při májové pobožnosti večer dává sloužiti mši sv. atd.

O lidské potravě. Sepsal *V. L. Rošický,* odb. učitel. Matice lidu r. 26. č. 5. (běžné č. 155.). V Praze 1892. Str. 136. S praktického stanoviska popsány tu naše potraviny co do výživnosti jejich. Mimo některé vědecké výrazy budou spisu i prostí čtenáři rozuměti, i bude proto lidovým knihovnám užitečný. Obsah chybí.

První socialní revoluce. Dějepisná rozprava z hnutí dělnického r. 1848. Napsal *J. Svoboda.* Nakl. Fr. Bačkovský. Str. 56. V Praze 1892. Spisovatel se stanoviska svého jako antibourgeois líčí krvavou porážku socialní revoluce červnové v Paříži, — ale celkem objektivně a slušně, dobře nanášeje barvy oběma stranám na poučenou. Konečné mínění spisovatelovo jest, že socialní revoluce francouzská z r. 1848. nebyla jistě revolucí poslední, ač dělnictvo nabylo většinou přesvědčení, že taková revoluce zbraní provedena býti nemůže.

Časopisy.

Londýnské „Athenaeum“ o kontinentalním písemnictví za dobu od července r. 1891. až do července r. 1892. (Č. d.)

Polsko. *E. Orzeszková,* jejíž pětadvacetileté jubileum letos ve všech polských literarních kruzích slaveno bylo, vydala povídku „Bene Nati,“ v níž líčí vniterné boje dívky, náležející k nižší šlechtě a zamilovavší se do rolníkova syna, jenž přese vši chudobu jest vzdělaný a hrdý. Tendence povídky jest:

odsouzení kastovních předsudků. — „Moje štěstí“ *J. Zacharyasiewicza* jest biografie dcery ruinovaného aristokrata. Zdařilá jest líceň povahy a citů. — *T. Jeske-Choinski* vydal psychologickou novellu „Pátrání po zlatém rounu.“ — *M. Gawalewicza* „Můra“ líčí pessimisticky tragický osud mladé, nervosní a bláznivé ženy. Pessimistický ton vyznívá rovněž tu a tam z prací *Estejiných*, jež kromě kratších povídek vydala dvě delší: „V pavučině“ a „Za oceanem,“ v této scenerie předností jest knihy. — „Tymko Medier“ jest mladý inženýr, jenž se energií a pílí dodělá jmění, jehož používá k povznešení svých krajanův. Autor jest *K. Rojan*. — Z míry protivného obsahu jest *Z. Cwirkova* povídka „Když štěstí odešlo.“ — „Jan Prorok“ *A. Nossiga* jest politický a socialní snílek, pozadím děje jsou haličské poměry před 10 lety. — „Rada“ od *W. Zagorského* a *A. Zaleského* zajímavý jest obzvláště tam, kde satirický živel se objevuje. — „Kaleidoskop“ *J. Rogosza* líčí drastickými barvami špatný stav jak moralní, tak i národní polské šlechty. — Z jiných delších prací uvádíme pí. *Marrenéové* „Leden,“ *G. Myriela* „Mis,“ *A. Konara* „Bankrot,“ potom *W. Losovy* práce a *A. Krechowieckého* histor. práce. — V novelletách přední místo patří vtipnému *B. Prusovi*, potom přijde *Ostoja*, *Gawalewicz* („Z mého alba“ a „Žena“), hlubokomyslný a vlastenecký *M. Pawlikowski* a lyrický *J. Lentowski* a jiní (jako *Nagoda*, *S. Rossowski*, *J. Rutkowski*, *Z. Niedzwiecki* a *M. Czerneda*.) — Básnické produkci dostalo se bohatého příspěvku dvěma básněmi † *Bohdana Zaleského*. Dále vzpomenuto budiž slibné prviny *S. Rossowského*, *K. Tetmajera*, *A. Fredra* a *J. Styky*. — V dramatické literatuře nemnoho nového. *E. Lubowského* „Hračka“ byla příznivě přijata, je to historie chudé dívky nedbale vychované pro život urozené damy, ale jež následkem „dědičnosti“ hluboce padne. — Větší sensaci způsobily tyto dvě hry: „Otčina“ od *Orszy* a „Kolébka národu“ od *A. Belczikowského*. — Z jiných odvětví literarních jenom jména děl tu stůjtež. Výtečný kritik *Spasowicz* vydal 1. sv. svých děl; *K. Morawski* napsal biografii polského humanisty Ondř. Nideckého; *A. Kalina* napsal „Historii bulharského jazyka“; *Korytkowski* pětidílný spis „Hnězdenští arcibiskupové“; *Chelmicki* „Z Brazilie“; „Memoary“ *G. Olizara* atd. (Ref. *A. Belczikowski*.)

Švedsko. Lyrická poesie hojně v letoší produkci zastoupena. *V. Rydberg* líčí v nové sbírce svých básní „Grubblaren“ skutečné okolí životní, béře zřetel v nich k „egotismu“ a „altruismu,“ víře a vědě atd. „Grottesången,“ založená báseň delší na norském mythu, líčí žíznivost a lakotu naší doby po zlatě a ukazuje, jakou kletbou jest lidstvu *Ernst Beckman* dotýká se ve svých básních „Skilda Toner“ jiných otázek časových. Skromný život v archipelagu vylíčil *K. A. Melin*. O *G. Frödingovi* a *O. Levertinu* už tu referováno. *W. v. Heidenstam* snažil se v romanci, dílem veršované, dílem prosou psané, „Hans Alienus“ vylíčiti muže, jaký má býti. Účelem člověka dle autora jest „býti“ a ne „analysovati.“ H. Alienus jest nespokojen s přítomností, žije v minulosti, navštěvuje dvůr Sardanapala, seznamuje se s Pontským Pilatem, stává se římským cesarem, dostupuje slunce, stává se bohem, ale nikde nenalézá hledaného uspokojení, i — dopouští se sebevraždy (sic!). Taktéž *Snoilski*, *Wirsen* a *Bååth* vydali letos sbírky svých básní. — Krásná prosa. Tu předem uvádíme na „Wapensmedena“ od *V. Rydberga*, ač-li se novellou v pravém smyslu nazvati může. Autor líče

dobu reformační vykládá vlastně své názory o nejvznešenějších věcech. — Vysoký vládní úředník, jenž se podepisuje „*Horatio,*“ líčí ve svých dvou povídkách „En Man öfver Bord“ a „Genom Hoviflande“ jisté stránky duševního života švedského lidu za posledních dvou desítiletí tohoto století. O pracích *M. Roosové, W. H. Wickströma* a „Sigurda,“ jakož i „Selmy „Lagerlöfové“ referováno už. — Z menších povídek a črt jmenujeme *Tor Hedberga* „Nya Berättelser och Skizzer“; *E. Lundqvista* „Vid Aflonlampen“; *H. Vranéra* „Hägringar“; *A. Jäderina* „Brottsjöar“; *V. Lindhé* „Motvind.“ *N. P. Oedman* sebral některé črty ze studentského života a ze svých cest. — Rapidně pokračují *G. Ljunggrena* „Svenska Vitterhetens Häfder efter Gustaf III.'s Död.“ — Největší žijící státník švedský *L. De Geer* pracuje o vydání svých děl. — *L. Looström* dokončil své dílo „Den Svenska Konstakademien under första Aarhundradet af hennes Tilvaro 1735—1835.“ — Novellista a žurnalista *G. Nordensvan* pojednává živým způsobem o švedském umění a umělcích 19. stol. — Z dramatické produkce jmenujeme legendarní kus *A. Strindberga* „Himmelrikets Nycklar“; tři nebo čtyři komedie a drama *Tor Hedberga* „En Tockamp,“ toť vše. — Za to četněji zastoupena cestopisná literatura. *S. Hedin,* jenž doprovázel nedávno poselství krále Oscara k perskému šachovi, uveřejnil své dojmy z cesty té. *H. H. v. Schwerin,* jenž v Africe, na Congu hlavně, cestoval, vydal „Slafhandel och Slaveri in Africa“ a „Mohammedanism in Africa.“ *G. Retzius* popsal svůj pobyt v Egyptě a na Sicilii. (Ref. *Hugo Tigerschiöld.*) (O. p.)

A. Koudelka.

Literarní rozpravy v časopisech.

Fr. Bílý, Jan Amos Komenský (Č. Mat. mor. 2 n.). — *B. Čermák*, Prokop Chocholoušek (Kv. 7 n.). — *J. Harapat*, Reformační proudy v oboru vyučování jazykového (Bes. uč. 40 nn.). — *K. Kořínek*, Františka Stránecká (Č. Mat. mor. 1 n.). — *M. Zdziechowski*, Nové proudy idealistické ve Francii (Przegl. pol. 8). — *E. Bernheim*, Moderní názor a tragedie (Ggw. 21). — *Biltz*, Proč nemají Němci veselohry (Ggw. 23). — *W. Dilthey*, Tři doby v nové esthetice (Dtsche Rdsch. 22). — *Jarinelli*, Španělsko a literatura španělská ve světle německé kritiky a básnictví (Ztschr. für vergl. Lit.-Gesch. 2). — *Lauenstein*, Úkol realismu (Mag. 26). — *L. Lier*, Divadelní kritika (Kunstw. 23). — *P. Lorenz*, Nejmladší literarní Polska (Ggw. 33). — *G. Stickel*, Význam přísloví (Dtsche Rev. 8 n.). — O požitku z přírody (Kunstw. 24). — *Naville*, Krása organická (Rev. philos. 8).

Zprávy.

Dědictví Komenského se zove nakladatelské a literarní družstvo učitelské v Praze, jež hodlá jednak vydávati vychovatelské spisy svým nákladem a členům je dávati za cenu výrobní, jednak v občasných přednáškách rokovati o vychovatelských pomůckách. Členský příspěvek jednou pro vždy je 5 zl., u korporací 10 zl. Příspěvky se posílají p. Václ. Chabrovi, řed. měšť. školy v Praze 685—II. — Z návrhův o budoucích podnicích zasluhují čestně zmíněny býti: o nové chrestomathii, o spolkové ročence, o dějinách národního školství, o národním vychovatelství, o sborníku vědomostí pod red. K. Vorovky, a o vánočním seznamu vhodných spisů pro mládež.

Matice moravská má nyní 1262 členů.

Ceny literarní. Náprstkova cena přisouzena letos Jul. Zeyerovi za drama „Neklan.“ Dramata „Na rozcestí,“ „Spor,“ „Rozklad,“ „V žití proudech“ vyznamenána čestným uznáním. V porotě byl Fr. Kolár, K. Pippich, B. Čermák a B. Frida. Celkem zadáno 19 dramat.

Polsko. Bene nati, vesnická povídka *El. Orzeszkové*. (Krakov-Petrohrad 1891 s ill. P. Stachowicze, s předchozí studií P. Chmielowského o životě a činnosti E. O.) Životní otázka polská, poměr šlechty a chlopův, je předmětem povídky, jež nevyniká novotou ani duchaplností děje, ale jemnou kresbou. Selský syn, šlechtická dcera; on od rodičův odmítnut; hlásí se šlechtický ženich, jenž se před svatbou trochu prozradí, nevěsta uteče za prvým, jenž právě se žení za děvče šlechtické. Život v resignaci pod ochranou chudých bratra a sestry. — *Waler. Marrené* (Morzkowska) vydala v Krakově (1891) povídku January, kteryž název zároveň udává jméno hrdiny. Bezohledný ten sobec, nepoznavší prý dosud lásky, ničí mír rodiny Halských — a odvádí matku s dítkami (!) z Varšavy do Krakova, kde spolu žijí v kroužku literatův, aniž syn Helenin o pravém poměru své matky ví (!). Vedlejší tyto postavy jsou pěkně nakresleny, ale děj zosnován velmi pravděnepodobně. Únosce i unesená v rozhodné chvíli se ukolébávají odpornými theoriemi o příbuzenství duševním ..... Historický povídkář *Adam Krechowiecki* vylíčiv dříve strašné spousty, spáchané v polském státě pověstným liberum veto, sáhl v povídce *Szary Wilk* (Varš. 1892) dále nazpět do 14. století, aby ve vojvodě Maćko Borkovici podal postavu proti králi a vládě odbojnou, a to z příčin politických i milostných, celkem však více sobeckých než oprávněných. Vedlejší podobná osobnost Winc. ze Šamotul dochází smírného konce, ana zrady své lituje, kdežto Borkovic v odporu svém trvá a tak za své bere. Spisovatel použil dějinných událostí, jež poněkud pozměnil, a snažil se též vyplniti prázdnotu kolem hrdého ctižádostivce nárysy kulturně-historickými, ale ne s velkým zdarem, jelikož o té době je v té věci málo známo. — Abgar Sołtan vydal (v Krakově 1892) pět obrázků Z carskiej imperii, v nichž je základním motivem přátelský a nepřátelský styk mezi Poláky a Rusy. Je tu na př. Kola Rokitin, idealní příznivec Polsky a na konec policista a trapič lidu; končí sebevraždou, nemoha útrpnosti v sobě zcela potlačiti a pozbyv víry v Boha. „Ksiądz Jan“ zase připomíná ony apoštoly, kteří pevně doufají v návrat Rusů k původní církvi a proň pracují; umírá však s pouhou nadějí. V dalších povídkách (Jak wielu, Vacâr, Ruiny) potkáváme se předně s ruským talentem, utopeným ve „vodce,“ dále s polským vystěhovalcem, jenž touží po polských zvucích, a konečně s potomkem polské rodiny, který prodává majetek „moskalovi,“ když tu bouře velmi effektně rozmetá rodinnou hrobku. Polská kritika chválí u spis. znalost ruských poměrů, nechtějíc uznati, že se tu snad také trochu přepíná. — *M. Gawalewicz* vydal po druhé svou sbírku ženských obrázků (Żona, Varš. 1892) s pěknými illustracemi P. Stachiewicze. Jsou to většinou postavy bídy a utrpení, které většinou svůj osud odhodlaně nesou a mužům svým jsou těšitelkami (žena novináře, dělníka, paralytika atd.). „Inséparables,“ staruchy ani ve smrti nerozloučené, jsou známé figury; „Ofiara“ a „Tamta“ vyličují manželství, která se ukazují jako nerozlučná, onde obětavostí ženy, od muže zapuzované, zde neštěstím v nezákonném svazku. — We czworo

przez Esteję i Wlastę (Varš. 1892) jest dopisový roman dvou pracně sbližených párů, kteří však se málem zase skřižují; odtud smrt jedné hrdinky atd. — *Esteja* vydala též jiné dílo Fuga Bacha (Varš. 1892), sentimentalně po francouzsku provádí nápad, jak Bachova fuga těší opuštěnou, jak jí dodává mysli, jíti za jiného a jak jinou zase zachraňuje od nevěrnosti. Cosi hlubšího hleděla spis. provésti v tom, že nápadníky rozdělila ve dvě strany, vyžilé cizince a hodného Poláka, jemuž ke štěstí dopomáhá strýcova závěť, že Klementina nemůže dědit, půjde-li za cizince. — Robakiewicz (nowelle i obrazky) od Juliana Łętowského (Varš. 1892) je sbírka šesti obrázků, nazvaná dle jednoho z nich; plýtvá se tu trochu příliš kořalkou, ba „Idylla“ jest už hodně zolovská, ale jinak se případně vypisují veselé i chmurné příhody ze života studentského („Robak“; „Ja on i ona,“ kde děvče svým mozolným penízem vydržuje bezcitného pak studenta) a divadelního. Jinak jest nazírání spisovatelovo dosti povrchní.

Německo. V Berlíně vychází od června Russischer bibliographischer Anzeiger (2 mk. ročně), jenž uvádí novinky ruské, překlady z ruštiny do němčiny a naopak, a díla o Rusku.

— *K. Knortz,* Geschichte der nordamerikanischen Litteratur (Berlin 1891) podává stručné zprávy asi o půl tisíci spisovatelův. Dílo jest pilně pracováno, charakteristiky celkem případné, celkem ale je stanovisko spisovatelovo naprosto liberalistické a proto úsudek jeho někdy křivý. Proti obecnému souhlasu neuznává proto ani Longfellowa za prvého básníka amerického, nýbrž — barbarsky nevázaného Walt Whitmana. — *H. Dalton,* Die russische Kirche (Leipzig 1892) popisuje dějiny a nynější neutěšené poměry náboženství ruského, které zná z vlastní zkušenosti. — *Ola Hansson,* Der Materialismus in der Litteratur (Stuttg. 1892) dovozuje, kterak naturalismus činí lidský život pouze příkrasou, mechanismus pak hlavní věcí v umění. Tainova a Brandesova methoda vede k manii kulturohistorické, nikoli k umění. Básnictví je takto sbírkou příkladů pro fysiologii, ba pro jiné ještě, méně vědecké odbory. — *W. Weygand,* Essays: Voltaire, Rousseau, Taine u. Sainte-Beuve, Zur Psychologie der Décadence (Baudelaire u. Amiel) u. des 19. Jahrh. (München 1892.) lehkým, duchaplným slohem předkládá svoje rozbory a více méně vtipné nápady o jmenovaných mužích a směrech.

— T. ř. „Freie Volksbühnen,“ totiž vlastně jeviště socialních demokratů, se po Německu znenáhla šíří. V Hamburku prozatím se nepodařilo zříditi takové divadlo, poněvadž vůdcové tamějších socialistů se báli o příjmy ve prospěch strany.

Francie. Dne 2. října zemřel pověstný *Arnošt Renan.* Narodil se 27. února 1823 v Tréguieru v Bretagni. Sepsal mezi jiným „Dějiny počátků křesťanství,“ jež obsahuje sedm spisů, mezi nimi pověstný „Život Ježíšův.“ Kromě toho přeložil „Knihu Jobovu,“ „Píseň Písní“ a „Kazatele.“ Transkriboval „Semit. corpus inscriptionum.“ Dále uvádíme jeho „Historii národu israelského.“ Napsal také několik dramat a essayí o denních otázkách. Renan jest původcem tak zvaného hnutí „renanismu“ nebo skepticismu v literatuře francouzské. P. Bourget ve svých „Essais de Psychologie Contemp.“ rozeznává tři fase „renanismu,“ totiž: dilletantismus, aristokracii a religositu. Základ dilletantismu

tvoří nauka o legitimaci mnohých hledisk anebo jinými slovy: vědomí, že zjevy jsou příliš četné, aby nám dovolily utvořiti si o nich naprostý a výlučný soud aspoň nynějším naším apparatem intellektualním. Velmi pěkně vyjadřuje se protestant Th. Childe o tomto skepticismu Renanově. Dí': „Duch Arnošta Renana připadá nám jako ohromný polyp, který semotam bez určitého směru se potácí. Duch Renanův zří najednou deset, dvacet fasí, ale nejsa schopen potřebného úsilí, aby se rozhodl pro nejlepší z nich, klesá zpět v radosti podmořské hry světelné a reflektuje krásu věcí na jejich polychromových hranách, že mají prismatické a illusorní kouzlo mořských květin.“ Renan a stoupenci jeho, na př. J. Lemaître a A. France, spatřují největší slast v kolísavém a nerozhodném pochybování, ale duch vpravdě veliký a mužný nespokojí se s tím, nýbrž snaží se proniknouti na samé dno věci a zjevu. Aristokracii Renanovu spatřuje P. Bourget v jeho opovržení míněním obecným a v eleganci jeho slohu a resonování, a religositu v úctě (!) k náboženství, jehož dogmata opustil, a v jeho sympathiích k náboženským illusím (!), jež těšily lidstvo. Tam, kde nyní jest, zajisté mu zjevena pravda, o které tu pochyboval, že bychom se jí dobádati mohli. *A. Koudelka.*

— O posvátných dramatech, jichž r. 1892. vydáno několik, píše V. Delaporte v „Etudes relig.“ (6,323.): Od koho mohou býti psána? Od křesťanův. Od koho provozována? Od křesťanů. Před kým provozována? Před křesťany. Tři nezbytné podmínky. Ale na divadle, před spisovatelstvem a obecenstvem divadelním? Nikdy! Corneille nechtěl zkoušeti své síly na „l'adorable tragédie de la Passion“; Racine trudil se proto, že v Athalii předvedl bohodechého proroka. Nyní nejsou tak ostýchaví... Z uvedených dramat (La Passion par Haraucourt, Le Christ par Grandmougin, Jésus p. Jos. Fabre, La passion de Jésus Chansroux, La Légende de sainte Cécile p. Bouchor, La Dévotion à s. André od téhož, L'Enfant prodigue p. Hello) uznává kritik jen poslední a poněkud též Fabrovo za přiměřené. Podivno, podotýká: kostely zavírají a na divadlech vystupuje Kristus, Matka Boží atd., kříž hanobí se v kostele a vyskytuje se na jevišti, kde se oslavuje cizoložství. Věru podivno!

Anglie. Dne 6. října zemřel poeta laureatus *A. Tennyson.* Narodil se v Somersby, v hrabství Lincolnském dne 6. srpna 1809 z rev. G. Claytona Tennysona a Alžběty Fytcheové. Pokojné a nábožné ovzduší hluboce na něho působilo. Z něho čerpal onu velikost a onu šlechetnost moralní, kterou se všecky práce jeho vyznačují. Jasný a klidný život venkovský a náboženský cit, který ho obklíčoval v duši jeho rodičů, vnímavým učinily ducha jeho pro krásy přírodní a pro krásu víry, k nimž on přidružil krásu umění. V Cambridgi brzy pronikl jeho básnický duch. Básničkou „Timboctu“ dobyl při konkursu zlatou medailii. Rok na to vydal sbírku lyrických veršů, jimiž upoutal pozornost obecenstva, od kritiky však byl strhán. Týž osud stihl druhý svazek jeho básní, r. 1832. vydaný. Ale r. 1842., po desetileté přípravě, vyšly znova některé z oněch prvních básní, mezi jinými také: „Kastel locksleyský,“ „Ulysses,“ „Mluvící dub,“ „Sir Lancillotto a královna Ginevra,“ „Smrt Artušova a Lotofagové“; a A. Tennyson rázem zařaděn v čelo žijících básníků. R. 1847. vydal „Princeznu,“ idyllické epos, dílo eminentně hudební, v němž už probleskoval hluboký cit, který v plné síle vytryskl v básních

„In memoriam.“ Tato sbírka vyšla r. 1850.; vzpomínka na zemřelého přítele, A. H. Hallama, byla Tennysonovi tím, čím byl obraz Laury Petrarkovi; nadchla ho k celé řadě básní, v nichž se básník oddává rozmluvě s neviditelnou a drahou duší. Roku následujícího povolán Tennyson za nástupce Wordsworthova v čestném úřadě „korunovaného básníka,“ což nese ročně 100 liber šterlinkův a sud malvazu. V té vlastnosti složil Tennyson jistý počet „úředních“ básní, jako odu na smrt vévody Wallingtonského (1852), smuteční báseň na smrt prince Alberta (1862) a j. Z jiných prací Tennysonových známější jsou: „Maud a j. b.“ (1885), „Idylly královské“ (1858), „Enoch Arden“ (1864), „Sv. Graal“ (1869), „Vdova“ (1870), „Gareth a Lynetta“ (1872), „Ballady“ (1879), „Tiresas“ (1886), „Demeter“ (1890). Pokusil se také v dramatě s „Královnou Marií Tud.“ (1875), „Haroldem“ (1876) a „Pohárem“ (1881), ale s nehrubým úspěchem na jevišti, toliko „Maid Marian“ dodělala se rozhodného úspěchu v New-Yorku. Definovati poesii Tennysonovu několika řádky, bylo by zlomyslné. Pravíme jenom, že všeobecně chválena byla zevnější její stránka, t. j. kouzlo a hudebnost její formy a jazyka; jádro, substance různě posuzována, někteří mu chtěli upírati sílu a upřímnost myšlenky, vřelost a hloubku citu; ovšem nevynikají mnohé básně jeho silou vášně, živostí citu, mnohé postavy jeho básní jsou pěkné výtvory jeho fantasie, ohlasem jeho tepotu srdce, ale jisto jest, že rytířský středověk a heroický typ ženský nebyl nikdy s cudnější a jemnější dokonalostí podán jako u Tennysona. Na ostatek měl také smysl pro modernost, pro skutečnost, měl nadšení pro vše šlechetné a zájem na záhadách své doby, touhu po lepší a volnější budoucnosti. Vším tudíž právem dlužno ho postaviti vedle Byrona, Scotta, Moora, Keatse, Shelleyho, Wordswortha, Coleridgea, Browninga, Rossettiové. *A. Koudelka.*

Výstava humoristických a satirických časopisů, starších i novějších, má býti uspořádána v Milaně; podnikatel, komik Gaetano Sbodio, chtěl ji míti v Janově při výstavě Kolumbově, bylo však málo času, tedy ujal se věci Milan. M. j. budou též udíleny ceny znamenitým karrikaturám. Naše „Humoristické listy“ by snad také nějakou dostaly, na př. za ten — dlouhý Koburkův nos, který se jim tolik líbí, že jím čtenářstvo neustále týrají.

O zednářství vypracoval a Leonu XIII. předložil jistý arcibiskup dílo dogmaticko-historické, jež prý o celém tom zřízení podává konečné rozřešení. M. j. uvádí též úpadek templářů částečně a židovskou kabbalistiku docela ve spojení s ústavem zednářským. Nyní na podzim má dílo vyjíti.

Ignatius z Loyoly v literatuře má dle katalogu Rosenthalova (v Mnichově) velmi čestné místo. Neméně než 840 čísel obsahuje sbírka; 137 týká se děl a života jeho, 671 exercicií, 32 jich obsahuje obrazy.

O knihovnách podává lipský „Centralblatt“ (č. 7. a 8.) zajímavé zprávy, z nichž některé vyjímáme. R. 1857. mělo Německo 19 velkých knihoven se 4·3 miliony svazků, r. 1882. — 45 kn. s 11·3 mil.; Francie 1857 — 8 kn. s 1·8 mil., 1882 — 15 kn. s 4·5 mil.; Anglie 1857 — 6 kn. s 1·4 mil., 1882 — 12 kn. s 3·3 mil.; Spoj. státy se za tu dobu vyšinuly na 12 kn. s 2·3 mil.; Rakousko 1857 — 4 kn. s 0·8 mil., 1882 — 7 kn. s 1·7 mil. — Knihovna „British Museum“ stála r. 1890. 800.000 marek, Bibliothèque nationale 630.000, berlínská král. 410.000, vídeňská dvorní 140.000, mnichovská dvorní 150.000. Amerika a Německo nejvíce mají knihy rozptýleny po zemích, kdežto jinde se více méně hromadí ve velkých městech.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník IX. 1892. Číslo 12.

Jak se mají Erbenovy pověsti národní k podání lidovému.

Napsal *Lev Šolc.* (Č. d.)

Na konec poukazujeme ještě k těmto podobnostem »Lenory« s naším národním podáním. Ve slovenské pohádce bílý kůň přeskočiv s jezdci svými zeď hřbitovní, zmizí zpopod nich jako mlha; podobně Len. sl. 31.:

Hoch bäumte sich, wild schnob der Rapp'
Und sprühte Feuerfunken;
Und hui! war's unter ihr herab
Verschwunden und versunken.

I Lenora zaplatí svou příhodu smrtí, jako dívka v našem podání č. 1. (?), 2. a 3.

Přistupujíce k Erbenově básni povinni jsme srovnati ji především s Bürgerovou »Lenorou.« Z podobností vytkneme jen ty, které se nám zdají býti reminiscencemi Bürgerovy básně. Hned první verš: »Již jedenáctá odbila . . .« připomíná

Len. sl. 17.
Und horch! es brummt die Glocke noch,
die elf schon angeschlagen.

str. 25.
Vrať milého mi z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrať;
u něho život jarý květ —
bez něho však mě mrzí svět.

Srovnati lze s Len. sl. 11.:

Bei ihm, bei ihm ist Seligkeit,
Und ohne Wilhelm Hölle.
Lisch aus, mein Licht, auf ewig aus!
Stirb hin, stirb hin in Nacht und Graus!
Ohn' ihn mag ich auf Erden,
Mag dort nicht selig werden.

Slova, jimiž přivolaný nebožtík oslovuje svou milenku, a jak ona mu odpovídá (str. 25.):

„Spíš, má panenko, nebo bdíš?
Hoj, má panenko, tu jsem již!
Hoj, má panenko, co děláš?
a zdali pak mě ještě znáš?
aneb jiného v srdci máš?“
„Ach můj milý! ach pro nebe!
tu dobu myslím na tebe;

na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!“

podobají se Bürgerovým Len. sl. 14.:

„Holla! Holla! Thu' auf, mein Kind!
Schläfst, Liebchen, oder wachst du?
Wie bist noch gegen mich gesinnt?
Und weinest oder lachst du?“ —
„Ach, Wilhelm, du? . . . So spät bei Nacht? . . .
Geweinet hab' ich und gewacht;
Ach, grosses Leid erlitten!
Wo kommst du hergeritten?“

str. 26. „Ho, nech modlení — skoč a pojď,
skoč a pojď a mě doprovoď,“

srovn. Len. sl. 16.:

„Lass sausen durch den Hagedorn . . .
Komm, schürze, spring' und schwinge dich
Auf meinen Rappen hinter mich!“

str. 28. „Pověz, můj milý, řekni jen,
jak je tvůj domek upraven?
čistá světnička? veselá?
a zdali blízko kostela?“

srovn. Len. sl. 18.:

„Sag' an, wo ist dein Kämmerlein?
Wo? wie dein Hochzeitbettchen?“

Pohřební průvod duchů, jejž Bürger líčí, sl. 21.:

Was klang dort für Gesang und Klang?
Was flatterten die Raben? . . .
Horch Glockenklang! Horch Todtensang!
„Lasst uns den Leib begraben!“
Und näher zog ein Leichenzug,
Der Sarg und Todtenbahre trug.
Das Lied war zu vergleichen
Dem Unkenruf in Teichen.

Erben nápodobil volně bludičkovým přízrakem téhož druhu, str. 29.:

A po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěť v potoce
pohřební píseň skřehoce.

Dav duchů, jenž Viléma od pohřbu a od popraviště následuje a duchy hřbitova rozmnožen kolem Lenory křepčí, sl. 32.:

Nun tanzten wohl bei Mondenglanz,
Rundum herum im Kreise,
Die Geister einen Kettentanz
Und heulten diese Weise:
„Geduld! Geduld! wenn's Herz auch bricht!
Mit Gott im Himmel hadre nicht!
Des Leibes bist du ledig;
Gott sei der Seele gnädig!“

Erben nápodobil, str. 32.:

Hoj, jak se venku zmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk,
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:
„Tělu do hrobu přísluší;
běda, kdo's nedbal o duši!“

Tím jest počet Bürgerovských reminiscencí v Erbenově básni asi vyčerpán. Daleko závažnější jsou ty věci, v nichž Erben od svého vzoru se odchýlil, což, jak uvidíme, stalo se větším dílem tím, že se přidržel podání domácího, a tedy na vrub originalnosti »Svatebních košil« v naší literatuře připadá. K nejdůležitějším odchylkám počítáme tu, že u Erbena nebožtík přichází si pro milou a odvádí si ji pěšky, nikoli na koni, jako v »Lenoře,« v pohádce slovenské (č. 3.), v obou podáních německých (č. 4., 5.) a v písni srbské (č. 6.). V tom následoval Erben české pověsti (č. 1.) a druhého způsobu jejího, který spatřujeme v našem č. 2. Že u Erbena cesta pěšky se koná, vysvítá z těchto míst:

str. 25. A slyš! na zápsí kroků zvuk
str. 26. A on tu napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
str. 27. Zahoď je pryč, ať lehce jdeš,
jestli mi postačiti chceš.
str. 28. A on vždy napřed, skok a skok,
a ona za ním, co jí krok;
po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly,
a na hloží a křemení
zůstalo krve znamení.
str. 29. A on vždy napřed, skok a skok,
a jí za ním již slábne krok.
Ostřice dívku ubohou
břitvami řeže do nohou,
a to kapradí zelené
je krví její zbarvené.

Jest otázka, zdali tu Erben od svého vzoru »Lenory« i od podání lidového, z něhož sám (str. 152.) uvádí verše:

Můj kůň je rychlý jak střelná rána,
ujede s námi sto mil do rána —

s prospěchem se uchýlil, čili nic. Dle našeho úsudku stalo se to na škodu básně; z těchto důvodů: 1. Líče celou tu noční výpravu pěšky, Erben básni své původnosti nepřidal (ač na oko výčitky nápodobení ji vzdálil); neboť ve zlomku Erbenem uvedeném i ve slovenské pohádce (č. 3.) přijíždí nebožtík na bílém, zázračném koni, jenž na hřbitově v mlhu se rozplyne; a tímto znamenitým podáním, jehož Erben ve mnohých rysech se přidržel, původnost »Svatebních košil« v naší literatuře je s dostatek obhájena. — 2. Erben nemůže se dovolávati podání (č. 1. a 2.), kde nebožtík (po případě čert) pěšky dívku odvádí; neboť v obou těchto pověstech se mluví o obyčejné cestě ze vsi až na blízký hřbitov a k takové cestě ovšem nebylo třeba pomoci nadpřirozené. Jinak jest ve »Svatebních košilích.« Erben nespokojil se prostou cestou ze vsi na blízký hřbitov dle podání (č. 1. a 2.), nýbrž chtěl míti příšernou cestu noční dle »Lenory« a slovenské pohádky (č. 3.). Tu však, upustiv od jízdy a od koně přízrakového, Erben účinnosti básně nejen nevzmocnil, nýbrž obrazivost čtenářovu zbavil nejpůsobivějšího prostředku vzbuditi v duši illusi líčené cesty noční. Herder, jenž ve věcech lidové poesie jemného čichu byl, znamenitě charakterisoval

ducha této báchorky (ein Zaubermärchen) slovy: »Der Geliebte reitet mit der Geliebten in einer kalten mondhellen Winternacht.« V těchto slovech, po našem soudě, skrývá se sám význam této báje. Skutečně také slovenská pověst ostrými rysy vytýká tuto stránku noční jízdy, na př. »Vetor fučí, obločnice len tak plieskajú a ponad dom hviždí vetrisko.« »Zase len leteli cez hory, cez vody, cez skaly, až tak hvižďalo.« »Letia, letia ďalej a vetor vždy strmšie duje, až buky, duby láme.« »... a len lepšie chytila sa o neho, lebo leteli vysoko a víchor jich dobre neschytil.« Na studenou, zimní noc ukazují též slova: »Mesiac svieti... hviezdy sa jasajú,« aneb: »Hoj mesiačok svieti, | hviezdičky sa träsú.« Proto také Hanku »len tak mráz prechádzal,« »a ona sa triasla na celom tele ako osika.« Toho rysu také ochotně uchopil se Bürger (sl. 15. n.):

„Ach, Wilhelm, erst herein geschwind!
Den Hagedorn durchsaust der Wind.
Herein, in meinen Armen,
Herzliebster, zu erwarmen!“

Jak nám se zdá, hlavní ton naší pověsti a vlastní její nálada balladická tkví ve slovech:

Der Mond scheint hell,
Der Tod reit't schnell;
(var. Die Todten reiten schnelll . . ., č. 4. a 5.).
Měsíček svítí — mrtví z hrobu jdou . . . (č. 1.).
Mesiac svieti — smutno svieti,
Duša letí;
Hviezdy sa jasajú — smutno sa jasajú,
Už dušu volajú.
Hoj mesiačok svieti,
Hviezdičky sa träsú,
A mrtvý so živým
Na koni sa nesú.

Aneb:

Mesiačok svieti veselo,
Mrtvý nesie živô telo . . . (č. 3.).

Myslíme totiž, že pověst ta zakládá se na starém báječném názoru, že vzduch jest sídlem duší zemřelých, nepochovaných.[1]) Bohové vzduchu jsou bohy mrtvých. Mrtví u nás létají s Meluzinou (srv. u Němců »Wüthendes Heer« = Wuotan's Heer). V čase vánočním myslili si Slované vzduch naplněným mrtvými dušemi. »Větr ho zavjou,« říká Slovák, když někdo mrtvicí zemřel. Srv. řecké Ἅρπυιαι a pověru, ztratil-li se někdo beze stopy, že Harpyje ho uchvátily. Když se strhne vichřice, posud říká se u nás, že se někdo oběsil. — Z tohoto názoru o duších nebožtíků letících ve větru, spojeného s představou o studeném, mrtvém světle měsíčném, zejména za jasných nocí zimních, snadno mohla se zroditi myšlenka, že umrlec navštěvuje bytost živou, a odtud četné pověsti o morousích, upírech a vlkodlacích. — Z toho nikterak nenásleduje, že by každý morous nebo vlkodlak měl jezditi na koni — ale každý morous nekoná též takovou cestu jako Erbenův umrlec. Pro takový let, jak jej Erben líčí, že se skokem udělá 10,

[1]) Hanuš: „Bájeslovný kalendář slovanský,“ str. 25. n.

20 až 30 mil, fantasii lidové nestačí chůze pěší: tu nastává úkol Šemíků, tátošů, vozů tažených plachými koni za divokého hluku a práskání, nebo plášťů-samoletů po způsobu mefistofelsko-černokněžnickém. Verše:

A on vždy napřed, skok a skok,
a ona za ním, co jí krok;
po šípkoví a po skalí
ty bílé nohy šlapaly atd.

nezdají se nám býti přiměřenými představě divého, báječného letu, při němž slova krok, skok, šlapaly nepřipouštějí ani určitého ani aestheticky pěkného obrazu. Rovněž verš »Skočil do výšky sáhů pět« o mrtvém těle, byť o upíru, činí na nás divný jakýsi, smíme-li tak říci, barbarský dojem. Proti tomu rozhodně přednost dáváme Bürgerovu pekelnému oři, pod jehož letem »v pravo i v levo vše ubíhá v zad,« pod nímž mosty hřmí a jiskry srší, nebo bílému koni slovenské pohádky, jenž vzchytiv se do skoku »nehledí, či to vrch či dolina, jen letí jednostejně jako ve vichoře.«

Proti Bürgerově »Lenoře« i proti podání lidovému zcela samostatně počínal si básník v utváření povah obou jednajících osob. Co se týče Bürgerova Viléma slova (str. 30.):

Des Reiters Koller, Stück für Stück,
Fiel ab, wie mürber Zunder.
Zum Schädel, ohne Zopf und Schopf,
Zum nackten Schädel ward sein Kopf;
Sein Körper zum Gerippe,
Mit Stundenglas und Hippe,

zejména poslední verš, ponecháme-li slovům obvyklý význam, svědčí o tom, že přísерný jezdec noční jest Smrt sama, odkudž i to se vysvětluje, proč (sl. 22. n. a sl. 25. n.) zástupové strašidelných duchů, poslušni jsouce povelu jeho, za ním se ubírají. To shoduje se dobře se snahou Bürgerovou i odjinud známou účinek básní svých vzmocniti uvedením živlu demonického a bytostí nadpřirozených, jež co nejpůsobivěji se vypisují. V lidovém podání (č. 1. a 3.) vidíme umrlce, jenž násilím, proti řádu probuzen byv ze spánku hrobového, násilím hájí si toho, co se v moc jeho dostalo, při čemž (č. 1.) slušně umrlec pomáhá umrlci, zvláště pak (č. 3.) umrlec-černokněžník stejně pomáhá nebožtíkovi-milému, jako dívka pomocí báby čarodějnice a kouzel jejích milého ze hrobu si přivolala. Po mravní stránce tento noční host, pokud to není čert sám (č. 2.), zlým se nejeví v podání lidovém. Zcela jinak má se věc u Erbena. Aby bylo jasno, oč se jedná, nutno především na zřeteli míti, kdo jest ten nebožtík, jenž si v noci přichází pro svou dívku. Jest to morous, vlkodlak či upír. K označení více nebo méně určité bytosti, kterou si lid těmito slovy představuje, uvádíme vedle sebe tyto pověry:[1]) Vlkodlakem stává se umrlec, kterého vynesou na hřbitov hlavou napřed místo nohama. Umrlec takový vychází v noci z hrobu a toulá se po světě. — Ve vlkodlaka promění se po smrti člověk bezbožný. — Vampiry stávají se po

[1]) Hanuš Máchal: „Nákres slovanského bájesloví.“ Praha 1891, str. 181. nn.

smrti zloději, vrazi, vůbec lidé zlí, v jichž těla vchází nečistý duch. Srovn. pověru, že člověk pochovaný v rubáši, který není »spravedlivý,« nemá v hrobě pokoje. — Dle mínění Rusů Vampiři létají v oblacích, jezdí na koních po okolí... Po obecném domnění Vampiři vycházejí z hrobů za noci, zvláště o půlnoci. K životu je probouzí jasný svit měsíce. Jako jiné nadpřirozené bytosti zažene i Vampira kokrhání kohouta. Moc jeho jest lidem naprosto škodliva a zhoubna.

Na tento prvotný význam pověsti, lidové podání, zdá se, téměř zapomnělo; neboť po mravné stránce zlým nebožtík se nikde neoznačuje; vše zlé tkví jen ve přísernosti bytosti té, což nejvíce v oči bije v č. 2. Ani Bürgerův Vilém nejeví se mravně horším než obecný typ zdivočilého jezdce-vojáka. Tím ráznéji chytil se rysu toho Erben, a to zcela v duchu pověsti, ba možno říci, že tím on podání lidové ještě prohloubil a prvotnému významu značně přiblížil. U něho jest milenec umrlý člověk naskrze špatný — pravý upír; a špatnost ta postavena nám před oči z toho konce, v němž tkví kořen její: nebožtík jeví se bezbožným, jak patrno ze slov (str. 26.): »Ho, nech modlení — skoč a pojď...,« jimiž odpovídá dobré dívce, ana mu praví, že se právě za něj modlila. Rovněž káže cestou dívce zbožné zahoditi knížky modlicí (str. 27.), růženec z klokočí (str. 29.) a po matičce zlatý křížek (str. 30.), což pokaždé oba o veliký skok přiblíží k cíli — patrně neblahému. — S upírem takto pochopeným souvisí těsně povaha dívčina a všechna ostatní komposice naší ballady. Bürgerova Lenora jest dívka vášnivá, jež vidoucí se oklamanou v nejvřelejší tužbě své, jme se hrdlovati a právotiti s Bohem, odmítá od sebe další požívání života Bohem sobě půjčeného, ba i věčné spásy pyšně se zříká (sl. 11.):

Ohn' ihn mag ich auf Erden,
Mag dort nicht selig werden.

Ona odmítá modlitbu (sl. 6.), rouhá se svátostem (sl. 7.), pochybuje o milosrdenství Božím (sl. 9.) a oddá se zoufalství (sl. 12.):

So wüthete Verzweifelung
Ihr in Gehirn und Adern;
Sie fuhr mit Gottes Vorsehung
Vermessen fort zu hadern.

A přece má Lenora ještě matku na živě, která ji všemožně těší a i jinak právo má na vděčnost své dcery. Proti tomu dívka v Erbenově básni jest sirotkem opuštěným ode všech (str. 24.), jejíž jedinou nadějí byl milenec do světa odešlý. Za jeho navrácení prosí ona Marii Pannu v návalu bolesti slovy nerozvážnými, nevědouc sama, zač prosí (str. 25.):

vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrať;
u něho život jarý květ —
bez něho však mě mrzí svět.

V těchto slovech spočívá vina dívčina, jak později sama se přiznává (str. 34.):

Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!

Jistě velice zapomněla se dívka ta, těžko zhřešila, ale přece zbožnost neopustila ji nikdy, ba v nejkrajnějším nebezpečí stala se jedinou její záchranou. Ona nevsadila do hry spásu duše své jako Lenora (mag dort nicht selig werden), proto náprava byla možna. Lenora bez Viléma nechtěla žíti ani na věčnosti spasena býti; proto záhuba její jest nevyhnutelna. Dívka v Erbenově básni nevěděla, zač prosí; neuvedla jí matka na mysl, že se jí milý v cizině zkaziti a zpronevěřiti mohl; sama by se ho zřekla, kdyby věděla, jakým on jest (str. 31.):

Ó nech mne již! ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak,
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!

Jest tedy potrestání viny ideou Bürgerovy, vyvedení z bludu a náprava hříchu po vykonaném pokání přispěním milosti Boží ideou Erbenovy básně. Proto Erben neukončil své básně na místě tom, co Bürger, nýbrž přidržev se českého podání (č. 1. a č. 3.), líčí útěk dívky a pokus její zachrániti se v chaloupce. Erben měl jistě na mysli umrlčí komoru, jež obyčejně stává v rohu uvnitř ohrady hřbitovní. S tím ovšem nesouhlasí to, že dívka nepřeskočila zdi hřbitovní, nýbrž venku zůstala a od hřbitova pryč utíkala (snad k nějaké chaloupce blízké osady) jako v č. 1. a 3. — Že dívka na živě zůstala, jest důsledkem ideje, kterou Erben do básně vložil, a jak obyčejně v delších básních, také vyslovil (str. 34.). Z téže příčiny, myslíme, upustil od čárů, jimiž Hanka v č. 3. Jeníka přivolává; neboť samovolné rušení řádů přírodních přiměřeně se trestá jen smrtí, aniž smí na dále účastným býti společnosti lidské, kdo jednou svévolně nadzdvihl opony, za niž nahlédnouti zraku smrtelníka nedovoleno jest.

Touto cestou náš Erben dovedl báseň svou ovšem k jinému konci než Bürger svou Lenoru. Máme-li na mysli, jak Erbenova dívka odpovídá na hrozná, ironická slova zlého druha (str. 27.):

Což bych se bála? ty's se mnou
a oko boží nade mnou,

(ruka Páně str. 28., vůle Páně str. 30.) proti Bürgerovu »O weh! Lass ruh'n die Todten!« a kterak ve shodě s tím nastrojil všecken sklad své básně, dospějeme k úsudku, že náš básník, snad následkem přirozené krevné sympathie s Herderem, dovedl to, čeho on při Bürgerově básni těžce nesl a postrádal, totiž libější, ať tak díme, lidštější konec. Takového zakončení Herder důsledně očekával od toho, kdo by byl slyšel verše:

Und warum sollt mir's grauen?
Ist doch Feinslieb mit mir.

Kterému tonu, zda tonu Bürgerovy »Lenory« či Erbenových »Svatebních košil« přednost dáti sluší, nesnadno rozhodnouti. Zdá se nám to býti věcí vkusu. Germanské povaze, hledě zvláště k typu nordickému, vždy více hověti bude pochmurný, zarytý, nevlídný ton Lenory; kdežto měkčí mysl slovanská i v chodu ballady s radostí uvítá záblesk milosti Boží, jako světlo plašící temnotu, jako zdroj života rozlitý v oblast záhuby a zatracení.

Posudky.

Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. R. I. Třída III. Č. 3. „Počátky humanismu v Čechách.“ Vypsal *Jos. Truhlář*. V Praze 1892. Cena 40 kr.

Když pádem Hohenstaufů vybledla moc císařů německých v Italii docela, počala se celá Italie za svobody takové vyvíjeti svým způsobem. Každé větší město v horní Italii bylo státem, který nejprve byl republikou a pak většinou pod vládou jednotlivých samovládců. Státy tyto zbohatnuvše obchodem, jemuž válkami křížovými nové cesty na Východ otevřeny a nová zboží v oběh dána byla, snažily se s řevnivostí velikou všemožně města svá povznésti, slavnými učiniti. K tomu nejen skvělé stavby a podniky v přítomnosti měly dopomoci, nýbrž každé město chtělo míti i slavnou minulost, zvláště chtělo býti v nějakém spojení s některým hrdinou nebo slavným mužem antickým. Proto pátráno pilně po starých památkách a studovány spisy starých klassiků latinských. Tato záliba ve starých spisovatelích latinských, kterou zvláště samovládci chtějíce občany od politických záležitostí odvrátiti a nalézajíce ve spisech klassiků latinských jakés ospravedlnění své nadvlády, jak praví Holzwarth, všemožně podporovali, zavdala hlavní podnět k humanismu. Známost spisovatelů klassických nikdy sice ve středověku nevymizela a slova Truhlářova (str. 15.), že starořímská literatura jako nepřítel uznávaný církve byla dobře ukována k pulpitům bibliothek klášterních, jsou jen potud správná, že vzdělanost středověká vycházela a bydlila ponejvíce v klášteřích, ale citaty a zmínky z klassiků řeckých nalézáme nejen u sv. Bernarda, ale i u sv. Tomáše Akv. a jiných zástupců vzdělanosti středověké. Dante Alighieri cituje ve svých dílech nebo se zmiňuje o Ovidiovi, Horatiovi, Ciceronovi, Liviovi, Lucanovi, Homerovi i Platonovi. A Vergil, jak zřejmě praví (»Peklo« I.), jest jeho učitelem, jemu děkuje za svůj zdobný sloh. Aeneis byla Dantovi nejen prvním pramenem pro jeho »Božskou komedii,« ale vůbec jeho poetikou. Danta tedy sluší považovati za prvního velikého humanistu, který však krás autorů klassických použil k utvoření a ozdobení jazyka a poesie národní. Podobně ještě Petrarca pohlížel na počátku na spisovatele starořímské, teprve později stržen nadšeností vlasteneckou pro obnovu císařství římského, pokládal básně své v řeči národní

za vedlejší a věnoval se úplně básnění latinskému a tím se stal praotcem humanismu kosmopolitického, který se zvrhl později u velmi mnohých ve frasovité házení latinskými citaty a mythy pohanskými a v pouhé mluvení latinou ciceronianskou a psaní bez trvalé ceny. Proto zmizely též brzy ty massy básní a spisů těchto i Petrarcovy, pro něž vlastně na Kapitoliu korunován byl a slávu jeho světovou přece založily jen básně v řeči národní, v nichž použil okras a předností poesie staroklassické.

Poněvadž veškera korrespondence dvora císařského i kurie římské byla až dosud latinská, nalezli humanističtí milovníci mluvy ciceronianské nejlepších útulků v kancelářích dvorův italských a zvláště na dvoře papežském, který vždy dbal, aby jeho korrespondence vynikaly slohem i řečí. Jen touto zálibou a nutností, aby stolice papežská nezůstala za ostatními dvory, dá se omluviti, jak praví Pastor, že papežové povolávali a měli na dvoře svém lidi často nejen zhýralé, ale neznabožské jako Poggia a j.

Čechy ode dávna měly čilé spojení nejen s kurií římskou, ale i s Italií vůbec, neboť mnozí mužové toužící po vzdělání se tam odebírali. Když dům lucemburský zaujal trůn český a za Karla IV. i císařský, styky ty se ještě rozmnožily. Petrarca, humanista největší, byl v Praze a dopisoval si s císařem i s kanceláří jeho a vzbudil obdiv svým slohem a jazykem, a tím získal první přátely humanismu v Čechách. O těchto prvních obdivovatelích humanismu v Čechách s velikou znalostí a na základě pramenů nejlepších vypravuje Jos. Truhlář ve jmenovaném nahoře spise.

Spisovatel rozeznává při tom dvojí dobu v zavedení humanismu do Čech, totiž humanisty, které získal v Čechách Petrarca v kanceláři Karla IV., a druhá doba nastala, když do kanceláře Friedricha III. dostal se největší apoštol humanismu za Alpami, Eneáš Sylvius, pozdější papež Pius II.

Jak spis. doznává, byla to strana katolická, která k humanismu přilnula. Za Karla to byli jeho rádcové, arcibiskup Arnošt, biskup olomoucký, Očko z Vlašímě a nejučelivější kancléř Jan ze Středy, který si dosti dlouho s Petrarcou dopisoval. Když později z biskupství litomyšlského dosednul na biskupský stolec v Olomouci, přenesl humanismus na Moravu, kdež našel ochranu a podporu u markraběte Jošta. Více humanistů získal mezi Čechy Eneáš Sylvius, ze kterých nejvíce k němu přilnul rytíř Prokop Pflug z Rabšteina, který za císaře Sigmunda se dostal do kanceláře císařské a zůstal tam i po smrti jeho v rozličných hodnostech. Slavnějším tohoto byl ještě bratr jeho Jan z Rabšteina, prelat, od něhož je též zajímavý dialog o hádání středního věku s věkem novým, který spisovatel v přítomném spisku pěkně rozebírá.

Universita pražská zůstala docela netknutá humanismem, zvláště za ustavičných sporů náboženských; teprv M. Řehoř Pražský počal čísti Vergilia, proto až po dnes považován za arciotce humanismu v Čechách, ale jak pěknou svou rozpravou spis. dostatečně osvětlil, neprávem.

S velikým zájmem přečetli jsme rozpravu tuto, psanou slohem i řečí hodnou spisu vydaného akademií učenou, která svědectví podává, že Čechy i za nejbouřlivějších dob všímaly si nových zjevů ve vědách a umění a nezůstaly uzavřeny novým proudům, které ve 14. stol. z Italie vyprýštily.

Jen nemile se dotkne každého, že ani v takové rozpravě nezdržel se spisovatel jinak objektivní prodchnouti dílo své duchem známým ve spisování dějin u nás, jinak by nevystrkoval všude jen stín, kde i jasné světlo přístup má jako u Pia II., kterého protestant Burckhart nazývá »ehrenwerthesten aller Päpste des 15. Jahrhunderts,« a Gregorovius chválí jednoduchost způsobu jeho života. Nejnovější historické výzkumy Pastorovy osvětlují též jeho poměr k Jiřímu z Poděbrad a ukazují též, s jakou opravdovostí se staral o reformaci kleru a církve vůbec.

Že by slávou Vavřince Vally ozývala se tenkráte celá Italie, a že by úsudek Hilariův o něm byl nedouka hodný, jak praví spis. na str. 37., nepotvrzují nejnovější výzkumy o humanismu, které naopak posudek Hilariův v mnohém ohledu činí správným.

Přejeme si velmi, aby spisovatel k této vzácné rozpravě brzy přidal vylíčení celého hnutí humanistického v Čechách, které zajisté jako všude jinde způsobilo mnoho dobrého, ale ještě více zlého, jak pro život národní tak zvláště pro řeč a literatury národní, tehdy všude se probouzející. *J. Blokša.*

Reformace katolická, neboli Obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské. Sepsal *T. V. Bílek*. V Praze 1892. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský. Str. 336.

Obraz plný stínův a příliš rozmanitý, aby jevil se zachycen v nemnoha slovech. Odpovídá na otázky přečasto přetřásané, ale vždy neustálené a bolavé. Podává řadu věcí známých, ale i nových a zajímavých. Jak řeší některé, nejdůležitější otázky?

Ferdinand II. reformuje. Proč tak přísně? Rozdílnost v náboženství byla největší příčinou minulé vzpoury. Proto království České vstoupí v jednotu katolické církve, jiné netrpí (78). Od nepaměti bylo zemí katolickou a nekatolíci poznáni jsou jako odboje milovní (222). Nebude trpěn, kdo nesrovná se v náboženství s J. M. C. (72). »Cuius regio, illius religio.« Nešťastná formulka, jejíž kletba padá na hlavy těch, kdož ji vynašli. Císař se jí přidržuje a provádí důsledně. Jaké postranní vlivy naň působily? Pavel V. posílá císaři ročních 20.000 zl., jež Řehoř XV. zvyšuje na 20.000 skudů. Peníze není císaři přijati zadarmo. Obnoví v Čechách katolickou víru, kacířské Čechy přinutí i násilím, aby odstoupili svých bezbožností (7). Caraffa se zvláštní instrukcí přichází ke dvoru a zde bude živým výrazem tužeb apoštolské stolice ($^{12}/_{4}$ 1621—říjen 1628). Kardinal Ludovico Ludovisio napomíná císaře, aby pamětliv slibu v Maria-celli učiněného reformoval. Vyhlazením kacířstva v Čechách jediné vzdá Bohu povinné díky za velké, zázračné vítězství (6). Jak pohlíželi v těchto kruzích na nastávající

reformu, viděti ze slov Caraffových. »Cognitum fuit, solam vexationem Bohemis posse intellectum praebere eosque in bonam viam dirigere.« (Coment. pag. 102.)

K dílu přistupuje se zvolna, pomalu. Stav věci katolické byl smutný, neutěšený. U větším počtu jsou katolíci jen ve dvou místech: v Plzni a v Budějovicích. V Praze mezi 120.000 obyv. není jich více dvou tisíc. Národ má býti isolován všeho, co by mu připomínalo staré řády. Počíná se v Praze, tu a tam v městech královských a statcích vyšších stavů. R. 1624. rozšiřuje se reformace na celé království. Provádí se přísně: nestačí-li cesta mírná, nastupuje násilí. Předváděje nám krok za krokem reformaci v jejím průběhu mnohými podrobnostmi dokazuje tuto thesi. V tom, jako i výsledku jejím spočívá přední úkol knihy. Stopy reformace znamenají veliké ztráty. Na sta počítá se kněží, již odešli, 1731 měšťanů s rodinami (r. 1624.—1627.), přes 30.000 poddaných s rodinami (r. 1626.), 369 osob stavů vyšších s rodinami (r. 1627.). Počet tento nemůže býti leč přibližný.

Reformováno celkem s nemnohým zdarem. Příčiny byly různé. Světské duchovenstvo nestačilo ani počtem ani vzděláním. Život jeho byl často pohoršlivý (100). Bylo lakotné, ukrutné, nevzdělané (283 n.). Přesmutné doklady toho viz na str. 272. n. Až hrubé zločiny se jim přičítají. Sám venkovský vikář poměry nucen žádá konsistoř, aby při obracování lidu duchovenstvo a misionáři mírněji si počínali, zvláště pak aby upustili od ukrutností podobných, jimiž jenom větší nenávist a ošklivost náboženství katolického v lidu se zmáhala (274). Proto hlavní úkol reformy připadá jesuitům. Jsou nábožensky horlivi, život jejich mravný. Pracují svědomitě — všude téměř doprovázeni vojskem (38). Počali prostředky mírnými (106). Neslibují si mnoho. Na panství Slavatově jsou tak nenáviděni, že jich nikdo nepřijímá (na př. v Řečici). Jejich vlídnost, trpělivost, vytrvalost dovedla i tu získati. Dávají dětem veršovaný a ke zpěvu upravený katechismus. Půvab nápěvu má je získati (108). Rozhazují mezi lid množství knih, psaných obecným jazykem. Jsou to nejvíce překlady od P. Jakuba Colensa, oblíbeného českého kazatele († 1623). Lid má čísti tyto knihy, proto berou mu jeho nekatolické a veřejně pálí (110 a j.). Waldstein brzy odpírá chrániti jejich jednání. »Ostatně aby hejtman na všecko dobrý pozor měl a od jesuitů balamutiti se nenechal věda, jaké roztržky od nich právě tak způsobeny byly v zemi Rakouské pod Enží« (148). Ani ukrutnosti se nelekali (276). Lid vždy více jich nenávidí, snaha jejich často marna.

Překážkou reformace byly vpády saské, švedské a později pruské. Zdržovaly a často rušily celé dílo. Malou obětavost ukazují sami reformační komisaři, patronové far, vyšší duchovenstvo (140). Tuhý a překvapující jest odpor žen. Praedikanti vždy v zemi se skrývají nebo tajně sem docházejí.

Způsob reformace jest příčinou, že obrácení není upřímné. Sami jesuité přiznávají: »Pokrytci přijímají sice svátostí církevních, avšak činí tak proto, aby zhoštěni byli posádky vojenské. Nezbývá, než aby

se vojáci vrátili, jinak celé dílo a namahání naše na prázdno vyjde« (154). Mnozí přáli si raději nechati celé reformace než provádětí ji s takou škodou (155).

Podivuhodně malý jest výsledek v poměru s vynaloženým úsilím. R. 1650. všecka horní města v kraji loketském jsou nekatolická (103). Dle zpráv jesuitů po skončené válce r. 1649. nebyl ani třetí díl Čech skutečně katolickým a v lidu poddaném sotva každý pátý člověk. Řídký z obrácených byl tak dobrým katolíkem, aby neodpadl, mohl-li tak učiniti bez trestu (168).

Stav mnohých byl žalostný. K praedikantům nesměli, knihy jsou jim pobrány. Zůstaveni sami sobě propadají nevěře a tvoří sekty. Osvícenější duchovní (Jan Leopold Háj z Háje) uznávají nutnost svobody evangelického a helvetského vyznání (295). Chvíle ta se blíží a počíná Josefovým patentem (13. října 1781).

K podané kostře kniha plna podrobností. Spisovatel neuvádí nás v dobu předbělohorskou, ale hned v plný proud díla reformačního. Následuje pramenův uvádí skutky. Bohaté zprávy vybírá z pramenů bezprostředních. Mnoho zde najde přítel místních dějin, jednotlivých rodin. Mluvě o pálení knih mluví všeobecně. Jmenuje však knihy šířené jesuity mezi lid, jakož i tajně od exulantů do Čech donášené. Jmenuje jednotlivé měšťany, všech 369 pánů, připojuje ke každému z nich stručné poznámky. Ukazuje dílo reformační v jednotlivých městech, krajích, územích. Pokud mu prameny stačily, jest úplný a podrobný. Rozdělení usnadňuje přehled a lepší pochopení věci. Vítaným jest pečlivý ukazovatel.

A povšechný dojem? Leccos bolestně se nás dotýká. Snad i tu mnohé čeká svou konečnou míru, v podstatě však se věc nezmění. Svým obsahem a mnohými daty připouští jediný možný závěr: »Reformace byla velikým bojem síly proti vnesenému směru náboženskému.« To jest skutek. Jiným skutkem zase jsou okolnosti, jež jej vysvětlují. Nedávno měli jsme příležitost čísti dílo P. Josefa Svobody o témž předmětu. Odporučujeme jich srovnání. *J. Hodinář.*

J. Svoboda: **Z bojův o vykořenění lidské bídy.** V Praze 1892. Nakl. Dr. Fr. Bačkovský.

V novější době více než kdy jindy studuje se i u nás sociologie, vydávají se překlady děl socialních a všichni chtějí národu pomoci z bídy. Jest skutečně s podivem, jak mají dvě sobě odporující soustavy dojíti k stejnému cíli?... Pan spisovatel hodlal tímto dílkem pojednati o původu všech theorií socialních a revolucí, pak probírá kriticky a oceňuje některé soustavy socialních oprav ve Francii, na konec přidávaje i rozpravu o socialních poměrech anglických.

„Z historie lidské bídy“ dotvrzuje výroky slavných mužů krutost bídy ve Francii před velkou revolucí francouzskou, vzpomíná různých pokusův odstraniti tu bídu. Pak vyličuje činnost socialisty francouzského Bucheza, jemuž přičítá myšlenku associace, ač vlastně patří St. Simonovi. Socialní problem Buchezův, že dělníci v associaci mají míti vše své, prohlašuje za

podklad vší associační myšlenky. Vytýká však Buchezovi, že příliš stál na křesťanském stanovisku, ač toho nelze pozorovati. Všude Buchez chtěl míti svobodu, i v associaci. Associační jeho myšlenky chopili prý se kněží katoličtí, kteří pak ji snížili na úzkoprsé stanovisko almužnářů. V dalším pojednání o francouzském demokratickém absolutistovi L. Blancu spravedlivě dosti oceňuje jeho system, řka, že nejvýmluvnější kritikou jeho systemu byla v červnu 1848 vypuklá první socialní revoluce francouzská. U L. Blanca počíná opravu socialní stát. V průmyslu zřídí se associační spolky, v rolnictví pak agrarní associace. Tam dělí se výtěžek na tři části, tuto pak na čtyři. Pan autor nečetl ještě doplňku soustavy Blancovy o agrarní associaci, již napsal L. Blanc ve vyhnanství v Londýně. Ve stati o komuně či obci pařížské přirovnává komunu pařížskou z r. 1871. ke komuně z r. 1789.—1794. Obě komuny hájily práv obce pařížské, první ovšem se zvrhla v tyrannidu. Muže pak poslední revoluce francouzské z r. 1871. snaží se nám vylíčiti v jiném světle, než jak se na ně dosud pohlíželo. Ač to byli socialisté všeho odstínu, přece hledí ve vyšetřování s nimi zavedeném odkrýti jejich genia a velikost ducha. Příkladem války kurucké dává doklad k řešení otázky selské revolucí, bude tedy třeba i otázku dělnickou revolucemi řešiti. Pojednávaje krátce o dělnické otázce v Anglii poukazuje na blahodárné působení Owenovo a na samostatné se vybavování dělnictva z područí kapitalu.

Dílko jest dosti kriticky psáno, ale zda vhodno pro naše dělnictvo, jiná otázka. Tím dělnictvu pranic nepomůžeme, budeme-li chtíti mu jakýmisi násilnými a utopistickými theoriemi pomoci, a nenaučíme-li dělnictvo samostatnosti. »Co ve všech těch theoriích dobrého, to není nové, a co je nové, toť špatné,« dí biskup Ketteler, a myslím, že ani associace, jež tak velice tu se chválí, není nic nového, nýbrž již dávno v křesťanství že byla, ovšem v jiné formě než liberalní. *Fr. Ú.*

Pierre Loti: **Kniha o soucitu a smrti.** Přeložil *Dr. J. Guth.* V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 129.

I zvířata vzbuzují svým pohledem, jako v »Prašivé kočce« vidíme, soucit člověka, jemuž se zdá, že ve zraku zvířete vidí duši jeho, a proto raději hledí ukrátiti muka jeho. Podobně i vůl jsa veden na porážku cítí a pohledem naznačuje konec svého života. Ký div, že pohne i soucitným srdcem lidským! Či nespojí se někdy život některého zvířete úzce se životem člověka? Takové spojení a osudy jeho vyličují se v »Životě dvou koček,« jejichž strádání i blahobyt přirostl P. Lotimu k srdci. Kdyby to jiný napsal, řeklo by se u mnohého místa: staropanenská idiosynkrasie!

Následuje soucit k lidem. Ovšem není vždy a všude tak veliká bída, obyčejně bývá okolnostmi zmírněna. Tak děti, v nemocnici pen-bronské ošklivě zohavené, přece v člověku nevzbuzují ošklivého pocitu, nýbrž svou veselou tváří a vzezřením jsou svědectvím, že dovede léčení zmírniti krutost ran. Stařec čínský San-Toto má hluboký žal nad smrtí své převěrné ženušky, stařenky San-Kaka, jenž zvýšen byl tím, že chtěli mu pro nečistotu zabaviti i památky na ní, vozík, na němž ji vozíval. Avšak v neštěstí tom potěší ho stařena, jež se

uvolí očistiti jeho památku. Ve »Smrti tety Klary« dojemně jsou líčeny poslední okamžiky milé mu tety, při níž však smrt pozbyla docela své přísernosti a hrůzy. Tvář tety Klary po smrti jest krásná, jako z mramoru vytesána, a bílá barva andělská ukazuje k nebi.

»Výsměch bude mi snad poněkud trapným, dojde-li až k mému sluchu, poněvadž se bude vztahovati na věci a bytosti, které mi jsou posvátnými (!)... buďte tak laskavi a nečtěte mé knihy...« Proslavený spisovatel může tak mluviti, věda, že se čtenářstvo bude sháněti po drobtech k jeho životopisu a povahopisu. A mnohem více ceny dílo nemá.

Líčení je místy mistrné, často však zdlouhavě nudné. Překlad je pečlivý a celkem plynný, jenom ty francouzské nadsázky nejsou pěkně přeloženy.

Loti věnuje tu knihu matce své milé, »poněvadž víra křesťanská dovoluje jí čísti s myslí jasnou i věci nejsmutnější.« Z té víry se ostatně ozývá v knize pramálo, spíše naopak. *Fr. Ú.*

Kabinetní knihovna. Sv. 60. *J. Vrchlický:* „Nové barevné střepy.“ Črty a povídky (1887—1890). V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 195. Cena 60 kr.

Od »Povídek ironických a sentimentalních« i od dřívějších »Barevných střepů« jsou tyto »Nové barevné střepy« pokrokem k lepšímu. Pěkné zajímavé předměty, jemné zpracování, elegantní forma a jakýsi mravní cit, s nímž se může každý smířiti, dodává sbírce rozhodné ceny. Látku k jednotlivým povídkám podaly různé vzpomínky z Italie, styky z vlaků, známosti z kruhův uměleckých i jednoduché nápady a myšlenky, jako třebas v causerii »Triumf Aspasie« věta, »že »přirozená sláva ženy zaniká s jejím životem, sláva mužova trvá i po jeho smrti« — věta, jíž ani proti Sokratovi naše emancipované damy neuznají. Až na tento »Triumf Aspasie,« jenž jest úplně bez děje a obrázek »Hadí muž,« jehož obsahem je známý stesk, že lecjaký komediant má se líp a budí větší obdiv, než český spisovatel, — čtou se všecky obrázky velmi lahodně. Osnova děje vyvíjí se z charakteru, v povídkách »Orthoceras« a »Korunovační jablka« více z konkretní události.

V »Příměří« dva manželé s dítkami jedou na výlet na venek, ona nespokojená s tísnícími rodinnými poměry, zlobící se sobecky na muže i dítky; on trpělivý, rozumný, milující a doufající. Pohled na rakvičku a hrob malého dítěte přivede pojednou i ji k uvažování, obrácení a ocenění i toho štěstí, jehož se jí dostalo. Obrat tento přichází poněkud neočekávaně, a nebyl-li dřívější stav pouhou ženskou kapricí, sotva bude trvalý — bude to opravdové »příměří« jen. — V »Manželství a přátelství« líčen psychologicky zajímavý poměr dvou přátel, hrbatého, nehezkého, trudnomyslného, cynického a jak už bývá u lidí od světa se odlučujících, sobeckého malíře Celdy Nováčka a krásného, bohatého, uhlazeného inženýra Dubského. Zpráva, že Dubský se žení, pobouří Nováčka a nic není s to, aby ho smířilo

s přítelem a choti jeho, chtěltě přítele svého jen a jen pro sebe. Po čase teprve smrt dítěte Dubského, na jehož pohřeb se Nováček dostavil a pohled na smutek přítele i ušlechtilé nešťastné choti jeho, zastaralý odpor v něm zlomí.

Drobná črta »Hřích« vyličuje episodu z vlaku. Spis. pozoruje dvě děvčátka jedoucí ze školy z Prahy; jedna z nich vyhazuje pomeranče, jež se jí nelíbí, oknem, a druhá ji kárá, že je to hříšné. Ale první rozpustilá jí odsekne: »Ty přece nevěříš snad, že jest nějaký hřích, — dělat přece smím všecko, co chci, pokud smím a mohu. A to také budu dělat!« — »Jaká to utěšená moralka!« dodává spisovatel. »Jaká vyhlídka do budoucnosti! Dnes ještě trhá pomeranče, za pár let bude trhat srdce sentimentalních mladíkův a ještě za pár let existenci a blaho rodiny. A bude to dělat klidně, pokud bude moci — dělat se to smí, neboť na to není náhodou paragrafů.« To jsou slova vzácná a mile překvapující ve spisech p. Vrchlického, ne tak ta slova, ale ona vážnost a opravdovost, s níž pronesena. Rovněž moralisticky, ale už ne tak rozhodně, zakončuje spisovatel povídku »Orthoceras.« Chudý, pilný student, který myslí, že už musí, jsa po smrti rodičů bez pomoci, zanechati studií, najednou (nezručnou scenou) seznámí se s vdanou ženou, která ho svede a jako cenu hříchu poskytuje mu podporu po čas zbývajících studií. »Nevím, co tomu řekne světoběžná moralka?« ptá se vyprávěč, onen chudý student, nyní p. rada. Ten pohrdlivý titul »světoběžná« nepřísluší moralce, která takové jednání odsuzuje, a které zcela vážně použil p. spis. na konci črty »Hřích.« A podle které moralky vlastně odsuzuje se p. rada sám, když praví: »Jakýsi stín z mé mladosti přece na mně zbyl. Neměl jsem nikdy odvahy se oženiti; zda toto pokání, jež jsem si sám takto uložil, vyváží tu cenu, za kterou jsem si zachránil život a budoucnost, to ať rozhodnou moralisté.« Není to takže »světoběžná« moralka, podle níž p. rada se, zcela správně, odsuzuje a kaje? Nač tedy to kolísání? Či není ta mravní pointa míněna upřímně? — Scena svedení studenta je nad potřebu smyslně líčena. V té příčině ostatním pracím není co vytýkati.

Jemná črta jsou »Korunovací jablka.« Pan farář má krásnou, vzácnou jabloň s nádherným ovocem. Když se proslýchá, že v Praze bude zase jednou korunovace krále českého, poctivý vlastenec míní ten den oslaviti tím, co má nejdražšího, že pošle svých jablek na stůl královský. Zatím, jak s jemnou elegií končí spis., s korunovace sejde, a jabloň padne za oběť železnici, kterou kommisse vyměřila právě přes p. farářovu zahradu.

K italským vzpomínkám patří tři povídky: »Svatá illuse,« »Pepina« a »Kuchař Matioli.« Nejdelší a nejzajímavější z obrázků těch jest »Pepina,« v níž dovozuje se příkladem duševní záhada, že umělec třebas vynikající talentem i cvikem, není schopen pro jakýsi vnitřní odpor mimovolný a nepřemožitelný ke všemu obecenstvu žádného veřejného vystoupení. — »Kuchař Matioli« je starý broukal,

dobromyslný Hercules pod pantoflem. — Ve »Svaté illusi« líčen vrátný italského hraběte, jenž pobyv s panstvem v Čechách, zamiloval si zemi i řeč, tak že s dětinnou chtivostí nutí každého příchozího Čecha, aby s ním mluvil, ač sám mnoho česky nerozumí.

I z ohledu psychologického rozboru jsou povídky dosti přesné, i co do epické zajímavosti, zdařilé. Není tu dlouhých a nudných rozborů duše a stavů jejích ani úvah rozvleklých — vše plyne přirozeně, jasně, s uměleckou jednoduchostí, bez velkých nároků, s dovedností obratného prosaisty. *P. Šup.*

Soudící a souzení. Sepsal *Antonín Schulz.* (O.)

Obrázky »Mužebažka« a »Vdávalky« jednají trochu satiricky o vlastnosti žen, již titul jejich naznačuje. »Salaquarda« je charakteristický náčrtek muže dobráka, poctivce, ale poněkud směšně hrdého na svůj rod. »Slabý funkcionář« je rovněž dobrák, jenž jako zástupce státu, maje podávati obžaloby na jednotlivé přestupky, často nouzí a lítostí vinníků pohnut, nedostojí své povinnosti a po opětných domluvách tedy sesazen s úřadu. »Sama druhá« jest hříčkou slovní; soudce vyslýchá ženu svou jako svědkyni, při čemž mu ona sdělí sladké tajemství, že jest »sama druhá.« — »Ondřej Zabloudil« prohazuje v zimě zasněženou trať železniční s milencem své ženy. Pohádají se, Zabloudil žene se po svém soupeři, tu jede vlak, sněhová lopatka vlaku jej zasáhne a odhodí, čímž Zabloudil smrtelně pochroumán zemře. Čistá jeho manželka i milenec její jsou rádi.

Mravní moment těchto obrázků jest nezřetelný, nevyznačený; spojení jejich s heslem knihy je nahodilé, nejasné. Jsou tu ovšem osoby, jež jsou »souzeny,« jež »soudí,« osoby, jež snad i odsuzovány býti mohou, ale ne už docela nespravedlivě. Zdá se, že tu p. spis. zašel dále než evangelium, nevytýkaje vždy jen křivé posuzování, ale i odsuzování jak osob tak jejich skutků. Chybující osoby souditi ovšem nepřináleží nám lidem, kteří sami sedíme na lavici obžalovaných přede tváří Boží, jim vždy přece dlužni jsme lásku, soucit a ruku pomocnou, ale souditi jejich jednání jak dobré tak špatné jest přirozeným výkonem a povinností našeho mravního vědomí. Bylo tedy třeba výrazně rozlišovati!!

Bez oněch evangelických hesel by kniha ovšem neměla té zajímavé a zdánlivě hlubší etiketty, ale za to by nebylo třeba přikládati knize tak vysokého měřítka, jehož všude nesnesla.

Povídky samy o sobě jsou zajímavé zvláštním zpracováním předmětů jinak třebas dosti chudých a všedních. Spisovatel snažil se po výraznosti a lapidarnosti; postupuje úsečně v popisech, vytýká krátce jen výrazné momenty, vyvolává umělé effekty, kde by přirozené podání bylo slabým; miluje zvláště originelní nápady v přirovnáních, úsečná zakončení a pomáhá si tu třebas jen registrováním fakt, opisem soudního nálezu, akta nějakého, nebo dokonce svatebním ohlášením, jež tvoří poslední kapitolu obrázku »Lilita Venefica.« Tyto a podobné obraty slohové mají však nezřídka ráz podivnůstek.

S lapidarností slohu nesouhlasí také mnohdy ekonomicky špatně vedený, dojem seslabující postup a osnova vypravování.

Slohu přiměřeně chtěl spisovatel zaříditi též řeč a zabředl tu v nechutnost. Takové cizí, nezvyklé mluvní obraty a výrazy, jakých spisovatel užil, třebas byly správny, působí komicky — to jest už přebroušenost, pedanterie mluvy, nikoli výraznost a úsečnost. Mnohdy na celé stránce střídá se pravidelně zdvih a kles přízvuku v trochejích; inverse slovosledu, novotvary, zvláštní hledané výrazy, provincialismy a spíše snad subjektivní slovné libůstky a nápady jen jen se hemží, a to bez rozdílu, mluví-li spis. sám, nebo dává mluviti osobě ať z lidu ať z intelligence.

Kdesi byl p. spisovatel prohlášen realistou. To je však divný realismus. Snad podle volby látky, ale methodou nikoliv a na té vše záleží. Řeč neživá a nemluvená, úmyslné záhady psychologické i faktické, působivost pomocí stylu a nikoli realní pravdy, subjektivně náladové popisy přírody, ba spíše fantastické, pozorování jako toto (str. 63.): Ve velebě přírody ticho, jako v kostelíčku veském před pozdvihováním, kdy svíčková bába u svícníku již klímá a kluci nezbedové na stupních usnuli oltářních — a mnohé jiné drobnosti methodické málo svědčí o realismu. Několik slovních výpisků i s čísly a datem ze soudních protokolů realismu ještě nedělá.

Ať je ostatně p. spis., čím je, zanechá-li té podivné řeči a očistí svůj sloh od nepřirozených a nevýrazných přívěsků, může se dopracovati svéráznosti.

Na konec uvádím zbytečnou charakteristiku několika vedlejších pouze zmíněných osob v obrázku »Lilita Venefica«: »farář i lékárník staří byli balbousové, oba učitelé škarohlídi, kaplan ochmelka, — soudce hrdopych«; — nesuďte a nebudete souzeni, nepotupujte a nebudete potupeni, napsal si p. spis. na počátku knihy a uprostřed sám na to zapomněl. Jedním slovem se povaha individualní nevystihne, a kdo tak charakterisuje, ten svým osobám křivdí a tupí je. Vůbec z honby po ráznosti a úsečnosti výrazu p. spis. často se stal nehorázným, ať nedím urážlivým.

Ostatně první jeho sbírku tuto, nevinnou v motivech a pozoruhodnou v provedení jich odporučujeme. *P. Šup.*

J. Vrchlický: **Trojí políbení.** Dramatická báseň o 1 dějství. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. Str. 36. Cena 20 kr.

Tři sokové, Lumír, Přemysl, Bivoj ucházeli se o ruku Libušinu — Krok ji dal Přemyslovi. Lumíra proto netěší ni příroda, ni varyto, Bivoj roztrpčen chce odejíti s Vyšehradu. Tu je Libuše vyzývá na usmířenou:

> Aby bohatýři, všem nám stejně milí,
> teď každý jedno přání vyslovili.

Oba po ní žádají polibku. Když se tomu Přemysl vzpouzí, rekové odcházejí, ostatní jdou s hudbou ke svatebnímu veselí, jen Libuše s Přemyslem ostává. Sentimentalně rozplývají se o hvězdách, o květech

a zvucích, až si vtisknou první políbení. Pak přichází Lumír, naříkaje, že ztratil písně. Když usne, přistoupí Libuše a druhým políbením vrátí mu zpěv (!). Zatím Bivoj poděsil při hodovních hrách lechy, »vše poráží, jak zubr mlátí hlavou.« Když se rozvzteklen přižene na jeviště, odzbrojuje ho Libuše třetím polibkem. Lid i hody zachráněny. Libuše:

Jen přízeň vlídná divé živly krotí —
a polibky mé? Rci, zda ubylo ti,
ty sladký žárlivče? (Líbá Přemysla v ústa.)

A Přemysl nemá odpovědi než:

Má moudrá paní!

Nevíme vskutku, máme-li před sebou nějakou rytířskou hru, nebo nějakou »Schäferei« z minulého století nebo moderní persiflaži à la »Orpheus v podsvětí.« Ale našich patriarchů si v těchto pimprlových figurkách rozhodně představiti neumíme! — Sdružené rýmy často nezadají »Knittelversům.«

Vrchlický píše v »Hlasu národa,« že nevida úspěchu svých dramat vzdá se navždy dramatické spisby. Po »Trojím políbení« mu to věříme. *D. L.*

Divoké ovoce. Nevázané řeči ve vázané řeči od *H. Menharda Litoměřického.* V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. Str. 166. Cena 60 kr.

Úhledná knížka s barevnou obálkou; na ní fešácká podobizna Menhardova. Zda zevnějšku odpovídá obsah? Jest tu »divoké« ovoce trojího druhu:

I. »Divoké kaštany« obsahují řadu epigramů na souvěké naše literaty. Zásady jsou zdravé, úsudek obyčejně případný, vtip nevšude původní, tu hlubší, tu plytčí, satira zde mírnější, onde břitčí. Význačná pro naše poměry jest »Rada mladému básníku«:

Chceš-li, příteli, se slavným stát,
nestačí jen dobré povídky a verše psát, —
musíš také dobrou hubu míti,
redaktorům hodně lichotiti,
s milostpány kritiky pak na bratrství píti,
s kamarády literaty hospody též vytloukat —
pak jen z tebe bude slavný literat!

II. »Trnky a trny« s humorem odhalují slabé stránky povahy ženské.

V oddíle III., »Šípky« nazvaném, setkáváme se mimo tony rozmarné i s elegickými a nadšenými. Ale to jen mimochodem.

Menhard je povahou humorista a satirik. Romantické ironii, jak se jeví ve zdařilých básničkách »Růže« a »Wertherovo utrpení,« naučil se od Heineho. Myslím totiž překvapující zakončení, dle tonu básně neočekávané. Vděčnosti našeho národa řízně se dotýká satirka »Různé osudy«:

Tak mnohý pérem, štětcem, dlátem
překrásná díla vytvoří —
národem neznán, neoceněn
v ústraní bídně živoří...

A jiný jest jen miliontým
ve turnyketu výstavy —
koupil si lístek: vděčný národ
jej za to skvěle oslaví!

Jak viděti, není Menhardův verš královským pláštěm vzletných myšlenek — je to jen rolničková čepice jeho vtipů. Při té na nějakém falešném tonu nesejde. Celá sbírečka by mohla býti duchaplnější, kdyby autor — jak sám si v epigramu praví — měl více času a snad i nadání. *D. L.*

Vzdělavací bibliotheka. „Hostem u básníkův.“ Anthologie z básníků provençalských, francouzských, italských, německých a anglických. Překladem *Jarosl. Vrchlického.* V Praze 1891. Nákladem vydavatelstva „Časopisu českého studentstva.“ Str. 309. Cena 1 zl. 20 kr.

»V knize není soustavy, jsou to volné návštěvy u cizích básníků, jichž jazyk a díla byla mi přístupna. Byl jsem pouhým hostem a host má právo si vybírati, co jim hne, co jej samo k tlumočení nutí,« praví p. překl. v úvodě ku knize své. Těmi slovy všecko to, co by se komu ve sbírce nelíbilo, bere na zodpovědnost svého vkusu. Jedná se tedy, všeobecně vzato, o to, má-li překladatel právo takovým subjektivním způsobem cizí literaturu domácímu čtenářstvu předváděti? Je-li jeho vkus normalní a vytříbený, proč ne, pak zajisté vybírá kriticky, — jak pak ale, je-li jednostranným, anebo neřídí se překladatel vlastně pravým esthetickým vkusem, nýbrž citovou náladou té které chvilky, která jest pak velmi nespolehlivým soudcem čteného? — Při překládání myslím správný může býti jen dvojí ohled: aby se převedla do literatury díla skutečně cenná a (aby zůstala při tom v právu i tak zvaná literatura denní, jejímiž vodítky jsou: časovost, novost, modernost) někdy i relativně cenná — účel tedy humanně paedagogický literatury vůbec; anebo, aby se předvedly domácímu čtenářstvu rázovité proudy kulturní, jak se vyvinují, vyhraňují a vlévají v život u cizího národa — účel literarně historický. Ale překládati dle svého subjektivního vkusu, v kolika případech ze sta nedopustí se tu pak překladatel bezpráví jak na čtenářstvu a literatuře domácí, tak na spisovatelstvu a literatuře původní! A jak často se takto překládá, třebas by se překladatel k tomu ani nepřiznal, zvláště tehdy nastoupí-li místo vkusu jiné docela všední materielní ohledy.

Leč přítomná kniha přes skromné tvrzení úvodu zlým příkladem tohoto směru není. Mírně ideální vkus a široký zájem p. Vrchlického, jeho pochopení pro individualitu básníkovu pojistily výběru tomuto, když ne vždy cenu naprostou, aspoň význam literarně historický.

Cítíte při čtení jak individuelní tak povšechný ráz dosti zřetelně, přecházejíce od veselé nálady a svěžího mladistvého vzletu provençalů (Aubanel, Mistral) k rozervanosti, nervositě, skepsi, blasfemii a filosofické melancholii poetů francouzských (Cazalis, Leconte de Lisle, Prudhomme), odtud k nepůvodnosti, zředěným proudům francouzské literatury u básníkův italských (de Amicis, Fogazzaro, Rondani), k jasnému klidu, ideální filosofii a jemnému citu Němcův a jim blízkému Amerikánu Longfellowu s jeho humanní praktickou filosofií a moudrostí otcovskou, dále k rozervanému, stále exaltovanému

Shelleymu a konečně skončíte Swinburnem, který tu příliš slabě a bledě zastoupen. Patnáct jmen básníků více méně světových, na půl druhého sta čísel, z nichž polovice je prostřední hodnoty, některá zcela efemerní; závadností nahledalo by se ne pořídku, jak už u básníků moderním duchem prodchnutých ani jinak očekávati se nedá, hrubě urážlivých čísel však není, leč snad naivní Fogazzarovo »Ve Vatikaně« a smutně zoufalý Cazalisův »Vzdor.« Sbírka je tedy celkem dosti krotkou, v jednotlivostech druhdy velmi sympathickou. Překlad je plynný, zaokrouhlený až na některá těžkopádná místa a dusivou tíži básnické dikce v Shelleyho »Adonisu.« *P. Šup.*

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** Díl XII. a XIII. „Z různých dob.“ Povídky a obrázky. Část II. a III. Seš. 114.—134. V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 359 a 302. Seš. o 32 str. po 15 kr.

Pod záhlavím: »Z různých dob« sebral Jirásek drobné povídky a náčrtky velmi pestrého obsahu; jsou tu historické obrázky, jsou tu novellky z maloměstského života, skizzy ze života venkovského i charakteristické kresby, sebrány bez určité vůdčí myšlenky. Jediným účelem těchto dvou dílů jest — čtenáře pobaviti ušlechtilým způsobem.

Na prvním místě v 13. dílu nalezneme povídku »Z malých cest,« v níž autor obratně s dějem ze života současného spojil vypravování o dobách minulých, vloživ je v ústa jedné z jednajících osob. Charakteristika 18. století, kdy někteří čeští páni z Paříže přiváželi si milostnice na své zámky, stavěli pro ně pavillonky a bili se pro lehkomyslná stvoření tato, je dosti případná, dějinný kolorit správný. Výborná je postava bezděčného národního »gardisty« z r. 1848. Opět ze století osmnáctého vybral si autor látku k idylle »V pekle.« Nejzajímavější je charakteristika tří vojínů, kteří za válek rakousko-pruských na nějaký čas dostali se do mlýna, zvaného »Peklo,« kdež jeden z nich, desátník, kořil se mladé sličné vdově, paní mlýna, druhý pak, nováček Pelíšek, chodí na zálety k sestře její Lidce, která však dá přednost poctivému stárkovi. Z počátku tohoto století, z dob válek napoleonských čerpal Jirásek látku k dojemné povídce »Krajanka,« jíž rozumí francouzskou vychovatelku v Čechách na zámku L...ském, kdež ošetřovala raněného muže svého a smířila se s ním. Črta »Host« je věnována kresbě bratra Poláka z roku 1866., kdy Slovan bojoval proti Slovanovi. V době bojů sirotčího vojska s německými křižovníky odehrává se děj »Tčevské hranice.« Námět náčrtku »O lovu,« kde se líčí tuze »hodný a dobrý« evangelík a zlý desátník katolík, je založen na pomstě oklamaného muže, jenž zabil svůdce a ženu utopil, sám pak se minul s rozumem.

V dílu 13. máme zajímavé postavy »Petra Kmínka,« Emanuele Kmínka a jeho sestřenice Frony, jenž jest u tohoto hospodyní a znesváří Emanuele s Petrem, jež se zaujal postrkem poslaného chlapce Františka, syna bratrance Fronina, Tomana. Závistivá a egoistická hospodyně touží po dědictví Emanuelově i hledí

oba bratrance pro nenáviděného hocha rozkmotřiti; podaří se jí to, ale jen na čas. Před smrtí Emanuelovou se bratranci smířili, a Eman udělal dědicem svým Františka k veliké zlosti zlomyslné Frony. V náčrtkách, jež Jirásek sebral pod společným názvem »Z hor« (některé z nich byly dříve vydány ve sbírce »Na horách«), předvádí několik postav z venkovského života; zajímava je zvláště črta »Divý rod,« který ku vzájemné nenávisti, nepřátelství přivedla pověstná česká neústupnost, tvrdošíjnost, »paličatost.« Jiná řada náčrtkův a obrázků historických sebrána pod společným záhlavím »Z vojen.«

Celkem črty ty ničeho sice nepřidají k literarní slávě p. Jiráskově, ale čtou se pěkně. *A. Vrzal.*

Kniha novell. Napsal *J. M. Hovorka.* V Praze 1892. Nákl. „Libuše," matice zábavy a vědění. Str. 171.

V této knize jsou tři povídky: 1. „Na šikmé ploše." 2. „U pěti peněz." 3. „Krajem chudých."

První vypisuje, jak professor Jan Troníček trpící horečkou spolkového výborovství a působení, jenž venkovské zákoutí zaměnil za širší pole působnosti ve stověžaté Praze, a zanedbávaje svou prostou a věrně oddanou manželku, sháněl se po přízni krásné paní Rammlerové, předsedkyně dobročinného spolku, nástrahou soka svého, domácího lékaře oné damy, potrestán a k rozumu přiveden byl.

Druhá vypravuje příběh z oné doby v první polovici našeho století, kdy čeští hudebníci potulnými cestami svými za hranicemi šířili chudičkou slávu českého umění. Houslista Malý, bývalý učitelský mládenec, jenž na vojně marně hledal štěstí, vypravil se s Myslivečkovým sborem do Italie, zanechav doma svou mladou ženu, dceru mlynářovu ze Statenic. Malý v italských městech vzbuzoval obecnou pozornost svou hrou českých písní a sklízel hojně vavřínův a zlata. Ale nerozumem svým připravil se o vše a byl od žárlivých Vlachů zavezen přes hranice domů. Odtud upadl v těžkomyslnost a bídu. Hodná žena jeho, jíž bratr svěřil synka svého na vychování, živí se bídně a s těží uniká nástrahám svého domácího pána „u pěti peněz." Když svěřenec stal se doktorem, zajel s pěstounkou do Vídně a tam našli pana Mallini v Pratru hudoucího pod stromem české písně.

Třetí vzata ze života prostého lidu karlínského při vltavském rameni u Rohanského ostrova. Vysloužilec Krš slouží u žida, obchodníka Kleinberga, jenž si časem zavedl veliký obchod obilím a u Vltavy vystavěl veliká skladiště, z nichž tuláci a pobudové k tomu najatí pod dozorem Kršovým makládali obilí na lodi. Krš, jenž svou ženu dobrou při stavbě skladišť umořiti nechal, obemkne nyní veškerou láskou jedinou dceru, jež dospěvši poctivě se živí praním prádla. Nezkušená dívka upadne do léček vojáka, pomaďarštělého Slováka, a skoná v porodnici, zapuzená od otce. Cizí lidé vychovají dítě, a když po letech starý Krš obměkčiv se, u soudu dítěte marně sobě vyžaduje, opuštěný a zoufalý stařec utopí se ve Vltavě.

Pan J. M. Hovorka umí dobře vypravovati, a »Kniha novell« není jeho prvním dílem. Postavy povídek svých kreslí živě a věrně,

obratně a s prospěchem klade líčení a popisy, děj vypravování svého obírá si s rozvahou a ne bez jakési rozumné tendence poučné a mravné, která uměleckému dílu pevné podstaty a vzhledem ke světu aspoň něco praktické váhy dodává. Cui bono? tážeme se konečně i v umění, nepřestávajíce na pouhé zábavě nebo na hesle »l'art pour l'art,« jako při každém úkonu lidském, by to i jen hra byla. Mají i hry účel svůj, svou prospěšnou praktickou stránku, od zábavy nerozlučnou. Tak i spisovatel těchto povídek ukazuje nám své obrázky za pevným úmyslem, se svého hlediska. A to má cenu svou i při těch pracích, jež se stanoviska techniky umělecké jsou menší hodnoty. Tak jest při povídce první a druhé. Povídka »Na šikmé ploše« ani charaktery postav ani dějem ani výjevy jednotlivými nevyniká nad úroveň nejobyčejnějších jednoaktových komedií a drobných kratochvílí divadelních a mohla by se odbýti názvem pouhého »pokusu novellistického.« Není tu pranic nového, neobyčejného. A přece drobnůstka ta má cenu svou přese všecku »divadelní« ošumělost. Jestiť v ní dobrý kus pravdy. Jsouť takoví prof. Troníčkové, pí. Rammlerové, i takoví domácí lékaři i takové spolky dobročinné s trapnými úkony křesťanské lásky k bližnímu, jsouť i manželky mající podobný osud jako pí. Anežka. — Povídce »U pěti peněz« nejvíce na ujmu jest romantické, Tylovské pozadí s českými potulnými umělci v Italii, především s Malým-Slavíkem, jeho dobrodružstvím ve Florencii, s najatými loupežníky a s nenadálým shledáním ve vídeňském Pratru. Všecko to jsou divadelní všednosti. I ten záletný správce Schönecker, domácí pán »u pěti peněz,« se svými úklady strojenými poctivosti ženské, jest figura zhusta se vyskytující jak ve skutečnosti, tak v povídkách. Jediné, co námi hne, jest Ančička, dobračka, jež nemajíc dosti vlastní bídy a vlastního zármutku, nechá si od své lakomé a bezohledné švakrové uvaliti na bedra novou starost, bratrova syna Josífka, jehož vytrvale a se svrchovaným sebezapřením dochová do plného vzrůstu, na doktora. Jest to týž vrozený pud mateřské lásky a pěstounských povinností, jaký nás tak dojímá, když vidíme kvočnu vychovávající podložená sobě kachňátka, nebo strnady a čížky krmící podstrčené sobě mládě zezhulčí. K nejpěknějším stránkám této povídky počítáme líčení Statenského mlýna a jeho okolí.

»Krajem chudých« jest ze všech těchto prací nejvážnější, naskrze pravdivá a touto pravdivostí dojímající. Starý Krš, jeho žena, jeho dcera, pravý to ženský typ rodu Evina, i svůdce její Slovák-Maďaron, i ta luza nosičů — pytláci jim říkají někde, že pytle nosí — všecky ty postavy jsou přímo ze života vzaty a kresleny věrně a plasticky. Na některých místech čtenář mní viděti před sebou aquarelly ze života vltavského nábřeží. Nemáme sice posud vyrobenou národní ctnost »české věrnosti« — u našich sousedů spíše jakási »punica fides« o nás jest pořekadlem — ale ten starý Krš se svou tvrdou, neustupnou palicí, věrný služebník svého pána, žida, v jehož práci umoří vlastní ženu, jest zjevem výhradně českým, částečně ryze — slovanským; onť jest, jenž Čecha, Charvata i ruského mužíka činí

výborným vojákem, nástrojem úplně oddaným do ruky a vůle velitelovy, i v okolnostech, kde by Maďar zateremtetiv a Polák zapšakreviv dávno břízou dal o zem. I ten konec osudný, když si Krš na každou nohu kámen uváže a v tiché noci při měsíčku ze zádi lodní skočí do Vltavy, této staré vojně dobře sluší.

I mluvy jest autor celkem pečlivě dbalý. Semotam jen dalo by se něco opraviti: str. 32. sbalí pěsti (die Fäuste ballen) m. zatne pěsti; str. 37. k čemuž nasvědčovaly m. čemuž, *k* přebytečné; str. 38. dolů *vs*tupoval m. stoupal nebo sestupoval; str. 76. Jednoho večera, *ve* kterém m. kdy(ž). Nepěkně čte se výraz poroučela se o smutném konci Kršové (str. 128.): „Uleknut uskočil a v několika okamžicích poroučela se Kršová z tohoto roztomilého světa na onen druhý — neznámý.“ Čpí to — bez urážky — trochu cynismem. I na jiných místech byl by autor s prospěchem si podvázal žílu žertovnou — neboť žert na místě vážném velmi snadno zaskakuje ve frivolnost a v to, co právě řečeno bylo.

Místo nadpisu „Kniha novell,“ který by slušel objemnější sbírce básníka i jinak činného, postačilo by úplně Hálkovo „Tři povídky.“ *Lev Šolc.*

Leo Barracand: **Vikomtessa**. „Sborník illustrovaných romanů“, svazek 6. Autorisovaný překlad. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček.

Ačkoli dnes přemnozí počítají šlechtu mezi staré haraburdí a útrpně jí popřávají jakési živoření uprostřed řádů novověkých, přece spisovatel svrchu jmenovaného romanu snaží se dokazovati, že šlechta nejen nezaniká, ale stále se obnovuje přibíráním nových členů z řad občanských, kterými jako nová síla se vlévá do rodin již téměř vymírajících. Mnohých předností a vynikajících vlastností nemůže šlechtě ani nejzarytější demokrat upříti a právě takové vlastnosti vábí tak mnohé, že náležeti ku šlechtě, jest jim přáním nejvroucnějším.

Takového obdivovatele šlechtictví předvádí nám spisovatel v Gilbertu Maujeanovi. Matka Gilbertova již v mládí snila o titulech šlechtických a byť se jí i mladé sny nevyplnily, přece vždy ráda mluvila o slavných a vznešených rodinách. Zvláště synu svému s neobyčejnou vytrvalostí vykládala přednosti toho neb onoho rodu a pečlivě toho dbala, aby syn dal si ve všem na sobě záležeti. Tak v něm ponenáhlu probouzela a pěstovala touhu po titulu šlechtickém, obestřeném tolikerým půvabem matčiných vypravování. Tato touha rostla, když seznámil se s hrabětem Pierrem de Cobrol a s ním navštěvoval markýzu de la Fonfreyde. Tak poznal také Blanche de la Fonfreyde zaslíbenou nevěstu Pierrovou. První spatření sličného děvčátka vzbudilo v srdci Gilberta, ač byl hochem, náklonnost, které zůstal věren celý život svůj. Přibýváním let rostla náklonnost, ale také mnohá bolest duševní, neboť poznával, že marná jest jeho naděje. Tato naděje zdála se býti naprosto zmařenou sňatkem Pierra s Blanche de la Fonfreyde. Jako přítel Pierra de Cobrol navštěvoval dům jeho, ač už ani nedoufal. Teprve později, když Pierre popustil uzdu svým vášním a své lehkomyslnosti, zdálo se, že bude se moci Gilbert přiblížiti k Blanche, která ho až dosud ignorovala. Při jedné slavnosti domácí domnívaje se, že pohaněl opovážlivý Charnaçon hraběnku

de Cobrol, utkal se s ním Gilbert v souboji a byl poraněn. Uzdraviv se odešel do Říma, aby tam ve studiích naučil se zapomínati. Z klidné práce vyrušilo ho psaní Pierrovo, kterým povolával Gilberta, aby ho navštívil a byl mu společníkem a rádcem. Poslechl pozvání přítele. Příchodem rodiny Pierrovy obživla novým ohněm náklonnost k Blanche v srdci Gilbertově, která rozvinula se u vroucí lásku, kterou konečně i Blanche opětovala. Pierre nepořádným životem podkopav si zdraví zemřel a nyní Gilbert mohl pevně doufati, že konečně Blanche bude moci zváti svou ženou. Nový sok mu povstává v hraběti Bagrassandovi, poručníku dětí Pierrových, který žádal za ruku Blanchinu. Ustanoven den svatby a vše připraveno, ale Blanche v noci prchá k Gilbertovi do Chatillonu, kam se byl po smrti Pierra odstěhoval, a raději chce s ním prchnouti než státi se chotí Bagrassandovou. Tento odstupuje a Blanche s dovolením babičky své stává se manželkou Gilbertovou. Gilbert dosáhl, čeho si žádal, a zajisté že vlivem přátel dosáhne titulu šlechtického a jeho potomci kráčeti budou po boku rodin nejvznešenějších.

Takový jest krátký obsah jinak poutavého romanu. Že by šlechta takovým novým členem, jako jest Gilbert, zvláště byla obohacena, velice pochybujeme. Co vlastně vyznamenává Gilberta před ostatními? Jasný rozum a mravní povaha, odpovídá nám spisovatel. O tom také vážně pochybujeme. Ovšem učinil z něho učence; tak o něm všichni mluví, a naň pohlížejí, jako na učence, ale jednáním svým a hodnou dávkou samolibosti neprozrazuje přílišné zušlechtění ducha. Jeho mravní povaha ta docela spočívá na velmi chatrných základech. Jeví se tím jasný rozum a mravní povaha zapřádati milostný poměr se ženou svého přítele za zády jeho, a to i tehdy, když se domnívá, že poměr ten jest zločinný. Dává se nazývati od Pierra nejlepším přítelem a uchvacuje mu srdce ženy jeho; to jest věru pěkná povaha mravní! Ten »ušlechtilý a srdečný hoch« Gilbert zdá se nám býti krátce velikým egoistou. Jemu na tom záleží, aby jiní o něm dobře smýšleli, ale sám dovede u sebe omluviti to, co by snad na jiném byl haněl. — Spisovatel chtěl Gilberta jako učence nevěrce pěkně vyšperkovati, ale nezdařilo se mu to, nebo zůstal mu jen sobík prázdný mravního citu.

V povaze Blanchině jeví se jakási polovičatost, nejistota. Dnes jest matkou pečlivou a za krátko sotva že se na dítky své podívá. Dnes jest ženou zářící štěstím a láskou, za chvíli z ní mluví truchlivá resignace. — Žena opravdu milující nejen že odpouští muži svému, ale také hledí ho všemožně obrátiti a napraviti, nikdy nebude odpláceti nevěru nevěrností. — Ovšem Blanche neporušila hrubým pokleskem manželské přísahy, ale přece srdce své odcizila svému muži. — Také útěk Blanchin ke Gilbertovi připadá nám nepřirozeným. To příliš romantické pro naši praktickou dobu, a to tím více, když Blanche sama rozhodovala o budoucnosti své. — Právě to vrhá nový stín na nestálou její povahu a prozrazuje nerozhodnost lásky její.

O ostatních osobách nebudeme se zmiňovati obšírněji. Pierre jest dobrák, ale slaboch lehkomyslný. Za to milá jest nám postava

staré markýzky de la Fonfreyde, která klidně tráví léta stáří svého. Nemile se nás dotklo, že se tu kněz předvádí jako nevědomec, kterému »se duch skorem ani nerozšířil (!) a kromě katechismu nerozuměl mnohým věcem.« Gilbert je velkodušným a nenaráží příliš na prostého nevědomého kněze a to proto, aby si to nepokazil u vznešené společnosti a šlechty, které prý si vzaly za našich dnů náboženství ve svou ochranu. Někdy ale přece více dorážel a tehdy damy pomáhaly ubohému velebníčkovi ze sedla vyvrženému. Jest velmi pohodlné za nevědomce vydávati služebníky oltáře a gloriolou vědy a důmyslu ověnčiti skráně nevěrců. — Takto připadá, jakoby kněz, maje konati vznešený úřad svůj, nemusel se naň ani připravovati, že by dostačilo jen, aby se poněkud obrousil a naučil katechismu. — Spisovatel jistě nevědomky metá v tvář francouzského kněžstva velikou urážku. — Ostatně ještě na jiných místech opovážlivě jednáno o věcech náboženství a víry tak, že nemůžeme romanu tohoto doporučiti. — Překlad tu a tam pokulhává. Neznámý překladatel houževnatě držel se originalu tak, že překlad na některých místech jest dosti nesrozumitelný a nejasný. Přidané illustrace jsou pěkné a nezávadné. *Ant. Frecr.*

Vlast. Truchlohra o pěti jednáních. Napsal *V. Sardou.* Přeložil *E. Vávra.* Druhé, opravené vydání. V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. Str. 130.

Děj se odehrává v Brusselu r. 1568., tedy ve znamení vévody Alby v Nizozemsku. Představte si město, tehda španělským vojskem »nepřátelsky obsazené,« jak praví drama, ten chvat, řinkot zbraní a pout, úzkost, popravy, zradu, hranici atd., všecko ovšem s patřičnými francouzskými effekty, a máte náladu díla.

Utiskovaná »vlast« je zastoupena spiklenci, v jichžto čele stojí hrabě Rysoor a přítel jeho Karloo. Situace, jak řečeno, označena žalářováním a utrácením se strany Španělů. Dcera nelidského Alby, jemnocitná až ke smrtelným záchvatům, prosí za odsouzence: v srdci Albově aspoň láska a bázeň o dceru působí rozpaky, a tím se děj trochu prodlužuje. Nezáležíť on v ničem jiném nežli v osnově vzpoury, a v prozrazení jejím od manželky Rysoorovy, Dolorés; ta totiž je v cizoložném poměru s Karloo, bojí se oň a proto zrazuje svého manžela, aby jim nezavazel. Hezky francouzský to nápad! Karloo tedy ostává na živu jakožto mstitel nad neznámým zrádcem: setkají se spolu, Dolorés blouzní i ve chvíli smrti manželovy odporným způsobem o požitcích lásky, až se konečně prozradí; Karloo se jí zříká, skáče s okna ku hranici, Dolorés klesá mrtva. Konec.

Nejdůležitější z celého díla je to, že jest od Sardou. Elementarních dráždidel je tu dosti, a básník nespořil křiklavými barvami. Personalu je tak právě také dosť. Skladba je velmi napínavá, jak už bývá při tajných piklech, a zde zvláště tak široko rozvětvených; poměrem cizoložným, který se mísí do akce vlastenecké, nabývá celek francouzské pikantnosti. Že by drama to mělo i pro naše vlastenecké snažení tak ohromný význam buditelský, jak do světa vytrubováno, o tom

silně pochybuji; živly, jako věrolomnost (veřejná i rodinná), nám nepomohou na nohy, ty všude mohou jen demoralisovati. *P. Vychodil.*

Romanová knihovna Světozora. Sv. 22. *Guy de Maupassant:* „Olivový sad a jiné novelly.“ Z franč. přel. *Pavel Projsa.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 132. Cena 40 kr.

Bibliotheka humoristických romanů. Sv. 3. *Guy de Maupassant:* „Humoristické novelly.“ Přel. *Pavel Projsa.* V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. Str. 117. Cena 60 kr.

První sbírka sestavena s lepším taktem nežli druhá a má též čísla rozhodně cennější; jest rovněž pro tvorbu Maupassantovu výraznější, ač žádná zplna významu francouzského autora nevystihuje. Obsahuje pět povídek: »Olivový sad,« kdež vypisuje se truchlivé setkání se otce, faráře v Provenci, se synem vyvrhelem společnosti lidské, o jehož zrození otec nevěděl; »Pohorská hospoda,« úchvatný popis živelní síly a hrůzy, popis alpské zimy, již přestáli dva hlídači pohorské hospody, odloučeni ledem a sněhem od celého ostatního světa; »V rodině« humoristicko-satirický obrázek z předměstské domácnosti pařížské; »Kdož ví,« tajemný, fantastický výron roznícené obrazivosti a »Miss Harrietová,« podivínsky ideální Angličanka, hubená stará panna, jež zamiluje se do mladého, záletného malíře a vidouc svou cudnou pozdní lásku bezúspěšnou, skočí do studně.

Druhá sbírka obsahuje sedm krátkých humoresek, z nichž burleskní »V dostavníku« a dvě z roku 1871. vzaté, rovněž hrubšího zrna »Státnický kousek« a »Walter Schnaffs« a rozmarný »Deštník« zakládají se na komických situacích nijak nezávadných, za to »Paní Parissová« a »Nestyda Morin« stavěny na scenách smyslných (překlad poslední vyšel dříve v jistém listě pražském bez té kluzké sceny — ač i tak vypadal schválným a lechtivým), a »Můj strýc Sosthène,« zapřisáhlý zednář, jenž však, když synovec k němu žertem pošle nenáviděného jesuitu, se doleká a obrátí — také komika!

První sbírku se ještě hodí číst, stojí též za to, druhá hrubě ani to, ani ono. *P. Šup.*

Knihovna lidu a mládeže.

Slezská kronika. „Z Hané.“ Črty *Věnceslavy Kratochvílové.* V Opavě 1892. Str. 51.

Čtyři krátké obrázky, jejichž dějištěm je Prostějov a okolí, které by však pro slabou svou, po většině slovní jen, individualní charakteristiku hanáckého života mohly se odehrávati též kdekoliv jinde.

„Tatíček si pro ně přišli“ má velmi jednoduchou myšlenku a slabé zpracování. Chudý student přijde v pololetních prázdninách domů s výborným vysvědčením. Starostlivá matka na noc hodně zatopí a zastrčí komín, do rána pak oba se zadusí.

„Filuščina svatá pouť“ na Svatý Kopeček, k Panně Marii totiž, aby si tam vyprosila rady a pomoci: ucházejíť se o ni dva, z nichž ona žádného

nechce; ten pak, koho by chtěla, dosud jí žádné náklonnosti nikterak neprojevil. A hle! Panna Maria pomohla! Matoušek tu najednou, schválně jda za Filuškou, vřelé srdce jí nabídne.

V obrázku „Z Hané do Prahy“ matka Hanačka nechce pustit synka do Prahy na universitu, že by se jí pokazil, protože Praha má u ní špatnou pověst, ani Pražané utopili sv. Jana — i posílá jej do Vídně. Teprve na domluvu p. faráře povolí. A za nedlouho sama tam jede s divadelním vlakem za ním a z Prahy se jí ani nechce.

„Nezapři nikdy svou kriv“ napomíná hanácký rolník svou dceru, provdávaje ji za doktora renegáta do Prostějova. Leč dcera první čas, zaslepena láskou, na hanáckou svou „kriv“ ani nevzpomene a spokojena jest se vším, co manžel činí. Teprve když se jedná o to, kam poslati dítě do školy, probudí se v ní vědomí národní i vystoupí rozhodně proti manželu svému, který hodlá děvčátko posílati do německé, aby z něho nebyla „hanácká roba.“ A nejen že zvítězí, ale i manžela svého na cestu povinnosti národní zpět přivede.

Pro své jednoduché, prosté motivy a zpracování, jakož i svou zřejmou a dobrou tendenci (dvě poslední črty psány s velkým pathosem vlasteneckým) mají tyto črty právé místo ve »Slezské kronice.« Odporučujeme. *P. Šup.*

Besedy mládeže. Sv. 283. „Cestou k umění.“ Povídka mládeži dospělejší. Napsal *A. B. Šťastný*. Se 2 obrázky. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 92. Cena 30 kr.

Krátký obsah povídky je následující: Na Novém Městě pražském bydlel v neveliké, chudobné jizbičce 24letý muž, učitel hudby. Chtěl původně studovati na vysokých školách, ale když mu rodiče morovou ranou zemřeli, musil studování zanechati. Od té doby živil se vyučováním hochů hře na housle, piano a flétnu. Žil dosti bídně, ale vzdor tomu přece ujal se syna své posluhovačky, 12letého Václava, když mu matka zemřela. Po pohřbu matčině odstěhoval se Václav k novému svému vychovateli, k panu Kalinovi, jak se učitel hudby nazýval. Poněvadž hoch jevil nadání k hudbě, učil ho pan Kalina hře na housle i na piano. Chápavý učeň brzy zastupoval svého strýčka, jak p. Kalinovi říkal, a učíval místo něho menší žáky. — Příchodem Václavovým přistěhoval se i větší blahobyt do světničky učitelovy. V krátkém čase obdržel více výnosných hodin a za svoje komposice dostával od nakladatelů slušný honorář. Z peněz těch vydržoval Václava na konservatoři, jenž jevil v hudbě nevšední schopnosti. Velikým namáháním podryl si pan Kalina zdraví a konečně ulehl. Před smrtí navštívil ho bohatý bratr z Ruska, o němž Václav myslil, že je dávno mrtev. Bylo to smutné shledání. Nemocný prosil bratra, by se po jeho smrti Václava ujal a dal jej ještě více v hudbě vzdělati. Bratr přislíbil tak učiniti. Po smrti Kalinově poslal Václava na konservatoř do Paříže, kdež po tři léta s výtečným prospěchem studoval. Po vystudování stal se Václav Sládek druhým kapelníkem v carské opeře v Petrohradě, kdež až doposud působí.

Celá povídka je kus životopisu slavného krajana našeho Václava Sládka, jenž je nyní prvním kapelníkem v carské opeře v Rusku. Povídka hodí se dobře do školních knihoven pro žáky druhého stupně.

Sv. 284. „Děd a vnuk.“ Dějepisná povídka z doby Václava IV. — „Opatovický klášter.“ Několik dějepisných obrázků. Mládeži napsal *Jan Kopřiva.* Se 2 obrázky. Str. 90. Cena 30 kr.

První povídka jedná o rozmíškách mezi českými pány, v jichž čele byli markrabí Jošt, Jindřich z Rožmberka a Jindřich z Hradce a králem Václavem IV. Spisovatel právem odsuzuje zrádné a věrolomné jednání pánů proti svému králi, ale nelíbí se nám, že na str. 38. praví o králi Václavovi, že byl povahy prchlivé a oddán nemírnému pití. Aspoň o druhé jeho vadě mohl pomlčeti, zvláště když v celé povídce nenalézá se ani kousek děje, jenž by slova ta dotvrzoval. Nač zmiňovati se dětem o slabostech našich panovníků? Tím nevzbudíme v nich lásky k českým našim králům, ba ještě pučící k nim vážnost v srdci dětském udusíme. O králích českých mluvme před dětmi jen uctivě. Vezměme si příklad z Němců. Jak ti nadšeně mluví a píší o marnotratném prvém králi pruském Bedřichu I. i o ukrutném a nelidském jeho synu Bedřichu Vilémovi. A samy školní úřady nerády to vidí, když o panovnících, byť to i čeští králové byli, nevážně se píše. Pamatujeme se, že knížka »Ostruha krále Jana« musila býti vyloučena ze školních knihoven pro následující slova: »A ten (král Jan Lucemburský) nemiloval národ český tak, jak se na krále přísluší.« — Jinak musíme doznati, že se dále o králi mluví uctivě a o Karlu IV. až nadšeně (str. 17.).

Další čtyři obrázky jednají o klášteru opatovickém. První vypravuje o vystavění pěkné poustevny panem Mikulcem v lese nedaleko vesnice Opatovic, v druhém se dočítáme, jak Vratislav II. na poděkování Bohu za dosažení titule královského postaviti dal na místě tom klášter, v třetím vypisuje se bohatství kláštera, které kromě řeholníků klášterních jen císaři Karlu IV. poštěstilo se opatřiti, čtvrtý jedná o útocích na klášter a o jeho zaniknutí, jakož i pověstech, jež se doposud o velikém pokladu vypravují.

Knížka po zničení závadného místa na str. 38. hodí se dobře do školních knihoven pro žáky druhého a třetího stupně.

Svazek 285. „Bartoníček na výstavě.“ Povídka pro mládež. Napsal *Václav Špaček.* S četnými vyobrazeními. Str. 106. Cena 30 kr.

Ze Zralova vypravili se žáci s pány učiteli navštívit zemskou výstavu v Praze. Pantáta mlynář a ještě dva sousedé zavezli je na nádraží, a vlak dovezl je až do matičky Prahy. Pan spis. popisuje, co vše v Praze ve výstavě viděli a objasňuje vystavené předměty. Popis střídá se lahodně s vypravováním a s běžnými příhodami a nehodami, jakou bylo na př. ztracení žáka Bartoníčka, a proto není četba jednotvárnou. Místy je to ovšem pro čtenáře, který na výstavě nebyl a tudíž si všeho představiti a oživiti nedovede, málo bavící, na př. popis obrazů v umělecké výstavě, rozprava o stavitelství,

hornictví a pod. Žáky, kteří výstavu navštívili, knížka ta zajímati bude a přispěje nemálo k objasnění a porozumění mnohých věcí, kterých jim na výstavě páni učitelé objasniti buď nemohli, nebo kdy neměli. Zvláště se nám líbí, že děti vedeny byly, aby též maličký dárek vložily pro své méně šťastné soudruhy do vystavené pokladnice Ústřední Matice školské. K vlastenecké obětavosti dlužno děti hned záhy naváděti. Též velmi místným bylo upozornění žáků, že mnoha vystavených předmětův a vynálezů původci byli Čechové (zinkografie prof. J. Husník, fontány inženýr Křižík a j.) a že mnohé české závody a dílny vyznamenány byly za své výrobky na výstavách cizozemských. Pro děti, které byly na výstavě, je kniha ta velmi dobrá, poněvadž čtením vybaví se jim znova všechny představy o výstavě a poučí je o věcech vystavených; žáci, kteří na výstavě nebyli, ti ovšem knížku tu s takovým zanícením čísti nebudou, ale nabudou z ní aspoň jakého takého názoru o výstavě, a četná v knize vyobrazení různých pavilonů představy jejich ještě více objasní. — Kniha ta hodí se dobře do školních knihoven pro žáky třetího stupně.

Sv. 286. „Povídka o světle.“ Mládeži napsal *Ant. Svoboda*. S četnými vyobrazeními. Str. 90. Cena 30 kr.

Těžko o světle a jeho účincích sepsati poutavou a žákům přiměřenou povídku, rovněž jako nesnadno je vytvořiti vzletnou báseň o škopíčku nebo o hoblíku. Proto není divu, že zdá se nám vše nucené, přitažené a že s jistotou tvrditi se odvažujeme, že žáky škol obecných zajímati nebude, leč snad jen některé snadnější místa. Je to knížka více pro studenty nebo aspoň pro žáky škol měšťanských a pro učitele. Kolik vědí z toho všeho, co ve knize pověděno, žáci škol venkovských? Vždyť sama osnova učiva pro školy dvojtřídné předpisuje, aby na základě pokusův a s použitím čítanky zjednali si žáci porozumění toho, co je ze silozpytu nejpochopitelnější a nejvíce věděti hodno, při čemž jest míti zřetel k poměrům životním a místním a u děvčat k potřebám domácího hospodářství. Vědí-li žáci o světle tolik, co je v čítance ve článku »Světlo,« dosti pro ně. Užitečnější jest, vědí-li hoši, jak se zavlažují a odvodňují luka, jak má býti zařízeno hnojiště, a mají-li děvčata vědomosti o tom, jak se připravuje kvas a zadělává mouka na chléb, jak se ošetřují nemocní a pod., nežli znají-li zařízení kaleidoskopu, kouzelné svítilny, fotografického apparatu a jiných na zákonech o světle zakládajících se přístrojův, o nichž v knize je řeč. Jinak ovšem souditi budeme o knize výše pojmenované, máme-li na mysli, že určena je mládeži studující nebo aspoň žákům škol měšťanských. Pak přiznati jí musíme chválu zaslouženou. Pan spis. prostudovav důkladně partii o světle a obohativ se různými pokusy a pozorováními vlastními i cizími, předvádí a objasňuje v povídce takořka všechny důležitější věci. Začátek hodí se pro žáky škol obecných, ale dalšímu by již nerozumněli, vždyť mnohé partie, na př. o změnách obrazů v zrcadle dutém a vypouklém jsou i pro studenty obtížné a nesnadné, ne tak pro žáky. Doznati musíme, že mnohé pokusy a poučky jsou pěkně objasněny, a že mnohé na oko

kouzelné výkony povídce jen půvabu dodávají. Ale Karel Novotný, studující 4. třídy, jenž venkovské své kamarády o světle poučoval, zdá se nám moc učeným. Vykládal o zrcadlech, o jejich původu a užívání u Israelitů, Římanův a Řekův i o obrazech v nich se jevících jako dokonalý professor, a hoši, jeho posluchači, jako staří přírodozpytci měřili úhel, pod nímž paprsek světelný dopadal a se odrážel. Pro studující nebo pro žáky škol měšťanských hodí se knížka velmi dobře. Rovněž velmi dobře posloužiti může učiteli jako pomůcka při vyučování některých snadnějších míst o světle. *J. Horák.*

Dětský svět. Básně pro mládež. Sepsal *K. V. Kuttan.* Illustroval K. L. Thuma. „První moravské obrázkové knihovny" č. 18. a 19. Ve Velkém Meziříčí 1892. Nakl. J. F. Šašek. Str. 100. Cena 28 kr.

Sbírka obsahuje přes 70 básní, rozdělených ve tři oddíly. První, nadepsaný »Rok dětského štěstí,« obsahuje 30, druhý »Mezi dětmi« 26, a třetí »Báje a pravda« 17 básniček. Všechny básničky jsou milounké a dojemné a sepsány lahodnými verši. Nejvíce rozechvívají struny srdce našeho básničky: »Matčina láska,« »Ó kupte fialky,« »Na hrobě rodičův« a »Návrat.« I maličkosti ze života dětského, o nichž jednají básně »První kroky,« »Muka,« »Míč« a jiné, jsou zajímavě podány a čtenáře baví. Básničky ty hodí se velmi dobře pro žáky druhého stupně. *J. Horák.*

Cristoforo Colombo. Napsal *Dr. J. Frejlach.* V Praze 1892. Nakl. J. Otto. Str. 63. Sbírka přednášek a rozprav, IV. 5. — **O Kolumbovi, objeviteli Ameriky.** Vypravuje *V. Budovec.* V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 32. První spisek má ráz vědecký. Spis. chce býti spravedliv ke Colombovi. Po našem soudě mohl zcela směle i jiné domnělé vady Colombovy snadno vysvětliti a ospravedlniti, kdyby nebyl sám trochu předpojat. Pohlíží naň zajisté jako na nějakého akademika z 19. stol., když mu na př. vytýká, že tolik hledal zlata a nehleděl si výzkumů; vždyť přece šlo také o to, aby Colombo svoje pány upokojil a sám svému náboženskému záměru o dobytí Palestiny vyhověl. Pierre d'Ailly, spisovatel „Imago mundi," jest „nesamostatný myslitel"; co pak má „myslitel" činiti se zeměpisem? Spis. známou notou hubuje také na scholastiku; jest on v tom „samostatným myslitelem," zná totiž jaký spis, jenž representuje scholastiku? Myslíme, že by pak tak zbytečně nemluvil. Jinak je spisek pilně pracován a zjednává dobrý přehled o věci. — Druhé obrázkové dílko jest velmi pěkně psáno pro širší vrstvy; lidovým knihovnám přijde vhod.

Časopisy.

Londýnské „Athenaeum" o kontinentalním písemnictví za dobu od července r. 1891. až do července r. 1892. (O.)

Norsko. Sotva že začala v Paříži kvésti tak zvaná literatura fin de siècle, už také v Christianii hlavy vystrkovati počala. *Arne Garborgova* poslední kniha „Traette Maend" (Unavení muži) zavání už titulem svým po dekadenci. Gabriel Gram, hrdina, jest šikovný chlapík, patřící ku generaci,

která, tak desetiletí, čerpala nadšení a názory své ze spisů Darwinových, Millových, Spencerových atd. Z počátku byla to šťastná generace. Věřila v moderní vědy z celého srdce svého. Jsoucnost byla tak snadno porozumitelná a pochopitelná. Ale tu začala biologie obraceti na sebe větší a větší pozornost, zjevy jako hypnotismus se vynořily, a tu se objevilo, že v naší filosofii jest větší porce nebeského a zemského, nežli se původně za to mělo. Jasnosti dosaženo na útraty hloubky. Takto začaly se staré theorie drobiti, a lidu nastala péče o vystavění nové budovy. K tomu dospěl G. Gram. Hrdinu unavuje všecko toto pachtění po pravdách očividných, i kritisuje je vtipnými aforismy. Touží po něčem hlubším a vyšším, hledá útočiště v lásce, a když i ta ho zklame, uteče se ku křesťanství, — svobodomyslník G. Gram stane se modlušou. Kniha nadělala mnoho rozruchu, vydána už v třetím vydání, ježto v ní se hledá evoluce smýšlení samého autora. — Jiný dekadent jest *Arne Dybfest,* jenž vydal dvě povídky, totiž „Fra“ a „To Noveller,“ jež se vyznačují affektovanou zálibou pro abnormalní a odpornou analysi povah a přílišným plýtváním bleskotek a barev. V této poslední věci má s ním mnoho společného *V. Krag,* jenž vystoupil na kolbiště literarní dvěma sbírkami básní, jež prozrazují přese vši povídavost nadání. Bratr jeho, *T. P. Krag,* uveřejnil současně historii „John Graeff.“ Hlavní osobou v jeho prvině jest bez odporu moře, jakož i v jeho nejnovější sbírce „Fra den Ganle by og andre Skil dringer.“ — Zmínky zasluhuje začátečník *Hans Aanrud.* — *J. Lie* vydal „Trold,“ o kteréžto sbírce zvláště promluvíme. — *Per Sivléa* roman „Streik“ má velikou podobnost s Kiellandovým „Gorman a Worse.“ — Humorem vynikají feuilletony sochaře *Skeibroka* „Ravnekrokbilleder“ od *Kristofera Kristofersena,* jsou to satiricko-humoristická líčení rybářských vesnic v Bergenu. — Representanty naturalismu jsou *Amalie Skramová* a *G. Finne.* Zmiňujeme se ještě o *Kristoferu Jansonovi.* — Až do letoška nebylo v norské literatuře lyrických básní, ale letos vydáno sedm sbírek, z nichž většina jest cenná. Na prvním místě rozhodně zasluhuje uveden býti *Th. Caspari.* Potom *Rosenkrants Johnsenovy* „Básně“ vynikají svěžestí, teplem a silou. — Dramatická produkce není hrubě pozoruhodná. Zmínky jedině zasluhuje čtyřaktovka „Lotova žena“ od *Hjalmara Christensena,* a potom *Bullovy* „Alvarsmaend“ (Vážní muži). — Do literatury lidoznatelské patří *Al. Kiellanda* „Dyr og Mennesker“ v stavangerském distriktu; *Früsovy* „Skildringen fra Finmarken“; dále jmenujeme *Frithjof Nansena, T. O. Guldberga* a malíře *Kittelsena.* — Prof. *G. Storm* napsal monografii o Marii Stuartovně. Jeho podobizna nešťastné královny jest velmi sympathická. — Jiným důležitým dílem historickým jsou dosud nedokončené „De Norske Stav kirker“ (Kolové kostely Norska) od prof. *Dietrichsona.* — Dále uvádíme *Aage Skavlana* „Kulturbilleder fra Norges nyere Historie“ a *H. Jaegera* „En Gammel Kjaerlighedshistorie,“ jež jedná o danském spisovateli Heibergovi. — Povětstný filolog *Sopphus Bugge* vydal první díl svého velikého díla „Norge's Indskrifter med de aeldre runer,“ kdežto *A. Holland* uveřejnil „Norge's Bergret med Udsigt over andre landes bergvaerkslovgioning.“ — Konečně buďtež uvedeny ještě *Sten Konowa* „Norsk Lommekonversationsleksikon“ a první díl sebraných spisů *K. Collettové,* pověstné spisovatelky a obhajkyně ženských práv. (Ref. *H. Jaeger.*)

Rusko. Referent *P. Miljukov* předem praví, že nemůže opakovati letos výtky, kterou učinil vloni ruské společnosti, totiž prázdnoty. Mnoho okolností přispělo ku změně společenského života, mezi jinými i hlad, kterým minulé zimy Rusko postiženo bylo. Změna společenské temperatury nemohla zůstati bez účinku na písemnictví, tak na př. *L. Tolstoj* najednou pro své články o hladu v anglických listech najednou viněn ze socialismu a revolucionářství, ale celkem se nezměnilo jeho smýšlení. Ve svém nejnovějším článku („První krok“) o vegetarianismu dále rozvíjí své zamilované ideje o sebezdokonalení. — Jiným dokladem nynějšího ducha v ruské společnosti vanoucího jest *Vl. Solovjev,* jenž pojednou z tábora slavofilův octl se v táboře liberalů. Tvrdí mezi jiným, že moderní svět se svými zásadami o socialismu a materialismu musí nás nevyhnutelně přivésti k pravému křesťanství. Rozumí se, že prohlášení to vzbudilo nemalý odpor. — Jiné filosofické dílo, jež zmínky zasluhuje, jest starého Hegelovce *B. Čičerina* „Positivní filosofie a jednota vědy,“ jež jest kritikou Kanta. — Z universitních dissertací budiž vzpomenuto *L. Lopatina* „Positivních problemů“ 3. díl. — *A. Kazanskij* napsal „Učení Aristotelovo o ceně pokusu a vztahu k vědění“ a j. — Z krásného písemnictví. *Potapenko* vydal nové dva svazky, ale nelze říci, že by pověst jeho kráčela v kroku s jeho pracemi, ač i mezi nimi několik perel. Takovou perlou jest „Generalova dcera.“ Je to tragický popis pokusu přespříliš vzdělané mladé damy o vyučování ve škole národní. Historie hrdinky protkána jest historií její předchůdkyně, jež se témuž věnovala, ale souchotím podlehla. Po přečtení jejího deníku nucena jest naše hrdinka uznati svou vlastní moralní slabost, a v zoufalství dopouští se sebevraždy. Roztomilá jest také jeho krátká, ale dojemná povídka ze života venkovského kleru „Šestero.“ Ne tak se mu daří delší práce, jako romany „Žádný rek“ a „Láska.“ — *P. Boborykin* uveřejňuje novellu ze života obchodnického, kterého však důkladně nezná. Lepší jest „Duel“ od *A. Čechova.* — Kdo chce slyšeti zdravé zvuky, ten musí útočiště vzíti k črtám *Korolenkovým* aneb ku *Garinovu* „Dětství Fëmyho.“ — *Mačtetovy* „Nové studie“ vzaty ze sibiřského a amerického života. — „Sebrané spisy“ (3 svazky) pí. *Chvoščinské (Krestovskéhо-pseud.)* vydala se životopisem jejím sestra její. — *A. M. Žemčužnikov,* 70letý básník, vydal sbírku svých básnických prací. — Z četných vydání Lermontových básní zasluhuje obzvláštního doporučení kritické vydání prof. *Viskovatova,* ač ani to bez chyb není. — Ze studií o témž básníku zvláštní zmínky zasluhují životopis *Viskovatova* a studie *Kotljarevského.* — Zajímavý příspěvek k historii moderní literatury jest publikace „P. V. Annenkov a jeho přátelé.“ — Neméně zajímavy jsou „Črty Gogolovy periody v ruské literatuře“ od † *N. Černyševského.* — *A. Pypin* dokončil letos svou „Historii ruské ethnografie“ (4. svazek). — *V. F. Miller* napsal „Exkurse do oblastí ruského národního eposu.“ — *Batjuškov* napsal „Spor mezi duší a tělem v literatuře středověku.“ — Cennou monografii o historii křesťanské ikonografie napsal *N. Pokrovskij.* — Tu budiž také uveden 4. svazek hrab. *Iv. Tolstého* a *N. Kondakova* „Ruské starožitnosti v památkách umění.“ — Na poli historických bádání jmenujeme *Gruščevského* „Historie kijevského kraje“ a *Zapolského* „Historie krajů krivičského a dragovičského.“ — *Barbašev* ve svých „Črtách z litevsko-ruské historie 15. věku“ dokončil svou podrobnou kroniku posledních 20 let knížete Vitovta

(1410—1430). — *Seredonin* podrobil zkoumání pečlivému historický dokument G. Fletchera „O ruském blahobytu.“ — *A. Golubcov* napsal „Spory o víře“ (1640—1643). — *S. Bělorukov* vydal životopis A. Sukanova. — *N. Kapterev* na základě archivních dokumentů vyložil „Styky Dosithea, patriarchy jerusalemského, s ruskou vládou“ (1661—1707). — *Maslovskij* napsal „Poznámky o historii válečného umění v Rusku“ (1683—1762) a j. — Vydány další 3 svazky (78—81) „Transakcí“ ruské historické společnosti. — *P. Bezobrazov* napsal „Styky Ruska a Francie“ (až k eře Napoleona). — Jmenujeme jenom ještě tyto spisovatele: *Vinogradova, M. Korelina* (o italském humanismu) a *Scheffera.*

Španělsko (Ref. *Juan F. Riano.*) Přese všecka spiknutí a vzpoury, příležitostné stávky a dynamitové výbuchy civilisace a vzdělání pokračují. V krásném písemnictví, třebas gusto čtenářstva začíná se jiným směrem bráti, vydáno mnohem více knih nežli jiná leta. Za to různé akademie (následkem snad ztráty některých svých členů?) nebyly tak činny jako jiná leta. Tak na př. španělská akademie od vydání věru skvostného a drahého díla „Las Cantigas de Nuestra Señora“ od Alfonsa X. vydala jenom ještě 1. a 2. díl nového a úplného vydání Lope de Vegových děl. Historická akademie také tak. Zajímavá „Kronika katalonská“ (1644—1653) musila býti na čas zastavena následkem nenadálé smrti Pujol y Campsa, jenž vydávání její řídil. — Señor *Fabré* vydal 5. a 6. svazek své sbírky „Documentos inéditos relativos á las antiguas Posesiones Españolas en Ultramar“; 5. svazek obsahuje sbírku starých zákonů pro Indiany; 6. svazek popis ostrova Kuby. Za to bulletin akad. jednání čím dále jest zajímavější. — Ze soukromých společností a jednotlivců pracovali v historii: Luisa de Requesensa, španělského vyslance na dvoře římském (1563—1564), vydána úřední korrespondence jeho pod titulem „Pio IV. y Felipe II.“ Podobné dílo vyšlo ve sbírce „Documentos inéditos para la Historia de España“ jakožto svazek 102. V téže sbírce nalezne čtenář korrespondenci Filipa II s německými princi z domu Austrijského (rakouského) v letech 1556.—1598. Pokračováno také u vydávání korrespondence vévodkyně z Alvy. Ale knihou „sensační“ jest bez odporu studie *A. Rodrigueza Villa* „Johana Šílená.“ V studii té dokázal nově zvolený akademik, že šílenost u nešťastné královny vypukla hned po smrti jejího chotě, arcivévody Filipa, že jejím uvězněním v Tordesillasu byl vinen otec její král Ferdinand a že její odpor proti svátostem církve katol. neměl pranic společného s Luthrem a jeho naukou. (Zajímavo jest, že totéž, ač ve formě povídky, mnoho let dříve dokázal ze spisů sv. Františky B. T. J. slavný spisovatel téhož řádu L. Coloma.) — Příliš mnoho píle se věnuje krajinské historii a topografii Taktéž mnoho se píše o dialektech na ujmu spisovné řeči. Netřeba snad ani výslovně podotýkati, že spousta děl o Kolumbovi a jeho soudruzích vydána. Nejvíce ovšem v té příčině pracuje illustrovaná revue „Centenario.“ Také mnoho prací vydáno o Americe. Jmenujeme 2. svazek „Dějin Nového světa“ od *Coba,* 3. a 4. svazek díla „Origen de los Indios del Peru, Mexico, Santa Fé y Chile“ od *D. A. Rocha,* potom *Bart. de Las Casas* „De las Gentes del Peru.“ — Též o Africe vyšlo několik pojednání, jako „España y Africa“ od *Reparaza;* „España en el Nordeste de Africa“ od *Pereza del Toro;* „La Cuestion del Golfo de Guinea“ od *A. Canamaquea*

a „Guinea Española y la Isla de Fernando Pó“ od *J. Valera y Belenguera.* — Z biografií zasluhuje zmínky jenom životopis Diega de Alvara, námořního důstojníka z počátku tohoto století. — Středověké archaeologii též pilný zřetel věnován, jakož i o numismatice dvě díla pozoruhodná vydána. — S poesií vypadá to bledě, a to jak s lyrickou, tak i epickou. — Z dramatické produkce kromě veselohry ve 3 jedn. a ve verších „La Nina mimada“ od *D. Miguela Echegaraye* a komické hříčky „En Casa de la Modista“ od téhož spisovatele nevyšlo nic pozoruhodného. (O krásném písemnictví pojednáme příště.) — V politických vědách pracují hrabě *Torreánaz, Azcarate, Canóvas del Castillo.* — O socialní otázce pozoruhodné pojednání napsal madridský biskup. — Velmi četné jsou vydání starších prací. Důležity jsou však příspěvky k poznání národní bibliografie „La Imprenta en Seville“ od *Hazanasa;* „La Imprenta de Madrid en el Siglo XVI.“ od *Pereza Pastora;* potom „Catalogo de los Libros incunables que se conservan en la Biblioteca de Mahon“ od tamějšího rodáka, a last, not least „Biblioteca Colombina“ neboli seznam knih, které F. Columbus odkázal sevilleské kathedrale. *A. Koudelka.*

Paběrky.

Theorie kosmogonické, na které jsme v č. 7. str. 271. poukázali, rozvíjejí se panu O. Fr. Vaňkovi čím dále tím veseleji. V č. 11. „Květů“ píše už tak, jakoby byl on sám stavitelem a zachovatelem světa — či vlastně, poněvadž podle něho svět žádného jiného nepotřebuje, jakoby byl očitým svědkem všech těch „věčných“ převratův a změn. „Změny“ a „věčné“ — toť znamenitá logika! Autority přírodovědné praví, že celá země chládne, že pozbývá vody a blíží se klidu — ač nesmírně zvolna —; p. Vaněk se svými autoritami tvrdí opak, a to prý mu „dokazují veškeré zákony přírodní.“ Ovšem Clausius, Thomson a pod. jsou mu autoritami jen, když jich může potřebovati. „Jakkoliv nepatrné množství geologických fakt jsme uvedli, tož přece, trváme, dostačí, bychom směle a s jistotou mohli vyříknouti slovo: Zeměžpyt dokazuje evidentně (!) věčnost poměrů na zeměkouli.“ Prosím, není-li tohle drzá domýšlivost, pak už jí vůbec není. „Živa“ by tu mnohem lépe prospěla, než těmi opičáckými theoriemi, o kterých za tepla zpravuje.

Básnická agonie. Naši básníci jsou velmi chápavi a učelivi. Jeden vynalezne neobvyklý obraz nebo slovo, a hned jde na dračku. Tak před nedávnem v naší poesii bralo všechno na sebe podobu „škeble,“ potom vše potřásalo „kšticí,“ pak se vše hroužilo v „resignaci.“ Nedávno jsme četli v básních Boreckého o „agonii,“ nyní jsme se s ní v překladu „Cenciho“ od Černého shledali zase třikrát, ani jsme ještě nedočetli. Jako bychom neměli „soten, zápasu smrtelného, skonu“! Umíme sice oceniti význam cizího slova na pravém místě užitého, ale podotýkáme, že větší zásluhu o zvelebení řeči má ten, kdo místo cizomluvu dovede prosté slovo české mohutnou myšlenkou povznésti a ušlechtiti. *D. L.*

Zprávy.

Francie. K minulé zmínce o zemřelém Renanovi dodáváme zprávu, kterou o něm uveřejnil a zaručuje A. Dumas. Za dílo „Život Ježíšův“ dostal od žida Rothschilda neméně než milion frankův. I jinak byl od židů penězi štědře „podporován.“ Pomálu bude třeba francouzské pořekadlo o hybných silách mnohého podniku „kde je žena?“, buďto změniti neb aspoň doplniti otázkou: „kde je žid?“

Italie. „Romanzo d'un ufficiale“ od *F. Richiardiho* je spíše prací polemickou, nežli čistě uměleckou. O čem jedná, patrno už z nadpisu. Brojí proti předsudku, který ničí mnohdy štěstí nejedné dívky a nejednoho důstojníka, který vázán ohledy jistými nemůže uposlechnouti hlasu srdce svého. Roman „Vica d'Arisbo“ lze opět nazvati vychovatelským. Autor v něm „Dal vino all' acqua“ studuje případ T. Gueltriho, který aby se vyléčil z náruživosti karbanické, vrhá se v náruč bohu Bacchovi, a by si odvykl pití, nápodobí Cambronnea a . . . přidržuje se vody. Psán jest až příliš s velikou svědomitostí a akuratesou, ale právě pro vědecké výklady stává se v poslední části až nudným. O ceně umělecké nelze téhož říci.

Gabriele d'Annunzio svým romanem „L'Innocente“ dal na jevo, že romany ruské nezůstaly bez vlivu na vývoj jeho literarní činnosti, ale vliv ten není blahodárný. Romany Tolstého a Dostojevského líčí společnost nespořádanou a rozervanou, jež však si není vědoma své nerovnováhy, a pohled na nesmírnou bídu lidskou našeptává ruskému romancierovi slova lásky a míru. Ale v Annunziově romaně vidíme opak toho; osoby jeho romanu nejsou representanty společnosti, nýbrž činí výjimky intellektualní, jimž lidskost slouží za zástěru vrozené zloby a špatnosti. Annunziův roman jest pokusem spojiti psychologii latinskou s ruskou, ale ona podržuje vrch ujímajíc druhé kouzla zvláštnosti. Bohužel děj romanu jest hodně nemoralní. Jest pak zkrátka tento: Tullio Hermil miluje jistou Terézu Raffovou, kdežto svou zákonitou choť brzy miluje, brzy ji nenávidí. Když konečně se nají Terézy a ku své manželce se vrátí, jest už příliš pozdě. Manželka jeho totiž zatím ve slabé chvíli podlehla Fil. Acboriovi a nosí pod srdcem plod hříchu. Smíření manželů následkem toho stává se oběma řadou muk, ona nemá síly vziti si život, on zase, dověděv se o jejím pádu, nemá síly zabiti ji. Ponechají tudíž vše osudu v naději, že se mu podaří vše urovnati, ale Rajmund l'Innocente, t. j. nevinný, narodí se zdráv a silný. A dítě teď jest překážkou, můrou, tísnící Hermila. Tullio odpustil matce, ovšem ne z lásky, nýbrž z pochoti smyslné, ale není s to, aby odpustil dítěti. I rozhodne se dítko utratiti, což s vědomím matky také učiní. Už jednou jsme tu napsali, že pokládáme romany psychologické tohoto druhu za mnohem zhoubnější všech romanův, i sebe hnusnějších, naturalistických. Neboť tyto svou brutalností odpuzují, kdežto romany psychologické svádí k nemravnosti, poněvadž subtilnosti analytické tak říkajíc přecházejí v krev čtenářovu. To platí plnou měrou o romanu „L'Innocente,“ a všecky ostatní přednosti knihy tratí tím na ceně, ač li se nestávají — moralně mluveno — bezcennými. *A. Koudelka.*

Anglie. *S. Baring-Gouldova* povídka „In the Roar of the Sea“ (Methuen) jest nejlepší z jeho prací. Celá historie založena na lásce Judithy

Trevisové k mladému, umíněnému a lehkomyslnému Coppingerovi, jemuž umírajícím otcem v ochranu svěřena byla. Jak hlavní povahy, tak i vedlejší jsou živě a pěkně podány. Za pozadí slouží divoká scenerie Cornishského pobřeží.

H. Rider Haggard svou povídkou „Nada the Lily“ (Longmans) opět se octl v Africe, a to tenkráte bez průvodu Langova, což jenom jest práci jeho na prospěch. Fantasie Haggardova a A. Langova jedna i druhá jsou výtečny, ale spřáhnutí jich dohromady jim neslouží, jak to bylo viděti ve společné jich práci „The World's Desire“ V povídce „Nada the Lily“ setkáváme se se starými známými osobami z dřívějších prací Haggardových, najmě z jeho „Šalomounových dolův,“ ač děj povídky chronologicky všecky předchází. Je to samé dobrodružství, do něhož vpletena milostná historie Nady Lilije s Umflopogaasem. Illustrace jsou čisté, jenom že k textu nepřiléhají.

— Budoirová lektyra. Ačkoliv *E. Dickinsonová* je začátečnicí, přece její prvina „The Vicar's Wife“ jest velmi slibná Vůbec celá práce, zápletka a rozuzlení zdají se poukazovati na spisovatele spíše nežli spisovatelku. Tendence knihy však nikterak neuspokojuje. Hrdinky muž, Rev. Markham Fletcher, jest povaha farisejská, nevázaná a nekázaná, jež svým chováním zapuzuje od sebe ženu a dceru. Opuštěné ženy vydány jsou četným pokušením, jimž ona odolává, tato podléhá. Odpovídá to jejich povahám. I vedlejší osoby jsou správně sic podány, ale celé knize schází ženská jemnost, „kouzlo.“

Sympathičtější jest už povídka *Mr. Roy Telleta,* vzatá taktéž ze života kněžského. Název „Pastor and Prelate.“ Autor nelíčí arciť svých osob jako bytostí nadpřirozených, ale nenásleduje také vzoru Dickensonové, t. j. nelíčí duchovní jako vyvrhele společnosti lidské. V „Pastoru a prelátovi“ líčí autor utrpení a trampoty rev. Marmaduke Jonesa, proti němuž farníci boj zahajují, do kterého také zapleten jest vysoký církevní hodnostář; z bojů těch však vychází náš pastor vítězem. Do toho vpletena milostná episoda pastorovy dcery. Kniha psána poutavým a lesklým slohem.

Spíše povídkou pro dívky, nežli novellou v užším slova významu jest „Eunice Anscombe“ od pí. *J. E. H. Gordonové.* Hrdinka miluje, ale není milována, a nad to zmítána jest náboženskými pochybnostmi, jež v duši její nasadil skeptický mladý žurnalista. Žurnalista, kterému dívka v duši své postavila prestol, ožení se s dcerou vévody, kdežto hrdinka odebéře se do Australie ku příbuzným, u nichž nalézá poklid.

F. Marion Crawford, ač Angličan, zachází si pro látky ku svým romancím Bůh ví kam. Výjimku do jisté míry činí jeho poslední práce „The Three Fates,“ jejímžto dějištěm jest Amerika. Historie jedná o mladém spisovateli, na jehož život vliv mají tři ženy. První miluje, ačkoli více z důvodových příčin, ona jeho ctižádost podpalovala a rozněcovala, jí děkuje za svůj první literarní úspěch. Ale Constance z nevědomosti ruší poměr s ním, a tu její sestřenice ujímá se našeho reka, ale i poměr s ní brzy ruší, a tu zamiluje se náš hrdina do vdovy, jež konečně lásku jeho opětuje.

A. Conan Doylea hrdina v romanu „The Dvings of Raffles Haw“ jest billionářem (kýho výra!), a přece není šťasten. A tu nalezne kámen mudrců, t. j. chce světu svým bohatstvím prospěti. Čtenář by řekl, že to pěkná věc, ale autor jiného jest mínění, dokazuje, jak škodlivě působí zlato na slabé lidi. Ubohý Raffles zklamán ve svých nadějích, umírá. *A. Koudelka.*